

LISTY FILOLOGICKÉ.

Vydávají se

nákladem Jednoty českých filologů v Praze.

Odpovědní redaktoři

JAN GEBAUER a JOS. KRÁL.

ROČNÍK OSMNÁCTÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edvarda Grégra.

1891.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARY
STACKS
NOV 22 1966

PM

Obsah ročníku osmnáctého.

Pojednání.

	Strana
Studie homerské. Podává V. Steinmann . . .	1—23, 284—285, 336—344
O mythu Platonově. Podává Frant. Krejčí	23—30, 161—170
O hláskosloví chodském. Napsal Jan Fr. Hruška	30—58
Staročeské střídnice předložky stb. vž před souhláskami ret- nými. Podává M. Opatrný	58—63
Přispěvky ke kritice a výkladu štokholm. legendy o sv. Kate- řině. Napsal J. Pelikán	64—73
Doklady k stč. sklonění subst. kmene -o. Napsal V. Flajšhans 73—62, 288—296, 369—384, 447—462	
Klasobraní po rukopisích. Podává V. Flajšhans, Ferd. Men- čík, Jos. Truhlář, J. G., A. Havlík	92—104, 344—358
Literatura římská na Rusi. Podává F. Krsek . . .	170—177, 271—283
Staročeská střídnice za původní rb. Napsal M. Opatrný. . .	177—208
Přispěvky k slovanskému jazykozpytu. Sepsal Ant. Matzenauer	241—270
Ad Minucii Felicis Octavium. Scripsit Eduardus Svoboda 286—288, 330—335	
Přispěvky k výkladu básní Homerových. Podává Josef Novák	321—330
O pouti rytíře Oweina do očiště sv. Patrika. Referuje V. Tille	358—369
Filologická činnost Mistra Petra Codicilla z Tulechova. Napsal Josef Král	401—413
Hláskosloví dolnoběževské. Napsal Josef Bartocha	413—447

Úvahy a zprávy.

J. Novotný: Athény. Črty cestopisné a vzpomínky z minulosti. Líčí dr. Justin V. Prášek	104—133, 237—240, 318—320
---	---------------------------

F. Čáda: Uvedení do studia Tironských not. Programm c. k. vyššího gymnasia českého v Brně. Podává Ant. Krondl . . .	133—134
E. Peroutka: Jules Lemaitre, Corneille et la poétique d'Aristote . . .	134—135
F. Čáda: Campanien. Geschichte und Topographie des antiken Neapel und seiner Umgebung von Julius Beloch . . .	135—136
F. Čáda: De praepositionum usu Aristophaneo. Scripsit Sergius Sobolevski . . .	136—138
Em. Kovář: Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indoger. Alterthums. Von Otto Schrader . . .	138
Em. Kovář: Über Methode und Ergebnisse der arischen (indoger.) Alterthumswissenschaft. Von P. v. Bradke . . .	138—139
Em. Kovář: Wie denkt das Volk über die Sprache? Von Dr. Friedrich Polle . . .	139
Em. Kovář: Der Ursprung der Sprache im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens. Von Dr. H. Steinthal . . .	139—140
Em. Kovář: Einzelbeiträge zur allgemeinen und vergleich. Sprachwissenschaft . . .	140—141
F. Krsek: Навьевский Д. Н., Основы библиографии по истории римской литературы . . .	141—146
—v—j—: Dvě Sofonisby. (Výroční zpráva c. k. vyššího gymn. českého na Novém Městě v Praze.) Píše Josef Čapek . . .	146
—v—j—: Matouš Hosius Vysokomýtský. (Zpráva c. k. r. a vyšš. gymn. v Kolíně 1890). Napsal Jan Šafránek . . .	146—147
—v—j—: O úvodní stati „Kroniky české“ Václava Hájka z Libočan. (Výroční zpráva c. k. č. realky Pražské 1889). Napsal Jindř. Metelka . . .	147
—v—j—: Jaroslav Vrchlický a jeho legenda o sv. Prokopu. (Programm vyššího gymnasia v Domažlicích 1890). Napsal J. Voborník . . .	147—148
—v—j—: Sequencionář mistra Konráda z Benešova u Opavy. (7. programm českého vyššího gymnasia v Opavě 1890). Napsal V. Hauer . . .	148
V. T.: Chléb v pověrách a zvycích lidu českého. Diví lidé v názorech, pověrách a zvycích lidu českého. Světýlka a žhavý muž. (Výroční zprávy real. a vyšš. gymnasia v N. Bydžově za r. 1886, 1889, 1890). Ze sbírky Jos. Košťála . . .	148
V. T.: Pověst o svatém Grálu. Sedmá zpráva městské české vyšší dívčí školy v Plzni 1890. Podává F. Věcovský . . .	148—149
Jan U. Jarník: Františka Fénelona Příhody Télémachovy. Přeložil Jan Ev. Hulakovský . . .	156—160
Josef Král: ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ. Aristotle on the Constitution of Athens. Edited by F. G. Kenyon . . .	309—316
Josef Zubatý: Zur Entwicklungsgeschichte des Indogermanischen Verbalbaus. Von Heinrich Dietrich Müller . . .	216—217

	Strana
Josef Zubatý: Dunkle Wörter. Lexikalisches von J. M. Stowasser	217—218
Josef Svoboda: Peršané. Tragoedie Aischylova, již úvodem opatřil a přeložil František Loukotka	218—221
✓ Spartiaca. Úvaha o spartské ústavě od prof. dr. Tom. Kouřila	221
✓ J. Sedláček: Kulturní obrázky ze starého Říma. Napsal dr. Karel Cumpfle	221—223
P. Hrubý: Chrestomathia Ciceroniana, již pro gymnasia česká upravil Josef Podstatný	223—224
Frant. Groh: Jaký vliv měla monarchie římská na domácí řecnickví? Podává Jos. Kliment	224—225
J. Krejčí: Achilleus. Napsal Vojt. Hanačík	225—226
Josef Zubatý: Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanschen Sprachen von August Fick	226—230
— v—j—: Cizí vliv na jazyk český. Napsal Fr. Nekeř	230—233
— O parataxi a hypotaxi v prastárných pohádkách a o slohu jejich. Napsal Jan Příbík	233
Josef Zubatý: Katechizmus Ledesmy w przekładzie wschodnio-litewskim. Dr. Jan Bystron	233—234
F. Čáda: Euripides Herakles. Von Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf	297—303
J. Jedlička: Die Urheimath der Indogermanen und das europäische Zahlssystem. Von Johannes Schmidt	303—305
R. E. Karras: Kornelia Nepota Životopisy výtečných vojevůdců. Přeložil Ant. Kvapil	305—306
— Sofokleův Filoklét. Přeložil Petr Durdík	306—311
Frant. Groh: Ukázky z lyrických básníků řeckých. Překlady V. Veverky	311—312
Em. Kovár: Internationale Zeitschrift für allgemeine Sprachwissenschaft. Herausgegeben von F. Techmer	312—313
Jos. Němec: Ein ästhetischer Kommentar zu Homers Ilias von Prof. Dr. Ed. Kammer	384—386
J. Jedlička: P. E. Pavolini, I nomi e gli epiteti omerici del mare	386—387
F. Krsek: Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer. Gesammelt und erklärt von Dr. A. Otto	386—389
F. Čáda: Die Redaktion der Aeschineischen Rede gegen Ktesiphon. Von Albert Rabe	389—390
— O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei. (Výroční zpráva cís. král. gymnasia v Písku 1890.) Napsal Josef Zahradník	390—391
Josef Král: Aristofanův Plutos. (Sedmnáctá výroční zpráva reál. a vyš. gymnasia obecního v král. věnném městě Novém Bydžově 1891.) Přeložil Aug. Krejčí	391—393
— Překlad Batrachomyomachie a ukázka z překladu Ovidia Nasona „List Penelopin Ulixovi“ od Antonína Škody. (XX. program c. k. gymnasia v Domažlicích 1891.)	393—395

Josef Král: Studie homerská. (Výroční zpráva c. k. vyš. gymnasia v Hradci Králové 1890—1891.) Napsal Vilém Steinmann .	395—397
— O etymologických hříčkách řeckých básníků tragických. Od prof. Bedř. Klenota. (Výroční zpráva c. k. státního vyš. gymnasia v Rychnově n. K. za školní rok 1891.)	452—454
— Sofokleova „Oidipa krále“ verš 698.—1296. Přeložil Josef Končinský. (XVI. výroční zpráva c. k. stát. vyš. gymnasia v Německém Brodě. 1891.)	554
— Tvary slov <i>ΘΩΜΑ</i> , <i>ΘΩΜΑΖΕΙΝ</i> , <i>ΘΩΜΑΣΙΟΣ</i> a <i>ΘΩΜΑΣΤΟΣ</i> u Herodota. Napsal Zdeněk Vysoký. (Devátá výroční zpráva c. k. českého gymnasia v Budějovicích za školní rok 1891.)	454—455
J. Krejčí: O řeckém aoristu iterativním a jeho shodě s českými tvary slovesnými. Napsal Karel Kunz. (Program c. k. české stát. střední školy a c. k. české školy realné v Plzni za rok 1890.)	455—456
J. Krejčí: O passivním významě medialných tvarův aoristu a futura u Homera. Napsal Frant. Hylák. (Program c. k. vyš. stát. gymnasia ve Valašském Meziříčí za rok 1890.)	456—457
J. Sedláček: Aristoteles o účinku tragoedie. Napsal Dr. E. Peroutka. (Program obec. real. a vyš. gymnasia v Rončovicích 1891.)	457—458
Em. Peroutka: O žalobních v Římě. Napsal prof. G. Šafařík. (Výroční zpráva obec. vyš. gymnasia ve Vysokém Mýtě. 1890.)	458—461
Jaroslav Štastný: Poměr Athen ku Spartě v době od bitvy platajské do vzniku peloponneské války. Napsal prof. Bohuslav Kopecký. (VI. program českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti. V Kroměříži 1890.)	461—462
Petr Hrubý: Latinská mluvnice pro školy střední. Sepsal Fr. Hrbek	462—464
Frant. Krejčí: Pyrrhonismus. Rozprava o pochybování filosofickém. Sepsal Dr. Gustav Zába	464—468
F. Krsek: Landmarks of Homeric Study by W. E. Gladstone	469—472
F. Krsek: Нареческій Д. И., Энеида Виргилия. Полное издание съ введеніемъ и комментаріемъ	472—474
J. Jedlička: Indogermanische Forschungen. Herausgeben von Karl Brugmann und Wilhelm Streitberg	474—476

V. T.: Wisła. Red. J. Karłowicz	149—152
Seznam důležitějších článků z listů odborných 152—156, 235—236, 313—318, 397—400, 476—480	

† Matěj Opatrný	400
---------------------------	-----

Studie homerské. *)

Podává V. Steinmann.

5. ἴζω.

V tomto článku prozkoumám všechna místa, kde nalezájí se u Homera tvary praesentní a imperfektní activi a medii slovesa ἴζω, poněvadž nabyl jsem přesvědčení, že na některých místech jsou tvary ty nesprávné.

Vyskytá se I. activi: *indikativ* ἴζει N 281, λ 449 a καθ-
ίζει β 69; *optativ* καθίζοις O 50; *imperativ* ἴζε Ω 553, ω
394 a καθίζε Z 360; *infinitiv* καθίζειν Γ 394 a μεταίζειν π
362; *participium* καθίζων ε 156, ἰζόντων B 96 a προκαθίζόν-
των B 463; *imperfektum* ἴζε B 53, 792, I 218, Σ 422, T 15,
δ 718, ε 198, 338, η 171, θ 469, ξ 79, π 53, ρ 96, 339,
τ 389, φ 146, ἐφίζει γ 411, ζ 55, καθίζει Γ 426, ε 326, ρ 256,
παρίζει δ 311, ἴζον I 13, 87, Φ 520, Ψ 28, π 365, καθίζον
Θ 436, Α 623, T 151, β 419, δ 579, θ 6, 422, ι 103, 179,
471, 563, λ 638, μ 146, ν 76, ο 221, 549, π 408, ρ 90; tedy
na 57 místech;

II. medii: *konjunktiv* ἰσίζηται N 285; *optativ* ἴζοιτο χ
335; *imperativ* ἴζεν Γ 162, Η 115; *imperfektum* ἴζοντο Γ 326,
Σ 522 a T 50, tedy na 7 místech.

Utvořeno jest to sloveso praesentní reduplikací od kořene
σεδ, tedy = *σι-σδω jako od σεχ *σί-σχω = ἰ-σχω, od μιν μι-μνω,
od πετ πι-πτω, od γεν γι-γνομαι.

I. Aktivné tvary mají u Homera význam trojí:

a) *przechodný* = „spůsobiti, vyzvati, aby si někdo sedl“, a to
na 4 místech:

1. Ω 553. μή μέ πω ἐς θρόνον ἴζε, διοτρεφέες, ὄγρα κεν Ἐκτωρ
καίται ἐνὶ κλισίῃσιν ἀκηδής.

= nevyzývej mne, abych . . . se posadil . . . ; podobně

*) Viz Listy fil. XVII. str. 21 n. a 232 n.

2. v Z 360. μή με κάθιζ', Ἑλένη, φιλέουσά περ · οὐδέ με πείσεις.

S předmětem věcným:

3. v B 53. βονλήν δὲ πρῶτον μεγαθύμων Ἴζε γερόντων (Agamemnon)
= radu nejprve v sedění svolával . . . a

4. v β 69. ἦ τ' (t. Θέμις) ἀνδρῶν ἀγορὰς ἡμὲν λύει ἡδὲ καθίζει
= která sněmy mužů rozpouští i způsobuje (usazuje).

b) nepřechodný = „sedati si“, a to

5. v N 281; o bázlivci, který s jinými vojíny v záloze číhá na nepřitele:

ἀλλὰ μετοκιάζει καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους πόδας Ἴζει
= a na obě nohy si sedá.

6. B 96. ὑπὸ δὲ στεναχίζετο γαῖα
λαῶν ἰζόντων . . .

= a pod nimi země sténala, any zástupy si sedaly. Podobně o hejnech ptákův:

7. v B 463. κλαγγὴδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμῶν
= když s křikem si usedají . . .

8. Γ 394. ἡ δὲ χοροῖο νέον λήγοντα καθίζειν
= nebo od tance právě ustáváje si usedá.

9. π 362. αὐτοὶ δ' εἰς ἀγορὴν κλον ἄθροοι, οὐδέ τιν' ἄλλον
εἶον οὔτε νέων μεταίζειν οὔτε γερόντων.

= a nenechávali (záletníci) nikoho jiného ni z mladých ani ze starých mezi sebou si usedati.

10. Ψ 28. οἱ δ' (t. Μυρμιδόνες) ἔντε' ἀφωπλίζοντο ἕκαστος
χάλκεα μαρμαίροντα, λύον δ' ὑψηλέας ἵππους,
κάδ δ' ἴζον παρὰ νηὶ ποδώκεος Αἰακίδαο . . .

Tu vedle imperfekt ἀφωπλίζοντο a λύον jest ἴζον dobře imperfektum = usedali si. Rovněž

11. v λ 103. οἱ δ' αἰψ' εἴσβαινον καὶ ἐπὶ κληῖσι καθίζον
vedle imperfekta εἴσβαινον dobře jest καθίζον imperfektum; tento verš se opakuje 12. v ι 179, 13. ι 471, 14. ι 563, 15. λ 638, 16. μ 146, 17. ο 221, 18. ο 549; i 19. v podobném tomto verši δ 579 lze pokládati καθίζον za imperf.

20. Také v T 151, kde praví se o bozích Trojanům stranicích
οἱ δ' ἐτέρωσε καθίζον ἐπ' ὀφρύσι Καλλικολώνης,

lze imperfektum připustiti = „usedali si“, ač krátce před tím o usednutí protivné strany bohův, kteří Achaiům přáli, užito jest aoristu ἔζετο.

c) οἰστωνάει = „sedati, sedávati“, a to

21. λ 449. ὅς (Τηλέμαχος) μετ' ἀνδρῶν ἴζει ἀριθμῷ
= jenž v počtu mužů sedá.

22. O 50. εἰ μὲν δὴ σὺ γ' ἔπειτα, . . . Ἥρη,
ἴσον ἐμοὶ φρονέονσα μετ' ἀθανάτοισι καθίζοις . . .

= kdybys . . . mezi nesmrtelnými sedala . . .

23. ε 156. Odysseus ἤματα δ' αἶμ πέτορσι καὶ ἡμόνεσσι καθίζων
πόντον ἐπ' ἀτρέγετον δερκέσκετο . . .

na skalách . . . sedaje . . . ziral.

24. B 792. εἶσατο δὲ φθογγὴν νῦν Πριάμοιο Πόλλη,
ὅς Τρώων σκοπὸς ἴζε . . .
τύμβῳ ἐπ' ἀκροτάτῳ Αἰσνήταο γέροντος

= jenž jako zvěd Trojanů sedal . . . Týž význam jest

25. ν π 365. ἤματα μὲν σκοποὶ ἴζον ἐπ' ἄκρας ἡνεμοέσσας.

26. γ 411. Νέστωρ αὖ τότ' ἐφίζε Γερήνιος . . .

= „Nestor pak tenkrát na nich (t. kamenech) sedal“,
kterýž význam opětovací o dva verše dříve vyjádřen jest slovesem
opětovacím ἴεσκεν:

οἷς (t. λίθοισιν) ἐπὶ μὲν πρὶν

Νηλεὺς ἴεσκεν . . . (jen tu s vedlejším významem dávné minulosti, jako naše „sedával“.)

Týž význam má ἐφίζε na místě podobném

27. τ 55. τῇ (t. Penelopě) παρὰ μὲν κλισίην πνρὶ κάτθεσαν, ἐνθ'
ἄρ' ἐφίζεν . . .

= kde právě sedala.

28. φ 146. παρὰ κρητῆρα δὲ καλὸν
ἴζε μνηχότατος αἰέν (t. Leiodes)

= vedle měsidla krásného sedával . . .; na místě stejném
v φ 331. užito jest tvaru opětovacího ἐφλῖεσκε:

ἐνθα τε δαιτρός ἐφλῖεσκε κρέα πολλὰ
δαιόμενος μνηστήροισι . . .

29. Také v η 171

ὅς οἱ πλησίον ἴζε, μάλιστα δέ μιν φίλεσκεν . . .

dá se ἴζε vysvětliti za opětovací = „sedal“, zvláště má-li se zření
k větě připojené za důvod μάλιστα δέ μιν φίλεσκε. V Plutar-
chově Symposiu p. 617 B. jest za ἴζε ἥστό; to ovšem bylo by
spíše na místě ve významě našeho „seděl“, kterého na první
pohled místo vymáhá.

30. Jen v ρ 96 μήτηρ δ' ἀντίον ἴζε παρὰ σταθμὸν μεγάροιο
κλισμῷ κεκλιμένη, λέπτ' ἡλάκατα στρωφώσα

nutno jest sloveso ἴζε překládati trvacím „seděla“.

Na uvedených místech všech význam buď trvací buď opětovací dobře se hodil ke tvaru tu praesentnímu, tu imperfektivnímu. Zbývá však ještě 27 míst s aktivními tvary na počátku jmeno-

vanými, na nichž dilem vůbec nelze připustiti tvarů praesentních a imperfektivých, dilem utéci se jest k výkladu, který pokládám za neuspokojivý. Na těch místech smysl žádá tvarův aoristových.

Vizme jednotlivé příklady! Z tvarů praesentních aktivních sem náleží jediný imperativ *ἴζε*, nalézající se mimo výše uvedená dvě místa jen ještě

31. v *ω* 304, kde Odysseus starého Dolia vybízí, aby přisedl k jídlu, slovy

ὦ γέρον, ἴζε' ἐπὶ δεῖπνον, ἀπεκλεάθεσθε δὲ θάμβεις.

Dle smyslu překládati lze jediné: „o starče, přisedni k obědu.“ (Také následující sloveso vysloveno jest aoristem *ἀπεκλεάθεσθε*.) Jinde u Homera výraz jednodobý „přisedni, sedni“ vysloven jest imperativem *παρέζεο* *A* 407 (*παρέζεο καὶ λαβὲ γούνων*), *ἴζεο* *Z* 354 (*ἀλλ' ἄγε νῦν εἴσελθε καὶ ἴζεο τῷδ' ἐπὶ δίφῳ*), *ἴεν* *Ω* 522 (*ἀλλ' ἄγε δὴ κατ' ἄρ' ἴεν ἐπὶ θρόνον . . .*), plur. *ἴεσθε* *χ* 375 (*ἀλλ' ἐξελεθόντες μεγάρων ἴεσθε θύραζε . . .*), tvary to, o kterých jinde jsem ukázal, že jsou imperativy aoristu reduplikovaného. Tedy i zde čekáme tvar aoristový.

Ostatní místa chovají imperfektivý tvar *ἴζε* (*καθίζε . . .*):

32. *ρ* 339. Odysseus, přisedl do svého domu v podobě žebráka,

*ἴζε δ' ἐπὶ μέλινον οὐδοῦ ἔκτοσθε θυράων,
κλινάμενος σταθμῷ κυπαρισσίνῳ,*

kde dle smyslu má místo jen význam aoristový slovesa *ἴζε* = „usedl si“.

33. *ε* 326. Odysseus sražen byv vlnou s pramice do moře, jakmile se vynořil na povrch moře,

*οὐδ' ὥς σχεδὴς ἐπιλήθετο τειρόμενός περ,
ἀλλὰ μεθορμηθεὶς ἐνὶ κύμασιν ἔλλαβετ' αὐτῆς,
ἐν μέσση δὲ καθίζε τέλος θανάτον ἀλεινόν.*

Tu vedle souvislosti, myslím, hodí se jen význam aoristový „usedl si“. Rovněž

34. v *ε* 338, kde Leukothoe, spatřivši bídu Odysseovu, smilovala se nad ním,

ἴζε δ' ἐπὶ σχεδὴς πολυδέσμον εἶπέ τε μῦθον.

35. *τ* 389. Odysseus, maje dáti si umýti nohy od Eurykleie a boje se, aby ho po jizvě na noze nepoznala, *odsedl si* od krbu

ἴεν ἅπ' ἐσχαρόφιν, ποτὶ δὲ σκότον ἐτραπέτ' αἶψα.

Tu pokládaje za vhodný jen význam aoristový ve svém vydání dovolil jsem si za imperf. *ἴεν* užití aoristu *ἴετ'*, maje zřetel ke zvláštnímu v některých rukopisech tvaru *ἴεσ'*.

36. *δ* 718. Penelope zvěděvši, že syn její vydal se na cestu za zvěstí o otci, žalostí jest naplněna,

οὐδ' ἄρ' εἴ' ἐτ' ἐτλη

δίφρω ἐφέζεσθαι . . .

ἀλλ' ἄρ' ἐπ' οὐδοῦ ἴζε πολυκμήτον θαλάμοιο . . .;

i tu vedle aoristu ἐφέζεσθαι a vedle souvislosti čekáme aorist „usedla si“.

37. θ 469. Odysseus ubíraje se do mužské síně Alkinoovy, potkal se s Nausikaaou a rozloučil se s ní,

ἦ ῥα καὶ ἐς θρόνον ἴζε παρ' Ἀλκίνοον βασιλῆα.

Tu místo má jen význam „usedl si“. Táž myšlenka vyslovena jest na těchto místech:

38. ε 198. αὐτὴ (Kalypso) δ' ἀντίον ἴZen Ὀδυσσεὺς θεῖοιο

39. ξ 79. αὐτὸς (Eumaios) δ' ἀντίον ἴZen, ἐποτρύνων δὲ προσηύδα

40. π 53. αὐτὸς (Eumaios) δ' ἀντίον ἴZen Ὀδυσσεὺς θεῖοιο

41. ρ 256. αὐτίκα δ' εἶσω ἴεν, μετὰ δὲ μνηστῆρσι καθίζεν (Melanthios)

42. δ 311. Τηλεμάχῳ δὲ παρῖZen ἔπος τ' ἔφατ' . . . (Menelaos)

43. Γ 426. ἐνθα καθίζ' Ἑλένη, κόρη Διὸς αἰγιόχοιο,

ὅσσε πάλιν κλίνεσσα, πόσιν δ' ἠνέπαπε μύθῳ

44. Ι 218. αὐτὸς δ' ἀντίον ἴZen Ὀδυσσεὺς θεῖοιο (Achilleus)

45. Τ 15. ἀλλ' ἐξ ἄλδ' ἦλθε (Poseidaon) μετ' αὐτούς,

ἴζε δ' ἄρ' ἐν μέσσοισι, Διὸς δ' ἐξείρετο βουλὴν,

kdež všude, myslím, užití jest v překladě slovesa skonalého „usednouti si“.

Ba i na několika místech, kde mluví se o dvou nebo více osobách, a tedy užívá se plurálu ἴζον, καθίζον, nemohu se odhodlati, abych za správný uznal výklad tvaru za imperfektivý a překlad slovesem neskonaleým „usedali si“, nýbrž myslím, že jest na těch místech přijmouti aorist. Jsou to:

46. Ι 13. ἴζον δ' εἰν ἀγορῇ τετιηότες (t. králové, od Agamemnona v radu svolaní) = usedli v sněmě sklíceni.

47. Ι 87. καὶ δὲ μέσον τάφρον καὶ τείχεος ἴζον ἰόντες, t. kterým uloženo bylo tu noc býti na stráží.

48. Φ 520. καὶ δ' ἴζον παρ Ζηνὶ κλεινεφεῖ, t. bohové.

49. Θ 436. αὐταὶ (Here a Athene) δὲ χουσέουσιν ἐπὶ κλισμοῖσι καθίζον.

Tomuto verši podobny jsou verše:

50. θ 6. ἐλθόντες δὲ καθίζον ἐπὶ ξεστοῖσι λῆθοισιν

51. θ 422. ἐλθόντες δὲ καθίζον ἐν ὑψηλοῖσι θρόνοισιν

52. π 408. ἐλθόντες δὲ καθίζον ἐπὶ ξεστοῖσι θρόνοισιν

53. ρ 90. ἐκ ᾧ ἀσαμίνθον βάντες ἐπὶ κλισμοῖσι καθίζον

54. Α 623. ἐς κλισίην ἐλθόντες ἐπὶ κλισμοῖσι καθίζον.

55. Také γ β 419. ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ βάντες ἐπὶ κληῖσι καθίζον a

56. γ γ 76. τοὶ δὲ καθίζον ἐπὶ κληῖσιν ἕκαστοι

κόσμῳ, πείσμα δ' ἔλσαν . . .

kteřáž poslední dvě místa podobna jsou místům výše pod 2. uvedeným (č. 11.—19.), v nichž *ἴζοι* jako imperfektum správným bylo shledáno, maje zření k celému jich znění (v prvním předcházejí tři aoristy před *καθ' ἴζοι*: *κατ' ἄρ' ἔζητο* — *ἔζητο* — *ἔλυσαν*; ve druhém ličeny jsou přípravy k odjezdu Odysseovu samými aoristy: *κατήλυθον*, *κατέθευτο*, *στόρεσαν*, *ἐβήσεντο*, *κατέλεκτο*) přednost dávám významu aoristovému před imperfektivním.

57. Zbývá ještě s imperfektivním tvarem *ἴζε* Σ 422. Hefaistos zvěděv, že v domě jeho jest návštěvou Thetis, odebral se jí přivítat:

ὦ δὲ ἔρρω
πλησίον, ἔνθα Θέτις περ, ἐπὶ θυρόνῳ ἴζε φαινοῦ,
ἔν τ' ἄρα οἱ γῶ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν.

Taková jest interpunkce ve všech mně známých vydáních. Maje zření k imperfektu *ἴζε*, jehož význam trvalý při této obyčejné interpunkci nebylo lze zachovati, změnil jsem interpunkci ve svém vydání, bera v jednu větu *ἔνθα Θέτις περ ἐπὶ θυρόνῳ ἴζε φαινοῦ* = kde právě Thetis . . . seděla. Nyní však, hledě k tomu, že *ἴζε* mívá pravidelně význam opětovací, srv. I. c. čís. 21.—30., myslím, že lépe jest zůstatí při obecné interpunkci, ale ovšem pak za *ἴζε* musí tu býti aorist = „usedl si“.

II. Tvary mediální nalézají se na těchto místech:

1. Konj. praes. *ἐσλίζεται* v N 285:

τοῦ δ' ἀγαθοῦ οὐτ' ἄρ' τρέπεται χροῶς οὔτε τι λίην
ταρβεί, ἐπὶ δὲ πρῶτον ἐσλίζεται λόγον ἀνδρῶν.

Tu sloveso *ἐσλίζεται* může značiti jen děj jednoduchý: když již jednou usedne . . . Tedy žádáme zde konjunktivu aoristu.

2. Optativ *ἴζοιτο* čte se ve všech vydáních v χ 335, kde Femios, vida děsné řádění Odysseovo, uvažuje, co má činiti:

ἦ ἐκδὸς μεγάροιο Λιδὸς μεγάλου ποτὶ βομὸν
ἐρκεῖον ἴζοιτο . . .

kde smysl žádá rovněž jedině tvaru aoristového: „má-li . . . usednouti“. Proto ve svém vydání užil jsem optativu aoristu *ἴζοιτο*. A také Nauck má ve vydání, obsahujícím různá čtení rukopisů, poznámku: *ἴζοιτο* : *ἔζοιτο meliores libri*.

Imperativ *ἴζεν* čte se na dvou místech:

3. v Γ 162, kde Priamos vyzývá Helenu:

δεῦρο πάροιθ' ἐλθοῦσα, φίλον τέκος, ἴζεν ἐμεῖο,

4. pak v H 115, kde Agamemnon vyzývá bratra svého Menelaa, aby nedával se v boj s Hektorem:

ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν ἴζεν ἰὼν μετὰ ἔθνος ἑταίρων . . .

Na obou místech hodi se jen význam aoristový „sedni si“.

Tvar imperfektivý ἴζοντο nalézá se na 3 místech; ale lze jej, myslím, jen na jednom místě podržeti, totiž

5. v Γ 326, kde se praví o vojště Achajském a Trojském, když přípravy k souboji Menelaovu s Paridem vykonány byly, že

οἱ μὲν ἔπειθ' ἴζοντο κατὰ στήλας

= oni potom usedali si; avšak

6. v Σ 522. ἐνθ' ἄρα τοὶ γ' ἴζοντ' εἰλημένοι αἰθοπι χαλκῷ

(t. muži v zálohu vyšli), a

7. v Τ 50. καὶ δὲ μετὰ πρώτῃ ἀγορῇ ἴζοντο κίοντες

(t. Diomedes a Odysseus), dávám přednost významu jednodobému = „usedli si“.

Jest-li mínění moje o místech uvedených správné, pak jest otázka, jak v té příčině bylo by pomoci, aby za žádaný význam aoristový také tvar aoristový byl na místech těch uveden.

Mediální tvary praesentní a imperfektivé snadno dají se nahraditi aoristovými, bude-li se čísti místo konj. ἐσίζηται ἐσέζηται, místo opt. ἴζουτο ἔζουτο, jak lepší rukopisy skutečně čtou, místo imperat. ἴζευ ἔζευ (sr. výše č. 31.) a místo impf. ἴζοντο na posledních dvou místech ἔζοντο.

Nesnadnější jest věc při tvarech aktivních. Tu jen na 5 místech bylo by možno užiti místo impf. ἴζευ aoristu medií ἔζετ', a to I 218 (č. 44.), s 198 (č. 38.), ξ 79 (č. 39.), π 53 (č. 40.) a τ 389 (č. 35.).

Prohlížeje různá čtení k uvedeným místům, pokud mám k tomu pomůcky, nalezl jsem k I 13 poznámku: ἴζοι: ἔζοι schol., a k τ 389: ἴζοι: ἔζοι alii. To by byl pravidelný tvar reduplikovaného aoristu aktivního, vzniklý ze σέ-σδον, jako mediální aorist ἔζόμεν ze σε-σδόμην. Ten tvar ovšem velmi dobře by se hodil na všech místech, a to místo impf. ἴζευ aor. ἔζετ', místo ἴζοι aor. ἔζοι a místo imperativu praes. ἴζ imp. aoristu ἔζ'.

Pak by u Homera od kořene σεδ byly dva aktivné aoristy: sigmatický εἶσα (původně asi ἔσσα, jak se vyskytá ἐπέσσαι v 274, s jedním σ εἶας ξ 280, κ 361, Ξ 209, Ν 657; složené καθίσσω má tvary buď καθέισα 4-krát nebo κάθισα 5-krát a jednou s dvojím σσ I 488) a reduplikovaný ἔζοι, a to s různým významem: aorist prvnější εἶσα (též κάθισα) má na všech místech význam přechodný = „posaditi, usaditi“, druhý by měl vesměs význam „posaditi se, usednouti“.

Také mediální aorist byl by dvojí: složený sigmatický třikrát se vyskytající ἐπεσάμην ξ 295, ο 277 a π 443, též o významě přechodném = „posaditi“ a „na loď posaditi, přijmouti“, a reduplikovaný ἔζόμεν o významě „posaditi se, usednouti“, vyskytající se u Homera 130-krát, s výše opravenými 6 místy 136-krát.

6. ἐπέπληγον.

U Homera nalézá se

act. ind. 3. plur. ἐπέπληγον v E 504, πέπληγον v Ψ 363 a Θ 274; infinitiv πεπληγέμεν v II 728 a Ψ 660;

med. ind. 3. sing. πεπλήγετο v M 162, O 113, 397 a v 198, 3. plur. πεπλήγοντο v Σ 31 a 51.

Nejprve vyšetřím, jakého významu pro tvary uvedené vyžaduje souvislost místa, na kterém se nalézají.

1. V E 504 přirovnávají se Achaiové prachem pokrytí k plevišti bělajícimu se:

ὥς τότε Ἀχαιοὶ
λευκοὶ ὑπερθε γέροντο κοινάλα, ὃν ἴα δι' αὐτῶν
οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον ἐπέπληγον πόδες ἵππων
ἄψ ἐπιμισγομένων.

Smysl, myslím, žádá tu, abychom tvar ἐπέπληγον vykládali za aorist (= lat. plusqpfu „excitaverant“) = „tak tehdy Achaiové zběleli povrchu od prachu, který mezi nimi k nebesům vzvířily nohy ořův, když opět na ně se řítili.“ Jestli přirozenější pojmouti děj slovesa ἐπέπληγον za dovršený před dějem γέροντο, než za vyvíjející se, poněvadž prach vzbouřený teprve klesaje k zemi usedal na povrch zbroje vojinův; sic bychom očekávali imperf. ἐγίγνοντο.

2. Ψ 362 n. Pět hrdin přihlásivších se k závodné jízdě stálo na vozech v řadě;

οἱ δ' ἅμα πάντες ἐφ' ἵππων μάστιγας ἄειραν,
πέπληγον θ' ἱμάσιν, ὁμόκλησάν τ' ἐπέεσσιν
ἔσσυμένως.

Tu tvar πέπληγον, stojící mezi dvěma aoristy ἄειραν a ὁμόκλησαν, zajisté také jest aorist, znače jako tyto děj jednoduchý: „oni pak najednou všichni biče zdvihli, otěžemi udeřili koně a vzkřikli . . .“ Jedno prudké spuštění otěží stačilo, aby bujně oře pohnalo v běh.

3. Θ 264. U přítomnosti Odysseově k vyzvání Alkinoovu mladí Faiakové provedou tanec:

ὃ δ' (Δημόδοκος) ἔπειτα κί' ἐς μέσον · ἀμφὶ δὲ κοῦροι
προωθήσθαι ἴσταντο, δαήμενες ὀρχηθμοῖο,
πέπληγον δὲ χορὸν θεῖον ποσίν.

I zde πέπληγον zcela dobře může býti aorist: „kolem pak mladci se stavěli . . . a zatančili rej . . .“

Infinitiv πεπληγέμεν jest na dvou místech:

4. II 728. ὥς εἰπὼν ὃ μὲν αὖτις ἔβη θεὸς ἄμ πόνον ἀνδρῶν ·
Κηβριόνη δ' ἐκέλευσε δαΐφρονι παίδιμος Ἑκτωρ
ἵππους ἐς πόλεμον πεπληγέμεν.

Tu lze *πεπληγέμεν* dle smyslu vykládati za infinitiv perfekta o významě přítomném: „Kebrionovi poručil Hektor, aby koně do boje ranami poháněl“; ale myslím, upřítí nelze, že to může býti též infinitiv aoristu = „aby ranami pohnal.“

5. Ψ 660. Achilles vyzývá k pěsnému zápasu slovy:

*Ἀτρεΐδῃ τε καὶ ἄλλοι ἐκνήμιδες Ἀχαιοί,
ἄνδρες δῖον περὶ τῶνδε κελεύομεν, ὦ περ ἄριστοι,
πρὸς μᾶλ' ἀνασχομένο πεπληγέμεν.*

I tu platnost infinitivu může býti sporná, ježto význam může býti buď „aby se bili“ neb „aby na se udeřili“.

3. sing. medii *πεπλήγετο* vyskytá se na čtyřech místech celkem stejných.

6. M 162. *δὴ ὅα τότ' ὤμωξέν τε καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὼ
Ἄσιος Τροιάδης . . .*

7. O 113. *ὥς ἔφατ', αὐτὰρ Ἄρης θαλερὼ πεπλήγετο μηρὼ
χερσὶ καταπρηγέσσ' . . .*

8. O 397 a 9. v 198.

*ὤμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὼ
χερσὶ καταπρηγέσσει . . .*

Význam tvaru poznáme nejlépe, uvážíme-li na mysli účinek překladu, v němž tvar *πεπλήγετο* pokládán jest za plusqpf. o významě imperfektovém (M 162.):

Tu hned zabědoval tenkrát a na kyčle se tloukl

Asjos Hyrtakovec . . .

Účinek, myslím, není pěkný. Slova řecká značí jediné udeření rukou jako výraz tu bolestného klamání, jako v M 162, kde Asios, jenž doufal, že překvapí nepřítele a do tábora bez valného odporu vnikne, jak sám praví ve v. 165 n., statný odpor nalezne, tu bolestného pohnutí myslí nebo překvapení, jako na ostatních místech uvedených. Tedy nemůže býti *πεπλήγετο* leč aorist.

Že jest *πεπλήγετο* aorist, důkazem jest, myslím, též II 125, kde se praví o Achilleovi překvapeném plamenem, který vyšlehl na lodi Aiantově:

*αὐτὰρ Ἀχιλλεύς
μηρὼ πλεξάμενος Πατροκλῆα προσέειπεν.*

3. os. plur. vyskytá se na dvou stejných místech:

10. Σ 31. *χερσὶ δὲ πᾶσαι
στήθεα πεπλήγοντο, λύθεν δ' ὑπὸ γνῖα ἐκάσσης.*

11. Σ 51. *αἱ δ' αἶμα πᾶσαι
στήθεα πεπλήγοντο, Θέτις δ' ἔξῃρχε γόοιο.*

I tu na obou místech jest *πεπλήγοντο*, myslím, aorist — „jaly se bití v prsa“; na prvním místě tomu nasvědčuje také ta věc, že *πεπλήγοντο* jest mezi samými aoristy: *δμοῖαι δὲ* (t. Achilleovy, uslyševše jeho sténání před stanem) *ἰαχον . . . ἐκ-ἔδραμον . . . πεπλήγοντο . . . λύθεν*; na druhém místě k tomu vede slovo *ἄμα*.

Myslím tedy, že tvary *ἐπέπληγον*, *πεπλήγετο* a *πεπλήγοντο* jest uznati za aoristové; infinitiv *πεπληγέμεν* jest sporný. Já dávám přednost výkladu, že jest to inf. aoristu, srv. *πεπραδόμεν η* 49. Ovšem perf. *πέπληγα* jest pravidelný tvar, reduplikovaný aorist *ἐπέπληγον* má nepravidelně dlouhou kmenovou samohlásku η, poněvadž ten aorist tvoří se od slabého kmene.

Gust. Meyer na př. ve své mluvnici řecké (v obou vydáních jsou slova beze změny) v § 527. praví: „*ἐπέπληγον* ist Plusquamperfectum;“ v § 564. 6. však praví: „*Streitig* ist die Zugehörigkeit zum Plusquamperfectum oder zum reduplicierten Aorist bei homerischem *ἐπέπληγον*, *λελάκοντο*, vgl. Curtius Verb. II², 24; bei dem ersteren ist wegen des η die Zugehörigkeit zum Perfectstamme wahrscheinlich.“

Curtius na uvedeném místě praví o *λελάκοντο*: „*λελάκοντο* nur aus hymn. in Merc. 145 belegt, hat zwar kurzes α, zeigt aber durch seine Bedeutung „sie bellten“ die engste Berührung mit dem ebenfalls kurzvocalischen Feminin *λελακνία* μ 85, so dass wir es . . . für ein Plusquamperfectum halten können.“ Místo ve jmenovaném hymně zní:

*Κυλλήνης δ' αἰψ' αὖτις ἀγίκετο δια κάρηνα
ὄρθριος, οὐδὲ τίς οἱ δολιχῆς ὁδοῦ ἀντιβόλησεν
οὔτε θεῶν μακάρων οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων,
οὐδὲ κύνες λελάκοντο.*

Smyslem však, myslím, výborně se hodí význam aoristový pro *λελάκοντο*, zejména vedle aoristu *ἀντιβόλησεν*: „a nikdo se s ním na dlouhé cestě nepotkal ani z bohů blažených ani ze smrtelných lidí, aniž psi zaštěkli.“ Jest tedy *λελάκοντο* aorist reduplikovaný i tvarem pravidelný, odveden jsa od kmene slabého (plusqpf. by znělo *λελήκοντο*, sr. *λεληκός* X 141), i dle souvislosti správný.

Já však myslím, že lépe jest uznati tvar *ἐπέπληγον* za aoristový, byť nepravidelně utvořený — nepochybně působením perfekta —, než činiti násilí smyslu míst uznáním jeho za plusquamperfectum.

Ostatně jsou *ἐπέπληγον*, *πεπλήγετο* a *πεπλήγοντο* pravidelná plusquamperfecta? Nejsou. Vykládají se za plusquamperfecta utvořená obdobou imperfekta thematického časování, kteréž tvorby Gust. Meyer v § 564. 6. uvádí šest příkladů aktivních, z nichž tři však dovolují jiný způsob výkladu, mediální mimo mylně jmenované *λελάκοντο* ani jeden. Jest-li tedy voliti mezi dvěma vý-

klady tvaru nepravidelně utvořeného, dám vždy přednost tomu, který hodí se dobře ke smyslu věty.

7. χέω.

Tvary tohoto slovesa u Homera se vyskytující určují se celkem správně ve slovnících a ve Frohweinově seznamu sloves homerských. Jen na 20 místech shledal jsem, že buď výklad jich jest chybný, buď čtení k obsahu místa nevhodné.

V β 222 čte se tvar 1. os. sing. χέω a v H 336 tvar 1. os. plur. χέομεν. Frohwein oba tvary pokládá za futurální, slovníky homerské, pokud je znám, za konjunktivy aoristu. Ani jedno ani druhé není správné.

V β 220 n. praví Telemachos:

*εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσω μηδ' ἔτ' ἐόντος,
ροστήσας δὴ ἔπειτα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
σημαίετέ μοι οἱ χέω καὶ ἐπὶ κτερεῶν κτερεῖζω
πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε, καὶ ἀνέρι μητέρα δάσω.*

Tu, myslím, pro platnost tvaru χέω rozhodujícím jest sloveso δάσω. Souhlasně s tímto futurem pokládám χέω a κτερεῖζω za futura. Jest pak χέω praesens o významě budoucím jako δῆω, κακείοντες, réομαι a j.; srv. G. Meyer § 536.

Avšak v H 336:

*τύμβον δ' ἀμφὶ πυρὶν ἐνα χέομεν ἐξαγαγόντες
ἄκριτον ἐκ πεδίου . . .*

jest χέομεν vedle předcházejícího κατακίομεν a za ním následujícího δέχομεν, ποιήσομεν a ὀρύξομεν, které jsou rozhodně konjunktivy aoristu (první dva tvary ani nemohou býti futura), též konjunktiv aoristu.

Na některých místech 3. os. sing. imperfekta χέει, ἔχεν, χέειν chybně jest zařazena mezi tvary aoristové. Tak v α 136 = δ 52 = η 172 = κ 368 = ο 135 = ρ 91:

χέειν βα δ' ἀμφίπολος προχόω ἐπέχεν φέρουσα,

myslím, rozhodně jest ἐπέχεν imperf., značíc, jak v takové příčině jest přirozeno, opětovaný děj = „nalévala“ a nikoli děj jednodobý „nalila“.

V β 395 vypravuje se, že Athene

*ἐνθα μνηστήρεσσιν ἐπὶ γλυκὺν ἔπινον ἔχεν,
πλάζε δὲ πίνοντας, χειρῶν δ' ἐκβαλλε κέπελλα.*

Tu vedle πλάζε a ἐκβαλλε jest ἔχεν rovněž imperf., značíc povinné přemáhání jich spánkem.

V α 210, kde Odysseus líčí sílu vína od Marona mu darovaného (sr. ϵ 197), praví:

τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιθόεια οἶνον ἐρυσθρόν,
 ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνὰ εὐνοσί μετρα
 χεῖν' . . . ,

tvár χεῖε v závěti časového souvětí, vyslovujícího děj v minulosti opětovaný (srv. ὅτε s opt. πίνοιεν), raději jest uznati za imperf. = naléval = pokaždé nalil.

V λ 588, kde se vypravuje, že nad Sifysem

δένδρεα δ' ὑπεπέτλη κατὰ κρηθὲν χεῖς καρπών,
 χεῖς jest zajisté imperf. = stromy spouštěly, skláněly.

V $\omicron$ 526: κίρκος . . . ἐν δὲ πόδεσσιν

τίλλε πτελιαν ἔχων, κατὰ δὲ πτέρω χεῖεν ἔραζε

jest vedle imperfekta τίλλε též χεῖεν imperf. = pouštěl, házel.

Na ostatních 9 místech čte se ἔχων (χεῖαν), tedy tvar aoristový, který dle souvislosti se nehodí, a tedy změněn bŕti musí ve tvar imperfektový ἔχων (po případě χεῖαν). Jsou to tato místa:

α 146 = γ 338 = η 270:

τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ἔδωκεν ἐπὶ χεῖρας ἔχων,

kde z téže příčiny, jako výše pověděno při α 136 a j., rozhodně dáti jest přednost tvaru imperfektovému ἔχων před tvarem aoristovým. V α 146 a η 270 přistupuje ještě ta věc, že záložník byl počet veliký, který skrovný počet hlasatelů nemohl najednou obsloužiti.

ϕ 436. Arete káže otrokyním připravit pro Odyssea teplou lázeň:

αἱ δὲ λοετροχόον τρίποδ' ἵστασαν ἐν πυρὶ κηλέω,
 ἐν δ' ἄρ' ἔδωκεν ἔχων, ὑπὸ δὲ ξύλου δαίον ἐλοῦσαι.

I tu přirozenější jest pomýšletí na opětované nalévání menší nádobou do kotla, a tudy čísti imperf. ἔχων, jako také Nauck a Cauer čtou po návrhu Cobetové, jak se dočítám z poznámky Cauerovy pod čarou.

Týž verš čte se v Σ 347, a i tu jest tedy čísti ἔχων.

V χ 463 praví Telemachos o služkách nevěrných, které hodlal smrti potrestati:

μηὲρ δὲ καθαρόν θανάτω ἀπὸ θυμὸν ἐλομένην
 τάων, αἱ δὲ ἐμῇ κεφαλῇ κατ' ὀρεῖδαι χεῖαν
 μητέρει θ' ἡμετέρη παρὰ τε μνηστῆρσιν ἱανον.

Tu smysl věty a také imperf. ἱανον žádá, abychom místo aoristu χεῖαν četli imperf. χεῖον = hanu kydaly . . .

V Γ 269 n. praví se o přípravách k oběti před soubojem mezi Paridem a Menelaem konaných:

ἀτὰρ κήρυκες ἀγανοὶ
 ὄρκια πιστὰ θεῶν σύναγον, κρητῆρι δὲ οἶνον
 μίσγον, ἀτὰρ βασιλεῦσιν ἔδωκε ἐπὶ χεῖρας ἔχεναι.

I tu dle smyslu za daleko případnější pokládám imperf. ἔχεναι než aorist ἔχεναι; také slovesa ostatní jsou imperfekta, vyslovující děj trvající, σύναγον a μίσγον. A tu i nejeden rukopis má čtení ἔχεναι, jeden má ἔχεναι, a zachována jest poznámka, že Aristarchos četl imperf.: Ἀρίσταρχος διὰ τοῦ ο καὶ ἀναλογεῖ τὸ μίσγον. Didymus.

Podobně v E 618

ὃ δ' ἐπέδραμε φαίδιμος Αἴας
 τεύχεα σιλήσων· Τρώες δ' ἐπὶ δοῦραι ἔχεναι
 ὄξεια παμφανόοντα . . .

přednost dávám imperfektu ἔχεναι před aoristem, pokládaje za přirozenější smysl: „a Trojané na něho dřevce metali“ než „vrhli“.

8. φάμενος; φάο, φάσθω, φάσθαι; φήη (φήσιν, φῆ), φαίην.

I. Participium φάμενος pokládá se za praesentní. Avšak dle souvislosti ze všech 12 míst, kde se to participium nalézá, jen jedině, myslím, vyžaduje významu praesentního toho participia, jinde všude nezbytně jest je uznati za participium aoristu.

Vizme jednotlivá místa:

1. 2. V σ 206 a ψ 85 stejně zní verš

ὥς φάμενη κατέβαιν' ὑπερώια σιγαλόεντα.

Na prvním místě vypravuje se, že na Penelopu, odpočívající na pohovce, Athene spánek seslala. Ona vzbudivši se vyslovuje přání, aby tak klidnou smrtí ji stihla hned Artemis, jako klidně si zdřímla. Po slovech jejích následuje výše uvedený verš. Dle celé souvislosti jest nemožno mysliti si, že by Penelope slova ona sestupující byla mluvila — jen v té příčině mohlo by býti na místě participium praesentis —, nýbrž jediná možná myšlenka jest, že promluvivši ono přání zdvihla se a sestupovala do síně mužské k Telemachovi, mezi záletníky dlicímu. Spojitost jest táž zde, jako v τ 600

ὥς εἰποῦσ' ἀνέβαιν' ὑπερώια σιγαλόεντα,

kde užito jest participia aoristu. Jest tudy φάμενη jen participium aoristu.

Podobně věc se má v ψ 85, kde Penelope po mnohém přemlouvání Eurykleině, aby odebrala se do mužské síně, že tam jest její manžel, vysloví úmysl, že půjde. I tu dle souvislosti

může být *γαμένη* jen participium aoristu: „tak pověděvši sestupovala . . .“

3. v 429. Athene, hovoříc s Odysseem na Ithace přistavším, těší ho v starostech o syna Telemacha vypravujíc, že jest bezpečen v domě Menelaově. K řeči té připojuje se verš

ὥς ἄρα μιν γαμένη ῥάβδῳ ἐπεμάσσαι Ἀθήνη.

I tu nikterak se k slovům Atheniným nehodí vykládati *γαμένη* za participium praesentis, jako by děj slovesa *ἐπεμάσσαι* byl se stal za trvání děje slovesa *γαμένη*; nýbrž jediný možný výklad jest pokládati participium *γαμένη* za aoristové a překládati: „tak pověděvši dotkla se . . .“

4. λ 150. Teiresias poradiv Odysseovi, co má činiti, aby s duší matčinou mohl promluvit, vzdálil se od něho. K slovům jeho připíná se verš

ὥς γαμένη ψυχὴ μὲν ἔβη δόμον Ἄιδος εἶσω.

Tu naprosto nemožné jest participium praesentis, jako by duše Teiresiova, radu Odysseovi dávajíc, již byla odcházela; a i tu by musilo být imperfektum *ἔβαινε* a nikoliv aorist. Tu jest jediné možné participium aoristu jako v λ 627

ὥς εἰπὼν ὃ μὲν αὖτις ἔβη δόμον Ἄιδος εἶσω.

5. x 446. Odysseus hněvem jat přemítal na mysl, má-li Eurylocha mečem skoliti. Avšak druhové shrnuli se kol něho a bránili mu v tom, říkajíce, aby Eurylocha nechali u loď a sami šli ke Kirce. K tomu přistupuje verš

ὥς γάμενοι παρὰ νηὸς ἀνήιον ἡδὲ θαλάσσης.

I tu participium praesentis o ději současném s hlavním dějem *ἀνήιον* jest nemožné, kdežto participium aoristu „tak promluvivše, pověděvše . . .“ jest zcela na místě. Srovnati lze

x 274. *ὥς εἰπὼν παρὰ νηὸς ἀνήιον ἡδὲ θαλάσσης.*

6. β 188 n. Eurymachos hrozí starému Alithersovi:

*αἶ κε νεώτερον ἄνδρα παλαιά τε πολλὰ τε εἰδώς
παρφαμένος ἐπέεσσιν ἐποτρύνῃς χαλεπαίνειν,
αὐτῷ μὲν οἱ πρόωτον ἀνηρέστερον ἔσται.*

Souvěti to podmíněčně futurální má jen tenkrát dobrý smysl, pokládáme-li sloveso *ἐποτρύνῃς* za konjunktiv aoristu = „povzbudíš-li, podnítíš-li . . ., bude to jemu samu trudnější“; nehodí se konjunktiv praesentis, „budeš-li podněcovati,“ poněvadž již ve v. 185 mu vyčetl, že Telemacha podněcuje. Je-li *ἐποτρύνῃς* konjunktiv aoristu, pak participium *παρφαμένος*, značící děj předchozí před dějem slovesa *ἐποτρύνῃς*, může být jen participium aoristu „přemluvě“.

7. Podobno vazbou tomuto poslednímu místu jest místo v *M* 248 n., kde mluví Hektor k Pulydamantovi:

εἰ δὲ σὺ δημοτῆτος ἀφείξαι ἢ τίς ἄλλον
παρφαμένος ἐπέεσσιν ἀποτρέψεις πολέμοιο,
αὐτίκα' ἐμῷ ὑπὸ δουρὶ τυπείς ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσεις.

Tu nejprve jest určití dějový význam slovesa *ἀποτρέψεις*, je-li trvácí či skonaltý. Hektor praví k Pulydamantovi: Co bojíš se boje? Tys nestatečný; proto, byt ostatní v boji hynuli, tobě smrti netřeba se bát. Ale zdržíš-li se boje, nebo-li jiného od boje odvrátíš, zhyneš mým dřevcem. Myslím tedy, že jest tu na místě význam jednodobý slovesa *ἀποτρέψεις*, jakož též tvar má též význam v *v* 256, kdež jedině ještě se nalézá. Pak ovšem může býti *παρφαμένος* jen participium aoristu.

8. *E* 290. Diomedes zajásá, že ho Pandaros neporantil. K slovům jeho přistupuje verš

ὥς φάμενος προέηκε βέλος δ' ἵθυνεν Ἀθήνη . . .

9. *E* 835. Athene vybídla Diomeda k útoku na Area. Po řeči následují slova:

ὥς φαμένη Σθένελον μὲν ἀφ' ἵππων ὥσε χαμάζε.

10. *X* 247. Athene v podobě Deifobově vybízí Hektora, aby šel v souboj s Achilleem. K slovům jejím připíná se verš:

ὥς φαμένη καὶ κερδοσύνη ἡγήσας Ἀθήνη.

Srov. *M* 251. ὥς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο . . .

β 405 = γ 29: ὥς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη.

11. *X* 460. Andromache, uslyševši nářek od Skajské brány, vybídla dvě služky, aby ji tam doprovodili. Po její řeči následuje verš

ὥς φαμένη μεγάραιο διέσσοντο μαινάδι ἴση.

Srv. *K* 194. ὥς εἰπὼν τάφροιο διέσσοντο . . .

H 1. ὥς εἰπὼν πυλέων ἐξέσσοντο παῖδιμος Ἑκτωρ.

Na všech těchto posledních čtyřech místech nelze s kontextem srovnat, že by participium *φάμενος* a *φαμένη* bylo praesentní, poněvadž není možno děj hlavní s dějem oněch participií uvéstí v současnost, aby nevznikla tím myšlenka protimyslná. Proto pokládám i na těch místech participium to za aoristové.

12. Jediné místo Ω 771, kde Helene, u mrtvoly Hektorovy nafikajíc, chválí jeho laskavost, že, když jiní příbuzní v domě ji tupili, on toho nedovoloval,

ἀλλὰ σὺ τὸν γ' ἐπέεσσι παραιφάμενος κατέρωνες,

chová participium *παραιφάμενος* o významě praesentním, vedle in-

ἤδη νῦν σὺ παιδί ἐπος φάο μηδ' ἐπίκευθε,

a φάο i zde dobře jest o významě aoristovém. Srovnati lze častý verš ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ . . . K 384, 405, A 819, Ω 197, 380 a j.

3. V v 100 prosí Odysseus v rozhodný den Dia

τήμην τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων
ἐνδοθεν, ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω.

Tu nemožno jest imperativ φάσθω pokládati za praesentní, nýbrž jedině za aoristový, jakož v druhé větě na místě jest jen nepochybný imperativ aoristu φανήτω, tedy = „promluviž — objeviž se!“ Odpovídá pak v následujícím imperativu aoristu φανήτω aorist ἐβρόντησε a imperativu φάσθω aorist τήμην δ' ἐξ οἴκου γυνὴ προείκει.

4. I 422. Achilleus, propouštěje poselstvo od sebe, praví:

ἄλλ' ὅμεις μὲν ἰόντες ἀριστήεσσιν Ἀχαιῶν
ἀγγέλην ἀπόφασθε . . .

Dle citu svého pokládám ἀπόφασθε za imperativ aoristu: „zvěst vyřídíte“; což daleko lépe se hodí než „zvěst vyřizujte“. Ve verši 617, odpovídajícím tomuto verši, užívá Achilleus futura:

οἷτοι δ' ἀγγελέονσι, σὺ δ' αὐτόθι λέξῃς μύμων,

kteréž futurum má význam skonalý = ti věc vyřídí, oznámí; imperativ aoristu λέξῃς odpovídá imperativu aoristu ve v. 427

Φοῖνιξ δ' αὖθι παρ' ἅμμι μένων κατακοιμηθήτω;

rovněž Aias v odpovědi ke slovům Achilleovým ve v. 626 užívá infinitivu aoristu

ἀπαγγεῖλαι δὲ τάχιστα
χρὴ μῦθον Λατριοῖσι . . .

5. Táž slova o témž významě nalézají se ve v. 649, kde Achilleus podobně praví:

ἄλλ' ὅμεις ἔρχεσθε καὶ ἀγγέλην ἀπόφασθε

= „ale vy jděte a zprávu vyřídíte.“

Na všech pěti místech jest tedy, myslím, imperativ φάο, φάσθω, φάσθε uznati za aoristový a nikoli praesentní.

III. Infinitiv medii φάσθαι nalézá se na 16 místech, kteráž za přesným určením významu jest probrati každé o sobě.

1. V v 504 jest infinitiv φάσθαι zástupcem imperativu. Odysseus, odjížděje od země Kyklopův, volá na Polyfema:

Κέκλωψ, αἶ κέν τίς σε . . . εἴρηται . . .
φάσθαι Ὀδυσσῆα πολυπόροτον ἐξαλαῶσαι,

kde rozhodně lépe se hodí *φάσθαι* pokládati za infinitiv aoristu, zastupující imperativ aoristu: „bude-li se tebe kdo tázati . . . , řekni, odpověz . . .“

2. Podobně věc se má v λ 443, kde Agamemnon radí Odysseovi, aby vše nesděloval své manželce:

μή οἱ μῦθον ἅπαντα πιφανσκέμεν, ὃν κ' ἐν εἰδῆς,
ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δὲ καὶ κεκρυμμένον εἶπαι.

Tu *φάσθαι* dle smyslu hodí se výborně o významě aoristovém, méně dobře o významě praesentním, ač předchází infinitiv praesentis a následuje infinitiv perfekta: „nezjevuj jí vše, co víš, ale jedno jí pověz, druhé zůstaniž jí tajno“; nevhodným zdá mi se překlad: „jedno jí povídej.“

3. V ρ 308 radí Athene Odysseovi, jak by se ve vlasti z počátku choval:

σὺ δὲ τετλάμεναι καὶ ἀνάγκη,
μηδέ τω ἐκφάσθαι μήτ' ἀνδρῶν μήτε γυναικῶν . . .

Tu obojí platnost jest možná, buď praesentní (= a nikomu neříkej) nebo aoristová (= a nikomu neřekni, nepověz, že . . .).

4. 5. V π 287 = τ 6 vyzývá Odysseus syna svého Telemacha, aby zbroj všecku ze síně mužské odklidil;

αὐτὰρ μνηστῆρας μαλακοῖς ἐπέεσσιν
παρφάσθαι, ὅτε κέν σε μεταλλῶσιν ποθέοντες . . .

I tu může býti *παρφάσθαι* zástupcem imperativu praesentis (= a záletníkům namlouvej); ale mně lépe se líbí o významě aoristovém (= a záletníkům namluv), byť časová věta měla význam opětovací. Vyslovuje hlavní věta každý jednotlivý případ jednodobého děje, kdykoli by se vypyťovali.

6. V κ 246 líčí se zděšení Eurylochovo, v jakém vrátil se od Kiréina obydlí k soudruhům:

οὐδέ τι ἐκφάσθαι δύνατο ἔπος ἰέμενός περ.

Tu jediný možný význam infinitivu *ἐκφάσθαι* jest aoristový = „a nemohl vypověděti ani slova . . .“

7. V ο 377 n. líčí Odysseus tužby služebných lidí na-proti paní:

μέγα δὲ θυμῶς χατέουσιν
ἀντία δεσποίνης φάσθαι καὶ ἔκαστα πνέεσθαι
καὶ γαγήμεν πῖμεν τε . . . ,

kdež dle mého soudu jediné výborně se hodí *φάσθαι* jako infinitiv aoristu o významě: přejí si s paní pohovořiti (daleko jiný má význam než praesens „hovořiti“; jest v tom vysloveno s libostí a do vůle se sdělití s paní) a na vše se poptati (i tu

výborný jest aorist) a pojísti a popíti (i tu na mysli má Eumaios radostný pocit, s kterým sluha od paní přijme každé sousto jídla a každý doušek nápoje).

8. V ψ 106 praví Penelope k Telemachovi, kárajícímu její jednání proti manželovi Odysseovi:

τέκνον ἐμόν, θυμὸς μοι ἐνὶ στήθεσσι τέθιπεν,
οὐδέ τι προσφάσθαι δύνάμην ἔπος οὐδ' ἐρέεσθαι
οὐδ' εἰς ὧπα ἰδέσθαι ἐναντίον.

I tu jediné výborně se hodí προσφάσθαι jako infinitiv aoristu, jak také svědčí infinitiv aoristu ἰδέσθαι, a myslím, že i v ἐρέεσθαι tají se infinitiv aoristu (o tom jindy): „aniž mohu promluvit k němu co aniž se ho otázi ani v tvář mu pohledět.“

9. θ 548. Alkinoos praví k Odysseovi:

τῷ νῦν μηδὲ σὺ κεῖθε νοήμασι κερδαλέοισιν,
ὅτι κέ σ' εἴρωμαι· γάσθαι δέ σε κάλλιον ἔστιν.

10. Ve φ 193 praví Odysseus k oběma pastýřům:

βουκόλε καὶ σὺ σφαρορβέ, ἔπος τί κε μνηθῆσαιμην,
ἢ αὐτως κεῖθε; γάσθαι δέ με θυμὸς ἀνώγει.

Na obou místech jest význam jednodobý rozhodně pravý = „pověděti lépe jest pro tebe“ a „pověděti mysl mě pobádá.“ Neboť o vývoj děje tu nejde.

11. ρ 584. Eumaios praví k Penelopě, že lépe asi jest s Odysseem pohovoříti, až se z domu vzdálí záletníci:

καὶ δὲ σοὶ ὧδ' αὐτῇ πολὺν κάλλιον, ὦ βασίλει,
οἷόν περὶ ξείνον γάσθαι ἔπος ἢδ' ἐπακοῦσαι.

I tu, myslím, lépe jest uznati γάσθαι za infinitiv aoristu, jak žádá smysl a protiva ἐπακοῦσαι, vytčená aoristem = „abys o samotě k cizinci promluvila a jeho vyslechla“. Táž protiva nalézá se ještě na dvou místech:

v τ 98 ὄφρα καθεζόμενος εἶπεν ἔπος ἢδ' ἐπακούσῃ
a ω 262 ἐπεὶ οὐ τόλμησεν ἔκαστα
εἰπεῖν ἢδ' ἐπακοῦσαι ἐμὸν ἔπος.

I nerozpakují se na posledním, těmto třem podobném místě, totiž 12. I 100, kde praví Nestor k Agamemnonovi jako vrchnímu vůdci

τῷ σε χρὴ πέρι μὲν γάσθαι ἔπος ἢδ' ἐπακοῦσαι,
κρηῖναι δὲ καὶ ἄλλω . . .

pokládáti γάσθαι též za infinitiv aoristu, jak také smyslem velmi dobře se hodí = „proto ti náleží přede všemi mínění své pověděti . . .“

13. V *A* 788 vzpomíná Nestor Patroklovi rady, kterou mu dal otec jeho, jak by se choval k Achilleovi:

ἀλλ' ἐν οἱ φάσθαι πικρὸν ἔπος ἢδ' ἐποθέσθαι
καὶ οἱ σημαίνειν.

Tu také zcela na místě jest význam aoristový slovesa *φάσθαι* (= imperativu) = „ale vhod k němu promluv rozvážené slovo a poraď mu a buď mu vůdcem . . .“

14. 15. 16. Ještě jen na třech místech nalézá se infinitiv *φάσθαι*, a to ve frázi: *ἴσον ἐμοὶ φάσθαι* v *A* 187, *O* 167 = 183.

Myslím, že ani na jednom místě nehodí se význam „mluviti“, jak se obvykle překládá, zvláště ne na posledních dvou místech. Poseidaon za doby spánku Diaa účinně pomáhal Achaiům. Zeus, vzbudiv se a zpozorovav ho, pošle k němu Iridu s hrozbou, aby se z bojiště vzdálil, odvolává se k své větší síle a svému prvozenství. K tomu dodává:

τοῦ δ' οὐκ ὀδεται φίλον ἦτορ
ἴσον ἐμοὶ φάσθαι . . .

Vedle souvislosti jmenovaný význam se nehodí nikterak; také s podmětem *φίλον ἦτορ* nesnáší se ten význam. I může zde míti to sloveso jedině význam „mně za rovna se pokládati.“ Podobně věc se má v *A* 187, kde Agamemnon praví

στυγὴν δὲ καὶ ἄλλος
ἴσον ἐμοὶ φάσθαι καὶ ὁμοιωθήμεναι ἀντηρ,

jen že zde dobře by mohlo býti *φάσθαι* též infinitiv aoristu, jako *ὁμοιωθήμεναι*, kdežto na prvních dvou místech jest je uznati za infinitiv praesentis.

Jest tedy infinitiv *φάσθαι* na většině míst aoristový, na čtyřech místech jest možný i význam aoristový i praesentní, na dvou místech jest praesentní.

IV. Také tvary aktivně konjunktivu *φῆη* a optativu *φαίη* pokládají se obecně za praesentní.

Konjunktiv nalézá se jen ve 3. osobě sing. o troji formě: *φῆη* (*λ* 127 = *ψ* 275), *φῆσιν* (*α* 166) a *φῆ* (*τ* 121).

V *λ* 127 Teiresias, věště Odysseovi osudy jeho, praví:

ὁπότε κεν δῆ τοι ξυμβλήμενος ἄλλος ὀδότης
φῆη ἀθηρηλοῖόν ἐχειν ἀνὰ φαιδίῳ ὄμφῃ,
καὶ τότε δῆ γαίῃ πῆξας . . . ἐρετμόν
. . . οἴκαδ' ἀποστείλειν . . .

Dle souvislosti, myslím, sloveso *φῆη* nevyslovuje děj opětovací („až konečně jiný pocestný potkaje se s tebou bude říkati, že věječku na rameně máš“), nýbrž děj jednodobý „až řekne“; vždyť také jedno pronesení výroku toho konec učiní

blouzení Odysseovu. Rovná se tedy věta ta časové větě v Θ 373 *ἔσται μάν, ὅτ' ἂν αὐτὲ φάιν γλαυκώπιδα εἴπῃ*, v níž o ději jednodobém užito jest konjunktivu aoristu. Táž slova, jen vyslovena o 1. osobě, jsou v ψ 275 n.

V τ 121 n. praví Odysseus k Penelopě, že nesluší se v cizím domě příliš teskniti a naříkati,

*μή τις μοι δμῶν νημεσῆσεται ἢ σὺ γ' αὐτή,
φῆ δὲ δακρυπλῶειν βεβαρηότα με φρένας οἶνω.*

I tu na místě jest význam jednodobý slovesa φῆ jak souvislosti tak i vedle konjunktivu aoristu *νημεσῆσεται*: „aby některá . . . nepohoršila se . . . a neřekla . . .“ Srovnej podobnou větu obavnou ve φ 228 n.:

*παύεσθον κλανθμοῖο γούοι τε, μή τις ἴδῃται
ἐξελθὼν μεγάροιο, ἅτῃρ εἴπῃσι καὶ εἴσω*

= „aby někdo nespátl . . . a neřekl . . .“

V α 166 n. praví Telemachos k Atheně:

*νῦν δ' ὁ μὲν ὥς ἀπόλωλε κακὸν μῦθον, οὐδὲ τις ἡμῖν
θαλπωρή, εἰ περ τις ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
φῆσιν ἐλεύσεσθαι.*

Tu φῆσιν, myslím, dobře jest konjunktiv praesentis: „byť kdo . . . říkal (tvrdil), že přijde.“

Optativu 1. osoba sing. φαίην vyskýtá se v ν 326 n., kde praví Ageleos:

*Τηλεμάχῳ δέ κε μῦθον ἐγὼ καὶ μητέρι φαίην
ἥπιον, εἰ σφῶιν κραδίη ἄδοι ἀμφοτέρουιν.*

Tu sloveso φαίην κε má, myslím, význam jednodobý — „Telemachovi a matce bych já pověděl (učinil) návrh . . .“, jako jest v téhož obsahu větě v χ 262 užito optativu aoristu *εἰποιμί κεν*:

ὦ φίλοι, ἤδη μὲν κεν ἐγὼ εἵπομι καὶ ἄμμιν . . .;

srv. též σ 166 *παιδὶ δέ κεν εἵπομι ἔπος, τό κε κέρδιον εἴη . . .*

Rovněž v Ζ 285, kde Hektor praví:

*εἰ κείνόν γε ἴδοιμι κατελθόντ' Ἄϊδος εἴσω,
φαίην κε φρέν' ἀτέρπον οἰζύος ἐκλελαθέσθαι*

má optativ φαίην κε význam jednodobý. Zajímavo jest, že scholion Aristonikovo vykládá slovo φαίην κε optativem aoristu „δόξαιμι ἄν“,

2. osoba sing. *φαίης* nalézá se na 6 místech, a to vždy spojená s *κεν* o významě možnosti, buď přítomné, jako v

γ 124 ἦ τοι γὰρ μῦθοί γε εἰκότες, οὐδέ κε φαίης
ἀνδρα νεώτερον ὧδε εἰκότα μνῆσασθαι . . .

= „a neřekl bys, že . . .“, a v

Γ 392 οὐδέ κε φαίης
ἀνδρὶ μαχησάμενον τὸν γ' ἐλθεῖν . . .,

= „a neřekla bys, že . . .“,
buď minulé, začaž v attičině by bylo *εἴπεις* ἄν, totiž v

Γ 220 φαίης κε ζῆλοτόν τέ τιν' ἔμμεναι ἄφρονά τ' αὐτως

= „byl bys řekl, že hodný mrzout to . . .“;

Δ 429 οὐδέ κε φαίης
τόσσον λαὸν ἔπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδῆν . . .

= „a byl bys neřekl, že . . .“; podobně v

Ο 697 φαίης κ' ἀκμῆτας καὶ ἀτειρέας ἀλλήλοισιν
ἀντίεσθ' ἐν πολέμῳ . . ., a v

Ρ 366 ὧς οἱ μὲν μάρναντο δέμας πυρός, οὐδέ κε φαίης
οὔτε ποτ' ἠέλιον σὼν ἔμμεναι οὔτε σελήνην.

3. osoba sing. *φαίῃ* též s *κεν* jest v σ 217, kde praví Penelope svému synovi:

τῶν δ' ὅτε δι' μέγας ἐσσι καὶ ἦβης μέτρον ἰκάνεις,
καὶ κέν τις φαίῃ γόνον ἔμμεναι ὀλβίον ἀνδρός . . .

I tu smysl vymáhá pro tvar *φαίῃ* *κεν* význam jednoduchý:
„a každý by řekl, že jsi syn zámožného muže“.

Podobně věc se má v ψ 135, kde Odysseus vyzývá po pobízení záletníků ke hlučnému veselí a tanci v domě,

ὧς κέν τις φαίῃ γάμον ἔμμεναι ἐκτὸς ἀκούων . . .

= „aby každý řekl (nebo „pomyslel si“) venku slyše, že“ . . .

1. osoba plur. *φαῖμεν* nalézá se dvakrát, a to v Β 81 a Ω 222, ve stejné znějícím závěti potentiálním ku předvěti neskutečnému, t.

Β 80 εἰ μὲν τις τὸν ὄνειρον Ἀχαιῶν ἄλλος ἔνισπεν,

Ω 220 εἰ μὲν γὰρ τίς μ' ἄλλος ἐπιχθονίων ἐκέλευεν;

závěti k oběma jest

ψευδός κεν φαῖμεν καὶ νοσφιζοίμεθα μάλλον,

kdež také dobře lze překládati „řekli bychom, že to lež,“ a myslím, daleko lépe než „říkali bychom, že to lež.“

Jsou tedy tvary konjunktivné $\varphi\eta\eta$ a $\varphi\eta$ a optativné $\varphi\alpha\iota\eta\nu$, $\varphi\alpha\iota\eta\varsigma$, $\varphi\alpha\iota\eta$ a $\varphi\alpha\iota\mu\epsilon\nu$ aoristové a nikoli praesentní.

A tvarosloví výklad ten podporuje. Neboť jako jest od kmene $\sigma\epsilon\eta$ aorist bezpříznaký $\acute{\epsilon}\sigma\tau\eta\nu$ (konj. $\sigma\tau\eta\eta\varsigma$ P 30, $\sigma\tau\eta\eta$ E 598, staženě $\acute{\alpha}\nu\alpha\text{-}\sigma\tau\eta$ σ 334; optativ $\sigma\tau\alpha\iota\eta$ α 256, $\pi\alpha\rho\alpha\text{-}\sigma\tau\alpha\iota\epsilon\nu$ θ 218) a od kmene $\beta\eta$ $\acute{\epsilon}\beta\eta\nu$ (konj. $\acute{\epsilon}\mu\beta\eta\eta$ II 94, $\acute{\epsilon}\pi\epsilon\rho\beta\eta\eta$ I 501, staženě $\acute{\alpha}\nu\alpha\beta\eta$ β 358; optativ $\beta\alpha\iota\eta\nu$ Ω 246, $\acute{\epsilon}\pi\iota\beta\alpha\iota\epsilon\nu$ Θ 512), tak jest od kmene $\varphi\eta$ zcela pravidelný aorist bezpříznaký $\acute{\epsilon}\varphi\eta\nu$ a k němu pak výše jmenované tvary konjunktivu $\varphi\eta\eta$ a $\varphi\eta$ a optativu $\varphi\alpha\iota\eta\nu$, $\varphi\alpha\iota\mu\epsilon\nu$, medialný pak aorist zcela pravidelný $\acute{\epsilon}\varphi\acute{\alpha}\mu\eta\nu$, imperativ $\varphi\acute{\alpha}\sigma$, infinitiv $\varphi\acute{\alpha}\sigma\theta\alpha\iota$, participium $\varphi\acute{\alpha}\mu\epsilon\sigma$, jako $\acute{\epsilon}\varphi\theta\acute{\alpha}\mu\eta\nu$ (jen participium u Homera $\varphi\theta\acute{\alpha}\mu\epsilon\sigma$ E 119 a j. a složené $\acute{\iota}\pi\sigma\varphi\theta\alpha\mu\acute{\epsilon}\eta$ o 171, $\pi\alpha\rho\alpha\varphi\theta\acute{\alpha}\mu\epsilon\sigma$ Ψ 515) od kmene $\varphi\theta\eta$. Ovšem tvary $\acute{\epsilon}\varphi\eta\nu$ a $\acute{\epsilon}\varphi\acute{\alpha}\mu\eta\nu$ mohou býti imperfektivé k $\varphi\eta\mu\acute{\iota}$ a výše jmenované tvary konjunktivu, optativu atd. praesentní, poněvadž $\varphi\eta\mu\acute{\iota}$ jest utvořeno od prostého kmene příponou osobní $\mu\iota$, kdežto na př. $\acute{\iota}\sigma\tau\eta\mu\iota$ má praesentní reduplikaci.

Dle toho, myslím, bude třeba opravit učení, jako G. Meyer² 525 má: „ $\acute{\epsilon}\varphi\eta\nu$ zu $\varphi\eta\mu\acute{\iota}$ gilt als Imperfekt, $\acute{\epsilon}\sigma\tau\eta\nu$ zu $\acute{\iota}\sigma\tau\eta\mu\iota$ als Aorist“; a také v mluvnické attického nářečí bude uznati $\acute{\epsilon}\varphi\eta\nu$ (konj. $\varphi\omega$, opt. $\varphi\alpha\iota\eta\nu$) za imperfektum i aorist.

O mythu Platonově.

Podává Frant. Krejčí.

Zvláštností filosofování Platonova jest, že vplétá do rozboru vědeckého mythu při příležitostech, kde bychom očekávali přesnou dedukci. Poněvadž pak mythus i tak, jak my si jej představujeme, i tak, jak u Platona se jeví, podstatou svou odporuje tomu, co nazýváme vědeckostí myšlenky, a poněvadž na druhé straně Platon byl schopen přesného myšlení vědeckého a soustavu svou přesně vědecky založiti se snažil, stala se otázka, proč mythů užíval, častým předmětem úvah filologických. Tak častým, že by opětne pojednávání o ní zbytečné bylo, kdyby nezasahovala hlouběji do nejvládnější filosofické práce Platonovy a tím nepřispívala k poznání a ocenění jejímu vydatněji než na první pohled se zdá. Neboť věc má se tak, že kdo Platona pochopiti chce, musí si o jeho mythech nějaký názor učiniti; mimo to vábí látka i toho, kdo o mythu a poměru jeho k ostatní práci myšlenkové přemítá, a konečně toho, kdo vývoj filosofického ducha stopuje. Je to jedno z *themat*, které z literatury filologické nevymizí.

Stanovisko, z něhož v přítomné stati o této otázce pojednávati chceme, určíme tím, že vyjdeme od pojmu mythu Platonova,

vznikání, znázornění a místo pojmovou souvislostí historickým spojením vysvětliti. Toho však nedokázal a proto s duchaplným názorem svým osaměl. Baur řekl, že mythos v sobě zavírá víru v prvopočáteční zjevení a ta víra že zakládá se na domnění, že božské jenom samo sebou se zjeviti může, a pak ovšem mohl po příkladě Ackermannově shledávati v mythech a ve filosofii Platonově stopy původního názoru zjevením daného, stopy křesťanství. Podobně Hermann, Hegel a jiní se svého ponětí o mythu utvořili. mínění svoje o Platonově filosofování. Odtud vznikla ta velká rozmanitost mínění. Vyjdeme-li však od Platónova ponětí o mythu, máme rozhodně objektivnější základ pro posouzení, nemohouce na něm měniti. Tak to doporučuje na př. Volquardsen a z toho stanoviska pozoruje mythy i Stallbaum, Zeller a vůbec badatelé novější.

Jednotlivých mínění vypočítávati nebudeme ani jich rozebíráti, ježto je jich příliš mnoho; ale neopomineme příležitostně o nich se zmíniti a po případě je oceniti asi tak, jak jsme to právě činili.

I. Z míst jako Tim. 26 c, 26 e, 29 c, 40 d, e, Pol. III. 414 c, X. 614, Gorg. 523 a a jiných vysvítá, že *μῦθος* je protiva k *λόγος* a *λόγος* že jest myšlenka rozumovými důvody opřená (*εἰκότες καὶ ἀναγκαῖαι ἀποδείξεις*), dialekticky čili dle našich ponětí logicky správná. Podobně praví Aristoteles Met. II. 4, 17: *περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιστικῶν οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν* · *παρὰ δὲ τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων δεῖ πυνθάνεσθαι*, kterážto slova mohou také za definici Platonova *λόγος* platiti. Mythos jest tedy tolik, co myšlenka nedokázaná, tvrzení neodůvodněné, smyšlenka. Proto Platon říká *μύθους πλάττειν* (Polit. II. 377 b, Faidr. 240 c, Tim. 26 e), *μυθολογῆσθαι* je tolik co bájeti, věci nedokázané tvrditi, *μυθολόγημα* (Faid. 229 c) jest smyšlenka, povídačka. Logos jest tedy myšlenka platná, pravdivá, mythu však nelze věřiti (Pol. II. 377, III. 414 c, Gorg. 523 a).

Toto theoretické rozlišení mythu a logu má praktický následek vzhledem k tradici prstonárodní. Ta musila se Platonovi jeviti mythem; neboť otázky, k nimž odpovědi hledal, byly tam zodpovídaný a sice kladně; než byla to pouhá tvrzení, jimž nedostávalo se toho odůvodnění, jaké myšlence dodává platnosti, takže jenom tím mohou činiti na obecné uznání nároky, když pověděna byla uznanou autoritou. Takovou autoritou jsou národním pověstem vševědoucí bohové, kněží a pěvci, kteří s nimi v bezprostředný styk vcházeli; to podporováno bylo vírou celých pokolení, v nichž pověst se udržela, takže starobylost pověstí i její věrohodnost zaručovala, aniž by po zpravodaji bylo pátráno. Proto nemohla tradice se stanoviska Platonova postačiti ani za důvod něčeho ani za platné rozřešení nějaké záhady, byla mythem, jemuž nelze věřiti. Na známém místě v Pol. II. 377 nn. vy-

o důkazy platné. A přece vyskytují se v takových případech mythy dosti často. Nehledíme-li k místům, kde jen mimochodem o nějaké národní pověsti zmínka se děje, jako ve *Faid.* 262 d o cikádách, v *Pol.* VIII. 546 d o pokoleních lidských, v *Kritiovi* 108 o *Mnemosyně*, jsou místa, kde Platon mythu dle svého ponětí užil tato: ³⁾ V *Tim.* 21 a o starověku *Athen*, o *Atlantidě*, o převratech světových, o čemž podrobněji jedná celý zlomek dialogu *Kritias*. V *Nomoi* IV. 713 b o zlatém věku. V *Polit.* 269 c o střídě period světových a rovněž věku *Kronově* a *Diově*. V *Pol.* III. 414 o rozličném původu lidí dle stavů. V *Gorg.* 523, 527, *Faidonu* 110, *Pol.* X 614 jsou mythy o životě záhrobním, zvané eschatologické, ve *Faidonu* mimo to mythus geologický. Mythy o bozích a daimonech jsou v *Timaiovi*. Ve *Faidru* jest v druhé řeči Sokratově mythus psychologický o částech duše, o životě duší před vtělením. V *Symposiu* jest v řeči Sokratově mythus o původu *Erota* a o *Diotimě*; v řeči *Aristofanově* o původu lásky pohlavní. V *Protag.* 320 jest vypravování *Prodikovo* o původu cnosti, v *Menonu* 81 a o praexistenci duše, v *Kratylovi* — *nomothetes*.

Z Platonova ponětí o mythu především vysvitá, že není potřeba píditi se po jediném nějakém principu, jenž by užiti jich na všech místech pochopitelným činil. Bylo by to ovšem myslitelné, ale činiti to a priori požadavkem výkladu, není nutno, ježto platonský mythus připouští užiti několikeré. Staly se podobné pokusy, ⁴⁾ mezi nimiž zvláště *Deutschlův* je důvtipný; ale osud jejich o marnosti toho poučuje. Nyní shledává se příčin více. Také my, srovnávše jednotlivá místa, rozeznáváme několik případů, které ovšem jenom tu společnou známku mají, že neodporují ponětí Platonovu o mythu, nýbrž z něho právě vyplývají.

A. O tradici národní Platon soudil, že tájí v sobě jádro pravdivé, které však teprve vyloupnouti se musí z mytického obalu (*μύθος σχήμα*). Poněvadž pak v mnohých pověstech o týchž věcech se jedná, o nichž filosof přemýšlí, je zajisté vítaným důvodem pro pravdivost jeho mínění, shoduje-li se se starým podáním.

³⁾ Seznam mythů viz u *Zellera* na místě uvedeném. *Christ* v historii lit. v *Müllerově Handbuch* str. 395 uvádí ještě *Pol.* 514 a, 509 b; to jsou však přirovnání anebo allegorické obraty, jež nelze za mythy pokládati; za to většinu mythů neuvádí.

⁴⁾ Z ponětí, jaké *Deutschle* o mythu Platonovi imputuje, jež jsme výše pověděli, vyplývá mu, že Platon užíval mythu tam, kde běželo o vysvětlení genese jsoucího, které obyčejnou dialektickou dedukcí nebylo lze podati; tedy při vysvětlení všech „*Erfahrungsobjecte*“. A z toho zase vyplývá, že nejvíce se objevují mythy na počátku a na konci buď celého dialogu anebo jeho některé části, vyjma *Timaiu*, jenž je vlastně celý mythem. Mythus je takto buď podkladem další dedukce anebo uzavírkou určitého oboru myšlenek. Avšak stačí ukázati pouze na mythus v *Politiku*, aby se naznačilo, že nedají se všechny tímto způsobem vysvětliti. Nejspíše hodí se na ty, jež označujeme my jakožto hypotese sub B.

Konservativnost naší povahy činí nás nedůvěří výmí vůči něčemu z brusu novému; kdežto shoda, souvislost s dosavadními názory myslitele uspokojuje a prospívá šíření se mínění nového. Platon tedy nepohrldnul mythy, kdekoli mu poskytovaly *doklad* pro theoretické tvrzení tam, *kde nestačovaly doklady čerpané ze zkušenosti nebo z důvodů rozumových*. Takový je mythus o Atlantidě a starověku Athen v seznamu bořejším na prvním místě uvedený. Z rozboru jeho poznáme, jak si Platon v té příčině vede.

V knihách o státě Platon na principích své ethiky sestavil budovu ideálního státu jakožto vzor, jímž by praktičtí státníci měli se řídit. Státnické zásady ty v celku svém však tak lišily se ode všech současných zřízení státních a ode všeho, co z historie známo bylo, že snadno vzniknouti mohla pochybnost, zdali vůbec takový dokonalý útvar na světě jest možný. Této pochybnosti nejlépe ovšem dalo by se čeliti ukázáním na konkrétní nějaký případ, kterého však ani přítomnost ani známá minulost neposkytovala. I uchýlil se Platon pro doklad k mythu (Sokrates naznačuje to v 2. kap. Timaiu). Před mnoha sty lety žili prý Atheňané podle takových zákonů, jaké Sokrates vyličuje, a sice nejen v hlavních rysech, nýbrž i v podrobnostech poměrů životních, a spravující se zákony těmi tvořili stát mocný a slavný. Toho důkazem jest, že vítězně podmanili si národy sousední i vzdálené, ano i mocnou říši potomků Poseidonových, na ostrově Atlantidě kvetoucí. Ostrov ten ležel v moři Atlantickém někde za sloupy Herakleovými, ale při převratech pozemských, ob čas tvárnost země měnících, z nichž jedním je na př. potopa známá z báje o Deukalionovi, zmizel prý pod hladinou, od čehož tamní moře mělké jest a blátivé. Ostrov ten připadl při dělení země Poseidonovi, jenž dal jej ve správu svým desíti synům, z nichž nejstarší Atlas byl jaksi vrchním vládcem. Dlouhá leta vládlo se zde řádně a spravedlivě, proto blahobyť vzkvétal, říše se rozmohla tak, až zasáhla Egypt a Tyrhenii. Časem však božská podstata obyvatel ustoupila lidské přirozenosti, a s tím vše k horšímu se obracet počalo. — Zde končí fragment Kritia, ale přece je zřetelně známenati, že i zde na konkrétním případě ukázati se měly následky vlády spořádané i zlé a zároveň znázorniti vývoj v tom smyslu, jak se v to Kritias v Timaiovi uvolil. — To je podstata mythu ve vsí stručnosti podaná, jenž obsírně rozveden jest v první části Timaiu a celém zlomku dialogu Kritias.

Vyskytlo se mínění, že to je fikce Platonova za tím účelem podniknutá, aby mohlo žití a prospívání státu, řízeného zásadami v Politeii vytknutými, znázorněno býti. Poněti platonského mythu by tento výklad neodporoval, ale pouhá fikce nesrovnává se s tendencí dialogů dotyčných, jako mythus vzatý z podání národního. Platon potřeboval vlastně historické faktum za doklad; když však

nemohl se k němu odvolat, sáhl přirozeně k něčemu pravděpodobnému, aspoň tedy k mythu, k pověsti, v níž bylo kousek pravdy. A já myslím, že celý způsob podání té báječné historie tomu svědčí, že to není pouze vnější formou líčení, nýbrž že obsahuje jádro pozitivní, že Platon tomu věří, ač nemoha podati důkazů nezvratných, a že čtenáři jenom pravděpodobný mythus historický předkládá.

Nemůžeme sice nikterak kontrolovati Platonovo podání, tolik ale můžeme souditi, že pověst podobného obsahu byla u Řeků možná.⁵⁾ Platon se jí chopil a naložil s ní jako s pověstmi jinými, jež obměňuje a vyličuje tak, aby theorii jeho neodporovaly. Jemu rozumělo se samo sebou, že na př. bohové nemohou vésti takový život, jak jej Homeros a Hesiodos vyličují, a podobně rozumělo se mu samo sebou, že vláda za dob, kdy lidé bohům bezprostředně podřízení byli, musela býti řádná a taková, jakou sám si dle zásad svých představoval; a jestliže kdysi v oněch dobách božské vlády Atheňané měli stát, a jestliže vskutku existoval ostrov Atlantis pod vládou božských potomků, jak báje vypravovala, nebylo mu nesnadno život jejich si představit, jako my si trouláme představit život v ráji, majíce k tomu podnět v ideálu blaženosti. Tuto svou představu, o jejíž pravdivosti byl přesvědčen, která prostřednictvím pověsti nabývala rázu objektivnosti, hleděl Platon zcela vážně i čtenáři vštípit, což jest jediné možný výklad, jenž Platona filosofa jest důstojný a s celkovým rázem znamenité triologie dialogů zmíněných se shoduje. Pouhá fikce byla by příliš titěrnou, malichernou a vedle vážného obsahu řeči Timaiovy, nehlubších záhad se týkající, vypadaly by historické výklady Kritiovy jako hříčka a všecko, co o provenienci báje vypráví, jako bezcenné trety. Můžeme ostatně také uvést ledacos, čím Platon přímo naznačuje, jak chce, aby pověst ona pojímána byla. Tak nazývá Kritias vypravování své 21 b a 26 d logos, kdežto 22 b mythos, čemuž rozuměti jest dle slov 20 d: *λόγος μάλα μὲν ἀτοπος, παντάπασί γε μὴν ἀληθής*, že je to mythos pravděpodobný.

Všechno, co by vzbuzovalo pochybnosti o pravdivosti pověsti, hledí Platon odstraniti. Snaží se přiblížiti až ku pramenům jejím, aby krajané se nedivili, jak možno něco věděti z tak dávných věků. Dovolává se k tomu cili autority uznané; neboť Kritias slyšel to od děda svého, ten od Solona a ten to zvěděl od kněží egyptských, kteří zaznamenány mají (*πάντα γεγραμμένα ἐκ παλαιῶν καὶ σισωσμένα*) zprávy z tak dávných věků, že Hellenové v té příčině jsou proti nim jako chlapečkové, pamatující sotva Denkalionovu potopu. I pravděpodobnost toho, že Kritias zapamatoval

⁵⁾ Dle Christa na u. m. str. 388 hieroglyfické zprávy nedávno rozluštné vypravují o vítězství Egyptanů pod Ramsesem nad velikou jakousi říší na západě, odkudž byl do Egypta vpád učiněn.

si tak dlouhou báji z let chlapeckých,⁶⁾ snaží se Platon 26 c oddělováním způsobem, z psychologického stanoviska zajímavým. Konečně vysvětluje v Kritiovi, proč v zemích barbarských řecká jména se uvádějí. Solon prý si je dle smyslu přeložil do řeckého vida, že již egyptští kněží si je byli do svého jazyka přeložili. Všechny tyto věci svědčí, že Platon běře celý mythos vážně a že mythos ten není pouhou fikcí. Není-li fikce, pak ho užil Platon za doklad svých theoretických výkladů, jakož nahoře označeno.

Pověsti o zlatém věku Kronově Nom. IV. 713 užito je za důkaz theoretického tvrzení, že blaženost občanů jen tam je možná, kde vládne jedna moudrost božská; načež odvozuji se z toho pravidla pro vládce i občany, jimž blaho obce na srdci ležeti má. Týž mythos vyskytuje se v Politiku⁷⁾, a pokud z celkové souvislosti nesnadného dialogu souditi lze, má podobný účel, jen že jest zároveň vpleten do mythu o kosmických převratech, který pokládáme za hypotesu fysickou, o níž doleji bude řeč.

Pověsti o původu tříd společenských z různých kovů užívá Platon v Pol. III. 415 jen proto, že podporuje jeho mínění o poměru občanů k vlasti, již mají jako matku milovati, a o poměru občanů vzájemném, kterak se mají za bratry pokládati a dle schopnosti o práci a čest rozděleti, povznášejíce se nad rodové předsudky. Mythos tyto jsou tedy obměněné pověsti, zpracované ve smyslu platonských názorů, ale nikterak nesouvisící s ostatní soustavou jako podstatné části.

(Dokončení.)

O hláskosloví chodském.

Napsal Jan Fr. Hruška.

Podáváje ze studií o Chodech¹⁾ úvahu o podřečí chodském — a především o jeho hláskosloví — pokládám za důležité na některé vlastnosti a zvláštnosti své látky i práce napřed upozorniti.

Aby především někdo, soudě dle několika českých literárních skládání, v nichž osoby mluví — vlastně snaží se mluvit — po

⁶⁾ P. 26 podotýká Kritias, že podivným způsobem věci z mládí, z chlapeckého věku, v paměti jasněji utkvívají než z doby pozdější; jemu že by obtíž působilo všechno, co včera slyšel z paměti povídati, ale z tamtoho že ani slůvko nezapomněl. Tento úkaz paměti jest obecně znám a v psychologii oceněn i vysvětlen.

⁷⁾ Okolnost tato byla různě pojímána a vysvětlována. Přisvědčil bych Stallbaumovi Leg. IV. 713 b.

¹⁾ Podnět ku práci této jakož i k celým obšírným kulturním studiím o Chodech dán v slovanském semináři c. k. fil. fak. na české universitě v Praze.

chodsku, nebledal snad v úvaze této látky daleko pestřejší, než jaká tu podána býti mohla, a soudě dle nadpisu práce aby nebledal spracování daleko podrobnějšího a dokonalejšího a tak konec konců při vši naší dobré vůli sklamán nebyl, připomínáme hned, že chceme uvažovati o podřečí chodském, jak se v ústech lidu chodského jeví, ne jak je někdo pro své hrdiny napodobil, a pokud se práce samé týče, tu prohlašujeme za pouhý první pokus v úkolu, který jsme si jejím titulem vytkli.

Podřečí chodské zachovalo, pravda, s leckteré stránky zaimpovnou svéráznost; leccos v té svéráznosti vyniká vzácnou zachovalostí a stáří, leccos i cennou správností. Avšak rušivý proud času, jenž národům všem podemílá a odnáší i roznáší nejmocnější sloupy a stavby jejich národnosti, rozproudil se už i na Chodsko, a ač statní potomci slavných Psohlavců dlouho a houževnatě se mu bránili a dílem se dosud brání, proud času porušil i jim mnoho z tohoto jejich národního dědictví po otcích a právě nejvíce z toho ze všeho porušil jejich řeč.

Chodové dlouho dědictví své řeči hájili, jistě nejdéle ze všech kmenů českých! Čestným toho svědectvím jest ještě dnes hovor chodských dědečkův a babiček. Za to však, když konečně — nevědouce sami kdy a jak — začínali Chodové podléhati, zkáza přišla, přišla s tím větší zuřivostí! Ještě do polovice tohoto století — tak soudíme dle dosavadních sběratelských zkušeností — bylo jistě v řeči Chodův ať mladých ať starých znáti po prvních slovích Chody, bylo podřečí chodské opravdu živým podřečím; od té doby však na naše časy tolik se změnilo, že dnes musejí se staré dialektické zvláštnosti na Chodsku hledati, pracně hledati jako ty odkládané chodské širáky a bílé župany, jako ty odložené už čekany...

Ba, došlo tak daleko, že kolikrát synek a dcerka chodská vrátivše se odněkud z kraje, kde se za několik neděl naučili „panskejší“ mluvě, odváží se starého tatíka a děda, aspoň v něčem ještě staré, poctivě mluvě svých otců věrně, kárati, „jak prý to co mluví“!

Tak se to pohříchu změnilo za málo let a tak to jde čím dál tím hůře, tak že snad blízko už je čas, blíž jistě, než se ten dobrý chodský lid dnes nadá, kdy marně bude hledati host na Chodsku po řeči Choda.

Pěkné a cenné zbytky podřečí chodského žijí už jen v ústech nejstaršího pokolení: co tu zbude, až to vymře, nebude snad státi za řeč! Neboť jsou z mluvy mladšího chodského pokolení nejen původní zvláštnosti velmi setřeny, nýbrž mnoho jest v ní přetvořeno i přímo zpotvořeno, mnoho cizích živlů do ní naneseno, tak že už dnes řeč mladých u přirovnání s příjemnou a cituplnou řečí starých zní nápadně tvrdě a zrovna nemotorně, a pravá nějaká chodská, přesná a cenná zvláštnost objeví se v ní mezi spoustou nepravidelností a neurčitostí jako bílá vrána.

V takovém stavu podřečí není zajisté úloha sběratelova krátká a snadná, zvláště jde-li mu o to, aby nemusel zítra odvolávat, co dnes za pravdu vydával.²⁾ A nám věru jde upřímně o to, abychom raději více během času sbírání svá doplňovali, než něco odvolávali. Z té příčiny vybíráme hned pro tuto práci z látky své jen to, co se nám zdá jisté, a ani o tom neodvážíme se veskrz prohlašovat, že už nikdy nic z toho nezměníme. Zkušenost nemilá poučila nás, že slyší někdy sběratel třikrát i vícekrát nový tvar a chybu a jednou teprve mezi tím tvar podřečí vlastní. Toho zla hleděli jsme se však co nejvíce vystříhati čerpajíce především z mluvy osob starších, a mezi těmi jsme ještě nejraději vyhledávali, kdy to jen možno bylo, osoby věrné svým předkům i v kroji a zvycích, z jichž úst také řeč chodská nejpěkněji se poslouchá. A o řeči těchto především platí, co v přítomné úvaze o podřečí chodském chvalitebného uvádíme.

Tolik budiž o věci promluveno všeobecně.

Pokud se práce naší zvláště týče, poznamenáváme jen, že nám šlo především o přehledné sporádání a vypsání aspoň části toho, čeho jsme se dosud v podřečí chodském dopátrali a co jsme doposavad měli dílem jen dle nahodilých znaků spojeno, dílem i nesouvisle sem tam rozstříkáno, jak nás kdy k tomu osudy sběratelské nutily.

K takovému pak sestavení a vypsání látky naší bylo nám vzorem hláskosloví v nejnovější Mluvnici české pro školy střední atd. od prof. Dra J. Gebauera, již jsme se někde více, někde méně, jak nás právě hojnost nebo nedostatek naší látky v jednotlivých částech vedl, veskrze řídili.

Nevydáváme, jak už podotknuto, práce této leč za pouhý pokus v úkolu, jež jsme si jejím titulem označili, doufajíce, že nyní po soustavném sporádání látky valně nám práce bude usnadněna, abychom mohli, uzná-li se toho potřeba, podat jednou něco více než pouhý pokus.

Stav hlásek vůbec v podřečí chodském.

Samohlásky.

Stav samohlásek jest v chodštině nejvíce svérázný. Bude to viděti na nich při vyšetřování změn na jednotlivých hláskách, zde napřed o nich jen několik slov všeobecně.

V podstatě má chodština samohlásky tytéž a téže jakosti jako čeština vůbec. Jediné *y* v participiu l-ovém sl. *býti* zní více jako *u* než *y*; patrně zbytek původní výslovnosti čistého

²⁾ Je to tím těžší, jelikož třeba dnes v podřečí chodském pilně rozeznávají nejen řeč mladšího pokolení od řeči starých, nýbrž i řeč v jednotlivých vesnicích.

u v tom slově, která se místy zaslechne ještě dnes: *bul*, *buli*...³⁾

Dále znění samohlásky *a* zdá se v chodštině širší, *u* a *i* rády znějí dlouze, *o* a *e* (v nynější mluvě mladých i starých) vždy krátce.

Mimo samohlásky pravé, obvyklé v češtině vůbec, jeví se v chodštině stopy jakýchsi polohlásek upomínajících na staroslovanské jery.

Slova, v nichž se takové polohlásky slyší, jsou nejvíce zdobnělá, upomínající na německá zdobnělá v mluvě obecné, tvořená příponou *-rl*, tak že původ oněch polohlásek v podfeči chodském vězí beze vsí pochyby v původním slabikotvorném *r* této přípony, již si Chodové napřed s celým slovem, potom i samotnou od německých sousedů vypůjčili.

Zajímavé jest, že taková zdobnělá slova vyskytují se z pravidla jen v dětské mluvě chodské. Jsou to zejména: *ajrdla* (hubička),⁴⁾ *heprdla* (koza), *houhrdla* (kráva), *haufdl* (pes), *pistrdla* (peřinka), *vivrdo* (house) a j., a vlastní jméno i v řeči dospělých obyčejné, *Bábrdl* (Baruška), jež však starší Chodové vyslovují *Bábidl*.

Samohlásné znění *l* je v chodštině — a to zas v mladší fási — více rozšířeno než v češtině vůbec. Vysouvá se totiž před *l* ráda samohl. *i*; tak slychati: *vozl*, *nosl*, *plnej* (= pilný, starší Chodové říkali ale *pjilnej*) atd.

Souhlásky.

Při souhláskách zejména uvéstí sluší napřed, že v chodském dialektu není slyšeti až po řeč nejmladšího pokolení souhl. *g*. Místo ní slyšeti buď čisté *k*: *krunť*, *krejcar*, buď *h*: *nihdá* atd., buď se naprosto odsonvá: do (*kdo*), a j. t.

Dále pozorovati jest dvojí znění souhl. *l*, a to z pravidla *l* slabikotvorné zní tvrději než souhl. *l*.

Konečně jeví se v chodštině stopy původního měkkého znění souhlásek retných v jakési jotaci jich, která však jest v přítomné době zřejmá již jen na *p*, a jen v několika zbytcích také na *b*, když po nich následuje *i*; tak vyslovuje se v chodštině: *pjivo*, *pjila* atd., řidčeji *bjič*, *bjikat*.

Ještě o souhláskách nosových *m*, *n* třeba se zmíniti, že klesají v chodštině někdy na pouhý zvuk nosový. Nejjasnější případy toho jsou ve slovích: *pánbů*, *senle* (semhle), *tánle* (tamhle).

³⁾ Viz doleji (při *u*).

⁴⁾ Zvuk polohl. označíme tu snad nejvhodněji dle výslovnosti starým *z*. Souhláska *d* ve slovích těch povstala zajisté záměnou za původní *r* sr. podobně: *Dodla* m. *Dorla*, *Dorota*. (? Red.) Naopak v chodštině také děrek m. dědek atd.

O těchto všech i o jiných význačných zvláštlostech souhlásek v chodštině dlešm šíře pojednáme v odstavcích následujících při podrobném probírání věci, dlešm si je ponecháme k dálejšímu vyšetřování.

A) Změny v jakosti a počtu hlásek.

a, á.

Chodské podřečí má zvláště hojnější přehlásku *a* (v *ě, e*), *á* (v *ie, í*) než nynější čeština vůbec. V češtině v případech takových přehláska buď ani tak daleko nepronikla jako v chodštině, nebo pronikla, během času však se zase zrušila. Z příkladů takových patří sem některými tvary některá slovesa I. tř. 5. vzoru, zejména slovesa: vzítí, za-čítí, tití. Slovesa ta mají v part. I-ovém místo novočeského vzal, vzali..., začal..., řal..., v chodštině vzel, vzeli..., začel, začeli..., zařel, zařeli... Přehláska zpátečná zůstala tu nejen, jako byla ve staré češtině, kde k ní byla příčina v měkkosti následující slabiky (na př. stč. vzělá), nýbrž přenesena analogií i tam, kde příčiny této nebylo: vzel, vzela, vzelo atd.

Slovesa téhož vzoru pnu — pítí, žnu — žítí zachovala důsledně přehlásku v infinit.; v partic. je už *a* nepřehlášené veskrz: zapal, zapalí..., řal, řalí..., zapat..., požát... Novotvary žnout, zapnout slyšeti na Chodsku zřídka a to jen u mladšího pokolení. U ostatních sloves toho vzoru už té zachovalosti není.

V slovesích: prádu (I. tř. 1. vz.), práhu (I. tř. 4. vz.), řasu (I. tř. 2. vz.), zabu (I. tř. 3. vz.) pronikla v chodštině veskrz přehláska; v praes. ind.: předu, (za-řahám), řesu, zebe atd., v infin. příst, za-říst, říst, zíbšt, part. I-ové: příd, přídla... (ale subst. přádlo), za-řih..., řís, řísla..., zíblo.

Ještě hojněji zachována přehláska *á* u sloves V. tř. 4. vz. smáti se, hřáti, přáti, křáti. Slovesa ta mají v chodštině inf. smít se, (h)řít, přít, vo-křít (m. posledního novější a častější vo-křáhnouti), part. I-ové: smíl, smíla..., hříl, hříla..., příl, příla..., vokříl, vo-kříla... veskrz.

Podobně zachovala se v chodštině přehláska v tvarech sl. uváznouti: huvíz, huvízla..., huvízli... a potom i huvíznout.

2. Chodština neruší přehlásky v domácích jménech: Káče, Hanče a t. p. Tvary české Káča, Anča vyskytní se v chodštině zřídka a to jen s významem poněkud posměšným.

3. V řeči starých Chodů užívá se veskrz s přehláskou slova halměř, v řeči mladších je však už většinou halmara. Proti očekávání není přehlásky ve slově: cavik (hlučný odpor).

4. Ve slovích: šněrovatí, šněrovačka jest v chodštině *a*: šnarovat, šnarovačka. Právem jest chodsky sršan proti českému sršeň, píštělka (podle píštěl) m. píšťalka.

5. V některých slovích skleslo v chodštině *a* v *e*: behno, jesan, kamerád, selát, teký, zjera; také je žleb, žleza.

6. Naopak bývá často *a* za *e* — po případe *á* za *é* — původní i pozdější; na př.: břasa (vřes), čap (čep), naštojece, parkament (pergamen); řídčeji asli (esli, jestli), čakán (chodská zbraň, bezpochyby od čekati, čekání, v stč. čakati), hejčadlo (hejčeti), jahla (jehla), karak (kterak), včala, řablo.

Místo očekávaného caletka je v chodštině calatka (zdrobnělé od calta).

Místo stebel, věder a t. p. slýchati v chodštině stebál, vědár, pometál; potom i semán, polán (sr. do kořán), klevát, klepát. V těchto a podobných příkladech ujalo se *a* analogií podle slov, kde bylo *a* na místě — na př. voblák (*a* lokálně dlouženo) — za *é*, a to povstalo lokálním dloužením z *e*.

7. Často bývá v chodštině jako někdy i v obecné češtině *a*, *á* místo spisovného *u*, *y*, *o*: kady, nihdá(ž), barovnice a j.

8. Místo pakostnice slýchati pokostnice: patrně vlivem etymologie prstonárodní (po-kostech), místo pamatovati — pomatovat.

9. Místo řimbuch říká se řambuch, místo žihadlo — žahadlo a častěji odsutím *h* a stažením: žádlo. Naopak místo obecného vyčáhnouti říkají na Chodsku veskrz jen vyčichnout.

10. *a* vkládá se do slove vichr: vichar (místy věchar).

11. Místo chamradí je chamrdí (ve smyslu kapradí) a místo zdráhati se — zdrhat se.

aj.

1. Dvojhlaska *aj* zachovala se v podstatě v podřečí chodském jako v češtině vůbec: kraj (regio), kráj (margo), tajný atd.

2. Přehláska *aj* — *ěj*, *ej* pronikla v chodském podřečí ve všech případech jako v češtině, výjimku tvoří jen imperativ hraj, nikdy hrej, a sl. cajmrsk (= utrpení, zkouška); avšak v tomto *ěj*, *ej* jakož i v *ej*, které v obecné mluvě nastoupilo ve střídě za spisovné *ý*, nezni před *j* v chodštině *ě*, *e*, nýbrž *i*, *y*. Při tom *ě* kleslo veskrz v *e*.

Mohly bychom tedy šetříce výslovnosti chodské psáti na př.: dyj (zni úplně jako kryj); k vůli jednotě však přijmeme ku znázornění této výslovnosti pro celou rozpravu literu *ě*, tedy -ěj, i budeme psáti stějněj, nějstějnějši; máčěj, nehurážěj.

Tato výslovnost rozšířila se během času v chodštině na každé *ěj*, *ěj* z češtiny spisovné i obecné, i na *ej*, v němž *e*, *j* jsou různoslabičné; na př.: vějdu (ve smyslu vejdu), nějsem, dopřejú, vějmeno. Jen *ej*, *ěj* v imp. několika sloves I. tř. 7. vz.

více v ní v této věci přesnosti. Mladší pokolení natvořilo si tu již všelijakých nepravidelností i nesprávností, které vyšetřování tohoto článku v hláskosloví chodském nemálo stěžují. Závisí tu také mnoho na jemném sluchu a citu jednotlivců: proto jest velmi choulostivo v této věci brzy o podrobnostech rozhodovati. Uvedeme z pozorovaných zvláštností jen některé, jež máme za nejjistější.

Ve slově len podržuje chodština *e* ráda veskrz. Je-li potom slovo to ve spojení s předložkou, nevokalizuje se tato: moc lenu; k lenu, v lenu atd. m. spisovného mnoho lnu, ke lnu, ve lnu atd.

Odtud potom i v chodštině leněný místo lněný.

Nomin. žnec na Chodsku neslychati, nýbrž veskrz dle gen. ženc. Podobně někdy slyšeti (v řeči s dětmi) ševc.

2. Ze slova nehet vysouvá se *e* (tak zvané jerové) v nom. a akk.: neht, patrně vlivem genitivu.

3. Rádi vkládají Chodové *e* do skupin s *l*. Jisté toho příklady jsou: do skupiny *sl*: mysel, houmysel; do skupiny *ml*: některé tvary sl. mlčeti, nejčastěji impt. melč, melčiz.

4. Velmi důsledna jeví se chodština při vkládání pohybného *e* do skupin souhláskových v jednotlivých jménech genit. pl.; zvláště řeč staršího lidu chodského jest v této příčině přímo vzorná a nikdy neslychati při sebe složitějších skupinách souhlásek nejistoty nebo kolísání. Zejména na př.: gen. pl. sl. mhlá vyslovují Chodové správně mhel: nebulo dávno tulik mhel. Zvláštní jest, že toto *e*, jak už podotknuto při *a*, v některých případech přechází v *a*, v některých pak se dluží a přechází v *á*: stebál, vědár atd.

5. U vokalizování předložek vede si chodština velmi důsledně jako vzorná čeština. Tak slychati: ve jméno (vlastně chodsky vejmeno), beze lsti, ze dvou atd. Nikdy však nesprávně: ve koši, ve Klatovech atd.

Pravidelnost ta porušena — bezpochyby ve fási nejmladší — při předložce *z*, ze a sice užívá se v chodštině této předložky nyní nejraději v opakovaném tvaru *zez*, jen před *s* a *z* slyšeti *ze*; tak se říká: *zez* Babor, *zez* Čech, *zez* žita atd., při tom ale ze samého žita, ze zdi.

Při styku předložky *s* s *ž* zůstává v řeči Chodův často jako ve stě. jen *s* (nevokalizované): přišel s ženou.

ě, ie.

1. Úženi *ie* v *í* proniklo v chodštině zcela pravidelně, jen o některé případy má tu chodština víc než čeština, o ty totiž, jimiž vyniká přehláskou *á* v *ie*, úžením potom v *í*, jak už při této přehlásce uvedeno.

ě, ie skleslo v *e, é*.

1. Pokud se týče sklesnutí *ě* v *e* jest vše také jako v češtině: *ě* skleslo úplně dle pravidla českého po všech souhláskách mimo retné a retozubné, kromě toho pak v jednom případě zachováno sklesnutí i po retozubném *v*: ve slově *vedět*, *povědět* (ale „ševědonci“ patrně vlivem Písma). V řeči s dětmi vyslovují Chodové také často *pekněj*.

2. Dále předpokládati sluší v chodštině skleslé *ě* v čes. *ěj*, *chod. ěj*, vyskytujícím se zejména v kompar. a superlat. jako: *pěknější*, *nejbedlivěji*, *chod. pěknější*, *nejbedlivější*.

3. Přecasto objevuje se v chodštině *e* v koncovce dat. pl. fem. dle vz. *duše*: *dušem*. Koncovky *ím* v řeči starších Chodů tu téměř neslyšeti, mladší pokolení natvořilo si učiněný zmatek i užívá nyní často přípony *om* skoro pro všechny vzory podstatného jména (kromě ovšem jmen vz. *znamení*, *paní* atd.).

4. Týmž postupem utvořen v chodštině gen. pl. některých slov na *ie* původně *iec*, jak jej v řeči starších slyšati: *zajeců*, *krajeců* (*zajec* — *zajec* — *zajeců*). Toto *e* krátké přenáší se potom někdy i do nom. sg.; tak vždy *krajec*.

ě (e) se odsouvá.

V chodštině odsouvá se *ě (e)* ve všech případech jako v češtině, jen v nom. sg. slov dle vz. *duše* nikdy se neodsovává ve slovech: *báně*, *díže*, *kádě*, *mříže*, *saně* (*zlá saně* = *drak*), *touně*, *vůje*. Snad se najdou během času ještě jiná. Za to slyšeti na Chodsku jen *zem* a nikdy *země*.

Nerado odsouvá se *e* v předložce *skrze*. Slyšati od starších na př.: *skrze to*, *skrze něho* a *p.* jako v staré češtině. To jest zajímavé, jelikož ve skutečném vokalizování jsou starší Chodové velmi opatrní.

i, í.

Na samohláskách *i, í* jeví se v chodštině leckterá zajímavá zvláštnost. Tak především po *p*, v některých zbytech i po *b* zní podnes *i, í* jako *jí, jí*; následuje-li však za *i, í*, nezní *j* před *i* a *í* se dluží: *pjivo* *pjit*, ale *piju* atd. Také bývá méně jasná tato jótace při dlouhém *i* vůbec: *zpívám* — *j* tu nezní tak jasně, ale *prece*.

Zvláštnost tato objevuje se v podstatě i v jiných nářečích, zejména v doudlebské. *) Tam jeví se tato zvláštnost při každém *i* po souhláskách retných a retozubných, což jest věru zajímavé, jelikož po těchto souhláskách neklesá v chodštině *ě* v *e*. Není pochyby, že i v chodštině znělo původně *j* před *i* po všech

*) Sr. Kotaměch: O podřečí doudlebském 1868.

retných i retozubných; je to zajisté zbytek původního měkkého znění *p*, *b* atd. Dnes už slyšíme *j* jen po *p*: *pjivo*, *pjila* atd.; po *b* zaslechli jsme je jen jako zbytek ve slovíčcích: *bjič*, *bjikat* (křičeti na tahouny). Avšak dostala se nám do rukou píseň chodská psaná 1859, kde ještě — zajisté dle tehdejší výslovnosti — psáno s *kobjilickou*.⁹⁾ V té době tedy jevila se ještě v podřečí chodském tato zvláštní jotace jistě hojně i po *b*.

Po *v* a *ostataich* nenalezli jsme ani jediného zbytku. Za krátko vymizí tato výslovnost úplně, už nyní objevuje se v některých vesnicích chodských jen v řeči výminkářů.

2. Po *sykavkách* zní v chodštině *í* velmi široce, tak že bychom podle výslovnosti psali veskrz bez rozpaků *y*. Zvláštnost tato byla původně i v jiných nářečích, ale během času vymizela. V chodštině je to nejlépe pozorovati při vyslovování nom. pl. vz. *oráč* a to dosud důsledně v řeči starých: *vojáci*, *voráci*. Mladší vyslovují již úzce a obyčejně velmi dlouze: *vojáci*, *voráci*.

3. Chodština má *í* za *ě* (*e*) důsledně v imper. pl. všech vzorů a tříd, kde se vyskytuje v češtině *ě* (*e*) na př.: *pníme*, *pníte*, *tříte*, *pošíte*, *tisknít*. Dále jest *í* místo *ě* ve všech tvarech zájmena *ten* a všech slov podle toho se sklouňujících — patrně analogií dle příslušných pádů zájmena *on*. Tedy: *tich*, *tim*..., *s tima* (nikdy *s těmi*), *šechnich*, *šechním*, *šechníma*, *jedním*, *jedním*, *s jedním* atd. jako *jich*, *jím*, *s ním* atd. V tvarech sl. *jísti* jest vždy: *jíd*, *jídlí* atd. *sníd*, *snídlí* atd.

Naopak jest *e* místo *í* ve jméně vlastním *Vavřenc* (sr. *Laurentius*).

4. Chodština má pouhé *í* všude, kde spisovná čeština má *ejí*, *ějí* v 3. os. pl.: *voní huráží* *Pána Boha*, *voní humí* „říkat“ v knížkách. Příčiny netřeba hledati než v analogii: *trpím* — *hurážím*, — *humím*... *oní trpí* — *huráží*, — *humí*.

5. Nikdy neslyšíme v chodštině jako v některých jiných nářečích obecných *ej* místo *í*. Výslovnost jako: *vozejk*, *nozejk*, *cejtít*, *nosej* a p. protíví se *Chodům* nanejvýš, a přímý starý *Chod* slyší takové tvary sotva by se zdržel, aby původce jich nenapomenul „jak to co mluví.“

í se přisouvá

do sl. *teprv*, *teprve* — *chod. teprív*, *tepríve* (*tepríva*). Ve sl. *hřbet* — *chod. řibet* zdá se také vloženo býti *í*, avšak toto *í* bezpochyby výslovnost si utvořila z původního *ě*.

⁹⁾ Že uvykli psáti ve spisovné češtině *y*, nemění tu na věci nic, jedná se o zvuk, ne o literu; slovo *kobyla* vyslovují i Chodové velmi široce.

i, í se odsouvá.

O odsouvání *i, í* platí v podstatě v chodštině vše, co v češtině vůbec. Menší jenom odchylky přestávají asi na těchto věcech.

1. Při odsouvání *i* v kompar. a superlat. adverbii nepřestává chodština na pouhém odsutí *i*, nýbrž místo něho přijímá *-š*, patrně vlivem kompar. a superl. adjektiv podobného tvaru; tedy m.: lehčeji, nejčastěji... má chodština lehčejš, nejčastějš...

2. V podřechi chodském rádo se vysouvá *i* v *i*-ových part. sloves IV. tř. a to zvláště po sykavkách; *l* stává se tu potom slabikotvorným: vozl, nosl.

Obdobné jest vysouvání *i* před *l* ve slovích jednotlivých jako: slněj, plněj (ve sm. pilný) atd.

To obojí však není v podřechi staré: slyšeti ještě pjilněj — jen ovšem od starých.

3. Chodština odsouvá *i* v imperat. vem, vemte: v chodštině totiž bylo by *i* v pl. *i* — *vezmite.

4. Hojněji než čeština vysouvá *i* chodština ve slovích: pšenice, studnice, sednice atd., tkanička. Místo těch slyšeti veskrz pšence, stunce, sence atd., kančka.

5. Na Chodsku většinou slyšeti ve jménech rodinných místo Kardovic, Hadamovic atd. Kardouc, Hadamouc atd., ve jménech místních m. Havlovice, Petrovice atd. Havlouce, Petrouce atd., a potom podle toho *i* — ale to už řidčeji — našlouce, jalouce atd.

Ve všech těchto případech vysuto jistě *i* (v po samohláске zní pak jako *u*; sr. v některých krajinách prauda, kouen atd., po případě jest tu *i* v odsuto. Podrobnější výklad o tom podán bude s. v. a v.)

6. V některých vesnicích chodských — v severozápadních — odsuto *i* také ve slově tuřín: chodsky tořn, ale také — v jihovýchodních — tořin.

o, ó, uo, ů.

1. Přehláska *o v e* je v chodštině provedena jako v češtině. Naproti tomu ušlo se *o m. e* po měkkých souhl. v tvarech nájm. jako: v ōom, čom, nědom, ničom, všom atd. chybnou analogií podle tom. Místo českého poledne je v chodštině veskrz polodno.

2. V chodštině skleslo *o v e* po tvrdých souhl. ve všech případech jako v češtině (tebou, sebou atd. m. tobá, sobá atd.) a mimo ty ještě dále ve slovích domá a dočá, chodsky demá, dočá. ¹⁾

¹⁾ *o v e* domá někdy lokálně zhláskováno a zhláskováno potom *o í* slyšeti dym (vlastně by se mělo psát dím); *u* potom odpadá. Ale nikdy neoslyšeti dyma, jak na chodské pši.

3. K *o* v násloví přisouává chodština veskrz hiatické *u*: *vo* voko atd., jen ve dvou případech slyšeli jsme také hiatické *h*: Holomouc a často *hó ty* (= *ó ty*! s výčitkou nebo posměchem).

4. Změna *ó* v *uo* — *ů* je v chodštině hojnější než v češtině; v příkladech toho je třeba předpokládati někdy lokální dlužení *ó* z *o*. Příklady takových podařilo se nám dosud sebrati: *bůtka* (= ozdobný ženský střevíc chodský na rozdíl od botky „šnarovací“), *brambůr*, *chůdat* (v dětské mluvě), *chvůje*, *knůt*, *kůs* (kos), *půdál*, *půrod*, *půval*, *půvěra*, *půznej* (pozdní), *skrůtnout*, *tůlik*, *vůcihledě*, *vůje*, *vůsmej*, *vzdůra*.

Analogií dle této změny bezpochyby změněno i *o* v *u*: *pu*nebí, *stuh*, *stunat*; *takuvej*.

5. Naopak místo nčs. *chlapům* atd. má chodština jako stará čeština *chlapom*, jenže *o* pozbylo délky.

Místo *žluva* má chodština *žlova* místo *tuřín* — *tořín* (někdy odsuto *í*: *tořn*).

6. Ve slově *Mikoláš* trvá v chodštině původní *o*.

u; ů, au, ou; iu, iů.

1. Samohl. *u* mění se v *o* v některých slověch v chodštině jako v češtině spisovné, jen o změnu ve slověch *tořín* m. *tuřín* a *žlova* m. *žluva* má chodština více. O tom, jakož i o změně opáčné právě vyloženo.

2. Asi do polovice tohoto stol. bylo v chodštině *u* m. *y* v l-ovém part. slov. býti; říkali tedy Chodové úplně jasně *bul*, *buli*..., inf. ale: *bějt*, (sousedé jim za to přezdíli *Bulákův*).

Původ této výslovnosti není zajisté jiný než míšení kmene *by* a *bu*, jako opak toho viděti v obecné mluvě: *zbyde* m. *zbude*.

Nyní už jest sice jasná výslovnost *u* v tomto slově na Chodsku bílou vranou, avšak přes to nezmizel tu živel *u* úplně, nýbrž zvuk, který od dobrých Chodů v tom slově na místě původního *u* slyšeti, jest ještě jaksi mezi *u* a *y*, při čemž *l* na konci zní velmi tvrdě.

3. Někdy přešlo v chodštině *u* v *ou*, při tom třeba do jisté míry předpokládati dlužení lokální. Bude o tom řeč ihned.

4. Zajímavé jsou v chodštině osudy *ů*.

Dlouhé *ů* změnilo se v chodštině novější jako v češtině v *ou*, ale toto *ou* chodské, zdá se, nevzniklo jako v češtině postupem *ů* — *au* — *ou*, nýbrž přímo z *ů*. Kdy čeština rozkládala *ů* v *au*, chodština zachovávala stále *u* a snad teprve, až v češtině místo *au* ujal se *ou* všeobecně, chodština počala přijímati toto *ou* i za své *ů*, dlouho ještě *ů* — částečně už se ztrátou délky — vedle *ou* udržujíc.

Nelze ovšem určití ze živých nyní zvláštností dialektu míry a doby těchto změn, ale dle všeho vyskytovalo se *ú* — snad už s nejasnou délkou — v podřečí chodském ještě do počátku tohoto století.

K mínění tomu vedou nás tyto důvody.

A) Zbytky tvarů, v nichž bylo jistě *ú* m. čes. *ou*. Z těch našli jsme:

1. pořekadlo „draci speru“ (asi: ať draci sperou). Na *ú* neznamenati už sice ve výslovnosti nynější délky, to však nepadá na váhu.

2. příslovce: *hějtu* (= návštěvou). Patrně instrum. skleslý na adverbium. Vyskytnu se někdy ještě pády: *chodí po hějtě*, *po hějtach*, *jde s hějty*.

3. Jméno obce *Oujezd* zní veskrz v řeči *Chodů Hujezdo*; tak v písni vždy: na *Hujezdským hrádku*.

B) Druhý důvod zamlouvá se nám ve znění dvojhlásky *ou* v podřečí chodském: zní v ní veskrz *u* daleko mocněji než *o*; *lível o* v řeči některých sotva lze pozorovati!

Tato výslovnost vyniká zvláště u přirovnání s výslovností domallickou. Kdybychom si chtěli rozdíl obou naznačiti, znázornili bychom ho asi takto:

chodsky: kam to nes_{ou}?

domall.: kam to nes_o?

V uvedených zbytcích skutečného *u* není pozorovati naprosto délky! Kde to je na konci, zní ovšem slabika s tímto *u* déle. To však zní tak i slabika s krátkým *u* i s jinou samohláskou, jelikož *Chodové* uvykli poslední slabiku vůbec vydržovati (v písni i na dobu celého verše), to však jest od pravé délky zřetelně rozeznati. Délka skutečná ztrácela se na *ú* v *chodštině* už snad dříve, než začala *chodština* přijímati na ně *ou*, a tak šlo tu potom podřečí *chodské* dále a přijímalo *ou* i na *u*, jež *čestina* vůbec má krátké. Na příklad toho zachovaly se tvary: *spolu* m. *spolu*, *choudnout* m. *choudnouti*, *Hadamouc* atd. s nejbližšího *Hadamuc* atd., *minoul* atd. m. *minul* (celá II. tř. kmene oteř.), *zoul* atd. m. *zul* (všecka sl. I. tř. 7. vr. s kmenem inf. na *u*) atd.

Hlavní příčinou k tomuto smíšení *u* a *ú* bylo nepochybně jednak připomenuté už vydržování posledních slabik — v těch se to dá nejohraději stopovati — čím se přece poněkud blížilo *u* k *ú*, jednak poshývání délky *ú*, čím se mas *ú* blížilo k *u*, tak že *chodština*, když počala přijímati *ou* bezprostředně na *ú*, jak o tom výše bylo řečeno, přijímala je v uvedených případech brzy také na *u* (krátké).

5. Odsouvání *u* jako v některých nářečích obecných (na př. chalpa m. chalupa) se v chodštině neujalo. Spíše libuje si chodština v důrazném vyslovování vkládaného *u*: sedum, vosum.

6. Přehláska *u* v (*iu*) *i* jeví se v chodštině jako v češtině vůbec. Jen v příponě sl. 1. os. sing. a 3. os. pl. vz. tesati nepronikla, tedy jen: mažu a t. p. Podobně nepronikla přehláska ve slově žůžala (častěji zoužala) a částečně ve slovích: čuch, čuchat (s významem poněkud opovrhlivým).

Za to je přehláska ve slově šikat m. šukati.

7. Ve slově polta (pouta) má chodština *-ol* za české *-ou*.

8. Místo choulostivý slýchati na Chodsku cholostivěj a ještě častěji chlostivěj.

y; ý, aj, ej.

1. V chodštině jest v mnohých slovích ještě dobře poznati výslovnost *y* a *i*. Pověstné chodské bul, o němž už promluveno, jest ještě v nynější mluvě Chodů nejvýznačnějším příkladem takové široké výslovnosti *y*.

Velmi široce zní *i* po sykavkách v koncovce nom. pl. vz. oráč; podle výslovnosti chodské psal by každý *y*: voráčy, vojácý atd. Sr. s. v. *i*.

Podobně široce zní ještě dnes *y* ve slovích jednotlivých: kobyla,⁸⁾ dobytek a j. Není už však to znění důsledné. Závisí mnoho na sluchu a na citu mluvčího.

2. Spisovné *ý* mění chodština vždy v *ej*.

3. Ve dvou slovích mění tak chodština i *y* krátké: ryba myši, chodsky rějba, mějši (toto jen v pl.).

4. Jednou vyskytuje se *y* místo *u*: hlybokěj (a potom i hlějbka).

5. O přehlásce *aj* v *ej* a o chodské výslovnosti *ej* (ěj) už vyloženo.

Slabikotvorné l, r, m, n, ň.

1. Ze souhlásek slabikotvorných nejhojněji se objevuje *l* a to nejen se nejvíce udrželo, nýbrž ještě případů nových pro *l* v této funkci přibýlo.

Připomenuta už tato zvláštnost především u *l*-ových partic. sl. IV. tř., kde se *i* — nejraději po sykavkách — vysouvá.

K tomu přistupují ještě případy obdobné ve slovích jednotlivých, jako: slněj, plněj, plnost; plník, plníkář atd.

Konečně patří sem i slovo mlynář, chodsky mlnář.

Výslovnost tohoto slabikotvorného *l* zdá se z pravidla tvrdší.

⁸⁾ Sr. naproti tomu připomenutou už měkkou výslovnost ve zdrob-nělém: s kobjiličkou.

2. Z ostatních slabikotvorných souhlásek nejrázněji vystupuje *r*. O záměně tohoto *r* s *ř* jakož i o vývinu jakési polosamohlásky při něm v chodštině promluveno už při zmínce o zbytcích polohlásek.

3. Při slabikotvorných *m, n* ráda se vkládá v chodštině samohláska *u*: sedum. Kde to nemožno, klesá *m, n* obyčejně na pouhý zvuk nosový: Ryz(m)berk; ve skutečné funkci slabikotvorné se tedy v chodštině nosovky ani nevyskytují.

Stupňování samohlásek.

Na stupňování samohlásek nepozorovati v chodštině žádných odchylek; ve všem pozorovati pravidelnost vládnoucí češtinou vůbec. Místo kvěsti a květi slýchati v chodštině od starých důsledně kvíst (původní stupňování v řadě *i — ei — oi*) a potom taky: kvít, kvítla, kvítlo atd.

Správně jako ve vzorné češtině říkají staří Chodové zamykám, polykám (mladší naproti tomu oblibili si novotvary: zamkřnám, polkřnám).

Spodobování souhlásek.

Spodobování jeví se v celku v podřečí chodském také jako v češtině vůbec. Odchytku jedinou činí snad chodština při styku *k* s jasnou, zejména s *d*: tu se totiž v podřečí chodském nemění temné *k* v jasné *g*, jak by se očekávalo, nýbrž buď zůstává *k*, buď se mění v *h*, buď se naprosto odsouvá na př.: *k* Baborom, buď je něhde za kovarnou (píseň); — *do* to *de k* nám. Sr. s. v. *g*.

O příčině toho vyloženo už v úvodním výkladě o stavu souhlásek vůbec.

Souhlásky l; r, ř.

l.

1. O dvojím znění *l* v podřečí chodském jsme se zmínili. Tvrdé znění pozorovati nejlépe při nynější výslovnosti starého *bul*, dále všude, kde je *l* slabikotvorné: slnej, vlna, nosl, vozl atd.

2. Rádo se odsouvá *l* v chodštině a to:

a) důsledně v *l*-ových partic. kmenů zavřených: nes, táh atd.

b) ve slovích jednotlivých: jabko, poštar, sváně, žice.

3. Vsuto je v chodštině *l*, pokud známe, jen ve slově mlč, chodsky mlíč.

4. Ve slovích přejatých vyslovuje se často *l* za *r*: lychtář, falář, lekrůta.

r, ř.

Chodské podřečí má často *r*, kde se v češtině objevuje měkká jeho střídnice *ř*. Zdá se, že původně byla tato zvláštnost v chodštině velmi rozšířena. Dnes zachovány jsou jen zbytky, z nichž uvéstí sluší především sloveso řezati a všechna slova od toho kořene odvozená. V chodštině slyšeti: rezat, hourezky (druh obuvi), parez atd.

Podobně stavec, nikdy stařec.

2. Dále nezměkčuje se *r* v nom. pl. muž. jmen život. přídavných jako: dobrý muži.

3. Analogické tvary bereš m. béřeš atd. zavládly v chodštině úplně.

4. Ve slově řebřík nezměněno jako v češtině *ř* v *ž*, nýbrž *ř* zůstalo. Naopak mění se v chodštině *ž* v *ř*. O tom viz s. v. *ž*.

5. Jednou změněno v chodštině české *š* v *ř* a sice: místo ošklivý má chodština vořklivěj. Naproti tomu často místo neřkuli slyšati i od starých neškuli.

Souhlásky n, ň.

Měkčení souhlásky *n* v *ň* je v chodštině provedeno jako v češtině kromě zas nom. pl. muž. adjektiv život. Tu slyšeti zas jen tvrdě: pěkný ptáci.

2. Nikdy neměkčí se *n* ve skupinách původně cizích: *šň*, (*ng*) *ně* a to ani ve slovích přejatých, ani v domácích dle těchto utvořených. Tak slyšati v chodštině jen: šňůra, šňarovat, šňarovačka..., šenk, trunk...; posunky.

3. Důsledně vyslovuje se v chodštině *n* před *b*, *p* jako *m* nebo ještě raději klesá toto *n* v takovém postavení na pouhý zvuk nosový, jenž se jaksi váže na slabiku předchozí. To platí i když *n* a *b*, *p* patří k různým slovům; na př.: ha(m)ba, pá(m)bů, pa(m)-páter.

Na pouhý zvuk nosový klesají ostatně *n* i *m* taky jindy, zvláště před *l*: se(m)le, hi(n)le atd. O tom sr. odstavec následující ad 2.

4. Místo českého *zaň*, *za něj* atd. — vůbec akk. muž. zájm. *on* s předložkou — má chodština důsledně, ale jen když je předmět neživý, *za něn*, *pro něn* atd. Tvar tento je starý a povstal ze zájm. *ja* (žen. *ja*, střed. *je*) spojeného s předložkou, *n* na konci pak je v něm část přídavku *na*, vyskytujícího se podnes v jenž, ten atd.

Výklad o této věci patří vlastně do tvarosloví, pro zachovalost však její v chodštině nebude, myslíme, několik těchto slov o tom nazbyt.

5. Chodština vsouvá *n* do slovesa přimnout m. přijmouti.

Souhlásky d, ḍ; t, ṭ.

Souhláska *d* mění se ráda ve výslovnosti chodské v *r*. To platí nejen o *d* původním, nýbrž platí to i o *ḍ*, které vzniklo buď spodobením nebo i neústrojně z *t*. Z příkladů pro tuto zvláštnost známe: děrek, harvokát, herbávi, kokoráčet (kotkodáčet, kdákat), paresát, porvazek, storola, sturenej, vorbička; svarba, vorevřít. Jak vidno, neobjevuje se nikdy záměna tato na počátku slova.

2. *d* zaměněno za *h* ve skupině *hl* v příslovích: tudle, tándle, sendle (nosovka *m* mění se při tom v *n* anebo klesá na pouhý zvuk nosový, pak se ale toto *d* odsouvá) a v oblíbeném Chodům slově cizího původu: hindle (o něčem, co jest mezi tuhle a tamhle).

3. Jako v češtině v přejatém slově anděl, tak v chodštině i ve slově evandélium *g* vystřídáno s *j* — *ḍ*.

4. Velmi měkce a důsledně vyslovuje se *ḍ* ve slovích: zeď,⁹⁾ zpověď a j. Měkce vyslovují Chodové též *d* ve slovích: potud, dokud atd. „Dokajď, potajď!“ — přísloví.

5. Přisuto jest *ḍ*, pokud známe, jen ve sl. pozdřít.

6. Vysuto jest *d* ve slovích: zvíhat, půzněj, punebí, převčirem; v imperat. poj, pote (zřídka pojte) m. pojď, pojďte a konečně ve slovích jednotlivých tvarů, jako: sence, stunce m. sednice, studnice atd.

t, ṭ.

1. Ze zvláštností chodštiny vzhledem k souhlásce *t* uvéstí sluší důsledné měkčení *ṭ* v podstatných jménech i-kmene kromě tří, jež zní úplně tvrdě; jsou to: host, zet, nit (také adverb. dost zní tvrdě). V některých vesnicích chodských vyslovují také pout tvrdě (j. v. od Domažlie).

První dvě, host a zet, skloňují se pak úplně dle chlap, nit a pout dle kost.

Pro sklonění slova zet zajímavý jest starý příklad v písni: houvej, chlapše, huž je veta, táta nechce tě za zeta.

2. V chodštině pronikla dál změna *t* v *ḍ* než v češtině. Někdy stalo se to jako v češtině s podobou: svatba — svadba, — chodsky potom svarba, někde i neústrojně, jako: vorevřít změnou *ḍ* v *r*, nedopějr.

⁹⁾ Před *ḍ* zní ještě také *j*; viz s. v. j.

3. Jednou slyší se v chodštině *t* za *k*: tratar. Za to pak několikrát *k* za *t*: vyvrknout, křešně.

4. Chodština ráda vysouvá *t* při jiných souhláskách. Nejobyčejnější příklady toho jsou ve slověch: esli (asli), přásky, šveska, slát (ale stelu); kerěj; kadlec, kančka a j.

5. Místo pokud slyšeti někdy potkajd.

Souhlásky b, p; m; v, f.

O zbytech jakési zvláštní jotace při těchto souhláskách před *i* promluveno už ve výkladě o souhláskách vůbec i při vyšetřování zvláštností na samohláске *i*.

Pokud se týče jednotlivých těchto souhlásek, dopadá to v chodštině asi takto.

b.

1. O zbytku měkkosti ve slověch: bjič, bjikat a v jediném, rukopisem doloženém případě, s kobjiličkau už promluveno.

2. O záměně *b* za *p* a *v* zmíníme se u těchto.

3. Ve slově rybník změněna ve výslovnosti chodské skupina *bn* v *mn*, *n* pak zní odsuto i má chodština veskrz rymík.

p.

1. Také o zbytku měkkosti *p* už pojednáno.

2. *p* mění se v chodštině v *b* ve slově: kapsa — chodsky kabza.

3. *p* se odsouvá důsledně ve slově korotev.

m.

Slabiku *mě* vyslovují Chodové — jako leckde jinde v mluvě obecné — *mňe*; na př.: mňech, vymňenit, mňení, mňesto atd.

2. Změny *m* v

a) *n* ve slově nedvěd a v

b) *b* ve slově brabenec

pronikly na Chodsku zcela.

v.

1. Souhlásku *v* chodština nejraději, víc než jiná podřečí, zaměňuje za *b*. Pro záměnu tuto podařilo se nám sebrati na doklad desud tato slova: Babor, bablna, bedle, besta, bidlo, bidlička, brabec, brabenec, břasa, břeštit, břeteno, vobroubit (někdy naopak vobrouvit; sr. čes. vroubiti a obruba), brstva, kějbat, pobřeslo, škejba.

2. Jednou jest *v* zaměněno v *m*: miklám, rozmiklaněj.

3. Někteří z mladších a řeči méně dbalých Chodů vyslovují někdy místo *v* — předložky — *h* a *ch*. Tak slychati: *h* Babořích, *h* dubí, *h* mňestě . . ., *ch* Čechach, *ch* poli, *ch* trávě atd. Pravidla určitého v této věci není; *h* bývá před jasnou, *ch* před temnou. Je to pouhá odchylka v dialektu a zajisté novota, již nepřijali Chodové řeči dbalí.

4. Odsouvání *v* jeví se v celku v chodštině jako v češtině vůbec. Nejraději se odsouvá *v* ze skupin:

svl: slikať, slačec atd.,
svr: srbít, srbavka atd.,
vs: šecko, šak atd.

Nikdy se nevysouvá zřetelně *v* jako jinde v Čechách z *-ovi* v dat.; tvarů jako Jankoj nikdy na Chodsku neslyšeti. Zajímavý jest osud *v* v *-ovic-* ve jménech, jako: Hadamovic, Havlovice, polovice atd., chodsky nejvíce Hadamouc atd. Na první pohled zdá se, jakoby nebylo *v* odsuto, nýbrž změněno v *u* a *i* jakoby se před tím bylo odsulo. Možná dost, že i povstala tato výslovnost místy takovým postupem. Opíral by se výklad tento o obdobnou změnu *v* v *u* po samohláске ve slovích: ouce, pranda, děučence, kreu, jež také Němcová svým Chodům do úst klade, jen byla-li kdy taková výslovnost chodská!¹⁰⁾ My neslyšeli jsme jí na těchto slovích ani jednou, jenom ve vloženém „povídá“ — nejvíce v pohádkách — pozorovati výslovnost asi jako „poudá.“ Pak ale by ještě bylo poněkud proti tomuto výkladu, že chodština neměla — snad do počátku tohoto století — *ou*!

Slyšeli jsme ale v těchto slovích v některých vesnicích veskrz výslovnost: Hadamuc a místy i Hadamujc. Uvažujice pak zároveň souvislost *o* a *u* v chodštině (viz tyto) kloníme se k tomuto výkladu o těchto jménech v podřecí chodském. Bylo původně Hadamovic, z toho odsuto *v* a zbylo Hadamoic, ve výslovnosti Hadamojc, z toho záměnou *o* — *u* (sr. stunat, takuvej, punebi atd.) Hadamujc a z toho odsutím *j* Hadamuc; z toho dál — když chodština počala přijímati *ou* za *ú* a potom i za *u* — (viz tyto) Hadamouc. Vedle Hadamouc pak, které se nejvíce rozšířilo, udrželo se místy jako archaismus jemu nejbližší Hadamuc a ještě řidčeji starší Hadamujc.

Analogií podle Hadamouc ujala se výslovnost jmen místních v chodštině Havlouce — vedle hojnější starší Havlojce — a místy i — to ale ještě řidčeji — naštouce, polouce atd.

5. *v* se přisouvá v podřecí chodském důsledně k zamezení hiatu před *o*: vo voko, zavopatřit.

¹⁰⁾ Němcové dostalo se do řeči jejích Chodů leccos odjinud, zejména ze slovenštiny; nemůže se tu tedy její „řeč chodská“ brátí za doklad. Němcová neměla k poznání podřecí chodského ani času, ani to nebyl její záměr.

Dále přisouvá se *v* v chodštině vždy k *l* ve slově vlaštovka; nikdy neslyšeti laštovka, spíše někdy našťovka.

Konečně vsouvá se *v* do slova kapat: kvapat, kvapka.

f.

1. Na souhláse *f* nepozorovati v chodštině žádných zvláštností, leda snad uvéstí sluší jedno slovo původu cizího, v němž nechala chodština živel původního *f*, totiž slovo břitov — z něm. Friedhof. Českého slova hřbitov, utvořeného chybnou etymologií dle -hřbiti, Chodové podnes neužívají.

2. Jednou vyskytuje se také *f* změněno v *p* a sice v rodinném jméně „u Pabiánů“. ¹¹⁾ To jest zajisté starší proměna, neboť nyní říká se už veskrz Fabián.

Někdy slýchati také v mluvě nedbalé lefkej m. lehký.

Souhlásky g, k, h, ch.

g, h.

1. Souhláska *g* je v chodštině starší velmi neoblíbená. V řeči pravých starých Chodů neslyší se *g* vůbec ani nikde, kde vyslovuje se *g* jasně v češtině obecné. Tak místo čes. *g* ve slovích přejatých zní v chodštině veskrz důsledně *k*: Krekor, kroš, krunt, kranatýr, telekraf atd. Jen u mladšího pokolení a to ještě zřídka slyšeti také Gregor, groš atd.

Místo čes. *g* spodobou měněného z *k* před jasnou ve slovích, jako gbelík, gde, nigdy vyslovuje se v chodštině buď *k* nebo častěji *h* nebo se *k* původní naprosto odsouvá: na př. kbelík a belík, když i dyž atd.; niħda mñe má hlava nebolila — píseň; — *de* pa ste, má mámo, buly.

Vždy zřetelně naproti obecné češtině vyslovují Chodové *k* ve slově krějcar — nikdy grejcar.

Poznali jsme na Chodsku lidi, kteří nedovedli *g* vysloviti ani po někom; někteří pak dovedli je vysloviti, necitili však sami rozdíl mezi *g* a *k* i mátlí, když se jím psalo *g, k*, jedno s druhým. V chodštině nejmladší už se *g* ujímá.

2. Změna *h* v *z, ž* před semohláskami úzkými pronikla v chodštině jako v češtině. Ve starší fási dialektu slyšeti na Chodsku i správné imperat. střež, střežte atd., kdežto mladší pokolení praví: střež, střežte.

3. Odsouvání *h* jeví se v chodštině jako v obecné češtině; hlavně odsouvá se ze skupin:

¹¹⁾ Vyskytuje se v chodském městě Klenčí, posledním slovanském stě na západě.

hr: rana, ranatěj (hrana...), rochat, rozen, rouda, rudí; ale hrabat..., brách, hruběj atd.

hř: řeben, řich, vořit se, atd; kouká celá říšná — vždy říšná, bez *h*; nabylo už zvláštního významu, asi = bez sebe.

hl: lohyně (hlo-), lomož, návily (obec. navihlý, spis. navinulý), hulídat (uhlídat), někdy i vylodaněj.

hm, hn: moždit, pomožděněj; rozněvat, ňuhnat m. hñuhnat — huhnat.

hv: vězda, vizdat.

Někdy se ve skupině *hl* neodsouvá *h*, nýbrž mění se v *ď*: tudle, támdle atd., častěji ale, jako už vyloženo, tá(n)le.

4. Přisouvá se *h*:

a) ve slově hlasička (lasička) — patrně vlivem etymologie lidové, spojováním se slovem hlas, a ve slově hnízkěj m. nízký.

b) ke slovům a slabikám počínajícím samohláskami *a, u*, zřídka *o, e, i*: na př. hale, Hana; hučit, hucho; Holomouc, Heva, hiva (spis. jiva). Podrobně o tom pojednáme v úvaze o hiatu.

k.

1. Změna *k* v *c, č* jeví se v chodském podřečí jako v češtině, jen v imperat. I. tř. 4. vz. správné změny *k* v *c*, jako obdobné *h* v *z*, už v chodštině při *k* není; slýchati už veskrz i od nejstarších: peč, pečte, tlučte atd.

2. Také v nom. pl. adj. muž. živ. neměkčí se *k*: divoký holubi. Dle toho pak ani skupina *ck* a *sk* nemůže se v témž případě měnit v *čť, šť*: nebeský (pro všechny rody v pl. stejně), domažlický panstrěčkové.

Někdy proniká tato nepravidelnost i do jména podstatného: letili ňáký ptáky. Od starých se to však zřídka slyší.

3. Oblíbena je v chodštině velmi změna skupiny *kt* v *cht* ve slovích přejatých; tak vždy lochtuše, dle toho i jechtat, klochtat, klochtadlo a j.

ch.

Změny s *ch* provedeny v chodštině jako v češtině vůbec. Dialektické obecné zjevy, jako jsou:

změna *ch* v *k*: skovat;

odsutí *ch*: nešt (z nechžt), sváně;

přisutí *ch*: prachnic

jsou také v chodštině vůbec obvyklé. Jiných jsme nenašli.

*Souhlásky z, s, c.**z.*

1. Chodština mění *z* v *ď* ve slovích drcadlo, drcek¹²⁾ (od téhož).

2. *z* je přisuto ve slově zdrozda (drozd) a *z* se odsouvá důsledně v některých tvarech slovesa vzíti: vemu atd., vem, vemte.

s.

1. V adjektivech na *ský* *s* mění se v chodštině, je-li před ním ještě souhláska mimo sykavku, v *c*; na př.: ten tranovckej poklasnej — piseň. Jestli však už před *s* sykavka, zůstane ve výslovnosti *s*: ty hujezský chalupnice.

2. Často mění se v chodském podřecí skupina *sk* v *šk*, to také se děje v některých slovích v češtině vůbec. Chodština však jde v tom vlastní cestou majíc o některé případy méně, o některé více, a proto, které jsme poznali, vyčteme zejména: škála, škálník, škějba, škořápka, škoula, škořice, škvařit, škvrna; deška je z deška.

3. Místo novočeského *šť* — z původního *šč* — *šč* — má chodština ještě *šč*, které v poslední době ve výslovnosti přechází v *chě*: chčestí, chčastnej; někteří starší však vyslovují ještě šťastnej. Vedle této obojí výslovnosti pronikla už silně také změna *šč* v *šť*; tak slyšeti veskrz neboštík a t. p.

4. *s* odsouvá se jako v češtině z náslovného *skř*: křivánek, křítek („chytil ho křítek“), křístánek (nebulo tam ani křístánka).

5. Důsledně odsouvá se *s* z náslovného *stř*: třídka, třílet, třikačka, třízlík atd. Jedinou výjimkou je slovo střída ve rčenicích: chodí po střídě (o sirotkovi, jenž střídavě dům od domu se stěhuje dostáváje u každého hospodáře potřeby na jeden den) a ponocujou po střídě (zvyk v některých vesnicích chodských).

6. Nikdy nepřisouvá chodština *s* ke skupinám *kř* a *tř*; není slyšeti nikdy skřemen m. křemen, střída (ve smyslu classis), střěsně a t. p.

c.

Skupina *cv* mění se ráda v chodštině v *čv*, následuje-li ve slově ještě jednou *č*; tedy: čvičit, na čvičenou . . ., čvoček, čvočkař, čvrček; ale cvok.

¹²⁾ Drcek — jehlice s „drcátkem“, upínající dívkám u krku spodní, bílý šátek na prsou.

*Souhlásky ž, š, č.**ž.*

1. Bývá změněno v *ř* ve slovích: bařina, řeřáb, drubeř (jen ve smyslu drobotina; jinak chodsky lichva), někdy i mládeř.

Ve slově řebrík zůstalo v chodštině jako v staré češtině *ř*: řebrík, nikdy žebřík.

2. Nikdy nemění se *ž* před sykavkou v *j*, jako to je v staré češtině a v nářečích i při jiných sykavkách. Neslyšeli jsme nikdy tvarů, jako: sējžen, proj za nás.

3. Při spojení *ž—s* *ž* ve výslovnosti chodské úplně mizí: važ si zní úplně jako va-si. Sr. násl.

š.

1. Neposkytuje v chodštině žádných zvláštností, leda snad to by se uvést mohlo, že ve skupinách *zš*, *žš*, *šš* slyšeti pouhé *š*; na př. tvary snazší, bližší, vyšší znějí v chodštině: snaší, bliší, vyší.

2. Místo *dš* zní pouhé *č*: chučí, mlačí.

3. Místo škvarek slýchati někdy čvarek, ale vždy jen škvařit.

č.

1. Chodština nedala ještě proniknouti úplně změně *šč* v *šť*, o tom už vyloženo.

2. Ve skupině *pč* zní někdy *č* jako *š*; tak často chlapše. Ale není v tom důslednosti; někdy je to zrovna naopak: lepčí, slabčí.

3. Skupina *čt* vyslovuje se v chodštině jako *šť*: štvrť, štvrtej, štvrtek, čtyry; šterák.

Naopak ve skupině *šl* zní v chodštině někdy *č*; tak vždy: člapat.

4. V chodštině přisouvá se *č* k citosl. hle, chodsky hleč; zvláště ve spojení: hlečhleč! hleč von!

Souhláska j.

1. Místo *j* jest v chodštině *h*: hiva a podobně himelí; příčinou této záměny jest bezpochyby v prvním slově odsutí *j*, v druhém sklesnutí původního *j* v chodštině na pouhý zvuk *i*, a potom v obou případech přidáno *h* hiatové.

2. *j* přisouvá se do slov končících na *č* a *ť* před tyto souhlásky; na př: plajť, vejď, svijť, krojť, bujď; „dokajď, potajď!“ (přisl. = dokud, potud; chodština v těch slovích má na konci

měkké *ď*). V imperativech takového tvaru se v pl. vysouvá *ď*: sejte m. sedte, rajte m. radte atd.

3. Přisuto jest *j* dále v kompar. a superlat. vícej a častěji ještě nejvícej.

4. Někdy přisouvá chodština *j* k samohláskám ke zrušení hiatu. O tom viz hiat.

Dále odsuto *j* povstavši z *í* ve slovích původně na *-ovic*. O tom viz s. v. v.

6. *j* odsouvá se také ve slovích jednotlivých: mnění, meno. sem, du, eště, pučit, přimnout; zřídka ve slovích: jiný, jiskra, jikra (pak se obyčejně přisouvá *h*: hiskra).

B) Změny v pořádku hlásek nebo přesmykování.

V přesmykování hlásek nejde chodština jinou cestou ani o mnoho dále než čeština vůbec. Možno říci, že zůstává v této věci podřecí chodské — aspoň ve starší fási — blíže češtině spisovné než kterýkoli jiný dialekt. Chodové na př. správně vyslovují ještě dnes mħla a po pansku jim zní mħha a nedbale a nemotorně hmla; zpívají správně, že „topůrko je za tolar,“ ne za toral.

Za to jídají večer na Vše Svaté mléko s houskou, aby jich „netrápily šmice“ (mšice), chodívají Chodky v „herbávných“ šátcích na jítřin a na „prosect.“ O lidech nemilosrdných říkají, že nemají „za štěpku“ citu a tomu, kdo rád si zalže, říkají „hláři hlavěj“ a smějí se, že někdo „natahuje mudlanky“ (moldánky).

Místy zůstalo také, zvláště v Domažlicích samých, k trvalé památce lepších časů sklepům příjmení staročeské pinvice m. pivnice.

To jsou všechny zvláštnosti, jež nám dosud s této stránky mluvy chodské v sluchu a mysli uvázly. Zajímavý zjev, na který ještě při přesmykování zpomínáme, jest v řeči Chodů vzhledem k nynější češtině zdánlivé přesmykování celých slabik a to slabik nenáležejících ani k témuž slovu ve výrazech, jako: přemujmilej zlatěj stole, přemýmilý zlatý lajce atd. Příčina tohoto zjevu jest však syntaktická: *pře* — bylo tu původně v platnosti přísl., mohlo tedy státi o sobě napřed.

C) Sklad slabikový a jeho změny.

Také tato část naší úvahy nemá v chodštině mnoho látky. Co jsme poznali, přestává asi na těchto věcech:

Změny v počtu slabik.

1. V chodštině leckdes vzhledem k češtině slabiky přibýlo; stalo se to nejčastěji ve skupinách těžko vyslovitelných, do nichž buď analogií, buď etymologií prstonárodní, buď zcela neústrojně některá samohláska neb souhláska slabikotvorná vložena; na př.: místo jmelí slyšeti himeli, místo lnu — lenu, místo hřbet — řibet atd.

Ve slově koště, chodsky koštiště, má chodština o slabiku víc, jako stará čeština: chvoštiště.

Nepřijala však, jak už připomenuto, chodština jako nová čeština o slabiku více do slova mħla (přesmyknutím mħa).

2. Někdy v chodštině slabiky ubylo buď pravidelným stažením ze dvou slabik nebo prostým vysutím samohlásky, souhlásky slabikotvorné, někdy i celé slabiky a to často v případech, kde v češtině změna taková buď vůbec nenastala, buď jest provedena jinak než v podřečí chodském. Změny takové jsou již většinou uvedeny na svých místech při nvažování o kvalitativních změnách jednotlivých hlásek. Pro úplnost opakujeme tu jen některé případy těch změn.

Slyčati v chodštině žadlo (ze žahadlo, žihadlo), roužnout, m. ob. rozžehnout, Kazdouc m. Kazdovic, naštouce m. neštovice, lajce, sence, jabko atd.; nes, tisk . . . m. nesl, tiskl atd.

Hiat.

Snaha po zamezení hiatu jest jedna z nejpřednějších vlastností podřečí chodského. Domáhá se toho chodština jako čeština vůbec jednak stahováním — pravidelně jako v češtině, — jednak přisouváním tak zvaných souhlásek hiatových, z nichž nejoblíbenější jsou v chodštině *v*, *h*. Zřídka vyskytuje se také hiatové *j*.

1. Hiatové *v* přisouvá se nejvíce k samohlásce *o*; na př.: vo voko, člověk nezobratněj a t. p.

V písních chodských objevuje se často snaha po mluvě spisovné, a v té snaze zvláště často vynecháváno toto hiatové *v*, jenže potom slyšeti i „ojanská šavlička“, co v řeči obyčejné jakživ žádný Chod neřekne.

2. Složitější zákon jeví se v chodštině v užívání hiatového *h*. V přítomné době jest už poněkud pozorovati v lidu chodském necht k tomuto *h*, takže místy lze už jeho stopy jen bystrou pozorností a bystrým uchem postihnouti; místy, zdá se, vymizelo docela. Avšak do nedávna, jistě ještě do hodně části tohoto století, znělo hiatové *h* v chodštině, jak souditi lze podnes z řeči dobrých „eště tich starějch“ dědečků chodských, úplně jasně, bez újmy ovšem na jistých zákonech libozvuku, z nichž aspoň jádro zachovala dosud řeč týchž dědečků.

Celé dosavadní naše pozorování hiatového *h* v podřečí chodském dospělo k těmto výsledkům.

a) Nejvíce znívá hiatové *h* v násloví na začátku věty — v písních chodských rádo i na začátku verše — zvláště mluví-li se s nějakým podivením, výčitkou, odporem; na př.: hale tulik prohosподаřit! — ha ty bys bul chytrěj! a t. p.

Sem patří výrazy důrazné a ustálené: hale di! (= snad ne!) hale ne? (= jeli možná?), hani za mák! — z jeho vlastních houst a j.

b) Jasnou výslovnost *h* hiatového zachovala také jednotlivá slova, zvláště taková, jichž se každodenně užívá: huch, huší husta (= otvor do kamen; v tom smyslu užívá se tohoto slova ve všech pádech a všude jest *h* hiatové. Ve smyslu huba užíváno ho jen v gen. pl. v udaném už výrazu „z jeho vlastních houst“).

c) Veskrz jasně zachováno *h* ve výslovnosti jmen vlastních, jako: Hana, Hanička, Hanižka, Hanouc, Heva, Hujezdo atd.

d) Při styku dvou samohlásek, a to zvláště v jednom slově, zní hiatové *h* také ještě dosti jasně; méně jasně při styku samohlásek ve dvou slovích; na př. nahučít se, nehupřabaněj; lilo ha lilo.

Neslyšeti už *h*,

a) následuje-li ještě slabika s původním *h*; nikdy: huhel, huhodil (ale huch);

b) v některých slovcích jednotlivých, zvláště kde se objevila samohláska po odsutí souhlásky (*j*, *n* . . .), na př.: eště, esli (asli), ičko; i, ach, a (ve funkci citoslovce). K *a* ve funkci spojky a obyčejně i k *aby*, *ani* klade se *h* kromě případů všeobecně platných a nahoře udaných zvláště jen, předchází-li samohláska, nejraději předchází-li také *a*: dělá, haby vysáh. V písních ozve se v těch případech někdy *h* na počátku verše i když předcházející verš končil souhláskou, nejraději okamžitou: to bych já bul chlap, habych nechál tak. Na počátku písně začínají Chodové rádi s *ha*, kde ani býti nemá: Ha kerá je divče kopuletítá.

Pokud se týče jednotlivých samohlásek nejraději přisouvá se *h* hiatové k *u*, *a*, zřídka k *e*, *i* (Heva; hiva, hintresí . . .), k *o*: Holomouc, a hó ty!

3. Hiatové *j* přisouvá chodština jen mezi dvě samohlásky do prostřed slov, zejména cizích: petroléjum, kymnásijum atd.

D) Přízvuk.

Přízvuk jest ovšem v podstatě v chodštině týž jako v češtině vůbec. Mnoho zvláštností však má v podřečí chodském tak zvaný přízvuk tonový, jenž potom, kde zvláště vyniká, i přízvuk slovný a větný valně mění.

Prízvuk tonový jest jedna z předních a můžeme říci jedna z nejpěknějších zvláštností podřečí chodského. Pozorujeme-li s této stránky řeč pravého Choda v pohnuté nějaké jeho chvíli, vidíme v ní zrovna věrný obraz jeho nitra. Touto velikou rozmanitostí v důraznosti a výšce tonů, která se nedá nijak líčiti a strojit, nejvíce se nám řeč Chodova zamlouvá a tou nejvíce přesvědčuje. Avšak tyto zvláštnosti tu líčiti — to by byla marná práce, ty třeba na vlastní uši slyšeti.

Ostatně záleží přízvuk nejvíce na smyslu, jemně ještě pomáhá zájem i nálada i konečně cit mluvčícího a jiní ještě činitelé, a o tom o všem zde mluvit nemůžeme.

E) Kvantita a její změny.

Kvantita v podřečí chodském má mnohé a zajímavé zvláštnosti, avšak nic není v chodštině tak pomícháno a při tom tak nejasno a tak neurčito, jako právě kvantita. Často znění jedné a téže samohlásky zdá se dlouhé, jindy zas na stejném místě nebo aspoň na obdobném zní krátce, a těžko při tom rozhodnouti, které znění jest asi starší a dialektu původní a které povstalo později, třeba jen nahodile anebo jakýmkoli vlivem jiným; nejvíce takových neurčitostí jeví se na samohláskách u, i.

Proto chceme zatím promluvit o této věci co nejstručněji ponechávajíc si jako celé podřečí chodské zvláště otázku kvantit v něm k dalšímu podrobnému pozorování.

1. Rozdíl délek v chodštině a češtině jeví se na některých slověch veskrz a to buď na slabice kmenové, buď na koncovce; na př. v chodštině na rozdíl od češtiny zní vždy dlouze: kášel, nádeje, rák; slábě, jináč, pomálu, ták (jen v řeči důrazné), tám; hásnout, souhlásit, zvádňout; víju, šíju atd., pína; halúzna, kůželka, trákadlo; chůtě, túze (kompar. touž); droužka, škoula; spolou, houžitek.

Sem patří též lokální dlužení se změnou kvality ve slověch undaných s. v. u; na př.: vůlše, chvůje atd.

Vždy krátce znějí: kovarna, nadra, ptačník, zahrádka, řezbař, čvočkař, zvač, -krat; pomahat, plaču atd., pero, meno; mišence, slina, jídlo; fěrtuch, klobuk, pastuška, tulec, hnuj, muj atd.

Někdy bývá v chodštině v témže slově dvojí kvantita, při čemž bývá i dvojí význam; kráj (= margo), kraj (= regio), mazání (lék), mazání (na koláčích).

2. Mnohá podstatná jména muž. r. jednoslabičná, která jsou v češtině v nom. sing. dlouhá a krátká slabiku km. v pádech, kde se stávají víceslabičnými, mívají v chodském podřečí i v pádech jednoslabičných slabiku krátkou. Z těch našli jsme dosud: chleb, dešť, sněh, pas.

Za to jiná jsou v těchto pádech dlouhá a podržují délku i v pádech ostatních: hrách, hráchu; práh, práhu; kůl, kůlu. Toto však jest jistě novota.

3. Krácení kmenové samohlásky v instr. fem. jako: brána — branon, neodchyluje se v podřečí chodském od pravidelnosti české.

4. Zajímavá jest v podřečí chodském kvantitou dvojitá výslovnost koncovky nom. pl. muž. jmen dle oráč: staří Chodové po sykavkách vyslovují krátce a velmi široce: voráci, vojáci (ale hromi vzeli — i v hromi spíše zní dlouze). Mladé pokolení vyslovuje veskrz nadmíru úzce a dlouze i: vojáci — bezpochyby pokažení zaviněné analogií dle přívlastku: bedliví voráci, statečnější vojáci atd.

Krátká výslovnost starých souvisí zajisté se širokým zněním po sykavkách; sr. s. v. i a y.

5. V gen. pl. zachovala — a dle zachovaných příkladů i nově vytvořila — chodština v četných případech délku, jako měla stará čeština.

Mimo zachované také jinde do těch čas, se všech strán, u hláv slyšení na Chodsku zvláště často: řada hromád, pět kolmáh, málo votáv; do našich vrát, do voblák, stádo housát a p.

Podle těchto gen. vytvořila si výslovnost jiné, jako: pobřesál, pometál, stebál, světál . . . , vědár . . . ; semán, polán (slyšeli jsme jen jednou od stařeny chodské), klevát, klepát . . . , kde bylo původně e — vkladné i původní — jež se lokálně zdloužilo, a pak analogií dle slov, kde bylo á na místě, zaměněno ve výslovnosti chodské é s á.

Na lokálním zdloužení e (a potom zúžení é v ě) zakládají se v chodštině i délky v gen. pl. slov: vajíc, vovic.

6. Jiná zvláštnost chodštiny co do kvantity jest, že koncovky dat. a lok. pl. jm. podst. znějí krátce mimo málo případů s příponou dat. -ím, lok. -ích.

Důsledně zní krátce dat. na om¹³⁾ (m. stč. óm, spis. ům): chlapom, mužom atd., lok. -ach: ve snach, na lukach a t. p.

Oblíbenější jest Chodům také, kde to ovšem možno, -em, -ech místo -ím, -ích. Z toho ze všeho však zdá se, starší fási dialektu patří jen krácení -om, -ach (-ách zní starým velmi ne-libě a strojeně), ostatek jest nedbalé a nepěkné porušení podřečí v době nejnovější.

7. Chodština má odchýlné od češtiny dloužení v l-ových partic. a infinit. sloves celé III. tř. a sloves I. vzoru tvrdého V. tř.; na př.: humíl, humít; trpil, trpít; volál, volát atd.

¹³⁾ ōm jest v chodštině v nejmladší fási podřečí nejvíc rozšířená koncovka pro dat. pl. podst. jm. vůbec; ustupují jí často i fem. pl. -ám i -em, tak že slyšení i kravom, věcom atd.

V přítomné době není už však v těchto dvou skupeních sloves toto dloužení důsledné. Slyšeti brzy bolilo, bolit; ležilo, ležít, a zas. brzy viděl, vidět i huměl, humět; brzy volál, brzy žehnal.

U sloves II. tř. kmene otevřeného jest v podřecí chodském délka v příponě kmenotvorné i v l-ovém partic. veskrz: vinoul, minoul atd.

Podobně pronikla délka veskrz v l-ovém partic. sloves I. tř. 7. vz. s km. inf. na -u: zoul, voboul.

Na ubývání této délky mají největší vliv kazatelna, škola a kniha: ve slovesích neobyčejnějších zachovává se obyčejné délka podnes.

8. Konečně jsou částečné odchylky v některých jednotlivostech.

Tak při zájmeně náš zůstává *a* dlouhé v nom. vok. sing. žen. a nom. vk. pl. všech rodů: ta naše hospoda (pís.); — naši se mne ptáli (píseň), atd.

Naposled uvéstí tu sluší ještě krátké znění v připomenutých už zbytech *ú* m. *ou*: hejtu, draci speru, Hujezdo.

Některé jiné zajímavé ještě odchylky jednotlivé byly už tu a tam připomínány v celé rozpravě.

Ještě vzhledem k jednotlivým samohláskám dodáváme, že před *j* zní *ě* důsledně dlouze: píju, víju, *u* důsledně krátce: muj, hnúj atd.

Rádo se dloužívá také *a*, za to *o* zní nyní veskrze krátce (i při zvolání). Ve starších fásích podřecí znělo *o* častěji dlouze; jistě bylo kdysi *ó* jako v staré češtině v dat. na -*óm* a ve slovích jako: vůlše, chvóje, kde se z něho vyvinulo nynější *ů* vůlše, chvůje atd.

Staročeské střídnice předložky stb. v^ě před souhláskami retnými.

Podává M. Opatrný.

Za původní tvar předl. *vā* jsou v jazyku českém, jak známo, tvary tři: *v*, *ve*, *u*, jako též většinou dobře již bylo vystiženo, kdy kterého tvaru se užívá, zejména v střeštině. Běží zvláště o zjištění případů, v kterých vyskytuje se *u*. Že za *v* také se může klásti *u*, poznávali i starší gramatikové.

Příslušné citaty z nich podal Havlík v programu ob. real. gymn. v Praze r. 1889 „Vokalisace předložek v češtině doby střední a nové“ str. 4 nsl. Dobrovský věděl, že *u* m. v často

stává před retnicemi, zvláště v češtině staré (Lehrgebäude 1819 str. 308: *u* für *w* steht oft vor den Lippenlauten: *u* wodě, *u* wjře, *u* welikém počtu, *u* wězenj schreiben die Alten für *w* wodě, *w* wjře etc.). Daleko určitěji podal pravidlo o užívání *u* Gebauer ukázav, že *u* jest z pravidla v češtině staré jenom před retnicemi (Gebauer, Žaltář Wittenb. str. 263, Unechtheit 508—509).

Ale i tak pravidlo není ještě úplné; zbývá vyšetřiti, zda-li před retnicemi vždy *u* místo *v* (*ve*) státi může, možno-li tedy říci na př. *u* mši, *u* všech zemích atd. místo: *ve* mši, *ve* všech zemích atd.? I tu platí pravidlo jerové Havlíkem objevené. Přehlednutí látky sem spadající vedlo k těmto výsledkům.

I. Počíná-li se slovo retnicí samotnou (*m*, *b*, *p*, *v*, *f*) nebo spojenou ještě s jinými souhláskami ve skupinu, v níž nebylo původně jeru, v stč. bývá původní *v̋* z pravidla tvaru *u*, řidčeji *v*, a teprve později, zvl. před počátečním *v*, v tvaru *ve*, ku př. *u* vodě, *v* vodě, *ve* vodě.

Prvotně bylo jistě jen *u*. Po vymizení jeru z *v̋* zbylé *v* před retnicemi dle hláskového zákona v stč. kdysi obecně platného přešlo v *u*, ku př. *v̋* vodě = *u* vodě, *v̋*pusťiti, *v̋*vesti = stč. upustiti, uvěsti atd.*) Během doby však na místo *u* vstupuje *v*, širíc se od těch případů, kde právem stojí, až téměř docela zavládlo v nč. Ale již v nejstarších památkách nalézáme *v* za *u*.

1. Některé doklady na *u*:

w ruŕŕye, *w* krmí *y* v pítý (t. j. *u* pití) přeskrovný Pass. 312, *w* ony v pokoyne časy AlxV. 2243, někde v leŕŕe neb v polyu ib. 2315, když v bogy již budete ib. 1069, jakž již dobře v boh věrie ib. 2089, běžíš *w* ohen *y* v wody ib. 1863, by křik v wogyech nemalý ib. 1353, že majúc smysla v male ib. 39, by křik v myeŕŕye veliký ib. 474, *u* Francý Pass. 373, dal *w* učenie v wyfoke Kat. 97, v mudroŕŕi *y* *w* uczeny ib. 278 atd. Složeniny slovesné: *uwede* *w* koŕŕtel Pass. 324, *vzbuoh* ŕŕy

*) Všechna totiž *v*, jak z pův. *v̋* vzniklá (jichž je ovšem největší část) tak i kořenná, před retnicemi přešla v *u*. Ku kořenným patří zejména i *v̋*piti = clamare, za něž v stč. náležité upiti (úpiti). Substantivum má v nom. akk. sg. náležité *v̋*p za býv. *v̋*p̣, kdežto v pádech ostatních jest up- za pův. **v̋*p-, **v̋*p-, tedy nom. *v̋*p, gen. upa atd. Stčestina má tu tvary dílem pravidelné dílem odchylné. Pravidelné: nom. sg. *w̋*p ŽWitt. 143. 14, — nom. pl. pojide pláč a upy welyky Pass. 574, — akk. pl. (matery) hrozny upy činiechu 16. 76. — Od této pravidelnosti však jazyk časem se uchyluje, že vyrovnává slabiky kořenné: jednak ke tvarům s up- přiděluje nom. akk. sg. též up-, jednak tvaru nom. sg. *v̋*p užívá i v ostatních pádech. Je v tom asi zvláštnost dialektická: akk. sg. má úp učiniti RPŽ. 88, nom. sg. byl-li úp. O. z D. č. 10. — Naopak gen. sg. toho se jiej zželi weppu Kat. 1209.

At Opium

... .. (194-11) Page 354.
... .. 194.
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

1. Některé doklady na *ve*:

- břd-**: we bdienu Túl. 578.
břrati: lye v ten les webrachu Hrad. 6^b, až však v město zie webrachu AlxH. 327.
psati: ve psání Kn. Tov. [Grim, Výb. II. 21.].
psz a odvozeniny: we pfy tvář Hrad. 105^b, ve pfy bydlíš OtcB. 6^b, we pfy Hrad. 105^b, Vít. 11^a, we Psarczich List. 1371, ib. —
prja: ve při ŠtE. 260, ve při býti Solf., Žer. Záp. I. 73, Vel. a t. d.
mniht: we mnichu OtcB. 6^a, we Mnychu Hrad. Jind. 1384.
mzg: we mzyeny oka Vít. 35^b a 5^a.
mša: ve mši Dal. 68.₃₃, a ve mfy Hrad. 109^a.
md-: we mdlobye Smrt (Listy 1884, 300).
mné log. sg.: u bozie . . . a we mnye w Jezu Kristu Pass. 349, we mnye Hrad. 38^b.
***mzlyn**: we mlynye Hrad. 114^b, ŠtV. 75.
mznog a odvozeniny: we mnohych putech Pass. 302, ib., we mnozftwi NR. 483, u postu we mnohy pátek Hrad. 115^a, u prfihod we mnozie pilnych AlxB. 331, we mnohem AlxH. 227, ŠtE. 16, 176, ve mnohé ŠtE. 8, ve mnohých Dal. 110, 9, ŠtE. 31, 56, 126, 191.
vdova a odvozeniny: we wdowftwy Rožm. 122, ve vdovství ŠtE. 110, 176, ve vdovské ŠtE. 60, 227, 13, ve vdovském ib. 64.
vréti: we wruczy olej Pass. (ČČM. 1882, 518).
wfse: we wfy Vít. 99^b, v myftech, we wfych y u poly AlxV. 2299.
wfse zájmeno a odvozeniny: we wflech Pass. 279, we wfem ib. 280, we wfse písmo . . . y v proroczstwie ib. 304, v mudrofty y we wfley dobrej radye ib. 328, we wfye myfsta, we wfye hrady Vít. 25^b, we wfse kragie . . . , we wfeczky wlafti Kat. 153, 155, v miftrowftwy we wfelikem ib. 111, we wfelikem ŽKl. 38.₃, we wfelykey Jiř. 631, we wfelikem narozeniu ŽKl. 144.₁₃ atd.
vž předl.: we wnutrz ŽWitt. 108.₁₈, ve vnitř ŠtE. 274, we wnytrzki ŽŠaf. 62. 10.
vžz předl. Pro češtinu sluší předpokládati tvar *vžz*; doklady: we wsporze Kat. 1708, ve vzkřiešení ŠtE. 118, we wzdichanych ŽKl. 30.₁₁ — we wzdichanyu ŽKl. 6. 7.

2. Místo *ve* vyskytuje se také *v*:

- pkltz**, pro stč. *pklo (z *pkklo), loc. sg. ve pkle, akk. sg. ve pkle atd. Ale žádané tyto tvary nikdy se nevyskytují, vždy jen peklo a proto i předložka jest dílem *v* dílem *u* (viz níže): na wyeky v pekle potvyrzen Jiř. 561, ohen gye v peklo zawynu ib. 655, na czeft w pekle Luciferu Sv. Kat. 2, 6,

nefmierne u pekle powiešly Hrad. 96^b; v pekle OtcB. 6^b,
nejisto zda-li čisti: v pekle, či u pekle.

pr̃t̃z: v ptačtvu ŠtV. 241.

pr̃ja: v při Pr. (Jung.).

*m̃lyñz: o nems by u mlynye czo hudli AlxB. 277.

m̃d-: w mdlobie Pass. 302.

m̃ša: a we mfy Hrad. 109^a, ale rukp. K.: y w mfy.

m̃nog̃z: w mnohe ŽWitt. 32.⁷, w mnozŃtwy ib. 65.³, giety
vmnozi chzi umale AlxBM. 6, v mnohých DalZ. 84.⁸,
v mnohych HusE. I. 96, ŠtV. 317, v mnohem ŠtV. 204,
228, 239.

ṽsz̃ zājmeno a odvozeniny: take w ufelyku hodynu Marg. 133.
ṽsz̃z̃ předl.: v vzkřiešenie HusE. I. 20 (dvakrát).

Někdy před počátečním v předložka v není od písaře napsána,
jako často bývá při předl. s: všichnu rozkoš wŃakey dobie Hrad.
47^b, wnytrzney Ńchraney KristTr. 3^b (ale KristKlem: w wnytrz-
nyey). — Akk. časový prostý jest asi: dievko, dnes i wŃaku dobu
LKat. 128, není tedy potřebí doplňovati v. V ŽKlem. 77.⁵¹
prwenŃtwie diel gich wŃiech Ńtaniech chamŃkich, jest wŃiech
chybou písařskou m. v a čisti jest: v Ńtaniech chamŃských = in
tabernaculis cham, ŽWitt. w Ńtanyech kamŃkich.

3. Nad míru zřídka místo ve vyskytuje se u. Nadto jest
větší díl dokladů ještě nejistý, ježto před retnicemi psané v možno
čisti i v, a toliko doklady z památek veršovaných jsou jisté.

a) při sl. ptačstvo: jakž u ptachzctwie tako w zwiersi Mar.
59 = u ptačtvě.

b) při sl. mnohý: slyším, že v mnohe przietie Kat. 462 =
u mnohé. Snad sem i patří: v mnozŃtwy ŽWitt. 89, Moys.,
v mnozŃtwy ib. 32.¹⁶, v mnozŃtwy ib. 46.¹¹, 48.⁷, 51.³,
u mnozŃtwiu ŽKl. 5.⁸, 48.⁷.

Nejisté jsou:

při sl. mdloba: v modlitwach, v mdlobie Pass. 302.

při sl. vnitřní: u wnytrznem rozumu ŽKrPMus. 3^a, v wnytrz-
nyem rozumu ŽKrPUn. 31^a, v wnytrznyey Krist. Klem., kde
Krist. Tr. 3^b má wnytrzney Ńchraney.

Sub. peklo má v stč. proti pravidlu vždy e (peklo, pekle
za žádané *pklo, *pkle atd.), proto i předložka ṽ před ním jest
právem v tvarech v a u: y f duŃi v peklo wŃadie Kat. 1382,
s nebes f nym v peklo Ńpadly ib. 1898. Adj.: v pekelnu wyecnu
muku Jiř. 569.

Před zāj. veš, všeliký a pod. bylo vždy ve, nikdy u. Zdán-
livé jen jsou doklady na u tyto: v Griz. 155^a v wsselike radosti,
kde wsselike jest chyba písařská místo welike, jak smysl
žádá a druhý rukopis výslovně má. Druhý doklad uvádí J. Jireček

(zvlášt. 6) ze ŽKlem. 35.₅: u všiej čestě. Ale v rukopise stojí: prfistal ielt wliey cieftie, t. j. všiej čestě, dat. sg. jakožto doslovný překlad lat. astitit omni viae non bonae [ŽWitt. s předložkou: přistúpil ke wliey czieftie . . .].

První doklady na u místo ve před veš, všeliký atd. pocházejí teprve z doby po r. 1800, jsouce nezdařilým výsledkem archaisujícího směru tehdy obvyklého. Vědělo se totiž, jednak z tradice u grammatiků (srov. Negedly, Böhm. Gram. 1804, I. 294—5: Anstatt des w (we) wird v . . . gebraucht, besonders vor w etc., co přejato z mluvnice Konstancovy, viz str. 6 článku Havlíkova), jednak z obnoveného studia starších spisů českých, že v starší době u za v bylo daleko častější zvl. před některými souhláskami jako v; i jali se spisovatelé, zvlášt někteří, na odpor usu své doby jako v jiných věcech i v tomto následovati staršího způsobu. Ve spisech z počátku tohoto století nalézáme velmi často u m. v, ku př. v válečném hluku (Jan Roztočil v Hlasat. 1808, 223), v welike hustosti (Jan Nejedlý ib. 456), jmenovitě často u Jungmanna a Hanky: v Atale (1805) v věcech 14, 59, v wrftvách 47, v wodě 67, ib. 68, 137, v wodách 65, 130, v welikých 51 atd., ještě asi 14 dokladů jiných; v Ztrac. ráji (1811): u propasti ohnivé I, u vítězném plesání I, u vlnách I, u větru I atd., v widěnj v Hlasat. 1807, 244 a j. V Gessnerových Idyllách (1819): u bahně 156, u pěnjejm se mstu 102, u wršky 76, u wodě 197, 199, u vysoké trávě 26, u wēnec 64 atd., ano i: u swatém wytrzenj 30. Že při nedokonalé znalosti pravidel o užívání u, v a ve, jaká tehdy byla, často bylo chybováno i před náslovím retným a jmenovitě že kladeno bylo u místo ve, jest zcela přirozeno. Nehledíme-li ani k tvarům jako: v wnitřku (Atala 1805, 114), u wnitřnosti (Ztrac. r. 1811, kn. III. poč.), Jungmann položil chybně: V wchodu zblžženém (Atala 1805, 12) místo: ve wchodu. A týž Jungmann také první užil předložky u místo ve před všeliký a všeobecný: v wšleobecném tichu (Atala 1805, 65), vedlé: we wšlech ib. 73, we wšelikem 74, we wšj 93; v Ztrac. r. (1811):

kn. III. 100: světiž u wnitřnosti mé, a mysl u všeliké moci její objasňuj,

kn. III. ku konci:

Proteus starý, u všelikou proměnný podobu.

Na jevě jest, že jenom v této době mohly vzniknouti tvary v Ruk. Kral.:

Bóh ti bujarost da u vše údy Old. 17,

buď v před, buď v zad, u vše pótky lúté ib. 21,

Strach uderi u vše u Polany ib. 49.

V stčeštině vždycky říkalo se ve vše.

Příspěvky ke kritice a výkladu štokholm. legendy o sv. Kateřině.

Napsal J. Pelikán.

321.

Kateřina dověděvši se, že matka chce ji provdati za syna císařova, odebere se k ní a ji výslovně praví, že za syna císařova nepůjde. Pak se vypravuje:

320 Králová wiez to pověděnie
Vzawfi sě, wece pilně . . .

Tvar wiez ve v. 320 jest chyba písařská, začez Erben čte předložku vz, což jest oprava jistě bezpečná. Ve verši 321 za rukopisné „Vzawfi sě“ čte užasvši sě, což by byl chybný tvar přechodníku m. užasši sě, přehlas. užěšši, jaký se sice vyskytuje v češtině, ale teprve u spisovatelů doby pozdější. Ale čtení: „králová vz to pověděnie užasši sě“ nedává dobrého smyslu a jest nad to syntakticky nemožné, poněvadž předložka vz nebývá nikdy na označenou příčinu. Předložka vz značí směr proti něčemu, jako na př. brátí sě vz vodu, plúti vz vodu, a přeneseně také nepřátelský poměr: býti, státi vz někoho, brátí sě vz někoho atd. Rukopisné Vzawfi dlužno čísti tak, jak v rukopise psáno, totiž vzavši sě, a frase vzieti sě, vezmu sě vz něco znamená: něčemu odporovati, na odpor se postavit, a poji se tudíž bezprostředně k frasi brátí sě vz někoho.

Zní tedy místo naše:

Králová vz to pověděnie
vzavši sě, wece pilně . . .

t. j. novočesky: královna té řeči (t. Kateřinině, že nechce jíti za syna císařova) na odpor se postavivši, řekla snažně.

452 a 628.

Králová zůstaví Kateřinu samotnou s poustevníkem, doufajíc, že jeho radu vyslyší a za syna císařova půjde. Dále se pokračuje:

452 Tento cný muž, ostav koly
s Kateřinú sám jediný,
povědě k nie, řka . . .

Podobně na druhém místě dí poustevník Kateřině:

Avšak chci ť tu radu dáti
ač mne budeš poslouchati,
ež jej i s matkú ohladáš
628 koly, jakž ty sama žádáš.

Jde o význam slova psaného koly = koli. Erben v slovníčku toho slova nevykládá, a že mu neporozuměl dobře, viděti jest z jeho transkripce verše 628, kde místo správného znění rukopisného a místo interpunkce nahoře podané čte: ež jej i s matkú ohladáš, jakž ty koli sama žádáš.

Slovo koli na těchto místech jest adverbium tázací od pronominálního kmene ko, tedy rovno stsl. koli = kdy, quando (srovnej příslušné k tomu demonstrativum toli-ž AlexB. 211 = tehdy, tenkrát). Ale jak hodí se ten význam na naše místa? K vysvětlení toho třeba se rozpomenouti, že pronominálního kmene ko užívalo se původně i ve významu tázacím i ve významu neurčitém (viz Delbrück, Synt. Forsch. IV, 138); do doby pozdější ustálil se ovšem tento kmen více ve významu tázacím, a jenom v jistých případech má dosud význam neurčitý. Tyto případy jsou ustáleny, a zvláště v staročeských památkách jsou o té věci pravidla zcela přesná, s nimižto se shoduje místo naše druhé, které tedy beze vší nesnáze se vysvětluje a zní novočesky takto: že jej i s matkou spatříš někdy, jak sama žádáš.

Od těchto pravidel staročeských o indefinitním významu zájmena ko liší se naše místo prvé. Ale přece vyskytují se, ač zřídka, podobné odchylné příklady i jinde, a zejména známy jsou mi tyto: a ty, chceš déle živ býti, žeň pryč, můžeš se k d e skrýti Jiř. 96, vietr protivný vše rozvěje, lap se který skutek děje, když lepší nenie nádeje AlexSV. 1778. Můžeme tedy i ve verši 452 bezpečně vykládati koli = někdy, tedy v téměř významě, jak vyskytuje se zčásti v staroč. památkách výraz v něk ú nebo v některú dobu (viz hned nahoře verš 448), a také v kteréú dobu.

1472.

Na rozkaz Maxenciův padesát nejlepších mistrův odebere se na jeho dvůr, kteří mezi sebou takto mluví:

... Co chce z toho býti?
zda na nás císař má někoho,
1472 jemůž lye nesnadno státi,
by se s námi chtěl hádati?

Verš 1472 Erben čte tak, jak v rukopise jest psáno: jemůž s e nesnadno státi; v tomto čtení musí se jemůž bráti za neutrum, a věta tudíž by znamenala: což nesnadno státi se může.

Ale to nedává pak žádného smyslu. Oprava jest v tomto případě jasna, totiž že místo rukopisného *ſye* dlužno čísti je (psáno: gye): jemuž je nesnadno státi, tak že relativum jemuž se vztahuje na zájmeno někoho. Výraz státi někomu = odolati někomu, zvítěziti nad někým. Srovnej Kat. 2357: by proň jedněj ráně stála, a pak výraz ostáti někomu = zvítěziti nad někým.

2252.

Místo toto zní v souvislosti:

a ti bičové tak biechu
učiněni, jakž je v spěchu
ciesař bieše kázal z hněvu
připraviti pro tu děvú,

2252 chtě, by wezrzela wgich bohy.

Ve verši 2252 jsou všechna slova jasna, pokládá se tudíž tento verš za neporušený a čte se: by vezřela v jich bohy. Ale vadí tu syntaxe. Sloveso vezřieti spojuje se totiž s předložkou *v* jen, rozumí-li se o pohledu do nitra něčeho. O vnějšku předmětu a zvláště o osobách užívá se předložky *na*: vezřieti na někoho; jen při některých údech nalézám předložku *v*, kde tato vazba jest psychologicky snadno vysvětlitelná: vezřieti v tvář, v oko. Pokládám tedy rukopisné znění: by vezřela v jich bohy za chybu, a místo vezřela čtu věřila, což ovšem i smyslem jest případnější.

2301—2380.

Jest to známé místo, kde skladatel na zmučeném těle sv. Kateřiny vyčítá šest barev, místo zvláště k utvoření úsudku o spisovateli a vtipu jeho důležité. Toto místo dosud bezpečně vyloženo nebylo; není ani na prvý pohled patrné, vyčítá-li skladatel skutečně šest barev, kteržito počet hned na počátku naznačuje (ve verši 2302: z šesti barev čistá mesla), či je-li snad tu mezerá, a podobně význam oněch barev, alespoň všech, také nevyložěn. Obvyčejně se myslí, že jsou to barvy heraldické, ale tomuto výkladu nic nenasvědčuje. Poněkud na význam tohoto místa a těch barev narazil F. Menčík v ČČM. 1881, 100—103, ale výklad jeho není úplný, není dost jasný a mnohdy jest nepravý. Nebude tedy od místa, ještě jednou se k výkladu těchto veršů vrátiti.

V těchto verších vyskytuje se nám symbolika barev, a jest to jediný příklad ve staročeských památkách, kde podávají se nám všechny symbolické barvy, kterých ve středověku se užívalo, a kde také, alespoň většinou, význam jejich označen.

Symbolický význam některých barev vyskytuje se již u spisovatelův antických; tak na př. když Ovidius Met. X, 1 praví, že Hymen zabalen jest *croceo amictu* (= žlutým rouchem), jest tu žlutá barva v téměř významu symbolickém, jako ve středověku. Ale, abych tak řekl, systematické upravení symbolických barev objevuje se teprve ve středověkých liter. památkách, zvláště ve století XIV. a XV., kdy allegorie byla vůbec oblíbena. Vyvoleny jisté barvy, které označovaly symbolicky stupně a vlastnosti lásky od vzniku jejího až do spojení v manželství a docilení všech tužeb. Zvláště v německé literatuře v dosti četných skladbách nalézáme tyto symbolické barvy, ba jsou i dvě básně německé, které přímo mají za předmět výklad těchto barev. Jest to básně *Di siben varb*, vydaná od Kellera ve *Fastnachtspiele* na str. 774 až 781, v níž jednotlivé barvy samy označují svůj význam a *Frau Sunnreich* k tomu vždy připojuje svou odpověď, a pak básně *Von den Farben*, vydaná v *Liedersaalu* I., 153—158, v níž paní se táže pěvce, co by znamenaly šaty tak rozličných barev, které muži nosí a jimi milenkám dávají na jevo své smýšlení; pěvec jí oznamuje význam každé barvy. Ale i v jiných skladbách německých jeví se tato symbolika, z nichž příslušná místa sebral Zingerle v *Germanii* VIII, 497—505, hlavně z legendy *Maget kröne* ze XIV. stol. a ze dvou písní sborníku *Klary Hätzlerové*. Těchto symbolických barev jest šest, totiž: zelená, červená, modrá, bílá, černá a žlutá, k nimž se někdy pojí ještě sedmá barva, hnědá, která však nemá zvláštního významu, nýbrž bývá obyčejně místo některé jiné barvy, nejčastěji místo barvy modré.

Poněvadž v těchto německých skladbách, a zvláště v prvních dvou, tato symbolika barev nejjasněji se jeví, chci ji nejprve na základě jejich vysvětliti a pak obrátiti ji na výklad naší legendy o sv. Kateřině.

Na prvním místě kladena bývá zelená barva, která značí počátek lásky, jak se praví v básni *Von den Farben* ve v. 17—23:

grüns ist ain anfang;
wen lieb von lieb nie bezwang
von mine noch von frowen,
der lat sich in grünem schowen,
und kûnt die varw, daz er si
noch hertzliches liebes frî
und nie kain lieb ze hertzen hab gelait.

Podobně v básni *Di siben varb* l. c. na str. 774, ř. 20—24:

grüne varb freihait,
damit ich junger pin peclait.
Grüne varb ist ain anefank.
Herzlieb mich nie pezwank
von minne noch von frauen.

V básni Maget krône ve v. 1804 a 5:

grün daz was ir anfank,
auf Crist stund aller ir gedank.

U Klary Hätzlerové II, 20, 97:

grön ist ain frölich anfank,
wa man hatt lieben gedanck.

Druhá barva symbolická jest barva červená a značí žár lásky:

rot mainet der miner not,
wan es die min ie gebott,
daz er so sere brinet
nach lieb

(Von den Farben v. 29—32).

ich pin peclait mit varb rot,
darein pringt mich der minne not.
Die minn mich ser hat erzund
inniklich in meins herzen grund;
das mügt ir erkennen
bei der varb, die mich thut prennen

(Die siben varb, str. 775, ř. 11—16).

rôt brinnet in der minne,
also brunnen al ir sinne
auf iren gemahel Jhesus Crist

(Maget krône 1806—8).

rot in rechter lieb prynnet,
wol dem, der sich versynnet

(Kl. Hätzlerová II, 19, 19).

Třetí barva jest modrá, která jest znamení věrnosti a vytrvalosti v lásce:

blau mainet vil licht stättikait,
wann wer dar in ist beklait
dem zimpt wol, daz er stât si

(Von den Farben v. 51—53).

blabe varb ist stetigkeit.
Wer lieb gen lieb in herzen treit,
der schol sich da mit claiden,
wil er der minne nit laiden

(Di siben varb, str. 776, ř. 3—6).

blā bedeutet der stāt ist,
wan sie mit ganzer stētikait
ze dienst im alzeit was bereit

(Maget krōne 1809—11).

plaw bedeutet stātikait,
dem ist liebs vil berait

(Kl. Hatzl. II, 19, 11).

Čtvrtá barva jest bílá, a jest znamení naděje :

nu sag mir, geselle gut,
der wisz trait, wie ist der gemut?
Fro, daz ist guter wan,
der im von lieb ist vff gethan,
daz mainent wisse klaidier

(Von den Farben v. 65—69).

weisze varb ist mir kunt,
damit ich pin peclaitt zu dieser stund.
Weisz pedeutet guten wan,
den mir die minn hat auf gethan,
höflich schimpfen und frölich scherzen,
und kumer und not meinem herzen
hat die lieb geletzet
und mich in weisze varb gesetzet

(Di siben varb, str. 778, ř. 5—13).

mit weis (t. was sie beklaidet), das ist ain gūter wān,
den wolts auf Jesum alweg hān

(Maget krōne 1798).

Pátá jest barva černá, která značí hněv, trud a smutek
véry :

Swarz mainet vil licht zorn.
Wer im ain lieb hat vssekorn
und der im dienet so ser,
daz er gut vnd er
an sinen stätten dienst hat gelait,
so schaffet licht ir vnstātikait,
sīn dienst in vil licht misse zimpt,
daz sī vil licht ain ander nimpt,
da von musz er truren,
sīn lieb musz im suren,
sīn lieb sīn laid ist worden,
da von musz er swartzen orden
tragen

(Von den Farben v. 105—117).

ich pin peclaitt mit schwarzer wat.
Die lieb minn mein gar vergessen hat,
wann schwarze varb pedeutet zorn

(Di siben varb, str. 777, ř. 3—5).

schwarz ist zorn oder laid,
laid trüg sie ân underschaid,
daz sie got nit gedanket het
des guots, des er an sie het gelêt

(Maget krône 1812 un).

schwarz ist ain grimme wat,
wee im, der des geclaidet gât

(Kl. Hätzl. II, 19, 17).

Šestá barva jest žlutá a značí docilení všech tužeb a ukojení lásky, bývá tedy také označením spojení manželského:

dar nach die minicklich vil snel
fraget von der farwe gel . . .
Ich sprach, daz ist der mine solt,
daz riche minickliche gold
kündet, daz er si gewert,
wez er an sinem lieb ie begert

(Von den Farben v. 140—144).

gel pringt lieb ausz lait,
da mit ich pin peclait.
Gel ist der minne solt
und reich als das minnicklich golt.
Gel kündet, das ich pin gewert,
des ich an di minne han pegert

(Di siben varb, str. 779, ř. 13—19).

Známo jest také, že veřejné ženštiny touto barvou měly býti od jiných odlišovány. Tak dle Meranského práva městského takové ženštiny „sullent ouch âf irn schuohen tragen ein gelwez vānle, dā mit man si erkenne“ (Germania VIII, 498).

K těmto šesti barvám, jak již bylo řečeno, bývá přidávána někdy i sedmá barva, hnědá, která však nemá významu zvláštního, nýbrž bývá místo barvy modré. Tak v básni Di siben varb, str. 780, ř. 17—26 se praví:

braun ist der minne pant
und ir lob also genant.
Braun ist der minne pot
und ledigt laidigs herz ausz not.

Mit der varb thu ich schein,
 das die minn hat gepunden das herz mein
 und also verwundet hat,
 das mein herz nu sei on irn rat
 nicht los noch ledig kan wern,
 davon ich der varb nit kan enpern.

Obrátíme-li se nyní k veršům 2301—2380 české legendy Kat., vidíme, že skladatel na zmučeném těle Kateřině vyčítá týchž šest barev, které obyčejně se berou za symboly lásky a vlastností jejích, a uvádí je v tomto pořadu: zelenou, bílou, červenou, černou, modrou a žlutou. Že pak český skladatel skutečně tuto symboliku barev měl na mysli, zřejmě sám na jevo dává ve verších 2301—2305, kde praví: Toť tu dle svého pfietele (t. Krista) z šesti barev čistá mesla u věrněj milosti nesla, jakož věrná milá svého nositi jmá dle milého. V následujícím pak textu vytýká jednotlivé barvy mnohdy takřka jen narážkou, poněvadž patrně tato symbolika barev byla za jeho doby všeobecně známa, ale přece tento výčet jest zcela jasný a patrný, a mnohdy skladatel připojuje i výklad barvy, ovšem že zase slovy takorůzka skrytými.

Prvou barvu, zelenou, která znamená počátek lásky, vytýká hned na počátku ve verších 2306—2344, a zvláště slovy:

první barvu nesla v spěchu,
 2307 ež tě líčci

 2312 zelenásta pravým studem,
 až před tiem pohanským bludem
 stáše obnažena jsúci.

Zvláštního výkladu této barvy nepodává, toliko tím, že na prvním místě ji vytýká, naznačuje také význam její.

Na druhém místě vytýká barvu bílou, totiž ve verších 2325 až 2330, ale naznačuje ji jenom narážkou ve verši 2329:

ež jejie bělúcie nahé
 2330 tělo před pohanstvem stkvieše.

Ve verši 2326 podává také i výklad té barvy pravě, že ji nesla „dle jiných nádějí“, kterýmižto slovy vystihuje asi výklad německých básní, dle nichž bílá barva jest „ain gûter wân“.

Třetí barva vytčena jest ve verši 1331—2340, totiž barva červená, a zvláště hned v prvních verších:

2331 na němžto (t. těle) červená ktvieše
 barva ot jejie krve svaté,
 jižto ty panoše klaté
 zkropichu tu bělost stkvúci.

Významu barvy skladatel nevykládá, leda bychom chtěli výklad spatřovati ve slovích, když praví (v. 2335 a 6), že na těle Kateřině bylo znáti „mnohú kvůcí róži“, t. j. vytržené krvavé kusy masa, poněvadž kvetoucí, červená růže jest známým a i nyní obyčejným výrazem plamenné lásky.

Čtvrtá barva připomenuta jest ve verších 2341 a 2342, totiž barva černá:

2341 ty (t. růže či vytržené kusy masa)
pak zmrtevěše na vrchu,
črnáchu sě bolestivě,

kdež zároveň adverbium „bolestivě“ označen význam černé barvy, t. bol, trud.

Pátá barva jest ve v. 2343—2360, barva modrá, a zvláště vytčena jest slovy:

nejedna batožná duha,
bolest jí k srděčku vzdřehši
a pod koží s krví naběhši,
2350 modráše sě...

Výklad barvy podán jest ve v. 2344, kde skladatel praví, že Kateřina nesla tuto barvu „dle ustavičnosti“ t. j. za příčinou nebo na znamení své stálosti, tedy = něm. stetikeit. Na týž význam barvy naráží i ve v. 2353—2360, ukazuje na „věrnou milost“ Kateřinu ke Kristu.

Subst. duha ve v. 2347 znamená ránu, zvl. ránu krví naběhlou, tak jako v polštině dega, tedy batožná duha = rána bičem. Srov. Modl. 53^a: a na chřebti modré duhy (Ukázky str. 23).

Sloveso vzdřehnuti (vzdřehši 2348) má význam latinského incutere, totiž 1. vraziti něco do něčeho, nač, 2. přeneseně o stavu mysli: vzbuditi, tedy na našem místě = bolest jí v srdci zbudivši.

Jako bílou barvu skladatel naznačil pouhou narážkou, tak také poslední barvu, barvu žlutou, podobným způsobem označuje ve verších 2361—2366, kde praví, že vlasy Kateřininy (rusé) stkvěly se dráže, než vše zlato:

V šestú barvu bieše dospěla
by sě oděla v ty časy,
v něž jejie žádúcie vlasy
tu také trpiechu za to,
2365 jež sě dráže než vše zlato
stkviechu, což ho jest na světě.

Jest zde tedy zlato právě v tom významě, v jakém v německých skladbách „daz ríche minickliche gold“, t. j. označuje se jím symbolická barva žlutá. Žlutá barva znamená docílení tužeb milostných, a tento význam český skladatel označuje ve v. 2361: „v šestá barvu bieše dospěla“, narážející tím na spojení Kateřinino s Kristem, kterého svými mukami došla.

Tyto symbolické barvy ještě jednou skladatel opakuje ve v. 2375—2380 právě, že se leskly „každá v svéj vlastněj postatě“, t. j. v svém významu.

Jest to tedy místo zajímavé, ze kterého poznáváme, že i u nás symbolika barev byla dobře známa, ze kterého však také vidíme, jak skladatel podléhal vkusu své doby, označiv Kateřininu lásku ke Kristu a touhu po něm dle středověkého romantismu týmiž symbolickými barvami, které byly symbolem lásky světské. Pak také v přirozeném spojení s tímto místem se nám objevují hned následující potom verše 2385—2390, v nichž obrazně Kateřina nazývána jest „drahou Izaldou“ a Kristus Tristramem, a sen Kateřinin, v němž se jí zjevil Kristus se svou matkou, přirovnává se k známému nápoji lásky, jehož tito milenci požíli.

3008.

neb to já zvěstuji tobě,
že ť dnes bude dáno proto
za minúcie panstvie toto
nemínúcie kralovanie
tu, kdež věčné radovanie

3008 jest, geťto nikdy netúžie.

Za rukopisné geťto ve verši 3008 Erben čte jižto = kteří, a pokládá tudíž netúžie za 3. os. plur. = netruchlí. To nedává smyslu. Ale faktitivum túžiti znamená vlastně: touhu působiti. Dle toho jest pak znění rukopisné správně, geťto = ježto, t. nemínúcie kralovanie, a netúžie jest 3. os. sg. slovesa iterat. túžeti, stsl. ťazati vexare; tedy smysl: kteréz (t. nepomijitelné panství nebeské) nikdy touhu n. tíseň nepůsobí.

Doklady k stě. sklonění subst. km. -o.

Podává V. Flajšhans.

V lonském ročníku ukázal jsem vliv u-deklinace na o-dekl.; zde jsou doklady, že o-kmeny měly své sklonění rozdílné. Theorie sama je v lonském ročníku Lál. a u Gb. o-km.

Následují doklady abecedně seřazené; napřed kmeny, které tvary dle o-deklinace doloženy mají, a pak několik kmenů, které

je doloženy nemají. Doklady ty ukazují tuším dosti jasně — když se přirovnají k dokladům u-kmenů —, že stará čeština sklonění obojích přísně lišila a že vskutku nejsou oboje tvary pomíchány; a krom toho ukazují zřetelně, jak asi každé slovo nabývalo pomalu nynějšího svého novoč. sklonění.

Běh: sg. g. běha AlxBM. 264, AlxV. 2392, Vít. 7^b;

sg. l. běžě DC. 34, ŽO. 60^a, Rúd. 2413, Karl. 18, OD. AČ.

2. 501, slož. na poběžě AlxBM 269 . . . (vždy tak), v přieběžě Pass. 384;

pl. n. planetní běží Modl. 56^a uk.

— l. sg. jěchu na běhu DC. 34 (v rýmu) Oss. 97 a později.

Bezden — u bezedna ŽW. 77. 15, 41. 8;

— pl. n. bezednowe ŽM. ŽW. Moys. 5, 8; ŽW. 76. 17.

Bielek: — bez bielka Sal. 153.

Blud: gt. bluda Hrad. 45^a, Kat. 1356, 2088, 2608, Mast. 2. 88, JiřBrn. 10;

l. sg. v bludě Hrad. 45^a, Pass. 311, 413, 469, Ryt. 279, Tkadl. 2. 19;

l. pl. v bludiech vždy Pass. 389.

— gt. bludu Hrad. 44^a, 45^a Pass. 366, Kat. 1262, 2611 3119, Vít. 16^b, 39^a, Rúd. 244, JiřBrn. 77, NR. 2693 Hus 2. 333 atd.

l. sg. v bludu Vít. 21^b, Kat. 1695, 3348, Výb. 2. 511;

pl. n. bludové Hrad. 52^b, Pass. 353.

Bodlák: gt. u Bodláka n. l. Fehringier;

pln. bodláci Hus 2. 294, 295.

Bok: (za u-kmen má Geitl. 70 dle lit. bukùs); stč. má dokl —
teprve z 2. periody, ale ještě ústrojně, ovšem vedle analog —

gt. z boka DC. 44, UmR. 187, bibl. 64. 377, Lvov. 59^a,

Svár. 159 (2×), Hus 1. 51 (2×) 2. 180, 233 (4×), 235

3. 204, od boka Karl. 84;

gt. boka ještě Vít. 87^a, Hus 2. 164 Stskl. 5. 114, Výb. 2. 32 ;

loc. na bocě Pass. 208, Výb. 2. 94 (Troj.) Krist. 103^b | v bocě

Modl. 56^a, Výb. 2. 35, Hus 2. 164, MalVýb. 74.

pln. boczy AlxM. 83, ŽW. 47, 3.

— gt. ot boku ŽW. 90. 7, z boku Modl. 56^a, Vít. 84^a, 87^b, Hus 1. 51, 2. 180.

loc. w boku Hrad. 139^a (ex con.) Vít. 31^b.

npl. bokové Výb. 2. 93 (Troj.)

Borek: u Borka Fehr. — de Borku Rel. 261 (1318).

Brav: gt. z brawa DC. 64, Hrad. 89^b, JiřBrn. 128, Pror. 83^b,

Ryt. 133 — nč. gt. brava i bravu DobrLehrg. 169;

— z brawu ŽKl. Deut. 14, Tr. 257 (čsto u Jgm.)

Brloh: — de Byrloha Rel. 147 (1318).

Brod: gt. ot broda Hrad. 1^b;
 loc. na brode Reg. 1. 1088, 1131;
 pl. l. na brodiech Letop. 131;
 — gt. (věděti) brodu AlxV. 1807 (v r.) Výb. 1. 481 (Pulk.);
 l. na brodu Výb. 1. 481 (Pulk.) Oss. 165.

Břečtan: gt. břechtana Rhaz. 40, bibl. 64, 378.
 — z břechtanu BrJon. 4. 6 (Jgm.)

Břeh: gt. u brfíeha AlxBM. 264, ŠtE. 129 (2×) 130.
 ot brzyeha AlxV. 577, Výb. 2. 62, Tr. 37, Oss. 193.
 z břeha Oss. 40, složené gt. z Zábřeha AČ. 1. 142 (z r. 1398);
 gt. břeha ještě AlxV. 1816, 2393, ŠtH. 244, Výb. 2. 551;
 loc. na brfííe AlxBM. 270, AlxV. 1827, Pass. 313, 360 (2×)
 569 bibl. 64. 152, Hus 2. 279, Výb. 1. 431, Tr. 43, 76,
 v brzyezy AlxV. 582, 1820 Anth. 1^a, 138, při brzyezy
 AlxV. 528.

pln. morsčí brzyezy Modl. 56^a.

— gt. břehu Hrad. 10^b, Vít. 80^a, ot břehu AlxV. 544 (v r.)
 Tr. 52, Hus 2. 278, 280;

loc. při brzyehu AlxV 576 (v r.), na břehu Hus 2. 278, Výb.
 2. 161.

dat. = loc. po brsiehowi JidDrkol. 88.

Břích: je masc. i nt. Gb. o-km. 19; masc. v ŽW.. Tk, Hus
 (u toho na př. 3. 83 a j., ale zvlášť zajímavě je 2. 101, kde
 uvádí citat z písma: „blahoslavené břicho“ — ale ve své po-
 známce dává „neb blahoslavený břich“); ovšem těžko rozhodnouti.
 gt. břúcha, břicha ŽW. 11. 15, 21. 10, 70. 6, 109. 3, 126.
 4, 131. 11 a j.

loc. v břúšě, v bříše Hus čsto ApD. 10 Pass. 310 (2×) 392
 Hrad. 121^b atd. (není dost jisto, zdali všude masc.), po
 bříše OlLev. 11. 42 (Lfil. XIII, 407).

— sg. gt. brzychu Pass. 310 Hus 3. 83;

sg. l. o břichu Oss. 115, v břichu ŠtVrt. 177 EvOl. (Jir o č.
 překl. ev. 30);

pl. g. bříchov Ol. (Gb. o-km. 19).

Břúšek, bříšek — tak pův. bylo ve Vít. 106^b, snad sem patří
 loc. v brzífkv Pass. 275, 278 (5×).

Buben: gt. sg. (hradu) Bubna AČ. 2. 62 (1431);

loc. sg. u bubnie ŽG ŽKl ŽW 149. 6, ŽKl ŽW 150. 4, na
 hradu Bubné AČ. 2. 57, 74 (1456).

-bytek: gt. dobytka Rožmb. 71, 184, 209, 212 ŽW 14. 5, Výb.
 2. 536 atd., nč. -a Dobr. 169.

gt. nábytka ŠtE. 312, OD. AČ. 2. 505 atd. čsto, přiebytka
 vždy Hrad. 3^b (asi 26 dokl.), zbytky ŽG. ŽW. Ezech. 10,
 Hrad. 113^b;

- loc. na dobicffe EvOl. JirZvl. 33, na nábytcě OD. AČ. 2. 496,
v probytczye Rád. 2764, w przebytczye Rád. 2765, ŽO.
58^a, bibl. 64. 154, ŽKL. 26. 5, 30. 21, Hab. 11.
pln. dobytcí XVI. stol. (Jgm.), przyebytcy Rád. 1230, ŽKL.
ŽTom. 48, 12.
— gt. dobytku Blah. 320, Br. Ex. 9, 6, nábytku OD. AČ.
2. 505.
loc. w przebytku DC. 12, Pass. 381, na jich zbytku Svár 162.
Cecek — ssání cecka Rhaz. 81.
Cíp — bez cípa Prorocví 26 (z XV. století).
Ciel — v takem cyele Rád. 258.
Čár: pl. n. čáři ŠtE. 11 (nč. g. pl. čar sem nepatří, neboť nč.
čáry pl. f.)
— gt. ižádného čáru ŠtVrt. 179;
pln. czarowe Vit. 79^b.
Čas: gt. ot czaľa ŽG. ŽW. 75. 8, ŽTruh. 130. 3, DC. 79, Hrad.
93^a, Kat. 2577, Tr. 167, do czaľa DC. 45, ŽW. 70. 17,
za czaľa Rožmb. 142, 206, 208, 215, 223, 241, 296, bez
czaľa AlxV. 1747, z toho czaľa ŽW. 92. 2;
gt. časa ještě AlxBM. 202, ApŠ. 94, AdamKap., DalH A₃,
Hrad. 10^a, DC 6, 37, 85, 89, AlxV. 334, 374, 476, 727,
1271, Pass. 489, Kat. 1162, 2236, Marg. 68, 388, JiřBrn.
668, Oss. 191 402, Krist. 1^b;
voc. sg. můj zlý ne chziezze ApD. 45;
loc. sg. v česě UmR. 203, Děť. Jež. 2, 4^a;
loc. sg. v časi Kat. 112, 811, 2655 (ex coni.) ŽKL. 103. 19;
l. sg. v časě ŽM. Deut. 35 je chybné doplnění v časě DěťJež.
(ex coni.), Pass. 328, Hrad. 3^a, Levšt. 189, 318, 319, Kat.
240, Marg. 342, KristTom. 4^b, Tr. 69. 290, Stskl. 5. 78,
při časě svD. 84, Modl. 54^b, Rád. 2905, po časě AlxV. 94,
Pass. 452, Levšt. 251, Tr. 205, 214;
pln. česi AlxV. 1565, PulkLobk. 431 (ex coni.), časi AlxV.
2377, Levšt. 263, Vit. 43^a, ŠtE 136 (ostatní nedosti jisté);
pl. g. čas Mast. 195, DalJ. 55, v stpol. g. czas Kalina 78
(v. Gb. o-km. 12) — dosud nč. dial. čas;
— gt. z nynějšě času ŽKL. 113. 26, ot . . . času ŽKL. 112.
2, 130. 3, DC. 73, Pass. 372, Pass. 1. 2^b, Vit. 50^a, ŽO.
55^a, Kat. 358, 396, do času Hrad. 69^a, 110^a, 122^a, Pass.
391, Rád. 2541, 2657, ŽO. 56^b, Vit. 99^a (2X), KristTom.
4^a, za času Pass. 294, DC 22, Pass. III. 1^b, NR 1431.
gt. času ApD. 51 (v r.) Jid. 71 (v r.) UmR. 386, ŽKL. (Hanka
233) DC 42, 98, Hrad. 93^a, 140^a, 144^b, Pass. 311, 344,
395, 398, 402, 404, 411, 412, 425, 462, 463, 474, 477
Pass. I. 2^b, 2^a, PassM. 3^b, ŽW. 88. 46, Rožmb. 122, Rád.
2845, 3259, Vit. 7^b 12^b 13^a 14^a 15^b 18^b 51^a 61^b 63^b

79^a 87^a, PulkM. 1^b, Marg. 157, 237, Hus 2. 207, 3. 30, 186, NR. 1, 1700, 1952;

loc. sg. v času ŽKl. 105. 3, 144. 15, ŽW. 20. 10, 103. 19, 118. 20, Pass. 329, Pass. I. 2^b, Hrad. 36^a, 104^a, Marg. 334, JiřBrn. 575, Levšt. 169, 194, Vít. 6^a 20^b 27^b, Kat. 145, 716, 2432, ŠtE. 44, 281, ŽO 56^a, ŠtH. 124, DialBoh. Tk. I. 12, 83, Nikod. 256, Tristr. 126 263 336, Hus 2. 50 70 311, 3. 187, Kar. 60 64 Mal. 64 Fysiol. 256 Výb. 2. 448 532 552 MalVýb. 95, w nechzazzu ApŠ. 124 (v r.), o tom času Pil. 1, na času Hrad. 121^b, Pass. 323, při času Hrad. 29^a, AlxM. 57, Modl. 53^a, Vít. 62^b, 68^b, 70^a, NR. 888. 1369.

DL. po času Hrad. 85^a 146^a Pass. 284 476 Ryt. 224, Vít. 57^b 81^a TE 1. 10 Hus 2. 47 68 119 178, 3. 186 310 (2X) Karl. 60 69 Oss. 93 Tr. 107 153.

PLN. časové ŽM. ŽKl. ŽW. Deut. 35 NR. 1944 Hus 3. 30 KomPřem. 162.

Čbán: gt. čbána Hrad. 130^b—132^a (6X);

loc. sg. ve čbáně Oss. 118 i nč. Dobr. 172.

Čbáněk: podal czbanka Pass. 353.

Čber: ve čbeře Jgm. (usit.)

Čechel: gt. nechav čechla Výb. 2. 405;

loc. v čechle Výb. 1. 465 (Pulk.) Ctib. (Jgm.)

Čin (= factum) gt. zlého čina Oss. 76, podle čina stskl. (Jgm.);

loc. v čině Spor ČCM. 1885, 59, ŽKl. 91. 5;

pln. tvoji czyny Hrad. 47^a;

l. pl. činíech ŽKl. Hrad. Rád., činech Vít. ŠtE;

— gt. sg. zlého chzinu AlxBM. 174 (v r.), toho czynu Hrad. 19^a (v r.)

loc. sg. w chzinu AlxBM. 256 (v r.) Štř. 5^b (Gb. slož. skl. 20) ŠtE. 67 Hus 1. 157 ŠtVrt. 149;

pln. činové Hus 1. 92, 2. 270 Šach. 35 Adm 2 156^b ŠtH. 156, Výb. 2. 87 1170, ŽKl. 102. 22.

-činek: gt. bez přičinka Rozb. 2. 72, z účinka Vít. 62^b;

gt. účinka Pass. 427 ŠtE. 152 245 247 ŽO. 55^b Šach. 23 ŠtVrt. 154;

loc. sg. v poczyncie ŽKl. 136. 6, na počince Rozb. 2. 78;

pl. n. účinci Výb. 2. 730;

— gt. účinku Tk. 1. 48, KomHarm. 247, DL. znamenaj po vczynku Kat. 2939.

Článek: gt. článka Sal. 209 (2X);

~ gt. článku Hus 1. 127 Tk. 2. 34.

Črven: měsíce črvna Výb. 1. 447 Pulk.

nč. gt. -a Dobr. 168.

Čtvrtek: gt. čtvrtka Hrad. 127^b Hus 2. 306 310;

nč. gt. -a Dobr. 168;

— gt. čtvrtku Bart. 357.

Dar — suffix -ro: Brugmann Grundr. 2. 176 (dle arm. tur. ř. *dar* Gb. Mluvn. 58; za o-kmen pokládají dar mimo Brugm. Gb. i Fick Vgl. Wörtl. 2. 577, Lesk. Handb.² 69, Hanusz Archiv VI. 14, Kovář Nákres 41, Oblak Archiv XI. 591 — za u:kmen Mikl. Pelikán VII. Geitler 80 a j. Odvozeniny české jsou: dárek Hrad., darovný Modl., darovati svD. Stč. tvary o-kmenové.

gt. tvaru na -a není; vůbec není pro gt. dokl. z 1. periody;
cf. však dara čelenie v Šaf. Hlah. frgm. a stpol. dara Kalina 38.

loc. v tom darzye Vít. 22^b;

pln. daři svD. 88, AlxV. 994, Pass. 457, Rúd. 845, ŠtAnth. 1^a, 156 Tk. 1. 97;

l. pl. darzijech Štr. 51^a (Gb. o-km. 13), dařiech ŽW. 44. 13 atd. nikdy darech; stpol. w darzech Kal. 93 (i daroch t. 95, darach t. 96);

— gt. daru DC. 17 Pror. 24^a AlxV. 75 atd. (asi 26 dokladů);
loc. sg. v daru Hus 3. 76, po daném daru Hus 3. 238, o daru ŠtVrt. 245;

pl. n. darové (až v 3. periodě) Kat. 2507, ŠtE. 79, 223 atd. (čsto u Husa asi 30 dokl.);

doloženy i tvary du.: ta dva dary ŠtVrt. 256 a

g. pl. darův Kunh. (vždy) — ovšem ty tvary jsou i o-km. obecné.

Desátek: gt. desátka DC. 45, Hrad. 115^b 116^a, stskl. 3. 260;
pln. desátcí ŠtVrt. 307;

— pln. desátkové Hus 2. 81 (2×).

Devietník: ot devietníka ŠtE. 66 ŠtVrt. 39.

Diek: jsú dostojni dyeka DC. 11.

Diel: gt. vždy rozdyela Rožmb. 192, Vít. 89^b;

l. sg. v zadním diele AČ. 1. 349 (1468), na větším díle AČ. 1. 71 (1520), na díle = zum Theile Dobr. 171, w rozdyele Rúd. 1814 2461 Tk. 1. 26, při rozdielu Modl. 56^b.

— gt. dielu Rožmb. 52 Vít. 41^b (u-km.) Výb. 2. 343;

loc. na dílu Sal. 126 AČ. 1. 74 (1520), o rozdielu Výb. 2. 447, v dielu Tk. 2. 39.

Div — gt. diva Pil. 70 AlxV. 1882 2072 Výb. 1. 393 403 (Jež. ml.) ŽO. 444^a (Gb. slož. 11) JiřBrn. 67, 170 Kat. 720 atd., bez dywa AlxBM. 225 AlxV. 52 2175;

loc. w dywy Kat. 2715 3208, u welikem obdywie Pass. 317;

l. pl. vždy diviech Hrad. atd.;

pl. n. dywy Hrad. 10^b ŽW 87. 13;

- gt. sg. dywu Hrad. 8^a 87^a UmR. 92 Pass. 346;
l. sg. o diwu Karl. 56 Výb. 2. 157, u velikém obdywu Pass. 290;
pl. n. dywowe ŠtH. 152.

Dluh: gt. sg. z dluha Rožmb. 68 113 116 191 202, Hus 1. 200 atd.

- l. sg. ve svém dluze OD. AČ. 2. 513 (2×), AČ. 2. 70 (z r. 1444);

pl. n. dluži Gb. o-km. 9;

- gt. sg. z dluhu Rožmb. 115 (2×) 118 119 121 143 170 OD. AČ. 2. 515;

pln. dluhové OD. AČ. 2. 515.

Dnešek: gt. dneška Br. (několikrát Jgm.) i nč. Dobr. 169;

~ ode dnešku Br. Gen. 31. 48.

Dól (adv. zdolu zbytek u-kmenu; subst. a slož. nemají stop G. 72) (Hanusz Archiv VI, 7 pokládá padol za u-kmen — chybně).

gt. de Snchdola Rel. 313 (1318), u jednoho dola DC. 19, z Vlčieho dola AČ. 1. 180, z údola EvOl. JirZvl. 56;

loc. sg. Želči dole, studeně dole 1131 (Reg. 1), v některém dole MalVýb. 23 (1550), v našem údole Sequ., v údole ŽKl. 83 7 Lvov 67^a MalVýb. 61 Hus 3. 133 EvOl. JirZvl. 56, v dole (= unten) Výb. 1. 412 (Jež. ml.) NR 1647 Hus 1. 12 65, 208 čsto;

pl. n. biechu zbítečov hory doli (|| koli) AlxV. 1746;

- gt. sg. de popowa dolu Rel. 299 (1318), do podolu Rel. 362 (1322), do údolu EvOl. JirZvl. 56, do dolu Vít. 8^b, 37^a a jinde;

loc. sg. nemá dokl. (zdánl. ŽW. 83. 7 v podolu = u podolů);
pl. n. v dolowe ŽKl. ŽTom. 64. 14.

Duch (= halitus): gt. sg. ducha ŽW. 54. 9, Fysiol. 249, Kom. Jir. 17, JirZvl. 81 (XVI);

gt. sg. duchu ŽW. 17. 16, ŠtE. 278, ŠtVrt. 254, Sal. 122 (2×) Rhaz. 31;

l. sg. w duchu ŽW. 47. 8 bibl. 64. 154.

Dub (za u-kmen pokládají Mikl. 3² 80 Gb. 80 Kovář Česká gram. 30, 52 (v stč. o-km.);

gt. sg. nabral černého duba a duba ještě stál Pror. 33^b; stpol. dąba Kal. 37;

loc. sg. w dubye AlxV. 2170, na dubye DC. 34, Br. 2. Sam. 18. 14;

- gt. sg. u dubu 1131 (Reg. 1);

loc. sg. na dubu Výb. 2. 1328, v dubu Rosa 51 a nč. ErbPis. 52. 167.

Duben: měsiece dubna Výb. 1. 447 (Pulk.) — nč. -a Dobr. 168.

Dvůr: gt. sg. u dwora DalH. B, DC. 14 31 48, Rožmb. 18 25 26 27 (2×) 32 39 54 68, Šach. 6 (4×) 14 49, Karl. 12 Hus 2. 18 37 112 114, z dwora Pass. 608, Rožmb. 26 247, Kat. 88, Stskl. 5. 146, od dwora Rožmb. 52, Pass. 387, Kat. 2678, Šach. 32, Tr. 172, do dwora Tr. 17, 42 Pass. Drkol. 153^b;

gt. dwora ještě UmR. 392, Rúd. 2790, Šach. 49, Výb. 2. 272, 630, 651, nč. Dobr. 169;

l. sg. při dworzie AlxH. 102, Hrad. 107^b, po dvoře Tr. 239, na dworzie Pass. 283 322 328 329 (3×) 478 482 (2×), DC. 20 23 39 48, Rožmb. 64 264, Kat. 42, Táb. 76, Růž. 150, ŽO. 59^a, NR 713 1409, Šach. 49 50, Hus 3. 276 i nč. w dworzie Hrad. 80^b, DC. 24, 76, Rožmb. 61 (2×) 62, Kat. 678, NR. 631, Pass. 346 377 387, KristB. 3^a, Tr. 139; l. pl. vždy dvořiech (Pass. . .);

pl. g. snad archaismem: do Tři dvůr (vedle -ů) poč. XVI. st. cit. Opatrný Progr. gymn. kolinsk. 1889. 22;

— gt. sg. z dworu DalH. A, DC. 42 63, Tr. 170, Výb. 2. 344, do dworu Hrad. 23^a (v r.), DC. 6 24, Letop. 99, 163 u dworu NR. 10, Šach. 44, Tristr. 8, Výb. 2. 48 (XIV. řn.) Letop. 57;

gt. dworu ještě Jid. 55 60, DC. 11 28, Vít. 29^a, Tr. 7 139 Šach. 43. 49, Hus 3. 276 (2×) nč. -a i -u Dobr. 169;

l. sg. v dworu Hrad. 80^b, Letop. 115, Tr. 370, na dworu Výb. 2. 549, po všem dworu Tr. 283, 371, 372;

pl. n. dworowe Rožmb. 282, Výb. 2. 342.

Dým: gt. z dyma platiti Ms. pr. m. pr. (Jgm. V. 895) (doklad v dýmě u Jgm. je polský);

— gt. ot dymu DalJ. 45, Vít. 7^b, z dýmu Hus 3. 37, Výb. 2. 344, Jord. JirZvl. 81;

gt. dýmu Pror. 5^a;

loc. sg. na dýmu Tk. 2. 93, v dýmu Kom. Jir. 36;

pl. n. deymowé Jgm. ze XVI. stol.

Dýmník: z dymnika MamC. 123^b.

Hlad (za u-kmen pokládá G. 18, Fick. Vgl. Wörtb. 2. 555, lit. gardus, got. gredus, skr. grādu) (hladověti je od hladový jako lačněti od lačný). (Odvozeniny hladovitý Hrad. atd. dny hladowe ŽW. 36. 19 — kmen sám jest o-km.)

gt. sg. ot hlada LMar. 60, Pass. 365, DC. 94, bojě sě hlada AlxV. 2301;

loc. sg. nemá dokl. — nč. o hladě Jgm. ErbPoh. 62 atd., stpol. głodzie v ŽFl. HanArch. 7;

— gen. sg. bojě sě hladu AlxH. 332 (v r.), ot hladu Pass. 336, Pror. 61^a 63^b (2×) . . . (čsto) ŠtE. 55. 120 atd. (asi 33 dokl.);

d. loc. po hladu MamD. 295^b, Oss. 204;
loc. v hladu EvOl. v JirZvl. 59, Rád. 764 2883, Hus 1. 57,
ChelčPost. 1522 135^a, o hladu Josef. 177;
pl. n. hladové Hus 2. 13.

Hlahol: gt. hlahola Pass. 168, ŽW. 138. 4, Kat. 596, Apoll.
277 Jgm.;

pl. n. (?) nejsú hlaholi ŽW. 18. 4.

Hlas: gt. ot hlaŕfa ŽW. Hab. 16;

gt. hlasu Anth. 1^a 60, Kat. 1161;

loc. sg. w hlaŕŕe Pror. 20^b, Hus 1. 40, ŽKl. 41. 5, 46. 2;

pl. n. hlasí slyšění jsú Pass. 314;

loc. pl. hlasiech vždy (Vít. 6^a);

— gt. ot hlaŕfu ŽKl. ŽW. 54. 4, 103. 7, ŽKl. 40^a 57. 6,
80. 12, 102. 20, 105. 25 (Lfil. XIII. 374) ŽW. 43. 17,
57. 6, 101. 6, NR. 1699;

gt. hlaŕfu ApŠ. 125 (v r.) ŽKl. ŽW. 102. 20, ŽKl. 57. 6, ŽW.
65. 19, 80. 12, 105. 25, 140. 1, Hrad. 26^b 121^b, Kat. 3086
Vít. 47^b, Levšt. 168;

loc. sg. w hlaŕfu ŽKl. ŽW. 41. 8, 46. 6, ŽW. 41. 5; 46. 2;
192. 2, Pass. 278, Hus 1. 40, 2. 225 (dokl. ŽW. 117. 27
je chyba písecká);

pl. n. hlasové ChelčPost. 1522 54^a.

Hloh: gt. trnie hloha ŽW. ŽPod. 57. 10.

Hluk: gt. hluka NR. 1367;

loc. sg. w hlucze Hrad., 12^a, Vít. 37^b, Alb. 33^b (u-km. 2×)
Výb. 1. 378 (spor), při hlucze Kat. 3083, w zhlucze Kat.
1095;

— gt. hluku Vít. 63^a (ex coní.), bez hluku NR. 408 1468;

loc. sg. w hluku AlxV. 1638 (v r.), Kat. 2737 (v r.), NR. 881
(v r.), Pror. 40^a; doklad ŽG. 117. 27 není jistý, při tom
hluku NR. 109 (v r.)

Hněv: gt. hněva Kunh. 150^b, Modl. 135^b, Vít. 43^a, ŽKl. 9. 25,
ŽTom. 68. 25, ot hněva bibl. opr. Anth. 1^a 70;

loc. sg. v hněvě Tál. 25^b, AlxBM. 163, Pass. 121 454, ŽW.
2. 5, 6. 2, 7. 7, 17. 9, 26. 9, 30. 10, 34. 20, 37. 2,
54. 4, 55. 8, 76. 10, 82. 16, 89. 7 9, 94. 11, ŽKl. 20 ×,
Vít. 17^a, 41^b, KristB. 1^b, Rád. 180, MalVýb. 93, Hus 3.
182 atd.;

pl. n. hniewy Kat. 1593, 2152, ŽKl. 87. 17;

loc. pl. hněviech vždy;

— gt. sg. hněvu UmR. 312, Hrad. 50^a, ŽKl. ŽW. 109, 5, ŽW.
9. 25, 17. 16, 37. 4, 68. 25, 77. 38, 89. 11, 101. 11;
bib. 64. 154, Pass. 430, Kat. 2505 DialBoh. Vít. 77^b 80^a
(ex coní.) NR. 2061, ot hniewu ŽW. 54. 22, 84. 4, z hniewu
Kat. 2250 2945, NR. 1082;

- l. sg. o hněvu ŠtVrt. 204, v . . . hněvu ŽW. 20. 10, 77. 17
40, Pass. 120 174 384 459, NR. 1065, ŠtE. 111 265, ŠtVrt.
122 (2×), Tr. 12 atd.;
pl. n. hniewowe ŽW. 87. 17.
- Hod*: gt. dříve hoda Zrc. 256;
loc. pozdě hodě AlxBM. 142, Oss. 116, DialBoh., v tomto
hodě Výb. 2. 37;
l. pl. vždy hodech Rožmb.;
pl. gt. hod Hrad. 100^a, Ol. (cit. Gb. o-km. 12), Pass. Drkol.
154^a, taktéž stpol. g. pl. god Kalina 78 ovšem i dle u-km.
hodów Pror. 1^b, v dokl. hodowow ŽW. 80. 4 je chyba
pisecká;
— gt. hodu Výb. 1. 334 (bibl.);
loc. sg. o tom hodu Hus 2. 109 (a čsto).
- hon*: gt. sg. do shona Hrad. 9^a, záhona EvOl. JirZvl. 58 (i nč.
a vedle u Dobr. Leherg. 169), pöhona Rožmb. 2 (2×) 4 7
25 30 31 33 34 37 40 41 (2×) 48 76 80 81 82 (2×)
83 86 87 201 (2×) (= úhrnem 24 doklady);
loc. sg. na pohonye Rožmb. 9 25 40 (2×) 42 94, v pohonye
Rožmb. 24 196 199 284;
pl. n. třie pohony Rožmb. 79 85;
l. pl. v Rožmb.: u pohóniech 12×, u pöhonech 1×;
— gt. pohonu Rožmb. 4 5 107 256—258 (= 6 dokl.), Výb.
2. 507 (z r. 1437);
pl. n. třie pohonowe Rožmb. 79.
- horek*: pl. n. pohorczy ŽW. 113. 6, 4, pahoreczy ŽKl. 71. 3,
113. 4, 148. 9, ŽTom. 64. 13, ŽTruh. 148. 9.
- Hrad*: gt. sg. do hrada DC. 4, Rožmb. 3 5 6 59 213, u hrada
Rožmb. 27;
gt. hrada DC. 15 (?) 35 99, Tr. 366, Stskl. 5. 56;
gt. Vyšehrada DC. 14 23, do Velehrada DC. 24;
loc. sg. na hradě DC 10 11 22 47, Rožmb. 29 30 64, Kat.
2920, Oss. 202 205, Ráž. 20, Tr. 269, nč. Dobr. 172, pouhý
loc. welehradye DC. 23, na Vyšehradě Hrad. 3^b 4^a DC 12,
o Vyšehradě DC. 11. po . . . hradě Tand. Stskl. 5. 28, Oss.
204, w hradye Rožmb. 2 18 47 61 62 (2×) 81 101 202
(2×) 213 (= 11 dokl.) Stskl. 5. 32;
pl. l. hradiech vždy Hrad.;
— gt. hradu DalH. B₃ DC. 8 39 (3×) 82, Pass. 627, od
hradu Pass. 333, ŽO. 48^b, s hradu DC. 21 36 39 99
Rožmb. 6, Oss. 205, Alžb. Schrift. 12. 58, do svého hradu
(|| ráda) Tand. Stskl. 5. 14;
loc. sg. na hradu AlxV. 101 (v r.) Mal. 80, Letop. 177, Výb.
2. 93, Tr. 260 262, Stskl. 5. 132, na Vyšehradu DC. 11,

na hradu (|| vádě) Kat. 77, o hradu Výb. 2. 1333, v hradu Tr. 274, KomPřem. 56;

pl. n. vysoci hradové KomPřem. 11.

Hrádek: gt. de Hradka Rel. (1318) 265, do hrádka Hus 2. 2 (v citátu);

— gt. do hrádku Hus 2. 129, Krist. Anth. 1⁴ 90 EvOl. Jir. o překl. ev. 28;

loc. na hradku 1052 Reg. 1.

Hrb: (za u-kmen G. 86; cfr. hrbovatý Rozk., hrbovatost Sal., zhrbovatěti Rozb. 1. 185, hrbovice 1169 Reg. 1, hrbek Sal. 53);

loc. na hrbye Pror. 21^b.

Hrnček: gt. do hrneczka Vít. 105^a.

Hrob: gt. hroba Vít. 41^b (var.), Han. Ostersp. 33, Hus 2. 133, Div. hry 134;

loc. w hrobie Mast. 340 252, Pass. 387 403 476, Hus 2. 138 149 354 (a čsto), Výb. 2. 501 atd. čsto;

l. pl. vždy hrobiech Hus;

— gt. z hrobu Hrad. 42^a 122^a, Pass. 387 422 476, Vít. 25^a Kat. 3488, Mast. 2. 316, ot hrobu Hrad. 35^b 50^a Hus 2. 137 (3×), u hrobu Hrad. 31^b, Pass. 332 455, Kat. 3478, Hus 2. 134 135;

gt. hrobu Hrad. 39^a (3×), Anth. 1⁴ 100, Zrc. čl. 9^a;

loc. sg. na hrobu Pass. 371, při hrobu Pass. 401 432, v hrobu Pass. 403, BrigF. 2^a, ŠtVrt. 29, Hus 1. 17, 2. 357, Výb. 2. 410;

pl. n. hrobové Pass. Drkol. 67^b.

Hrom: gt. od hroma Ryt. 218, „synové hroma“ ze Blah. 274 sedlské m. hromovi, nč. -a i -u Dobr. 169;

loc. w hromye Pror. 20^b, v ohromě AlxH. 193 AlxV. 1904;

— gt. sg. ot hromu Kat. 3371 Ryt. 345, z hromu AlxV. 883, NR. 900, Kat. 2943 (ex con.), synové hromu Blah. 274 „dětinské“;

gt. ještě hromu tvého ŽW. 76. 19, 103. 7, boje se pohromu Hus 2. 173 Pulk. Jgm.;

loc. sg. w hromu JiřBrn. 629, v ohromu Vít. 15^b (v r.).

Hrozen: gt. sg. od hrozna suchého MamD. 298^b, tohož hrozna otjala Výb. 1. 378 (spor);

gt. hrozna Pror. 58^a;

loc. sg. w hroznye Pror. 47^b;

— pl. n. hroznowe Hugo 1; (krev hroznu ŽKl. Deut. 32. 14 bude sotva g. sg.).

Hrudn: gt. hrudna DorLvov. 27.

Hřbet: gt. hřbeta Ol. (Lál. XIII. 418), chrřbeta ŽKl. ŽW. 67. 14 Sal. 125, chrřbeta ŽTom. ŽKap. 67. 14 (cit. Gebauer o-km. 20);

loc. sg. na chrřbetě ŽW. 65. 11, 128. 3 Griz. 87 ŽO. 247^b (Gb. o-km. 20), na chrřbetě Hus 1. 284, ve chrřbetě ŽTom. 65. 11, Sal. 125, v chrřbetě ŽKl. 65. 11, 48^a, Pror. 97^a; — pl. n. hřbetové ŽTom. 68. 24, chrřbetové ŽKl. 52^a (Lál. IV. 243).

Hřbitov (z něm. frithof);

gen. nč. -a Dobr. Lehg. 169;

loc. sg. na hřbitově Hus 3. 231;

pl. g. kromě kostelův a jich hřbitův Hus 2. 256.

Hřiech (za u-kmen G 71, jak neprávem, vidno z dokladů).

Nč. gt. -a i -u Dobr. 169;

gt. hřiecha přecho, doklady až z 2. periody DC. 76 Hrad. 34^b i u Husa hojně; ano i Kom. Več. 62 Kom. Jir. 19, 49; stč. asi 124 dokl.;

sg. voc. hřieše! Hrad. 92^b, Kat. 3089, Vit. 50;

l. sg. v hřieše čsto, dokl. až z 2. periody Rád. 170 Hus čsto ŠtE. vždy asi 30 dokl., po takém hřieše Pass. 195 (Hanka); pl. n. hřieši ŽW. ŽTom. 68. 6 čsto (Rád. 8 dokl., všech asi 20);

g. pl. hřiech ŽKl. 38^a (Gb. o-km. 12) (ovšem zhusta hřiechův); l. pl. v hřieších vždy (ŽW.);

— gt. sg. z hřiechu NR. 1902 Tk 1. 48, Hus 2. 87 (2×) 115 117 (2×) 118 142 (2×), Karl. 48 (2×), od hřiechu Sequ. ŠtE. 58 208, NR. 1752, Hus 2. 73 78 101, bez hřiechu Levšt. 157, Vit. 1^a 62^{a-b}, Ryt. 311, Adm. 2. 136^b, ŠtVrt. 88. 110, Hus 2. 40 69 (2×) 204 (7×) 318 333 334 (4×);

gt. hřiechu ještě Hrad. 111^a 132^a, Vit. 51^b 76^b, KatBrn. 346, Rád. 359, Adm. 2. 135^a, ŠtE. 16 36 234 235 (2×), Sequ. ŠtVrt. 125, Tr. vždy Hus zřídka DL., po hrzyechu Hrad. 15^b (6× vždy), DC. 24 (6× vždy), Kat. 1835, AlxV. 252 1649, Mast. 148, HomKlem. 1^{a-b}, Vit. 41^b 57^a, Rád. 2794, ŠtE. Hus vždy, po našem hřiechu Hrad. 119^b, o hřiechu ŠtVrt. 122 138, v hřiechu ŠtE. 236, NR. 2016-7, ŠtVrt. 130, ŠtH. čsto Hus 2. 88 272;

pl. nt. hřiechové Hus a pozd.

Hvozď: v hvozďě Vyb. 1. 1174 (XV.)

Chléb: gt. chleba vždy HomOpat. 153^a (2×), DětJež. 16 atd. (38 dokl.) i nč. gt. -a Dobr. 169;

loc. sg. po chlebie ŽG. ŽW. An. 5, o chlebě Karl. 6, v chlebě Rád. 2431, ŠtE. 54, Oss. 69 i nč. -ě Dobr. t.;

— loc. sg. o chlebu ŠtE. 53, v chlebu Hus 3. 268;

pl. n. chlebové Hus 2. 85.

Chlév: gt. chlěva UmR. 302, Hus 2. 338, 432-3 i nč. gt. -a,
l. -ě Dobr. 169;

loc. sg. v chlěvé Výb. 1. 398 (Ježml.), Oss. 74 (2×);

~ pl. n. chlewowe Oss. 119.

Chluma: gt. sg. de Chluma Rel. 49 (1319), z chluma 1373
(ČČM. 1861. 349) 1399 (AČ. 1. 61);

loc. sg. na chelme 1115 (Reg. 1), na chlume 1268 (Reg. 2).

Chlup: pl. n. černí chlupí ŠtVýb. 1. 665;

— pl. n. chlupové Br. Lev. 13. 3.

Chlúpek: ani chloupka Jgm.

Chobot: v chobotě Fehringier.

Chod: gt. sg. z Náchoda DC. 88 Mast. 2. 287;

gt. východa Výb. 2. 488 ŠtPař. (v ČČM. 1885, 400) NZKoř.

Lfil. VII. 126, vzchoda ŽG. ŽW. ŽTom. 49. 1, ŽKl. 106. 3,

112. 3, 74. 7, AlxV. 1600, Kat. 1799 PassM. 3^b, záchoda
Mast. 2. 288;

l. sg. na schodie Ex. Lfil. VII. 131, u wichodie ŽKl. 104.
38, 113. 1, v záchodě Výb. 2. 37, BMik. JirZvl. 58, w ochodie
ŽKl. 11. 9;

— gt. sg. od Náchodu Letop. 125, chodu ŽKl. ŽTruhl. 139.
6, ot wzchodu ŽG. ŽW. 106. 3 DC. 1 ŽKl. 49. 1 ŽW. 74,
7, 112. 3, s wfchodu Pass. 388;

pl. n. chodové ŽKl. 72. 2, ŽW. 36. 23 31.

Chocholík: gt. chocholika Sal. 193 204.

Chrást: gt. sg. z chrasta Um. 58, Pass. 276 (2×) 387, do
chrasta Pass. 362 374 420 468, Anth. 1^a 87, ot chrasta
ŽTom. 67. 30;

gt. chrasta Pass. 398, Hus 1. 173 245, 2. 86 416, NZKoř.
Lfil. XIII. 381;

loc. w chrastie ŽKl. 26. 6, 60. 5, 10. 5, ŽTom. 60. 3, ŽW. 10.
5, 26. 5, 28. 9, Kat. 1412, ŽPas. 28. 9, Vít. 23^b, Pass. 275
276 277 (3×) 456 458 (3×) 459, Ryt. 55. 59, Výb. 2.
119, ČZČ. EVid. (Jir. překl. ev. 11, 27), Hus 1. 27, 2.
27—29, 75, 124, 306, 309, 313—4, 416—7, v chrámi
NZ. 1/2 XV. (Jir. překl. ev. 12);

pl. n. chrámi Hus 3. 123;

pl. v chrámiech Hus 3. 123 atd.;

— gt. z chrámu Hrad. 71^b, ŽW. 17. 7, Kat. 1255, Hus 1. 27,
2. 125, 310, 314 (2×) 318 (2×), ot chrámu ŽW. 67.
30, Kat. 1159, Hus 2. 23, do chrámu Pass. 944—5, 398,
421, 475, Hus 2. 24, 168, 309 (2×) 313 (2×) 315 (2×);

gt. chrámu ŽW., ŽTom. 47. 10, ŽW. 26. 4, Kat. 1171, Vít.
29^b atd.;

- loc. sg. w chramu Hrad. 72^a, ŠtE. 86, Zrc. čl. 11^a, ŠtVrt. 179, Výb. 2. 120 154 498, Han. Ostersp. 98, EvOl. (Jir. překl. ev. 8. 26), EVid. (Jir. překl. 29), Hus 2. 24 309—310 (4×) 313—4, o chrámu ŠtVrt. 177, Han. Ostersp. 69, na chrámu Hus 1. 104.
- Chrát*: gt. de hrasta 1318 Rel. 36, 170.
- Chřtálek*: gt. chřtálka Rhaz. 26.
- Chvost*: gt. chvosta Oss. 116.
- Jazyček*: gt. uřezání jazyčka Sal. 6;
pl. n. jazyčkové Hus 2. 158.
- Jazyk* (= lingua, populus): gt. ot yazyka ŽW. 119. 2; nč. gt. jazyka i jazyku Dobr. 169;
gt. yazyka DC. 2 4 41 63 66 70 (2×) 92 99, Hrad. 27^a, ŽKl. ŽW. 80. 6, Rožmb. 181, Vít. 73^b, ŠtVrt. 234, Hus 2. 168, 247—8, 319, 324—5 (6×), ŽKl. 119. 2, 3;
voc. jazyče ale jazyku měl říci Blah. 327;
dat. po yazyku svému DC. 41;
loc. na jazyce Hus 1. 271, o jazycze DC. úv., v jazycě ŽKl. 38. 2, 5;
pl. n. yaziczi ŽKl., ŽTom. 67. 24, ŽTom. 63. 9;
— gt. sg. jazyku ŠtH. 144, Hus 2. 247 319 323, Výb. 2. 409 429 1321;
loc. sg. w yazyku ŽKl., ŽW. 138. 4, DC. 2, ŽW. 38. 5, ŠtE. 121, BrigC. 3^b, o yazyku DC. 67, ŠtVrt. 234, na yazyku ŽW. 14. 3, Hus 2. 247;
pl. n. yazykowe ŽW. 63. 9, Hus 1. 23.
- jem*: gt. sg. bez nayma ŽKl. 43 13 (Jgm.), z nayma MamD. 304^a, z přijma OD. AČ. 2. 494—5 (3×), ot senma ŽPod. cit. v Rozb. 1. 120;
loc. sg. v nájme Krist. 80^b (Gb. a-km. 32), na sněmě Výb. 2. 1194;
— gt. z nájmu MamE. 315^b, z přijmu OD. AČ. 2. 492;
loc. sg. na sněmu AČ. 3. 92, NR 116, Letop. 159, Výb. 2. 1199, na senmu AČ. 1. 145 (1404).
- jězd*: gt. sg. z Ůjězda 1318 Rel. 46 261, Bart. 84, ze Zájězda Rel. 92 z r. 1316, 16 z r. 1318;
loc. sg. na vgesde 1186 1188 Reg. 1;
— gt. sg. z Ůjězdu Bart. 156;
loc. o sjerdu AČ. 3. 92 (MC.).
- Jiecm*: gt. jiečna Sal. 93;
loc. v jiecně Sal. 86.
- Jišel*: gt. jíšela Sal. 179;
loc. v jíšele z Rhaz. Jgm.
- Jišelek*: gt. jíšelka ŠtE. 39.

Jitrocěl: gt. z jitrocěla Rhaz. 55.

Kamének: gt. kaménka Br. 2, Sam 17 13, jiné dokl. Jgm.

-kaz: gt. sg. rozkaza Griz. 99 — dle u-km. bez pokazu Zrcěl. 9^a, bez překazu Hus 1. 27, 2707, Anth. 1^a 184.

Kbel: gt. sg. ze Kbela MamV. 100, AČ. 1. 179;
loc. sg. ve kbele.

Kbelík: gt. sg. z kbelíka Br. 1., Král. 17, 14 16.

-klad: gt. sg. bez otklada UmR. 386, Kat. 2496 (ex coni.), poklada AlxH. 146, Jid. 60, AlxV. 1002 1278, Pass. 427, Krist. 3^a, NR. 1875, Karl. 52, příklada Pass. 239 311—2, 452, 454, Pass. 1 1^a, Hus 2. 400, Oss. 110, výklada Tk. 2. 55, Hus 2. 35 136 220 234 (2×) 265 321 čsto, základu Rožmb. 116 119 268, ŽW. ŽKl. 136. 7;

loc. sg. v pokladye AlxH. 245, AlxM. 55, u przykladye Pass. 436 460 466, Hus 1. 30 2. 96 152 207 248 atd., u výkladě často u Husa, v základě Griz. 73 (2×);

pl. n. poklady Pass. 428 (2×) 429 (2×), základí ŽW. 17. 16, 81. 5, 86. 1;

— gt. sg. z pokladu Karl. 52, příkladu Hus 2. 96 400, výkladu Hus 2. 81 141 161 234, základu Rožemb. 267 (ex coni.);

loc. sg. na zakladu NR. 1657;

pl. n. pokladové Hus 3. 7, Oss. 123, základové ŽW. 17. 8 Rozk.

Klam: gt. sg. bez klama Kat. 378;

loc. sg. w klamyie Rúd. 1251;

pl. n. isú klamy (?) Kat. 389;

— gt. klamu Výb. 1. 952 (2×);

loc. sg. v klamu ŠtE. 111, Adm. 2 134^a;

pl. n. klamové Tk. 1. 58.

Kláster: gt. sg. kláštera vždy Hrad. 14^b, nč. -a Dobr. 169;

loc. sg. v kláštere Túl. vždy i nč. -e Dobr. 172 až na dolejší výminku;

pl. n. klášteri Výb. 2. 308;

v klášteriech ŠtE. 133;

— loc. sg. v kterémž klášteru ŠtE. 134.

Klid (klúd): gt. sg. klyda AlxV. 397 2435 Vit. 30, mnoho necluda AlxB. 223;

loc. sg. na uklidie Hrad. 76^a;

— gt. sg. klidu nedáš Hrad. 33^a, dle neklidu Kat. 3210 (v r.);

DL. po úklidu Jgm.

Klín: gt. klína vždy Hrad. 129^b 133^a;

loc. sg. -ě nč. Dobr. 172;

— loc. sg. na klínu AČ. 1. 406 (1424).

- Klobučník*: klobučníka dobývá Tk. 1. 96.
- Klobúk* (koblúk): gt. koblúka Hus 2. 126, ČČM. 1827 2. 62 (Flaška), do klobúka ČČM. 1863, 312 (1546);
loc. v koblúce ČČM. 1827 2. 68;
nč. loc. v klobouce Dobr. 172.
- Klúb*: z klúba Rhaz. 57.
- Knot*: gt. knota Sal. 134 139 140, Rhaz. 7, Div. hry 126 (= acc.);
— gt. knotu Sal. 135.
- Kobos*: loc. na kobose MamV. 101.
- Kól*: gt. u kola Pass. 313;
— pl. nt. kolové Výb. 2. 300.
- Komín*: z komína ErbPis. 6;
gt. -a i -u Dobr. 169;
w komynye JiřBrn. 278.
- Kopytník*: gt. kopytníka Sal. 78.
- Kopr*: gt. zelního kopra Sal. 67;
gt. kopru Sal. 47.
- Kór*: gt. sg. do kora Pass. 415;
voc. sg. svatý kóre Kar. 78;
loc. sg. w korzie ŽKl. ŽW. 149, 3, 150, 4, Hrad. 3^a 4^a 79^a,
Pass. 416, ŽKl. 122^b (Líl. IV. 241), w kuorzie Vít. 13^b
(4×) 14^a (2×) Letop. 168, an sě po korzie mýče Pass.
415;
pl. n. korzy Pass. 380, kuorzy Vít. 29^a, chorzi Krist. 15^b;
loc. pl. v kuoríech Vít. 29^a a j.;
— gt. každého kuoru Vít. 12^b;
loc. w kuoru Vít. 36^a 41^b 83^a, ŠtE. 118;
pl. n. kórové andělsčí Karl. 78.
- Koráb*: gt. korába Krist. 103^b Ol. (v. Gb. o-km. 20) Apoll. 282
290 356, Oss. 231;
loc. sg. w korabye Vít. 19^b, BrigC. 86, Otc. 43^a (Gb. o-km.
20) Oss. 194—5;
pl. n. koraby AlxV. 534;
l. pl. korábíech AlxV. . . .
— gt. sg. korábu Vít. 19^b ML. 120^b NZKoř. (Gb. o-km. 20)
Výb. 2. 593, Oss. 197, 203;
loc. sg. v korábu Výb. 2. 421, Oss. 205, na korábu Kom. Jgm.;
- Korbelík*: gt. korbelíka Rozb. 1. 177 (Bechyňka).
- Kostel*: gt. kozztola ApŠ. 120, kostela Pass. . . vždy i nč. Dobr.
169;
loc. v kostele vždy i nč. Dobr. 172;
— loc. sg. po všem kozztelu ApŠ. 34; při kostelu AČ. 1. 7
(1416).

- Kotel*: gt. kotla DC. 48, DorLvov. 23 i nč. Dobr. 169;
loc. v kotle Táb. 50, MamC. 125^b, i nč. Dobr. 172;
— pl. n. klotowe MamC. 127^b.
- Kotlík*: gt. sg. do kotlíka Sal. 27, 228.
- Kramol*: gt. sg. bez kramola Výb. 1. 369;
loc. sg. v kramolu ŠtE. 265, ŠtVrt. 283.
- Krmník*: loc. sg. v krmníce Výb. 2. 253 (1420), ChelčPost. 1522 152^b;
pl. n. krmníci Brikef Jgm.
- Kroptek*: gt. kropetka vody UmR. 250.
- Kruh*: gt. jednoho kruha ŠtE. 166;
— gt. kruhu Výb. 1. 659 Št.;
loc. v kruhu Výb. 1. 660 Št.;
pl. n. kruhové Výb. 1. 656, 660 Št.
- Kružek*: půl kroužka Blah. 48 51 atd.;
— půl kroužku Blah. 52.
- Křest*: gt. sg. krzysa DC. 23, krzta AlxB. 235, kersta DC. 52,
krzta Vít. 55^b, ŠtE. 211, křta Ryt. 375, ČČM. 1855. 57;
loc. sg. na krztie UmR. 192, o krztie Kat. 912, ve křtě Tr. 360. (v r.);
— gt. sg. krštu Pass. 388 404 469, Hus. 2. 237 337 339,
mého krztu Rúd. 1517;
loc. sg. o krztu Pass. 458, Hus. 2. 237, na krztu Adm. 2. 134^b, na krstu Tk. 1. 16, Hus. 2. 6, 158 často.
- Křík*: gt. sg. z toho křika Tr. 308, podlé křika Tr. 319 (v r.);
— loc. v křiku Tr. 200.
- Křík*: gt. bez křika Tr. 182 (rým: mužiku).
- Kus*: gt. kusa KatBrn. 221, Krist. 17^b, Dor. Lvov. 24, Stskl. 5. 120, 143—4, Výb. 2. 1207, Jgm. často nč. -a i -u, Dobr. 169 (nyní -a zvl. po záporných);
— DL. po kusu Pass. 411, Hus. 3. 288, v kusu Výb. 2. 412, Hus. 2. 69 191;
pl. n. kusové Výb. 2. 229.
- Kúsek*: gt. sg. kúska DěťJež. 13 i nč.: nemá kouska citu.
- Kút*: gt. sg. de kuta 1318 Rel. 255 274, z kuta DC. 98;
gt. kúta Tk. 2. 34 55, Han.Ostersp. 100, nč. -a Dobr. 169;
l. sg. v kútě Mast. 84 329, Oss 119, Kom. Jir. 44, nč. -ě Dobr. 172;
— gt. sg. z kútu Rhaz. 82; gt. koutu Kom. Jir. 8.
- Kútek*: od kútka Sal. 18 (2×).
- Kvap*: gt. sg. dadie kwapa Mast. 187;
- Kvas*: gt. kvasa Oss. 402, 397.
loc. v kvase Výb. 1. 952 (Podk.);

- pl. l. v kvasiech vždy ŠtE.;
 — gt. sg. z kvasu DalH. A₁ = DC. 30;
 gt. kvasu Vít. 68^b, NR. 1370, Sequ. Adm. 2. 136^a, Oss. 91;
 loc. sg. při kvasu Vít. 61^b 70^a, v kvasu ŠtE. 104, Šach. 4,
 NR. 1951, na kvasu Výb. 2. 1169, Chelč. Post. 1522 111^b.
Květ: (za u-kmen pokládá G. 76; o-kmen; nemá odvozenin):
 gt. sg. ot kwietu Hrad. 119^a;
 gt. květa Hrad. 56^a, Kat. 2735 (= acc.), Vít. 83^a, Modl.
 MalVýb. 57, Br. Jgm.;
 — gt. květu ŠtVrt. 167, ŠtAnth. 1^a 147 153;
 loc. sg. o tom květu KristAnth. 1^a 86, v květu Kat. 222, Hus
 3. 25, po květu ŠtVrt. 169;
 pln. květové Šach. 17, Hus. 3. 90.
Kvietek: gt. kwietka Vít. 28^b, Modl. MalVýb. 58 Jgm.
Laz: gt. sg. bez prielaza Táb. 79;
 dat. po prielazu MamV. 107;
 loc. sg. w Laze 1228 Reg. 1;
 — gt. přelazu ŽPod. 143. 14.
Leb: gt. lba DalH. A₁ Modl. 54^a, Pass. 241 (Gb. o-km. 20);
 — gt. se lbu Sal. 91.
Leden: gt. měsiece ledna Výb. 1. 447 i nč. Dobr. 169.
Lep: loc. sg. na lepye AlxV. 2045 (v r.), AlxVid. 1^a; (za u-kmen
 G. 74 dle lit. lipús);
 — gt. sg. se lpu Oss. 101.
Les (= silva, lignum): gt. u lesa DC. 44, z leffa AlxB. 169,
 Hrad. 8^b, DC. 27, ŽW. 79. 14, Letop. 61, Stskl. 5. 50,
 ot leffa Kat. 2284 (v r.), do leffa Hrad. 5^a, DC. 2, Pass.
 569 (ex coni.), Karl. 38, NR. 1560, Tr. 109 151, Výb. 2.
 107, Let. 61;
 gt. lesa ještě: Levšt. 325, ŽW. 131. 6, Rožemb. 69, 158;
 loc. sg. w leffie ŽKl. ŽW. 73. 5, DC. 24 28 34 44 57 81
 (2×), Adm. 2. 135^b, Oss. 1993, Pass. 378—9, AlxV. 728
 2195 2315, NR. 1503 1709, Výb. 2. 416, na lefy DC. 13
 46, Šach. 37, bibl. 64. 174, na lesi Kat. 404, v lesi AlxV.
 879, po lese Tr. 176 (2×), Oss. 91;
 — gt. sg. z leffu ŽKl. 79. 14, AlxV. 2037, Letop. 60, Pror.
 54^a 59^b, Stskl. 5. 21 (Tand.) Grim. Výb. 69;
 gt. lesu DC. 44, Zrc. 251, Letop. 60 (2×), Hus 3. 148,
 MamD. 309^a, Výb. 1. 411, 2. 354, bib. 64. 167, Právn.
 1. 322 (1536): nč. lesa i lesu Dobr. 169;
 DL. po lesu DC. 34 39, Oss. 91, v lesu DC. 37, Výb. 2.
 990 (v r.);
 pl. n. lesové Tk. 2. 45.
Líb (lúb): gt. sg. lyba svého Kruml. 337^a, cit. Lál. XIII. 396,
 415 (není to adj. nom., nýbrž subst. = nč. asi potěšení,
 láska; v. níž);

- gt. flyba Pass. I. 2^b, Tr. 266 (v r.) Výb. 1. 779 (Št.) Krist. 7^a;
loc. sg. w flybye Rožmb. 229;
— gt. sg. flybu Hrad 83^a, DC. 63, ŽKl. ŽW. 77. 57, Pass. 282, Vít. 15^b 18^b 84^b, pyčie mého libu Jezukrista MalVýb. 56 (z Modl., v. g. -a);
loc. sg. w flubu ŽKl. ŽW. 55. 9, v slibu Hus 2. 188, po tom slibu Krist. Anth. 1^a 86, VýbJ. 784 (Št.).
- Lid** (lúd) gt. sg. z lřda ŽKl. 113. 1, ot lřda bib. 64. 373, MalVýb. 57, Svár 151;
gt. lřda AlxB. 121 123 296 299, AlxB. 222 305, ŽKl. ŽTom. 7. 8, ŽKl. ŽW. Deut. 43, LAl. 45 105, DC. 46, Jiř. Kap. 1, Kat. 2893, ŽKl. 101. 23, 39^b, ŽW. 49. 4, 105. 4, 143. 15, Sim. 32, AlxV. 2264 2385 2434;
gt. lřda Um. 33, DC. 47, Pass. 286 322 348 361, AlxV. 396 1075 1177 1266, Kat. 1223 1622, Vít. 30^a, NR. 465, Krist. Anth. 1^a 87, Pror. 3^a 103^b, Letop. 19 30 (3×) 31, Ryt. 29 146 195, Výb. 2. 35 569, Hus 1. 133 136 171 201 245, 2. 109 114 131 168 205 215 309 a čsto;
loc. sg. w lidie Hrad. 14^a, Pror. 35^b, bib. 64. 173;
pl. n. lřdi hlřpi AlxB. 150 (jinak ovšem lřdie v. Gb. o-km. 20.);
— gt. sg. lřdu DC. 44, ŽW. 44. 11, 58. 12, 94^b 3, 104. 25, 105. 5, 112. 8, 148. 14, Deut. 43, Hab. 13, okolo lřdu ŽW. 124. 2, z lřdu ŽW. 113. 1, ot lřdu Letop. 132, bez lřdu Šach. 48 (3×) . . .
gt. lřdu Hrad. 14^a 136^b, DC. 18, Pass. 277 282, AlxV. 2188, Vít. 20^a 41^a 51^a, Jiř. Brn. 78, Kat. 5, Ryt. 12, 41, Hus 2. 301, NR. 390 396 . . .;
loc. sg. w lřdu svém ŽKl. ŽW. 105. 40, 149. 4, při lřdu mnohém Kat. 2221, w lydu ŽKl. ŽBrn. ŽW. 34. 18, Jiř. Brn. 329, Pass. Drkol. 154^a, Vít. 9^b, Hus. 2. 41 . . . (vždy) nemysl zlého lřdu o tom AlxV. 906;
pl. n. v ŽKap. lidové = populi (v. Gb. o-km. 20).
- List**: (Mikl. 1^a 179 cituje listvъnъ, listvъje atd. a ři — dem-nach ein u-stamm).
gt. lista UmR. 130, Pass. 409, Tr. 230, Hus. 3. 272, Perw. Otč. 57, ČČM. 1831. 283 (z r. 1431 — polsko-česká listina);
loc. na listie UmR. 377, Pass. 365 369 371 405, Kat. 3366, Tr. 231 (a vždy . . .), v listě Výb. 2. 415, v tem liscě DialBoh. (2×), po svém listie Rožmb. 20;
pl. n. moji listi ABoh.;
pl. l. listiech Vít. 20^b jinak listech;
— gt. z listu ŽO. 60^a; gt. listu Tr. 233;
loc. v listu ŠtVrf. 110, Výb. 2. 414, Tr. 234, Hus 3. 274 na listu Výb. 2. 515 607;

Lístek: gt. listka Anth. 1⁴ 92;

— loc. na listku Pass. 325.

Listopad: gt. listopada Výb. 1. 494, Dudík. Forschungen 191 z r. 1471).

Lom: loc. sg. poznali sú ho na rozlomye chleba EVíd. Jir. Zvl. 52

— gt. z lomu DC. 20, Perw. Otč. 54;

loc. sg. v tom lomu Vít. 12^b (ex coni.).

Lot: gt. sg. pól lota Boh. Rozk. Vš. Sal. 14, 15, 21, 28, 72

73 čsto, bez lota Rožmb. 202 233;

gt. lota Sal. 12 (3×) 17 20 48 čsto;

— gt. lotu Sal. 19 zřídka.

(Pokračování.)

Klasobraní po rukopisích.

XXIX. Staroč. zlomek evang. sv. Marka. (Bibl. B.)

V univ. bibliotéce Pražské je pergamenový list (fol.), na němž je obsažen text evangélie sv. Marka (kap. 7. v. 20. až kap. 9. v. 21.). Kdo a odkud jej sloupl, není povědomo. Je to patrně zlomek bible celé. Výška listu 40·7 cm, šířka pod zlomením 31·8 cm, u zlomení 27·4 cm, nahoře 28·9 cm (list je totiž ve výši 20 cm od dola přelomen a hořejší část je po levé straně šikmo ostřížena; text není však porouchán). Psáno jest po obou stranách ve dvou sloupcích (každý je 9 cm 2 mm široký, 30·5 cm vysoký — od sebe jsou vzdáleny 1·6 cm), sloupec po 46 řádkách asi 6—8 mm vysokých. Linkování je černé; nahoře je červené: *Markus*; taktéž 2^a je rubrikováno „kapitola“. Inicialky jsou dvě: W červené, A modrozelené; počátky versů jsou červeně zatrženy. Pergamen má mnoho direk a taktéž ono přelomení stěžuje čtení; na 1. straně krom toho je větší část písma něčím setřena a jen sledy liter se zachovaly. Přes to přese vše není čtení příliš obtížné až na znaménka diakritická. Kus tento není jen tím důležit, že je to zbytek nejstarší bible (p. Truhlář, skriptor univ. knihovny, jenž s velikou laskavostí mne naň upozornil a při čtení mi pomáhal, klade jej do r. 1370—1390 a jazyk tomu také nasvědčuje) ale i vzácným provedením snahy označovati délky, měkkost a jotaci. Měkké hlásky označuje tečkou nad literou, délky čárkou tenkou; není to sice provedeno důsledně, ale nikdy odchýlně: t. j. nikde není poznamenána dlouhou slabika, kterou bychom musili míti za krátkou. Ovšem jsou tu leckteré věci pozoru hodny: nich, ním (v plur. často), aor. véde (2^a), 1. sg. právi, vízi, předl. s-úředlníky, v-úši, G. sg. dcéře: 3. pl. aor. vždy krátká: přinesu, subst. verb. porúhanie atd., ale myslím, že kvantita označená je jistě správná. Jotace na některých místech

est už pokleslá, ale přece jsou pěkné doklady ř-ě, ě-ě psáno -ie, i-ie atd. 1^b 9 p zastupy — přěd zastupy. I lexikálně jsou si dvě nebo tři drobnosti: popřětiti, poňaz, bieše jich jako čtyři isicé, dvanáste atd. Přepis můj je věrný ale na první straně je diakritická znaménka nesnadno rozeznati pro setření. 1^a značí strana první, sloupec levý.

[Marek kap. VII.]

strana 1^a.

[20] I prawieſſe nebo kterež wieci z czlowieka wi chodye ty poſſkwrnigi czlowieka. [21] Nebo ot wnytrzka zſrdci lidſkých myſſenie zla po chodye. cyzoloſtwa. ſmilſtwa. wraždy. [22] kra deſzowé. lakomſtwe. zloſti. lſti. neſtudatoſti. złé oko. poruſhanýe. pýcha. blaſnowſtwe. [23] To wſſe złé otewnytrzka pochody apoſſkwr nyge czlowieka. [24] A ottud wſtaw otgyde do konczyn tyrlſkich a ſydonſkých a wſſed w duóm chtiſſe. aby ho yžadný newidyely nemože ſye wtagi. [25] Nebo žena inhed iakž wſyſſe onyem. gegiezto dcera myegieſſe ducha neczyſteho wſſedſi ypade k geho no ham. [26] A ta žena bieſſe pohanka rodem ſyro phenyſſa. yproſieſſe geho aby dyabla wi puđyl zgegie dczerzie. [27] Genž wecie gie. Nech at drzewe naſytie ſye ſynowe. Nenyne dob? wzieti chleb ſynom a wrci pſuom. [28] Tehdy ona odpowiede a wecie gemu. Toti pane Ale wſſak y ſzczency pod ſtolem gedye drob ty dyetné. [29] I wecie gie. Protu rziecz. Gdy wi ſſel geſt dyabel ztwe dcérzie. [30] A kdiž otgyde do ſweho domu. naleze dyeweczku ſedyece naloży ano znye dyabel wiſſel. [31] A opiet wi ſſed zkonzyn tyrlſkich gide pſ ſydon k mo rzi galileyſkemu mezi proſtrednie kragie dekapolin. . [32] y p'wedu gemu nyemeho y hlu cheho a proſiechu gei aby nan ruku wz lożył [33] an pogem ho zſaſtupu ſúkromye wz loży prſty ſwá wuſſy geho a plnuw dot cze ſſynv iazyka geho [34] a wzezriew w nebe wzdeſſe y wecie ge. Effeta to geſt otewrzi ſye. [35] Ainhed ſye otewnieſſta geho wſſy a roz wáza ſye ſwazek iazyka geho y mluwieſſe práwie [36] y p'kaza gym aby yžadnému ne prawili. A czym wiece gym p'kazowáſſe tiem ony wiece to ohlaſſowáchu [37] a tſjem

sie wiece dywiechu a rzkuce. Dobrie gest
wšiecko vczynil. Hluchym gest vczynyl
aby slyšiel. a nyemym aby mluvil

[Kapitola VIII.]

[1] **W** Tých dnech opiet kdiž za
stup mnohy bieše fgežišsem
neymyegiechu coby pogedli. Po
wolaw vczedlníků wecie gým. [2] Lito my
gest zaštupów. neb ay giž trzeti den trpye
se mnv anyž magi coby pogedli. [3] A rozpuf-

Strana 1^b.

tímli gie łączny dofwych domuow zhyw
naciefte. Nebo nyekterzi z nich zdaleka su
p'šli. [4] I odpowiediechu ge. vczedlníci geho
Otk^{ad} tyto kto bude mocy tuto nasyti chle
by na pušti. [5] I otaza gich. Kohko chlebuow
gmate. Ony weciechu sedm. [6] I p'kaza zaštu
pu zfađiti sie na zemi. a wzem sedm chleb
ów wzdaw dyeky zláma a dawaffe vczedl
nykom swym aby kladli p'zaštupy y klad
li su. [7] A také myegiechu maleczko rybiczek
A ty požehnav kaza p'd lidi klašti [8] y gedli
su a bychu nasyceeny. a febrachu. což zbywá
še z drobtuow sedm koštuow. [9] A bylo gest
tiech gižto su gedli iako čtyři tysicie y
rozpušti gie. [10] A inhed wštupiw na loďi f'
czedlníky swými p'gide do kragyn (dal) ma *)
nutřkych. [11] A wiššedše zakonníci. gyechu
fye nanyem spytovaťi a hledagice ot nye
ho znamenye znebe pokušegice geho.
[12] An zarzwaw duchem wecie. I co pokole
nye toto znamenie hleda. Wieru prawi
wam nebude dano pokoleni tomuto zna
menye. [13] A opuštiv gie opiet wštupi nalo
ďy y otgide přewozě p'szatoku. [14] A vczedl
níci zapomanuchu sfebu wzieti chlebow
y neymyegiechu sfebu wlođi než gediny
pecnec. [15] I p'kazowaffe gým rzka. Wizte a wa
ruyte fye ot kwašu zakonczieho a od k
wašu herodesowa. [16] I myšlechu geden k dru
hému rzkúce. že chlebuów neymáme. [17] To

*) dal nečitelno.

poznaw gežíř wecie gým. Co myřlite že
 chlebuow neymate. Geřřce neznate ani
 rozumiete geřřce gmate řřdce wařře ořře
 pene. [18] gmagice oczí newířite a wřřy gma-
 gice neřřlyřite. any pomnyte [19] křříř řem pět
 chlebuow rozlamal mezi pět tyřřców
 řířa. a koliko řte kořřuow plnych zdwyh
 říř zlomkow. řřku gemv dwanářřte. [20] ak
 dyřto ředm chlebuow mezi čtyřři tyřřcie
 řířa. kolík řte kořřuow drobtow wzdwi
 hli. I weciechu ge^v. ředm. [21] I wecie gý. kte
 rak tehdy geřřce nerozumiete. [22] I p'řířu do
 bethřaydy a p'wedu gemu řlepeho I prořře
 chu geho aby řte geho dotekl. [23] A on vgem
 za ruku řlepcie wywede gei wen z vřřicie. A
 plnuw wgeho oczí. a wřřořřiw nan rucie

ana 2^a.

řwogí otaza geho wířyelli by co. [24] A pohlediew
 wecie. Wíří říři řako řřomy chodýřce. [25] Pak
 opířet wřřořři rucie nageho oczí an poczye
 wířyeti y nawracen by tak ořř wířyelli
 wřřecky wířy řařřy. [26] y puřři geho do řwého
 domv arřka. Gdy do domu tweho pakřřy wřřel
 do vřřice nepraw y řářřnému. [27] I wířel geřř
 gežíř a vřředníři geho dohrářřków cezaree
 philppowi a na cieřřie tazarře řwých vřředl
 nířków řřka. kým mye řřkú říře byti. [28] Gíř
 to odpowířiechu ge^v řřkúře. Gyní řanem
 krřřířelem. gyní řelyařřem agyní řako ge
 dnoho zproroków. [29] Tehdy gým wecie A
 wy kým mye řyęte. Odpowířyew petr
 wecie gemu. Ty gří kryřřus. [30] Y zapřřeti gý
 aby řřářřnému neřřwíři oniem. [31] I pocze gie
 vřřyři. že muřř řyn řřlowieřři mnoho řřpířeti
 a potupen býti od řřarřřých y ot řřwřchných
 popuów y ot muřřrářřków a zabíř býti. a po
 řřřech řřech zmrřwých wřřřři. [32] ato řřowo z "
 geřřnye řřlowířře. A chyřřiw gei petr gie řte
 geho karati. [33] Geřř obratiř řy a wířyew
 vřřednířky řwé popřřeti petrowi řřka. Gdy
 zamnř řřathane. nebo neřřmyřřřř toho čořř
 geřř bořřieho ale to čořř geřř řířřřkého. [34] A při
 wolaw k řobie zařřřup mnohý řřvřřednířky
 řřwými wecie gým. Chceli kto pomnye gíři
 zapřři řam řebe wezmí křříř řřoy nařře

muŷyl drziewe p'giti. [12] Genž odpowiediew
 wecie gym. Helyaŷŷ když p'gde teprw na
 wrati wŷecko. A kterak geŷt pfano o ŷynu
 czlowiecziem. že mnoho má trpieti. a potu
 pen býti. [13] Ale ya wám práwi. že helyaŷŷ g
 geŷt p'ŷel. a wcyimŷi ŷu gemu coŷ ŷu koli
 wiek chcieli. iakoz geŷt pfano onyem. [14] A p'
 ŷed kŷwým wczedlnikóm. wzrze weliký zá
 ŷtup podle nych. a mudráky otázky czinie
 ce ŷným. [15] A inhed weŷŷken lid wzriew geŷý
 ŷe podiwŷŷŷi ŷie wzbáchu ŷie a bieŷeŷe
 k niemu pozdŷowachu geho. [16] I otáza gich
 Co mezi ŷobú ŷpytugete. [17] A odpowiediew
 gedem zŷaŷtupów wecie. Miŷtrzie p'neŷi
 ŷem ktobie ŷyna mého an má ducha nye
 mého. [18] Genž kdezcoliwiek gei pochyti o
 zemi gym wderzi. a wzŷlini a zubami zŷŷk
 rzehece. a ŷehne. A powiedŷel ŷem wczedlný
 kóm twým aby gei wywrhŷi aoni ŷú ne
 mohli. [19] Genž odpowiediew gym wecie. O
 narode zŷý a newieŷici. kak dlúho wŷás
 budu. kak dlugo wás trpieti budu. Při
 neŷte gei kemnye. [20] I p'neŷu geho k nyemu
 A iakŷ gei wzrze. inhed gei duch ŷmúti. a v
 deriw ŷebú o zemi kacŷeŷŷe ŷie ŷlinie. [21] I otáza

[konec zlomku].

V. Flajŷhans.

XXX. Český zlomek „Donata“.

Nalezli jsme nedávno v c. k. dvorní knihovně český zlomek „Donata“. Jsou toho dva malé odštířky z jednoho listu pergamového, které byly v nějakém rukopise vloženy jako podklad prvního kvaternionu, pocházející z rukopisu psaného ve století patnáctém, a sice někdy v první polovici; že jej klademe k době Husově, k tomu vede nás i písmo, ale zvláště znaménko diakritické, které ve slově řeczzena znamenáme. Obsahuje pak skloňování osobního zájmena můj, tvůj, náš a váš. Nenacházíme tu ovšem žádných forem, které by nebyl již uvedl J. Gebauer ve Staročeském sklonění zájmenném v Praze 1885 str. 28—32. Že celý latinský Donat byl přeložen, nedá se více pochybovati, jen toho litovati jest, že se nám nezachoval větší zbytek.

Latinský „Donat“ byl v patnáctém století velmi zhusta vydáván, ale právě že byl knihou školní a tudíž spíše zkáže pod-

roben, nezachovalo se mnoho starých vydání. Sama knihovna dvorní, ač jinak znamenitými a velmi četnými prvotisky se honosí, má jen asi dva Donáty z XV. století. K srovnání použili jsme vydání: *Methodus grammatices autore Donato. Lipsiae. In officina Valentini Papae s. a. 8°*, kde na listech 13—15 se stejným textem se setkáváme. V rukopise ovšem nejdříve celé sklonění uvedeno jest, a potom teprve následují formy latinské, k nimž v textu připojeny jsou české. Ovšem že ty formy, jichž latina nezná, uvedeny nejsou, a tak marně bychom hledali k. p. náš Instrumental nebo formy dualné. Přepis sdělujeme věrně.

meam mu o mea o ma a mea od me et pluraliter a množky meae me mearum mich meis mym meas me o meae o me a meis odmych | Generis rodu neutrius nykterakeho meum me mei meho meum me o meum o me a meo odmeho et pluraliter a množky mea ma meorum | mich meis mym mea ma o mea o ma a meis od mych. Personae terciae generis masculini. Tuus, tui tuo tuum a tuo et pluraliter tui tuorum tuis tuos a tuis. Generis feminini tua tue tue tuam a tua et pluraliter tue tuarum, tuis, tuas a tuis. Generis neutrius tuum tui tuo tui a tuo et pluraliter tua tuorum tuis tua a tuis Persone ofoby | terciae trzetye generis rodu masculini muzskeho tuus twoy tui tweho | tuo twemu tuum tweho a tuo odtweho et pluraliter amnozky tui twogy | tuorum twych tuis twym tuos atwe a tuis odtwych Generis rodu | feminini zenškeho tua twa tue tue twey tuam twa a tua od tue et pluraliter a množky tuae twe tuarum twych tuis twym tuas | twe a tuis od twych Generis rodu neutrius nykterakeho tuum twe | tui tweho tuo twemu tuum twe a tuo od tweho et pluraliter a množky | tua twa tuorum twych tuis twym tua twa a tuis od twych | Personae terciae generis masculini: Suus, sui, suo, suum, a suo et pluraliter.

nostra, a nostris. Item opyet possessiva gmyetynawa finita dokona | na ad aliquid knyeczemu dicta rzeczena exutrage parte lobu stranu | pluralia množka generis rodu masculini muzskeho noster nass nostri | nasseho nostro nassemu nostrum nasseho o noster onass | nostro odnasseho | et plurali a množky nostri nassy nostrorum nassych nostris nassym nostros nassye | o nostri onassy a nostris odnassych. Generis rodu feminini zenškeho nostra | nassye nostrae nasse nostrae nassye nostram nassy o nostra o nassye a nostra | odnassye Pluraliter množky nostrae nassye nostrorum nassych nostris nassym | nostras nassye o nostrae onassye a nostris od nassych. Generis rodu neutrius | nykterakeho nostrum nassye nostri nasseho nostro nassemu nostrum nasse | o nostrum onassye a nostro odnasseho et pluraliter a množky nostra nasse nostrorum nassych nostris nassym nostra nasse o nostra o nasse a nostris od nassych | Personae tercie generis masculini vester vestri vestro vestrum a vestro et | pluraliter vestri vestrorum vestris vestros

a vestris. Generis feminini vestra vestrae vestrae, vestram, a vestra et pluraliter vestrae, vestrarum, vestris, vestras, a vestris. Generis neutrius vestrum, vestri vestro vestrum a vestro et pluraliter vestra vestrorum vestris vestra a vestris. Personae | ošfoby terciæ trzetye generis rodu masculini mužského. Vester | vař vestri wařeho vestro wařemu, vestrum wař a vestro od wařeho.

Ferd. Menčík.

XXXI. Zlomky kroniky Dalimilovy nově objevené.

(Dal. KK.)

Prohlížeje před několika lety knihovnu zdejšího kláštera křižovnického uhodil jsem na vydání Valeria Maxima Benátské z r. 1513, při jehož původních deskách napřed i vzadu našel jsem úzké proužky pergamenové, popsané písmem XIV. stol. českým. Jak možná bylo ihned konstatovati, jest to zlomek českého Dalimila. Nynější bibliotekář dp. P. Fr. Marat dověděl se o tehdejším nálezu mém dovolil laskavě, abych proužky ty s desek snal a český text si přepsal. Když již tak se bylo stalo, zpomněl jsem si, že také v Klementinské bibliotéce při deskách jedné knihy nacházejí se pergamenové proužky s textem Dalimilovým. Jest to kniha: Coeli Rhodigini Antiquae lectiones, Parisiis 1517 (sign. 37. B. 16.). Srovnáv nyní oboje tyto proužky byl jsem překvapen shledáním, že oba tyto zlomky přináležejí jednomu a témuž rukopisu, který knihařem XVI. stol. rozřezán byl na upevnění vazeb. Šťastnou náhodou oboje proužky, křižovnické i klementinské, přiléhají k sobě těsně a text obojích doplňuje se. Však nejen z téhož rukopisu oboje zlomky pocházejí, nýbrž vystřiženy byly z téže vrstvy kodexové, a sice křižovnické z dvoulistí vrstvy vnějšího, klementinské z dvoulistí téže vrstvy prostředního. Dále ustrženy byly proužky křižovnické od spodního okraje, klementinské od svrchního. Tyto nahodilé okolnosti poskytují nám možnost pověděti o původním rukopise mnohem více, než by jinak z nepatrného zbytku vysvítalo. Počítajíc podle vyd. Jirečk. ve 3. sv. Pramenů dějin českých zachovány nám v obojích zlomcích tyto částky staročeského Dalimila: 75, 2—11, 76, 2—8, 76, 19—27, 76, 40—48, 83, 8—15, 83, 30—37, 83, 51—84, 1, 84, 15—21, 85, 5—11, 85, 23—30, 85, 43—48, 85, 61—66, 93, 7—14, 93, 24—33, 93, 44—52, 94, 7—13, a sice jsou zlomky kapitol 75—76 potom 93—94 na proužcích křižovnických, zlomky kap. 83—85 na klementinských. Podle toho všeho můžeme o původním kodexu pověděti tolik. Celý pergamenový rukopis skládal se z kvinternů (z vrstev o pěti dvoulistích) formátu prostředního čtverce, popsaných písmem druhé polovice XIV. stol. (okolo 1380) ve dvou

sloupcech, z nichž každý as 20 veršů nebo 30 řádků obsahoval. Že proužky klementinské pocházejí z dvouverší prostředního, viděti z malé mezery mezi verši 84, 21, a 85, 5, dále že křížovnícké ustříženy z dvoulistí svrchního, k tomu poukazuje kustos na dolejší okraji „Tehdy Zawissy“ poslední stránky, kterým na- značen počátek kapitoly 95, jež psána býti měla na vrstvě následující. Že pak původní rukopis skládal se z kvinternů, vysvitá ze schodku textu mezi proužky obojími.

Ačkoli vzhledem k značnému počtu rukopisů kroniky Dalimilovy, jež se nám zachovaly, nepatrné zlomky naše o málo více než existenci nového rukopisu dokazují, přec nezdá se nám zbytečným otiskem jich diplomatické jakožto jazykové památky, která i původem svým i zapsáním tímto do století XIV. zřejmě se hlásí. Celý rukopis přináležel k recensi Dalimila starší (tak na př. po v. 76, 6 není v něm vložky, kterou mají rukopisy recense druhé), ačkoli ze žádného ze starších rukopisů nám známých neopsán přímo. Vímeť, že první vydavatel Dalimila Ješin znal rukopisy některé nyní neznámé. S jeho čtením souhlasí leckde znění zlomků našich, ale ještě častěji shoduje se s tím, jež v rukopise Lobkovicém, který jest však mladší našeho, nám dochováno.

V následujícím otisku přičiněna jediné interpunkce podlé vydání Jirečkova a odděleny verše v řádky, jež v rukopise odděleny jsou pouze tečkou, jinak podán text i s několika patrnými chybami pisařskými docela věrně, místa pak některá nedostižetelná, potom syllaby doplňkové v závorkách.

75, 3—11.

[čtvr]teho

By fwateho Procopa wzdwiwanye
A gehu mezy fwate przipsanye.
Potom kniezie i biskup snyde,
Wladyfław, gehu synowecz w knieftwo wnide.
Biskupem Ondrzegie zwolichu,
A toho nekakim prawem vezinichu:
Nedachu fe gemu w zbozie vwazati,
Any chtiechu gehu poſluchati
Ze

76, 2—8.

Syn gehu Przemyſl na otcziew ſtolecw wznide.
Ten poczie nemudrze mluwiti
Rzka: „wy Czechowe nemozte mne y f bohem
z zemie wipuditi.“
Pro to flowo chetiechu (sic) gey Czechy zabiti:
Kniez kryw fie dlugo mufy z zemie giti.

Kdiz kniez w cziefarzowie dworzie stogiefe,
Donudz ztrawu gmiefe, dotud czstien biefe.

76, 19—27.

[roz]pomanu
A to gemu na myfli tanu,
Ze pro gehu riez nemudru buoh nan
to przepustil:
Ge se f placzem profiti, bi gemu to buoh otpustil.
A kdiz w tom stawu w Rzieznye biefta,
Geden den fwati gieftie nicz neygmiefta.
Wladarz, genz fobie gmye Borzek gmiefe,
Ten kniezi owfem wieren biefe,
Ten knie . . .

76, 40—48.

[de]ra
Weczie: „tot leti hera, czerte, hera.“
Y ge se Smyl na knieze hnyewati
A kniezy welmye porokowati
Rzka: „Chude knieze, czo chczef dnef giefti?
By fwatek nebyl, musil by pro kuff chleba
cely den hlynu miefti.“
Kniez wecze: „Tohot nechczy vcziniti,
Radiegi budu w kole choditi.“
Tak fwei chudobie se y zaffmiefta,
Nebo na . . .

83, 8—15.

opat krale trzepati
Rzka: „Bich u tebe fediel blize,
Postawil bich twoy stolecz nyze,
Gmyel by we mnye fufieda zleho,
Neb bich z tebe vczinil kralika maleho“.
Ogerz hofť kdiz to vfflifie,
Prziftupi blize a wzdeffe,
Wzdiew na ruku byr(n)enu rukawiczi

83, 30—37.

chcze gieti.
Pany weczehu: „Toho geft drzewe nebyualo,
Ny se nem geft od ktereho [cziefarzje] to ftalo.

Tiem ny chce porobiti,
 Nez bude, damy se zbiti.
 Krali, kdiz nemozel giz z miasta wigieti,
 Slusiet se hyrdinsky gmieti."
 Czielarz poslla po krale.

83, 51—84, 1.

zabitu biti,

Nebo mye vbezpecziti,
 Abich iaz mohl z miasta wigiti wolnie
 [A po woli gieti] do me zemie."
 Czielarz mufy wleccko flibiti,
 A czoz kralowi libo, to wfie vcziniti.
 Kral se czsti z miasta wynide,
 A tak do Czech y przigiede.
 Král pozawaw Ogie

84, 15—21.

Procz Czechy za lidi ftachu,
 Kdiz turnagie ny klanye "eznachu:
 A iakx fie giechu w turney hrati,
 Tak za plefku poczechu v bogi stati;
 Ze glut nyekterzy dobrzi turneynyczy,
 Giz glut v bogy prawi spatnijczy.
 Wfiem turneynikom toho gme . . .

85, 5—11.

[po]rozenie Jhefu Crifta mileho
 Po tifuczi po dwu ftu po cztirzechdczat osmeho.
 Toho czaffa geden flehticz w zemi biefie,
 Ten Czstibor mudra hlawa flowiefie.
 Toho rady w zemi posflufno biefie,
 A wfak czafto nemudrze mluwiefie
 Rzka: „Jaz mo

85, 23—30.

f kniezem biechu,

Ty Hawlowi a Borfiowi zziechu,
 A kdez Nyemcze potkachu,
 Nof gemu wrziezachu.
 Boreff a Hawel z zemie giedesta,
 A mnoho lidy f fobu przyuedesta.

Knížetě před Mostem ležela,
A Boršovo zboží zela.

85, 43—48.

(stříbrný)my okovamy okowachu
A gyne wleczki v wiezi wmetachu.
Knížata knieze z wiezenie wprawychu,
Ale gyny za tři leta v wiezi bichu.
Nyemczy Stibora f lynam mile przigechu,
Bezpečenstwie gý dawagicze welmy ge cziti . . .

85, 61—66.

oftati,
Nerod v přátelstvu swadu se wvazati.
Rczy: swogi sie při hrziste!
Cizim rczete: proč přystupiste?
Ze to geť prawda, swu smyrti toho zelnach,
Bieda mnye, ze to tak pozdie znamenach.“

(Zde konec kapitoly označen větší mezerou.)

93, 7—14.

. . wiše f Witkowiczy kralewu pogie,
A gnie proti Nyemczom prospiefne bogie.
Miesczene na miasta rozliczne Nyemcze pustichu,
Snymy miesczene zemanom mnoho zleho vczynichu.
Zplenjegicze ge y zezziechu,
A gmuze ge z nych duři wymuczychu.
Samy pany giechu se waditi,
To pocze . .

93, 24—33.

. . Hynek, slowny rytierz Rogensky,
Ty czyzozemcze podstupili,
A tu gich mnoho zbili.
Pak Hinek z Dube take rany dawafie,
Ot gieho ran iako brom hrzymafie,
Mlatem nyemeczke helmy kowafie,
Az z nych ohen pyrchafie.
Bez přiestanye krzycziefie:
„Wybyrnte sie na nye, hyrdyny, spiefie!“
Geho hyrdynstwem Czechy witiezo . . .

93, 44—52.

(uz)rziechu,
 Hinkem Dubfkim Nyemczow poľtraľfiechu.
 Nebo drziewe Czechy tuhu gmiechu,
 Ze gie Nyemczy prawie zabladiti chtiechu.
 Kdiz wladiky do miasta przigiediechu,
 Klobuk k nym przywrhucz hlauw gim ſetnyechu.
 To ſie wladikam od mieſczan dalo,
 Me oko czaſto widalo.
 Tehdy kniez ſlechetny biſkup . . .

94, 7—13.

cze przieľľ czely den wozielfie,
 A pagednu deľľiet y wiecze w dol wyrziefie.
 Pak na leto taka zyzn bieľie,
 Ze korzec zita ľeť penyez platiefie.
 Pak pany kralewicze Wanka z Saľ dobichu,
 A wľie mieſta za (ſic) a hrady zaľabľkē zan
 zaľtawichu.
 Pak kniez wľkorze wľi zemij ot czyzozemczow
 wczyľty.

Jos. Truhlář.

Úvahy a zprávy.

Athény. Črty cestopisné a vzpomínky z minulosti. Ličť
 dr. *Justin V. Prášek*. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty.
 1890. Str. 392.

Pan spisovatel obral si předmět vděčný. U nás až běda málo porozumění dostává se otázkám o životě a dílech doby klassické. S této stránky rádi uvítali jsme v české literatuře práci o nejslavnějším městě staré Hellady, čínice si naději, že se řečenou knihou vzbudí i v širších kruzích zájem pro látky podobného druhu. Chandler a Dodwell působili v tomto směru velice účinně, a po jich příkladě p. spis. rozhodl se „o městě Perikleově pojednávatí šíře“ i pro vzdělance neodborníky. Psátí však o takové látce pro kruhy širší a zůstávatí přiměřeně i jasným i stručným není snadno.

Jsou tu dvě věci, zasluhující opětného pozorného uvažování: kolik psátí a jak psátí.

Prvé zdařilo se p. spis. lépe, ačkoliv i zde možno by bylo činiti některé výtky. Výbor látky může býti hojný, avšak musí býti přiměřen stanovisku čtenáře neodborníka. Vše, co se hodí a líbí odborníkovi, nemusí se líbiti a hoditi laiku. A tak tomu jest i s porozuměním. Ne vše, co stačí a jasno jest odborníku, pochopí také laik. Této zásady p. spis. nebývá mnohdy pamětliv; i zdá se, že měří více podle sebe než podle čtenářstva, jemuž knihu určil. Z některých aspoň úkazů lze souditi, že, nepřihlížeje k stanovisku a obzoru čtenářstva, spíše dbal toho, kterak by na jevo dal učenost vlastní. Čtenáři laiku jde pouze o věc a jasné vyličení věci; pro něho nejsou všeliké subtilnosti s tím rozsáhlým apparátem vědeckým, ježž snese člověk odborně vyškolený. P. spis. zabíhá druhdy příliš hluboko, rozebírá a schvaluje nebo vyvrací mínění toho či onoho učenice, zapomínaje, že čtenáři záleží předem pouze na tom, aby seznámil se s památkou starověkého díla. Jakou proň na př. má důležitost, že se učený francouzský je-suita Jacques Paul Babin (XVII. stol.) zmýlil a napočítal 16 sloupů místo 17, ale že James Stuart a Nicholas Revett (1762 až 1816) „prokázali“, že jich bylo sedmáct? (srv. Wachsmuth, d. Stadt Athen im Alterthum I. 759.) — Co je čtenáři po tom, že Schneider slova Vitruvia „porticus Eumenici“ emendoval v „por-ticus Eumenia“, když se mu prostě řekne, že ta stoa jest Eume-nova? Ostatně i pro p. spis. i pro text vypravování jest ona poznámka úplně zbytečná. — Obyčejný čtenář nerozehřeje se pranic sebe zevrubnějším probíráním otázky, kterou branou Pau-sanias do Athen vešel: Dipylem-li či branou peirajskou či me-litskou. A přece připomíná se mu to již od výjezdu z Peiraiea (str. 28) tak často! „Sporu tomu, tuším, učiněn konec“ praví ovšem p. spis.; avšak věř, komu věř! Nás baví to, co Pausanias v Athenách viděl a co popisuje, a nestojíme o spleťtité důkazy, kudy tam vešel. Podobného rázu jest otázka, „kudy periégéta do Erechtheia vstoupil“: zdá se, že ze strany východní, Forchhammer myslí, že vešel ze západu, a Boetticher dočista tvrdí, že popis jeho počíná stranou severní. Na tom, jakož i na „nejrůznějších náhledech“ o Erechthei a jeho částech obyčejnému čtenáři, jako jsme my, málo je tuším záleženo. — Také zmínky o Kalkmannovi a jeho útocích proti Pausaniově bychom p. spis. odpustili, když mu „již na jiném místě bylo dopřáno přiblídnouti ku vrátké stránce důvodů jeho“. Otázkou touto, jakož i otázkou o stáří, rozšiřování a objemu hradeb athenských p. spis. patrně zevrubněji se obíral a proto rád se k tomu vracívá. — Otázka tak zvaného Theseia po delším úvodě začíná se slovy: „Třeba tudíž především přihlídnouti ku vzniku a ku průběhu sporu . . .“, načež obsírně vykládá se o věci, která mohla býti odbyta stručněji. Ale zde parádují v řadě Cyriacus, Anonymus vídeňský, Anonymus pařížský, Giraud, Babin, Spon, Wheler, Vernon, Stuart, Ross, v. Wila-mowitz, Pervanoglu, Lolling, Löschke a Wachsmuth, jenž se

„nejvíce přiblížil pravdě“. Pak se praví: „Není-li však krásný dorský chrám s Théseiem identickým, nuže, jest zkoumati nám, jaký byl vlastně původní úkol jeho? K otázce té možno odpověď dáti teprve tehdy, až seznáme budovu ve všech jejích vlastnostech.“ Po popisu budovy p. spis. „vrací se opět k velezajímavé otázce o původním úkolu chrámu“, a konec konců jest, že se řekne: „Dokud šťastný nález nějaký nepodá určitého vysvětlení ve sporné otázce této, jest nejlépe přidržovati se učení Wachsmuthova...“ Stať končí výkladem o poměru Hellenů k vzdělanosti východní, o Hittitech a Foiníčanech. A kde pak jest dána ta odpověď o původním úkolu chrámu? Nač bylo tolik řeči, zvláště jest-li pravda, co p. spis. dí, že „chladně uvažujícímu pěstiteli monumentální topografie jest identičnost zachovaného dosud dorského chrámu s někdejší Théseiem vyloučena?“ — V části o Areiopagu vpletena zmínka o nápise eleusinském nedávno shledaném a o tajemném Eleusiniu, svými chrámy a mysterii pověstném. Při tom dovidáme se, že vlastně toho Eleusinia dosud není, ale že se p. spis. kloní k mínění Löschckovu a Weiszäckrovu, kteří domnívají se věděti, kde bylo. „Domněnka tato jest oprávněna v topografickém zkoumání, — myslí p. spis. — dokud nebude vykonáno důkladné a soustavné kopání...“ Ovšem že jest, ale pro nás neoborníky zůstává domněnka bezcennou, a zajímají nás výsledky kopání. — Pro návštěvu Hadrianovu v Athenách „obyčejně udává se rok 125...“ To by dostačovalo, ale přidává se poznámka, že ten rok není bezpečně znám, ač od něho Atheňané počítávali; a proto prý Dittenberger klade pobyt ten „do roku 124/5 po Kr. anebo do některého z let přistích“. Nač všechno to? — Podobně bylo by pro našeho čtenáře dosti řečeno, že byl Michal Akominatos povýšen na stolec Dionysia Areiopagity „nedlouho po r. 1170“, a zbytečno jest vykládati, že to bylo dle Gregorovia před r. 1175. — V XVII. stol. nalezena v troskách chrámu sv. Dionysia mramorová skupina, „pohřichu ihned zničená“. A nyní vypravuje se, že tehdy v ní viděli křesťanskou matku Boží se synem, a nynější archaeologové „domnívají se“, že to byla Eirene s Plutem. Tak i leckdy jindy bez potřeby šíří se slova o tom, co bývalo. — Také asi sotva touží čtenář z kruhů širších poznati všechny dřívější výklady a domněnky o jednotlivých památkách, na př. o chrámu Atheny Ergany, o zbytcích Olympieia (Kodin, Cyriacus, Babin, Vernon, Spon, Wheler, Laborde, Le Roy — vyslovil domněnku „až do nejnovější doby platnou“, že chrám tento byl dekastylos; avšak omyl ten již o několik stránek dříve byl Penrosem opraven — Rhusopulos, Penrose) a t. d. — Jako se několikrát opravuje omyl Le Royův (1758), jenž v průčelí Olympieia počítal 10 sloupů místo 8, vykládá se, že anglický matematik Vernon (v XVII. stol.) omylem pokládal pomník Lysikratův za chrám Herakleův, a jak Spon (1678) opravil omyl Guilletův (1675)

o pomníku Filopappově. — Řekne-li se, že vnitřek pomníku nemá průměru ani 2 m, proč dokládati, že Stuart (v XVII. stol.) měřil 5 stop a $11\frac{1}{2}$ palce? — Proč se, mimo vlastní vypravování, mluví o Gurlittovi „Arch. Ztg. XXXIX. str. 57, jenž zdá se býti na stopě choregického pomníku tvaru zcela různorodého“? — Domněnkám přáno v mezích knihy, určené kruhům širším, poměrně příliš mnoho slov i místa: o chrámě Mus Iliských (Fanelli 1687), o oblouku Atheny Archegetidy, o nové neboli římské agoře, o vodovodu při horologii Andronikově, o gymnasii Hadrianově (Dodwell, K. O. Müller, Leake, Milchhöfer, Kavvadias a t. d.), o sněmovišti (Guillet, Spon, Stuart, Chandler, Aberdeen, Welcker, Leake, Ross, Bursian, Curtius, Wachsmuth, Lolling), o Kallirrhoi, pomníku Eubulidově (Ross, Raoul-Rochette, Julius, Lolling), o Gigantech (Curtius, Milchhöfer, Weiszäcker), o Odeii (Anonymus vídeňský, Babin, Giraud, Spon, Wheler, Stuart, Chandler, Hiller, Löschcke, Barthelémy), o dvou či třech Odeích, o daru Attalově, o osadě dávných Křanaů (Ross, Curtius, Wachsmuth, Rénan, v. Wilamowitz, při čemž dochází i na stavby v syrském Marathuntě) a j. v. Bez potřeby, tuším, jest nyní šířiti se o tom, kde v minulém století hledali stou Poikilu nebo co kdo (v XVII. stol.) spatřoval v troskách stoe Attalovy (Spon, Wheler, Dodwell a j.). Do práce vědecké náleží otázky, zasedala-li rada Areiopagu ve stoa basileios (Lange), kde hledati jest Suidovu Sikeliu (K. O. Müller), poznámka k tomu připojená i „se známou (komu?) výstrahou, danou Athénanům věštbou dodonskou“ a obírání se obtíží textovou u Pausania, kterou napravovali Unger, Löschcke, Weiszäcker, Wachsmuth, Lolling, Curtius, v. Wilamowitz a Kalkmann. — Nepochopujeme, jaký význam mohou míti pro širší kruhy věty: Nápis jeho pojat jest do Boeckhovy sbírky nápisů řeckých s číslem 170. — Jak po příkladu Barthelémyho činili Dodwell a Leake. — Jak již K. O. Müller uznal. — Dle shledání Dittenbergrova Hermes VII. 229. — Dle zprávy S. Reinacha, Rev. arch. 1887, II. 70 a p.

P. spis. nazval své dílo také „vzpomínkami z minulosti.“ Přirozeno arci, že při práci tohoto druhu jest ke vzpomínkám, zvláště dějepisným, pole velmi vhodné i vděčné, poskytující vítaný prostředek, jímž možno vypravování příjemně osvěžovati. Prostředku toho užíváno hojně, avšak někdy se to stává na úkor srozumitelnosti; musí i takovéto dějepisné a podobné reminiscence vplétány býti se stálým zřením k čtenářstvu neodbornému. Pochybujeme však, že by tak obecně srozumitelné byly na př. nářky tohoto způsobu: (Melité) spolu sídlo Kabeirských mystérií, kde krásná Olympias obdržela prvé tušení, jakému velikánu život dá klín její — Pandrose, která jediná nedala se svěsti zvědavosti sester svých Aglaury a Hersy — Obnovu však vylučoval společný zákon hellenský, o němž Pausanias (X. 35. 2) zprávu podává — Dle známé (?) anekdoty Plutarchovy bylo by souditi, že bylo

βῆμα pohyblivé — Slavnost Diasí, k níž odnášela se věštba delfská, Kylonovi daná, jím však nepochopená — Sensační a obdivuhodný román Flavia Filostrata Staršího, jímž zbožňován důvěrník Asklepiův, Pythagorovec Apollonios Tyanský, a všecky divy tomuto světcí připisované nebyly s to, aby úpadek antického kultu zdržely — Tam bylo Leipsydrion, v boji s Peisistratovci opěvané, tamž ležela Dekeleia, pomník Alkibiadovy největší zrady, tamž... kralovala Fylé, z níž Thrasybulos zahájil úspěšný boj proti přemoci triakontarchů — Vynalézavý původce cest a vyprávěných osudů La Guilletiérových — Prototyp novohellénských palikářův — Neúnavný Meursius snášel a v Gronowiově Thesauru uveřejňoval vzácná svá Collectanea — Prostředí od Kerkyry a sicilských vod až po Fasélis a výtok Maiotidy a j. v.

Místo přímého užívání jmen vlastních p. spis. s oblibou klade rozmanité opisy na př.: veliký Karthaginec, náčelník Diakriů, učený francouzský lékař, Tyrtaios novořecký, potomci Théseovi a Melanthovi, epigoné Miltiadovi, frygijský ctitel dávných památek řeckých, autor Aeginetic a Minyů a p. Při názvu „ostrov Patroklův“ jistě každý připomene si známého druha Achilleova; po něm však ostrov zván není (srv. Pausan. I. 1. 1), a u Meyera jméno vysvětleno úplně přesně.

Kniha vyznačuje se také bojnými citáty cizojazyčnými. Značný jich počet poskytli p. spis. Wachsmuth, Forchhammer, Michaelis, Jahn a j. Cituje se řecky, latinsky, francouzsky, anglicky a vlašsky. Německých citátů, mimo případné názvy spisův a časopisů, jsme nepostřehli. Pouze jednou uvádějí se tři řádky z Michaelisa, avšak v českém překladu. Upřímně řečeno, nechápeme, proč p. spis. uznal potřebným přeložiti citát německý, tak jako tak srozumitelný, a nedal se raději do těch ostatních. Nám všechny ty cizojazyčné citáty ve spise, určeném pro širší kruhy čtenářstva, nejsou než třpytivým třetím jesitné marnivosti. Citát německý arci již sevsedněl a není ani z daleka na venek tak lesklý a působivý, jako francouzský, anglický a p. Jak pěkně jest občas prohoditi: „On n'est jamais mieux servi que par soi-même — mutatis mutandis — to transplant old Greece into England“ (srv. Michaelis, d. Parthenon 72.) — being in entire Relieve a p. ! Když již p. spis. rád cituje francouzsky a anglicky, má hleděti, aby slova citovaná prosta byla nedopatření jakéhokoli druhu, i tiskových. Citátů řeckých a latinských je veliký počet, a umísťovány jsou nejen pod čarou, nýbrž i do textu vlétány a často beze všeho překladu nebo vysvětlení (275 z Aristofana citát, jenž neobyčejnými komposity jest snad kuriosem i pro klassického filologa). Také citáty řecké nejsou bez nedopatření. Při překladu některých z nich nezdá se pravý smysl místa býti vystižen. Udání místa z Platona „Krit. 112 A“ není dosti určité. Správně cituje Lolling u Iw. Müllera 295, 296, Wachsmuth 370 a j.

Některá místa činí dojem jakési mnohomluvnosti, zbytečného rozvlékání a opakování slov i myšlenek. Také tu bylo na místě mírniti valný proud řeči. Že se živý hovor několika Řeků podobá hádce, četli jsme několikrát. Ještě častěji setkali jsme se s „dužnatou bylinou partheniem, jež se nemohlo nchytiti mezi útesy“. Dvakrát zastali jsme arrhefory, kterak scházivaly s tajemnou skřínkou do chrámu Afrodity v Zahradách. Zamilovaného Kinesia z Aristofanovy *Lysistraty* známe asi ze tří míst. Že Propylaia byla chloubou a skvělým obratem athenských řečníků, uvedeno také několikrát. Britký fragmentista (srv. Wachsmuth 708, 722), Seilen Marsyas, malebný kroj niotů se statným palikárem, prchájící z hradu Kylon a Hippias s dětmi vyžádali si též více zmínek. Kudy se Peršané do hradu „vedrali“, seznali jsme dosti často (69, 74, 252, 208, 126, 123). Také statečná a mladistvá vdova po Gurovi představila se nám dvakrát. Z více zmínek známe i dům Pulytionův, Peisistratovu velikou kobylku, „směšný prostředek“ Atheňanů vlichotiti se v přízeň mocných mužů, oruží Masistiovo, díky Mardoniovu, Turkovuni — snad Anchesmos starých — (41, 232, 373) (srv. Lolling 295 a Milchhöfer u Baumeistra 145), Lorda Elgina s jeho „počiny“ (srv. proti tomu Michaelis 79 a Wachsmuth 21; p. spis. je vůbec na Lorda Elgina nemírně rozezlen), zdrcující výrok tureckého disdara, ježž Dodwell svědomitě přijal do své zprávy, Klentze a Schinkla s jich návrhy pro konstrukci Akropole a j. Že se „Asklépios a Hygieia zachovali na místě původním“, čte se skoro hned po sobě dvakrát. Rozvléklostí nechutí se věty a výrazy: svah široký a svažitý — amfory dvojuché — majíce celkem výše 6'8 m zvýší — zeď výši svou okolní domy převyšovala a j. Na kvap zdá se býti psáno: Nemaje dědiců přirozených, rozdělil Nerio panství veškerá přirozenému (sic!) synu svému Antoniovi — toliko tři sochy spatřují se podnes v celosti, některých toliko údů pohřešujícíce — s počátku obě svatyně měly stejnou váhu, ba lze tvrditi, že Erechtheion bylo svatyní přednější — nakupeny jsou hromady rumu, památník to nedávného odkopávání jižního svahu Akropole, čehož jenom litovati jest a p. Že by našemu „čtenáři milému známá jména malebných hor attických zavznivala ze všech dětských vzpomínek“, jest snad trochu mnoho řečeno a vyplynulo z bohaté výmluvnosti, kteréž p. spis. na mnohých místech zvláště dává zářiti: při líčení rozhledu, při bytostech a památkách důležitých, v částech vstupných („Dříve než přikročíme k popisu památek na světě jediných a k vyličení půdy nejvzácnější, budiž dovoleno nám sníti závoj s hradních osudů, tisíciletími upředěný, a z kaleidoskopu nej-různějších událostí vybrati jen některé charakteristické obrazy“) a p. Zdořilým býti p. spis. také nezapomíná („k němuž dovolím si ihned čtenáře uvést“ a j.) a místo všedního „Buchon vidí v Ottovi zakladatele“ řekne raději a sličněji „Buchonova do-

mněnka vidí v O. z.“ Od str. 175 do 178 podává se výňatek z „výborného a obšírného popisu (Parthenon) Whelerova“. Stojí za povšimnutí, jak prostince a nelepě ten ubohý Angličan píše proti našemu p. spis. Nepochybujeme, že p. spis. je si úplně vědom, že jsou „Athény“ psány pěkněji nežli „A journey into Dalmatia, Greece and Levant“ aneb „Voyage de Dalmatie, de Grèce et du Levant“!

Mluví v superlativech, i kde jich není třeba, a říci vždy raději více a hledané nežli méně a prostě jest význačnou vlastností p. spis. Avšak i nejpěknější kabát obnosí se, a pak se nelíbí; a tak jest i s vystrojeným slovem, užívá-li se ho měrou přílišnou. Na světě nejpamátnější, na světě nejvzácnější, na světě jediný — pokladů nejvznešenějších, půdy nejvzácnější — práce nejsilnější, studia nejbudlivější, nejpečlivější studia, s úsilím největším, nejpilnější práce — díla nejstokvělejšího, nejkrásnějšími výkony, způsobem nejkrásnějším — nejvolnější pohled, nejrozkošnější výhledka — stromovým nejbujnějším — a tímto způsobem jde to dále. Někde ovšem místo superlativu užíváno jiných zvukných obrátů a slov: jediný, nepřekonaný, rozsáhlý a svrchovaně zajímavý, způsobem svrchovaně důležitým, svrchovaně krásné a důstojné, svrchovaně důležité, svrchovaně vyvinutý smysl, svrchované ceny, troška povznášející, překrásná, nedostižné dílo, geniálním způsobem a nepředstíženým, nedostižitelná krása, nedostižné výše a t. d. Také slovo „obrovský“ není neoblíbeno: dílo zpousty v celé obrovské velikosti jeho, obrovské budovy, obrovská socha, obrovskou silu, obrovskému návozu, obrovskou střechu, obrovskou řadu a p. „Otihodny, velebny“ jsou zbytky, památka, stavby, koruna, zřícenina, scény, trosky, svatyně a j. Mluvě o učencích, kteří vynikli pracemi o památkách a topografii athenské, p. spis. neopomíjí říci o každém z nich něco pěkného. Ani z daleka nepřipadá nám umenšovati snad zásluhy oněch mužův, ale ve způsobu p. spis. nevidíme než pouhou šablону, která místy se protiví a unavuje. K této krasomluvné kytici slov náleží: geniální, na slovo vzatý, duchaplný, nej přednější pěstitel, klassicky vysoce vzdělaný, ohnivý a zaslonžilý, intelligentní a znalý, klassicky vzdělaný a pro umění zaujatý, horliví zpytatelé, hlavy nejlepší, ohnivý a vědychtivý, velmistř topografie — duchaplné zařazení, skvělý pokus a řídká soudnost, duchaplné rozlišování, epochální studia a p. Ano i ta „zlatá — nadějná — vlastenecká mládež“ tu nechybí. V tomto směru jeví se mluva p. spis. poněkud jednotvárnou, kteráž jednotvárnost stává se ještě citelnější příliš častým opakováním těchž slov a obrátů stejných. Bezpočtukrát užito na př. slov pořízen, pochozí, zdvíhati se. V této knize, jakoby nebylo jiných příměření výrazů, všechno se jenom zdvíhá — třeba v osmi řádcích třikrát: zeď, stěna, socha, skála, sloupy (157, 160, 161, 136, 132, 146, 175, 178 a j.), hrad, kupole, dymník, hora a výšina,

pomník a mohyly (10, 11, 26, 90, 137, 192 a j.), věž, pyrgos, terrassa, téměř a koruna, klášter, palác a hôtely, podlaha, výstaviště, půda, ulice, svah a rokle, podstavce a kandelábry, Munichia, Skýros, Lesbos, Iktinovo dílo, Odeion, Parthenon, trosky, akroteria, prach, podezídka, pásmo, hvězdárna, stupně, cypřiš, směr, amfora, tribuna, zkamenělý záchvěv minulosti, ba i ten „mráček sotva se zdvihá“. Také sloveso „korunovati“ (snad působením slova „krönen“ v pramenech) p. spis. nápadně vyznamenává: kupole korunuje hřeben paláce — stavba kupolí korunovaná (a o čtyři řádky dále) kapli na temeni svém korunovaný — skalině troskami korunované — stavbám hrad korunujeme — pyrgos korunovaný chrámkem — dílo korunuje hrad — hřeben okorunován dílem Iktinovým — zjev korunuje průčelí — pahorek korunovaný troskami (Lolling 296 a j. v.) — kaplička korunuje skálu a j. v. Sila a socha je pravidelně „obrovská“; minaret a džamie jsou „šeredny, ohyzdny“; tvrz, výklenky, otvory dělové, džamie a jeskyně „se šklebí“. Letohrádek tulí se k přístavu — xenodochi se tulí k háji — údolí tulí se k úpatí — krajina tulí se k úpatí — výtvor tulí se ke zdi a p. „Statný“ je Kréta, rumunský Řek, budova, sloup, postava, most, zbytky, kmet, paříkář a t. d.

Různého druhu opakování shledá se též dost. Po pěti řádcích opakují se slova „které (sloupové síně) vroubily obě strany Dromu (široké třídy)“ a když se řeklo „poprvé pozoroval jsem vysoký hřbet . . .“, počata hned na to věta „prozatím ovšem pozoroval jsem Pnyx“. Tu a tam i odstavce počínají jednotvárně: vyjímáme z popisu, vyjímám ze zprávy — nemůžeme v úzkém rámci těchto obrazů . . ., není v rámci našich obrazů místa a p. Ličení rozhledu s některých míst bývá druhdy také poněkud šablonovité: oko zalétá, žasne, poletuje, stíhá, hledá, spočine, obdivuje se . . .

Slabou (vlastně silnou) stránkou p. spis. jest užívání cizích slov. V knize, obírající se takovouto látkou, spisovatel ovšem nemůže se uzavřítí cizím výrazům, avšak nemá také sám libovolně a zbytečně počet takových slov rozmnožovati a činiti svůj sloh novinářskou směsí. Nač psáti: nonchalance orgánů, apathie posádky, indolence Turků, celebrita, komerční, sensace, meetingy, situace stávala se kritickou, eminentně, koncert národův, vnější efekt a j. v., když jest po ruce výraz český? Proč pak se reklamuje, profanuje, usurpuje, identifikuje, polemizuje s interprety, repraesentuje, imponuje, realisuje a t. d.? Snad kniha vypadá učeněji, otírají-li se o zrak čtenářův stále slova jako nimbus, identičnost, identifikace, konstellace, substrukce, ex-cerptor, koncepce, zélotism epigonů, exégéta, parafrase, in situ nalezený (Lolling 343, Milchhöfer 148 a j. v.) a p., ale pro širší kruhy tak se nepsává. Některá taková adjektiva a ad-

verbia jsou p. spis. zvláště po chuti: imposantní, geniální, konvencionální, sensační, graciosní, oficiálně, absolutně, kolossální, bizarrní a t. d. Při díle tohoto rázu dosti je slov cizích, odborných, bez nichž spisovatelé obejít se nelze; zbytečnou však libůstkou jest mluvit o stélách, politeii, epimelématu, maieutice, epimelétech, thalattě, mesogaii, nisiotech a t. d. Jest nám velice pochybno, že by obyčejný čtenář sám beze všeho pochopil výrok p. spis. o isaurských eikonoklastech, o západních fanaticích archaeologie a p., jakož i že by mimo mnohé jiné znal na př. slova: fustanel, palikár, kavas, hatišerif, donjon, disdar (srv. Michaelis 75: der Disdar [Festungscommandant]), piast, türbeh.

Vysvětlivek a poznámek jest v knize takovéto nutně třeba, rozhodně více nežli všech vědeckých a cizojazyčných citátů. K tomu nežádá se dlouhých výkladů; na mnoze stačí i jedno případné slovo k cizímu připojené nebo v závorce položené. Tak p. spis. někdy činívá. Avšak daleko větší jest počet výrazů, jimž se vysvětlení nedostalo, anebo vysvětleny později než náleželo. Samy sebou přece se rozumí, že slovo vysvětliti třeba, když se naskytá poprvé; a jest známkou nedostatečného k věci přihlídnutí, děje-li se vysvětlování teprve později. A tak teprve později vysvětlována slova: Marmara, drachma, sfendoné, pinakothéka, exégéta, zoforos, koilon, prytaneion, kyma, leschy (36 až 275) a mn. j. Slovo „Peiraieus“ naskytá se již dříve, ale později teprve dovídáme se, proč p. spis. tak píše a jaké si přeje výslovnosti. Munichia píše se proti obvyklému *y*, ale poznámka o tom ponechána až na konec knihy. 1000 tal., 1600 ok někde se vysvětlí (snad vlivem pramene), jinde však koruny, piastry, lepty zůstávají bez objasnění. Neznámé vykládá se někdy neznámým; na př. zakory (ζάκοροι); Hekatompedos nebo-li cella (?) a j. v. Naproti „architray neboli epistylon“ srv. „architrayův a epistylii“. Vysvětlení opominuto při velmi mnohých výrazích: agojata, nargila (obě u Meyera objasněno náležitě), stylobat a stereobat, kleiduchy, pyrfory, kanéfory, arrhéfory, krépidoma, strigilis, xoanon, pankratiasta, anthemion, vůz s apobaty, métroon, gynaikonitis, efébie, Skythové, boiotarch, dux, heortologie, plinthy, héliotropion a t. d. P. spis. vůbec mnoho předpokládá při svých čtenářích, dává jim příliš mnoho na domysl strangfordský štít, původce řeči proti Neaife, chronika anargyrských mnichů, konělibi Chalkidané, o nevoli divotvorného Tyáňana, otravný duch zásad Blancových a Lasallových, poručenská vláda hraběte Armansperga, výrok Schillerův o hrozném povaze lidské zběsilosti, odvahu soudruhův Albuquerqueových a p. v. Jak si čtenář vysvětlí slova „nepochybně sám Pittakis“, když tento z dosavadní četby je tuším neznámý? Pro kruhy širší nehodí se psáti: „táž ulice, kudy spěchal Ktésias, chtěje přepadnouti Aristona (Dem. c. Con. 7)“. Co nám Ktésias i Ariston

K čemu ten zkratek čtenáři nesrozumitelný? Podobná jest i zmínka o Aristogeitonovi. Co pak má si mysliti obyčejný čtenář při větě: *Quod non fecerant Barbari, fecerunt Barberini* (Michaelis 63), obměně starodávného přísloví, oživeného vtípem Lorda Byrona: *Quod non fecerunt Gothi, id fecerunt Scoti*? Ostatně není ta věta zcela případně umístěna; mezi tím, co činil Urban VIII. (Maffeo Barberini), a co Morosini učinil s Parthenonem, jest přece ještě rozdíl.

Kniha jest rozvržena na řadu statí se záhlavími: Peiraieus, Athény nyní a lid jejich, Hradní vchod, Parthenon a p. Ukazatel neobsahuje také více než-li ta obecná záhlaví. Nám toto rozvržení nezdá se býti uspokojivým. Práli bychom si ukazatele zevrubnějšího, aby každý bez dlouhého hledání mohl si nalézti místa o jednotlivých památkách. Souborná udání: Na svazích a úpatích Akropole — Na březích Ilisa a p. nemnoho povědi tomu, kdo příležitostně hledá poučení o jednotlivostech. Tu a tam ovšem jest po ruce udání v seznamu vyobrazení na poslední stránce; avšak to stačí právě jenom pro památky vyobrazené. Podrobnějším ukazatelem, jenž by zajisté nezaplnil mnoho místa, kniha by nabyla přehlednosti. Co do uspořádání neradi také pohřešujeme vzájemných odkazů na místech, která se stýkají obsahem. P. spis. činí tak poměrně velmi zřídka a to ještě teprve v posledních částech knihy (poprvé na str. 106, kdež zrovna ukazuje chybně ke str. 17 místo 71), při čemž obyčejně se spokojuje pouhým: výše už řečeno, výše vzpomenutý a p. Výjimky shledávají se pouze 283, 307, 331.

Při citování pramenův a klasiků p. spis. nevede si s žádoucí důsledností, užívaje na př. nestejných zkratků při jednom a též díle a p. Ostatně zkratky ty zůstávají veliké části čtenářstva nesrozumitelné. Co si čtenář vybere na př. z udání: C. J. G. 357 = C. J. A. 541 (jindy píše se také CJA); Plut. X. orr. p. 79. Westermann; Vitt. X. orrt. 7; Ps. Plut. Vitt. X. orat. 4; H. N. XXV. 49; Ail. V. H. XIII. 11; Philostr. l. c. II. 1. 14 a t. d.? K čemu jsou v takovéto knize odkazy: u Buchona, *Nouv. rech.* II. 254 sq.; Reisch, *Ath. Mitth.* XIV. 217—228; Foucart, *Bull. de corr. hell.* 1889, 171; frg. 148 u Harpokrationa s. v. *Ἀγκυλῶν*; u Apiana, *Inscriptiones sacrosanctae vetustatis*. Ingolstadii 1534, str. CCCXCIX a j.? Pro čtenářstvo nemají důležitosti, jenom kniha nabývá učenějšího vzhledu. Málo poučíme se, čtouce: Zlomek Poseidonia Apamejského, dle Müllerova srovnání po řadě jedenačtyřicátý, zachovaný v Athenaiových Deipnosophistech V. 212 F. . . Nepěkně nesou se věty, citáty přerývané: ježto radil (Plut. Demetr. 8) k míru s Makedonií (Plut. Fok. 32); šla k ní cesta z Athén skrze předměstský démos Ankylé (Alkiphr. ep. III. 43) a byla kdesi na polonostrově peirajském (Aristoph. frg. 143), dlužno s v. Wilamowitzem (Ans Kydathen 123) klásti . . .; podobně 380 a j. v.

Leckdy užívá se dříve zkratkův a teprve později uvádí se nápis dila úplně. Také Roy, Michaelis, Stuart-Revet a Dodwell uvedení s plnými názvy spisů teprve 184, 325 a 326.

Po stránce formální také různého druhu nedůsledností zářejí i při čtení povrchnějším. P. spis. oblíbil si hověti kvantitě a označuje dlouhé slabiky řeckých a latinských slov čárkami. Nehledíc k některým slovům, úplně již zdomácnělým, pokládáme snahu tu za zbytečnou, tím zbytečnější, čím méně možno jest v této věci vésti si venkoncem důsledně. Důslednost přecházela by tu málem ve směšnost, a polovičaté označování kvantity uráží zase libovольnost a svádí k četným nedůslednostem i omylům. Zde píše se na př. (s čárkou nebo bez čárky): Kerkýra, Helléspont, Lýsandros, Aigína, Tydánan, systematickému, mýthologický, arkádského (sic!), thessálský (sic!), chórův (!), Démosthénova (!) (zrovna po sobě: Démosth. — Demosth.), Zefýros (!) a j. v. Píše-li se *ý í á é* v celé řadě slov, proč nepíše se také v jiných? V mnohých slovech označeny i dvě dlouhé slabiky, jinde nikoliv. Déméter má tři délky označeny, ne tak Hégésos, Hérodés a j. Také jinak pravopis slov starých i novějších jeví velmi mnohé volnosti a nedůslednosti. Pěknou příležitost k rozmanitosti podaly p. spis. také předložky *s* a *z* s genitivem. Tu věru mnohdy nevíme, na čem jsme, a obyčejná pravidla o protikladném významu pádů předložkových zde nevystačují. Na jakém na př. pravidle založeno střídání předložek ve výrazech: *z* Museia, *z* Pykna, *ze* sousedství — *s* Museia, *s* Pykna (dvakrát), *z* Areiopagu, *z* nížin, *s* něhož (divadla) se přicházelo, *s* toho neb onoho stanoviska — *z* něhož (stanoviska) pozíral a j.? Rovněž pestrá a bohatá směsice pozoruje se při deklinaci některých, velice častě kladených adjektiv, jichž se užívá brzo troj- brzo jednovýhodně. Tak setkávají se druhy na téže stránce, ano i v téže větě, přerozmanité pády slov: stadijní (*ý*), boční (*ý*), čelní (*ý*), krajní (*ý*), ornamentální (*ý*), kolossální (*ý*) a t. d. V pravopise i jinak p. spis. má některé zvláštnosti. Píše „Dardanely“ m. obyčejných dvou *l*, ač jindy zdvojených souhlásek šetřívá až příliš (terrassa, terrass, protokoll, interess, koloss, tyrann). Rád zdvojuje ná- slovnou sykavku: ssuly se, ssýlalo, Sstupujícího, ssazení, sstonpil; vokalisuje předložky, kde je to chybné: ve Théseii, ve Thébách a j. Některé ze zmíněných nedůsledností přičísti lze na vrub té okolnosti, že dílo vycházelo po sešitech, k nimž přihlédáno ne- stejně. A vpravdě ukazují se tu a tam neshody v jednotlivých sešitech částí přednějších a pozdějších: král Georgios — král Jiri, džamie — džami a j. v.

Také tvarosloví není bez nedůsledností a zvláštností, z nichž jen malou část vytýkáme. „Dskami, lodem, volí Evropy“ zdá se snad pěkně býti řečeno, ale nikdo tak nemluví, ani snad p. spis sám. Že se při sklánění slov řeckých a vůbec cizích leccaké obtíž naskytne, jest pochopitelno; avšak i zde třeba je býti dle —

sledným. Jestliže p. spis. přijal nom. džamie, možno veskrze skloňovati a nehodí se nechávati někde nom. džami. Kolísání jest také při slově „raki“ a „Kallirrhoé“. Některé zvláštnosti týkají se rodu: údolíčko horské ručeje, tajemný sfinx (der Sphinx?). „Závět“ je důsledně jen masc. gen.; naopak zase „terč“ jen rodu ženského. Ke slovesu „bujeti“ píše se „bující“ i „bujející“ atd. atd.

V syntaxi p. spis. mezi pády zejména oblíbil si genitiv, zvláště některé jeho druhy. Spojka „než, nežli“ v knize snad úplně je vymýtěna, a místo ní kladen gen. comp. Jest to sice stručné, někdy však i méně jasné (větší padesáti stop chrámu a p.). Ne méně častý jest i gen. celkový, mnohdy ve spojení nyní neobvyklém (jichž jednu — jichž nejpěknější — majíc v Asklépiei z posledních útočišť svých a p. v.). Udání místná vyjadřují se důsledně prostým genitivem s výrazem příslovečným. Obraty, jako: jižně jeho, východně křižovatky, jižně jihovýchodního vrchu a j. čtou se nesčíslněkrát; předložky *od* snad ani jednou nenžito. I zde leccos spadá asi na vrub upotřeбенých pramenů. Téhož původu zdá se býti i oblíbené „následkem toho“. Genitivem doplňuje se celá řada sloves, i taková, při nichž častěji a správněji klade se akkusativ. Ostatně i zde jeví se nedůslednosti. „Obdivovati se něčemu“ jest tu frásí velmi hojnou vedle chybného „obdivovati něco“. Není obyčejno psáti: čině rozdíl bohyně a božstev — na rozdíl druhého divadla — přikloníme se přesvědčení — přiblížila se litice městu — pěstující místa archontů a p. Zbytečné umělkování shledáváme ve výrazech: s umělecké výtvary, se sochy Athénané byli — místa představovati si podobou (in der Form von?) pažitáv a p. častěji — různou se stavem dnešním (snad také působením pramene) — bude příčinou (?) nových staveb překopána a t. d. Podobného původu jsou asi také: sloup jeden od druhého — svatyně jedna ke druhé — velikost ještě vždy (immer noch?) ohromná — ne-li na rohu, aspoň vždy v sousedství — mezi Lysikrateiem a nemocnici, vždy však v rovině. Nepěkný jest způsob p. spis. vkládati do přístavku skoro pravidelně zájmeno *to*; dokladů jest bez počtu. Neobvyklé jest nyní psáti: položili se . . chtějíce býti pohotově, by Persané o útok se pokusili — a by věděli, zuby by je roznesli — i bylo by dílem . . , by bylo dovršeno; by brániti se mohli, by bylo třeba a p.

Zvláštnosti frastických kniha má valný počet. Přečte-li kdo několik prvních stránek, sezná řadu obrátů a slov, v nichž tuší oblíbené p. spis., a další četba to hojně potvrdí. Celkem spravoval se p. spis. tou zásadou, že máje na vybranou výraz obvyklý a méně obvyklý, volil raději tento, aby mluva jeho byla hledanější a květnatější; někde pak lze stopovati vliv něm. pramenů. Prvého druhu jsou na př. mimo mnohá jiná slova: veleba, tista (správně tista), vid, podsebití, plasovitý, osuhlý, ústrk (časů,

živlá), vidný, svidný, hrozný asijský úmor, veličenská, v soutkách, na středokratech, úporný žár, úporné poznámky, konělibý, skalných klepech, nepočetný (= nesčíslný), novožitná, budovu svěsti, věž svedená s nádechem romanskoanglické gothiky a t. d. Místo obrátů: „rozčereň, rozeklaný, táhlý, z daleka svidný, chrám (háj . . .) se ohlašuje, zdvíhá se, obyčejné venkovské místo fiše východořímské, násada, kapky, podřiznutý, zbývá na místě, vévodí, ovládá, hlavní tepny města (21, 24, 33, 34 . . .), šťastný objevce, les sloupů, soch (136, 166, 174, 319, 255, 258, 82, 157 . . .), korunuje, světec na sloupu a vzdušný jeho byt, korintský řád, svědectvím monumentálním stvrzen“, nacházeli jsme i my v něm. dílech slova vielgipelig, wildzerissen, langgestreckt, weithin sichtbar, kündigt sich an, erhebt sich, unbedeutende byzantinische Provinzialstadt, Ansatz, (Hänge)tropfen, unterschritten, an Ort und Stelle, dominiert, beherrschen, Hauptader, Hauptverkehrsader, glücklicher Entdecker, Wald von Erz- und Marmorstatuen, krönt, ein Säulenheiliger — seine luftige Wohnung, kor. Ordnung, monumental bezeugt. Zvláštní oblíbené těši se slova: známý, počín, bezpečně, dočista, pochozí, zpousta, která se naskýtají bezpočtu-kráté: známý kamenný lev, známá nonchalance, známé Pennethor-novy zkřiveniny (160, ale 185 jsou náhodou „doposud neznámý“), známý odraný obelisk a t. d.; strop byl bezpečně dřevěným, byla bezpečně položena a p. Německý původ zdají se prozrazovati i výrazy: uhodil na zbytky — udeřil na koilon (66, 279, 95, 208, 96, 99, 124, 187, 189 . . .); na bedrách Chandlerových spočívá Dodwell; otázka podnicena; zbývají na místě schůdky; přináší světlo do otázky; přivedly světlo do tajností. Pro prosté vypravování zdá se nám býti příliš hledaným psáti: stkvoucí denní hvězda — den opíral své kopí — zlatohlav po horách rozestřený — sloupy za sebou se braly — svět ostrovů (pahorků) a p. Mezi „skromný“ a „skrovný“ nečiní se u p. spis. rozdíl.

V příčině slovosledu a interpunkce bylo by možno na velmi mnohých místech ukázati, kterak nepřihlíženo k větám s žádoucí přesností. Často slova zbytečně přehazována: několik kroků toliko západněji horologia; čtenář zajisté v mysli své otázku přemítá o účelu této stavby; věci útrobám země dovedl odnítí Schliemanna duch neoblomný; nad ním pnoucímu se Niky překrásnému chrámku; vidíme obdivuhodně zachovanou dorskou stavbu neprávem tak zvaného Théseia; pomník ten týká se osudů muže anebo blízkých jemu předků, kterémuž byl věnován; za bezděkého svého v Athénách zimního pobytu a mn. j.

O původnosti obsahu knihy nemnoho možno mluvit. Rozumí se samo sebou, že p. spis. sám neobjevil v Athenách žádnou z památek, jež líčí, nýbrž že odkázán byl doma na užití do-tyčných odborných děl. Těch upotřebeno bylo hojnou měrou, ba mnohdy hojněji, nežli se nám zdá býti s prospěchem při knize psané rázem populárnějším, a užíváno jich namnoze obratně. Pro

Atheny samy byli p. spis. hlavními prameny, ačkoliv uvádí je pouze příležitostně v textu, a nikoliv souhrnně v úvodě, Wachsmuth, Curtius, Forchhammer, Milchhöfer, Lolling a j., pro Akropolis především Bötticher, Michaelis, Jahn a j. Počátečné líčení cesty z Cařihradu k Archipelagu a Archipelagem spočívá skoro výhradně na příruční knize Meyerově. P. spis. stýská si na Meyera a jeho „až příliš bojně mezery a nedostatky.“ My však, srovnávajíc knihu s Meyerem, neshledáváme stesk ten odůvodněným; naopak pozorovali jsme, že byl Meyer se svými plány a mapami p. spis. dost dobrým společníkem, jehožto stručná a suchá udání bylo ovšem třeba různými reminiscencemi rozhojňovati a prokládati. Cokoliv důležitého p. spis. vypravuje o cestě z Cařihradu do Peiraiea, našli jsme na různých místech také v Meyerovi, jednak v popisích krajín a mapách, jednak v úvodech dějepisných. Vražďení obyvatelův ostrova Psary, jež p. spis. klade do r. 1825, událo se dle jiných dne 4. července 1824. Tvar „Mesogaia“ není čistě attický. Slova, že v Gallipoli zřídka loď kotvívá, nejsou-li nesprávná, jsou aspoň nejasná (srv. Meyer 365). Na hoře, kde kdysi stávalo staré Panhellenion, jest nyní kaple sv. Eliáše. Vůbec jeví se v knize tu a tam neustálenost v užívání terminů zeměpisných, historických a p. Názvy nové i staré kladou se libovolně, tu ten tu onen, aniž bylo na vhodném místě označeno, že oba znamenají tentýž pojem. Zde přece měl p. spis. na př. v Meyerovi i Bäckrovi vzor přesné důslednosti. Vedle pravidelného označování dle našeho letopočtu objeví se najednou udání Ol. 87. 1 (snad z pramene). Některých zeměpisných názvů (Lagusy, Psyttaieia, Briléssos, Zostér = Kavura, ostrov Heleny = Makronisi a j.) nyní se neužívá a také se zřídka shledávají na mapách. Nynější Psara slula starým Psyra.

Pro čtyři následující stati nestačila ovšem stručná udání příručnice Meyerovy a Bäckrovy (Lolling); i sáhnuto mimo spisy již uvedené také po Jahnovi, Gregoroviiovi, Hertzbergovi a po některých člancích větších děl encyklopaedických. Mimo to příležitostně vplétány výňatky jednak z klasiků (Thukydides, Herodotos, Pausanias, Plutarchos), jednak ze spisovatelů novějších. Nejlépe dotýkají se neshody v datech dějepisných. Dle p. spis. Karaiskakis padl 6. března 1827 (dle Lollinga 6. května 1827). Vpád Alarichův udál se r. 394 (na str. 32) a r. 396 (na str. 84), kdežto jinde souhlasně — pokud jsme nahlédli — udává se r. 395. „Vpád Herulů r. 269 na štěstí minul města,“ ale jinde čteme: „267 wurde die Stadt von Herulern und Goten eingenommen,“ a p. spis. sám na jedné z pozdějších stránek mluví o vpádu Herulů do Athen r. 267. Rok 200 př. Kr. zvolen pro počátek římského panství snad jen přibližně místo bitvy kynosefalské. Další takové neshody týkají se r. 1205 (křižáci v Athenách), 1259 (titul vévodství athenského), 1466 (Vettore Capello),

1672 (list Babinův), 1674 (Chandlerova cesta do Athen), 1831 (londýnský protokoll), 636—624 (pokus Kylonův), 467 (vítězství nad Eurymedontem), 1394 (Nerio Acciajuoli vévodou athenským), 1447 (list a druhá návštěva Cyriakova v Athenách), 1674 (de Guillet), 26. září 1687 (zničení Parthenona), 11. duben 1833 (vydání Akropole). Ve statistice o počtu obyvatelstva napsán r. 1871 (m. 1870) a v r. 1886 vzato číslo (85—90.000) poněkud vysoké; praví se jinde (r. 1888 dle Lollinga): „gegenwärtig mit Einschluss der zur Stadtgemeinde gehörigen Nachbardörfer 85.000.“ Cizincův počítá p. spis. „několik set, hlavně Němců“; snad měl na mysli říci jenom „několik set Němců“. Cizinců vůbec jest tam asi více; čítaloť se jich v r. 1870 na 5000. Arsakion jmenuje se nejslavnějším učilištěm nových Athen snad jen ve smyslu slov Meyerových „das bedeutendste seiner Art“.

Popis města přerušen místy vypravováním dějepisným, ačkoli dějinám města a hradu věnovány stati zvláštní. Leckteré věci z dějin města ponechány až k dějinám hradu, myslím, že zbytečně; vypravování se tím trhá, a mnohé věci se opakují. A do dějin hradu pojato již zase leccos, co tam nepatří. To, co p. spis. vypravuje o knihkupectvích, fotografických dílnách, vozích a tramwayích, časopisech, hostincích a kavárnách a t. d., vzato jest z cestovních příručnic, kdež se o tom poučíme úplněji a lépe. Tak na př. *Ἐφημερίς* je dvojitý; hůtel d' Athènes, jež p. spis. mezi velikými hůtely jmenuje na místě prvním — snad proto, že tam sám slezl — rovná se lepším hostincům druhého řádu a dochází obliby zvláště mezi Němci. Že by byl „přímo před zámek královským“, není dosti správně řečeno. *Ἐφημερίς ἀρχαιολογική* vychází čtvrtletně a j. v. Ličení rozhledu s některých míst (belle-vue, Lykabettos a j.) do jisté míry připomínají dotyčné pokyny cestovních příručnic. Boulevardu Fabvierova, jak p. spis. na jednom místě praví, nyní více není; avšak jinde zase píše: „k rovině dnešního boulevardu Fabvierova.“ Nejasnost působí také užívání názvů: boulevard Amaliin a boulevard Filhellenů. „Dotýká se lidu athénské (píše p. spis.), nemohu opominouti krojů jeho“; ale pak zmiňuje se pouze o Albancích, kdežto ke kroji ostrovskému a palikárskému nedochází. „Atheny jsou městem ryze řeckým, t. j. východně orthodoxním“ — a na násl. str. dovídáme se o chrámech katolických, o kapli protestantův, o chrámu anglickém a ruském. O „správě“ Athen od r. 1361 do 1386 činí se zmínka, avšak o sicilské linii domu aragonského nedočitáme se pranic. Slova: „the maid of Athens“ vypadají, jako by byla i nápisem dotyčné básně Byronovy; ta však nadepsána jest „Song“ s refrainem *Ζών μου, σὰς ἀγαπῶ*. Některá udání místná nejsou dost přesná. Otta de la Roche obdržel lénem nejen Attiku s Athenami, nýbrž i Boiotii. Slova o návrhu v. Klentzově: „nedošel bohudík povšimnutí“ hodně připomínají německé „kam glücklicher Weise nicht zur Ausführung“. Chrámek Nikin znova postaven nejen

Rossem a Schaubertem, nýbrž i Hansenem, o němž p. spis. nečiní na tomto místě zmínky. Tato úvodní a po přednosti dějinná část čerpána především z Wachsmutha a Michaelisa; stopovati to nebývá nesnadno.

Šest dalších statí jest věnováno Akropoli. Látku zde uloženou spracovali mimo jiné zvláště Beulé, Burnouf, Michaelis, Lolling, Milchhöfer, Jahn a Bötticher. Mimo to užito také některých výsledků výkopných prací novějších. Z klasikův uváděni nejhojněji Pausanias, Herodotos a Thukydides; tu a tam jsou výňatky ze spisovatelů pozdějších (Cyriakus, Wheler, Kawerau a j.). Citáty míst z různých klasikův a z památek epigrafických, pokud se odnášejí k Akropoli, převzaty na mnoze již hotové z důkladného souboru Jahnova. Také zde někdy vlastní vypravování bez potřeby přerušeno, něco zbytečně opakováno a k přesnosti některých udání místných nedostí přiblíženo (208 k „Aglauriu skrze šíji vedoucí“ po pěti řádcích opakováno, 98 Limnai na jihozápadní (?) straně Akropole; srv. Lolling v příručnici Müllerově 327, Milchhöfer 189 a j.). Dle p. spis. Guras padl 12. září 1826 (jinde udává se 12. říjen) a Fabvierovo vniknutí do obležené Akropole líčí se, jako by se bylo stalo 13. prosince 1826, kdežto událost ta připadá dle jiných na 27. prosince. Postřehli jsme i několik neshod jiného druhu. P. spis. opětovaně mluví o „katastrofě“ Choirilově jako o nepochybném faktu historickém — Lolling, dovolává se Wilamowitze, nepřikládá věry osamotnělé zprávě Suidově. Stoa Eumenova má zděli 183 m — jinde udává se pouze 163 m. Appia Annia Regilla zemřela r. 161 po Kr. — avšak jinde není té určitosti (ca. 160 po Kr.; před r. 161 po Kr.; srv. Lolling 329). Také při psaní plného jména Herodova p. spis. dovoluje si úchytky. Apollon s Kreusou splodil prý Iona a tak se stal praotcem lidu athenského — Lolling píše určitěji „der Ionier“. Na str. 142 mluví se jen o Diovi, Poseidonovi a „známém“ štítě Athenině — u Lollinga nejen štít, nýbrž Athena sama (ovšem hlavy nemajíc) jest prostřed obou. „Mylné názory o velikosti sochy Atheny Promachos Michaelis uvedl na pravou míru, prokázav, že výše měla asi 9 m.“ řečeno dle Milchhöfra (208): die übertriebenen Vorstellungen . . . auf ein richtigeres Mass zurückgeführt . . . mit Einschluss der Basis etwa 9 m. Dále čteme, že klade ji (proti Löschckovi) na podstavec; avšak u p. spis. nedovídáme se, udána-li výška již s podstavcem či bez něho, což přece pro názor o celkové velikosti není nedůležité. Náklad na sochu Atheny Partheny p. spis. udává dle Köhlera a spotřebu zlata měří dle něho pouze drachmami — i Meyer i Bäderer činí věc srozumitelnější, udávajíce náklad též v markách. Přeměnu Parthenona v džamii p. spis. klade buď do r. 1459 nebo do doby po r. 1466 — Lolling udává určitě r. 1460 a také Michaelis rozhodl se pro týž rok. Deset síní akropolského musea Bäderer řadí podle katalogů Syblova a Milchhöfrova od I—X,

Meyer podle pořadu, jak se navštěvovatelé v poslední době vo-
dili, od X—I; avšak jedno i druhé děje se důsledně, čehož
jsme u p. spis. nepozorovali. Nejednou připomíná se, že posvátná
oliva na hradě ohněm neutrpěla — Pausanias však (I. 27. 2)
praví opak a také Lolling píše „verzehrte die Flamme auch den
Ölbaum“. Naproti určitému tvrzení o „místě, kudy Peršané hrad
slezli a arrhefory jednou v roce scházivaly,“ čteme jinde (u Lol-
linga) o průchodu, „welchen die Arrheforen bei gewissen jähr-
lichen Gebräuchen benutzten und durch welchen später auch die
Perser in die Burg gedrungen sein sollen.“

Jako toto, i mnohá jiná místa zněním svým dosti živě při-
pomínají užité prameny. Uvedeme aspoň nějakou ukázkou: Pro-
slavena jest vyhlídka na záliv saronský . . . nejprůhodnější pak
dobou jest hodina podvečerní [Berühmt ist die Aussicht . . . von
höchstem Reiz ist das Bild bei Sonnenuntergang]; také v jedno-
tlivých bodech dalšího popisu lze postihnouti některé shody. —
Hlavy pečlivě učešané . . . nesou ozdobu koší podobnou, která
nahore přechází v hlavici dorsiokonskou, tvaru zvláštního [Auf
dem Kopfe tragen sie einen korbartigen Aufsatz, der nach oben
sich zu einem besonderen dorisch-ionischen Kapitell entwickelt].
— Stylobat, jehož rovina položena jest téměř v též výši se hře-
benem Propylaiů [der Stylobat oder Säulenstand liegt etwa in
gleicher Höhe mit dem First der Propyläen]. — Čtvercové du-
tiny na epistylu snad původně ustanoveny byly pro věnce [Vier-
eckige Löcher am Epistyl deuten auf einen Schmuck desselben
mit Kränzen]. — Bylo nutno vedle 62 velikých a 36 menších
sloupů . . . provésti umělecky asi 50 soch v nadlidské výši pro-
štíty průčelní, 92 metop práce vypouklé, zoforos téměř 160 m
dlouhý a konečně obrovskou sochu bohyně . . . rohové sloup
ovšem dvakráté počítajíc [die vollendete Ausführung von 62 gros-
sen und 36 kleinen Säulen, von etwa 50 lebensgrossen Statuen
für die Giebelfelder, von einem circa 160 m. langen Figurenfrie-
sen von 92 Metopen und endlich dem 26 Ellen hohen Goldelfenbein-
bild der Athena . . . die Ecksäulen doppelt gezählt] a j. v. —
Na str. 109 u slov Vitruviových „post scenam“ připojena po-
známka pod čarou; tato však netýká se smyslu místa, nýbrž bez-
významné pro čtenáře emendace Schneidrový. P. spis. píše „Dio-
nysos Eleutheros“, ačkoli Pausanias (I. 20. 3), z něhož slov
ta jsou vzata, správně podává $\delta\iota\varsigma\ \tau\epsilon\ \epsilon\lambda\epsilon\upsilon\theta\epsilon\rho\epsilon\upsilon\varsigma$, a p. spis. sám
na str. 103 píše $\Delta\text{ΙΟΝΥΣΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΕΩΣ}$. Právě u těchto
slov čte se v Bädekrovi vysvětlivka „aus Eleuthera“ a na str. 17
dotčeno toho opět. Také Michaelis (32 a j.) užívá tvaru správ-
ného, a jasná jest dotyčná zmínka Lollingova 327 (srv. Mil-
höfer 175). U p. spis. však nečiní se, jak se zdá, přesný rozdíl
mezi Eleutheros, Eleutherios a Eleuthereus. Slova z Aristofano-
vých $\lambda\upsilon\sigma\iota\sigma\tau\alpha\ \delta\eta\pi\omicron\nu\ \lambda\omicron\nu\sigma\alpha\mu\epsilon\tau\eta\ \tau\eta\ \text{Κλεψύδρα}$ nepřesně př-
vedena na jazyk český (t. j. zajisté nejkrásnější budeš, vyko-

pavši se v Klepsydře). Citát z Vitruvia (140) a Spona (143) lépe bylo přeložiti. Také počátek listu Cyriaka Ankonského nepřekládán ve všem správně: *sex ingentes bino ordine columnas trium pedum diametri latitudine* = šest obrovských sloupů ve dvou řadách, ve vzdálenosti tří stop od sebe?! Srv. u Lollinga: prostřední mezisloupí 3·85 m, ostatní mezisloupí 2 m (1·8 m), průměr sloupu 1·6 m (1·2 m). Slovo Pausaniovo (I. 23. 7) *περιόχαντήριον* správněji bylo přeložiti významem „kro-penka“ nežli „kotel obětní“ (Sprengkessel?). Milchhöfer (204) užívá slova „Weihwasserbecken“. Na str. 150 p. spis. praví: „... byli Diomédés a Odysseus, onen unášeje z Lémna lučičště Filoktétovo, tento palladion ilijské.“ Avšak s lučičštěm Filoktétovým měl co činiti Odysseus, jak již gymnasiisté slýchávají z báje-sloví řeckého. P. spis. opačně přeložil slova Pausaniova (I. 22. 6) *ὁ μὲν ... ὁ δὲ ...*, ačkoliv Bötticher, kterým se přece tak ze-vrubně obíral, zcela jasně píše: Man sah hier „Diomedes und Odysseus, diesen den Bogen des Philoktetes wegnehmend, jenen die Athenastatue in Ilion raubend.“

Počátek stavby Parthenona p. spis. klade na r. 454 př. Kr. jako dle vlastního svého výpočtu; avšak tak se soudívá nyní skoro všeobecně (srv. Bädcker-Lolling 66; Michaelis 9; Bötticher 110; naproti tomu zvláště Löschke jest pro r. 447/6). Bötticherovo rozlišování chrámů pokladničních a bohoslužebných p. spis. rád nazývá duchaplným a činí z theorie té také některé vývody. Avšak rozdíl ten zůstává přece jen domněnkou (srv. dotyčné místo u Lollinga). Na str. 170 cituje se Plutarchos (c. XIII.), avšak životopis není jmenovitě udán. Řecké *γῆρας* (Paus. I. 24. 5) p. spis. překládá významem „supové“, máje snad *γῆρας* na mysli. Mezi těmi slovy však třeba činiti rozdíl (srv. Greif, Geier). Ono báječné zvíře (křídlatého lva s orlí hlavou) na přílbě Athenině jmenujeme obyčejně nohem na rozdíl od supy. P. spis. jmenuje Athenu Erechtheovou matkou — nedosti správně, neboť Erechtheus byl syn země a Athenou pouze vychován (*ὅν ποτ' Ἀθήνη θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ Ζεῖδωρος ἄρορα* Hom. II. II. 546 a n.). Dobře tedy píše Michaelis: der Pflögling Athenas — der erdentsprossene Pflegesohn der attischen Athena (Der Parthenon 184 a 34). Pausaniovo (I. 20. 7) *Ἰκσίων μύρμιρα* není dosti vystiženo slovy „z vůle bohů“. Mluvíti o „zločinu“ Xer-xově a „věčné hanbě“ Peršanů (srv. zločinná ruka Sgurova) nepokládáme přiměřeným a vidíme v tom jenom zvláštnůstku p. spis. Na str. 205 uvedeny tři citáty, v nichž píše se *ἀρχαῖος* místo *παλαιός* a naskýtají se úchytky v číslicích (srv. tytéž citáty u Jahna 23 a 25 a u Baumeistra s. v. Erechtheion). V Iliadě (II. 549?) prý se čte, kterak bohyně Athéna opustila Scherii, přišla do Marathona a do Athén širocecestných, kdež vešla do „domu“ Erechtheova. To však čte se ne v druhém zpěvu Iliady, nýbrž v sedmém zpěvu Odysseie (srv. mimo jiné

oba citáty vedle sebe u Jahna a Lollinga). Na pláne p. spis. označil Pandroseion západně od Erechtheia, jako by místo jeho bylo úplně zjištěno. S tím však nesrovnává se, co jinde píše (str. 208). Na jiných plánech, pokud jsme viděli, Pandroseion jmenovitě uváděno nebývá. Při celkovém provedení dívčí síně uráží cit p. spis. „úkol lepých dívek, hmotné sloupy nahrazujících“ jakožto „názor naprosto nehellénský a snad z Asie přenesený, jakož tvrdí Vitruvius (?).“ Vidi v něm „vtělení asijského názoru o nerovnosti lidí, nehodící se do města nejdemokratičtějšího“ a podivuje se, kterak se stalo, že „tento zkamenělý hold, vzdaný Feidiovou školou perskému barbarství, ušel zřiravého a dle okolností neúprosného vtipu Aristofanova.“ Na to lze, zdá se nám, snadno odpovědět: Aristofanes (a s ním snad všichni jeho vrstevníci) neviděl asi v provedení dívčí síně to, co tam vidí p. spis. bezpochyby po příkladě některého příliš ostrozrakého posuzovatele pozdějších dob, i neměl, proč by nezdařenou (?) stavbu stíhal svým vtipem. Uvádějí se ovšem tu a tam námitky a pochybnosti o kráse tohoto díla (Bötticher, Redtenbacher), avšak děje se tak namnoze jen se stanoviska čistě architektonického (srv. Bötticher 229 a n.). Než i tyto námitky dlužno přivést na pravou míru. Čtème na př. zase: „Die schönen Jungfrauen . . . lösen die ihnen gewordene Aufgabe, das Gebälk zu tragen, spielend und leicht, sodass der Eindruck des Gedrücktseins gar nicht aufkommen kann und die Gesamtwirkung wahrhaft erfreulich ist“ (dle Lollinga). A u Baumeistra píše se: „Die Vertretung der architektonischen Stütze, der Säule, wie des Pfeilers, durch die menschliche Gestalt ist der griechischen Kunst nichts fremdes . . . Das Motiv lag um so näher, als Frauen und Mädchen, wie noch heute im Süden, Lasten auf dem Kopfe tragend eine Erscheinung des täglichen Lebens waren.“ Také Burekhardt, Semper, Kekulé a j. neshledávali v korách nic urážlivého („dem schönen klassischen Vorbild der meist so unglücklichen modernen Karyatiden“). Ostatně o dívčích těch postavách a jich účelu srv. i Böttichra 230 a n.

Šest dalších statí líčí západní a severní stranu, počínajíc „skalním městem“ (Lolling „Felsenstadt“) až k Dipylu a odtud přes agoru k Diogeneiu. Příležitostně podávají se jednotlivé citáty a výňatky z klasiků (Thukydidu, Plutarchu a především z Pausania), jinde úryvky ze spisovatelů novějších (Spon, Ross a j.) a z překladů (Mejsnar). Tu a tam vypravování zbytečně se trhá, stávají se zmínky (mnohdy dost obšírné) o sporných otázkách vědeckých [Parabyston, Pnyx, epizoda o sochách Aristogeitona a Harmodia a o duchaplné domněnce Köhlerově, k níž pouze jediná okolnost nedovoluje p. spis. připojit se zcela (243), jež však (244) topograficky sotva je přípustná] a krásné rozhledy s výšin popisují se à la Meyer nebo Bädcker (od pomníku Filopappova skoro v opačném pořádku, s pahorku Pyknu, s Areiopagu).

Za své průvodčí pro tyto strany města p. spis. obral si mimo jiné jmenovitě Milchhöfra a Lollinga (u onoho především kapitoly: das südwestliche [felsige] Athen a Nord-Athen u Baumeistra od str. 152 do 177). U p. spis. shledáváme ovšem psáno více; bylot nutno převzatému jádru opatřiti nějaký obal a ten se našel jinde tím, že se uvedla někde mínění různých spisovatelův a pouhé číselné odkazy spojily neb nahradily úryvky z dotyčných děl a vypravování proložilo více méně případnými zmínkami dějepisnými a p. Milchhöfer na př. spokojí se s udáním: Ross, Arch. Aufs. I. 155, ale p. spis. podá zároveň asi 30 rádkový výňatek z Rossa a t. d. Podobností slovných i shod věcných naskytne se při srovnání knihy s jmenovanými prameny dosti. Dokladů bylo by lze uvést i tu dostatek. Převzaty jsou odjinud také zmínky o klášteře dervišů změněném v kasárny, o nápisu v zahradě při hvězdárně, o nymfě Aristobule a j. v. Rozlišování pahorků Pnyx a Museion děje se, „pokud vím (praví p. spis.), poprvé u Kleidéma;“ avšak na př. Milchhöfer (152) to také ví a Wachsmuthovi (370) to asi též nebylo neznámo. O poloze demu Melity (v městě) nedovídáme se také zde nově; otázkou tou obírali se mimo jiné Bursian, Curtius, Wachsmuth, Krüger, Lolling i Milchhöfer (150). P. spis. jest přesvědčen, že oltář dvanácti bohů jest vlastně ἑλέων βωμός; avšak ani v tom není on ani první ani poslední (srv. Milchhöfer 167). Poměr slov Ἐρινός — Εὐμενίδες — Σευράι není dosti jasný; u Lollinga shledali jsme přiměřené vysvětlení. P. spis. píše s Meyerem Erinye, ačkoli správný a obyčejný způsob psaní byl a jest Erinye. Slova Pausaniova (I. 28. 5) o tak zvaných ἀγροὶ λίθοι na Areopagu (srv. mimo jiné Lolling 330 a Milchhöfer 200) p. spis. převrátil, nepochopiv význam ἑβρις a ἀναδελια: právě naopak kámen žalobcův slul ἀναδελιας a kámen žalovaného byl λίθος ἑβριως. Výklad o vzniku pojmenování Demetrios Lumbardaris (od bombardování) zdá se nám málo pravdě podobným. O slově Pnyx p. spis. snad se domnívá, jako by bylo původně znamenalo skálu; aspoň není dotyčné místo dosti jasné. Forchhammer by ho byl poučil o jiném. Neobvyklé jest psátí: „obraz . . . do bohaté nížiny . . . na olivový háj“ a nejasno říci: „jedné z obou bran devítibranného Pelargika.“ Zmínka o Kleidemově ἐννεάπυλον τὸ Πελαργικόν, o Atheně ἀρεία, o stanovišti panathenajské triery při Areopagu dočetli jsme se na příslušných místech také u Wachsmutha, Lollinga i Milchhöfra. Do slov Pausaniových p. spis. vkládá někdy více nežli v nich jest a nepodává druhdy překlad ve všem správný. Reliefy metop východní strany tak zv. Theseia nejsou vyčteny přesně po řadě; výrazy „kerynejský“ a „Hesperidek“ jsou méně správný. Popis Theseia vůbec jest v některých částech poněkud kusý a méně důkladný nežli na př. u Lollinga, jenž i v maličkostech jest zevrubný (Perifétes a Sinis — Räuber Per. Sin. a j. v.). P. spis.

píše Skeiron i Skiron: toto (jak se zdá) tam, kde měl před sebou pramen německý, ono, kde nahlížel do Pausania. Schlangenfüsse (Lolling) a Schlangenfüssler (Meyer) nekryjí se s „rybím tělem šupinami krytým“. Úchylná data zpozorovali jsme při zmínce o vyhoření bazaru (20. srpna 1884), době složení Varronova spisu *de re rustica* (r. 35 př. Kr.; srv. Wachsmuth 669) a smrti Lucia Caesara (r. 3 po Kr. O bráně agory ostatně mimo jiné srv. Milchhöfer 173 a Lolling 321). Horologion není ve všech částech stejně přesně popsáno; co do věci srv. Meyera, Lollinga, Milchhöfra a j. Při jméně Andronikos Kyrrhéstés (dle Lollinga) není dosti patrný význam příjmení (Bädeker, Meyer i Milchhöfer mají: aus Kyrrhos in Syrien). „Windrose“ a „Windfahne“ není totéž (srv. Meyer 533); dle Meyera Triton zastupoval „die Stelle einer Windfahne“ (Milchhöfer: „Triton als Wetterfahne“; srv. Wachsmuth 669 a Lolling 321). „Vypouklé řezby“ v horologii, představující osm větrů, p. spis. nazývá „výborně pracovanými“. Tu ovšem lze říci: *de gustibus atd.*; avšak přece dovolíme si uvést i jiné posudky. U Meyera čteme: *von sehr mittelmässiger Ausführung*; u Lollinga (Bädeker): *im ganzen ohne jeden Kunstwerth*; (Iw. Müller): *die plumpe Darstellung je eines der acht Windgötter*. Že by Pausanias vědomě popisoval jednu budovu dvakrát, nemáme chuti věřit, a také důvody p. spis. sotva koho k tomu přivedou. Domníváme se, že to ani p. spis. tak nemyslí, nýbrž že chtěl místo „vědomě“ užiti nějakého jiného slova. Udání p. spis. o dvou nádražích athenských (zvl. levsinské — trati do Pater, Boiotie a střibrodolů lavrijských) není přesné; majíť Atheny přece ještě třetí nádraží lavrijsko-kefisijské, položené nad *πλατεία τῆς ὁμορίας*. Jest-li snad méně výstavně nežli jiné, na věci nic nemění. Ostatně bývá označováno ještě jedno nádraží do Kefisie při královském zámku. Název a vznik Dipyla mohl býti vysvětlen určitěji; šířka brány thriaské (3·85 m) udána u Lollinga jinak. Čtouce Milchhöfra, Lollinga a j., dovedeme pochopiti, proč Filippus V., proniknuv až do vnitř Dipyla, dále nemohl; p. spis. měl mluvit „o dvoru branném“ (= Thorhof u Lollinga a Milchhöfra) dříve. Místo správného Liviova (XXXI. 24) *maior aliquanto patentiorque* (Lolling, Milchhöfer, Forchhammer, Wachsmuth a j.) p. spis. píše „*potentior*“. Dörpfeldův výklad o stoce a Eridanu p. spis. přijímá, ale ani slovem nezmiňuje se o tom, že na jeho plánu Eridanos jinde již jest označen. Pohřebiště v Kerameiku není na plánu označeno dosti přesně (srv. jiné plány) a i ve vypravování umístění jeho kolísá. Hromadění vlastních jmen (301 a 302) pokládáme za zbytečné.

Při popise některých pomníků tu a tam napsáno leccos kvapně a méně správně. Na hrobě Aristionově jest jinoch držící ptáka v pravici (nikoliv „v rukou“) a sluha se strigillis (měl býti připojen význam český). Mluví-li se o „tístě kerynejské“ a potom o „tístě hrob neznámý ostříhající“, pochybujeme, že by

každý čtenář hned věděl, onde že miněna laň a tuto pes (Hindin — löwenartige Hündin, grosser Molosserhund). P. spis. mluví o býku na podstavci, jenž (?) nalezen ve výborném stavu; jinde však dočítáme se, že ohon, nohy a rohy jsou doplněny ze sádry. Podle líčení p. spis. rádi bychom viděli basrelief „znázorňující padlého jezdce, na koni sedícího a v levé ruce štít držícího, kterýž pravou rukou snaží se odvrátiti útok protivníkův, při čemž zasluhuje obdivu nenucený pohyb zobrazeného jezdce ve chvíli vážné.“ Co ten basrelief vlastně znázorňuje, zvíme správně teprve, když sáhne na př. k Lollingovi, Meyerovi a j. (im Kampf mit einem niedergeworfenen Fussoldaten). Aischines (III. 186; srv. Milchhöfer 166) sotva asi vyzýval Athénany, aby „v myšlénkách zašli do stoe Poikilovy“ (?).

Ostatními částmi a okolím města obírají se čtyři poslední stati. Také ty čerpány po přednosti z Milchhöfera, Lollinga, Curtia, Wachsmutha, Forchhammra a prokládány citáty i výňatky z Rossa, Krügera, Dodwella a j. Několikrát užito také četných dat ze statistických výkazův (o universitě athenské), úryvků z překladů (Končinský) a od 355—357 vložena životopisná stať o Schliemannovi. Klassikové uváděni ve velmi hojném počtu (zvláště Pausanias, Herodotos, Plutarchos, Demosthenes); citáty ty však přejímány na mnoze již z různých pramenů. Někde smysl místa podán méně přesně (306; srv. Paus. I. 20. 1 a Lolling 326, 278, 333, 343), něco zbytečně opakováno (222 poněvadž hranice zachována není . . . jest těžko určití pospolnou hranici . . .; 317 a 322 o rozsedlině, v níž vody potopy Deukalionovy zmizely; srv. Milchhöfer 178 a Lolling 322; 285 dle zdíva dlužno rozeznati dvě periody stavební: severovýchodní část z pískovce peirajského jest patrně starší, než mramorová část západní — 287 dle zdíva dlužno rozeznávati dvě periody stavební. Severovýchodní část jest porížena z peirajského pískovce a jest patrně starší, než mramorová část západní). Mimoděk vzpomínáme si tu slov p. spis. o Pausaniovi: „ . . . popis Pausaniův trpí známou původce svého ledabylostí, která o téže věci dvakráte a začasť i vícekráté pojednává“. Jako obsah sám mnohými jmény připomíná prameny: Neleion a Basile (Lolling 322 a n.), barathron (Wachsmuth 190 a n.), Olympieion (Milchhöfer 177 a n., Lolling 321 a n., Wachsmuth 225 a n.), chrám Deukalionem zřízený (Lolling 321), Delfinion a Pythion (Milchhöfer 179, Lolling 322), Leokoreion (Lolling 315, Milchhöfer 150 a 167), Kynosarges (zevrubněji a lépe Milchhöfer 180, Wachsmuth 461), Akademie (Wachsmuth 253 a n., Lolling 307, Milchhöfer 150, 176), Freattys (Wachsmuth 325 a n.), Boreas a Oreithyia (Milchhöfer 183, Lolling 324) a t. d., podobně naskytnou se tu a tam také větší neb menší shody slovné. I popis rozhledu od Olympieia, kavárna „stés kolonnés“ (αἰς ταῖς κολωννάς) a pravidelně tam zalétající chladivé vánky mořské zdají se také býti ozvukem německého pramene

(Bädeker-Lolling: die Ruine stās kolōnnās (εἰς ταῖς κολόνας) — bis zum Meer, das stets eine erfrischende Brise hierhersendet). Také na rozhledy s Lykabetta, Kolona Hippia, z jižní části královské zahrady, od Tzirloneri a od munichijského sv. Eliáše působily dotyčné pokyny cestovních příručnic. Na některých místech postihli jsme rozmanité neshody: při stavbě velké metropole (od r. 1842—1856) — při popise Olympieia (počet sloupů, délka chrámu 116 m místo 108 snad z Meyera, šířka, průměr sloupů) — peripteros 100 sloupův a obsloupení 116 (srv. Milchhöfer.) — Ampelokipi starověká Alopéké (dle Lollinga „ungefähr“) — při zmínce o lázních falerských a udání výšky sv. Eliáše munichijského (83 m). V nové metropoli p. spis. vidí „všude nádhernou spojenou s uměleckým vkusem“; jinde čteme: das Innere reich geschmückt, aber ohne künstlerische Bedeutung. Řezby kolem vlysu pomníku Lysikratova jsou „výborně zachovány“, dle Lollinga „zum Theile zerstört“. Jeden sloup Olympieia vyvrácen r. 1760, aby vojvoda „nabyl snadno ozdoby pro zamýšlenou stavbu“ nové džamie; dle Milchhöfra (178) byl „auf Befehl des Woywoden zu Kalk gebrannt“ (srv. i Wachsmuth 759). Veliká síň Akademie ozdobena jest „velikým obrazem vídeňského malíře Griepenkerla, kdež boj Titanů s božstvy olympskými jest znázorněn“. Meyer o tom dí: Im Hauptsaal des Innern Gemälde (jenom jeden?), Kampf der Götter und Titanen, von Griepenkerl in Wien. U Lollinga však se dovídáme, že tam jest osm velikých obrazů; p. spis., jak se zdá, byl sveden slovem „Gemälde“. Člověk by mohl, čta to, pochybovati, byl-li p. spis. vskutku na tom místě. Budova ústředního musea jest pomníkem štědrosti muže, jenž však jména svého neprojevil — dle Meyera (505, 540) jest to petrohradský Řek Bernardakis. Bädeker-Lolling ovšem praví jenom: auf Kosten eines reichen Griechen. Ženy jsou na mnoze sličné — píše p. spis.; jinde však čteme: Unter den Frauen dagegen sind Schönheiten, wie sie die Alten schildern, nicht häufig. Na místě jednoho dvorce Curtiova škola hledá městiště hippodromu munichijského — dle Lollinga „ohne genügenden Grund“. Παρά τοι τοῦ Διογένη místním podáním drží se na pomníku Lysikratově (srv. Bädeker, Meyer, Lolling 326), ježž p. spis. jmenuje „svítlnou Démostenovou“ podle některých zpráv starších (srv. Wachsmuth 734). O domnělé svítlně Diogenově ze 17. století srv. Lolling 326. O půdě agrajské mluví se dříve, nežli čtenář pozná předměstí Agry. Zmínku o heliastech při Ardettu pokládáme za zbytečnou. Zahrady (κῆποι) měly také v plánu býti označeny, ježto p. spis. dotýká se jich několikráte. Uváděje místo z Dodwella (I. 408), p. spis. zmiňuje se o směsi, „která Vitruvioví sluje emplector“ — bezpochyby nesprávně psáno místo emplecton. Attický večer nadchl lorda Byrona „k jedné z nejkrásnějších básní jeho“ — rádi bychom se od p. spis. dověděli název té „jedné básně“ —

Snad bychom se dohodli na jediném počátku třetího zpěvu Kor-sara (srv. Lolling u Bädakra 63). Na str. 382 p. spis. podává čtenáři tuto v jednom místě zkomolenou větu: „Hora Hymétos, končící v moři nedalekým mysem sv. Kosmy, ostrým i skalnatým, ve kterém badatelé po příkladu Ulrichsové jini proti Milch-höfroví shledávají mys Kolias, a lysé sklony laurijských hor zavíraly krásný obraz.“ Ve větě: „R. 480 dospělo perské vojsko . . . k Faleru“ má býti určité psáno „lodstvo“, hledíc k následující slovům „kdež také leželo vojsko suchozemské“. Řekne-li se, že byla akademie vystavena dle plánů Hansenových, není to dosti určité, protože byli dva stavitelé téhož jména, vídeňský a dánský: dle onoho zbudována akademie, dle tohoto universita. Rhigas byl také mučenník bojů za svobodu, jako Grigorios, a sice první: bylť zastřelen r. 1797 a Grigorios oběšen r. 1821. První síň ústředního musea obsahuje Herakleův zápas se lvem, ne však s erymanthským kancem (srv. Meyer 541 a Lolling-Bädaker 100). Stéla Aristionova jest zařazena v první síni dle obou spisů právě uvedených. Ostatně pořad síní nesrovnává se ani s jedním ani s druhým. Některá udání místná jsou jednak ne-správná jednak nejasná. Polytechnieon jest prý poslední budova řady pravostranné — avšak za ním jest ještě Musée central. Nepřesně zdá se býti řečeno, že „západní“ křídlo královského paláce jest obráceno do třídy kefisijské aneb „prostranství mezi třídou kéfisijskou a výstavištěm Zappeiem s jedné, mezi Rissariem a ruským chrámem sv. Nikodéma s druhé strany“. Líčí se pravý břeh Ilisa a mluví se o Eridanu, což není ve shodě s označením na plánu a s jinými místy. V okrouhlém pahorku, „kupícím se na pravém břehu Ilisa, spatřuje se od dob K. O. Mullera klassická Sikelia“ píše p. spis. a k místu tomuto připouje pod čarou poznámku, z níž se dovidáme, že K. O. Müller, hledaje polohy Sikeliie, „rozhodl se dle zpráv Forchhammrových pro pahorek před itonskou branou na levém břehu Ilisa“ (srv. označení na plánu). Podle p. spis. jest „pohled od bílé kapličky sv. Eliáše (na Lykabettu) přerozkošný“ — ale kaplička toho jména, jinak dosti obecného, náhodou na Lykabettu není. Jest tam kostelík sv. Jíří, po němž i vrch bývá zván Hagios Georgios (srv. Lolling 295.). P. spis. dí, že Herodes Attikos byl archontem eponymem „kolem r. 130 před Kr.“, avšak Herodes Attikos narodil se teprve kolem r. 103 po Kr. a vyzdobení stadia za Ilisem klade se do doby kolem r. 140 po Kr. Na str. 330 mluví se o nádherných korinthských hlavicích 3 m vysokých — napsáno patrně omylem místo „širokých“, jak viděti ze slov: das Kapitell, von schon entarteter korinthischer Ordnung, besteht aus 2 Stücken und ist oben 3 m breit (dle Lollinga). Že p. spis. oslepil Odyssea („Slepý Odysseus, jenž v průvodu Théseově ubírá se ku vchodu do podsvětí“) a že cituje také Platonovu Faidru (!) a Aristofanovy Acharňanky (!), rád mu promineme.

Text jest proložen řadou vyobrazení a připojeny k němu dva plány: Atheny starověké (dle návrhu dra. J. V. Práška kreslil F. Vaněk) a Akropolis athenská (navrhl dr. J. V. Prášek, kreslil J. Vančura). Poloha a směr nejsou obvyklým způsobem vyznačeny. Oba plány opatřeny jsou na jednotlivých místech číslicemi, jež však jsou bohužel bez významu, protože p. spis. (pokud se pamatujeme) v textu jich nikde neuvádí až na jediné místo („viz plán Akropole čís. 7“). Tím stává se text leckde nejasným, čtenář nedovede se snadno rozhlédnouti a plán pozbývá vůdčí ceny i názornosti, maje a moha míti jenom málo názvů plně vy-psaných. To platí zvláště o Akropoli. P. spis. užil, jak se podobá, obou plánův pro články „Atheny“ a „Akropolis“ v Ottově Naučném Slovníku, kdež pomocné číslice vesměs v text náležitě pojal. Že opominul to také učiniti v této knize, jest nám opravdu s podivením a neradi bychom v tom viděli známku zběžné povrchnosti, ježto vložení číslic do textu na příslušných místech nevyžadovalo žádné tak zvláštní práce. Prospěšnost toho jest sama sebou zřejma, a způsob sám p. spis. dobře asi znám z některých spisů, jichž jako pramenův užíval. Takto však jsou číslice na obou plánech úplně zbytečny. Jiná jest otázka návrhu obou plánů. Spisovatelé, jako Milchhöfer (u Baumeistra 200. III), Bötticher (55. VI), Lolling (u Müllera 336 a 352) a j., neostýchají se výslovně udati, že pro své plány užili jako základu té či oné kartografické práce jiného učence. P. spis. neuznal slušnost tohoto způsobu, ačkoliv na př. jeho plán Akropole jest také vlastně jenom půdorys Kaupertův, s nímž mimo jiné i měřítko má společné. A dále co se týče návrhů p. spis. — nechť někdo porovná plány Akropole u Meyera, Bäckera, Milchhöfera, Böttichera, Jahna, Lollinga (na tento upozorňujeme jmenovitě) a pak bledá na našem plánu návrhy p. spis. ! Návrhy ty měly býti nějak odlišeny, aby byly nápadnější — takto jich sebe pozornější čtenář nepostřehne. P. spis. praví, že plán Akropole sdělán je podle výkopů z jara r. 1888 a připomíná, že užíval „Lollingových originálních plánů nejpřednějších nalezišť, zejména pak Akropole“ a tento Lollingův plán že byl přesně dle postupu výkonných (výkopných?) prací doplňován. Dle toho ukazovaly by nahodilé úchytky a novoty na plán Lollingův, ne však na návrhy p. spis. Ostatně ke skutečným jeho návrhům neměli bychom — abychom mluvili upřímně — příliš mnoho důvěry. P. spis. na př. okrouhlý chrámek Augusta a Romy označuje na svém plánu kroužkem s číslicí 19. východně od Parthenona. Označení samo jest „návrhem“; na jiných plánech chrámek ten výslovně nebývá umístován, ba ani Lolling nedospěl ještě v r. 1889 tak daleko, jako p. spis. Lolling ovšem praví, že se zbytky toho chrámu našly před východním průčelím Parthenona, ale svědomitě dodává: „die Lage desselben ist bis jetzt noch nicht nachgewiesen“ a tudíž také následně na plánu jej nevyznačuje. Rozvětvení cesty od Propyläi

jedním směrem k Erechthei a druhým k Parthenonu, jakož i „návrh“ čís. 24 a j. shledáváme také u Lollinga. Na str. 299 čtenář laskavý se prosí, aby si sám označil na mapě směry Eridana — stoky od Lykabetta k Dípylu vedoucí. A co učiní s Eridanem již jinde na mapě vyznačeným, o němž p. spis. ani slovem se nezmiňuje?

Na mnohých místech, vhodných i nevhodných, p. spis. přičiňuje poznámky a jednotlivé nářážky na poměry české, srovnává je s řeckými. Promíjíme mu rádi tento projev vlastenectví a připomínáme toliko, že by si měl p. spis. některých těch analogií raději ušetřiti, aby uchránil se výtky jednostrannosti příliš nápadné. Také u Řekův p. spis. našel Lipany a Bilou Horu, rozdává hojně štilce nesvědomitým demagogům, brojí proti karrikování mužův o národ zasloužilých, chválí duchovenstvo řecké „v přecetných ohledech podobné zasloužilému duchovenstvu českému: cítit upřímně s národem svým a účastňuje se hojně práce jeho kulturní“ a t. d. Místo o karrikování mužů zasloužilých má také kus své historie. Ve stati „Athény a Athénané naší doby“ (Zlatá Praha, 1887 čís. 46) dotyčné věty vůbec není; tehdy nebylo jí ještě třeba. Když však brzo na to u nás počal vycházeti známý, hrubozrný obrázkový list, p. spis. neváhal rytířsky zastati se karrikovaných. Dal tedy p. Prášek každému, což jeho jest — vypravoval o všelikých svých zkušenostech, o mužiku, jenž mu prodával toliko za Napoleond'or starořeckou minci, o klučinovi číperovi, jemuž vtlačil do ruky dvě destíleptové mince, ba i o té prasnici, hovicí si ve chládku se svými selátký (snad dle Wachsmutha 236) — dotekl se i vojenské hudby, která v neděli odpoledne (srv. Meyer 489 a Bädcker 31) koncertuje na *πλατατῆς τῆς ὀμορφίας*; i divíme se věru, kterak mohlo všestranné jeho pozornosti ujiti, že od nás do Athen přicházejí a v Athenách také známými se stávají krajané umělci a ovšem i obyčejní šumaři. Opravdu podivno, že jich p. Prášek nezpozoroval — ani za svého pobytu v Athenách ani v Meyerovi (489) a Bädckrovi (47). Jaká to byla pro cit vlastenecký pěkná příležitost k nějaké vychvalné poznámce! A jako v této věci nepatrné, tak v mnohých a mnohých jiných zmíněné cestovní příručnice (což zejména platí o Bädckrovi) poučily nás stručněji sice, ale lépe a všestranněji. A tak, bylo-li by nám dáno na volbu doporučiti širším čtenářským kruhům pro seznání slavného onoho města buď knihu p. spis. anebo Bädckra-Lollinga, upřímně přiznáváme, že bychom ani na okamžik neváhali rozhodnouti se pro příručnici Bädckrovi.

Omylů a nedopatření jest i jinak v knize dosti. Nejsou to vesměs chyby tiskové, jichž jest hojný počet; některé z těch chyb jdou patrně na vrub spisovatele. Uvádíme jen některé: *Athènes ancienne et nouvelle — des plus excellens — à quelle 150 pas* (m. quelques Wachsmuth 751) — Deslor (m. Des-

laur?) — Graviars, Graviarsa (m. Gravier d'Otières; p. spis. sveden byl Michaelisem 61 „unter Leitung Graviars d'Otières“ neb týmiz slovy u Böttichera 32; ale srv. Lollinga 293) — ἱεριατώριον — Πόμπηιον (m. πομπήιον; srv. Forchhammer 303, Lolling 312, Milchhöfer 161) — chórāv — thesmothésion — Parthénon — Efésu — Asomato (m. Asomaton) — dřevem (m. dřevcem; srv. Pausan. I. 2. 4 δόρον ἀφιεῖς) — Demosthénova — apodyktický — tryglyfy — Iut. Pollux (dvakrát m. Jul.) — Oireithyia (m. Oreithyia, také v Zlaté Praze 1886) — mezi svatyni Semnám zasvěcené — kabátek (m. klobouček; ten „kabátek z plsti“ již i v Zlaté Praze 1887) — palaistrem (m. palaistrou) — Lordiké (m. Laodiké) a j. v. I v těchto věcech jeví se tedy p. spisovatelova povrchnost.

O svém pobytu v Athenách p. spis. mluví v knize často a patrně rád. Přejeme mu toho a nepochybujeme, že návštěva půdy tak památné uvizne živě a trvale v mysli pozorného a ujatého starožitníka odborníka. Méně však příjemně dotýká se čtenáře, když p. spis. stavi svou osobu příliš v popředí, opakuje často zbytečně leckteré jednotvárné obraty: dle mého názoru (domnění, zdání, náhledu) — pokud vím — myslím — neváhám prohlásiti — já a klassický vzdělaný rodák a p. Nesčíslněkráté p. spis. hovoří o svých pozorováních a dojmech, vypravuje čtenářstvu o svých zkumných pochůzkách („s nerozlučnou svou zápisnicí“) na ctihodné půdě athenské a neopomíjí příležitostně ukazovati na práce, jež již napsal, i slibovati nové. Ohledával — prý (referujeme, co p. spisovatel svým čtenářům oznamuje, a užíváme při tom namnoze slov jeho vlastních) — do zevrubna rozmanité památky a důležitá místa, konal „ne bez nebezpečství“ studia topografická, znamenal si nápisy, za časné hodiny ranní zpytoval půdu, jednou podvečer naslouchal klinkání zvonův, kochal se pohledem s Lykabetta, od Olympieia pozoroval okolí se skalné výšiny, konal vycházky do okolí, učinil procházku po břehu mořském a Kapnikareu viděl plnu od časného rána do pozdních hodin večerních atd. P. spis. volil k pobytu hôtel d'Athènes, avšak potom byl mu soukromý byt v rodině Dörpfeldově „velice vítaným“, poněvadž tam bydlel také Kawerau, „jenž právě účasten byl při výkopných pracích na Akropoli“; Lolling „byl mu rádcem při ohledávání někdejší polohy starověkého města“ a dovolil mu „pohodlně užívati knihovny v ústavu i v soukromém bytu“. Dále dovidáme se, kterak prospěšna byla p. spis. večerní společnost v jídelně hotelu d'Athènes, kdež několikráté i Köhler býval přítomen. „Tam poobědval jsem (praví p. spis. ve Zlaté Praze 1888 str. 38) několikráté polévku ze sýra a z vajec, skopové maso vařené v dýních, pilav anebo smaženou rybu na oleji, k čemuž podáváno chutné a na pohled krásné ovoce. Při stole bývaly živé rozhovory, zvláště ve čtvrtek a v neděli, když Lloydová pošta dopravila časopisy středo-evropské; mnohdy ujednávány společné vycházky do okolí nej-

blížejšího, které mně zvláště byly vítány; dostaloť se mi zajisté poučení nezkaleného o věcech, které byly příčinou poutí mé.“ Rád vzpomíná p. spis. „krásných večerů, jichž zažil ve verandě zahradní“ u dra. Dörpfelda, a několikráte byl prý také pozván „do hostinné domácnosti kapitána Kopeckého“. Jméno Schliemannovo slyšel na všech stranách; k údolí říčky Ilisa blížil se „červencovým vedrem znaven, s okem na vyprahlé a sluncem rozžavené skály uvyklým“; „kdykoli se ubíral k hradu anebo do „skalného“ města, tu vždycky srovnával v mysli útvar skály s Pausaniovým popisem, a tu stále mu v hlavě utkvívala domněnka, že výklenek skalný byl stanovištěm panathenajské triéry“ (srv. Lolling 331), „jednoho čtvrtku z rána vzal do ruky „Journal d'Athènes“ s pojednáním dra. Ornsteina proti Schliemannovi;“ a t. d.

Těmito a takovými výrazy může vzniknouti ve čtenářích domněni, jako by byl p. Prášek v Athenách pobyl dobu delší, aspoň několik neděl. Ale domněni toto bylo by klamné, a aby snad nikdo ze čtenářů k takovému klamnému domněni sveden nebyl, pokládáme za nutné vyšetřiti, jak dlouhý byl pobyt p. Práškův v Athenách a jak rozsáhlá mohla býti jeho autoptická studia. Výklad tento vybočuje sice z rámce filologické úvahy, ale jest pro správné posouzení díla p. spis. a zvláště některých tvrzení v něm obsažených nezbytný.

P. Prášek podnikl do Athen cestu jedinou, a to r. 1886; na cestu tu dána mu c. k. ministerstvem kultu a vyučování podpora peněžní i dovolená, které užil od 1. července 1886 (srv. progr. gymn. Kolínského 1886 str. 30). Cestu svou popsal p. Prášek v hojných článcích cestopisných v Zlaté Praze r. 1886, 1887 a 1888; jich pouhý otisk tvoří značnou část jeho spisu, o němž pojednáváme. Z článků těch snadno lze si sestaviti sice směr jeho cesty do Athen a částečně i zpět, ale nikde v nich (ani ve spise „Athény“) neoznačuje se, kdy kam přijel a jak dlouho kde pobyl. V té příčině v článcích i v knize jeho panuje naprostá mlhavost. Zde malá ukázka: o 5. hodině vyjel p. P. z Cařihradu (str. 1.), ale nepraví, kterého dne ani kterého roku, jel pak 36 hodin (str. 1 n.), okolo poledne počal se vynořovati ostrov (str. 15), k večeru shromáždila se společnost (str. 15), z rána za šera vpluje do Peiraiea (str. 16—17) — jednoho čtvrtku vzal do ruky Journal (str. 364) — poslední den před odjezdem věnoval . . (str. 383) atd. atd. V celém jeho díle cestopisném o 392 stránkách jest na str. 377 jediné datum, t. j. den pravoslavného svátku sv. Petra a Pavla. Kdy do Athen přijel, jak dlouho tam pobyl, kdy odjel, p. spis. nepraví nikde, ovšem však mluví, jak jsme viděli, na hojných místech tak, že v čtenáři může vzniknouti domněnka, že tam pobyl dlouho.

Z jeho dopisů v Zlaté Praze o cestě do Athen první čtyři jsou datovány; ostatní datovány nejsou. První jest datován „na

palubě Széchénya" 20. července (Zlatá Praha 1886 str. 543), druhý v Zemuni koncem července (ib. 556), třetí v Baziáši 1. srpna (ib. 574), čtvrtý ve Ršavě 10. srpna (ib. 587).

V datech uvedených jsou však **zjevné odpory** proti datům nám odjinud známým. Čtenář viz a sud sám:

P. Prášek datuje svůj čtvrtý dopis ze *Ršavy 10. srpna 1886* — a pardubický časopis „Pernštýn“ (1886 č. 65) oznamuje, že p. Prášek měl v *Pardubicích 9. srpna 1886* přednášku „O Athénách jindy a nyní“.

P. Prášek datuje svůj třetí dopis z *Baziáše 1. srpna 1886* — a „Kolínské Noviny“ ze dne *31. července 1886 č. 41* ve zprávě „Z cesty po Orientu“ píše, že p. Prášek se již vrátil a že „mešká v Pardubicích, zanášeje se rovnáním rozsáhlé vědecké kořisti, již byl v Orientu získal“.

P. Prášek datuje svůj druhý dopis ze *Zemuni koncem července 1886* — a jinde (v soukromém dopise) píše též p. Prášek, že „koncem července“ se vrátil, a máme svědectví, že *24. července byl již v Pardubicích*.

P. Prášek datuje svůj první dopis na *palubě Széchénya 20. července* — a v „Zlaté Praze“ 1888 str. 38 a v „Athénách“ str. 377 píše též p. Prášek, že *11. července* konal vycházku z Athen do Falera.

Kdo tu má pravdu, pan Prášek, či „Pernštýn“? — pan Prášek, či „Kolínské Noviny“? — pan Prášek ve „Zlaté Praze“, či pan Prášek v dopise soukromém a v „Athénách“?

Jak nahoře ukázáno, píše p. Prášek tak, že ve čtenáři může vzniknouti domněnka, jakoby byl v Athénách skoro zdomácněl. Namítá se tedy otázka: *jak dlouho byl p. Prášek v Athénách?* O tom se p. Prášek, jak už řečeno, v dile svém nevyslovuje. Vypočítáme si to tedy, načrtnouce jeho cesty (tam i nazpět) jednak podle údajů jeho vlastních, jednak podle možnosti, kterou poskytují dané poměry komunikační. *)

Pan Prášek vyjel z Kolína 1. července 1886. Jel přes Vídeň, Pešť a Bělehrad až do Ruščuku po Dunaji; přijel 7. července do Ruščuku, odtud též den jel dráhou do Varny, a po Lloydovém parniku „Dianě“ do Cařihradu. Do Cařihradu přijel ve čtvrtek dne 8. července. Odtud jel dne 9. července opět na Lloydovým parníkem do Athen a tam přijel v *neděli 11. července* (na pravoslavný svátek sv. Petra a Pavla).

Nazpátek jel p. Prášek touž cestou, jako tam, totiž (dle jednoho svého soukromého dopisu) „opět přes Cařihrad“ a „po

*) Při výpočtech těch opíráme se o naprosto spolehlivá úřední data v seznamech jízdních pořádků dráh i parníků z července r. 1886. Mohli bychom tedy tvrzení svá provázeti i spolehlivými doklady; pomíjíme jich pouze proto, abychom čtenáře neunavovali.

třidenním pobytu v Cařihradě^a navrátil se „koncem července“, a byl v Pardubicích již 24. července, ne-li dříve. Aby to vše bylo možno, p. Prášek *musil vyjetí z Athen ve středu dne 14. nebo ve čtvrtek dne 15. července.*

Pobyl tedy pan Prášek v Athenách čtyři, nejdéle pět necelých dní.)* Prohlédnutí si v čase tak kratičkém i jen nejzběžněji památky a musea athenská, jest velmi nesnadno. Konati při tom topografická zkoumání, studovati v bibliothekách a museích, podnikati výlety do okolí, jest v čase tak krátkém ještě nesnadnější.

P. Prášek ve svém díle často se chlubí svými styky s archaeology athenskými a svými autoptickými studii. Styky tyto a studie dle výkladu podaného mohly však býti praskrovné. Tím vysvětlujeme si, proč celé jeho dílo musí býti a jest založeno na pracích cizích, tak jako díla jeho předešlá, proč v něm není stopy samostatného bádání a proč jest, ač p. Prášek v Athenách byl, tak povrchní.

J. Novotný.

Antonín Krondl: Uvedení do studia Tironských not.

Část I. Programm c. k. vyššího gymnasia českého v Brně na konci šk. r. 1887—88. V Brně 1888, str. 7.

Spisovatel, v kruzích stenografických pro své zásluhy o rozvoj a šíření těsnopisu českého chvalně známý, ve stručném tomto pojednání shrnul výtěžky bádání Mitzschkeho, Schmitze, Zeibiga a jiných o původu a vývoji rychlopisných značek latinských, obzvláště jménem propuštěnce Ciceronova označovaných. Podáv krátce nástin pramenů, z nichž čerpáme vědomosti o „notae Tironianae“, dotýká se rozličných sporných otázek o jejich původcích, otázek to, otáčejících se zejména kolem známého místa Isidorova (Orig. I, 21). Při tom počíná si obezřele; tak na př. jen schváliti lze, co proti Mitzschkovu mínění praví, že není poznámkami zachovávanými nikterak rozhodnuto, který Seneka „opus (notarum) effecit in quinque milia“. Referent aspoň nijak nechtěl by popírati, že spíše Senekovi rhetorovi než filosofovi by bylo lze přičísti vynález znaků nových; neboť poznámka v cod. Bernensis 611. asi jest konjekturou čtenáře nebo písaře onoho rukopisu. Rovněž zamlouvá se nám úsudek p. spis. — v němž přidržuje se Schmitze — o tom, jak vyložiti slova „Tiro, Ciceronis libertus, commentatus (lépe asi „commentus“) est notas, sed tantum praeposi-

*) Měli jsme původně vypočítáno, že p. Prášek pobyl v Athenách sedm dní; ale výpočet ten zvrátil se nám vlastním udáním p. Práškovým, jenž tvrdí, že na zpáteční cestě pobyl také tři dni v Cařihradě.

tionum". Chyb tiskových, jimiž však p. K. není vinen, ježto ne-
mohl obstarati si sám poslední korekturu, jest dosti; na př. str. 3.
prouštěnce, erudi (tio) ne m. eruditione, str. 4. quam vis m. quam-
vis, str. 7. Phateoba m. Plateola, str. 8. (ve výčtu literatury):
Mitzsche m. Mitzschke a j.

F. Čáda.

Jules Lemaitre: Corneille et la poétique d'Aristote.
Paris, H. Lecène et H. Oudin, 1888. Str. 84.

Proslulý kritik podává v monografii této poznámky své o Corneillově theorii dramatu, obsažené v jeho Les trois discours a Les préfaces et examens, poznámky vtipné a duchaplné, jimž čtenář, pokud se týče kritiky Corneilla, rád přisvědčí. Nám zajímavá jest práce ta proto, že v ní autor známých Impressions de théâtre pronáší úsudek svůj o Aristotelově Poetice. Myslím, že smím říci, že soud ten není dosti nestranný. Lemaitre jest pln nevole nad tím, že duch tak silný a svérázný jako Corneillův, jenž po třicetileté práci pro divadlo své zkušenosti v oboru tom uveřejňuje, o Aristotelovi mluví s ostychem zrovna žákovským. Corneillovi nebylo toho prý třeba. Aristotelova Poetika způsobila ve Francii arci mnoho zlého; vinni jsou však klassikové francouzští. Rozmrzelost nad hříchy předků učinila, že L. jest vůči Aristotelovi corruptus index. Za druhé myslím, že L. úsudek vůbec jest nespravedlivý pro pohrdání, jaké všude dává na jevo. Corneille a ti, kteří po něm přišli, klaněli se Aristotelovi; to byl extrém a Lemaitre je extrémem druhým. Tak z vysoka o Aristotelovi mluvit a tak snadně ho odbyti nelze. I při aesthetickém posuzování neobejdeme se bez notné dávky akribie filologické. — V té „malé theorii“ Aristotelově jsou zajisté chyby, jež nám, moderním lidem, hned bijí do očí. Tak chybné jest Aristotelovo mínění o tom, které „poznání“ je nejvhodnější pro tragoedii. Kdo však popře, že jsou v Aristotelově Poetice pravidla, jež dodnes jsou správná, ba dokonce, že stěží kdo dovede některá z nich lépe dnes pověděti? Lemaitre správně tvrdí, že skutečných zákonů uměleckého tvoření není mnoho, ostatní vše že je konvence, která se mění, a umění rádo že se posmívá formulím. Po nestranném uvažování co jiného můžeme říci, že z Poetiky Aristotelovy se změnilo než konvence, věci, jež záleží na vkusu obecnstva? Z tragoedie zmizel chor, hudba, kothurn, heroové a osoby královské; jeví se otevřeno větší měrou hrdinkám ženským a z vášní hlavně lásce. I pojem velikosti ve výměru tragoedie má dnes jiný obsah i rozsah. Ale na věčné časy bude *πραΐς μέθεος ἔχουσα* podmínkou a základem tragoedie a *ἡδονὴ οἰκεία τῆς τραγῳδίας* bude vždy táž, jak, veden jsa pravým taktem, ji vymezil Aristoteles suše a prostě. Myslím, že to není úsudek filologicky jednostranný. Na str. 33 směje se Lemaitre proudům prolitého inkoustu pro známá poslední slova ve výměru tragoedie a připo-

juje pak tato charakteristická slova: „Ce qui me ravit, c'est de songer que cette phrase, sur laquelle devaient pâlir, à travers les siècles, tant de savants naïfs, Aristote l'a sans doute griffonnée un soir à la façon d'un simple memento; car elle est incomplète et mal construite, elle offre une image bizarre et non préparée, et elle est toute pareille enfin à ces notes, intelligibles pour nous seuls, que nous jetons sur un carnet pour nous rappeler plus tard une idée qui nous a traversé l'esprit. Et c'est sur cette note de calepin, rédigée en style hiéroglyphique et télégraphique, et qu' Aristote lui-même aurait peine à déchiffrer aujourd'hui, c'est sur ce gribouillage que des âmes simples et sérieuses ont entassé des in-folios!“ Slova efektní, ale zajisté nikoli pravdivá. Lemaitre má divné ponětí o Aristotelově způsobu psaní. Definice Aristotelova jasná není, to je zřejmo. Ale bizarní, nepromyšlená? V slohu „telegrafickém“ jsou podány téměř všechny výměry Aristotelovy a o obsírnost v definicích vůbec není státi. — Výklad, který L. sám o definici tragoedie podává, je nemožný právě tak, jako leckterý, jimž se posmívá na straně 33. Slova *δι' ἑλίου καὶ φόβου* v definici uvedena prý jsou jen za příklad místo vášní vůbec! Aristoteles však nikde nemluví než o *ἔλκος* a *φόβος* nebo *ἔλκεα* a *φοβερὰ*. — Co jediné lze z výkladu Lemaitrova acceptovati, jest, že Aristoteles očistu („purification“) vášní míní ve smyslu aesthetickém a nikoli mravním. Poněvadž *δι' ἑλίου καὶ φόβου* uvedeno jen příkladem, lze prý v definici za ně substituuвати příslušný pojem nadřaděný, a tak vychází ze slov Aristotelových smysl tento: „tragoedie očistuje vášně, jichž nám zakoušeti dává“ nebo „nedává nám jich zakoušeti leda očistěných“. A v čem záleží tato očista? „Purifiées“ entendez exemptes de la douleur et du trouble profond qu'elles nous apporteraient si elles étaient excitées en nous par des événements réels. Minění tak výborného znalce literatury dramatické a dlouholetého okoušeče katharse divadelní zasluhuje arci uvážení. Přece myslím, že rozřešení, jehož dodělal se Günther (*Grundzüge der tragischen Kunst*. Berlin 1885), pošínulo nás v otázce té k pravdě mnohem blíž.

E. Peroutka.

Julius Beloch: Campanien. Geschichte und Topographie des antiken Neapel und seiner Umgebung. Zweite, vermehrte Ausgabe. Breslau 1890. Str. 472. Váz. 10 marků.

Před 11 lety vystoupil Beloch poprvé tímto dílem jako spisovatel v oboru klassických starožitností a antické geografie. Od té doby arci dosti bylo příčin k změnám a zvláště k doplnění knihy; neboť spisy, jež napsali Nissen, M. Ruggiero a j., sbírky nápisů uveřejněné během těch let (C. J. L. 10. svazek, sbírky Cvětaševova a Röhlova a pod.) ledakteré tvrzení Belochovo anti-

quovovaly a text nápisů, jež v knize své otiskl jako doklady, lépe stanoven. Nicméně ponechal Beloch v tomto vydání knihu dřívější téměř nezměněnou a, co bylo třeba doplniti, přidal ke konci (str. 433 nn.). A tak i nyní kniha počíná úvodem o zemi a národu Campanie, t. j. — poněvadž Campanie nikdy nebyla politickým celkem jednotným — země Campanie osazené, protírající se mezi Volturnem a Sorrentem i Noceron, mezi Tifatou a mořem. V úvodu podány nejdůležitější vědomosti o Auruncích, Hellenech, Etruscích, Campanech a Římanech v Campanii, jakož i o poměrech státoprávních této země. K tomu oběmu nutno povšimnouti si doplňků (str. 433—460), kdež zejména o historii kolonisace řecké, o římské správě v Campanii a o zalidnění kraje toho dodáno a opraveno, co zjistilo se novým badáním. Neméně cenným dodatkem jest krátký přehled novější literatury Campanie se dotýkající (str. 460—462). Vlastní pojednání rozděleno, jako dříve, ve tři knihy, k nimž podány dodatky (str. 463—473). Prvá kniha („Die Phlegraea“) po krátkém nástinu obecném věnována jest Neapolí, Puteolům, Cumám, Misenu, Pithekussám; druhá („Das Sarnusthal und der südliche Golfstrand“) probírá nejzajímavější partie Campanie: Herculanium, Nuceri, Alfaternu, Surrentum, Capree; třetí konečně („Die Campanische Ebene“) jedná o Capui, Volturnu, Liternu, Acerrách, Suessule, Nole, Abelle. Že v knize Belochově najde se poučení bojně pro geografií antickou, pro historii neméně než pro filologii, speciálně antiquity římské, nemusíme podotýkati. K ozdobě jí jest též 13 pěkných map a plánů. Nicméně nelze upříti, že dvojitost ona, s jakou dílo zpracováno, že totiž text starší téměř slovně ponechán a teprve ve zvláštním oddílu se podávají k jednotlivým stránkám spisu doplňky a opravy, není užívání knihy na prospěch. Taktéž nelze omluviti, že vynechány z celého líčení Pompeje. Říci, že tato partie by vyžadovala, měla-li by býti zpracována důkladně, zvláštního svazku, věc neospravedlní. Mohlť zajisté podán býti aspoň kratší náčrt dosavadních objevů a badání o tomto městě, čímž by i dílo Belochovo bylo bývalo uceleno; pěkný nástin podobný by každý uvítal rád vedle děl monografických. Naproti tomu lze jen chváliti, že uvádí znění všech důležitějších nápisů, jichž užívání pro čtenáře méně znalého v epigrafií usnadnil seznamem kompendií tu se vyskytujících (str. 423—425).

F. Čáda.

Sergius Sobolevski: De praepositionum usu Aristophaneo. Mosquae 1890. Typis Universitatis Caesareae. Str. 229.

Spisovatel spracoval thema toto s velikou pečlivostí a na základě rozsáhlé literatury, kterou uvádí na str. IV. n., ačkoli tu citováno leccos zbytečného a úplnou přece ji zváti nelze (ne-
veden tu na př. ani jediný ze slovníků či lépe „indices vocum“

Aristofanových). Předločky u Aristofana se vyskytající probrány tak, že krátce vždy pověděno o formě jich, pak obecně o užívání a konečně vytčena, po případě blíže prozkoumána, místa z Aristofanových zachovaných komoedií a zlomků. Posléz připojen přehled, kolikrát se v které komoedii ta či ona praeposice vyskytá; z něho na př. dovidáme se, že vůbec kladena nějaká předložka u Aristofana (počítajíc i fragmenty) 3467krát, nejméně často *ἀμφί* (5krát) a *ἀνά* (9krát), nejčastěji arci *ἐν* (516krát); že jednotlivé komoedie celkem neliší se mnoho co do hojnosti užívání předložek; nejvíce že jich jest ve Ptáčích (388) — a podobné věci, dle mínění referentova pramálo důležité a spolehlivé. Také p. spisovatel nikde neučinil pokus činiti z toho nějaké dedukce. P. spis. však neomezil se na konstatování, kde ta či ona předložka u Aristofana se vyskytá, nýbrž místa kriticky sporná, pokud předložek se týká, šíře probral a leckde navrhl emendaci. Zásada, kterou se při tom řídí, jest zajisté správná. Úplně mu přisvědčujeme, stávil-li se proti těm filologům, kteří chtějí oceňovati novou práci dle toho, kolik nových konjektur spisovatel nebo vydavatel učinil, když praví (str. III.): „Meas coniecturas nullas fere protuli, ne in silvam, ut aiunt, ligna ferre viderer: tantam enim earum vim Germani Angli Batavi profuderant, ut eum numerum imminuendum coercendumque potius quam ad immensum frustra augendum arbitrarer.“ Povšechně pak jeho kritické, resp. exegetické poznámky lze charakterisovati tak, že dbá velice, snad až příliš, scholií; rád se jich přidržuje i ve čtení i ve výkladu (srv. str. 13, Ptáci 512; str. 157, Ach. 835; str. 166, Pt. 543; str. 179, Ach. 111; str. 185 n., Ryt. 536 a t. d.), jako zase z novějších badatelů Meineka, kdežto konjektury a výklady Kockovy, Blaydesovy, Bergkovy, leckdy též Bachmannovy zamítá. Na ukázkou podáme některá důležitější jeho kriticko-exegetická mínění. Na str. 10 n. v Ryt. v. 400 čte *γενομένη ἐν Κρατίων κώδιον* a vykládá (dle schol.) *ἐν Κρατίων* = „domi Cratini“; na str. 30 n. v Pt. 1735 čte *Μοῖραι ξυνεκοίμισαν <ἐν> τοῖς ἡμετέροις* i vykládá „при такой пѣсни“, kterážto čtení referentovi zdá se z příčiny metrické nepřipustné; na str. 66 přijímá M. Meiera čtení v Žab. 554 *ἀνημιωβολίατα*; na str. 129 n. v Obl. 663 čte: *τὴν τε θήλειαν καλεῖς | ἀλεκτρονόνα κατὰ ταῦτ' καὶ τὸν ἄρρενα* a vykládá: „ты одинаково и самку называешь *ἀλεκτρονόν*, и самца“, správně zajisté, jen že přehlédl, že již Kock má i onen výklad i prokeleusmatikos připustil; na str. 146 n. v Ryt. 402 n. se schoalistou interpretuje: „O qui circa omnia et in omnibus negotiis (publicis), tamquam (apis) in floribus, munera captans sessitas“; na str. 148 v Ryt. 546 *ἐφ' ἑνδεκα κόπαις* prý bylo *κλέυσμα παντικόν*, a tudíž smysl toho verše jest „strepitum ei tollite multum, undecim remis mittite faustam acclamationem Lenaeam“, kterýžto výklad slov velice temných jest pozoruhodný sice, ale hlavní obtíž (proč totiž právě jest řečeno *ἑνδεκα κόπαις*) neodstraňuje; na str. 187 n. v Ryt. 707 *ἐπὶ τῷ*

gámas; ḡdōrōr; dōi ḡdōrōr; mači pōj: „quod obsequium tibi dōrōrōm est? nonne crumenā?“, na str. 185 v Ach. 68 navrhuje: ἰσχυρισμὸς δὲ καὶ ὁμοίως πρὸς τὴν ὁμοιοπαίαν; atd. Neznámí jsme v pojednání tomto zmínky o Břt. v. 401, kde rukopisy podávají ἰσχυρισμὸς. G. Hermann navrhl ἰσχυρ ἔδωκε, Cobet ἰσχυρ.

F. Čáda.

Otto Schrader: Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indoger. Alterthums. II. Auflage. 1890. Jena. Costenoble.

P. v. Bradke: Über Methode und Ergebnisse der arischen (indoger.) Alterthumswissenschaft. Giessen. J. Becker'sche Buchhandlung. 1890.

První vydání spisu Schraderova způsobilo rozruch. Obsah jeho jest znám z dostatek z ukázek v těchto listech uveřejněných (L. F. XIII.). Druhé vydání nelíší se metodou nijak od prvního. Také celkový výtěžek je skoro tří. Jednotlivosti jsou bohatší, prohloubenější. Také v úsudech je autor strážlivější. Výsledkům čistě jazykozpytným přikládá nyní méně váhy než dříve. Hlavní rozdíl je v líčení pravěku. Dříve mu věnoval 120, nyní 300 stran. V tomto odstavci je nejvíce oprav. Všechno, co dříve autor přisuzoval společnému pravěku indoevropskému, přisuzuje nyní jen Indoevropanům evropským, uznává zvláštní kulturní příbuznost těchto a myslí, že žili v době předhistorické v hojných stycích ve společné vlasti, když již Arijové se oddělili.

Spis Bradkeho jest rozsáhlou kritikou Schraderova prvního vydání; kritikou zdánlivě zdrcující, ve skutečnosti nepřeknou. Bradke chce dokázati, že vše, co jest u Schradera nové, není dobré, a co je dobrého není nové. Viní ho z plagiátu V. Hehnova spisu „Kulturpflanzen u. Haustiere“. Při tom užívá výrazů příkrých a projevuje mnoho osobní nelibosti. Jeho obvinění jsou nespravedlivá. V důkazech, jež uvádí, vidíme, že Schrader jedná o týchž věcech, jako Hehn, ale mnohem obšírněji a důkladněji; a výtky, jako že Schrader odvozuje aurum z *ausum a necituje Hehna, který též tak slovo to odvozoval, mnoho nevydají. Některé výtky jsou oprávněny, ale kritik mohl počkati na druhé vydání, o němž věděl, že vyjde co nevidět, a pak by byl jimi čtenáře ušetřil. Sám v recenzi druhého vydání Schraderova spisu (Götting. Gel. Anz. 1890 str. 897 nn.) uznává, že mnohé výtky ztratily právo. Rozebírání podrobné kritiky Bradkeho nebudeme, řekneme jen, že souhlasíme s odbytím, jehož se mu dostalo od Schradera (Wochenschrift f. klass. Phil. 1890 str. 1632 n.).

Kritika tato bude však jistě máti účinek, a sice u anthropologův, jichž beztoho dosti velkou nedůvěru v linguistickou palaeontologii ještě zvěští. Tito studují jmenovitě otázku o pra-

Vlasti indoevropské o závod s jazykozpytci. Z hojné literatury o této otázce uvádíme: S. J. van den Gheyn, *L'origine européenne des Aryas*, 1885; K. Penka, *Die Herkunft der Arier*, 1886; Max Müller, *Biographies of words and the home of the Aryas*, 1888; A. H. Sayce, *The primitive home of the Aryans* (Contemp. Review 1889); J. Taylor, *The origin of the Aryans*, 1889; H. Schaaffhausen, *Die alten Völker Europas*, 1889. Ani jazykozpytci ani anthropologové nemohou se shodnouti. Za pravlast pokládá se: 1. střední Asie (škola starších jazykozpytců); 2. severovýchod Evropy nebo sousední kraje Asie (mnozí anthropologové; Schaaffhausen); 3. nynější kraje maloruské a valašské (Schrader); 4. Skandinávie (Penka); 5. jihovýchodní pobřeží baltické (na př. Taylor); 6. střední Evropa vůbec (kolové stavby švýcarské! — mnoho linguistů).

Jak vidno, konečného rozřešení těchto otázek jsme ještě daleci.

Em. Kovář.

Dr. Friedrich Polle: Wie denkt das Volk über die Sprache? Leipzig. Druck u. Verlag von B. G. Teubner. 1889. Str. VI. a 153.

Spis je folkloristický. Ličí lid, jeho nazírání, jeho tvoření, jeho mluvení. Uvádí, jak lid soudí o chybách mluvnických a logických, jak o cizích jazycích. Věc a název lid často zaměňuje. Slova chybně užívá a snadno význam jich mění, přenáší význam na předmět nepravý. Psychologický význam jmen je podrobně vyličen. Kapitola o příbuznosti hlásky a pojmu, nehledíc k tomu, že není ani samostatná, vybíhá již po našem soudě z rámce rozpravy. Celý spis vůbec neobsahuje mnoho samostatného. Jest to kompilace. Ale autor je dobrým znalcem literatury klassické a německé a z těchto vybral, co se pro otázku jeho hodilo a sestavil knihu obsažnou a dobrou. Zajímavou prací by bylo sestavit podobné doklady k této otázce z folkloru slovanského.

Em. Kovář.

Dr. H. Steinthal: Der Ursprung der Sprache im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens. IV. erweiterte Auflage. Berlin, 1888. Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung. Str. XX. a 380.

Jak Steinthal sám původ mluvy vykládá, o tom se lépe poučíme z jeho spisu *Abriss der Sprachwissenschaft*, než ze spisu uvedeného. Mínění autorovo vyniká teprv v závěru. On chce vlastně vyličit jen vývoj hlavních mínění o této důležité otázce. A význam jeho spisu tkví v tom, že není dosud jiného spisu, který by historii otázky o původě lidské mluvy probíral podrobně.

něji. Spis Steinthalův má tedy cenu jen relativní. Úplně uspokojiti nemůže. Starověkých a středověkých pokusů o rozřešení otázky vůbec neuvádí; alespoň společný ráz jejich měl připomenouti. Maupertuis, Condillac, Süssmilch, Monboddo a jiní jsou zcela vynecháni. Když již uvádí výklady o božském původě mluvy, měl uvést také, jak dlouho se tento směr držel, a Pott zajisté zasluhoval zmínky pro svůj spis *Anti-Kaulen*. Martyho rozborů úmyslně ignoruje, neboť prý se z nich ničemu novému nepřiučil. Nám se zdá, že je to právě Steinthalova škoda. Ale proč neuvádí ani Herbarta, Lotze, Bleeka, Whitneye, Maxe Müllera? Nezasluhovali toho spíše, než Hamann, Schelling, Noiré? Studii Tylorových, Lubbockových, Peschelových, rozpravy Vignoliho, Frankeovy, Curtiho a j. autor docela nezná. Jest tedy dílo jeho kusé. Ale ani rozbor těch badatelů, které uvádí, se nám mnoho nelíbí. Kritiky jest po řídku. Steinthal uvádí jejich mínění vlastními jejich slovy, ale citáty ty jsou tak neuspořádány, že často je vhodnější sáhnouti k obšírnému spisu badatele sama, než spokojiti se s nákresem Steinthalovým, chce-li někdo znáti jádro jeho myšlenek. V jakém stadiu se rozbor celé otázky nalézá, ze spisu se nedovíme. Jsme neuspokojeni, když jej přečteme a nuceni poučení hledati si jinde.

Em. Kovář.

Einzelbeiträge zur allgemeinen und vergleich. Sprachwissenschaft. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich.*)

V. Dr. Hermann Brunhofer: *Iran und Turan*. 1889. Str. XXVII. a 250.

Spis jest ethnologickým příspěvkem k interpretaci rgvédů. Autor nalézá v jeho hymnech slova i názory, jež nemohly vzniknouti na půdě indické (ani v Pendžabu), ale dobře se dají vyložití, uznáme-li, že vznikly v končinách eranských mezi Kaspickým mořem a Indií. V mythech a pověstech v rgvédě zachovaných zračí prý se poměry zeměpisné, podnebí, poměry národopisné i historické, jaké podle svědectví jiných byly právě v pravěku, před příchodem Indův do Indie, v eranských krajinách. Shody mezi pravěkem eranským a kulturním obrazem, jež nám rozvíjí rgvédas, jsou známé a všeobecně uznané. Tyto shody vykládaly se jako společné dědictví po pranárodu árijském, z něhož povstali jednak Eranové, jednak Indové. Autor často podává výklad jiný, že totiž shody vznikly až později tím, že do Indie dostaly se názory a pověsti i mythy eranské, že pěvci rgvédští byli často původu eranského, někdy i turanského. — Celkový posudek knihy by málo pomohl a není ani dobře možný. Záleží zde ovšem na správnosti jednotlivostí. A z těchto každá požaduje zvláštního

*) Srv. *Listy filolog.* XVII, str. 65—67.

studia, jaké dosud málo indologů podniklo. Autor má pravdu, že skoro vše, co dosud o těchto věcech víme, máme z prací Weberových a Ludwigových.

VI. Carl Abel: *Aegyptisch-indoeuropäische Sprachverwandschaft*. 1890. Str. 58.

Malý příspěvek k známé autorově domněnce. O této, jakož i o jeho metodě, pověděli jsme již svůj úsudek (L. F. XVII. str. 66). V této práci autor se nepolepšil — naopak nesprávnost samých základů jeho argumentace jest ještě patrnější. Na příklad pro příbuznost aegyptštiny a jazykův indoevropských svědčí prý tyto shody: aeg. qer includere — čes. krn; aeg. kelōl lebes — čes. kulač; aeg. kelge angulus — čes. klíč a také aeg. holc unguis — čes. klíč; atd.

VII. Dr. O. Schellong: *Die Jabim-Sprache der Finschhafener Gegend*. 1890. Str. II. a 128.

Jest to stručná mluvnice jazyka kmene žijícího na Nové Guinei v území německém. I kmen i jazyk jeho dosud byl neznám, a tak mluvnice tato i na své skrovné rozměry jest důležitá.

VIII. Dr. W. Pleyte: *Zur Geschichte der Hieroglyphenschrift*. Nach dem holländ. von C. Abel. 1890. Str. 48.

Jest to pěkná ukázka z většího spisu, kteréž však zbytečně překladatel užil k reklamě své domněnky (v předmluvě). Alespoň v první části dobře se ukazuje, jak některé hieroglyfy značí celou představu, jiné celé slovo (s více významy), jiné celé slabiky, jiné hlásky. Za to však nejsme přesvědčeni o tom, co povídá autor o původě jednotlivých hláskových hieroglyfů. Na příklad *a* značí se obrazem orla. Orel v koptičtině se jmenuje *αθου*; autor myslí, že je *αθου* složeno z *a* a *θου* (*a-θου* = pták požirající), a že tedy obraz orla značil původně představu ptáka, slovo *a*, čili znak *a* že není zbytkem delšího slova, ale celé slovo. Podobně *ā* značí se obrazem ramene. Nedá se sice nijak dokázat, že by rámě se někdy v aeg. jmenovalo *ā*, ale autor to předpokládá, aby z toho mohl vyvoditi své výsledky. Nechceme snad hájiti náhledů Champollionových — nejsme k tomu ani oprávněni —, nýbrž zůstáváme v těchto věcech skeptiky, pokud odkudkoli nebudou podány důkazy pádnější.

Em. Kovář.

Нагуевский Д. И.: Основы библиографии по истории римской литературы. Пособие для студентов филологов. Казань 1889. VII a 132 str.

Spisovatel, professor university kazaňské a jeden z nejčilejších pěstitelův klassické filologie na Rusi, soustřeďuje skoro všechnu činnost svou v oboru římské literatury. Pokládá důle-

žitým, aby si nastávající filologové brzo a jistě získávali dokonalou znalost starořímské literatury, dává jim pro toto studium jmenovaným spisem dobrého průvodce. Uspadňuje studentům práci, aby si nemusili sami zdlouhavě a často neúplně sbírat bibliografický materiál, rozptýlený v obsírných dějinách literárních, a spolu podává jim pomůcku, aby se mohli snadno orientovat ve všech periodách literatury římské a podle roztržitého důležitéjšího materiálu zařizovat své semestrové odborné práce. Prospěšnost takové bibliografické pomůcky Nag. ukazuje na nevelké knize Hübnerově (*Grundriss zu Vorlesungen über die röm. Literaturgeschichte*, Berlin 1869), která v r. 1872 došla již třetího vydání. Po čtvrté vyšla r. 1878; avšak byvši valně změněna a přílišně rozšířena, pozbyla tím prvotního praktického účelu a přehlednosti.

Knihy Nag. sáhá udaji svými až do r. 1889 a tvoří dva hlavní oddíly: všeobecný (§ 1—11) a zvláštní (§ 12—122). Zároveň s bibliografií cizojazyčnou připomínají se ke konci jednotlivého odstavce nebo autora čelnější odborné práce, vydané na Rusi. *) Ke knize připojeny jsou tři ukazatele: 1. jmen z literatury římské; 2. jmen spisovatelů ruských a 3. jmen časopisův a sborníků ruských.

Ve všeobecném oddílu (str. 1—6) zařazeny jsou na předním místě všechny důležitéjší spisy, nesoucí se obecně k historii literatury římské. Uspořádání knižního materiálu je pečlivé a hovoří praktické potřebě. Uvádí-li spis. některá důležitéjší díla starší, vytýká jiná, novější, výslovně jako „díla hlavní“. Také k nejnovějším francouzským knihám Nag. má náležité zření. Kromě celých děl ukazuje se i k jednotlivým statím a oddílům ve spisích větších a souborných i ke článkům ve větších encyklopaediích. Další § vyčítají hlavní odborné časopisy, sborníky kritické, sbírky vydání klasikův a jich překladů. Z německých časopisův uvedeno 11, z francouzských doporučují se 4 a z anglických 2. Z hollandských a italských uvedeno po jednom. Pro práci v oboru kritiky textové dána celá řada jmen od Lipsia až do posledních let osmdesátých. Vedle sbírek německých jmenují se také některé francouzské. Pro literární chronologii mimo dotyčné oddíly v dílech větších vytýkají se Clinton a Holzapfel a pro bibliografii vedle Hübnera tři nejrozsáhlejší německé Biblioth. phil. V posledních § všeobecného oddílu sestaveny pomůcky k seznání povahy, národnosti a jazyka starých Římanů.

Oddíl zvláštní (str. 7—122) tvoří vlastní podstatu celého díla. Spravuje se obvyklým rozdělením dějin literatury

*) Všechno, co na Rusi v oboru literatury římské pracováno od r. 1709 do r. 1889, Nag. sestavil systematicky v přehledný spisek pod názvem: Библиография по истории римской литературы въ Россіи съ 1709 по 1889 годъ. Казань 1889.

římské na pět period a veden jest od prvních začátků až do šestého století. I zde náležitěmu rozřídění děl věnována značná péče. Předem u každé periody uvádí se všechno důležitější, co se obírá obecným rázem toho období, načež následuje bibliografie jednotlivých klasiků — doba života obyčejně v závorce —, a kde jsou periody velmi plodny, jsou spisovatelé prosaičtí odděleni od básníků a všichni jsou soustavně seskupeni v užší celky. Uspořádání spisů při důležitém autoru řídí se způsobem, jakého užili též Hübner, Teuffel, Nicolai a j., dotýkajíc se postupně biografii, rukopisů, scholií, vydání, pramenů, kritiky a exegese. Při tom všem spis. obyčejně dbá prací cennějších a, kde třeba, hlavní díla výslovně vytýká, odkazuje toho, komu by šlo o bibliografii podrobnější, k dotčným seznamům ve spisích obšírnějších. Tu a tam neopomíjí ovšem také připomínati drobnější práce speciální i články v různých časopisech a sbornících. Ku konci aneb při příležitosti připojovány všude význačnější práce filologů ruských.

První perioda (do r. 240 př. Kr.) obsahuje nejprve literaturu obecnou a speciální v oboru poesie, pak v oboru prosy. Látka v obou § urovnána velmi přehledně, na př. v § 13: a) abeceda a písmo; b) kalendář; c) annales maximi; d) leges regiae, ius, commentarii; e) leges XII. tabularum; f) fasti; g) akty a smlouvy; h) přísloví.

Před druhou periodou (r. 240—81 př. Kr.) uvedeno k seznání jejího rázu několik děl nad jiné užitečných, načež následuje od § 15 do § 31 bibliografie o poesii a po té od § 32 do § 40 o prosaících této doby. V dalším provedení spisovatelé římské probrání dle kategorií (tragoedie § 18 a n., komoedie § 23 a n., fab. togata, atellana § 27—28, epos § 29, satira § 30 a n.) a i podrobnější klasifikace prací vyznačuje se prospěšnou přehledností, na př. v § 23 při komoedii: 1. sbírky a spisy pomocné; 2. ráz a scenické zařízení; 3. jazyk; 4. scholia; 5. původní římská komoedie; v § 24 při Plautovi: 1. život; 2. rukopisy; 3. staří komentatoři; 4. vydání; 5. kritika a exegese; 6. obsah a povaha komoedií; 7. prosodie a metrika; 8. jazyk; 9. zprávy o literatuře Plautově; 10. hlavní práce na Rusi a) překlady, b) literatura speciální; v § 26 při Terentiovi a při četných jiných spisovatelích děje se taktéž. Právě na tomto odvětví básnickém a zmíněných dvou jeho představitelích soustředilo se přirozeně největší množství knižního materiálu mezi všemi 17 poetry této doby od Livia Andronika do satirika Lucilia. Mezi prosaisty doby druhé drží přední místo Kato Starší, při němž sneseno vše, co má nejvíce důležitosti pro život a spisovatelskou jeho činnost. Po většině jsou to práce novější. U jednotlivých annalistů, biografův a grammatiků vyčteny práce nejnutnější.

Třetí perioda (r. 81 př. Kr. až do 14 po Kr.), jsouc nejplodnější a nejobsáhlejší, zaujímá nejvíce prací i místa a má,

jak sám spis. v předmluvě připomíná, bibliografii podrobněji rozloženou. Celkem rozpadá ve dva veliké oddíly: A. věk Ciceronův (8d str. 25—59) a B. věk Augustův (od str. 60—84). Doba Ciceronova, v níž bibliografie, pouze k němu samotnému se odnášející, vyplňuje přes sedmáct stránek, roztupuje se dále ve dvě hlavní části, které k vůli snažšímu přehledu tvoří menší skupiny dle látky i formy. Historie prosy zahrnuje v sobě a) krásné řečnictví; b) rhetoriku; c) dějepisectví; d) znalost práv a zákonů; e) grammatiky a filology; f) filosofii. Básnictví dělí se hlavně a) v poesii didaktickou a b) lyrickou. Bohatý materiál, uvedený při Ciceronovi, získává mnoho vhodným roztríděním, a zde zejména jeví se prospěšnost toho, že spis. mezi četnými spisy výslovně označuje práce hlavní a tak účelu knihy platně hovoří. Po Cic. vykazují nejčetnější bibliografii Caesar, Nepos, Sallustius a Varro Reatinus. Literatura o méně důležitých mužích této doby rozložena v § 53: Q. Tullius Cicero, Tiro, Atticus; § 54: Hortensius, Macer, Crassus . . ., § 55—56: rhetorika. Poslední tři § plní některé monografie o známějších právnících, grammatikách a filosofech. — Historie poesie doby Cic. úvodem podává práce obecně důležité, načež po krátkých zmínkách o tragodii, komodii a epu v § 65—69 obsírněji jest podána literatura básnictví didaktického (Lucretius) a lyrického (Catullus).

Doba Augustova honosí se daleko četnějším materiálem, nesoucím se k básnictví, pročez zvolen také pořádek opačný, a prosa zůstavena na místo poslední. V literatuře obecné a v monografiích o některých státnících této doby čestně opět zastoupena literatura anglická a francouzská. Historie básnictví otvírá se velmi četnou literaturou tří koryfeů, Vergilia, Ovidia a Horatia, načež připojen Tibullus a Propertius a v § 78 krátce vyčtení ostatní básníci toho věku: Cornelius Gallus, Manilius a j. U Vergilia svědomitě snesena obsáhlá látka a urovnána přehledně v několik obvyklých odstavců. Také ruská literatura zastoupena tu asi desíti spisovateli. Méně četná, avšak pro mnohonásobnou činnost básnickou přece rozmanitá jest literatura o Ovidiovi. Od str. 69 do 75 sáhá bibliografie k Horatiovi. První čtyři odstavce plní práce o životě, rukopisích, komentátorech a vydáních, při nichž udává se za přehlednosti i editio prima a vynikající vydání starší. Tak bývá i při jiných důležitých klassicích. Pro obecnou kritiku a interpretaci Nag. přináší přes dvacet různých prací nových, až na málo výjimek, a rovněž tak jest tomu při metrice a jazyku. Odstavec o jednotlivých spisech dělí se a) v satiry, b) ody a epody, c) epistoly a nabývá přehlednosti tím, že zprva vždy uvedena jsou vydání a v následujícím odstavci literatura speciální. Také na Rusi o Horatiovi pracováno měrou dosti velikou. § 76 a 77 obírají se Tibullem a Propertiem. — Prosa doby Augustovy, rozsahem v celku skrovná, dělí se v a) dějepisectví, b) řečnictví, c) právnictví, d) grammatiku s filologií. O předním spisovateli,

Liviovi, jedná § 79., kdež nehlédíc k vydáním a otázkám rukopisným seřazeno dost materiálu o životě, obsahu, pramenech a mluvě Liviově. U ostatních prosaistů (§ 80—84.) materiál omezen na míru skrovnou.

Bohata materiálem jest také čtvrtá perioda (r. 14—117 po Kr.), která počíná v § 85. historickým obzorem a obecnou literaturou a sahá od str. 84 do 111. Úvodní § má literaturu obecnou o císařích z rodu Juliova, z rodu Flaviova, o Nervovi a Trajanovi. Prosa této doby má větší rozsah. Hojnosti materiálu dostalo se podrobné klassifikace: a) historie, b) řečnictví, c) epistolografie, d) geografie, e) filosofie, f) přírodopis, g) venkovské hospodářství, h) lékařství, i) mathematické vědy, k) právnictví, l) jazykosloví. Mezi historiky Tacitus soustředil na sobě nejvíce materiálu (str. 87—92), kterýž seskupen je v deset odstavců. Také připojeno asi patnáct prací ruských. K Velleiovi Paterculovi, Valeriovi Maximovi, Curtiovi Rufovi a k ostatním dějepiscům literatura stručně uložena v § 87—89. a 91. Z rhetorů přední jsou Quintilianus a Seneca. Pro život epistografa Plinia Ml. jako hlavní pramen vede se Mommsen; z Rusů Gvozdev, Opackij a Modestov. Literatura z oboru geografie, polního hospodářství, lékařství, právnictví a jazykosloví podána v objemu skrovném a spisovatelům tím přiměřeném. Četnější jest výbor spisů při filosofii a Senekovi. § 99. a 102. vyplňují Plinius starší, Vitruvius Pollio, Frontinus, gramatikové a metrologové. — Poesie doby čtvrté po obecné literatuře rozvržena jest a) na satiru, b) epigramm, lyriku, elegii, c) bajky, d) idylly, didaktické básnictví, e) drama, f) epos, g) román. Hlavním odvětvím jest tu satira a epos. Persia všimáno si poměrně dosti, avšak Juvenalis značí se literaturou ještě čtenější. I na Rusi věnována mu, zvláště od Nag., značná pozornost. Epikové Lucanus, Silius Italicus, Valerius Flaccus a Papinius Statius obsaženi v § 113. až 116. a vykazují velmi mnoho materiálu z roků posledních. K Martialovi jest hlavním pramenem Friedländer, text kriticky třibil především Gilbert. Při Faedrovi vedle četných vydání jest přední práci Hervieux 1884. Senekových tragoedií hlavní vydání jest Peiperovo-Richterovo; ve speciální literatuře uvedeny práce novější.

V páté době (od Hadriana do šestého století) má prosa ještě rozhodnější převahu nad poesíí. § 118. obsahuje obecnou literaturu o rázu periody. Do této doby Nag. převzal, jak sám dí v předmluvě, jenom ty spisovatele, jež (dle progr. z r. 1888) je třeba znáti studujícímu filologie. I čítá se mezi prosaisty mimo *Scriptores historiae Augustae* dvanácte spisovatelův a v druhé části jsou čtyři básníci. U Suetonia shledáváme materiálu nejvíce. Psáno o jeho životě, pramenech a vykládán obsah i sloh životopisů. Také na Rusi vyskytlo se několik prací. V § 120 až 122. umístění Julius Florus, Cornelius Fronto a Gaius. Gellia

hlavní vydání obstaral Hertz, jenž i jinak o něm dosti pracoval. Peter vydal *Scriptores historiae Augustae* a přispěl také k speciální literatuře o nich. Skrovnější literaturou opatření jsou Symmachus, Renatus, Macrobius, Priscianus a Isidorus. O Ammianovi Marcellinovi a Cassiodorovi uvedena literatura poměrně dosti četná. V posledních § celé knihy stručně podává se bibliografie básníkův Ansonia, Claudia Claudiana, Claudia Rutilia Namatiana a Apollinaria Modesta Sidonia, při nichž předem vypočteny názvy jejich děl.

Končícе zprávu svou o knize Nagujevského*), neváháme přiznati, že hojným souborem materiálu a vhodným jeho rozložením značnou měrou vyhovuje účelům v předmluvě výtčeným a že jest zajisté vítanou příruční knihou zejména ruské mládeži filologické všude tam, kde různé sborníky bibliografické jsou buď nepřístupny nebo pro přílišnou svou objemnost a neodlišenost hlavního od méně důležitého ne dosti poučny a přehledny.

F. Krsek.

Josef Capek: Dvě Sofonisby. (Výroční zpráva c. k. vyšš. gymn. českého na Novém Městě v Praze 1890.) (Str. 1—14.)

Po výčtu něm. básní dramatických o Sofonisbě probírá spisovatel poměr Sofonisby Guldenerovy vyšlé 1875 k Sofonisbě Geiblově napsané 1869, vytištěné 1873. Podán obsah Guldenerovy tragoedie, pak Geiblovy; srovnán charakter Sofonisbín u Geibla a Guldenera, pak Scipionův a Masinissův, a ukázána z rozdílů těch charakterův a pak i z toho, že Geibel podává v 5 aktech děj druhé polovice čtvrtého a pátého aktu Guldenerova, nezávislost tragoedie Guldenerovy na Geiblově (ač tato dříve vyšla). Shodných míst s Geiblem není, až na jedno, které však i Geibel přejal z Livia. Důkaz je dosti přesvědčivý.

—v—j—

Jan Safránek: Matouš Hosius Vysokomýtský. (Zpráva c. k. r. a vyšš. gymn. v Kolíně 1890.) (Str. 20—32).

Podán životopis Hosiův (1550—1589). Pak následuje zmínka o jeho kronice Moskevské, přeložené z latinského originálu Quagninova; ukázáno, jak čtení to bylo zrovna tehdy časové. Pak otištěn kus z druhého dílu té kroniky (gramm. zajímavé tvary: podle velikosti hřícha — na prsích a ramenách — říkají modlitbu jim zvyklou — chléb s vínem smíše — koruny dřevěné a vůkol malované). Ke konci otištěna závět Hosiova věrně dle rkp. (gramm. zajímavé tvary: ležíc v trestání wlfemuohouczy

*) Ohlášena také ve franc. *Revue critique*, Paris 1889. XXVII.

Buoha [gt.] — kožich jeden doloman —). Celkem velmi pěkný příspěvek k literární historii.

—v—j—

Jindř. Metelka: O úvodní stati „Kroniky české“ Václava Hájka z Libočan. (Výroční zpráva c. k. č. realky Pražské 1889, 3—24; 1890, 3—19).

Kronika Hájkova obsahuje po předmluvě úvod „o pojití a počátku národa českého“. Tento úvod probírá spisovatel, ukazuje prameny a oceňuje Hájka relativně (t. j. vzhledem k současným historikům). Hájek držel se v úvodě tom Nauciera, Tacita (ale nečerpal vždy přímo z něho), Kuthena (tohoto nejvíce, ač jinak ho haní), Münstera atd. Po svém způsobu překrucuje citáty „aby se lépe trefovaly“, vymýšlí si bajky, kde historie mlčí (o králi Panylovi), doplňuje suché zprávy Tacitovy svými detaily atd. atd. Že ve svém vymýšlení dovoluje si anachronismy, není divno; konečně ani to ne, že odporuje i sám sobě. Konec opsán z Matěje Měchovského, ač cituje jiné autory. Celkem však není přes všechny tyto vady mnohem horší svých vrstevníků; spisovatel ukazuje, jak Hájek mnohý anachronismus zavínil svým seskupováním dějů podle osob; mnohá jména, o nichž Dobner myslil, že jsou vyhlášena, dají se přece objasnit; některé chyby byly již v jeho pramenech. Relativně není tedy Hájek tak špatný, jak bychom mohli se domnívat. Na str. 17 (1890) a j. ukázáno bezpečně, že tuto úvodní část napsal Hájek teprv po Kuthenovi a s tendencí, aby ho vyvrátil. On první učinil zmínku o Margnolovi, on jediný zachoval pamět spisu Vavř. z Březové „o slávě Čechův etc.“, a on seznámil české publikum s prací Měchovského. Rozbor úvodní této stati je velmi pečlivý, Hájek kontrolován při každém slově a je to velmi zajímavý pohled do duševní dílny tohoto kronikáře.

—v—j—

J. Voborník: Jaroslav Vrchlický a jeho legenda o sv. Prokopu. (Ukázka ze spisu: Pohledy do novoč. básnictva.) (Programm vyššího gymnasia v Domažlicích 1890.) Str. 3—32.

Velmi pěkná, v moderním duchu psaná práce. Podává nejprve některé všeobecné poznámky o vývoji básnictví a národního zvlášť (č. básnictví umělé počíná pan spisovatel r. 1820). Pak zmiňuje se o tak zvané škole národní (Čelakovský, Erben, Kalina atd.), o škole romantické starší a přechází k novějším romantikům a k Jaroslavu Vrchlickému. Ukazuje obrovskou jeho činnost, zvlášť cení vysoko jeho překlady. Z epických básní cení nejvýše Legendu o sv. Prokopu — ukazuje její genesis, ideu, úpravu její a podává pak obsah, při němž neustále ukazuje, jak básník své ideji vyhovuje; ke konci výsledek: „Leg. o sv. Pro-

kopu jest báseň, která s výše filosofických dějin lidstva ličí ideal harmonicky dokonalého člověka v rázovité postavě středověkého českého mnicha a v obrysech starého podání.“ Nemožno se zde o práci té více šířiti, ale dlužno připomenouti, že je to zajisté (jak p. spisovatel nadpisuje) „příspěvek ke skutečným dějinám č. básnictva“ a že i přes leckteré místo, kde bychom se spisovatelem nesouhlasili, je to práce velmi zajímavá.

—v—j—

V. Hauer: Sequencionář mistra Konráda z Benešova u Opavy. (7. programm českého vyššího gymnasia v Opavě 1890.) (Str. 25—32.)

Literární drobnost. Obsahuje výklad pravopisu Sequ., pak důkaz, že překladatelem byl vskutku M. Konrád, což dotvrzováno hlavně rozbořem dialekt. známek jazyka. Ke konci jest několik oprav textových. Ale pozornosti spisovatelově ušlo, že již před ním pojednal o těch známkách J. Jireček (O zvlátnostech češtiny 1888. 19) a že chybnost Hankova opisu ukázána již v těchto Listech (1888. 455) (tak na př. spisovatel cituje str. 30 inf. byty, 1. plur. ind. wzdawamy m. bycy, wzdawamy atd.). Týž programm Opavský obsahuje ještě str. 3—24 od V. Praska: Překlad s výkladem na dílčí listy země Opavské z r. 1377 — ale překlad ten je novočeský.

—v—j—

Chléb v pověrách a zvycích lidu českého. Ze sbírky *Jos. Košťála. Diví lidé v názorech, pověrách a zvycích lidu českého.* Napsal *Josef Košťál. Světýlka a žhavý muž.* Příspěvek k názorům, pověrám a zvykům našeho lidu. Ze sbírky *Jos. Košťála.* (Výroční zprávy real. a vyšš. gymnasia v N. Bydžově za r. 1886. XII., 1889. XV., 1890 XVI.)

Články p. Košťála potkáváte od několika let velmi často v našich časopisech a všechny jsou příspěvky k názorům, pověrám, zvykům atd. našeho lidu. P. Košťál sám naznačuje, že má doma větší sbírku a třeba tedy s úsudkem počkati, až ji vydá. Z ukázek otištěných je patrné, že pečlivě excerpoval českou literaturu a na excerptech těch založil pak svou práci.

V. T.

Pověst o svatém Gralu. (Úryvek z delší studie.) Sedmá zpráva městské české vyšší dívčí školy v Plzni za r. 1890. Podává *F. Věcovský.*

Z úryvku nedá se souditi na obsah celé studie, ale v části otištěné některé závěrky páně spisovatelovy jsou nám trochu podivné. Nevím v jakých vydáních užil básní, o nichž se zmiňuje,

lituji však, že byl nucen citovati Parcivala v nové němčině. Do české práce patří buď originál neb český překlad. Uvádí čtyřverší, v němž nadšeně se chváli sv. Graal: skytá prý plnou rozkoš, plývá sladkostí světa a rovná se blahem na zemi již nebeské říši. Na tento výrok připíná p. sp. tento závěrek (4): „Že pak báje, takový význam sv. G. připisuje, zřejmě upomínky na původní blažený život prvních lidí, na biblický ráj ožívuje, o tom tuším není pochybnosti. Nalezámeť podobné upomínky náboženské u všech téměř národů již v dávných dobách pohanského starověku“. Následují zmínky o posmrtném životě z bájí indických, o báji Eridavani v pohoří Sitanta, u zbožných Aethiopů o hostinách bohů věkožizných a o zázračném Heliotrapezonu, na nějž prý, jak již i Herodot svědčí, neviditelná jakás moc každé noci masité, líbeznou chuť do sebe mající pokrmy kladla atd.; následují i Egyptané a Mohamedáné. P. sp. pokračuje pak: „Snadno bychom mohli příklady podobných orientálských bájí rozhojnit, ale nehodláme učiniti tak, bylot by to jednak úlohou až příliš obsáhlou, jednak i prací zbytečnou, protože již z těchto několika nelze neznámenati, že báje o sv. Gralu, jsou čistě náboženskou, orientálského též musí býti původu. V tom zajisté srovnávají se všichni literární badatelé a jenom o tom mínění jejich různem jdou, Asie-li, či Evropa kolébkou její slouiti má.“ — Jak jsem řekl svrchu, důsledky páně spisovatelovy nezdají se mi dobře vyplývati z jeho praemiss, ale snad studie celá věc ujasní.

V. T.

Wisła. Red. J. Karłowicz. III. 4. IV. 1. 2. 3. (v. LF. XVII. 77.)

III. 4. *Nadmorski*: Urządzenia społeczne, zwyczaje i gwara na Malborskiem (717). Mimo zajímavé zprávy zvykové a j. podány grammatické odchylky podřečí malborského, obšírný slovníček zvláštních jeho slov, 22 přísloví (p. 748), několik písní a tři zajímavé lidové povídky. První (p. 753) o hloupé ženě, kterou muž opustí, dokud nenajde ještě hloupější. Předstírá, že přišel z nebe a vymámí lži svou na důvěřivé paní dárky pro její zemřelé děcko, že mu je donese, až se do nebe vrátí; ošidí pak ještě muže jejího, který jej pronásleduje. V evropském lidovém podání je hojná v různých lokálně přibarvených variantech a má mimo to četné příbuzenstvo. V Čechách našla ji *Němcová* dvakrát (I. p. 311. Strýček Příhoda [tato odchylná, ač v jiných verzích se případ v ní vypravovaný vyskytuje společně s naší látkou], II. p. 338. Kdo je hloupější?), na Moravě zapsal ji z okolí Holešova *Mensík* (V. VI. 27. p. 337), z okolí Rožnova *Kulda* (II. 108 p. 160.) a *Bayer* (I. 14, p. 50. až 52). Zdá se, že byla u nás hojná a že i knižnou literaturou se šířila. — Druhá pohádka (p. 754.) jedná o pokladě a duchu, který ho

hlídá — obyčejná u nás látka. Třetí (p. 754.) je jen stručný obsah látky o líné dívce, která nechce přisti; matka její předstírá bohatému pánu, že přede do úmoru, on si ji vezme atd. Látka v Evropě rozšířená. I v češtině několik versí (v LF. XVI. p. 378. pozn. ad č. 27. ve sbírce Cosquinové, a mimo to Rad. p. 561). — Podobný referat jako Dr. Nadmorski podává *Ignacja Piętowska*: Z życia ludu wiejskiego w ziemi Kaliskiej (p. 755.): Několic písní (p. 768.), přísloví (772), zprávy o pověrách, čarodějnicích, zvycích a p. i tři povídky lidové (759—762), ač nepřilíhly obsažné; první o dětech, které otcem vyhnány, našli peníze zbojníkův, druhá, lepší, o dívce provdané nevědomky za lupiče, látka častá (české verse v L. F. XVI. p. 383 ad č. 16 u Cosquina). Třetí patří k povídkám o duších, kteří po smrti nemají pokoje. — *Stefanja Ulanowska*: O klechdzie ludowej (p. 776). Čtyři lidové povídky o zvířatech, z Krakovska. Sběratelka pěkně ukázala od koho co zapsala, kdo co vyprávěl, a snaží se v připojených poznámkách vážně si všimati otázek, jež se týkají lidové literatury. Obsah je u všech povídek podobný, o hloupém vlku a p. a pak o boji zvířat. Sběratelka ukazuje právě na velikou shodu versí místem poměrně blízkých. — *W. Weryho*: *Śpiący rycerz* (845). Několic podání o vojsku spícím ve vrchu, které se vzbudí, až bude v zemi zle. Autor zná cizí literaturu a vzpomíná podrobně i naší pověsti o Blaníku a moravských povídek o Svatoplukovi. — *J. Karłowicz*: Podanie o Madeju (881). Dodatky k studii dříve uveřejněné (v. předešlé referáty). — Všechny tyto články jsou věrny směru, který Wisła již dříve si vytkla: studují lidovou literaturu vždy se zřetelem k tomu, že konečným cílem je poznání duševního života lidové vrstvy společenské a ne ta literatura sama, kterou sběratelé nasbírali. Nezapominají na rámec ethnografický a sociologický, kterého zapsané povídky vždy mají potřebí, aby mohly býti správně oceněny a užity k dalšímu studiu. Mimo to srovnávají autoři pokud mohou s cizími látkami; více však líbí se mi jich činnost sběratelská a cit, s kterým dovedou vystihnouti, čeho k studiu lidového ducha je potřebí. Smysl pro národní život polského lidu je u nich vůbec velmi vyvinut, jak svědčí i články ostatní, jednající o domácím hospodářství a j., na př. srovnávací studie *L. Krzywickiego*: *Baba jako wróżba nieszcześcia* (p. 860). — Sešit zavírá jako obyčejně hojná a dobrá bibliografie, několik zodpověděných dotazů, posudky, mezi nimiž i pochvalný referát o *Dvořákově* spise: *Čína Konfucia život a nauka*, a konečně podrobný francouzský index (mimo obsah polský) celého ročníku. Že i v tomto sešitu jest hojně obrázků v textu, netřeba podotýkati.

Ročník čtvrtý obsahem i výpravou rovná se předešlým a částečně pokračuje v článcích starších. *E. Orszekowa* v nové řadě článků: *Ludzie i Kwiaty nad Niemnem* (p. 1) otiskuje sbírku jmen květinových, sebraných z lidu, 161 přísloví, mnohá

dosti známá, ale některá velmi originální na př. č. 58. „Bogu świeczka, czartowi ożóg“ (neb „dwie świeczki“) neb č. 131. „Cóż dziwnego, że król ma piękną żonę!“; mimo to trochu hádanek, písně, polemika s p. Mátyásem a j. — *B. Grabowski* (p. 32): Podania i legendy zapisane u autorów staropolskich. Sbíрка 45ti rozmanitých zápisek ze staré knížky: Post stary polski dziewięć niedzielny od Frant. Kowalickiego 1718. O duších po smrti pokutujících, o divných úkazech, o některých zvláštních událostech a j. — *K. Smoleńcówna*: Chłopskie dziecko (p. 48). Pěkný článek o péči, kterou věnuje matka nemluvněti, ukolébavky, které mu zpívá, léky, jakých užívá při chorobách a p. Duševního života dětského v pozdějších letech všimá si článek *W. Matlakowskiego*: Bajki i gadki dziecięce (p. 68). Dětská říkání, hry atd. — Monografii o vsi Krynicích, podobnou těm, které v předešlém roč. podali Dr. Nadmorski a Piątowska, napsala *K. Skrzypiska*: Wieś Krynice w Tomaszowskiem (p. 79). V textu i lidové písně a pověry. — *A. Krauss* uveřejňuje originál jihoslovanské básně (s polským překladem) o mladé vdově, která chce si vzít za muže jen toho, kdo ji dohoní v běhu. Žádný kůň jí nestačí avšak pěšky dožene ji Pavel (p. 112). Gonitvy slubne u Słowian południowych. Tž autor pojednává v obšírnějším článku o víře Jihoslovanů v návrat mrtvých na svět: (p. 657) Powrót umarłych na świat. — *Rafał Łubicz* (p. 138) v článku: Podanie o „prawdziej osieckiej“ i przysłowie „Ślusarz zawinił, a kowala powieszono“ uveřejňuje několik versí zajímavé pověsti, jak v Osieku kdysi hledali pravdu a nemohli ji nalézt. — *J. S. Ziemia* podává pěkné ukázky slov a poesie zlodějské z „Dąbrowy Górniczej“ (p. 153). — *J. Karłowicz* pokračuje v komentáři k Childově sbírce ballad a lidové poesie polské (p. 156 a p. 393 Systematyka pieśni ludu polskiego) a žádá, aby přispěvatelé podle obsahů podaných mu zasílali paralelní verse polské. — V článku Przysłowia żydowskie od *S. Adalberga* (p. 165) sebráno na 600 přísloví polských židů. — O podání lidovém je ještě několik drobnějších studií: Pověsti o starých zámcích otiskují *S. Ciszewski* (p. 334) a *W. Weryho* (p. 336); zajímavé pohádky o onom světě našel *R. Zawiliński*, rád by však v nich viděl, co v nich není, totiž myth o Tantalovi a Sysifovi, jak už nadpisem udává (p. 340): Mit o Tantal i Syzyfie w powieściach ludu od Myslenic i Lidy. Otištěna k ní verse zapsaná p. Chelchowskim z okolí Przasnycza. Zdá se mi, že část vypravující o onom světě pochází z literatury středověké, která vyrostla z latinských textů středověké literatury visionářské. — Daly by se najíti v bohatém ethnografickém materialu, sneseném v tomto ročníku ještě jiné věci zajímavé pro lidovou literaturu; přestaňme však na podaných ukázkách. Jako v ročnících starších i zde mnoho látky sneseno též v odpovědích posílaných redakci na dané otázky. Bibliografie a referáty poučují polské obecnstvo mnohem lépe než nás naše časopisy o li-

teraturní lidovědecké, národopisné a literárně-historické. Při tom pečlivá pozornost věnována věcem českým. P. prof. *Grabowski* uveřejnil obšírné dodatky z polské literatury k dra. *Zibrta* spisu o výročních obyčejích (p. 695—720) a pochvalný referát o *Bar-tošově* nové sbírce písní moravských (477); mladý pracovník p. *Ciszewski*, jenž pobytem v Praze dobře seznámil se s pražskými a českými poměry, přeložil z *Athenea* práci dra. *Niederle* Nástin dějin anthropologie (p. 289) a v referátech pochvalně se zmiňuje o práci p. *Koštála* (p. 720), *Herbenových* moravských obrázcích (229) a snad až příliš shovívavě o dvou výročních zprávách společnosti přátel starožitností; mimo to má podrobnou zprávu o Socháňově výstavě slováckého vyšívaní (p. 273), k níž připojeno několik pěkných fototypií. — *J. F. Gajsl* všímá si pilně článků folkloristických, kulturně-historických a sociologických v našich Květech (p. 242 a 738) a zvláště obšírně podává obsah z *Masarykovy* mesologické studie. — Z folkloristického ruchu pro příští rok podává *Karłowicz* zprávu, že pořádán má být sjezd v Londýně pod předsednictvím A. Langa, do jehož výboru požádání i cizí folkloristé; za druhé že v Berlíně založen spolek folkloristický, jehož časopisem stal se *Zeitschrift f. Völkerpsychologie*. Celý ročník má hojně názorných obrázků v textu a pěkné barvotiskové reprodukce malovaných vajíček a kroje ze vsi *Ozieryczyna*.

V. T.

Seznam důležitějších článků z listů odborných.

Brugmann, Griechische Etymologien I. (Berichte über die Verhandlungen der königlichen sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse. 1889. Str. 36. n.)

1. *ποιέω*: altind. či-nō-mi.

Spis. vyvrací dosavadní etymologii řeckého slovesa, které nesouvisí ani se strind. pu-nā-ti (*Fick*), ani s lat. cūdo, strsl. kova a slovy příbuznými (*Bugge*), ani s lat. patrāre (*Leo Meyer*), ani konečně s *πίος, πείρα*, payatē a pod. (*R. Meister*), a spojuje je se strind. či-nō-ti 'er reiht aneinander, fűgt aneinander, schichtet zusammen, baut auf'; tento význam jeví i řecké sloveso u *Homera*, kdežto později vybledl na stupeň asi našeho „dělati“, něm. „machen“. Ke sloům těm patří dále řec. *ποιή, τίω, τίσις, τίμη*, a stsl. cēna.

2. *θεός*: altind. ghō-rā-s.

Dosavadní etymologie řec. slova jsou nyní nemožny; staré spojení se strind. dēvā-s, divyā-s, lat. deus, lit. dēva-s a t. d.

zavrhne spis. hlavně proti Ascolimu a Maxu Müllerovi, kteří se nedávno této staré etymologie znova ujali. Odvozování od **θεός* a spojení s *θεσσασθαι*, *πολύ-θετος* je nemožno proto, že obě tato slova jdou na pův. ghedh-, takže bychom pak dle *πόθος* pro naše slovo žádali tvar **τῆθος*. Se strind. *þu-hō-mi* slovo to rovněž souviseti nemůže, ježto h v obou slovech je střídnicí prajazykové explosivy palatální, nikoli velární, na kterou by *θ* ukazovalo. Nejpravděpodobnější ze starých etymologií (již u Herod. II. 52.), která slovo to od koř. dhē odvozuje a co do významu strind. *dhā-tar* 'Einrichter, Ordner, Schöpfer' srovnává, nezamlouvá se opět se stránky věcné, odporujíc řeckému názoru o bozích. — Spis. sám rozkládá slovo *θεός* v **θεσ-ός* a spojuje je se strind. *ghō-rá-s* 'schrecklich, scheueinflössend, ehrfurchtgebietend,' srovnávaje co do významu hom. spojení *δεινός θεός* a *δεινὴ θεός*; dle toho bylo by slovo to značilo daemonickou stránku božské moci. Co do poměru přízvuku ke střednímu stupni kmene zakusilo slovo změny působením nějaké analogie, k níž snad přispělo i idvr. **dejuó-s*, jehož střídnice jistě někdy v řeč. existovala. Hom. komposita s *θεσ-*, jako *θεσ-γατος*, *θεσπις*, *θεσπίσιος*, *θέσπελος* vysvětluje B. čtvrtým způsobem, z nichž sám za nejjistější pokládá 1. a 3.; dle 1. obsahuje první část kompositu těch genetiv—ablativ, odvozený suffixem -es od nejslabšího stupně kořene, **θσ-ες* (ovšem anal. místo *χ-*), jaký vězí snad i v první části slova *πρέσ-βυ-ς* a v strind. *purás*; dle výkladu sub 3. jest první část kompositu těch s -ovým kmenem, **θσ-ες* (opět ovšem anal. m. *χ-*) s významem 'schrecklich'. Konečně může slovo *θεός* souviseti s germanskými výrazy pro pojem „bůh“, got. *gub*, strhn. got a t. d., jichž staré etymologie však spis. rozhodně nezamítá.

3. *ἑγγύς*, *μεσσηγύ* *μεσσηγύς*.

Spis. pokládá částici -γυ- za totožnou s -βυ- v att. *πρέσ-βυ-ς* a s gu- v lit. *žmo-gù-s* a strind. *vanar-gù-*, která je snad příbuzna s lit. *gáuti*, 'erlangen, bekommen'. *μεσση-* jest instr. sg. buď od *μεσσο-* nebo spíše od *μεσσᾶ-*.

Carl D. Buck: *On the forms "Ἀρεμῖς, Ἀρεμῖς*. (American Journal of Philology X, 1889, 463—466.) Vedle tvaru *"Ἀρεμῖς* vyskytá se, ale zřídka, i forma *"Ἀρεμῖς*, a mylná by byla domněnka, že tento tvar jest starší onoho; naopak, dle Bucka správná etymologie musí vycházeti od formy *"Ἀρεμῖς*, jakožto i obvyklé i původní.

Frederick Hanssen: *The latin adjective*. (American Journal of Philology X, 1889, 34—44). Nauka o času, rodu a způsobu praeidikátu nesmí býti omezována na přísudek v užším slova smyslu, t. j. na sloveso, nýbrž nutno v pravidla ta zahrnouti i podřazený přísudek, t. j. adjektivum. Proto v článku tomto zkoumá spis. jednotlivé třídy adjektivné dle koncovek

a dochází těchto resultátů. Co do času, záleží arci na kmeni, od kterého adjektivum, resp. participium pochodí. Co do rodu mají adjektiva význam různý: obyčejně, jak známo, díme, že jsou, jako slovesa, aktivná, passivná a mediální. H. stanoví 4 kategorie: 1. „active proper“, 2. „instrumental active“, 3. „neutral passive“, 4. „passive proper“. Avšak ne všechna adjektiva téhož zakončení mají čtvrtý onen význam; adjektiva na -bilis jsou instrumentální (na př. causa vincibilis), neutrální (durabilis vox) a passivná (merx invendibilis); podobně též adj. na -tīvus a -tīcius, -torius a -sorius; na -arius vyskytují se ve všech čtyřech způsobech; na -ax, -lus mají význam buď vlastní aktivní, instrumentální aneb intransitivní, rovněž tak adjektiva formy „benedicus“, „redux“ a pod. Konečně co do modu dělí H. dle Kantovské kategorie modality adjektiva s významem možnosti, skutečnosti, nutnosti; na př. adjektiva na -bilis, -ilis, -lis, -ris jsou problematické modality, na -ndus a dle H-a též na -urus (partic. fut. passivi a activi) jsou modality apodiktické čili značí nutnost, a tak dále.

William Gardner Hall: *The sequence of tenses in Latin. Supplementary paper.* (American Journal of Philology 1888, IX, 159—177.) Doplnkem k prvému svému článku (v roč. VIII, str. 1. nn.), ve kterém vyslovil mínění, že zjevy pozorované při závislých konjunktivech, možno naléztí též při závislých, ba i nezávislých indikativech, chce spisovatel podati výčet užívání latinských časů v obou modech. Ale resultáty článku nejsou valné ceny.

Maurice Bloomfield: *The origin of the recessive accent in Greek.* (American Journal of Philology 1888, IX, str. 1—41.) Wackernagelovou teorií (vyslovenou v Kuhn's Zeitschr. XXIII, str. 457 nn.) o zpětném akcentu u určitých forem slovesa řeckého, dle níž nakládáno bylo se slovesy co do přízvuku jako s enklitiky, rozšířil B. již v článku „Historical and critical remarks introductory to a comparative study of Greek accentuation“ (Am. J. of Ph. IV, 21 nn.) tak, že prý lze theorie této enklitistické užití vůbec k výkladu vši akcentuace neetymologické. V tomto článku hledí ukázati, jak analogicky rozšířil se zpětný akcent se slovesa na jména, při čemž hlavně polemizuje proti vývodům a dokladům Wheelerovým (proneseným v známém spise: Der griechische Nominalaccent. Strassb. 1885.). — (K tomu do-datečná poznámka na str. 220.)

B. L. Gildersleeve: *On the stylistic effect of the greek participle.* (American Journal of Philology IX, 1888, 137—157.) Spisovatel jedná o stilistické významnosti participia řeckého, zejména pak, hledě k H. Weilovi, o smyslu terminu rhetorického *πλαγιασμός* a *ὑποθέτης*, vysvětluje, že zprvu terminem tím ozna-

čován genitiv absolutní, později skrácení věty participiem vůbec. Jako appendix přidána jest doplněná a rozhojňená statistická tabulka Dra. Lodgea o hojnosti participií u tragiků řeckých.

George B. Hussey: *On the use of certain verbs of saying in Plato.* (American Journal of Philology X, 1889, 437—444.) Podává statistiku oněch sloves, jimiž odkazuje Platon v dialogu na místo některé dřívější téže rozmluvy (jako ἐρηγόρη, ἐλέγη, προσερεγγόρη, λεχθεῖς, ῥηθεῖς a pod.), a hledí z toho učiniti vývody pro pořad časový rozmluv Platonských.

Paul Shorey: *The interpretation of the Timaeus.* (American Journal of Philology. IX, 1888, 395—418. X, 1889, 45—78.) Sh. jedná tu o pravém pojmání Platonova dialogu Timaiu. Že mu nebylo vždy náležitě porozuměno, a že mylně přikládány Platonovi rozmanité theorie, plyne odtud, že nehleděno na dialog tento jako skvělou báseň filosofickou, jakýsi to panegyrik všehomíra, nýbrž že v něm hledány výklady o vnitřní podstatě idejí, že byl pokládán za znamenitý výklad metafysický. Tomu tak není; ani hlavní pružina dialogu, Demiurgos, není princip metafysický, nýbrž tu nejvíce má povahu a ráz božstva, a sice jest theismus Platonův ethický. V druhém článku probírá řadu míst téhož dialogu, činí konjektury a posuzuje i doplňuje vysvětlivky Archer-Hinda.

Paul Shorey: *Recent Platonism in England.* (American Journal of Philology IX, 1888, 274—309.) Podrobná kritika a ocenění vydání Timaiu Platonova od Archer-Hinda, jehož stránku kritickou i exegetickou značně chválí, ale proti pojmání Platonova systému, jakožto pantheistického monismu, se rozhodně staví. Ještě více pak polemizuje proti Jacksonově „hypothesis of a double Plato“. Jackson totiž stanovil v řadě článků v témž časopise vyšlech, že třeba uznati u Platona v některých dialozích (Filebos, Parmenides atd.) pozdější versi theorie o ideách, a tomuto mínění přisvědčil též Archer-Hind; domněnku obou podrobně Sh. vyvrací.

Alfred Emerson: *On the conception of low comedy in Aristophanes.* (American Journal of Philology X, 1889, 265—279.) Spis. sebral ona místa z Aristofanových komoedií (zachovaných i zlomků), v nichž básník pronáší své názory o umění dramatickém, i snažil se je oceniti.

Fried. Blass: *Demosthenische Studien.* (Rheinisches Museum 1889, XLIV, str. 1—24 a 406—430.) V prvním článku stanoví B. nejprve, že v Demosthenových řečech soudních říká se o protivníku οὔτος, o obhajovaném však vedle οὔτος také οὗτος a ὅδς (ὅδδ), dále že jména jich obou, jakožto osob známých, jsou pravidelně bez členu, a obyčejný pořádek že jest Αἰσχίνης οὗτος; slovosled οὗτος Στέφανος jen tehdy se vyskytá, pomýšlí-li

se na protivu nějakou. Po té o kladení členu stanoví a vysvětluje toto: Při vlastních jménech, poněvadž netřeba jim determinování bližšího, člen nestává, leda že by zřetel se měl (*ἀναφορά*, jak říká grammatik Apollonios Synt. p. 26) k něčemu vzpomenutému anebo známému. V přísedných formulích člen jest pravidelně, poněvadž vzpomíná se tu známého božstva; jen v sevšedněných formulích *ῥῆ* *Ἀλα*, *μὰ Ἀλα*, *πρὸς Διὸς* se neuzívá. Co platí o jménech vlastních, platí o *βασιλεύς* (= král Perský), o jménech národů (mimo *οἱ Ἕλληνες*), zemí (výjimka *ἡ Ἑλλάς*, *ἡ Ἀσία*, *ἡ Εὐρώπη*, *ἡ Ἀπικὴ*, *ἡ Κύβηλα*, *ἡ Λακωνικὴ* a t. d. — ale: *Αἰβύνη*, *Θετταλία*, *Μακεδονία*, *Χερσόνησος*, *Πελοπόννησος*, *Αἴγυπτος* a t. d.), míst (ale tane-li na mysli mluvícímu část na př. města proti jiné části, at výslovně naznačené aneb pouze pomyšlené, klade se vždy člen). Odchylně se chovají pseudodemosthenské řeči. Při nominativu a akkusativu infinitivu bez předložky není zapotřebí členu, i stává zase jen, jde-li o zřetel nějaký dotčený. Konečně probírá některá těžší, zdánlivě odchylná místa řečí Demosthenových. — Druhý článek jest věnován poměru aoristu k imperfektu a praesentu. Vyjádření a vycítiti rozdíl mezi těmito časy působí Němci obtíže často značné, nikoliv Čechovi, a proto pomíjíme naznačení patera (subtilních celkem) pravidel B-ových o poměru oněch časů, připomínající jen ještě, že na konci pojednání obrací se zvláště proti O. Riemannovi (La question de l'aoriste grec v Mélanges Graux, Paříž, 1884, str. 585—599), jenž na leckterých místech Platonova Gorgia nechtěl uznati rozdíl mezi užitým časem a některým z neužitých, ba tvrdil dokonce, že by tu či onde byl lépe býval na př. aorist místo imperfekta nebo praesenta a pod.

Frank B. Tarbell: *The relation of ψηφίσματα to νόμοι at Athens in the fifth and fourth centuries b. C.* (American Journal of Philology X, 1889, 79—83.) Obírá se zménou významu psefismat v době před archontem Eukleidem a po něm; výsledky arci nejsou nové; že vzrůst demokracie vedl nutně k rozmohutnění platnosti psefismat, až nabyla stejné platnosti se základními zákony (*νόμοι*), takže Demosth. in Lept. 92 mohl říci častěji uváděná slova *ψηφισμάτων οὐδ' ὅτι οὐκ διαφέρουσιν οἱ νόμοι*, jest obecně známo.

F. Čáda a J. Jedlička.

Františka Fénelona Příhody Télemachovy. Přeložil Jan Ev. Hulakovský 1888.

O této knize přinesli Listy filol. v V. seš. 1890 (str. 387 až 392) *posudek* od prof. Jarníka, *posudek* ovšem nepřiznivý, ale veskrze věcný a klidný. Na to poslal p. překladatel redakci Listů filol. *odpověď*, která zde následuje.

Čtené redakci „Listů filologických“ v Praze!

Nechtě se dovolávat práva, jakéž mi dává § 19. tiskového zákona, ale spoléhaje toliko na objektivnost a nestrannost, jaká sluší listu vědeckému, jsem předem přesvědčen, že ctěná Redakce popřeje v „Listech filologických“ v příštím čísle místa přiloženým řádkům jakožto věcné odpovědi na posudek p. prof. Jana Urbana Jarníka o mém spisku „Frant. Fénelona Příhody Télémachovy“.

Lituji, že p. posuzovatel nepostřehl lépe úmyslu a účelu, jež mne vedly k tomu, bych pořídil nový překlad zmíněného díla. Že jsem spiskem tím nezamýšlel vydati nějakou učebnou pomůcku školní, jako bývají překlady autorů řeckých a latinských, nebo nějakou cvičebnici ku překládání, již by se „studující gymnasiální, překonavše první obtíže mluvnice francouzské, uvedli do čety francouzské“, vysvitá dosti zřejmě nejen již z titulního listu, ale zvláště z celého uspořádání a z výslovného projevu v „Předmluvě“. Úmysl můj byl, dáti netoliko žákům gymnasiálním, nýbrž mladšímu žákovstvu vůbec do ruky knížku poučnou a zábavnou, jež by se jim látkou a formou zamlouvala. Tato tendence sama mne oprávněovala, bych nebyl nucen držeti se doslovně textu původního, což i p. posuzovatel doznává, právě ke konci svého posudku, že netřeba překládati „otrocky věrně“ (slovo „otrocky“ mám za trivialní výraz na místě „doslovně“). P. posuzovatel tedy sám připouští, že se nemusí překládati doslovně, a přece mně z každého slovíčka, z každého místečka, z každé vazby, kde jsem se jen dost málo uchýlil od originalu, činí výtky.

Druhý a hlavní důvod, proč jsem nové, ovšem zkrácené či „upravené“ vydání toho spisu pořídil, jest moment pedagogický. V celé literatuře francouzské neznám krásnějšího vzoru, jež bych stavěl mládeži před oči, by se v něm shlížela, jak se tvoří krásný, mravný charakter, jako jest obraz Télémachův, a opět neznám krásnějšího obrazu, nežli jest obraz Mentorův, aby mládež z něho poznala, čím jest jí dobrý učitel a moudrý vychovatel. Chtěl jsem i nynější mládeži tyto vzory uvést před oči a proto sáhl jsem k dílu Fénelonovu; než p. posuzovatel projevuje pochybnost, „lze-li jmenovati úplně šťastnou volbu tu“ a to hlavně proto, že jsem díla nepodal v celku, nýbrž jen ve vybraných částech. Měl jsem k tomu jistě vážných důvodů, z nichž p. posuzovatel některé dobře uhlodl, ale hlavní důvod nepřipadl mu na mysl. Fénelonův Télémach psán byl pro královice, „můj“ — smím-li tak říci — určen jest toliko žákům českých škol vůbec, tedy synům z českých rodin občanských. Tu nutně odpadnouti musilo vše, co Fénelon uvádí, by působil na mladistvého královice, by se z něho stal jednou dobrý a slavný panovník; působiti tím také na naše žáky bylo by věru zbytečné. Dále odpadnouti musila místa závadná a konečně i ta nezávadná, jež se mi zdála

býti menší důležitosti, aby objem knihy nebyl veliký, ježto knihovna Ústř. spolku obrala si za účel, vydávati knihy laciné, tedy ne příliš objemné. Nyní ku kritice samé.

P. posuzovatel mi vytýká, že jsem vynechal mnohá slova, čímž se stalo zkomolení původního textu. Měl jsem po ruce emendovaný, pro mládež zvláště vydaný text „Nouvelle édition revue avec soin et augmentée de variantes. A. M. D. G. Tours. 1848“; možná tedy, že se tento text s textem p. posuzovatelovým ne zcela srovnává.

Dále se mi vytýká, že jsem na přemnohých místech nevystihl smysl originalu. Proč jsem se někde od originalu uchýlil, vložil jsem již nahoře, připomínám jen ještě zde, že jsem tak učinil často pro větší srozumitelnost anebo proto, aby četba byla plynňější, chtěje se vystříci drsnosti výrazu nebo nejasnosti myšlenky; snad by mnohou větu neuznal sám p. posuzovatel za špatnou, kdyby ji nebyl vytrhl z kontextu.

Jiná výtka se mi děje proto, že jsem vynechával, ale také přidával. Proč jsem vynechal musil některé části, také jsem vložil, a proč jsem zase někde něco přidati musil, pravím, když již jsem byl nucen celé části vynechat, nemohl jsem přece myšlenky nechat bez vešší spojitosti. Co pak se mně vytýká v příčině překladu Zieglerova, pokud jsem ho užil či neužil, přesvědčí se nejlépe každý, když přeložené mnou části srovná slovně s řečeným překladem; vždyť pak celá místa v Télemachu nedají se ani jinak přeložiti.

I v příčině „Poznámek“ děje se výtka, že jsou některé nepoměrně krátké, jiné delší. Kdybych byl vydal spisek pouze pro gymnasiisty, jak se p. posuzovatel mylně domnívá, byly by poznámky bývaly ještě kratší, a bylo by jich ještě méně, protože gymnasisté z mythologie znají mnoho odjinud; že však jsem vydal spisek pro širší žákovstvo, ani obecných škol nevyjímaje, uznal jsem za hodné o některých věcech šířeji se zmiňovati, a k tomu věru nepotřeboval jsem Zieglera, předně již proto ne, že jsem měl po ruce francouzský text „avec une table mythologique et géographique“, a za druhé že mne o topografii a mythologii řecké poučí každý konveršantský lexikon, neřku-li pomůcky speciální.

Spravedlivou výtka jest, že v textu českém nesrovnávají se na některých místech číslice s číslicemi v Poznámkách, a na dvou místech docela scházejí. Toho upřímně lituji, neboť jsem toho postřehl teprve tenkrát, když již oprava z technických příčin byla nemožná, a zvláštní opravy přidati jsem nemohl, protože nakladatelem určený objem byl bez toho již překročen.

Záměna jmen „Mars a Bellona“ slovy „Arés a Eris“ stala se z důslednosti, neb jsem tak všude s jmeny latinskými učinil, protože se tu podává vlastně mythologie řecká.

Co řečeno o „Moirách“, o slovech „Olympských m. Olympijských“, „nohu m. nohy“, „beránka m. berana“ to tuším přece nepadá tak na váhu.

A právě z těchto minucí, jakož i z té okolnosti, že se přichází teprve po dvou letech s kritikou, soudím, že celý ten posudek jest veden myšlenkou, již trefně vyjadřuje příslovi: „Quand on veut noyer son chien, on dit qu'il a la rage“ a toho také „zajisté nikdo nepředpojatý schvalovati nebude“.

Na Smíchově dne 10. listopadu 1890.

Ve vší úctě

Jan Ev. Hulakovský.

Tuto odpověď p. překladatelovu odevzdala redakce p. prof. Jarníkovi a dostala od něho *vyvrácení námitek p. Hulakovského*, jež zde následuje.

Pan překladatel se snaží seslabiti váhu mého posudku, opíraje se o tyto důvody: 1. že užil jiného vydání textu původního; 2. že nebyl nucen držeti se doslovně originalu, od něhož se často uchýloval „pro větší srozumitelnost aneb proto, aby četba byla plynější, chtěje se vystříci drsnosti výrazu nebo nejasnosti myšlenky“; 3. že jsou kárané věty vytrženy z kontextu. K tomu po řadě odpovídám:

Ad 1. Je-li důvod ten míněn do opravdy, bylo věci p. překl. srovnání to provésti a výsledky jeho v odpovědi své sděliti.

Ad 2. Že překlad nemusí býti doslovný, rád uznávám, avšak popírám, že by bylo dovoleno podkládati originalu smysl docela jiný; ano mnohdy právě opačný; zdali při tom p. překl. vždy dosáhl křžžené větší jasnosti, nechat posoudí ct. čtenářové Listů těch sami.

Ad 3. Nic snadnějšího pro každého, než aby jednotlivá místa posuzoval ve spojení s celkem: právě aby žádoucí tato kontrola se usnadnila, citoval jsem svědomitě nejen dle stránek, nýbrž i dle řádků překladu. Tvrdí-li p. překl., že mu čímž výtky z každého slovíčka, z každého místečka, z každé vazby, kde jen dost málo se uchýlil od originalu, velmi se mýlí: z hojného materialu vybral jsem jen některé příklady, ovšem nejnapadnější a nejméně omluvitelné.

Valnou část odpovědi tvoří výklad, proč právě příhody Tělemachovy a to zkrácené byly vybrány pro bibliotheku mládeže studující; výklad ten mám za vhodné doplnění předmluvy. Že něco vynechati musil, pochopil jsem a snad mi při tom neušel ani důvod paedagogický, jenž mně prý „na mysl nepřipadl“. Zde jde hlavně o to, zdali p. překl. předlohu svou tak velice zkrátili musil a proč tak učinil. Že mínění v té příčině mohou býti

různá, ukazuje vydání pro školy (édition classique) rovněž z Toursu z r. 1888 (Alfred Mame et fils), kde místo 24 knih jest pouze 18; a přece i dle tohoto zkráceného emendovaného vydání by náš překlad měl míti alespoň o 200 stránek více. Že skutečně hlavním důvodem silného zkomolení byl ohled na objem a láci díla, praví p. překl. sám a ku konci své odpovědi do-
tvrdzuje to způsobem skutečně drastickým: omlouvá se, že zvláštní opravy několika číslic a dvou poznámek jen proto nepřipojil, „protože nakladatelem určený objem byl bez toho již překročen“.

P. překl. vidí výtky též tam, kde jich není, nýbrž kde prostě konstatováno: tak ve zmínce, již činím o větách, jež sám připojil k docilení souvislosti. Zde bylo mojí povinností zjistiti, co jest majetkem autora samého a co náleží jeho překladateli a upravovateli. Rovněž jsem se nepozastavoval nad záměnou jmen „Mars a Bellona“ jmeny „Arés a Eris“, nýbrž pohřešoval jsem jen poznámku o těchto božstvech, poněvadž nelze předpokládati, že by „širší žákovstvo, ani obecných škol nevyjímaje“ bylo o nich s dostatek „odjinud“ poučeno.

S překladem Zieglerovým jsem srovnal překlad náš jen proto, poněvadž mne zajímalo viděti, kterak totéž dílo bylo přeloženo spisovatelem z počátku století a z konce jeho. Tu pak jsem připadl na četné shody obou překladů a to takové, jichž nelze vysvětliti pouhým tvrzením, že „celá místa v Télemachu nedají se ani jinak přeložiti“. Určité prohlášení v tom neb onom smyslu by bylo zajisté vítanější, než odkazovati čtenáře, aby části přeložené „srovnal slovně s řečeným překladem“. Rovněž nevysvětluje slova p. překl. „a k tomu věru nepotřeboval jsem Zieglera“, že poznámek jeho alespoň těch, jež jsem citoval, skutečně neužil způsobem naznačeným.

Jedné věci také já upřímně lituji: převzal jsem závazek napsati posudek (o němž redakce Listů filologických byla požádána nakladatelem zasláním exempláře redakčního) brzy po vyjití knihy. Jal jsem se sice ihned srovnávati překlad s originalem, ale věc se protáhla tak, že teprve po uplynutí půldruhého roku jsem odevzdal redakci posudek svůj k tisku připravený; k tomu se připojila ještě okolnost, že pro nával látky nemohl býti ihned vytištěn i vyšel skutečně teprve dva roky po vyjití díla samého.

Lituji, že se tak stalo, poněvadž by jinak p. překl. nebyl mohl zneužití okolností té k insinuaci, jako bych byl posudek svůj napsal za jiným účelem, než věcné posudky se píší aneb psáti mají. Zdali pak výtky mnou činěné jsou skutečně jen „minucie“, o tom nechať rozhodnou ct. čtenáři těchto Listů: autor sám bývá málokdy s dostatek nepředpojat, aby dovedl o tom souditi sine ira et studio.

Jan Urban Jarník.

O mythu Platonově.

(Dokončení.)

Podává Frant. Krejčí.

B. Platon však užil mythů i o záhadách, těsně souvisejích s celým základem jeho učení a doplňujících soustavu jeho v kusech podstatných. V tom případě jsou to hypotézy: *filosofické hypotézy své podává Platon ve formě mythů*. Hypothesami musel se v mnohých příčinách spokojiti, a není to nikterak na újmu reputaci jeho vědecké. Neobejde-li se bez nich žádná věda, tím méně obejde se bez ní filosofie, jejíž soustava musí o vědy ostatní se opírat. Zvláštní však věc a pro nás zajímavá jest ta, že užil pro hypotézy formy mythů. Kdybychom mythy takové pojímali jako mythy vůbec, bylo by v tom zajisté mnoho záhadného; když však držíme se přesně stanoviska svého a chceme mythy vykládati tak, jak Platon sám naznačuje, shledáme, že toto užití mythů v souhlase je s theoretickým rozlišením logu a mythu a že vyplývá z názoru, jež Platon měl o podání národním. Jako totiž o podání národním, o pověstech vůbec soudil, že chovají v sobě jádro pravdivé v obalu ne vždy náležitém, tak také chce, abychom v myšlence, kterou ve způsobě pověsti sám podává, jenom *jádro* pravdivé spatřovali. Ostatní jest subjektivní názor Platonův, jak si věc nějakou, o níž dokázáno, že jest, ale o níž nemožno na určito dopátrati se, jaká jest, představiti máme anebo aspoň můžeme. On byl o pravdivosti její mnohdy přesvědčen, nemaje však důvodů vědeckých, neodvážil se ji jako pravdivou podávati, žádaje pouze, aby k dorozumění nebo objasnění sloužila anebo abstraktní představu zkonkretisovati pomáhala. Na konci Sokratovy rozmluvy ve Faidonu praví se: „Že pak toto všechno právě tak jest, jak jsem to vyložil, to rozhodně tvrditi nesluší žádnému rozumnému člověku, že však s dušemi našimi a jich příbytky buď tak neb nějak tomu podobně jest, ježto duše naše okázala se bytostí nesmrtelnou,

tomu zajisté sluší věřiti i hodno jest odvážiti se každému víry, že tomu tak jest.“ A to platí o všech myšlenkách, které podobnou formou jako ve Faidonu proneseny jsou. Nejinak vedou si moderní myslitelé v případech analogických. Zuřma jest na př. přírodovědecká hypotéza o povstání druhů živočišstva. Induktivním, přesně vědeckým rozumováním dospěl badatel k výsledku, že rozmanité nyní žijící druhy živočišstva vznikly jenom z několika málo původních druhů a že na rozrůznění jejich vliv měly všeliké poměry životní, podmiňující boj o existenci. To se podává jako vědecké faktum; běží-li však o provedení důkazu, jak asi ten neb onen rod se vyvinul, jak to všechno dohromady souvisí, nelze nabýti dostatečného materiálu ku podání platného názoru, nýbrž nutno podobně, jako Platon činí, spokojiti se s domněnkou nějakou, která naznačuje, jak bychom si to představiti mohli, ale nezaručuje, že se to také skutečně tak stalo. Anebo má-li moderní filosof vysvětliti vznik světa z atomů nebo molekulů, má-li naznačiti působení vzájemné sil přírodních, musí se hypotézy všelikých odvážiti, aby docelil představu, ačkoli základní pojmy atomu a síly předkládá jako nezvratné pravdy. Podobně vedlo se Platónovi. Nevystačily mu všude základní pojmy, jmenovitě jeho idee, aby pochopitelně vyložil veškerý úkazy, jichž otázky filosofické se dotýkají a jichž zodpovídání systémem neúprosně žádá, a v takových případech užil mythů, jež tedy způsobem zde vyličeným vykládati dlužno.

Sem náležejí především mythy, zvané eschatologické, v Gorgiovi, Faidonu a v 10. knize o státech, vždy na konci; jednají o životě po smrti a vzájemně se doplňují. V Gorgiovi mluví se o posledním soudu, ve Faidonu o příbytku duší lidských a v Politeii o trestech a odměnách. Analysujeme-li je způsobem zde uvedeným, shledáváme, že tvoří dohromady hypotézu Platonovu o posledních věcech člověka. Podle toho záleží z pozitivního jádra, jež skryto jest v mythickém obalu, který zde vzat jest z pověstí národních, nebo lépe řečeno, přiklání se k náboženským představám lidu. Společným podkladem jich jest thesis o nesmrtelnosti duše, představa v systému platonském z nejdůležitějších; z ní plyne jako postulát, že duše po smrti žije. Jak žije, kde žije, to nemůže nezvratně dokázáno býti; jen některé momenty dány jsou zase z theorie ethiky, kteráž s hypotézou tou těsně, kausálně souvisí. Momenty tyto jsou ve všech dialozích vytknuty zcela zřetelně a tvoří jádro jednotlivých mythů. V Gorgiovi jest podána jaksi variace na thema, že v každém ohledu lépe jest snášeti křivdu než ji činiti a že může každého, jenž chybil, svatou povinností jest za chybu dojíti trestu. Tohoto názoru, jenž tak lišil se od běžných zásad mravních, z něhož se v dialogu zmíněném praktická pravidla pro řečnictví a státnictví vyvozují a jenž tedy důležitě místo v soustavě ethiky zaujímá, bezprostředním následkem jest, že duše po smrti vydati musí počet ze svého činnosti, nemá-li

pravdivý býtí názor Kallikleem hájený, že největší ideál jest mítí moc a bez trestu směti jednati libovolně. Tedy soud po smrti jest ethický požadavek, nutná představa filosofická, a to je též pravdivé jádro mythu v Gorgiovi a jeden platný moment celkové hypotesey o životě po smrti.

Ve Faidonu dokazuje se, jak známo, nesmrtnost duše a z toho plyne otázka, kde duše po smrti jsou; že někde na světě, ne jen na zemi, býtí musí, je zcela přirozený moment hypotesey, k němuž druzí se pobočný, že jinde jsou duše dobré a jinde duše zlé. V 10. knize Politeie vytknuto jest jádro báje v kap. 12. p. 613 A, že bohové odměňují a trestají po zásluze dobré a zlé na světě i po smrti. Když se tedy jedná o vytčení filosofického názoru Platonova, musí tyto tři věci uvedeny býtí jakožto platný poznatek čili ve smyslu Platonově jakožto logos. Avšak mythologická stafáž, kterou z pověsti národní přejal a které k vylíčení podrobnosti užil, jest pouhou domněnkou, která po případě od onoho platného jádra odloučena a jinou nahrazena býtí může. Všechny výroky, jimiž v Gorgiovi (na počátku hlavy 79, 80 a 83 pak výrok v kap. 82 p. 526 D) pravdivosti dotyčné pověsti se zastává, dlužno jenom o podstatě jejich rozuměti a za důrazný pokyn pokládati, aby se pověsti, v nichž víra národa uložena jest, jen tak zhola jako bezcenné povídačky neodmítaly. Kdybychom chtěli slova v kap. 80: „To jest, Kallikle, co jsem slyšel a o čemž, že pravda jest, věřím“ vykládati v ten smysl, že Platon báji celou, jak ji uvádí, za pravdivou pokládá, uběhli bychom jednak ve spor se slovy z Faidona výše citovanými, jednak bychom i řeč Diovu doslovně za pravdivou byli nuceni pokládati, což asi nikomu nezapadne. Domněnkou pouhou, ač vážně míněnou, jest názor ve Faidonu podaný o geologickém složení a geografické podobě země, jež čerpal z jiných filosofů, o čemž svědčí úvodní slova p. 108 D-E. Spůsob podání pověsti v 10. knize o státě nabývá důstojného rázu jenom tím, že má označiti věc podávanou jako domněnku. Tak všechno nepravděpodobné v báji té padá na vrub *μῦθον σχήματος*, aniž ubližuje pravdymilovnosti a vědecké opravdovosti spisovatelově. Že Platon užil k mythu, k hypotese své, pověsti národní, to má příčinu ve zbožné mysli jeho, která k ideálnímu vzletu se povznášela, čerpajíc sílu z víry a náboženství národního, a pak v tom, co řečeno slovy Sokratovými v Gorg. kap. 83: „Nebylo by divné tím pohrdati, kdybychom jen něco lepšího a pravdivějšího najíti mohli.“ A konečně, že nucen byl Platon hypotesey se odvažovati a do opravdy přemýšleti o věcech, které s moderního stanoviska filosofického zbytečnými by se zdáti mohly, pochopíme, uvědomíme-li si, jak důležitá jest otázka o životě záhrobním v příčině náboženské i filosofické v době starší. Jeť představa o životě tom jednou z hlavních představ každého náboženství, ježto skýtá motivaci pro jeho morálku. Bez odměn a trestů není vůbec možný nijaký řád ethický a bez nějakého

elysia a tartaru nedovedl by nikdo člověka pohnouti k vykonávání skutků sebezapření, pro něž není odměny a trestu na tomto světě. A proto také starší filosofie vždy se k představě té vracela, poněvadž její ethika byla eudaimonistická. Zásada: „čiň dobře, aby se ti vedlo dobře na zemi i na nebi“ v různých obměnách je společná všem starším a mnohým novějším etikám, a pokud ethika byla a jest nerozdílnou částí systému filosofického, také všem filosofům. A proto i Platon byl nucen otázkou tou tak obšírně se zabývat a, co v té příčině pronesl, svědčí, že dobře poznal, kam až může rozum stačiti a kde třeba uchýliti se k hypotese.

V týchž okolnostech, jež jsme tuto vylíčili, a jež vedly Platona k mythu, ocitnul se na konci svého filosofování, když mu bylo systém dovršiti představou o vzniku světa a jeho zjevů vůbec čili tak zvanou fysikou, jejíž pouhou částí jsou myty eschatologické. Jako jednotlivé poučky ethické byl nucen opíratí metafysickým přemítáním o životě záhrobním, tak dostavila se mu na vrcholu filosofického bádání nezbytnost systém ethiky opřítí systémem filosofie přírodní; proto na knihy o státě následoval dialog Timaios.^{*)} Avšak týž nedostatek poznávacích prostředků, který nepřipouštěl přesných závěrů ve Faidonu o složení země a nutil uchýliti se k mythu, cítil Platon při rozumování o otázkách, přírodní filosofie se týkajících, vůbec a týmž způsobem, jakým jsme myty eschatologické za hypotézu vyhlásili, musíme i systém této přírodní filosofie pokládati za pouhou hypotézu, a tudíž celého Timaiu za mythos. Platon nemohl věru něco za nezvratnou pravdu předkládati v celku, co v jednotlivostech byl dříve za pravděpodobné označil, a nenechává nás v té příčině nikterak v pochybnosti, veda si vzhledem k celému obsahu Timaiu týmž způsobem, jako k obsahu posledních částí Gorgia, Faidonu a knih o státě. V Tim. p. 29 praví, že o věcech, týkajících se vzniku všehomíra, nelze více podati než pravděpodobné domněnky, kdežto o podstatě jeho žádáme pravdu věděti: *ὅτι περὶ πρὸς γένεσιν οὐδα, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια*; „nediv se tedy, Sokrate, nedovedeme-li, ač tolik jich tak mnoho o bozích a vzniku všehomíra povídá, podati myšlenky v ničem si neodporující a přesné; musíme se spíše spokojiti, podáme-li je aspoň tak pravděpodobné jako jiní, majíce na paměti, že lidé jsme, a že tedy sluší, abychom, s pravděpodobnými výroky zavděk berouce (— *τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους* —), dále po více se nepidili“. Výrok tento opakuje se co do smyslu na počátku druhé

^{*)} Naproti tomu Windelband (v Müllerově Handb. V. 1. 243 soudí, že Platon fysiku přidal „den Bedürfnissen seiner Schule nachgebend“, čímž dle mého mínění významu fysiky pro systém filosofický nedoceníl. Proto také mínění v Timaiu pronesená, ač je správné pouze pravděpodobnými poznává, nepokládá za podstatnou část filosofie Platonovy, nepopřává jim tu místa ani jako hypotézám. Viděti z toho, jak důležitá jest otázka o mytech těch v příčině poznání Platonova filosofování.

části dialogu p. 48 D a jest zajisté téhož obsahu jako onen výše z konce *Faidonu* citovaný, takže tuším nemůže býti pochybnosti, jak celé rozumování to brátí máme. Budeme tedy i zde jenom v hlavních věcech hledati jádro hypotézy a to, co formou svojí připomíná formu pověstí národních, připišeme opět na vrub *μύθου σχήματος*.

Takovým způsobem nezarazí nás nikterak představa demiurga, jakožto stvořitele světa, jenž vlastně konkretisuje ideu dobra, z níž vše původ svůj má, a které Platon nezbytně potřeboval, aby vznik světa pochopitelným učinil; nepozastavíme se dále nad tím měsidlem, v němž, jako čarodějník v kotli svém, elementy spojuje a slučuje v útvary smyslům dostupné, ani nad tím, že Platon nechává demiurga mluvit k podřizeným bytostem jako nějakého panovníka. Všechno to nemá jiný účel, než aby hypotéza jakožto hypotéza označena byla. A jenom za takovýchto okolností je vysvětlitelné, že Platon spor mezi vlastní hypotézou a mezi názory kosmogonie a theogonie hesiodské, jež repraesentují ve velkém současném náboženství hellenské, vyrovnati se snaží způsobem přímo nevědeckým. Po příkladě svých předchůdců pokládá Platon hvězdy za bohy (kap. 12), což zajisté s představou o bozích osobních, jak vytvářela se v mythologii řecké, nikterak se nesnáší, a důsledně by vedlo k popírání náboženství platného. Než Platon neodvážil se tak daleko, buď že si netroufal, anebo že měl svou hypotézu přece za nedostí odůvodněnou, aby ji nabízel místo toho, co srostlo s podstatou národa řeckého, posvěceno odkazem předků a živeno tajemnou vírou, které se sám proti planému rozumování dovolával. I přerušuje koncem kapitoly té hovor o bozích a podotýká počátkem 13., že o jiných bozích mluvit a o původu jejich pátrati přesahuje síly jeho, a že nutno v té věci věřiti starším zpravodajům, kteří za potomky bohův se vydávají a proto lháti nemohou, načež následuje významné místo: *ἀδύνατον οὖν θεῶν παύσιν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνεν τε εἰκότιον καὶ ἀναγκαῖον ἀποδεξέσθαι λέγουσιν, ἂλλ' ὥς οἰκεία φασκόντων ἀπαγγέλλειν ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον*. Ze slov těchto vyzírá zřetelně všechna nejistota nějakého vědění o věcech těch; připouští se nedostatečné odůvodnění podání národního, ale uznává se jeho oprávněnost, takže nám na mysl tanou opět slova z Gorgia: „Bylo by to možno odmítnouti, jen kdybychom mohli něco lepšího toho pověděti“. Celkem pak zřejmo, že Platon k určité představě ve filosofii přírodní nedospěl, a že správně, tuto neurčitost formou mythu přioděv, hypotézu předkládá. Tím nabývá vysvětlení také mythos v *Politiku* o převratech světových, jež dostatečně jsme charakterisovali, zovouce jej hypotézou fysickou.

Pohlížíme-li nyní způsobem tuto vyloženým na psychologický mythus ve *Faidru* odpadnou všechny nesnáze, které vykladačům porozumění stěžovaly. Mythos ten jest jednoduše hypotézou,

lišící se od předešlých jenom tím, že Platon nepřibírá k utvoření mythu živlů prstonárodních, ale vzdálenějších, jako představu o stěhování duší, anebo tvoří samostatně. Spadá tedy všechna záhadná neurčitost a básnická tajuplnost na vrub formy mytické, jež má celek označovati jako hypotesu, a pošetilostí bylo by všechny slohové obraty a všechny prostředky bájepravné názornosti vykládati vážně jako důležité atributy představy o praexistenci duše, jak to už Schleiermacher poznal⁹⁾. I zde jest se nám spokojiti s jádrem, které, vyplývající z theoretické dedukce uvedené v kap. 24, shrnouti se dá v tvrzení, že duše praexistuje nějakým způsobem poznání ideí docházejí, o nichž také jen domněnka je dovolena, kde a jak v své nadzemské nehybnosti existují. Tohoto tvrzení dostatečným důvodem jest faktum (ovšem jen se stanoviska Platonova), že poznávání ideí v tomto světě jest pouhé rozpominání (*ἀνάμνησις*). Ale **jak** toho poznání duše před vstoupením v těla docházejí, kde se vlastně zdržují, zdali s bohy obcují, jak se vtělují a proč, a jiné podrobnosti, jsou věci, o nichž je pouze možná domněnka, již ničím nelze dokázati, a proto ji Platon podává jako hypotesu ve formě mythu, a my při výkladu musíme dle Faidona souditi, „že tvrditi, že věci tak a nejinak se mají, jak zde vylíčeno, nesluší rozumnému člověku“ čili dle Faidra 246 D řekneme: *ἀλλὰ τὰυτα οὐκ ὀφείλει, ὅππῃ τῷ θεῷ φανερὸν, ταύτην ἔχειν τε καὶ λυγίσθαι*. Ve shodě s tím podotýká Platon o líčení života v říši ideí (na téměř místě): *ἔστι δὲ τις τοιαύτη*. A právě proto, že věci tady vylíčované jsou jen domněnkou, jenom jakýmsi znázorněním, mohl Platon užiti známé allegorie o částech duše a jejich vzájemném poměru, která přece ve výkladu přesně vědeckém byla by nemožná, což stejnou měrou platí i o perutích duše jakožto smyslném výrazu oné síly, tělesnost přemáhající a k poznání ideí povznášející.

C. Mythos o původu Erosa, obsažený v Sokratově řeči v Symposiu, shoduje se s předešlým v tom, že si jej Platon utvořil sám ze své obraznosti, nepoužívaje živlů bájesloví prstonárodního, ale liší se zase tím, že nemá vážného významu hypotesy, pročez o něm zvláště pojednati jest. Z kontextu celé řeči Sokratovy, jakož i tendence celého dialogu vysvitá, že je to pouze stilstický obrat, rhetorický prostředek, který snadno nějakým jiným nahrazen býti mohl, jako na př. allegorií podobnou oné ve Faidru o částech duše. Že Platon zde právě k mytické formě sáhnul, má dvojí příčinu; jednak že předešli řečníci, o Erotu mluvíce,

⁹⁾ O mythu ve Faidru praví: „Das Meiste ist offenbar als Beiwerk behandelt, um die Pracht des Ganzen zu vermehren und das streng Allegorische zusammenzuhalten. Weshalb auch man sich hüten muss, mit der Auslegung zu sehr in's Einzelne zu gehen und sich lieber begnügen, nur die philosophischen Andeutungen richtig aufzufassen, welche Platon selbst durch den Vortrag als solche bezeichnet.“

brali jej jako osobnost skutečnou, přidržující se většinou podání běžného, jednak že proti představě Erota, jak Sokratovi na mysli tanula, stála v náboženství řeckém postava boha Erota, skonkretisování to prostonárodního názoru o lásce pohlavní a jejího vlivu na poměry společenské. Platon, propůjčující výkladu svému roucha mythologického, počíná si jako abstraktní myslitel, užívá-li terminologie populární, a usnadňuje si práci, ježto postavením dvou osobností proti sobě různosti jeho vlastní představy lépe vynikají, než by možno bylo přesným výkladem pojmu. Nemíníme tedy, že by mythus tento byl pozitivním nějakým opravením mythologie národní, že by Platon tomu skutečně věřil, co o Erotu jakožto osobnosti povídá, nýbrž naopak, že mu běželo jenom o vylíčení působnosti té tajemné síly v nás a o praktické výsledky ethické z toho plynoucí, kdežto vše, co na tom jest mythické, docela dobře pominouti se může, aniž by zmenšovalo váhu oněch praktických výsledků. I shoduje se to dobře se základním ponětím mythu Platonova, že formy mythické užil o věcech problematických, ba nepravdivých. Tím také dáno jest, že netřeba hádati se o to, zda Diotima jest osobou historickou nebo fikcí, ježto jest právě prostředkem mythického vypravování; někdo to musel říci a jiného významu Diotima nemá. Stejného významu jsou ostatní mythické osobnosti, z nichž Eros původ svůj má. Neexistují ani pro Platona jinde než jako pojmy symbolické. Jest zde tedy užito mythické formy pro fikci. Jiného podobného případu není leč v osobnosti nomotheta v Kratylovi.

D. Mythos o původu cnosti v Protagorovi a o původu lásky pohlavní v Aristofanově řeči v Symposiu nejsou platonské jednak proto, že je nepronaší Sokrates anebo osoba, jež názory Platonovy buď přijaté nebo nově utvořené podává, jednak že podávají názory od Platona samého popírané. Odpovědnost za užití jich nepadá na Platona jako filosofa, nýbrž jako spisovatele, a tu ovšem dá se mysliti příčina různá. Snad je Platon vymyslel, aby charakterisoval řečnickou manýru Protagorovu a básnickou zvláštnost Aristofanovu, anebo je přímo vyňal z jejich spisů — obé jest zde lhostejno.

Zbývá ještě místo v Menonu p. 81, které Zeller v seznamu mythů uvádí. Po soudu mém není to však žádný mythus. Na první pohled zdá se, že nesmrtelnost duše a putování duší se zde uvádějí *ἀνεκ σκότων ἀποδείξων* na základě autority kněžské a básníků jako Pindara, jehož dotyčný výrok se cituje, aby z toho *ἀνάμνησις*, již Platon při rozmluvě o učitelnosti cnosti potřebuje, patrná byla. Avšak toto rozpomínání se ihned demonstuje na otroku, jenž veden jsa přiměřenými otázkami podá důkaz geometrický, o němž v obyčejném oboru jeho myšlení se mu ani nesnilo. To je zajisté zároveň důkazem a posteriori pro pravdivost předpokládaného faktu o anamnesi, jehož pravdivost zase

jest stejnou měrou důkazem pro platnost praemis, z nichž vyplývá, tedy oněch ponětí o nesmrtelnosti duše, o jejím životě před vtělením, které původně se podalo jako tvrzení, autoritou jiných opřené. Tím však odpadá hlavní podmínka, za které nějaká myšlenka mythem se jeví se stanoviska Platonova, a on ji také přímo jako *lógos* označuje hned počátkem dotyčného odstavce, v čemž mu přisvědčujeme.

Shrneme-li nyní všechno, co o jednotlivých mythech pověděno bylo, myslíme, že vysvítá, kterak pro výklad toho, proč jich Platon užil, úplně dostačí držeti se toho, co sám za mythos pokládá. A tím jest i podmíněno, kterak máme my jeho počínání v té příčině posuzovati.

II. Pravda-li, že Platon mythos pokládal za myšlenku pravděpodobnou, jež není opatřena důvody dialektickými, a jestliže mythu nevydával vědomě za pravdu vědeckou, pak byl oprávněn jich užití bez újmy na reputaci vědecké a filosofické, a nelze mu proto činiti výčitek. Někteří v tom shledávali nedostatek kritičnosti,¹⁰⁾ neprávem; neboť užití hypothes není nedostatkem kritičnosti, vyskytne-li se v oboru, kde nedostatečná indukce nepřipouští přesně logických závěrů. Proti tomuto požadavku se Platon nikdy neprohřešil. Naopak svědčí o vysokém stupni vyspělosti kritické, jestliže pravděpodobné nepodával za jisté a nejisté za pravdivé. Tím liší se prospěšně od filosofů jiných, kteří si mythy tvořili anebo traditionálních mythů užívali bez těch kantel kritických, jimiž je Platon opatřuje. A těch filosofů bylo mnoho, kteří mythické formy zneužívali, takže jakýsi Kolotes proti nim celeu knihu napsal.¹¹⁾ Z počátku ukázali jsme, jak Platon pohlízel na tradici národní a na náboženství zákonem uznané, a opakujeme, že mínění jeho je tak správné, že s případnými obměnami dosud platí; neboť že v tradici jest jádro platné a že náboženství pozitivní jest faktor, s nímž každá soustava ethická, každá filosofie počítati musí, to dues nepopírá nikdo, a že konečně filosofie s náboženstvím nemá vésti boj, ale uzavřítí smírné narovnání, chce-li aby učení její blahodárně proniklo, o tom poučuje historie. Reserva a jakási účta, kterou Platon náboženství lidu svého vzdává ve věcech, které nepodařilo se mu probádati rozumem, takže jeho

¹⁰⁾ Tak Christ na u. m.

¹¹⁾ Macrobius *Somnium Scip.* I. 2. mnoho zabývá se mythy a, rozeznávaje mythus filosofický od mythů Hesiodových a Orfeových, jež obsahují nepravé, neslušné povídky o bozích, nalézá jej oprávněným. O Kolotovi podotýká: ait a philosopho fabulam non oportuisse confingi, quoniam nullum figmenti genus veri professoribus conveniret. Cur enim, inquit, si rerum caelestium notionem, si habitum nos animarum docere voluisti, non simplici et absoluta hoc insinuatione curatum est, sed quaesita persona casusque excogitata novitas et composita advocati scaena figmenti ipsam quaerendi veri ianuam mendaciorum polluerunt. O Macrobievém názoru šíře mluví Volquardsen na str. 2.

představy na doplnění soustavy své přijímá (mythy jakožto hypotheses), jsou mu zrovna tak ke cti, jako bezohledná přísnost, s kterou kritizuje věci, o nichž nabyl přesvědčení lepšího.¹²⁾ Mythy tedy, jež v takovýchto případech jsou plody jeho přemýšlení, jsou neméně cenné příspěvky k řešení problémů filosofických, než věty, jež dialekticky vyvozoval.

Jiní vykládají užití mythů za slabost Platonovy soustavy.¹³⁾ To možno činiti jen v jistém ohledu, nikoli vůbec; neboť hypothesis (a jen o toto užití mythů zde běžeti může) není vždy slabostí theorie vědecké a ve filosofickém systému je nutná. Hypothesy a mythy jsou svědectvím o nedostatečnosti, po případě neukončenosti vědeckého bádání vůbec, a pokud lidem souditi možno, žádná theorie filosofická se jich neuhledí, poněvadž úkolem jejím jest systém, celkový názor o všem. Vždy byla filosofie součinem mythu a vědeckých poznatků; neboť nikdy nebylo možno o všem pravdy se dopátrati. A nelze-li jinak, než aby se to dalo postupem, a jestliže na druhé straně odpověď k jistým otázkám jest nutným požadavkem uspokojení myslí lidské, z příčin, jež zde vykládati nelze, pak jest mythus nutným doplňkem vědění našeho a může vymizeti jen v ideální vzdálenosti, kde všechny problémy vědecké rozřešeny budou.¹⁴⁾ Z toho, že Platon mythů, totiž hypotheses, užití byl nucen, nelze tedy na jakost filosofie jeho souditi, nýbrž, chceme-li ji posouditi a ji na př. proti Aristotelově v pravé světlo postaviti, musíme se držeti toho, co Platon jako pravé vědecké poznatky stanovil.

Platona nazývají básníkem filosofem, a často uvádí se to s příhanou, jakoby básnická obrazotvornost nedala mu klidně

¹²⁾ V tom přisvědčujeme Astovi, že Platon měl v úmyslu proti planému rozumování a nevěrectví, jež sofisté v módu uvedli, u svých krajanů vážnější a důstojnější názor o náboženství vzbuditi. Ale nesouhlasíme, praví-li toto: „Das Mythische ist gleichsam die theologische Basis der Platonischen Speculation: die Erkenntnis wird durch das Dogma gebunden und befestigt, und der Geist aus dem Gebiete der menschlichen Reflexion zur Anschauung des höheren Lebens emporgeführt, wo er sich, seiner Endlichkeit vergessend, in die unergründliche Tiefe der Göttlichen versenkt. Man könnte sagen, dass in den Platonischen Gesprächen die philosophischen Darstellungen nur den Zweck haben, den Geist auf die höhere Betrachtung hinzuleiten und zur Anschauung der in den Mythen sinnbildlich geoffenbarten Göttlichkeit vorzubereiten.“ Tomu odporuje dokonce názor, jaký Platon o mythu měl, a způsob, jakým jich užíval.

¹³⁾ Jmenovitě Zeller na místě uvedeném. Proti Deutschlovi polemizuje a podotýká též, že mythů z filosofických příčin není třeba. Tomu čelí, co my zde o nutnosti hypotheses filosofických uvádíme.

¹⁴⁾ Dovolím si v té příčině odkázati ke článku svému v tomto časopise 1889 str. 203.

vědecky přemýšleti.¹⁵⁾ Nechceme tvrditi, že by v tom nebylo něco pravdy. Pokud však uvádí se užívání mythů na potvrzení toho, nesouhlasíme. Při pronášení mythů čili lépe při užívání mythické formy měl Platon ovšem příležitost svoje nadání básnické využítovati, neboť forma taková to nejen snese, ona to přímo vyžaduje; ale ta příležitost není o nic větší než na př. při líčení scenerie ve Faidru nebo při přirovnání shromáždění v domě s tartarem. Myšlenka v rouše mythu jest tak chladná, jako jinak pronesená, a užívání mythu, jak jsme my je vysvětlili, nemá s básnickou vlohou co činiti.

Z téže příčiny odpadá výklad, že užívání mythů jest manýrou jeho spisovatelskou. Názor Platonův o mythu je přesný, a ježto neužil jich jindy, leč když buď musel (jako hypotheses), anebo kde mu dobrou službu konaly (jako dokladů), jednal s rozmyslem, kterýžto pojem s pojmem manýry se vylučuje.

Že konečně nějaký tajemný význam, jenž by Platonovo tvoření s pozitivní tradicí náboženskou spojoval, v mythech neleží, jak se domnívali někteří theologičtí vykladatelé, o tom nyní netřeba se více rozepisovati. Ovšem zůstane užívání mythů, jmenovitě jakožto hypotheses, zvláštností Platonova tvoření, jen že nemá velkého významu obsahového, ale formálního, což naznačiti bylo právě účelem našeho rozboru.¹⁶⁾

Literatura římská na Rusi.

Podává F. Krsek.

Nagujevskij, professor university kazaňské, znám je četnými, po většině drobnějšími pracemi z oboru klassické filologie, zvláště literatury římské, a vydáními klassikův i slovníčky, určenými pro potřeby školské. Z roku 1889 pochází práce jeho „Bibliografija po istoriji rimskoj literatury v Rossiji s 1709 po 1889 god“ (Kazaň, str. XI a 48). Účelem spisku je podati vše, co v oboru římské literatury dosud na Rusi pracováno, v systema-

¹⁵⁾ Meiners na př. (Volquardsen str. 3) praví: „Dichten war ihm (Platon) so natürlich und nothwendig, dass er selbst da in diesen Naturfehler (!) zurückfiel, wo die kleinste Überlegung ihm das Unschickliche seines Verfahrens zu zeigen im Stande gewesen wäre. In der feierlichen Stunde des Todes lässt er den weisen Sokrates die erhabene Lehre von der Unsterblichkeit der Seele mit Fabeln über den Zustand der abgeschiedenen, besonders der unreinen Geister schliessen, die vielleicht für Homer, Hesiod selbst in den Zeitaltern der Einbildungskraft zu kühn gewesen wären.“

¹⁶⁾ V přehledu literatury, vynechán byl omylem článek B. Jandlíčky o mythu Platonově v Čas. čes. Musea 1873 str. 338 nn.

tickém přehledu. Starší sborníky (Sopikov 1813—1821; Smirdin 1828—1832) nepodávají příslušný materiál úplně, a také podléší bibliografické práce toho druhu nejsou prosty mezer a leckterých nesprávností (Krašeninnikov 1852; Sokolov 1856). Celkem pak bibliografické tyto údaje Sokolovem dovedeny k r. 1856. A v dobách novějších spisovatelé a překladatelé podávají prý velice zřídka literární údaje o pracích svých předchůdců, a kde se tak činí, nestává se to vždycky se žádoucí úplností. I sebral Nagujevskij všechny příslušné údaje, roztroušené po různých dílech a článcích časopisných, a urovnal je v přehled, pokud bylo lze, pořadem chronologickým.

Nagujevskij počíná svou bibliografií rokem 1709¹⁾. Toho totiž roku k rozkazu Petra Velikého přeložena byla (pod dozorem pastora Gijuka) z jazyka latinského kniha *Quinta Curtia Rufa* o činech Alexandra Velikého. A ježto není dosud žádné zprávy, že by byl již před tím nějaký překlad existoval, soudí Nagujevskij, že to byl v literatuře ruské vůbec první tiskný a vydaný překlad z latiny. Jméno překladatelovo není známo. Činnost, zahájená „povelním“ velikého cíře Petra, vzrůstala se za jeho nástupců čím dále tím více. Za Alžběty Petrovny (1740 až 1762) Krašeninnikov nově přeložil *Curtia Rufa* a poprvé přeloženy některé části *Horatia* a *Cornelius Nepos*. Za Kateřiny Veliké (1763 až 1796) a Alexandra Pavloviče (1800 až 1825) objevila se již celá řada překladů z předních klasiků římských. Vasilij Majkov přeložil (1772) první čtyři knihy Ovidiových *Metamorfos* a překlad „posvětil cařici Vserossijské“. Po třiceti letech k rozkazu císařskému Fedor Pospělov přeložil a Alexandru I. posvětil díla Tacitova. Nový směr činnosti literární podporovala horlivě také Akademie nauk. Vedle latinských klasiků prvního řádu došlo již i na mnohé spisovatele méně důležité. Mimo filologická díla německá všímáno si a občas překládáno i z literatur francouzské a anglické. Od počátku 19. století počala vycházeti v Charkově a v Moskvě první vydání latinských klasiků pro ruskou mládež, první časopisecké stati o literatuře římské (zvláště ve *Věstniku Evropy* od r. 1807) a první příruční knihy z oboru věd staroklassických. Ovšem všechno to, srovnáno jsouc s ruchem

¹⁾ V literatuře české objevují se jednotlivé skrovné ukázky překladů z jazyka latinského, mnohdy jen pouhé výňatky a citáty, již ve stol. 15.—17.; avšak jsou to na mnoze jenom volné pokusy a jejich obsah jest skoro všemřs mravoučný, máje na sobě obecný ráz dob tehdejších a horé účelům školským a církevním. Nejvíce pracoval v tom směru Řehoř Hrubý z Jelení; ale co přeložil, zůstalo v rukopise. Jinak zmínky zasluhuje Jan Kocín z Kocínětu, jenž v literatuře českou uvedl Cassiodora (*Histor. církv.*, Praha 1594). Srv. Truhlář „Klassikové římské a římská v překladech českých“ ve Sborníku prací filolog. (1884), kdežto práce užito i k dalším údajům, pokud se týkají literatury staré.

a činností filologie západoevropské, jest jen, jak praví Nagujevskij, nesmělý, slabý, odlehlý ozvuk. Avšak ozvuk ten přece byl velmi důležitý, ježto byl počátkem studia a popularisování věd filologických na Rusi a nezůstal bez účinku na obecenstvo a literaturu. Avšak od r. 1825 nastal nápadný úpadek v novém tom ruchu a potrval na skrovné výjimky až do počátku let sedmdesátých. Organizace studia humanitního na středních a vysokých školách vzbudila na poli tom opět život čilejší a práci úsilnou.

Kniha Nagujevského rozdělena je ve dva oddíly: všeobecný (§ 1—5) a zvláštní (§ 6—40). Ke konci připojeny jsou tři ukazatele: 1. jmen latinských; 2. jmen ruských spisovatelův a 3. jmen periodických ruských spisů, v nichž se naskýtají stati o historii literatury římské.

V oddíle zvláštním bibliografie rozložena podle autorův a obyčejných pěti period, zahrnujíc dobu od prvních počátků literatury římské až do 6. stol. po Kr. Při udáních šetřeno pořadu chronologického a u důležitých klasiků seřazeny ve skupiny různá vydání, překlady a speciální literatura. Každá kniha v bibliografii Nagujevského má své číslo — všech je 678 —, a to k vůli jednoduchosti orientování platí pro všechna další vydání téhož spisu. Tu a tam v závorkách udávány i recenze děl. Prohlížejtce tuto část bibliografie Nagujevského, všiml jsem si toho, jak poněkud a v jakém pořádku dostávali se různí klassikové římské ve známost literární společnosti ruské, a poznali jsme, že do konce osmnáctého století značná řada spisovatelů latinských byla převedena na jazyk ruský.

Počátek učiněn, jak již svrchu připomenuto, Q. Curtiem Rufem r. 1709²⁾. Co pohnulo mohutného cíře k rozkazu přeložití tohoto klassika? Vedle osobní záliby byl to snad, jakož Nagujevskij soudí, úmysl seznámiti současnou inteligenci s asijskou výpravou velikého krále makedonského, jehož stop v končinách východních Petr Veliký sám snad obmýšlel následovati. Dílo Curtiovo setkal se patrně se znamenitým úspěchem; neboť již za dvě léta vyšlo vydání druhé a r. 1717 došlo na vydání třetí. Živé a poutavé líčení Curtia Rufa nepřestalo působiti přitažlivě i později.

Za Curtiem Rufem následovali Ovidius, Horatius, Nepos Eutropius, Cicero, Seneca, Plinius Maior, Sallustius, Vergilius, Valerius Maximus, Tacitus, Terentius, Cato (Maior), Caesar, Velleius Paterculus, Suetonius, Plinius Minor, Apuleius, Faedrus,

²⁾ U nás již Abr. z Günterodu (1605) podal kratičké výňatky, avšak od těch dob až dosud nedošli jsme dále nežli k několika výňatkům v knihách cvičebných. Překlad z r. 1782 (Cippelius) zůstal v rukopise.

Gellius, Vitruvius, Florus, a celá tato dlouhá řada děl, třeba že tu a tam jenom jednotlivými spisy, uvedena do literatury ruské před koncem osmnáctého století. Úkaz tento svědčí jistě o vzácném úsilí a značné pozornosti, jaké dostávalo se literatuře římské na Rusi, a to tím více, ježto větší část vší této práce spadá teprve do let 1770—1800. Dříve překlady klasiků latinských objevovaly se pouze po různu a obyčejně jenom jeden v témž roce. Tak jednotlivá díla více nežli 20 klasiků učiněna přístupnými obecnstvu širšímu v krátké době 30 rokův.

Ovidius neuveden na Rus překladem, nýbrž vydáním *Metamorfos* s krátkým výkladem (P. 1721)³⁾. Na vydání nová došlo teprve v našich desítiletích. Avšak dosti záhy počal tu ruch překladatelský, jež zahájil Kozickij prvníma dvěma knihami *Metamorfos* (P. 1772)⁴⁾. Tomuto plodu Musy Ovidiovy přáno pak nejvíce; obíralo se jím asi deset překladatelů. Nejnovější jsou překlady Aleksejevův (P. 1885) a Fetův (M. 1887). Po Proměnách všimnuto si nejdříve Heroid, z nichž některé přeloženy již v předešlém století. Také elegických plodův Ovidiových hleděno si dříve i nyní poměrně dosti. Vydání básní Ovidiových (jedno již po šesté) jest nemnoho (5) a jsou vesměs novější. Literaturu speciální činí osm různých prací.

Po Curtiovi Rufovi překladatelská činnost obrátila se nejprve k Horatiovi, z něhož r. 1744 v P. přeloženo a poznámkami vysvětleno 10 listů první knihy.⁵⁾ Sopikov připisuje tento překlad kn. Kantěmiru a klade druhé jeho vydání do r. 1788. Brzo po těchto listech převedeny do ruštiny některé ódy, list *de arte poetica* a o něco později satiry. Vedle úplnějších převodův menší počet ód anebo jednotlivé písni převáděny na jazyk ruský a umiřovány mnohdy bezejmenně i v periodických časopisech. K četné řadě překladatelů Horatiových náleží přede všemi jinými Fet, jenž

³⁾ K vší stručnosti značí P=Petrohrad; M=Moskva; Ch=Charkov; D=Derpt; K=Kijev; Kz=Kazaň; R=Riga; H=Helsingfors; Va=Varšava; Vo=Voroněž; O=Oděsa; Mi=Mitava.

⁴⁾ U nás Komenský první (kolem r. 1650) přeložil několik veršů z Ovidia. Nového povšimnutí došel však Ovidius teprve r. 1815, kdy Ant. Marek dvě z Heroid v literaturu českou uvedl. Od těch dob do našich let různí překladatelé (Hollý, Sušil, Vondráček, Uhlíř, Červenka, Truhlář, Hrubý Tim.) věnovali Ovidiovi dosti péče. Nejméně dbáno bylo Fastů (Hrubý 1883, výňatky ze všech šesti knih).

⁵⁾ V Čechách teprve r. 1812—1814 podal Ziegler ukázky překladu některých satir, načež jevil se cílý ruch překladatelský až do let čtyřicátých. Převáděny na mnoze rozmanité ódy a epistoly. Práce té účastnili se Kinský, Rautenkranc, Svobodové, Pacovský, Jungmann, Macháček a měrou největší Hollý, Vinařický a Šir. Po delší přestávce novou činnost zahájil Truhlář satirami (1867), načež vystoupili jako přední překladatelé Jelen, Stolovský, Červenka a Hrubý. Tento podal překlad úplný (1884). Také v přebásňování pokusili se Tablic, Rožnay, Vetešník, Talinský a nejvíce (6 písni) Stolovský (Světozor 1883, 1884).

r. 1844 přeložil 13 ód knihy první a 1856 a n. uveřejnil všechny knihy v Otěčestv. Zap. i v otisku zvláštním. On též nové přeložil a vyložil Horatia r. 1883. Úplný překlad všech čtyř knih ód s poznámkami naposled vydal Sacharov (K. 1884) a první knihu Gazis (O. 1885). Vedle věrných překladů naskýtala se občas i volná zpracování jednotlivých ód; na př. Krešev z části přebásnil, z části přeložil jich dvaadvacet. Epódy objevily se v metrickém překladu teprve r. 1886. Epistola ad Pisones mimo překlad již uvedený převedena a vydána několikrát. Jiných listů nevšímáno si, za to však více péče obráceno na satiry. Úplný metrický překlad s poznámkami obstaral Dmitrijev. Také o vydání děl Horatiových dbáno od počátku tohoto století. Poměrně nejčastější jsou vydání ód (6). Ódy, epódy a listy částečně byly též komentovány. O vydání a výklad vybraných satir péči měli Tichonovič, Modestov (P. 1877, 1882, 1887) a Nagujevskij (Vo. 1879; R. 1885). Speciální literatura o Horatiovi vykazuje 25 čísel. V pracích těchto, větších i menších, dotčeno různých otázek, jež jsou ve vztahu buď s osobou buď s uměním a plody básnickovými. Exegese jednotlivých básní i míst a kritikou textovou obírali se L. Müller, Vert a Zenger (K. 1878, 1879, 1881, 1882).

Po Horatiovi na řadu se dostal Cornelius Nepos, jehož „ku prospěchu mládeže“ přeložil Lebeděv (1748)⁶⁾. Překlad ten vydán Akademií nauk. Od těch dob až do posledních let Nepos nepřekládán, za to však dodělal se nyní za nedlouho několika překladů, z nichž jeden vyšel již po čtvrté. Na první vydání Nepota s poznámkami ruskými došlo v M. 1808. Podobná vydání jsou ještě tři. Jiná čtyři vydání opatřena slovníčkem a jedno vysvětlujícími kresbami. Moskevských vydání jest asi patero. Jedním z nejstarších jest vydání Rommlovo (Ch. 1814). Kritické statí o Nepotovi napsány čtyři.

Záliba v dějinách římských byla asi příčinou, že již na čtvrtém místě, zrovna po Nepotovi, obrácena byla pozornost na spisovatele doby velmi pozdní (4. stol. po Kr.). Byl to Eutropius, jehož Breviarium ab urbe condita, zamlouvající se obsahem i formou zvláště v částech posledních, přeloženo do ruštiny již 1759 Voroncovem a v M. vydáno⁷⁾. Opakováno 1779 a tamtéž 1809 vydáno latinsky s ruskými poznámkami a seznamem názvů zeměpisných, jakož i slov latinských později užívaných.

Za dvě léta po Eutropiovi počato s Ciceronem, a jest významno, že počátek učiněn s třemi knihami de officiis, kteréž

⁶⁾ Jednotlivé biografie překládal u nás Rautenkranc (1806—1818). Mimo to vyšly ještě tři překlady 1851, 1876 a 1890 (Kvapilův).

⁷⁾ Eutropius v naší literatuře zastoupen není.

Akademie nauk dala přeložiti Borisu Volkovu (P. 1761)^{*)}. Připojen obsah každé hlavy a poznámky o památných řečech. Od této doby překládáno horlivě a do r. 1795 uvedena v ruskou literaturu celá řada spisů vynikajícího toho řečníka římského (dvanáct vybraných řečí, de finibus bonorum et malorum, de natura deorum, Laelius, de senectute, jedenáct vybraných listů). Překlad v podobě anthologie z různých děl Ciceronových obstaral Šiškin (P. 1767) a podobné „cvjetki sobrannyje“ s textem bezejmenně vyšly v M. 1791. Snaha překladatelská a seznamování školy i obecnstva se spisy Ciceronovými potrvalo i v tomto století až po naše doby. Zvláště často překládány nejoblíbenější řeči. Řeči proti Catilinovi přeloženy pětkrát, řeč pro Milone přerušena třikrát, řeč pro Archia přeložena Griněvičem a Hoffmanem. Tento přeložil při ní zároveň i řeč pro Ligario, kterou vydal také Klevanov. Od tohoto vyšla tamtéž, mimo řeči již zmíněné, ještě řada jiných. Řeč pro Marc. přeložena také v Žurn. depart. nar. prosvješč. a Rostovcev vydal překlady de imp. Gn. Pomp. a pro Rosc. Am. Ze spisů filosofických obrácena péče jenom na některé (de senectute přeloženo dvakrát, de natura deorum, de amicitia čtyřikrát). Disputationes Tusculanae objevily se v poslední době ve dvojím překladu. Vydávání spisů Ciceronových počalo, jako při předešlých klassicích, opět teprve počátkem tohoto století. Z jednotlivých řečí nejvíce a kolikerých vydání došly řeči proti Catilinovi. Celou sbírku komentovaných řečí s úvody a někdy i slovníkem počal (M. 1867) vydávati Voelkel. Vyšlo v ní dosud šest svazků, některý v 2. i 3. vydání. Některá vydání poznámková obstarali i Hoffmann, Voigt a Rostovcev. Ze spisů filosofických, jako při překladech, zase nejdříve vydány knihy de officiis s ruskými poznámkami (M. 1812). Mimo to vydáno (mnohdy s komentářem) de amic., de sen., de offic., parad., somnium Scipionis a první část Tusculan. disp. Pozoru hodno jest, že ani činnost překladatelská ani vydávání spisů Ciceronových nedotýkalo se jeho děl rhetorických. Ve speciální literatuře uvádí se na 28 různých prací, které se obírají Ciceronem jako řečníkem, filosofem a člověkem.

Za kratičko po prvním překladu z Cicerona vydal (M. 1765) Zolotnickij překlad vybraných mravoučných pojednání „velikého

^{*)} Laelius a Paradoxa byly u nás v rukopisných překladech již od r. 1513 (Rehoř Hrubý z Jelení), avšak k vydání došlo teprve 1818 a 1853. Další činnost byla čistě eklektická a velice skrovná, omezujíc se hlavně na výňatky ze spisů filosofických a rhetorických (Nejedlý, Hek, Pichler), z nichžto plně přeloženy pouze Brutus (1880 Koblížek) a de optimo genere oratorum (1880 Novák). Řeči in Catilinam přeložil Macháček (1834) a Novák (1885), pro Archia poeta Palkovič (1832). Nejvíce o překladech z Cicerona pracoval Tomášek; vyšly řeči čtyři proti Catilinovi (čtvrtá necelá), pro Rosc. Com., in Verrem (II. 4) a de imper. Gn. Pomp. Výbor ze spisů Ciceronových (7 řečí, 125 listů, de oratore a de officiis) zůstal v rukopise.

filosofa“ Seneky.⁹⁾ Tím přiveden v činnost překladatelskou opět nový ruch rázu význačného, který potrval zvláště do počátků tohoto století. R. 1772 a po druhé 1792 vyšla ve Vilně řada traktátů Senekových a tamtéž (1781) tři svazky listů Senekových ad Lucilium. Částečných překladů z let pozdějších je několik. Některé listy nově přerušeny 1822, a v našich dobách přinášel překlad jejich časopis Vjera i razum od 1884 do 1887. Literatura speciální vykazuje tři práce z posledních dvou desetiletí.

Plinius Starší uveden v literaturu ruskou dílem Beckmannovým de historia naturali (P. 1766). Ku překladu přistoupil teprve akademik Severginyj, omeziv se a poznámkami opatřiv všechny části, jednající o nerostech (P. 1819)¹⁰⁾. O smrti Pliniově napsán článek ve Věstn. jestěstv. nauk 1860.

Na devátém místě klasiků římských, na Rusi v předešlém století pěstěných, shledáváme Sallustia. Kramarenkov (P. 1769) přeložil Catilinu i Jugurthu¹¹⁾. Rovněž zmíniti se třeba i o překladu Akademie ruské (P. 1808). Nověji přeloženy oba spisy od Hoffmana (1884²⁾). Starších překladů (zvláště Catiliny) je několik. Vydání všechna až na Rommlovo (Ch. 1814) spadají do posledních desetiletí. Nagujevskij opatřil Catilinu slovníkem a výkladem pro školu (R. 1882) a po druhé vydal ho bez slovníka. On komentoval pro potřebu školní i Jugurthu a vydal speciální slovník k Sallustiovi (R. 1889²⁾), jako byl již před tím učinil Lebedinskij (s lat. textem a kresbami). O Sallustiovi napsáno celkem devět prací.

V témž roku, jako Sallustius, dostal se na Rus i Vergilius překladem první knihy Aeneidy od Sankovského (M. 1769)¹²⁾.

⁹⁾ Přeložené skrovňoučké výňatky statí a vět ze Seneky objevily se u nás již v letech 1502 (Ondřej z Osečna) a 1518 (Oldřich Velenaký z Mnichova). K těm přidružilo se několik úryvků r. 1816 a v letech posledních. Více o Senekovi u nás nepracováno. Rettigův překlad „o prozřetelnosti“ zůstal v rukopise.

¹⁰⁾ Mimo kratičký výňatek v Hlasateli (1808 str. 186—188) přeložena do češtiny pouze 35. kniha o malířství a barvách (od Markalousa r. 1884).

¹¹⁾ U nás teprve r. 1834—1835 Vaněk vystoupil s oběma překlady. Catilina přeložen pak ještě jednou (Kvičala 1863). Jugurtha dvakrát (Vaníček 1863; Kopta 1882).

¹²⁾ Několik veršů čtvrté eklogy do češtiny převedl již Komenský r. 1655 a části prvé eklogy přeloženy v Rosové Čechořečnosti r. 1672. Eklogu sedmou přeložil Puchmajer (1795 a 1833). Eklog hleděli si dále Hollý (1824), Šír (1824, 1827), Jakubovič (1847) a úplně podal je Vinařický (1828 a 1851), od něhož vůbec máme úplné překlady básní Vergiliových. Aeneida a Georgika i jednotlivé jich zpěvy měly vedle Hollého (1813, 1828) ještě několik jiných překladatelů („Slovák“ 1812 až 1813; Svoboda 1823; Šohaj 1840; Saska 1864; Plánský 1876; Bartovský 1882; Hrubý 1884). Nejnovější jest Škodův překlad Aeneidy.

Druhé vydání, opravené, s výkladem obsahu a poznámkami z mytologie atd. učinil Ruban (P. 1775). Nejvíce práce a péle věnováno bylo Aeneidě. Tři první zpěvy přeložil Sankovskij (P. 1776) a Petrov (P. 1770). Tento podal úplný překlad všech 12 zpěvů ve druhém vydání v P. 1781—1786. Částečné překlady uveřejnili později čtyři spisovatelé. V dobách novějších překládáním Aeneidy obírali se mimo jiné zvláště Sosněckij, Polonskij a Tuhjanskij, Danilčenko a Fet (M. 1888). Méně četny (5—6) jsou překlady Georgik a Eklog. Ruban přeložil Georgika a první Eklogu již r. 1777. Více méně úplná vydání (7) děl Vergiliových objevila se teprve v posledních desetiletích. Také odborná práce soustředila se na Aeneidě (devět čísel ze čtrnácti).

(Dokončení.)

Staročeská střídnice za původní r̥ *).

Napsal M. Opatrný.

Za pův. zvěř, tvar, akk. sg. mater atd. jest v stč. zvěř, tvář, máteř; za věrn, gor, jest věrný, horný...; za mater, jest materný a mateřný, za mor, mater, jest morský a mořský, materský a mateřský, za voc. sg. tvor, jest tvorče a tvořče atd. atd., t. j. za původní r̥ jest v některých případech ř, v jiných r a opět v jiných dilem ř, dilem r.

*) Pramenův užito většinou jen rukopisných nebo věrně dle rukopisu vydaných (netranskribovaných), zřídka transkribovaných, ježto na vydání tato dle chuti vydavatelovy upravená a často změněná zvláště v naší příčině spoléhati nelze. Označuji je zkratkami v Listech těchto obvyklými. Při dokladech z Jungmannova slovníku, jichž je hojně, nechány jeho zkratky. Dále čerpáno z těchto nových pramenů: *Lib. Hrad.* = pamětní kniha v Hradci Králové (nejstarší), v městském museu tamním. — *Leov* = rukopis Lvovský, obsahující modlitby a legendy, z XV. stol., chová se v c. k. univ. knihovně ve Lvově. — Hojné látky poskytly mi také rozmanité pamětní knihy, soudní zápisy a pod., chované v archívech městském a soudním v Kolíně, v městském v Hořovicích a ve Zbýroze; označuji je zkratkami *Kol.*, *Hoř.*, *Zb.* s přidaným písmenem, znamenajícím foliant dle tohoto přehledu: *Kol. A* = pamětní kn. městská, zápisy od r. 1504 do našeho století; o *AA* a *BB* viz můj článek v programu real. gymnasia v Kolíně na r. 1889; *B* = příruční kniha Jakuba písaře z l. 1494—1512; *C* = radní a soudní protokol z r. 1587—1589, sign. N E 5; *CC* = kniha kšaftů (1542—1583), sign. N 1 B, nová sign. č. 71; *CC* = kniha městských zápisů (r. 1541 nsł.); *DD* = kšafy 1582 až 1685, nová sign. 72; *EE* = Gruntovní knihy 1618—1739, sign. č. 102; *F* = radní a soudní protokoly 1591, sign. N 7 E; *G* = radní protokol 1703, sign. N 61 E; *H* = radní a soudní protokoly 1720—1722, sign. N 70 E; *J* = kniha purkmistrská 1601—1610, sign. N 1 F; *K* = totéž 1610

Že tato rozmanitost nebyla od počátku, jest na jevě. Co jest tedy původní, *r* či *ř*? A ježto příčina této rozdílnosti v následujícím jeru *o* spatřována: jak působí *o* na předcházející *r*, mění-li je v *ř* či nemění? A jak vysvětliti různotvary?

K otázce o působení *o* na předcházející *r* obrátili pozor v době poslední Gebauer a Havlík, ale v míněních z části se rozcházejí. Gebauer vykládá (Mluvnice § 31. 2. c.), že vůbec od následujícího *o* mění se *r* v *ř*, kdežto dle Havlíka (Listy fil. 1889, 439) uprostřed slov *ro* nemění se v *ř*; v ostatních případech tedy i Havlík připouští přechod *ro* v *ř*. Ostatně Havlík dotkl se věci více jen příležitostně a neobjasnil různotvarů s *ř* j. mořský vedlé morský, mateřný a materný atd. Gebauer, maje se svého stanoviska tvary s *r* za mladší, stanovil na jich objasnění zvláštní pravidlo (Mluv. § 31. 5 „*ř* před sykavkou se mění v *r*“). Ale pravidlo to nevystačí; jak vysvětliti tvary: věrný (věrnost), tvárný (tvárnost), materný, svárlivý, horlivý atd.? Věc potřebuje nového vyšetřování.

Při řešení otázky této nebyly od sebe rozlišovány, jak jest nevyhnutelno, případy dva: jeden, kde za prvotné *o* později objevuje se samohláska *e* (ku př. star^o = stařec), a druhý, kde za prvotné *o* není samohlásky (ku př. věr^onost = věr-nost, zvěř = zvěř atd.); pro stručnost nazývám *ro* v prvním případě slabičné, v druhém neslabičné. Slabičné *ro* totiž mělo zcela jiné osudy než neslabičné. Neboť jak se lze dle jistých okolností domýšleti a co hojně doklady dosvědčují, slabičné *o* velmi záhy znělo plně jako *e*, a sice mnohem dříve, než-li *ř* se vyvinulo (1. pol. XIII^{ho} st.). Ku př. v rukp. lipském kroniky Cosmovy (z pol. 12. st.) bohemica nikde nemají *ř*, ale střídnicí za *o* slabičné jest pravidelně *e*: villam quae dicitur Tinec III. 33, Guozdec III. 53, Gradec III. 30, Hlumeč III. 20 atd. A tak

až 1615, sign. N 2 F; L = radní a soudní protokoly 1602 a 1603, sign. N 14 E; M = Knihy purkmistrfky 1644—1679, sign. N. 5 F; N = Reposita aurzadnj 1698—1709, sign. N 9; O = Knihy patentnj 1697—1702, sign. N 2; P = liber niger 1733—1772; R = Registra aurzadnj 1615 až 1628, sign. N 3 F; Ř = radní a soudní protokoly 1676—1677, sign. N 40 E; S = protokoly městské 1727, sign. N 74 E; Š = Manuale seu Prothocollum 1672—1674, sign. N 47 E; T = Manuale anni 1626, sign. N 29 E; U = kniha purkmistrská 1687—1716, sign. N 6 F; V = Prothocollum consulare od r. 1768, sign. N 20 F; Ž = manuale a. 1665, 1666, sign. N 45 E. Knihy AA, BB, CC, ČČ, DD, EE jsou v archivu c. k. soudu, ostatní v archivu městském v Kolině. — Hoř. a = Bílá kniha od r. 1488 do konce 18. st.; aa = Manual radní č. kniha městska, která od starodawná fluge czerwena 1557—1777; b = Sprawa w kratkoſtj lepfana... z r. 1648 (majetek p. Slavíka, městského tajemníka v Hořovicích); c = Sbírká listin z XVI—XIX st. (majetek téhož); d = Gruntovní kniha 1676—1728, N° 3. Folianty a, aa, d jsou v měst. archivu v Hořovicích. — Zb. a = Manuale aneb každodennj kniha městska Zbírka 1760—1810 (v měst. arch. ve Zbiroze).

jest i v jiných spisech. Neznělo tedy již *rz* v době, kdy *ř* se vyvíjelo, nýbrž bylo *re*, a nám tu jest činiti s přechodem *re* v *ře* (starec v stařec), nikoli *rz* v *ře* (starěc v stařec). Na stupni *re* jest ku př. v MVerb. *Iquorece* (*psitacus*) = skvorec, stb. *skvorcъ*, pozdější čes. skvořec (*sturnus sit skworzec* Boh. 110, *skworzec* *sturnus* Rozk., rus. *skvorecъ* = *sturnus vulgaris*). Tudy z otázky o působení *z* na *r* sluší všecka slabičná *rz* vymýtití a případy tyto nemožno bráti za důvod, že *z* mění předešlé *r* v *ř*.

Zbývá *rz* neslabičné. Přidávám se k mínění Havlíkovu, ale rozšiřuji je na všechny případy: neslabičné *rz* přechází v *r* t. j. *z* neobměkčuje vůbec předcházejícího *r*. Důvodů jest několik. *Předně*, co již výše při *rz* slabičném naznačeno: *ř* vzniklo v jazyku českém dlouho po zániku hlásky *z*, nemohlo tedy *z*, jehož již nebylo, obměkčovati *r* v *ř*. Po zániku *z* v *rz* zbylo pouhé *r*, ku př. v slovích zakončených na *-rz*, na kterém stupni vývoje jazykového jsou bohemica zmíněného již rukp. kroniky Cosmovy: uxorem nomine Dragomir Font. II. 28, *iuxta villam Gostivar* ib. 99, později Drahomír, Hostivař. *Druhé*, Gebauer znamenitě objasnil povahu *z* v jazyku českém ukázav, že *z* neobměkčuje souhlásek *d*, *t*, *n*; proč by se při *r* *z*eru zvláštní moc změkčovací připouštěla? K výkladu tvarů: *zvěř*, *tvář*, *sběr* . . . z pův. *zvěrs*, *tvars*, *sběrs* . . . úchyly té potřeby není, kdy mnohem přirozenější vysvětlení rozšířením téhož výkladu Gebauerova se podává (Gebauer vysvětluje změkčení v nom. akk. *kosť*, *zeď*, *daň* tím, že tu vznikla souhláska měkká analogií pádů jiných, na př. z gen. dat. lok. *koští*, *zdi*, *dani*; stejnou analogií vysvětluje se nom. akk. *zvěř* z gen. dat. lok. *zvěři* atd.); jeť to vůbec ráz kmenův na *-i* v jazyku českém, že tvrdá souhláska v koncovkách nom. akk. sg. dle ostatních pádů časem měkne, a kmeny na *-r* asi nejdříve té změně podlehly. A tak jest i v případech jiných. *Třetí*, v největší části případů, kde *rz* neslabičné bylo, je střídnicí *r*: věrný, sub. na *-řec* v nepřímých pádech (gen. *starců*, dat. *starci* . . .), sub. na *-rček*, *-stvo*, adj. na *-ský* atd. *Čtvrté*, historický vývoj v jazyku českém svědčí, že časem zmáhá se *ř* proti staršímu *r*: proti starším tvarům *morský*, *císařský*, *rytířstvo*, *tvárný*, *hořčičě*, adv. *hořčě* = *amare* atd. jsou v nč. *mořský*, *císařský*, *rytířstvo*, *tvářný* (tvářnost), *hořčice*, *hořce* a j. *Konečně* ani v jazyku polském *r* od *z* nemění se v *ř*: *wierny*, *mirnie*, *morski*, *cesarstwo*, *skwarczek*, *potwarca* a j. (doklady ze Žalt. flor. ed. Nehring. *)

Výsledky vyšetřování shrnuji takto:

1. Sluší rozlišovati dvojí *rz*, slabičné (*starěc*) a neslabičné (*věrnostě*, *zvěř*).

*) Kde v pol. za pův. *rz* jest *rz*, vzniklo analogií jako v češtině, ku př. *zwierz*, *twarz* atd.

2. Za slabičné *rb* jest v jazyku českém *ře* (stařec), jež však povstalo ze staršího *re* a toto z *rb*.

3. Za neslabičné *rb* jest v jazyku českém *r*, gen. starců, věrnost, mořský, horcě = amare a j.

4. Kde v době pozdější od pravidel pod 2. a 3. položených vyskytá se výmínka, je způsobena analogií příbuzných tvarů nebo též skupiny slov; ku př. pravidelně stařec, gen. starců atd., odchylné tvary jsou nom. starce dle gen. starce, dat. starci . . . (viz o tom v Gebaurově Mluvnici § 31. 2), jako naopak v době starší byl i gen. stařců, adj. stařcův atd. dle nom. stařec; pravidelně mořský, odch. mořský příkloněním k sub. moře, prav. kovárský, odch. kovárský dle kovář, prav. ovčárský (adj. k místu jménu Ovčáry), odch. ovčárský dle skupiny přídavných jmen na -ářský atd.

5. Při tom jsou některé zvláštnosti:

- a) Není-li souvislost tvarů na jevě, analogie nepůsobivá. Ku př. místní jm. *Psárcě*, demin. k sub. psář; souvislost není zcela patrná, zvláště ano sub. psář záhy vyhynulo, proto zůstalo Psárci: we Psarczich List 1371, ib.; — *horliti*, *horlivý* atd. pochodí od *hořěti*, ale že se slova ta významem odchýlila, proto analogie nepůsobila, ale srov. *hořlavý*; — *pernatý*, *pěrný* (od sub. *perie*) proto se nezměnila v *peřnatý*, *pěrný*, že v povědomí jazykovém spojována se sub. *péro*, atd.
- b) Před některými souhláskami původní *r* rádo se držívá, ano před jinými i při témž slově podlehl analogii; ku př. pravidelně *kuchařka*, *kuchařku* (místo *kucharka*, srov. pol.), ale v dat. sg. často *kucharce* (vedlé *kuchařce*), podobně *mořský* (vých. čes. a sev. čes. posud) a j. Jest to zvláště před *c*, *č* a *s*.
- c) Rozdíly nářeční v té příčině jsou hojné. Na př. nářečí lašské, majíc -rka m. českého -řka (*tesarka*, *kucharka* atd.), adj. na -rsky (*kovarský*, *mořský*) atd., jest v té příčině bližší polštině než češtině (Viz Bartošovu Dial. 107.). Ve vých. a sev. podřečí v Čechách posud jest zachováno archaické *morskej* (Jireček, ČOM. 1863, 337, Koubele ib. 1864, 52), ano jinde jest analogické *mořskej*, na doudl. *mořckej* (Kotsmích Doudl. 14) atd. Rozdíly nářeční byly i v minulosti. Studium řeči na Hořovsku (záp. Č.) a na Kolínsku (vých. Č.) na základě domácích památek písemných, jdoucích netržitě od konce 15. st. na dobu naši, seznal jsem, že na Kolínsku velmi zhusta a v rozmanitých případech držívali se ještě archaické tvary s *r*, ano na Hořovsku v týchž případech jest již *ř*, srov. níže konc. -ský, -stvo, dem. dvýřka atd.

- d) Konečně i jednotlivá slova a jednotlivé tvary mívají své zvláštnosti, že nezbytno jest usus každého zvlášť objasnit.

I. řb slabičné.

Za slabičné řb je v češtině z pravidla ře. Odchylnou jest ře, ne jako archaismus, nýbrž tvar mladší, vzniklý analogií tvarů s r. Vyskytá se zejména v těchto případech:

1. V nom. akk. sg. masc. neurčitých adj. za pův. -rěnz má býti -řen, gen. -rna, urč. -rný: věrněnz, *věřen věrna, věrný, *pokořen — pokorný a j. Ale již od nejstarších dob jest -ren; snad se chtěl jazyk uvarovati tvarů shodných s part. perf. pass. jako: věriti — věřen, pokořiti — pokořen a j.

Některé doklady: nejsem newieren té věci OtcA. 388^a, wieren býti Hrad. 80^a, věren DalJ. 21.²⁹, Šach. 18; — pokoren býti Rád. 1771, nebyl pokoren Zpov. (Listy 1888, 38 a 44), DalJ. 28.³; — buď opatren v domu NR. 1198, Šach. 7; — fmieren jsa Št. nauč. 25^a. Tvar wierzen v ŽKap. 77. 8 jest part. perf. pass. (non est creditus) a ve Witt. (nenie zwieren s bohem duch jeho) a v Pod. (wyeren) snad jsou chyby.

2. v sub. *svorenstvie* a *licoměrenství* (m. svořenstvie . . .): v lásce, bratrském svorenství Ms. 15. st. (Čelakovský, Dodatky), licoměrenství Kom. (Jung.).

3. v sub. *orel* m. ořel, stb. orělz, pol. orzel; dle nepřímých pádů (orla, orlu . . .) již od nejstarších dob *orel*: orel AlxV. 13, ŽWitt. Deut. 32. 11, NR. 17 atd.

4. sub. na -řec (gen. -rcě, dat. -rcu atd.), za pův. -rěcz, dosti dlouho mají v nom. (akk.) sg. ř, ale časem analogií ostatních tvarův ujímá se r (-rec):

deveřec: anal. deverec a deyvorec = družba, paranympus, auspex Reš., Wq. 288 (z Jg.), družba, deyworec Wuss. 44.

dvořec: Na Kolínsku drží se tvar *dvořec* až do 17. st.: dworzec Kol. C 801^b (1589), za dworzec Kol. L 577^a (1603). Vedle toho již od konce 15. st. jest *dvorec*: ten dworec Kol. B 73^a (1497), za jeho dworec ib. 12^a (1494), 72^b (1497), kápil dworec a stodolu Kol. AA 177^a (1518), Kol. B 176^b (1500) atd.; dvorec Wq. 1327.

ghřec: ghrzecz Hrad. 96^a, hrzecz istrio Rozk., mimus heřec polizač Lex. vet. (Čel. Dod.). — Analogické: herecz (ruk. K za ghrzecz Hrad. 96^a), nč. herec.

klášterec: jmajíce klášterzecz Otc. A 150^b, ib., klášterzecz ib. atd. Anal. klášterec (vyhynulo), ale jako jm. místní Klášterec posud.

**kobřec, kobeřec*: koberzec Rozk., Cath., Mm., Aqu., Reš. — Analogické: tapete koberecz Nomen., Wq. (Jung.), Wuss., koberečník Wuss., nč. kobereční atd.

kořec: korzec ŻKlem. 32. 7, DalJ. 104. 5, Boh. atd., ještě Reš. kořec = okov antlia situla. — Anal. corus korecz Nomen., korec Dal. 104. 5 ruk. J, na Kolínsku *korec* již od konce 15. st.: korecz Kol. B 31^a (1495), 60^a (1497), 31^b (1495) a j., korec Kom., Wuss., posud v Domažl. (Šembera Dial. 18) a ve Vamberku.

mudřec: mudrzecz Pass. 309, Pass. (ČČM. 1882. 519), mudřec Gel., Br. — Analog. mudrec světský, mudrec vysoce učený Wuss., nč. mudrc.

prapořec: pecium praporcz Veleš., Aqu. — Analog. praporec Wn., Vrat., Harant, Kom., Wuss., praporečník Wuss., praporecz pěchoty Kol. T 99^a (1626), mlinářského praporecz Kol. A 109^b (1796).

stařec: starzec Otc. B 47^b, 50^a, Vít. 106^a, Pass. 293, Griz. 158^b, stařec Wn., Kom., Wuss. — Anal. starecz Krist. Tr. 4^a (Listy 1884, 289), ale Krist. Klem. starzec, Nofal starecz Kol. B 44^b (1496), starec Wq. 1409 (Jg.), Štelc., starec Wuss. 90 a 138 atd.

tvořec: tworzec Jiř. 515, LKat. 340, Hrad. 94^b, Vít. 21^a, tworczec Ben., tworziecz Bel. rkp., tvořec Pís. (1529). — Anal. tvorec Das. D (Jg.).

-věřec. Tvary anal. nedověřec Br., novověřec Ben. (Jg.). —

Mnoho jmen tohoto druhu později vymizelo: bystřec, chytřec, kostřec a j.

5. Deminutiva předešlých měla v nom. (akk.) sg. náležitě *-rček*, v ostatních pádech *-řečka*, *-řečku* atd. Během doby však jednak vlivem nominativního *r* (*-rček*), jednak a hlavně vlivem nezdobných j. dvůr, sýr, prapor atd. vyvíjí se *-řečka*, *-řečku* ..., jež vniká i do nomin. *-rček*.

dvoreček: ten dworeczek Kol. B 72^b (1497), dvoreček Wq. 1327. — Anal. f dworeczkem Kol. U 93^a (1697), kus dworeczku Kol. G 38^b (1703), dworeczek ib. 42^a (1703), dworeczka Hoř. c 145 (1755). Na Kolínsku a Hořovsku dvoreček, v doudl. dvořeček (Kotsmich 17).

Korček, jm. vlastní: Zigkmund Korczek z Božecz Kol. BB 41^a (1519). Genit. pravidelně: Martina řečeného Korczeczka (ruk. un. 17 D 30, Listy 1880. 126). — Anal. proti paní Koreczkowee Kol. BB 132^a (1523), ku panu Zygmundowi Koreczkowi ib. 103^a (1522), Zygmunda Koreczka z Božecz Kol. CC 26^b (1552).

starček: starček Wq. 1409, Štelc. (Jg.), Dač. I. 319; stařečkovci, u stařečkovců na Sloven. pomoravském a Doláčích (Bartoš, Dial. 139). Anal. starečka Lom., starečkové Hlasat. 3, 242, stareček = děd (mor., u Jung.). — Bylina starček. Anal. vezmi starečka Jád. rkp., starečková voda Čern.

syrček: syrček Wn. 436, sýrček Wq. 1334; gen. pl. syrceczkuow Ben., syřečkův Br. — Anal. syrček ..., z těch syřečkův Sal. rkp., syřečkův W. 1. Král. 17. 18, fyřeček Wuss., jeden syřeček Sal. rkp. 1, 23.

auborček: anal. auboreček Rosa.

praporček: anal. praporečky Vrat., Kom., praporeček Kol. Ž 39^b (1665), praporečník Reš., Wuss.

6. Číslovka *čtyři* má v stč. pravidelně dat. čtyřem, loc. čtyřech za pův. *ръмъ*, *-ръчъ*. Tvary ty drží se dlouho, časem však vyvíjejí se *čtyrem* a *čtyrech*: již u Vel., we čtyřech nedělích Kol. J 39^a (1603), we čtyřech ib. 65^a (1604) atd., vedlé we cztyřech nedělích ib. 160^b (1609), k cztyrem Kol. ČČ 423^b (1571).

7. Gen. pl. od sub. dvěrcě (z *dvěrcъ*) jest náležitě dvérec (m. dvřec z *dvřecъ*), ale vlivem ostatních tvarů vyvinulo se i dvěrec (dvýrec): od *dwerzecz* nyní ndělaných Kol. BB 231^b (1528), od dvřec Preff. 156 (Jg.). Anal. u dvřec zahradních Ms. 1584 (Jg.). — Od sub. dvěrky má býti gen. pl. dvěrek (m. dvřek), ale analogií tvarů s *r* ujal se i tu tvar dvěrek: žádaných dwirek Kol. G 7^a (1703), k učinění dwirek ve zdi Kol. H 106^b (1721).

8. Jm. místní *Oharcě* má náležitý gen. pl. Ohafec, anal. Oharec: Duchek Kulhanek z Woharzecz Kol. ČČ 111^a (1558); — anal. Markyta Kulhankowa z Woharecz ib. 110^a (1549).

9. Za pův. *gorьkъ*, gen. *gorьka* ... má býti v češ. hořek, horka atd. Tvary ty v češtině byly. Ale vzájemným působením na sebe ustalovaly se časem dvě řady slov, jedna s *ř* (nom. hořek, odtud gen. hořka ... hořký ... hořkost atd.), druhá s *r* (gen. horka, dat. horku ... horký ... horkost atd. a odtud nom. sg. m. horek místo hořek); s vývojem tvarů zvláštních vyvíjel se a ustaloval i zvláštní význam. Tvar hořek = *acerbus*, horek = *fervidus*, *calidus*. Doklady na *horek*: jest horek a such Vít. 10^b, horek Št. V 70, 97, mokr a horek Jád. (Jg.) atd. Jen jednou vyskytuje se archaický tvar hořek = horký: uczyn kalkus czekankowy, shrzege gey u wohnie, at gt horzek, a tiem sobie myg twarz Jád. rkp. Brož. (u Jungmanna).

II. *rb* neslabičné.

Za *rb* neslabičné jest v jazyku českém z pravidla *r*. Ale během doby vyvíjejí se odchylky s *ř* působením příbuzných tvarů, jež mají *ř* právem. Je to jmenovitě v případech těchto:

1. *i-kmeny na -rb*.

Za pův. *-rb* má býti v nom. akk. *-r*: *zvěrb* = *zvěr*, *tvarb* = *tvár* atd.; vlivem ostatních pádů (ku př. gen., dat., loc. sg. *zvěři*) vniká *ř* i do nom. akk. *zvěř*. Tak jest již od 13. st., ale před tím bylo *-r*: uxorem nomine Dragomir Cosm. Font. II. 28, iuxta villam Gostivar ib. 99., později Drahomír a Hostivař. Doklady na akk. nom. *twars* ŽKlem. 44. 3, *twarz* Pass. 290, *hrořna* zbors Ráž. 83, *dewierz* Pass. 286, *zwyerz* ustalý AlxV. 30 atd.

V instr. plur. za pův. *-rmi* očekáváme *-rmi* (dvermi z *dvě-řmi*, *zvěřmi*, *tvářmi* . . .), ale jest vždy analogické *-řmi*: rozličnými *twarzmy* Ms. Leg. 261, 1, přede *dwerzmi* Otc. B 49^b, Pass. 300, 323 a j. Sem patří i instr. od čísl. třie a čtyřie: *f cztyrzmy* Hrad. 71^b, Pass. 490, se *trsmi* syny Pass. 292, *trzmy* jmeny Kat. 903, Rožm. 59 a j. Ve Vít. 46^b *cztyrmydeczat*; archaismus?

Akk. sg. *māteř* a *dceř* za pův. *-rb* mají *ř* též analogií dle ostatních pádů (mateře, mateři atd.): *maters* Alx. H 136, *materz* Vít. 59^a, *dczferz* Kat. 235, 244. Tamtéž 157 *dczer krásnů* jest tuším chyba m. *dceř*.

Adv. *vňutř*, *vnitř*, vždy tak, ač očekáváme *vňutr za stb. *vňatrě* (akk. sg. *vňu-ątrě*); ale také pol. má *wnątrz*.

2. *sub. na -rb-cb, -rb-ca, -rb-cs; adj. -rbcovb*.

a) Sub. na *-rěcb* mají v češ. nom. (akk.) sg. na *-řec*, v ostatních pádech *-rc-*: gen. *-rcě*, dat. *-rcu* atd. za pův. *-rěca*, *-rěcu* . . . Tak jest v stč. pravidlem. Výmínky jsou nad míru řídké toho způsobu, že z nom. (akk.) *ř* vniklo i v ostatní pády; v nč. toho není. Doklady:

bratřec, gen. *bratřecě* . . . Pravidelné: *bratrcie* Pass. 472, 473, 379, jednoho *bratrcye* ib. 415 . . . Anal. *bratrzczy* druhému Hrad. 20^b (ale tamtéž: blízkého *bratrczye* věrného 57^a, *bratrczye* svého 99^a).

hořec: *horzecz enciana* Boh., *baworský hořec gentianella bavarica* Wuss, instr. *horcem* Tkadl. 1, 46 (Jung.). — Anal. *hořcem* a *pelynkem* ib., genit. *hořce* Wuss.

kořec, gen. *korců* ... dva *korczce* Kol. AA 198^b (1517) a j. — Anal. sto *korczow* W. 60 (Jireček, O zvl. 43).

tvorec, gen. *tvorců* ... Pravidelné: w *tworcze* Jiř. 40, *tworczy* 122, *tworcze* 276 a j., *tworczye* LKat. 509, *tworczye* Hrad. 15^a, 94^b, 95^a, 97^b, 119^b ... , *tworczye* Modl. 53^a, *tworcze* Vit. 16^a a j. — Anal. voc. sg. *tworcze* Ryt. Pass. 290 (ale: *tworcze* ib. 222, 227, 359), Krems. *tworcze*; Ey, *tworcze* y *wykupyte*ly muoy Lvov. 46^b (*tworcze* Ryt. Lvov. 85^b).

-věřec, gen. *věrců* ... Pravidelné: *modlovycerzy* (jedovatí) Krems. 35^a. — Anal. jsau *novověřci*. Čtení Nikod. A 6. (dva doklady), Čelak. Dod. —

adj. *starcův*, anal. *starcův*: *starzczowa řeč* Otc. A 239^a.

b) sub. na *-rb-ca*, stč. *rcě*: *cizoberce* Luk. 18. 11 (Živ. J. 14. st., Čelak. Dod.), *darcie* Pass. 488, *šcedrá darcze* Lvov. 9^b, *běrcce*, *děrcce* St. skl. I. 87 (Jung.) atd. Anal. *podběřce* Lex. v. (Čelak. Dod.); o sub. *dvěrcě* viz níže.

c) sub. na *-rce*, stč. *-rce*, pravidelné: *yadrcze acinum* Rozk., *wiederce* Pass. 431.

3. Sub. na *-rb-kš*, *-rb-ka* a odvozeniny.

a) sub. *veprkš* = stč. *vepřek*, gen. *žadaný *veprka* (z *veprka*) *nevyskýtá se*, ale analogický: *veprka*, dat. *veprkovi* atd.

b) sub. demin. na *-rb-ka* mají dilem archaic. *-rka*, dilem analog. *-řka*: kde základní slovo obsahovalo *ř* (ku př. *tvář*), jest *-řka* (*tvářka*, Jád. rkp. u Jung.), jinak zůstalo *-rka*, ku př. *míra* — *mírka*, *díra* — *dírka*, *závěrka*, *sekerka* atd. U sub. *dcerka* proto asi analogie nepůsobila (od gen. *dceře*, *dceři*, *dceř* atd.), že tvary tyto byly v úpadku vedlé nového sub. *dcera*, s nímž cit. jazykový sub. *dcerka* jako deminutivum spojoval. K sub. *zděř* jest deminutivum jednak analogické: *zděřka* (*zdířka*), adj. *zdířkový*, jednak archaické *zděrka* (*zdírka*).

Zajímavá jsou demin. k sub. *dvěrb*, tvořená jednak příponou *-čě* (pl.), jednak *-ky*: *dvěrcě* a *dvěrky*. Sub. *dvěrcě* skloňuje se pravidelně: nom. akk. voc. *dvěrcě*, gen. *dvěrec* (m. *dvěrec* za pův. *dvěrbec*), dat. *dvěrciem*, loc. *dvěrciech*, instr. *dvěrcemi*. Tvary ty často se vyskytují: nom. postica *dwycerzye* Rozk., akk. *pootevřev dwercze* Ev. Ol. (Jireček, O zvl. 39), učinil okénce nebo *dwerczie* Ms. Leg. 208 (Jung.), a *dwercze* udělati Kol. AA 20^a (1512), *dwercze* sobě k průchodu udělati dal Kol. ČČ 279^b (1558), *dwycrze* k Labi ... udělati ib. 276^b (1557), *dvírce* na Domažlicku posud (Něm-

cová, Sebr. sp. IV, 218 a Šembera, Dial. 18); gen. od dwerczcz nyní udělaných Kol. BB 231^b (1528), od dveřec Preff. 156 (Jg.); instr. malými dwercziemy Zrc. 8^a, nad dwyrzczemi Kol. ČČ 114^b (1549). — Vlivem základního dvěřce atd. vniklo ř i do demin. dvěřce: dvěřce v bráně Wq. 309, 310, Aqu., Reš., dvoje dwyřce W. (Jg.); podvoje dwérzczij... Ben. et W. 3. Král. 6, 31; těm dwerczczom Lobk. 124^a; malými dwercziemi Krum. 71^a, před svými dvěřci Prov. (Jg.), před těmi dvěřci Preff. 156 (Jg.), malými dvěřci Pulk. 105 (u Jung. V. 894). — Také druhé deminutivum (dvěrky) má archaie. r často vedlé anal. dvěrky; archaické tvary; dole... dvěrka byla Kom. (Jg.), dwirka z ulice udělali Kol. G 3^b (1703), ty dwirka na žádnau škodu... se nevstahují ib. 7^a (1703), s wraty a dwirkama Kol. EE 53^a (1734), a posud dwirka v podřeči vých. čes. a sev. čes. (Jireček ČČM. 1863. 337 a Koublé ib. 1864. 52). *) Jak mocné byly tvary s r, viděti z toho, že zatlačily i náležitý gen. dvěřek: žádaných dwirek Kol. G 7^a (1703) atd., viz výše. — Tvary analogické s ř: skrytá dvěrka Br., jsau dvěrky železné Preff. 156, dvěrka Wuss., dveřkami Preff.; na Hořovsku: dwyrzka... činiti Hoř. d. 173^a (1703) a posud dwyřka. Pro Kolínsko mám jediný doklad s ř: dwyrzka té almary Kol. F. 5^b (1591).

Substantiva na -ka, odvozená od sub. masc. na -ář (ár), -ieř (-íř, -ěř) -ýř, mají v češtině před následujícím k zpravidla ř (kuchařka, hrnčieřka, pastýřka). Vyjímá se nářečí lašské, jež má vždy r: tesarka, kucharka, kravarka, bednarka, pastyrka (Bartoš, Dial. 107) a sub. krčmarka, jež z Aqu. uvádí Jungmann. Také před násl. c (v dat. a loc. sg. -řce) bývá z pravidla ř, přece však se tu na Kolínsku dlouho udržovaly i archaické tvary s r (-rce). Doklady: slanařka, flanařce Kol. B 3^b (1494) vedlé: flanařce ib. 9^a (1494); hrnčieřka, hrnczierce ib. 34^a (1496), několikrát se čte na též straně; kuchařka, Katherzinie, kucharcze mé Kol. CC 30^b (1555), Katerzinie Adamowe kucharcze Kol. DD 40^a (1655) vedlé: Kaczij kucharcze Kol. CC 87^a (1571), Zuzanně kucharcze ib. 57^a (1561), kucharcze Kol. AA 1^a (1516); (kopa) jest vydána... kucharcze Kol. ČČ. 343^b (1562); sklendřka, Dorotie sklenarcze ib. 345^b (1564), ib. (1566), ib. (1567), 346^a (1563), vedlé: Dorothie sklenarcze 346^a (1563), nom. sg. Dorotha sklenarzka wzala — 346^a (1570); kramářka, ty (peníze) dány Dorotie Kramarcze do Przibislawie ib. 334^a (1565), o též 334^a (1562): Dorothy pozuftale wdowy po Janowj Kramarzy z Przibislawie; jir-

*) Ve Vamberku dwyřka u kamen, ostatně dwyřka. Podobně u Plzně.

chářka, Dorothie Gircharcze ib. 237^a (1557), nom. sg. Dorotha Gircharžka ib. 237^a (1556), ib. (1558), ib., atd.; *mlynářka*, na dluh Annie Mlynarcze ib. 78^a (1559), 226^a (1555), ib. (1556), 236^b (1556), 226^a (1557), vedlé: Annie Mlynarcze ib. 285^b (1559), nom. Anna Mlynarzka ib. 226^a (1559), ib. (1560), 236^b (1559); *bednářka*, dáno Markytie Bednarcze na gegi dluh ib. 138^b (1553), vedlé: Markytie Bednarcze ib. 138^b (1552), 282^b (1559), 99^a (1548); *pekařka*, Annie pekarzcze . . ., gij Annie pekarze ib. 109^b (1553), vedlé: Markythie pekaržcze ib. 97^a (1549), nom. Anna pekarzka 109^b (1550), ib. (1557), gen. od Anny pekarzky 109^b (1549); *pernikářka*, pernikarcze ib. 181^a (1518), Witowy pernikarcze Kol. CC 31^a (1554); *koldářka*, Kathe-rzinie kolarcze ib. 68^a (1566); *hrzebenářka*, Anně Hrzebenarcze ib. 52^a (1561), Anně Hrzebenarcze ib. 53^a (1562), ale: Anna Hrzebenarzka ib. 53^a (1564), Anně Hrzebenarcze ib. 65^a (1564). Na Hořovsku vždy -řka, -ře nikdy -rce.

Adj. odvozená od sub. -řka příponou -in mají z pravidla analogické -řčin, ale také někdy archaicky -řčín: Pluharczínu dcera a Václavem Pluharzem Lib. Hrad. 2^a (1538), pernikarczyna Kol. BB 34^b (1519), Kol. AA 139^b (1517), 170^a (1518), Truhlarzczyn ib. 67^a (1513). Archaický tvar: nad winiczy kolarczinu Kol. CC 73^b (1568), pod winiczy Kolarczinau Kol. ČČ 416^a (1566), podle zahrady kolarcziny ib. 68^b (1546), vedlé: podle winicze kolarcziny ib. 91^b (1548), u zahrady kolarcziny Kol. CC 83^a (1569); Pawel pekarczin Kol. ČČ 109^b (1555), vedlé: s povolením Pawla pekarczinyho ib. 109^b (1555).

4. Sub. na -řčic.

V sub. na -řčic jako: mlynářčic, kovářčic a j., jest dílem archaic. -řčic, dílem analog. -řčic. Arch. tvary: kowarczicz fabryolus Veleš., na Kolínsku: Waniek mlynarczicz Kol. B 109^a (1522), mlynarcziczem Kol. AA 134^a (1516), 190^b (1518), mlynarczicze 134^a (1516). — Analog. těch pekařčicův biše méně málem St. skl. 4, 312 (Jg.), na Kolínsku: mlynarczczycy Kol. AA 167^b (1518), 170^a (1518).

5. Sub. na -řčik dial.

V nář. mor. a zvláště v nářečí lašském jsou tato substantiva s archaickým r: mlynarčik (učen mlynářský), pekarčik, ma-

sarčík, hospodarčík (dozorce při hospodářství); v nářečí lašském: masarčík, mynarčík, pekarčík. Viz Bartošovu Dial. str. 145 a 107.

6. Sub. demin. na -rček.

Sub. demin. na -rček mají vždy archaické *r*: dvorček, starček, syrček, Korček atd. Analogie tu nepůsobila, není *dvořček, *starček atd.

7. Adj. jěščěrčí a jěščěrčí.

K sub. jěščěrka jest adj. jěščěrčí; odchylkou jest adj. jěščěrčí: narode gyeszczierczy (progenies viperarum), Bib. Slav. (ČCM 1877 628).

8. Adj. na -rlivý.

Českou obměnou jest dílem archaické -rlivý (svárlivý, sub. svár), dílem analogické -řlivý (bouřlivý, sub. bouře): fwarlywy OtcA 373^a, u vody fwarliwe ŽWitt. 105. 32; horliti, horlivý, horlivost viz výše; pozorlivost Wuss. — Analog. bauřlivé povětří Wq., Wuss., přetvářlivý Ros.

9. -rn-.

Za pův. -rn- jest v češtině náležitě -rn-. Kde nemohlo se vyvinouti analogické *ř*, ježto v příbuzných tvarech ho nebylo, zůstala skupina -rn (a); kde však anal. *ř* z příbuzných tvarů mohlo vzniknouti, tu dílem přece zůstalo původní *r* vůbec (archaismus) anebo vyvinul se vedlejší tvar s *ř* (b), dílem analogie pronikla úplně a jest pouze *ř* (c).

a) -rn- trvá: horne základy (montium) ŽW. Deut. 22, w obwirwy myrney ŽWitt. 77. 54, orne Rožm. 272, nefmyrny, newierny AlxV 444-5, pokornye AlxBM 16, kurni VambL 1637, ťrziebrne Pass. 327, liczomiernyci ib. 303, mirna ib. 419, wyetrunyky AlxV 531, berně, berní, berný, dárny atd.

Výminky jsou řídké. V adj. odvozeném od sub. jutro (jitro) očekáváme jutrní (jitrní), jež sice také se vyskytá, ale obyčejně a právě v starší době jest *jutrní*, sub. *jutrně*, příčina *ř* není mi známa. Doklady: w gytrnyy hodinu Pass. 342, ot strážě yutrnzye ŽWitt. 129, 6, jitrní čas Wq., Štel., Lom.; sub *jutrně* obecně: na gitrnýy vstav Pass. 317, k gytrnyy jdieše ib., atd. — jitrní: čas jitrní Žalm. 29 (1488), na jitrní hodině Sal. rkp., jitrním časem Rkp. bib., slinami jitrními ib. a j. Druhdy v témže spise jsou oba tvary

vedle sebe: v EvOl., Ben. a u Br., gitrny hvězda EvOl. 1, oblak gytrznie ib. 132, hvězda gytrzny ib. 188, ostatní doklady u Jungmanna. — Pravidelně: pošmurný, pošmurné atd., odchylně *pošmurně* (stč.): posmurnie-ly čili ochotně OtcA 203^b, ruk. C 17 posmurnie-li, ale ruk. D 36 posmurnie-li; posmurnie y ochotnie OtcA 204^b, ruk. C 16 a C 17 posmurnie, ale ruk. D 36 posmurnie y ochotnie. — Adv. *čtverno* v AlxV 1765 cztwierzno; není-li to chyba místo *čtverno*?

6) Kde anal. ř z příbuzných tvarů mohlo vniknouti, přece někdy zůstalo původní r vůbec (archaismus) anebo vyvinul se vedlejší tvar s ř.

Archaická jest zvl. koncovka sub. -arna (*árna*), -írna atd. od sub. na -ař (*ár*): kovárna, pekárna, rybárna, ovčárna, řezárna mučárna a j.

Adj. *zorní* od sub. zoř: zorní hvězda Troj., zorní jasnost ib., světlosti zornie St. skl. 2, 87 (z Jung.)

Adj. *pernatý* a *pěrný* od sub. perie: letadla pernata ŽKlem. 77. 27, volatilia, kdo má pěří = ptactvo, ptačstvo pernate ŽWitt. 77. 27, 148. 10, doklady z pozdější doby u Jg.; — pernata (*poduška*) Kom., jedenácte kusů pernatých šatův Kol. DD 142^b (1599). Odtud odvozeno pernatěti = plumescere Konáč., Ben., pernacto = drábež. — Adj. *pěrný*: Sstatw pyrnych a chodyczch Hoř. aa 72^a (1615), šaty pěrné = Federbetten.

Archaické jest adj. *peprný* a odvozeniny (peprně, peprnost, dále perný, perně, pernost), od sub. pepř: peprný Wq., Lom., Ros., peprný = piperatus, wohl gepfeffert Wuss., peprnost Wq., perná jicha = pulmentum piperatum, perná vůně = odor acris, perný = piperatus Wuss. — Anal. pepřník = turecký pepř Reš.

Adj. *obštrný* od sub. šřě: w obštrneych slovích Kol. ČČ 140^b (1551), — listové moji obštrniegi okazuji Kol. A 12^b (1445, opís z poč. 16. st.).

Adj. *příměrný*, od sub. příměrie: v listu hlavniem příměrném Ms., běhu příměrného ib., zápis příměrný ib. — Analog. jest: v tom čase příměrném Záp. m. 1450 (Čelak. Dod.)

Adj. *hospodárný*, sub. hospodář: hospodárný Hus. = hospitalis, hospodárný sedlák Kram. exc. = schránlivý, nejhospodárněji Puchm. — Analog. hospodárným býti Pastýř. rkp. = hospitalis, hospodárné (lidi) W. = schránlivý; hospodárnost, dbalost, péči . . . Scip. (z Jg.)

Adj. *materní* a *materný*, od sub. máti, matere . . .: maternym obyčejem OtcA 452^b, podlé obyčeje materného Ms. saec. 14 (Čelak. Dod.), u břísech materných Ms. Bel. (Jg.), v maternym brzisku Pass. 278, ib. materná počest ŠtE 289; — čípkové

materní Byl., materní žily ib. (Jg.), materník, matrice atd. — Analogické: mateřní dítě Tkadl. (Jg.), z té mateřné žádosti Pts. 1528 (Jg.)

Adj. *abecedární*: abecedární Wq., Ros., Wuss. — Anal. abecedární Zlob., abecedárník Dobr.

Adj. *tvárný* (tvárnost, tvárniti, přetvárník), od sub. tvář, v stč. pravidelně, zřídka vyskytují se tvary s ř a teprve v době pozdější se rozmáhají: twarna twars ŽKlem. 44. 3, twarní dóm ŽŠaf. 67. 13, mrzutý-li čili twarny Kat. 291, tvárných i netvárných ŠtE 47, enormis netwarny Anon., tvárné Mm., tvárný v mravích Kabátn., tvárné a ctnostné obcování Plácel., tvárný = simulatus atd. (Jg.); — otučnějšíu twarňosti pšče ŽKlem. 64. 13, netuarnozft Opat. 154^a (deformitas), twarňofty Modl. 66^b, diabelskú netvárnost ŠtE 278, člověčí twarňost, rovnú twarňosey Sequ., podle twarňofty gich EvOl 1. 18, tvárnost slávy božie EvOl 109 (Jireček O zvl. 56), blaženěj twarňofti Lvov. 90^b, hojně doklady z doby pozdější u Jungmanna; — dissimulator przyetwarnyk Rozk. — Analog. přetvárniti se EvOl (Jireček, O zvl. 56), k rozličné tvárnosti Kar. 129 (ale ib. 124 podobných tvárností), hojněji v 16. st. tak, že oboje tvary bývaly vedle sebe, ku př. v Troj. tvárnost lidská, v lidské tvárnosti; v tvárnosti člověka Štelc., v tvárnosti člověčí Příd. k Cyr. atd. (viz v Jung.); přetvárník mimus histrio Wuss. U Rosy: tvárniti = gestalten, tvárniti = scheinbar machen, tvárný = 1. faciem habens, 2. pěkný (= stč. tvárný), tvárnatý = hrubé tváře mající, a vůbec čím více pojem tvář = facies měl vyniknouti, užíváno tvarů s ř anal.: (člověk) osoby vysoké, twarňofti černé KolO 17^a (1697), ib. 25^b (1697), kterýž w twarňoftj tuze posekaný jest ib. 43^a (1698), u Wuss. twář, twarňoft, obličeg atd.

Adj. *povětrní* (*povětrný*), od sub. povětríe: u powyetrney vysokosti Kat. 3465, jiný doklad u Jung. povětrného i vodného stvoření Ps. ms. 148 Summ. — Obyčejně však jsou v stč. tvary analogické: na oblaciech powietrznich ŽWitt. 17. 12, powyetrzne nebe Vlt. 7^a, lišky dúpě mají a ptáci povětrní hniezdo EvOl 42 (Jireček, O zvl. 40). V stol. 16. znovu objevuje se tvar povětrný (povětrní) za starší povětrní, jež však není archaismus, nýbrž tvar vzniklý změtením s příbuzným adjektivem povětrný (povětrní), odvozeným od předl. po a sub. vitr (povětrný = ventosus windisch Wuss. 208, povětrný mlýn = Windmühle, povětrník mor., dále ve významu přeneseném = lehký, nestálý: chasa powietrni KolC 158^b atd.): povětrná věže, to jest do povětrí vysoko strmicí, aëria turris Reš., ptactvo povětrné = v povětrí létající Štelc. stv. 5 (aëriae volucres), ptactvu povětrnému ib. H 2, ptactvo letavý, povětrný = volatile Wuss. 229 (srov. naproti tomu výše položený doklad z EvOl.) — Sub. povětrnost má právem r, odvozeno jsouc od adj. povětrní (povětrný) = ven-

tosus, jak viděti z významu dokladů u Jg.: povětrnostmi rozduťe břicho Cyr., povětrnosti sem i tam z jednoho boku do druhého běhají Volk., lékařství i střevní dnu od povětrnosti pocházející nkládá = colica flatulenta, Windkolik atd.; Jungmann nedobře vykládá = množství *povětrí*. Subst. povětrnost ve významu = okršlek a krajina povětrí, regio aëris, má teprve Rosa, význam pak = povětrí, Witterung jest nový.

c) analogie pronikla úplně a jest pouze ř:

bůrný (od sub. *bůře*), w skritu burzem ŽWitt. 80. 8, chybně m. *bůrném*, jak má ŽGloss. *burznem*, v nč. zbytečně zaváděny tvary: *burný*, *burnák*; *jeřní* (od sub. *jeř*): času jeřního Peš. Prod. (Čelak. Dod.), *jeřní* Pass. (Jg.); *vnitřní* (*vnitřní*), od adv. *vnůtr*, *vnitř* vždy tak: *wnytrřnym* rozumem Pass. 487, *wnytrřnye* Vit. 58^b, do *vnitřnosti* srdce Kar. 85 atd., v nč. tu a tam užíváné tvary *vniterní*, *-ný*, *-nost* jsou slovákismy, jež třeba vymýtit; *šlojřnice* (od sub. *šlojř*), Záp. 1446 (Čel. Dod.); *pryskýřník* Wuss.; *-mořní* (od sub. *moře*): na *mořních* vodách Stará pran. (Čel. Dod.), z *zamořních* vlastí Sent. pl. (ib.) atd. Jiných příkladů není potřeba uváděti. Zajímavé jest srovnati na př. adj. *povepřnie* [*povepřnie* placeno Arch. 4, 261 v Čel. Dod.] a *posekyrné* (tamtéž), nebo: *nákeřník* Wuss. (= *zákeřník*) a *nádvořník* atd.

10. -rčský.

Českon obměnou jest *-rčský*, jež vyskytá se ve všech případech, kde analogií příbuzného tvaru nemohlo vzniknouti ř, sice jest *-rčský* při četných archaismech.

a) analogie příbuzného tvaru působiti nemohla, zůstalo *-rčský*: in campo qui dicitur Turczo Cosm. Font. II 18, na Tursko DalJ 19. 19, 20. 1, na Turště DalJ 19. 40, turský boj ib. 19. 23; svyčnost bratrřka OtcA 474^b; milost bratrřka OtcB 1^a, bratrřku Růd. 2277, nápad bratrřkeg KolEE 342^b (1731); klafterřkeho Hrad. 10^a, potřebu klafterřku OtcB 58^a, Pass. 452; příležitostmi kočzarřkymy KolJ 136^a (1607); auřadu rentmistrřkeho KolDD 86^b (1586); z lásky Seřtrřke ib. 148^b (1599) atd.

Také v adjektivech ode jmen vlastních odvozených zůstává *-rčský*: w cypřřkey zemi Kat. 22, w uherřkey zemi Pass. 418, perřke AlxV 840, lodie tarřke ŽWitt. 47. 8, (králové) tharřczy ib. 71, 10 (Tharsis), (dcery) tırřke ŽWitt. 44. 13, tırřky ib. 86. 4, tırřko ŽKlem. 86. 4 a j.

Výminky, způsobené vlivem jiných adjektiv na *-rčský*, *-ařský* atd., naskytly se mi tyto:

a) adj. ode jmen obecných odvozená:

Adj. *hořský* m. horský (gorŕskŕ) v Vít. 5^b, zaviněno rýmem s *mořský*:

vše hvězdy i piesek morzŕky,
bliz i v dálnost veš list horzŕky
rúče přěče —

Adj. *dvořský* vedle náležitěho *dworský* dosti často se vyskytá: dvořskú chasú PodkJ 425, dczky dworzŕke KolA 12^b (cizí list z r. 1445 vepsaný do pamětní knihy z poč. 16. st.), adv. dvořsky Vel., dvořský pes Vel., neywyzŕly Sudi dworzŕkey Hoř. aa. 109^a (1593), neywyzŕlyho Sudijho dworzŕkeho Hoř. a. 163^a (1595), vedle: neywyzŕly Sudij dworŕky ib. 150^a (1593), dvořský Kom. Reš., dvořský (radŕa, maršálek) Wuss., vedle: dworský, v nové době užíval ho zvláště Vojt. Nejedlý: dworŕký blázen Sebrání b. a zp. I 138, dworŕkým krojem Hlasat. 1808, 94.

Adj. *místeřský* m. mistrský: a vy majíc myŕterzŕka ména Kat. 1821.

Adj. *purgmistřský* vedle náležitěho *purgmistrský*: registra . . . purgmistrŕka KolA 5^b (1502), purgmistrŕkych KolB 149^b (1507), knih purgmistrŕkych KolJ 158^b (1608), ib. 156^b (1608), při auřadě purgmistrŕkem Hoř. aa. 65^a (1750) atd. Vedle toho vyvinulo se na Kolínsku *purgmistřský*: knihami městskými domácími purgmistrŕkeymi KolCC 117^a (1572), úřad purgmistrŕkey ib. 86^a (1571).

Adj. *rentmistřský* vedle náležitěho *rentmistrský*: a do úřadu rentmistrŕkeho Kol. ŐŐ 429^a (1572). Písař, který užil tohoto tvaru, píše zpravidla: *purgmistřství*.

adj. *súmařský*, od sub. súmar: ŕaumařŕké sedlo, ŕaumařŕký pes Wuss.

adj. *rejthařský*, od sub. rejthar: reythařŕká sukně Wuss. 234 a 268, reythařŕký kotrkál Wuss. 281.

adj. *kočářský*, od sub. kočár: kúň kočářŕký Wuss. 108.

β) Také adjektiva ode jmen vlastních odvozená mají často *-řský*:

syřský: Syrzŕku řeč mluvil OtcA 428^b; Syřŕké moře Wuss. 273 vedle: Syřŕká země Wuss. 273; fyrŕky AlxV 840, z ŕirzka AlxB 119 = z Syřska; alyřŕká země Wuss.

tařský: Šavla tarzŕkeho Pass. (1395) 56^b, Šavla Tarzŕkeho Pass. 127 (Tarsus).

amořský: Seona, krále amorzŕkeho ŽWitt. 135. 19 (regem Amorraeorum), ale: krále amarŕkeho ib. 134. 11, země amorŕke ŽKlem. 135. 19, amorŕkeho ib. 134. 11, ŽGloss. a Pod. (těž).

mařský: Mařská země, Marchia Lex. vet. (Čelak. Dod.)

farařský: farařský zprávec Kar. 16 (= z Farary), Farařského ib. 21.

tatařský: tatařská země, moře Wuss., vedle: země tatařské Wuss. 4, tatařské zeli Wuss.

peřský: peřká země Wuss. 186, peřský balšam ib., vedle: balšam peřský Wuss. 4.

švýcarský: švýcarská země Wuss. 283, švýcarský Seyr ib.

štyřsko, štyřský: štyřsko Wuss. 282, štyřský ib.

Jm. místní na -ary (-áry) mají většinou tvary náležité -rský; ale i zde časem usazuje se konc. -řský vlivem jiných adjektiv na -ářský (-ářský):

kravarský, sub. Kravary: krawarſky KolAA 120^b (1516), 136^a (1516), 140^b (1517), KolBB 58^a (1520) atd. — Analogický tvar: krawarſzky KolAA 18^a (1512), 122^b (1516), KolBB 65^b (1520), 79^a (1521), mleyňa krawarſzkeho KolJ 119^b (1606), klawarſzky mlejň KolH 107^b (1722), 109^b atd.

štitářský (čtitářský), sub. Štitáry (Čtitáry): Jakubovi štitarſkemu KolAA 3^a (1511), od Jakuba čztitarſkeho . . . , Jakubowi štitarſkemu ib. 11^b (1511), Mandalenie čztitarſke KolBB 170^a (1528), Mandalyna štitarſká, manželka neboštka Jakuba štitarſkeho ib. 163^a (1525), z statku čztitarſkeho KolCC 177^b (1582), we dworze čztitarſkym KolDD 212^a (1620) atd. — Analogický tvar: v témž statku čztitarſkém KolCC 175^b (1582), při dvoře čztitarſkém KolG 54^a (1703) atd.

owczárský, sub. Owčáry: nad wowczarſkaym rybníkem KolBB 240^a (1528), wowczarſkeho KolCC 70^b (1567), w rychtie owczarſky KolEE 329^a (1693), rychtáře owczarſkeho ib. 154^a (1728) . . . Analog. tvar k wowczarſkymu rybníku KolDD 44^a (1655), 44^b (1655) . . .

b) Kde analogie některého příbuzného tvaru s ř mohla působiti, časem ustaluje se koncovka -řský, ale vedle ní drží se stále četné archaismy. Jest v tom mnoho dialektického: v nářečí lašském posud jest pouze -rsky: kovarsky, cebula morská (Bartoš Dial. 107); v podřečí vých.-česk. a sev.-čes. posud jest morskéj a v dobách minulých konc. -rský hojně byla na Kolínsku rozšířena, ano na Hořovsku většinou již bylo -řský.

α) archaismy ode jmen obecných:

morský. V ŽKlem. morský 10krát: a ryby morſke . . . , šteſki morſke 8. 9 — 32. 7 — 45. 3 — 64. 8 — 67. 23 — 68. 3 — 77. 27 — 88. 10 — 138. 9; v ŽWitt. jednou

morský, ale 9krát mořský: na skončinách morfkych 138. 9; v ŽGloss. morfku jahodu 77. 47, moczu morfku 88. 10 [ŽWitt. morzfku]; morfkem AlxV 528; moršfczy březi Modl. 56^a = moršči; z morfkeho lytye Ans. Op. (ČČM. 1890. 197); z zamorfkich vlastí Pass. 420; rybami morfkymy, rybám morfkym EvOl [Jireček, O zvl. str. 25]; převozník morský (nauta maris) Paral. 8; morske Št. nauč. 197, v zemích zámorských Pulk., v zámorských krajinách Čern. (u Jung.);orské tváři Leg. 41 (Jung. s. v. tvař); kronika o Štil. a Brunc. má vždy morský (Krok IV 93—94 a Výbor II 57 nsl.) Na Kolínsku: za gehnietiny zamorfky KolCC 52^a (1562). V podřechi vých.-čes. a sev.-čes. posud morskej (Jireček, ČČM. 1863, 337 a Kouble, ČČM. 1864, 52).

Vedle toho mořský od dob nejstarších: v ŽWitt. zpravidla a jen jednou morský: vody morzfke 32. 7 — 88. 10 — 92. 4 — 8. 9 — ib. — 45. 3 — 67. 23 — 64. 8 — 77. 27 — Cant. Moys. 19; morzfku ŽŠaf. 68. 3; morzfka Vít 84^b, piesek morzfky 5^b; morzfka Zrc. 10^a; morzfke nesnadné cesty Pass. 460 [vedle: morský a mořký]; v hlbokosti mořskéj EvOl (Jireček O zvl. str. 40, vedle morský); hwyzdo morzfka Lvov. 19^b; delphyn swynye morzska Boh. 72, onocentaurus byk morzfky Boh. 73; w hlubynie morzfke OtcA 440^a, 441^b, po zámorských vlastech ib. 297^b atd. Nyní jest téměř obecně, v doudl. mořckej (Kotsmích 14).

svatojurský (svatojirský). Na Kolínsku, Hořovsku a Zbirovsku obvyklé vedle anal. tvaru svatojirský: peníze Swatogirské KolB 13^a (1494), Swatogirsky KolA 15^b (1506), termin... S^oGirfky KolM 5^a (1645), aurok S^oGirfkey KolEE 91^a (1684), 199^b (1683); — auroku S^oGyrfkeko Hoř. c 183 (1776), Hoř. d 232^b (1707); — aurok... S^oGirfkey Zb. a. 45^b (1776). Analogické tvary: termin rok S^oGirzfky Kol. L. 110^b (1603), v počtu S^oGirzfkem KolEE 31^b (1630), aurok S^oGirzfky ib. 169^b (1702); za Swatogiržskou branau KolDD 49^b (1659); — auroku Swatogiržského Hoř. b 29^a, auroku Swatogiržského ib. 57^a, quartal Swatogiržsky Hoř. d 158^b (1702), aurok S^oGiržfky ib. 222^a (1703), při termině S^oGiržským Hoř. aa 124^a (1742). — V Jirečkově vydání Dal. 46. 4 stojí: svatojurskou knienju, nevím z kterého rkp. tvar ten vzat, nebo dle poznámky k místu má Camb. swaty Gyurzy knyeny, a ostatní rkpsy mají: svatojirskou.

rytierský: rytýersku AlxV 392, rytýerske AlxB 178. Analogické: rityerszky Pass. 482, rityerszkemu 283, 333 Kar. 18, rytierszky NR 879, rytierszkem 886, rzytierszky stav OtcA 59^b.

ciesarský: po czyefarſkey (žádosti) Kat. 3269 [vedle: ciesarský a ciesarſký]; na Kolínsku: J. M. cifarske KolCC 127^b (1575);

— z kralowſtwy uherſkeho a czyſarſkeho Sydla Hoř. c 134 (1735, Ortel zemského soudu).

prubýrský: prubýrſky kámen Wuss. 227, od sub. prubjř. — Ale ib. 80: kámen prubiřský. — U Vel. pruběřský (prubýřský).

materský: Na Kolínsku dlouho se drží vedle analog. mateřský; materſkyho dílu KolEE 8^b (1687), 21^b (1692), 49^b (1689), díl materſkey KolDD 63^a (1681), materſkyho podílu KolEE 490^a (1724), 490^b (1724), pozůstalosti otczo = materſke KolS 62^a (1727). — Analogické: lásky materſſky KolCC 58^a (1563), materſſkeho podílu KolEE 417^b (1676), 421^b (1729), materſſkyho podílu KolS 75^a (1727), dílu materſſkeho KolEE 174^b (1728) a j. — litováním materſſkym Vit. 106^b, řeč materſká Wq., materſký statek ib.

morderſký. Na Kolínsku: z morderſke weytržnosti KolK 120^b (1613); vedle analog. tvaru: o morderſſkau weytržnoſt ib. 125^b (1613), morderſſkym KolJ 60^b (1626).

kovářský. Na Kolínsku: řemesla kowarſkeho KolR 177^b (1622) werſtat kowarſky KolJ 116^a (1626), kowarſkym towaryſſem KolEE 409^b (1720); vedle anal. tvaru: kowarſſke KolB 174^b (1500), thowaryſſum kowarſſkym KolCC 164^a (1582), řemeslo kowarſſke KolEE 210^a (1630), k potřebě kowarſſke KolT 117^a (1626); — kowarſſkeho Zrc. 4^b, kovářské Kar. 129.

gířchárský. Na Hořovsku: řemesla gírcharſkeho Hoř. d 175^b (1718).

hrnčířský. Na Kolínsku: řemeslu hrnčířſkem Kol. ČČ 223^a (1555); vedle anal. tvaru: pořádku hrnčířſkeho Kol. T 44^b (1626), 180^a (1626), řemesla hrnčířſkeho Kol. L 32^a (1603).

rychtářský. Na Kolínsku: bez rychtarſtwie a beze všeho práva rychtarſkeho KolB 64^b (1497), rychtarſkym KolM 78^a (1655); vedle anal. tvaru: rychtarſſkeho KolBB 161^a (1525), v svět-nici rychtarſſke KolC 166^b (1588).

balbírský a bradýřský. Na Kolínsku: kunſt balbírſky provozovati KolR 15^a (1676); dwa balbírſtj towaryſſy KolO 118^a (1700) — řemesla bradyřſkyho KolT 165^a (1626). — Anal. bar-wjřſké neb bradýřſké nádoby, nůžky Wuss. 7, bradýřſká světnice ib. 15.

pekarský. Na Kolínsku: starší pekarſtj KolS 18^b (1727), náky pekarſky KolT 103^a (1626), řemesla pekarſkeho KolŠ 52^b (1673), myſtr pekarſky KolP 78^a (1770); vedle anal. tvaru: cech pekarſſky KolS 18^b (1727), řemesla pekarſſkeho KolŠ 52^b (1673).

pecnářský. Na Kolínsku: chleby pecznářsky KolŠ 1^b (1672); vedle anal. tvaru: chlebuw pecznarzských ib. 1^a (1672).

mlynářský. Na Kolínsku: mlynářského KolM 78^a (1655), páni starší mlynářští KolU 12^b (1687); vedle anal. tvaru mlynářského KolM 78^a (1655).

podkomorský. Na Kolínsku: auřadu podkomoržského KolA 76^b (1630), KolN 11^a (1699), auřadu podkomoržskému KolV 8^a (1768), vedle anal. tvaru: auřadu svého podkomoržského KolA 76^a (1630), 76^b (1631), podkomoržského KolN 124^b (1705).

3. archaismy ode jmen vlastních.

Vláderský: pana Jana Wladoržského KolDD 87^b (1586), Dorotha Wladoržká KolCC 137^b (1583), 137^a (1578), ib. (1582). — Analog. Dorothy Wladoržské ib. 137^a (1577), Jan Wladaržsky z Wladarže (sic!) KolDD 89^a (1589), obyčejně se nazývá Yan z Wladorže ib. 88^b (1587).

Pucherský: urozeného pána Jana Pucheržského Kol. ČČ 184^a (1523).

Chotěborský: Jan Chotieboržsky Kol. ČČ 368^a (1581); vedle anal. Jan Chotěbořský Kol. C 179^a (1589).

křezchoržský, sub. Křečhoř: Krzeczhoržským KolA 11^b (1505), krzeczhoržsky KolB 1^b (1494), krzeczhoržka obec KolAA 46^b (1513), krzeczhoržští ib. 181^a (1518) atd., v AA vždy tak. — Analogický tvar: k silnici krzeczhoržsky KolBB 206^a (1527), k záduší krzeczhoržskému KolEE 113^a (1729), do dvoru ... krzeczhoržského ib. 37^b (1675), krzeczhoržských KolV 6^a.

zábořský, subst. Zábořie (nyní Záboř): Zaboržsky KolAA 35^a (1512) a j.

žitomířský, sub. Žitomiř (nyní Stolmír): žitomířského dvoru Dal. 28. 7.

oharský, sub. Ohaře: v rychtě woharžsky KolEE 329^a (1693).
Jinak bývá obyčejně *-řský*:

ratibořský, sub. Ratiboř: s dvorem Ratyboržským Hr. J. 1384, mezi ratyboržskými (řesy) ib.

jaroměřský, sub. Jaroměř: pánuo Jaromierzských KolAA 129^b (1516), Jaromiržského KolDD 125^b (1595).

radbořský, substant. Radboř: na lauky radboržské KolM 136^b (1662) atd.

11. *-r-stvo (-r-ství)*.

Za původní *-rstvo (-rství)* jest v češtině náležité *-rstvo (-rstvie)*. Toto drží se všude tam, kde analogie nemohla působiti

jinak proniká analogické -řstvo (-řstvie); ale archaismy jsou tu hojné. V nářečí lašském posud se drží -r-: kramarstvo, havirstvi (Bartoš, Dial. 107).

- a) -rstvo (-rstvie) se drží, ježto analogie nemohla působiti: bratrstvo, kmotrstvo (-rstvie), dvorstvo, stárství, licoměrstvo, derstvo, obžerstvo atd. bratřstwo OtcA 492^a, 492^b, Modl. 54^b, kmotrřstwo Št. nauč. 21^b ŠtJes 35^a, kmotrřtwie ŠtJes 35^a, dvorstvo Pis. Vác., nedworřtwo Marg. 237; stárství Brat. (Čel. Dod.); liczomierřtwo Št. nauč. 176; derstvo ŽKap. 61. 11 (Čel. Dod.); obzerřtwo Vít. 70^a (obzerřtwo, rukp. U¹ U² a N¹), ... auřadu neywyžřliho minczmeyřřtwj Kola 55^a (1620); purgmistrstvie, na Kolínsku i Hořovsku dlouho se drží: za purgmistrřtwij KolBB 161^b (1527), za purgmistrřtwij KolČČ 3^b (1545), 1^b (1541), 2^a (1541), za purgmistrřtwij KolCC 60^a (1563), za purgmistrřtwj Kola 25^a (1657); na Hořovsku: za purgmistrřtwij Hoř. a 37^a (1557), za purgmistrřtwi ib. 70^a (1565), za purgmistrřtwi ib. 94^a (1574), 22^a (1595), za purgmistrřtwi 23^a (1597). Slovo purgmistrstvie vyslovovalo se trojslabičně, ježto r netvořilo slabiky, a poněvadž vznikla tím skupina souhlásková příliš veliká (-strstv-), mluvidlům nepohodlná, povstávaly rozličné změny: buď st druhé se vysouvalo (purgmistrvie) nebo rst (purmistrvie), nebo konečně nejčastěji splývalo rs v ř (purgmistrvie a purgmistrřvie), o čem níže. Doklady: za svého purgmistrřwle KolB 103^b (1498), za purgmistrřwi ib. 23^b (1495), purgmistrřwie Kola 21^a (1508); na Hořovsku: za purkmistrřwie Hoř. a 7^b (1526), za purgmistrřtwij ib. 35^a (1550); za purmistrřwi Hoř. a 37^a (1551).

Výminky s ř jsou řídké a zejména tyto:

bratřstvie: Kar. 83 [tak má rukp. 1, ostatní rukp. mají: bratrřstvie].

dvořstvo n. dvůr (aula) Wuss.

licoměřstvo a *licoměřstvie*: Št. nauč. 149 w liczomierřtwi, ib. 155 w liczomierřtwo; ale ib. 176 jest náležité liczomierřtwo.

purgmistrřstvie vedle náležitého purgmistrstvie vyskytuje se na Kolínsku i Hořovsku: purgmistrřstwie KolB 67^a (1497), za purgmistrřtwij pana Jiřfka KolCC 79^b (1570), 82^a (1568), za purgmistrřtwj ib. — za purgmistrřřtwi Hoř. a 20^a (1538).

- b) Kde analogie příbuzného tvaru s ř mohla působiti, vyvinulo se -řstvo (-řstvie), ale archaismy na -rstvo, -rstvie jsou hojné, zejména tyto:

hospodářstvie: hospodarřtwie ŽKlem. 108. 8 (episcopatum), ale ib. 85. 16 wladarřtwie; w hospodarřtwy NR 1199 (vedle hospodářřstvie); domácíe hospodarřtwie Griz. 155^b; novém hospodarřtwij List Poděb. 1494 (ČČM 1882, 529).

Slovník Veleš. rozlišuje hospodárstvie = Iconomita, hospodárstvie = hospitarium. Na Kolínsku: hospodárstvie KolA 2^b (1501), 8^a (1505), hospodárstvi 84^a (1687), se všiem oružiem a hospodárstviem KolB 140^a (1499) = hospodárské náradí, hospodárstvie ib. 17^b (1495), ib., 42^b (1496), 79^a (1497).

Vedle toho hospodárstvie od dob najstarších: k hospodárstvu Hrad. 25^a, hospodárstvie Hrad. 25^b, na svém hospodárstvy Rožm. 45, hospodárstvie NR 761, 1206, k hospodárstvy OtcA 148^b, w hospodárstvi Št. nauč. 12, Opat. 330^b hospodárstvi, Jes. 51^a hospodárstvie. Na Kolínsku: w hospodárstvi KolBB 110^a (1522), všelijaké hospodárstvi KolCC 44^b (1560), hospodárstvi KolA 84^a (1687).

kacierstvo, -stvie: kacierstvo AlxV 320, sě rozmnožilo kacierstvie Pass. 376, v Arianovém kacierstvi Pass. 376, kacierstvo Arrianovo Pass. 388. — Analogické: kacierzstvu Hrad. 102^a (ruk. K kacierzstvy), kacierzstvo OtcB 50^b, kacierzstvi Pass. 376, kacierzstvu ib.

těžarstvie (těharstvie): řemeslem neb tiezarstviem Št. nauč. 43^b, tieharstviem Jes. 86^a, ale ŠtE 158 těharstviem; o těžarstvi Rad. zv. (Jg.)

rytierstvo, -stvie: rytierstvo AlxV 329, 345, 361, 1410, rytierstva Krems. 15, svým rytierstviem Krems. 48, o rytierstvi ib. příd. 21, řwym rytierstviem Ryt. Lvov. 81^b, militia ritierstvo Veleš. — Analogické: rytierstviem AlxV 323, rytierstva ib. 1048, o rytierstvy Krems. příd. 26, rytierstviem ib. 27, zástup rytierstva Ryt. Lvov. 80^b atd., v Pass., Kat., OtcA, Zrc., Vit., NR, Ryt. Pass., EvOl., Kar.

lékarstvo, -stvie: lekarztwa dobyti ApD b 4 = lékařstva, lekarstvie Št. nauč. 309 a 321. — Analogické: lekarstvie OtcA 365^a, 51^b, lykarztvy 489^b, w lekarstvi Pass. 310, 311, lekarstviem Modl. 66^b, Vit. 81^a, Kar. 125.

ciezarstvo, -stvie: na ciefarstviem Kat. 1429, czyefarstviem, rymfke czyefarstviem Krems. 3, za Adryanowa czyefarstviem Krems. 3, za Adryanawa tyefarstviem Ryt. Lvov. 80^b, cziesarstvie Sequen. 366. Analogické: cziesarstviem Al. leg. 4, mému czyefarstviem Kat. 3101, tyefarstviem, tyfarztvy EvOl [Jireček, O zvl. 30], cziefarstviem ŽPod. 85. 16, cyefarstviem Pass. 283, ciefarstvie 309, ciefarstviem 394 atd.

šenkerstvo: cauponia senkerstvo Rozk. — Ale: cauponia ssenkerstvo Veleš.

valchárstvo: fullonia walcharstvo Veleš.

hvězdárstvo: hwiezdarstvo astronomia Veleš.

krajčerstvo: sartorium krayczerstwo Veleš.

kovárstvo: fabricatoria kowarstwo Veleš.

farárství: ffararftwie Kola 8^a (1505), ib., ffararftwie KolB 176^a (1500). — Ale: ffararftwie KolB 172^b (1500).

rychtárství: bez rychtarftwie KolB 64^b (1497).

vodárství: wodarftwi se učiti KolG 37^a (1703).

12. křest a odvozeniny.

Sub. křest za pův. krěstъ má míti v ostatních pádech gen. sg. krsta, dat. krstu ... místo pův. krsta, krstu ..., sloveso křtiti (z křstiti), part. perf. pass. křščen, sub. verb. křščenje sub. křstitel atd. Tvary tyto s *r* skutečně v době nejstarší se vyskytují. Záhy však působením tvarů s *ř* (křest) vznikají tvary analogické gen. sg. křsta, dat. křstu ..., křtiti, křstitel atd. Konečně vznikají i tvary gen. sg. křtu, křtiti atd., viz níže.

a) tvary archaické:

we crčení Opat. 152^a = křšení; krštyteliu boží ŽKlem. Lit. 148^b, krzta AlxB 235 = krsta, krstiny Dal. 30. 57, pokrſty Kat. 930, fem ya ... krſczena 1704, na krſtie Um. 192, zvl. často v Pass. (vedle křst-): z svatého krſtu 404, 388, 469, pokrſtys 469, krſtyl 388, 279, 344 ib., pokrſtil 372, pokrſtyf-li ſie 458, ſie ... krſtyla 345, pokrſtyl 348, krſczen 471 ib., dvě dceři ... krſczenye nalezl 282, křstitele božieho Pass. 275, 276, 277, svatý Jan krſtytel 277, krzſtena Vít. 89^b, ale rkp. Un. krſczena.

b) Tvary analogické jsou velmi staré: nekrzſczenym Hrad. 46^a, křſtiti 116^a, božím křſtitelem 65^b, křſtu Vít. 96^a, křſta 55^b, křſtena 89^b (ruk. Un. krſczena, Šaf. křſtena), nekrzſczenych Zrc. 6^b, pokrſtily Sv. Jiř. Mus. 2^b, křſty ib., na křſtu Št. nauč. 182, bož. křſtytele Reliqu. (ČCM. 1880. 436), v tvém křſczeny Rúd. 1591, křſtil EvOl. 144, v Janově křſtu ib. 147 (Jireček, O zvl. 44), křſtem OtcA 452^a, sv. Jan Křſtitel ib. 26^a atd. V některých spisech jsou jak tvary archaické (*krst*), tak analogické (*křst*), jako v Dal., Kat. a Pass.: o svatém křſtu Pass. 458, křſtity Kat. 1989, křſtil DalJ. 23. 21 atd.

O tvarech *křt-* viz níže.

13. řeci.

Pro všechny tvary tohoto slovesa v češtině a vůbec ve slovanštině jest předpokládati dva základní kmeny: plný *rek* a slabý *rk*; za onen jest v češtině *řek*, za tento *rk*. Slabý *rk*, jak obecně se uznává, jest základem tvarům imperativním (Leskien,

Handb.² 119, Miklosich, Vergl. Gram. III. 103); ale i pro part. perf. pass., jak již Miklosich l. c. vykládá a osudy particieipia toho v češtině dosvědčují, tvar *rbk* za základ uznati třeba. Ostatní tvary tvoří se od *rek* (čes. *řek*). Než při tomto stavu nezůstalo, ale vzájemným působením obojích tvarů na sebe vznikly analogické tvary nejrozmanitější.

a) Imper. praes. má v češtině náležité tvary: 2. 3. sg. rci, 1. pl. rcěmy, 2. pl. rcěte (za pův. *rci*, *rcēmъ*, *rcěte*), ale vlivem tvarů s *ř* (*řek*) toto *ř* i sem proniká: řci, řcěmy, řcěte; tyto tvary imperativné jsou hojně v stč., v nč. jich není.

Doklady:

α) imp. archaický s *r*: rcziemes AlxBM 17, rczyetez Hrad. 76^b, rci ŽKlem. 34. 3 — 65. 4 — 117. 3 — 123. 1, rcete ib. 67. 5, rciete ib. 34. 27, 65. 2, 65. 3, 106. 2, 117. 4, rcyemy Krist. 11^b, rczyemy Krist. Tr. 6^b, rczytez Zaj. (Listy 1884. 305), rczemy Lvov. 34^a, rczy ib. 67^a, rcziemez ib. 80^a, rczete Sequ., rcy . . ., rczy Sequ. 366, rcěte EvOl. (Jireček, O zvl. 26), a rcy OtcB 59^b, 53^a atd.

β) analogický imp. s *ř*: rczy Kat. 1345, 1490, 2695, 2819, rczyete Pror. 79^b, nerzczy Zrc. 7^b, řci DalJ 85. 63, řci Zkroc. zlé ž. (ČČM 1875, 323), řciete Bib. Slav. (ČČM 1877, 628) atd.

Obyčejně však v témže spisu oboje tvary vedle sebe bývají; v ŽWitt. rczy 123. 1, 128. 1, 117. 2 a 3, rczieme 65. 2, 67. 5, 95. 10, 106. 2, 117. 4, rczite 65. 3, rczi 34. 3; v ŽŠaf. rczieme 65. 3, rczi 65. 4, rczete 67. 5; v Pass. rciete 351, 451, rczyz 73, rczy 2, rczyz 66, rcziemy 181; v Vít. nerzczy 77^a (ale ruk. U² nerzczy, z poč. 15. st.), rczyz 39^b [ale ruk. K (z 2. pol. 14. st.) rciž, ruk. M (z 2. pol. 15. st.) rzycz], rczy 20^b, rczyeta 20^b, rczyetez 57^b, rczyete 97^a; v Rožm. rciz 70, rczy 93, 94, 108, 176, 251, rczy 100; v OtcA rczy 256^a, rczeme 241^a, rczy 227^b, 212^a; v Št. ř. rczyem 217^b, v Št. uč. nerzczy 74^b, 97^b; v KolA 26^b (1591) nerzczy-li aby, ib. 9^a (poč. 16. st.) A nerzczy tu, ale —, v KolL 80^a (1603) nerzczy-li —, ale — atd.

Tvary imper. s *ř* držely se do 17. století, potom vyhynuly: řci Klat., řciž Br., řcete Scip. (z Jg.)

δ) Part. perf. pass. zní v stč. *rčen* (za pův. *rcēmъ*), odvozeniny: *rčený*, *rčenie*, *-rčitý*. Analogii tvarů s *ř* (*řek*) vnika i sem *ř*: *řčen*, *řčený*, *řčenie*. Konečně ještě dokonaleji oba kmeny vyrovnány, že celé řek přejato: řčen, řčený, řčenie.

α) tvary prvotné s *r*: kak to pravda rczena Hrad. 35^b, já tvój bříšník těžče rczeny Rád. 1381, bude-li komu právo rczeno Ms. pr. pr. 193 (Jg.), aby pak nebylo rčeno Lom., rčeno býti

Ješin., aby rezeno nebylo, že — KolT 104^b (1626), KolŘ 92^a (1677), narčen byl KolA 21^a (1508), KolG 49^a (1703), narčen Hoř. aa 113^b (1675), na jedno vrczene místo OtcA 286^a, na vrczeny den Kat. 1140, geft przyrczeno KolB 115^b (1498), po-ručenství . . . provrczene geft KolA 13^b (1506), podle wyrčene-neho terminu KolŘ 38^a (1676), przederczene proročství Pass. 316, zarčený Jg., porčený Vamb. Us., v den vrczitey KolA 129^b (1588), panu Petrovi . . . rczienim jest se zavázal LibHrad. 9^a (1531), rčení = připověd Wuss., o przirczenij: przirczne-li kdo co komu LibHrad. 9^a (1531), przirczenije KolB 74^a (1520), po narčení KolB 136^b (1499), wyrčenie našeho ib. 159^a (1500), zápis oderčzenij dlu Hoř. aa 111^a (1603), oderčzeni Janovo KolB 38^b (1496), zarčení Pis. Br. (Jg.), proročským przyder-čenym Vit. 157^b (ruk. un. kn. 17 30, u Patery) atd.

β) tvary analogické s ř: ortel przed se rczien byti má Lib. Hrad. 3^b (1537), rczena glu EvOl. (Jireček, O zvl. 26), což naň prosočeno bylo i křivě porczeno Kat. 86, aniž řčeno býti může W. pol. 91, wyrčzeno, aby — KolT 176^b (1626), ortelem božím wyrčzeno geft KolDD 30^a (1652), narčzeny KolŽ 18^a (1665), že geft . . . za zloděje narčzen ib. 79^a (1666), dořčeno jest Šach. 50, narczien byl Hoř. aa 101^b (1570), vrczene kostelem modlitby Št. Jes. 381^a (ale ŠtV. určené), nám drahé rczenye pověděl Kat. 1926 [ib. 1901 mnohá rczenye sličná, v tom rcz-čzeny syn boží tiše 1062, m. řčenie, řčení], řčení Wq., Wuss., z vyřčení Šach. 14, přiřčení Wq. Klat., vyřčení Wq., atd.

γ) tvary analogické od řek: czo geft rczeno Ans. Un- (ČČM 1880 348), bude rczeno Ans. Op. (ČČM 1890 201), jako rczeno Rožm. 195, rczeno iest ŽKlem. Athan. 25, geft . . . rczeno OtcB 48^b, Pass. 280, bylo rczeno Pass. 294, 296, glu rczena byla Hrad. 66^b, puol vsi rziecziene Kletce Hr. J. 1388, při městě przedrčzenem KolA 51^b (poč. 17. st.), lid pak předřečený Háj., předřečenost Ros., na me rczenye Hrad. 27^b, skrzě andělovo rczenye Pass. 278, s proročským przed-rczenym Lvov. 52^a.

c) Ostatní tvary všechny tvoří se náležitě od řek, jako praes., imperfektum, aorist, participia. Ale analogií slabého kmene *rič* objevují se někdy tvary odchýlné.

V aor. *jednoduchém* náležitě: řek, řeče . . . řekú; vyskytá se 3. pl. řekú AlxV 157^b. Za žádané *řeče jest analogické -rče: oderče fie wuole OtcA 483^a (renuntiavit), když to Ježíš prorče, zamúti se v duchu Krist. 89^b (podle kontextu aorist, Gebauer v Listech fil. 1883, 126), Smiluj se nad těmi, tworče, což jich má řeč k tobě dorče Rád. 2074.

Imperfektum náležitě *řečiech nevyskytá se. V OtcB 84^b čte se 3. sing. reyeffe, patrně analogické imperfektum.

Praesentní tvary původní: řeku, řečeš, řeče atd. nevyskytají se, vyjma u Dal. 25. 28 jest 3. sg. řeče: a pod městem potůček teče, ten sobě Pšova řeče. Praes. tvary slovesa toho většinou byly nahrazeny slovesy jinými, a zůstaly pouze 1. sing. (řku) a 3. pl. (řkú), bez kořenného *e* vlivem tvarů od slabého kmene *řk* tvořených.

Totéž jest i v *part. praes. akt.* řka, řkúe, řkúce (m. řeka), a v době historické vykonává se v *part. l-ovém*: řekl, řekla, řeklo, řekli atd., časem vyvíjejí se tvary -řkla, -řklo, -řkli a konečně i -řkl.

14. *gorьkь a odvozeniny.*

Českou obměnou původního *gorьkь*, gen. *gorьka* . . ., sub. *gorьkostь* atd. jest *hořek*, gen. *horka* . . ., určité *horký*, subst. *horkost* atd. Význam byl hořeti, páliť, a přeneseně = co páli, štípe, lat. *amarus*, *acerbus*. Vzájemným působením na sebe obojích tvarů, s *ř* (nom. *hořek*) a s *r* (ostatní pády: gen. *horka*, dat. *horku* atd.), ustalovaly se časem dvě řady slov, jedna s *ř* (nom. *hořek*, odtud anal. gen. *hořka* . . ., *hořký* . . . *hořkost* atd.), druhá s *r* (gen. *horka*, dat. *horku* . . . *horký* . . . *horkost* atd. a odtud analogií i nom. sg. m. *horek* m. *hořek*); s vývojem tvarů zvláštních ustaloval se i zvláštní význam: *hořek* = *acerbus*, *horek* = *fervidus*, *calidus*. Tak bylo většinou již i v střeštině, ale ne vůbec, ježto dlouho držely se četné stopy původního stavu; v řadě slov *horký* vyskytuje se i starožitný nom. sg. m. *hořek* za pozdější *horek*, v druhé řadě pak (*hořký*) analogické *ř* ve mnohých případech, zejména před některými souhláskami, neproniklo a nevytlačilo původního *r*. V nářečích, která nemají *ř*, byl ovšem vývoj jiný; *horký* vzato ve významu = *amarus*, *acerbus* a *calidus*, *fervidus* = *horáci* (Bartoš, Dial. 34).

a) Řada první s *r*. Náležitě tvary jsou: *horký*, *horkost*, adv. *horeč*, sl. *horčiti* = *horkým* činiti. Doklady: *horky* Pass. 345, AlxV 2204, svá *horku* krví Rúd. 636; *horkost* Pass. 334, ot *horkosty* AlxV 2159, 2211, *horkost* 1249, *horkost* AlxH 92; *rozhlo* sie *srđcie* ŽKlem. 38. 4 (*concaluit*), ale ŽPod. *rozhorczylo* [ye, — *rozhorczylo* sie *yeft* *srđce* mé ŽWitt. 72. 21 (*inflammari*), *rozhorczy* sie jako *oheň* *hněv* *tvój* ib. 88. 47, *horčiti*, *studiti* . . . Bylin., Čern.; *horce* Jád. rkp. (Jg.) — V nom. m. sg. jest analogií *horek*: jest *horek* a *such* Vít. 10^b, *horek* ŠtV 70, 97. Původně tu bylo *hořek*; tento archaismus zachován v Jád. rkp. Brož. (Jg.): *uczyn* *kalkus* *czekankowy*, *shrzege* *gey* u *wohnie*, at *gt* *horzek*, a *tiem* *sobie* *myg* *twarz*.

b) Řada druhá s *ř*. Analogické *ř* jest zpravidla v subst. *hořkost* a adj. *hořký*: *horzkoſty* ŽWittb. 9. 28, 42. 15, *horzkoſt*

má prziehorzka 42. 17, w horzkoſti ŽKlem. 118. 147, horſcoſti Opat. 153^b (amaritudo), pro horzkoſt Pass. 487, s horzkoſty 302, a svú smrtedlnú horzkoſti NR 251; vody (byly) velmi horzky Pass. 487 (Listy 1890, 50), ten mra horzke má časy NR 1938, horzkym potem Rád. 2314, horzku žalost Hrad. 54^b, pro tvé horſke umorienie Kunh. 150^a. Zvláštní jest v Pass.: w horkem pláči 451, horkymi slzami 454, srovná-li se to s jinými památkami: horzkym pláčem Vít. 89^a, prziehozrſkim pláčem Um. 81 (ČČM. 1886. 592), slez horzkich Um. 260, Rád. 2406; není-li v Pass. horký m. hořký archaismem? V nom. pl. m. a v komp. má hořký dílem tvary archaické s *r*, dílem analogické s *ř*: budůt v boji horczy tobě AlxV 1103, — mužie, nechtějte býti hořci k nim Stav. manž. 1523 (Jg.); — neb jest přehořký (sc. život). A co hořečjšého než-li ... Kar. 4, — ač jest nejhořečjši Lom. (Jg.)

Adv. *horcě* (archaicky) a *hořcě* (analogicky): horcie plakáše Bibl. Frim. (Luk.) v ČČM 1881. 497, plakaty welmy horczyze Ans. Un. (ČČM. 1880. 352), horczyze počě plakati ib. (ruk. Mus. horczie počě plakati ib.), srov. výše „hořký pláč“, ale (Ježiš) horcze umřel za tě NR 1912 (srov. ib. 251 a svú smrtedlnú horzkoſti), a sám to horcze zaplatiš NR 410; anal. hořcě: horcze plače Kat. 689, 2393, horczyze placaty Ans. Op. (ČČM. 1890. 197), hořce plače Solf., Wq., plakal hořce Štelc., hořce platiti Vel.

Sub. *horčice*, adj. *horčičný*, *horčicový*, zřídka analogicky *hořčice*, f horcziczy Hrad. 104^a, horczyczyze sinape Vít. 92^b, Rozk. horczycze Boh., horčice Reš., u Wuss. 70 horčice, ale 10 hořčice; jádro horcziczne Hrad. 11^b, zrno horczyczne OtcA 57^a (granum sinapis), sémě horčičné Ros., horčicové neb hořčičné semeno Ros., horčičné zeliny Čern.

Slov. *horčiti* (= hořkým činiti), a anal. *hořčiti*: rozhorezili ſa duch jeho ŽKlem. 105. 33 (exacerbaverunt); anal. obhořčil ſe srdce Ms. (Čel. Dod.); sub. verb. rozhořčení Wq. 421.

Sub. *hořec* (gen. horcě atd.), adj. *horcový*, sub. *hořčák* mají druhdy archaické *r* vedle analogického *ř*: horcem Tkadl. 1. 46 (Jg.), ale ib. hořcem a pelynkem, genit. hořce Wuss.; horcový a hořcový u Čern. (Jg.); hořčák = Bitterbier, rukp. 1693 (Jg.), nč. hořčák = hořká homolka (Jg.)

Výrazy nově tvořené mají zpravidla analogické *ř*: hořčík, hořčíkový, hořcovina, hořcovitý atd.

Dodatek I.

Za pův. -rs- jest ř.

V češtině směšuje se někdy skupina *rs* v hlásku ř, j. kurfirst a kurfirst. Též změně podlehl i některá *rs*, vzniklá z prvotného *-rs*. Případy ty jsou zejména:

1. adjektiva na *-rskz*. Za pův. *moršskz* jest v stč. *morský* a z toho smísením *mořký*. Změna tato jest nejobyčejnější při tomto adjektivu, zvl. v Pass., jako vůbec v Pass. i při jiných adjektivech se vyskytující památku tuto charakterisuje.

mořký: *morzke* korábniky Pass. 338, *morzki* převozník 481, *morzczy* převozníci 338 = *mořci*, *jedni* převozníci *morzczy* nalezd 291, *ež* biechu *morzke* vody velmi *horzky* Pass. 487 (Listy 1890, 50), *mořkem* AlxBM 270 = *mořkém*, *morzka* rzyeka AlxV 2174 = *mořká*, ale AlxVid. *mořka*, w zewnych *morzkych* ŽTruhl. 138 (Listy 1879. 145), *hlubokost* *morzku* ŽŠaf. 67. 23, *mora* *morzke* (jahody) Vít 95, Kron. Štil. Brunc. má pravidelně *morský*, ale jednou *morzky* (Krok IV 93—94).

ciesařský: u velikéj *ciefarzkey* slavnosti Pass. 485, *ciefarzkey* hrózy Kat. 1658 (vedle: *ciesarský* a *ciesařský*), *prawam* *czyfarzkiem* Hoř. c. 91 (1712, ale psal Němec!), *imperialis* *cesarzka* Veleš. (adj.?)

kacieřský: *kacierzku* vieru Pass. 406.

hospodářský adv.: *hospodarzky* Pass. 333.

dvořský adv.: *dworzky* Pass. 358.

pecnářský: řemeslem *pecznarzkym* žíviti se KolT 54^a (1626), ale: *chléb* *pecznaržsky* ib. 56^b (1626).

mlynářský: pořádku *mlinaržkemu* Hoř. a. 169^a (1666), ale: *to-waryŕŕ* *mlynarzsky* ib. 172^b (1666) a j.

pohoržský (od sub. *Pohořie*): *daubrawiczky* a *pohoržky* List k Hoř. 1661; ale: *lauky* *Sokolowŕky* a *pohoržŕky* sekati Hoř. b. 10^b, k lukam *Pohoržŕkym* ib. 17^b atd.

2. Sub. na *-rstvie*.

*podpůrtvie**): osobu i statek svůj ... w *podpuržtwj* zapsal a zavazuje KolM 103^b (1657). Ale: statkem svým jemu w *podpuržtwj* se stavi ib. 16^a (1645), w *podpurcztwi* ib. 53^b (1651), *podpurcztwj* ib. 81^b (1656) atd., jiné doklady u Jg.

*) Původní tvar vlastně **podpórcstvie* (od sub. *podpórc*), z čeho *podpůrc*tví (psané i *podpurcztwj*), později analogií dle sub. na *-rstvi* vzniklo *podpůrství*, z něhož *podpůrtví*.

purgmistřvie a *purgmistřvie* (ještě vysuto *t*), ono na Kolínsku, toto na Hořovsku: za úřadu posledního purgmistrztwie KolA 20^b (1508), za purgmistrztwij KolBB 162^a (1525); za purgmistrzwie Hoř. a. 5^a (1522), 5^b, 6^b (1525), za purgmistrzwij 6^a (1524), 25^b (1541), za purgmistrzwie 8^a (1526), 9^a (1531), 10^a (1529), za purgmistrzwi 23^b (1540), za purgmistrzwij 35^b (1550), za purgmistrzwi 38^a (1553).

3. Sub. *křest* a odvozeniny (křtiti, křten, křeni, křitel atd.). o křztie Kat. 912, krzczen bude ib. 1994, křtychu Vit. 21^b, křztity Jiř. 200, pokřzty je 485, svaté krzczyenye 396^a na křztie OtcA 24^b, pokřzti lye OtcB 48^b, křztu Krems. 345, Ryt. Pass. 344, beze křzta Ryt. Pass. 341, pokřztyl Pass. (r. 1395) 49^b, lye pokřztyly ib., mého křztu Rád. 1516, ke křztu Št. nauč. 312, na sv. křztu Zpov. (Listy 1888, 39), křztu Lvov. 79^b, Jana křztytele ib. 5^b, později obecně: před bozim křztienim Hoř. a. 19^b (1538), křztie-neho KolC 143* (1588) atd.

* * *

Dodatek II.

rb + *retnice* (*p*, *m*, *b*, *v*).

Případů těchto není mnoho, ale mají zvláštnost, že se téměř ve všech za pův. *rb* vyskytuje *ř*, takže na základě toho p. Havlík projevil mínění, že v skupinách *rb* + labiál jer *z* obměkčuje předcházející *r* (Listy fil. 1889, 439).

Ale nic nehledě k tomu, že nepůsobení zákona hláskoslovného, jinak obecně platného, v určitých případech musí mít jistý důvod, čeho v následující retnici nevidíme, již sama okolnost, že jery vymizely dříve než *ř* vzniklo, a že tedy *r* nemohlo být i od následujícího *z* změkčeno, jak hned na počátku práce připomenuto, nutí nás mínění p. Havlíkova nepřijímat, ale i tu uznávati týž vývoj, který v ostatních případech byl: *rb* před retnicí přešlo v *r*, jež záhy a obecně vlivem příbuzných tvarů, které *ř* měly právem, nahrazeno bylo hláskou *ř*. Určiti však slova a tvary, které sem patří a vyšetřiti, odkud analogické *ř* se rozšířilo, jest úkolem z části obtížným, ježto některá ze slov sem počítaných jsou etymologicky temná.

a) *rb* + *p*.

trřpaslek (-lík) a *trřpaslek* (-lík), dílem s *ř* (zvl. v stč.), dílem s *r* (zvl. v nč.): až i trřpaslka nemine, že jemu trřpaslkyni da k manželství St. skl. v. 76, od trřpaslka ib. 36, trřpaslek St.

skl. 4. 39, trzpascey Aqu., trpaslík, trpaslíček Wq. 1025, — trpaslku St. skl. 4, 151, trpaslek ib. 137, 38, trpaslík Kom. atd. (z Jungmannova Slovníku s. v.) Původ slova nedosti jasný: bývá spojováno s rus. tripjastkz, stb. tripeštakz = simia a se stb. trpeštakz. České tvary zakládají se nejspíše na pův. *trpešt-*, odkud *trpasl-*; tvar *třpasl-* bylo by tak vyložiti, že v povědomí jazykovém cítil se původ slova a že analogii od čís. *tři ř* sem proniklo. Jest ovšem ještě jiná možnost, že již od počátku byly dva tvary: *trpešt-* a *trpešt-*, z nichž onen (**třpasl-*) k druhému (*trpasl-*) z části se připodobnil se zachováním *ř* (*třpasl-*).

Sub. *třpít* = trpec a sloveso *třpíti* jsou etymologicky temná a nejisto, zakládají-li se na pův. *trp-*.

Pan Havlík počítá sem také sub. *třpyt* a odvozeniny, ale *třpyt* zakládá se na koř. *trep* (stč. *třep*), nikoli *trp*, srov. stč. *trzet* ŽWitt. 68. 25 — 73. 1, *trzepecze* Hod. 88^b Listy 1884. 96), *ř* má tedy příčinu v následujícím *e*.

b) *ro* + *m*.

Adj. *horný*, adv. *hormo* a *hormě* čtou se zvl. u Št. nauč. rkp. Jes., za něž jiné rukopisy mají *horný*, *horně* a *horlivý*, *horlivě*: Jes. 307^a *hormye* (Sáz. *hornye*, Mus. *horlivě*), Jes. 312^b a 319^b *hormu* *milostí* (Sáz. *hornu*, Mus. *horlivým* *milováním*), *hormé* *uhlé* Št. Jes. (proti Mus. *vhle* *zierziwe*, Sáz. *horziecie* *vhle*), *hormé* *pokuty* ib. (proti Mus. *horziecie* *pomsty*, Sáz. *horzyecie* *pokuty*), v. Št. Mus. *jednou* *hormo* a *hormě* (viz více v čl. K. Černého v List. fl. 1888, 272 a 435); *hormo* *hoře* *oheň* Pass. rkp., ale tišt. II 20 C má anal. *hořmo* *hoře* (Jg.).

Tvary instr. pl. *třmi*, *čtyřmi*, instr. pl. od i-kmenů na *-rě* (dveřmi, tvařmi . . .) za pův. *trmi*, *čtyrmi*, *dvěrymi*, *tvařmi* atd. byly vyloženy již na počátku jako tvary analogické způsobené vlivem ostatních pádů s náležitým *ř*.

hřmieti (*hřmet*, *hřmot*, *hřmetný*, *-otný* atd.), pův. *grmēti*, čekáme tedy v stč. **hřmieti*, **hřmet* atd. Tvary tyto nikdy se nevyskytují, nýbrž vždy *hřmieti*, *hřmet* a sice vlivem iterativa *hřimati* a sub. *hřimota*. Jak mocně slova *hřimati* a *hřimota* působila na *hřmieti* a *hřmet*, je zvláště z toho patrné, že vedle *hřmot* vyskytá se i *hřimot* (*hrozný* *hrzymot* Ryt. Klem. 200), kde *i* není snad střídnicí za pův. *ь*, srov. *blsket* a *blisket* (vlivem *bliskanie*, *bliskota*): *wze-hřmíeli* AlxB 64, *vzehrzmyel* Žalt. Pass. 28, 3, *pohrzmy* ŽWitt. 64, 10, *pohrzmielo* Pass. 472, 484, *hrozný* *hrzmet* Ryt. Krems. 199, u *hrzmetne* *horky* Kol. ČČ 6^a (1542) atd.

třmíti, -ěl, -ěn: třmíti po něčem ku př. radostí neb žádostí, worauf zittern. Us. v Krk. (Jg.) Slovo nejasné. Pan Havlík, dav se patrně svěsti pol. trzmić = strměti, odvozuje je od adj. strzm: *strzměti, jistě neprávem. Spíše snad by se mohlo spojit s lat. tremo, řec. *τρέμω*, lit. trimti, s nimiž Miklosich (Et. W. trem-) spojuje mrus. tremity = zittern. Původní tvar byl by trzměti, jež by se mělo k trem-jako graběti k greb. K trzm-iterativum snad je pol. trzymać. Nejistota, a odtud nesnadno je vyložiti ř v sl. třmíti.

Střmen (třmen), vedle tohoto obyčejného tvaru vyskytuje se i střmen (třmen) a střimen, střmeniště a střimeniště. Pokládá-li se *strzmeně za tvar původní, nesnadno vyložiti čes. střmen; spíše myslím, že prvotně slovo znělo stremeně, stč. střmen, z kteréhožto tvaru vyvinulo se střmen.

Sl. *biřmovati* p. Havlík redukuje na pův. birzmovati, ale bez podstatného důvodu. Hlásku ř vykládám si tak, že slovo cizí podleho tu proměně hláskové zvláštní, jak obyčejně bývá. Tak jest vyložiti i sub. *Heřman*.

Sub. *jařmo* jest přejato z pol. teprvé v době nové.

c) *rs + b.*

hřbieti, pův. graběti. Český tvar hřbieti místo *hrbieti vznikl působením slovesa hřebu, hřešti. Vedle tvaru hřbieti vyskytá se i tvar hřeběti, kde analogie zasáhla hlouběji, ano celé *hřeb-* přejato. Doklady u Gebaura v List. fil. 1884, 435. — V sub. pohřeb, gen. pohřbu (za pův. pohřebu) a v sub. hřbýlko (hřbýlce) za pův. hřebélko (hřebélce), dimin. k sub. hřeblo, jest *e* původní.

chr̃bet (hřbet). Od pův. chr̃bьtь, jež p. Havlík předpokládá, jsou žádané tvary staročeské: nom. chr̃bet, gen. chr̃ebta, dat. chr̃ebtu, loc. chr̃ebtě, instr. chr̃ebtem. Žádaný nom. *chr̃bet v stč. nevyskytuje se, nýbrž ř vlivem ostatních pádů proniklo i sem: chr̃bet. Doklady: chr̃beth Vit. 92^a, chr̃bet ib. 106^a, ŽWitt. 17. 41 — 42. 17, ŽKl 128. 3; gen. chr̃ebta ŽŠaf. 67. 14; loc. w chr̃ebtie ŽKl. 65. 11, na chr̃ebty Modl. 53^a, na chr̃ebtie v rukop. OtcB (sign. 17. D 36), kde OtcA 201^b na chrebtie (snad chyba m. chr̃ebtie) a rukp. C 17 a C 16 na chr̃zbetie.

Vedle těchto tvarů vyskytují se i tvary se *chr̃bet-*, vzniklé patrně vlivem nominativu, jenž celý vzat za kmen: gen. chr̃zbeta ŽWitt. 67. 14; loc. na chr̃zbetie ib. 65. 11, OtcA 247^b, rukp. C 17 a C 16, kde OtcA 201^b na chrebtie, we

chrbeteye ŽŠaf. 65. 11; chršbetem ŽKl 17. 41; nom. pl. chrzbetowe ib. 68. 24, adj. chrzbetowa kořt Vit. 92^a. Žádaný nom. *chrbet zachoval se snad v dial. podl. na Moravě (Bartoš Dial. 218 a 30): chrbet, na utváření druhých pádů vliv měl nominativ, gen. chrbta atd.

d) *rb* + *v*.

břev = trabs, ponticulus. Za původní tvar položití jest *brěvь*, gen. *brěvi* atd. a rozeznávati třeba od něho *brěvь* = supercilium. Za *brěvь* jest v češ. *brev*, dual. *brvi*, odkud *brva* atd., za *brěvь* jest náležitě nom. sg. *břev*, gen. **brvi* atd. Tvary žádané gen. *brvi*, instr. *brviu* atd. nevyskytují se vůbec. nýbrž *břvi*, *břví* atd. s *ř* z nominativu vniklým na místo pův. *r*. Doklady: nom. (akk.) sg. *Pedagium*, *břev* aliter *lávka* Lex. vet. (Čel. Dod.), *Veď oslici na úzká břev*, než převedeš, spadneš s ni dřev Rozml. duše s tělem Ms. (ib.), *vejdú na břev Šach. 25*, gen. *upadne u vodu se břvi . . .*, *upadla mi žena se břvi . . . Hledaj jie zdola břvi ib.*; instr. *proti vodě nade břvi ib.*, (mlýn) *kderýž stojí nad brzwi Hoř. a 10^a (1529)*.

Pan Havlík počítá sem také tvar *dřvi*, prý z **drvi*. Předpokládá tedy, že přesmyknutí souhlásek **drvi* z *dvěri* událo se v době, kdy *z* ještě znělo a tolik síly mělo, že mohlo předcházející *r* změkčiti v *ř*. Ale pokud *z* znělo, nebylo příčiny ku přesmyknutí, ježto *dvěri* je mluvidlům zcela snadné; ovšem po zániku *jeru* vznikla skupina obtížná (*dvri*, *dvři*), již jazyk přesmyknutím odstranil: **drvi*, *dřvi*, z kterýchžto tvarů jen tento se vyskytuje. Nebylo tedy nikdy tvarů **drvi* a pod., z nichž by bylo vzniklo *dřvi*, nýbrž tvar *dřvi* povstal z **dvři*, jehož *ř* má důvod v následujícím i.

Právě tak jest to se sl. *skvru*, *skvřieti* (*skvěřa* stb.): *rozeřkrzwela geft země ŽWitt. 74, 4* (místo: *rozeskvřěla*), *rozeškřvěla se BMik. Cant. 5*, *rozeskřvi se má duše M. (Kott. Sl.)*. Kromě tvaru *rozeskřvěla* zachován jest tvar starší: *rozeřkrwyela se ŽPod. 74, 4* z pův. **rozeskvřěla*, vzniklý patrně před vznikem *ř* *)

*) V rozpravě tuto vytištěné nehlédno zvláště k *ř* vzniklému z **rj*. O něm bylo by ve shodě s výklady zde podanými míti za to:

1. že před samohláskami zůstávalo a dále v *ř* se měnilo, na př. sg. Nom. *bůřa*, Gen. *bůřě*, Dat. *bůři*, Akk. *bůřu*, Vok. *bůře* atd., z čehož okolo r. 1300 jest N. *bůřě*, G. *bůřě*, D. *bůři*, A. *bůře*, V. *bůře* atd.;

2. ostatně pak že splývalo *ř* s *r*, a tedy *ř* dává též výsledek, jako *rb*, na př. *morský* (z pův. *mořsk-*) jako *horský* (z pův. *gorask-*), *horší* (z pův. *gorěš-*, srov. *menší m. mešší* z pův. *maňš-*) jako *horší* (z pův. *gorěsc-*) atp. Gb.

Úvahy a zprávy.

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ. Aristotle on the Constitution of Athens. Edited by F. G. Kenyon, M. A. fellow of Magdalen college, Oxford, assistant in the department of manuscripts, British Museum. Second edition. Oxford 1891. LII a 590 str.

V kratičké době vychází už druhé vydání nově nalezeného spisu Aristotelova o ústavě athenské; nejlepší to důkaz, jaký rozruch způsobil šťastný tento nález ve světě vědeckém. Oceniti náležitě význam tohoto nálezu není v krátké úvaze a bez hlubších studií ani možno. Ale pouhé přečtení nadmíru zajímavého spisu toho přesvědčí každého, že jest význam jeho neobyčejně veliký a že rozšiřuje nebo opravuje dosavadní vědomosti naše o státním zřízení athenském měrou netušenou.

V úvodu vydavatel podává podrobný popis nalezeného rukopisu, dokazuje, že spis, jež obsahuje, jest vskutku často citovaná Aristotelova *Ἀθηναίων πολιτεία*, pokouší se o datování rukopisu a podává pak obšírný přehled jeho obsahu. Pak následuje text, rozvržený na kapitoly, s hojnými a obšírnými vysvětlivkami, dílem kritickými, dílem věcnými. V dodatku přidán seznam zlomků tohoto spisu Aristotelova, už dříve známých, pokud se ve spise samém nevyskytují, a obšírný a důkladný rejstřík.

Rukopis na začátku před prvním sloupcem písma má prázdnou mezeru, která patrně byla určena k tomu, aby později na ni napsán byl začátek spisu, který v předloze pisatelově scházel nebo byl nečitelný. Skládá se ze čtyř pruhů papírových, z nichž každý nejspíše tvořil zvláštní svitek. První jest úplný (pouze na začátku, jak řečeno, jest prázdná mezeru), dlouhý 7 stop $2\frac{1}{2}$ palce; nyní rozdělen jest na dva nestejně dlouhé díly; poslední sloupce písma jsou dobře zachovány, začáteční jsou velmi setřené a těžce čitelné. Druhý měří 5 stop $5\frac{1}{2}$ palce, písmo je dobře zachováno. Třetí měří 3 stopy a byl složen z velkého počtu zlomků, z nichž jeden jest velmi kusý; na tomto pruhu jest několik menších mezer. Čtvrtý, as 3 stopy dlouhý, jest rovněž zlomkovitý; žádný sloupec písma (mimo poslední) není neporušen; písmo na některých místech je naprosto nečitelné. Výška papyru obnáší u prvního, druhého a třetího pruhu 11, u čtvrtého 10 palců. Celkem obsahují všechny pruhy 37 sloupců písma.

Text psala čtverá ruka. První má malé písmo polokursivní s hojnými skratkami (celkem 12 sloupců nestejně širokých); druhá má pěkné písmo unciální s mnohými chybami, opravenými někdy rukou první (celkem 8 sloupců). Jest to nejspíše písmo otroka písaře, jemuž další opisování svěřeno. Třetí ruka

(sloupec 20—24) má opět písmo polokursivní a psala také konec rukopisu; čtvrtá (sloupec 25—30) má písmo velmi podobné písmu ruky první. Celkem, až na konec, lze rukopis dobře přečísti, ač na mnohých místech ne bez namáhání; děr (až na pruh třetí) jest v rukopise celkem málo.

Text Aristotela psán jest na rubu papyru; na přední straně jsou účty datované v 11. roce vlády Vespasianovy. Účty tedy napsány byly v roce 78—79 po Kr. Ježto zajisté papyru nemohlo býti užito k jinému účelu, dokud účtů na něm napsaných bylo potřeba, a ježto přý nezdá se, že by papyrus byl zůstal dlouhou dobu po té, kdy účty staly se nepotřebnými, neužít, soudí vydavatel, že text Aristotelův napsán byl na konci prvního nebo na začátku druhého století po Kr.; pro domněnku to svědčí též vzájemná podoba některých písmen a skratek v textu Aristotelově i účtech. O provenienci rukopisu ničeho se nedočítáme. Že však, jako mnohé jiné rukopisy papyrové, pochází z Egypta, vidno z toho, že v účtech uvádějí se egyptská jména měsíců.

Že spis na papyru tom napsaný jest *Ἀθηναίων πολιτεία*, připisovaná za starověku Aristotelovi, nemůže býti pochyby. U grammatiků a lexikografů (zvláště u Harpokrationa) vyskytují se hojně citáty z tohoto spisu Aristotelova. Z 58 zlomků, při nichž cituje se zřejmě tento spis Aristotelův, obsažených v Roseově sbírce Aristotelových zlomků (1886), vyskytá se v tomto spise nově nalezeném 55; i ze zlomků, při nichž jméno Aristotelovo se neuvádí, ale které se přičítaly tomuto spisu, některé vskutku ve spise nalezeném se objevují. Také text papyrů berlínských, objevených nedávno Blassem, které dle seznání Bergkova jsou částí Aristotelovy *Ἀθηναίων πολιτεία*, vyskytuje se v tomto spise.

Že tedy spis nalezený jest vskutku *Ἀθηναίων πολιτεία*, přičítaná Aristotelovi, o tom nemůže býti pochybnosti. Jiná jest ovšem otázka, je-li to spis vskutku Aristotelův. Klonili bychom se k mínění nyní skoro obecnému, že spis ten Aristotelův jest, a že tedy staří, z nichž svědkem v té příčině nejstarším jest historik Timaios, přičítali mu spis tento právem; slohem i obsahem jest spis zajisté Aristotela důstojný. Psán jest při vši stručnosti neobyčejně jasně a poutavě a svědčí o veliké sčtetlosti spisovatelově.

Že spis ten byl napsán mezi r. 329—307 př. Kr., vydatel jasně vykládá na str. XVII. Datum r. 329 připomíná se v kap. 54, ježto pak všude děje se zmínka pouze o 10 fylách, kdežto po r. 307 bylo jich již 12, jest zjištěno nade vši pochybnost, že spis tento napsán byl před r. 307. Může tedy dobře pocházeti od Aristotela a byl by dle toho psán v posledních sedmi letech jeho života. Jsou ovšem badatelé, kteří spis ten Aristotelovi upírají. Hned po nálezu tohoto spisu Julius Schvarcz v přednášce

v uherské akademii věd zastával mínění, že spis nepochází od Aristotela, nýbrž od Demetria Falerského (srv. Woch. für klass. Phil. 1891 str. 374 p.). Nebyl prý psán po r. 322, ježto zrušení staré athenské ústavy r. 318 a epistacie Demetria Falerského od r. 317—307 se v něm nepřipomíná. Tyto důvody spíše mínění, že spis je vskutku Aristotelův, podporují. Vysvítá z nich, že spis napsán mezi r. 329—323 a že nemohl býti napsán později, jak připouští i sám Kenyon. Byl tedy napsán v posledních sedmi letech života Aristotela a může zcela dobře pocházeti od něho. Pozoruhodno ovšem jest, že leckterá místa tohoto spisu Aristotela jsou v odporu s výklady Aristotelových Politik. Přičteme-li spis tento nově nalezený Aristotelovi, musíme ovšem leckterá místa Politik vyhlásiti za interpolace. Nebo že by Aristoteles ve dvou svých spisech o několika věcech byl psal různě, jest přece poněkud pochybno.

První část spisu, obsahující přehled vývoje athenské ústavy, jest nejzajímavější. Spis sám začíná se koncem výkladu o Kylonovi; počátek, jak řečeno, jest ztracen. Mnoho asi ztraceno není. V kap. 41 na konci části první podává Aristoteles stručný výčet změn ústavy athenské a vyčítá změn těch jedenáct. První byla prý za Iona, kdy zřízeny byly čtyři fyly a jich náčelníci (*φυλοβασίλεις*), druhá za Thesea, třetí za Drakonta. Výklad o druhé fasi čte se v kap. 1—3 zachovaného spisu; srv. kap. 4: *ἡ μὲν οὖν πρώτη πολιτεία ταύτην εἶχε τὴν ὑπογραφήν* a kap. 41: *δευτέρα δὲ καὶ πρώτη μετὰ ταῦτα* — po Ionovi — *ἡ δὲ ἑχούσα πολιτείας τάξις ἡ ἐπὶ Θησέως γενομένη*, kteráž slova vysvětlují, jak třeba slovům kap. 4 *πρώτη πολιτεία* o druhé fasi ústavy athenské rozuměti; značit *πρώτη πολιτεία* první upravení zděděného státního zřízení. Z toho jest jasno, že schází jen výklad o dobách nejstarších, naprosto mythických, který vzhledem k stručnosti celého spisu nebyl asi rozsáhlý.

Část druhá obsahuje systematický výklad o jednotlivých zřízeních státních. Zachován jest úplný výklad o úřednících athenských doby Aristotelovy a začátek výkladu o soudech; další část výkladu toho jest zlomkovitá. Ztráta tato poněkud nahrazena jest zprávami Pollukova Onomastika a Harpokrationova slovníka, v nichž z této části spisu Aristotela je mnoho vyňatků. Kolik po tomto výkladu schází, jest nejisto. Sotva však spis tímto výkladem o zřízení soudním se končil, pomijeje docela důležitých zřízení jiných (na př. vojenských).

Pro emendaci textu učinil vydavatel mnoho; mezery jsou zpravidla přesvědčivě doplněny, zřejmých omylů mnoho opraveno. Leckde však zbyly ještě patrné chyby, které bude třeba odstraniti. Kritika konjekturální už díla toho se chopila; na př. Herwerden podal již značný počet konjektur k jednotlivým místům tohoto spisu (srv. Berl. phil. Woch. 1891 str. 322 n.). Na jak

kluzké půdě ovšem se pohybuje mnohdy kritika konjekturální, zvláště při doplňování mezer, toho dokladem jest právě jedno místo tohoto spisu. Ve zlomcích berlinských jsou mezery ve slovech (kap. 13 tohoto spisu) *μετὰ δὲ ταῦτα διὰ . . . Δαμασίου αἰρεθείς ἀρχῶν ἔτη δύο . . . εἰς ἐξηλάσθη βίᾳ τῆς ἀρχῆς*. První z nich byla doplňována buď slovy *τοῖν δυοῖν ἐθνοῖν* (t. j. geomory a demiurgy) nebo *τῶν ἐνπατριδῶν* a na základě tohoto doplnění činěny závěry o tom, kterou stranou Damasias za archonta byl zvolen. Rukopis nyní nalezený má na tom místě *διὰ τῶν αὐτῶν χρόνων*, na co nikdo nepřípadl, a hledíc ovšem k tomu, že zlomek berlinský počíná několik slov před tím a že teprve od slova *Δαμασίου* jest náležitě čitelný, ani připadnouti nemohl. V textu tedy Aristotelově nevykládá se, která strana volbu Damasiovu provedla (patrně zvolen zcela zákonně), nýbrž datuje se doba jeho zvolení (po pěti letech).*) Také následující slova berlinského zlomku byla doplňována chybně *ἔτη δύο <προστας τῆς πόλ>εως*, kdežto v tomto rukopise stojí *ἔτη δύο καὶ δύο μῆνας ἡρξεν, εἰς*. Z celého místa vyplývá, že dvouleté archonství Damasiovo padá do r. 582 a 581 př. Kr., což potvrzuje i datum kroniky Parské, a že tedy archontát Damasiův nepadá ani do století sedmého př. Kr. ani do r. 586, jak se dříve soudilo.

Podati podrobný výčet všeho nového, co v spise tom obsaženo, a zkouseti také tyto nové zprávy co do správnosti jich — kteráž asi v nejčtetnějších případech se osvědčí — není v krátké úvaze možno. Listina archontů athenských doplňuje se ve spise tom několika neznámými dosud jmeny, také zlomky Solonovy rozmnožují se o dosti značný počet veršů dříve neznámých. Zmiňují se tuto podrobněji o některých důležitějších zprávách tohoto spisu Aristotelova, kterými naše dosavadní vědomosti o státním zřízení athenském se podstatně mění.

Dříve soudilo se, že kol. r. 752 doba úřadování králova obmezena na 10 let; kol. r. 682 pak že na místo jednoho vládce nastoupilo devět archontů ročně volených. Dle Aristotela (kap. 3) už v době starší králi přidán polemarchos a archon. Archon zřízen za Medonta nebo Akasta. Prvním byl ovšem král (*βασιλεύς*), jemuž polemarchos a archon přidání k pomoci, převzavše část jeho funkcí. O obmezení doživotní moci královské na deset let Aristoteles ovšem též se zmiňuje. Teprve později, kdy moc královská naprosto zrušena, archon dostal se na místo první a ještě později, patrně r. 682 (*πολλοῖς ὅσπερον ἔτεσι*), zří-

*) Kaibel a Kiessling, kteří právě vydali překlad nově nalezeného spisu Aristotelova (*Aristoteles Schrift vom Staatswesen der Athener*, Strassburg 1891) překládají slova *διὰ τῶν αὐτῶν χρόνων* „noch unter denselben Zeitverhältnissen“, myslím nesprávně. Výklad Kenyonův zdá se mi býti lepší.

zení thesmotheti, volení už na rok. Basileus úřadoval v Buzkolu nedaleko Prytaneia, archon v Prytaneiu a polemarchos v Polemarcheiu, které nazváno bylo později, když je jakýs Epilykos přestavil, Epilykeion, thesmotheti v Thesmotheteiu. Neúřadoval tedy polemarchos v Lykeiu mimo město (Suid. a Hesych. s. v. *ἐπὶ Λύκειον*), jak se dosud soudilo. Ve slovech Suidových a Hesychiových *ἐπὶ Λύκειον* tají se jméno jediné, Aristotelem vysvětlené, *Ἐπιλυκείον*.

Domněnka, že Areopag jest stará státní rada athenská, jejíž kompetence po zřízení buly byla obmezena, tímto spisem se potvrzuje. Areopag dle Aristotela byl už před Drakontem a, jak se praví, *διώκει τὰ πλείστα καὶ τὰ μέγιστα ἐν τῇ πόλει* (kap. 3). Doplňoval se z archontů.

Stará ústava athenská změněna byla Drakontem. Drakon nenapsal dle Aristotela pouze zákony soudní, jimiž by libovali šlechtických soudců při užívání dosavadních nenapsaných a jen zvykem ustálených právních norm a při určování trestu byla učiněna přítrž, nýbrž zřídil znovu celou ústavu athenskou. Nebyl tedy Drakon pouhým právníkem, nýbrž i politickým reformatorem (srv. kap. 4). Účastenství při vládě vyhrazeno *τοῖς ὄπλων παρεχομένοις*, totiž občanům, kteří měli povinnost sloužiti jako hoplité, jinak řečeno, občanům prvních tří tříd tak zvaných Solonových, pentakosiomedimnů, triakosiomedimnů a zeugitů. Nebo že čtyři třídy občanstva, jichž zřízení obecně se přičítalo Solonovi, byly už za Drakonta, vysvítá z konce výkladu o zřízení Drakontově (kap. 4). Z občanstva tří prvních tříd brání i úředníci, k strategii a hipparchii vyžadoval se nejvyšší census (100 min jměň žádným závazkem neobtěžného), k archontátu a pokladnictví (*ταμίαι*) census 10 min. Drakon (a nikoli, jak se obecně soudí, Solon) zřídil i radu, *βουλή*, která za něho čítala 401 člena. Areopag zůstal strážcem zákonů a dozorcem nad úředníky a ovšem podržel starou svou kompetenci soudní. Také ekklesii připomíná Aristoteles ve výkladě o Drakontovi, ač ze zmínky té není patrné, zdali zřízení její přičítá Drakontovi či je klade už do dob dřívějších.

Pak následuje obšírný výklad o ústavě Solonově. Že seisachtheia byla *χρεὼν ἀποκοπή*, t. j. úplné odpouštění dluhu, jak už ode dávna se soudí, potvrzuje i tento spis Aristotelův (kap. 6 a 10). Že nebyla ve spojení se Solonovým upravením měny, vyplývá zřetelně ze začátku kap. 10. Solon zrušil všechny zákony Drakontovy mimo zákony o vraždách. Sám upravil ústavu athenskou znova, při čemž ovšem i některá zřízení Drakontova opět uvedl v život: tak na př. čtyři třídy občanstva, jimž snad přiřkl větší platnost. Volitelni na úřady byli jen občané prvních tří tříd, na archontát a pokladnictví zajisté jen občané první třídy; thetové měli jen přístup do hromad a soudů (dikasterií). Jako

census zeugitů uvádí se výtěžek půdy o 200 (ne 150) medimnech. Mimo to ponechal Solon Drakontovu bulu, která však od jeho dob čítala jen 400 členů, po 100 z každé fyly. Leccos tedy Solon už ze zřízení Drakontova, které formálně zrušil, i do své ústavy přejal, a proto později přičítána mu leckterá zařízení, která už před ním byla vlastně v obyčeji. Nejdůležitější novota ústavy Solonovy, zřízení poroty, pochází od něho samého.

Dříve soudilo se, že místo voleb zavedeno losování na úřady (mimo některé, zvláště vojenské) za dob Perikleových. Dle Aristotela (kap. 8) původně Areopag dosazoval na úřady osoby spůsobilé. Jak tomu bylo za ústavy Drakontovy, nevíme. Solon zavedl losování ve spojení s volbou. Na úřad archontů volila každá ze 4 fyl 10 kandidátů a z těchto 40 kandidátů zvolených vylosováno bylo 9 za archonty. Tak tomu bylo dle Aristotela i za jeho dob (*τὰς δ' ἀρχὰς ἐποίησε κληρωτὰς ἐκ προοκρίτων οὓς ἐκάστη προκρίνει τῶν φυλῶν. προὐκρίνει δ' εἰς τοὺς ἐννέα ἀρχοντας ἐκάστη δέκα, καὶ τοὺτους ἐκλήρουν, ὅθεν ἐτι δὲ διαμένει ταῖς φυλαῖς τὸ δέκα κληροῦν ἐκάστην, εἰτ' ἐκ τούτων κταμένειν*). Rozdíl byl pouze v tom, že dříve fyly kandidáty volily, později však také místo volby užívali k stanovení kandidátů losu. Za Kleisthena a nějaký čas po něm byli, jak se zdá, voleni, ale brzo vrátili se Atheňané opět k zařízení Solonovu (viz kap. 22). Má tedy Herodotos VI. 109 docela pravdu, když o Kallimachovi praví, že polemarchie dosáhl losem, a neprávem vytýkala se mu nesprávnost. Z kap. 55 dovidáme se, že za dob Aristotelových z kandidátů každé fyly vylosován jeden člen sboru archontů, z fyly desáté jich pět.

Po výkladu o ústavě Solonově následuje vypsání nespokojenosti, která mezi lidem i šlechtou vznikla, a rozbrojů z toho vzešlých, výklad o pokusu Damasiové, o tyrannidě Peisistrata a jeho synů, jakož i o odstranění tyrannidy. *Δικασταὶ κατὰ δήμους*, o nichž se dosud nevědělo, kdy byli zřízení, zavedeni byli od Peisistrata (kap. 16). Ve vypravování o vypuzení Peisistratoviců z Athen Aristoteles v některých podrobnostech uchyluje se od Thukydidy (kap. 18).

Z vypravování o ústavě Kleisthenově je leccos nového; kolik demů Kleisthenes zařídil, ani tuto se nedočítáme. Ale neznámo bylo dosud, že Kleisthenes každou z 10 fyl, jež zřídil a rozdělil na tři trittye, sestavil tak, že první trittys každé fyly obsahovala demy z okolí města, druhá z paralie, třetí z mesogaie. Potvrzuje tedy Aristoteles pozorování badatelů novějších, že v této fylce byly demy od sebe odlehlé, a potvrzuje také zřejmě, že tyto nové fyly nebyly v žádném spojení s rody (kap. 21).

Dříve se soudilo, že obmezení moci Areopagu provedené Efiálfem stalo se návodem Perikleovým. Z kap. 25 dovidáme se, že se stalo př-

sobením Efiakta a Themistoklea, obžalovaného z medismu. Nepříznivý úsudek Herodotův o povaze Themistokleově svědectvím Aristotelovým se potvrzuje. Ježto reforma Areopagu provedena kol r. 460, není správné dosavadní obecné mínění, že Themistokles utekl do Persie r. 466. Musil býti déle v Athenách; jeho útěk do Persie padá asi do r. 460 př. Kr., jeho smrt as do r. 450. Perikles tehdyž nestál ještě patrně v popředí politického života athenského. Zajímavo jest, že v argumentu k Areopagitiku Isokratově připomíná se účastenství Themistokleovo při této věci dle tohoto Aristotelova spisu a že zajímavé této zprávy nikdo z badatelů dosud nedbal. Tak zakořeněna byla víra, že zlomení moci Areopagu stalo se návodem Perikleovým! Perikles ovšem později provedl také jakás obmezení práv Areopagu (kap. 27 τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐνία παρὰ-λατο), nám blíže neznámá, ale až po smrti Efialtově. Tyto menší reformy Perikleovy byly příčinou, že přičítána mu i reforma, způsobená Efialtem a Themistokleem. Zajímavo jest též, že Perikleas Aristoteles necení tak velmi, jako Thukydides.

Dříve soudilo se, že dle návrhu Aristeidova r. 478 archontát učiněn přístupným všem Atheňanům. Aristoteles nás poučuje o jiném. Teprv před r. 457 stal se archontát přístupný i zeugitům, thetové i potom z něho byli vyloučeni (kap. 26).

Obširný jest výklad o státních převratech r. 411 a 410, který celkem shoduje se s výkladem Thukydidovým, ač stručnějším; odchylky nejsou značné. Vypravování Aristotelovo o třiceti tyranech a jich vypuzení někde se neshoduje s výkladem Xenofontovým. Bude úlohou bádání historického neshody tyto vysvětliti a stanovit, kdo ze spisovatelů těchto se mylí.

Druhá část, obsahující výklad o občanstvu, bule, ekklesii, úřednících a soudech, podává většinou věci známé; nového tu není tolik, jako v části první. Přece však i tato část pro konečné rozhodnutí některých sporných otázek jest důležitá; tak na př. důležitá jest v kap. 48 a 54 zmínka o logistech, euthynech a syne-gorech, která do temna, kterým zahalen jest dosud celý postup při skládání účtů úředníků athenských, přivede snad trochu více světla. Také sporná otázka o jednoduché nebo dvojité dokimasii jednotlivých úředníků dojde snad Aristotelem (kap. 55) svého rozřešení. Dle Aristotela archonti (mimo písaře jich) byli podrobeni dvojí dokimasii, v radě a před soudem; ostatní pouze před soudem (ἐν δικαστηρίῳ). Také o volbách do rady (βουλῇ) dočítáme se tu nových zpráv (k. 62).

Stručným tímto nástinem obsahu vše to, co důležitého obsahuje spis Aristotelův, nikterak se nevyčerpává. Ale i dle toho, co tu řečeno, přizná zajisté každý, že tento nález má mnohem větší cenu literární než novější nálezy jiné, na př. nález zlomků z Euripidovy Antiopy, též nedávno učiněný (srv. Mahaffy, New

fragments of the Antiope of Euripides v čas. Hermathena XVII, str. 38—51)*). Badatele o starožitnostech řeckých zaměstnávají bude spis Aristotelův jistě po dlouhou dobu. Připomínáme ještě, že oblášeno jest již také laciné vydání německé, které vyjítí má v nejbližší době.

Josef Král.

Zur Entwicklungsgeschichte des Indogermanischen Verbalbaus. Von *Heinrich Dietrich Müller*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag 1890. Str. 178.

Kdyby M. byl živ a takto psal asi před 30—40 lety, byl by snad slavným mužem. Dnes, kdy jazykozpyt dávno již poznal, co ještě bude vše vykonati, než budeme znáti vývoj jazyků indoevropských v dobách historických — a ten přece musíme znáti dokonale dříve, než bude se směti hleděti po vývoji předhistorickém — spisy podobné zanikají beze sledu v současné literatuře vědecké. Není praemiss, jež by nás oprávněovaly k výkladům, jak vzniklo to, co v nejstarších fasích našich jazyků vidíme již hotovo; proto také je těžko se spisy, jako je přítomný, se přiti. M. na př. myslí, že všechny jazykový materiál indoevropský vznikl jen z kořenů zájmených, jež s tělesnou deicí sloužily k označování prostorových názorů („Anschauungen“: 1. blíže a slučování, 2. vzdalování a odlučování, k čemuž se přidružila představa neurčitosti, 3. směr vzhůru a ku předu), někdo jiný přijde (jakož se i stalo) a poučí nás, že naopak kořeny zájmené vznikly teprve ze slovesných: kdo má pravdu? Zatím jen jazykozpytec, jenž uznává v našich jazycích prvky podobného významu formálního i materialního a tímto poznáním se spokojí až k dobám, v nichž snad bude lze pokročiti k otázce po jich původě a vzájemném poměru.

Obsah podrobný nám snad čtenář odpustí (rozpadá se kniha M-ova v 6 oddílů: „I. Der Verbalstamm“, „II. Die Personalendungen“, „III. Tempusbildung“, „IV. Modusbildung“, „V. Umbildungen und Neubildungen in der griechischen“ a „VI. in der lateinischen Sprache“); zabral by příliš místa na újmu věcem prospěšnějším. Že by se bylo M-ovi podařilo „für die Syntax des Verbums in der griechischen und lateinischen Sprache eine feste Grundlage zu gewinnen“, nebude mimo něj asi mnoho lidí věřiti.

Stanovisko M-ovo pochopí jen, kdo vidí, kterak proň neexistuje, co jazykozpyt v posledních desetiletích vykonal. A důkazy toho nalézáme skoro na každé stránce. Zejména ve zvuko-

*) V pozn. na str. VIII Kenyon oznamuje, že britské museum získalo nedávno některé papyry, které obsahují zlomky Homera, Demosthena a Isokrata, konec řečí, jak se zdá, Hypereidovy a některé básně iambografa Heroda. Vše to bude prý záhy vydáno.

slovi stojí M. na půdě tak vratké, že sotva se někdo za ním na ní odváží. Tak objevil indoevropský „zákon“ zvukoslovný, dle něhož jsou „im Auslaut kurze Vocale, insbesondere *a* zum Abfall geneigt“ (15)... „Den Abfall zu hindern gibt es zwei Mittel“: buď přistupuji v zásloví souhlásky (*s, m, n, t, d, ns, nt*), anebo záslovná samohláska se dluží (odtud n. p. ř. *ἔγωγ* vedle stind. *ahám*, got. *ik*); někdy obojí prostředek se kombinuje (ř. *ἔγωγ*; ř. *-δην* vedle *-δov* a *-δα*).

Josef Zubatý.

Dunkle Wörter. Lexikalisches von J. M. Stowasser, k. k. Prof. am Franz-Josephs-Gymn. in Wien. Wien (Prag, Leipzig), F. Tempsky 1890 (S. A. aus d. Jahresber. d. Franz-Joseph-Gymn. Für 1889/90). Str. 32.

„Ich glaube, lieber kühn denken, als gar nicht“ (str. 11) jest heslem spisovatelovým, jehož práce, uveřejněné mimo toto programmové pojednání i v Zeitschf. f. Österr. Gymnasien, ve Wiener Studien a ve Wölfflinově Archivě zasluhují, abychom na ně upozornili i čtenáře těchto Listů. S. myslí v pravdě směle, ale methodicky: ani kde mu nepřisvědčíme, neupřeme jeho výkladům zajímavosti a poučnosti. Polem jeho jest vykládání latinských slov po stránce etymologické i semasiologické, a sice v první řadě na základě poučení, jež nám sám jazyk latinský a jeho památky poskytují; skorem jen u slov cizích, v latinu vniklých, hledá poučení i v jazycích jiných. Nikdo nesmí mu z toho činiti výčitky; zajisté musí býti prvním úkolem jazykozpytu jednotlivým slovům, pokud lze, vytýkati určité místo uvnitř jazyka samého. Kéž jen by se našlo hojné filologů, již by vyzbrojeni vědomostmi o způsobě, jakým jazyk vůbec se vyvíjí, hleděli na základě jediného jazyka vykládati záhady, jež se nám v něm vyskytují: nehotovost a nejistota jazykozpytu srovnávacího zaviněna jest znamenitou měrou nehotovostí methodických bádání o jednotlivých jazycích, jimiž se obírá.

S. studoval patrně památky latinské k účelům lexikálním velmi bedlivě, zná přerozmanité cesty, jimiž znění i význam slov se měnívá: to jsou právě vlastnosti, jež i nejmělejší jeho domněnky chrání před výčitkou planého výmyslu. Ve spisku přítomném luští asi ke stu drobných otázek (škoda, že nedal nám v řádném rejstříku bezpečného vodítka ve směsi, již spisek nutně se jeví); uvedeme jen několik pozoruhodnějších ukázek. *Violare* pochází od *viola*, ne od *vis*, a znamená prvotně „červeniti“, pak „krvaviti“ atd. (26). Na základě rčení *vin(um) olere*, *vin(um) olens* vzniklo *vinolentia*, což samo je základem adjektiva *vinolentus* (tvořeného dle analogie četných jiných slovných párů *-ia -us*): v suffixu *-olentus -ulentus*, i sice se vyskytující, vězí tak sloveso *olere* (24). *Fraudulosus* povstalo známou dissimilací

z **fraudidolosus* (29), pod. *novicius* z **novi-vicius* (4) atd. Z výkladů pravdě nepodobných, ne-li nemožných, uvádím, že *cacumen* prý vzniklo z **co-acumen* (29): dle *cōgere* a p. čekali bychom **cōcūmen*, a *cacūmen* dávno vyloženo bylo již jiným způsobem, tuším správným (srv. n. př. *Fick*, *Vergl. Wört.* I.⁴, 19).

Josef Zubatý.

Peršané. Tragoedie Aischylova, již úvodem opatřil a přeložil *František Loukotka*. Vyňato z výroční zprávy akademického gymnasia v Praze. V Praze, knihtiskárna B. Stýbla. Nákladem vlastním. 1890. Stran 41.

P. Loukotka pokusil se už jednou o Aischyla překladem *Promethea* (v programu c. k. akad. gymnasia v Praze za rok 1883 a 1884). Překlad „Peršanů“ nad starší onen překlad „*Promethea*“ vyniká v příčině formální a zvláště metrické značnou měrou; aspoň jsme v něm nepostřehli žádného hrubého poklesku proti základním pravidlům rhytmickým a metrickým, jako tomu bylo v překladě „*Promethea*“.

Přičiňujeme tu některé poznámky, týkající se zvláště formální stránky překladu, ježto doufáme, že z p. Loukotky, hledíc k jeho zjevným pokrokům, může se časem vyvinouti platná síla v tomto oboru.

V přísných dimetrech anapaestických, jak známo, jest po prvním metru diaerese. Diaerese, jako caesura, jsouc místem oddechu pro přednášející nebo zpívající, může ovšem nastoupiti jen tam, kde pauzu připouští i smysl. Není tedy správně, když na př. ve v. 24 připouští p. Loukotka i dimetr anapaestický „kralující pod || velikým králem“; neboť po předložce *pod*, spojené nerozlučně s následujícím jménem, nemůže přece nastati pauza. Verš ten tedy vůbec žádané diaerese nemá.

Přízvuku českého ve verších přízvučných šetří p. Loukotka slušnou měrou. Že připouští na počátku jambů slovo trojslabičné (na př. v. 184 předělice valně nad nynější velikostí; podobně ve v. 781, 783; srv. i v. 304, kde měreno *korábu*, s přízvukem na druhé slabice), v tom řídí se příkladem i nejlepších našich básníků a překladatelů; jest to však chyba, které bychom se měli vystríhati. Slovo takové má přízvuk vždycky jen na první slabice a nějaké zastupování přízvuku délkou a tedy zaměňování principu přízvučnosti s principem časomíry jest na prostě nepřipustné. Příčiny toho vyloženy jsou v *Králově řecké rhytmice* na str. 28. nn. Ještě méně připustny jsou verše j. 527 „a však vám věrným věrnou radu přispívat.“ Se slovy více než trojslabičnými neví si pan Loukotka často rady, ačkoli jejich poměry přízvukové přece každému, kdo má trochu jemnějšího sluchu, jsou zřetelné.

Zcela špatné jsou na př. jambické trimetry v. 313 Chrysan Mat-
tallos třicetitisicové (míra těch slov jest vskutku tato - u - u -
- u - u - u), 397 tůň tepat na pokynutí a mžiknutím (míra
u - u - u - u - u - u), 458 svá těla vyskakovali týž ještě den (u - u -
u - u - u - u), 500 když ustalo pak vojsko dovolávajíc (u - u - u -
u - u - u), 612 a kapalinu od květorobitelky (u - u - u - u - u - u),
759 tož spáchán jimi nezapomenutelný (u - u - u - u - u - u); srv.
v. 822, 826, 844 a j. P. Loukotka, jako mnozí jiní, drží se tu zá-
sady, že slovo více než trojslabičné má přízvuk hlavní na první,
vedlejší na ostatních lichých slabikách. To je omyl. Slovo pěti-
slabičné má přízvuk hlavní na první a vedlejší na čtvrté
slabice (na př. *dovolávajíc* - u - u); jen v tom případě, když
po něm stojí enklitikon, které s ním tvoří co do přízvuku slovo
jediné, šestislabičné, má přízvuky na slabikách lichých (na př. do-
volávajíc se: - u - u - u). Analogicky má se věc i se slovy ještě del-
šími o lichém počtu slabik. Slova pětislabičná (a tím méně ovšem
slova o ještě větším počtu slabik) do veršů jambických se nehodí;
ani v tom případě, když po nich následuje enklitikon, ježto vzniká
tak slovo vlastně šestislabičné, kteréž aspoň pro trimetr jam-
bický, ježto zabírá ho právě půl, jest příliš dlouhé. Z toho ná-
sleduje pravidlo, že jambický trimetr, má-li býti lahodný, může
obsahovati slova pouze jedno-, dvou-, troj- a čtyřslabičná. Slovům
více než čtyřslabičným třeba se vyhýbat; nebývá je téměř nikdy
těžko nahraditi jinými. Při vlastních jménech řeckých, zvláště
v pádech nepřímých, povstávají ovšem tvary delší; v těchto pří-
padech, kterým vyhnouti se nelze, zajisté překladateli dabitur
licentia sumpta prudenter.

Správného přízvuku, netoliko slovného, nýbrž i větného, třeba
vůbec dbáti s největší bedlivostí. Někdy v překladě tomto se
v této věci hřeší, ač bylo možno vyhověti tomuto požadavku často
pouhým přestavením slov; srv. v. 164 blaho, jehož domohl se
můj choť s boží pomocí (m. choť můj); v. 238 stříbra jakýsi
jest jím zdroj, pravá země pokladna (m. stříbra jakýsi jest zdroj
jím nebo jest jím zdroj jakýsi stříbra, při kterémžto pořádku slov
zdroj svým silným přízvukem větným přikloňuje si následující
trojslabičné slovo tak, že obě slova možno a nutno měřiti jako
slovo čtyřslabičné); srv. v. 248, 436, 741.

Podle pravidla výše uvedeného může končiti se trimetr jam-
bický jen buď slovem jednoslabičným nebo trojslabičným. Slovo
jednoslabičné, končí-li se jím trimetr, nesmí však býti enklitikem,
předchází-li slovo čtyřslabičné, ježto vzniká pak vlastně slovo pěti-
slabičné; ba ani tehdy není verš libý, když jednoslabičné slovo
je málo významné a postrádá naprosto přízvuku větného (srv. v.
497 tok posvátného Strymona a leckdo, jenž, 521 než vy jste
zcela špatně vyložili je a j.).

Diaerese po třetím taktu iambického trimetru jest u starých
básníků řídká a často úmyslná. Nesmí se tedy připouštěti tak

často, jako se děje v tomto překladě; srv. v. 324, 377, 467, 477, 616, 822. Diaerese, u tragických básníků řeckých pravidelně, nemá trochejský tetrametr v. 758: tu si cestu usmyslil a na Hel-ladu výpravu (po α nemůže býti oddech a tedy také ani diaerese).

O slabiku více má tetrametr trochejský v. 169 a trimetr iam-bický v. 288 (třeba tu vypustiti „tu“); v. 484 schází opět slabika.

Zmínil jsem se o věcech, které vlastně každému má vnuk-nouti rhythmický jeho cit, šíře proto, že, ačkoli jsou tak jasné, přece často se jich nedbá; a přece už o těchto věcech tolikrát bylo vyloženo!

Také v částech přeložených časoměrně jsou některé, ač velmi řídké poklesky. Začáteční partie anapaestická měla býti rozložena v systémy, což nevyžadovalo zajisté velkého namáhání. V. 70=79 jsou v originále takty iambické s tonou uprostřed $\cup \cup \cup \cup$. Pan překladatel první překládá jako verš s tonou na konci (Athamantovny na šíj $\cup \cup \cup \cup$), druhý jako verš s tonou upro-střed. Kdo překládá časoměrně, nesmí si dovolovati takové li-cence a k tomu jenom na jednom ze shodných míst. S rozdělením strofickým a rozčleněním kol leckde nemohl bych se snášeti; pe-riody nejsou označovány nikde. K tomu všemu jest třeba dobré znalosti rhythmy, a nemají-li této znalosti ani vydavatelé ně-kteří, jako na př. i sám Wecklein, rádi ji i panu překladateli promineme. Snad přece někdy dojde se i u nás konečně k tomu poznání, že každý překladatel starověkých básní musí pro pře-klad částí lyrických uměti trochu více než počítati slabiky a sta-noviti, která z nich je dlouhá a která krátká. Při veliké v té věci indolenci nechci ani p. Loukotkovi v té příčině činiti nějaké výčitky.

Při přidělování partí chorických sboru celému, polosborům neb jednotlivým choreutům řídil se pan překladatel Muffem. Za-slhuje bez odporu pochvaly, že si těchto novějších bádání všiml. Ale neměl následovati Muffa slepě. Muff v leccěms překročil pra-vou míru; zvláště jeho přidělování strof a antistrof polosborům jest často pochybné, a vadné jistě tam, kde antistrofa začíná se uprostřed věty. Uprostřed věty nemohou se (až snad na pří-pady zcela zvláštní a nad míru řídké) střídati pěvci. Tak jest tomu na př. při strofě a antistrofě druhé třetího stasima Per-sanů (v. 864 nn.), které tvoří jedinou větu a proto nebyly jistě zpívány polosbory. Metrická chyba jest, pokud jsme při jediném přečtení spozorovali, ve v. 700 zpečujut se ti vyhovět.

Překlad čte se plyně a nepřipouští celkem slov podivných a neobvyklých; jen někdy dal se i pan Loukotka unést touto li-bůstkou některých překladatelů, kteří myslí, že překlad je tím lepší, čím více se odchyluje od mluvy nyní obvyklé a čím je stroje-

nější. Neradi vidíme oblíbené p. Loukotkovo slovo charý, repot (407), častější dřipati, Thračané (v. 509; říká někdo místo Čech—Češan?), ot (662), obako (720), vychřadlý (m. schřadlý, v. 732), otné (933), zvláště však dosti časté monstrum horrendum znivočiti m. zničiti (676 a j.). O zbytečném pohodlí svědčí, překládá-li se k vůli metru řecké jméno *Equus* latinským Merkurius (v. 629); Aischylos neznal žádného Merkura. Oklešťování řeckých nominativů na os (na př. Bospor m. Bosporos) jest sice nyní ještě časté, ale není hezké. Ve vokalisaci předložek mohli bychom se řídit raději nynějším zvykem obecné mluvy (krásné a jasné o tom pojednal prof. Havlík) nežli neoprávněnými nápady rozličných brusičů, našeho jazyka neznalých; jich vy-moženosti jest také psaní infinitivu na t (m. na t), kteréžto chyby také p. Loukotka dosud neprávem se drží. Také tvary jako mi (785), plakej (1038) a j. nejsou, tuším, správné.

Smysl snažil se pan Loukotka podati správně; není to při Aischylovi snadné. Dalším cvikem v překládání p. Loukotka nabude zajisté v té věci ještě větší obratnosti, a proto od lekc-tových výtek, které by mu mohly býti v té příčině učiněny, upouštím.

Josef Svoboda.

Spartiaci. Úvaha o spartské ústavě od prof. dr. Tom. Kouřila. (Dokončení). Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Rychnově n. K. za rok školní 1890.

Spis pojednává o spartských poměrech agrárních, peněžních, vojenských, rodinných, o vychování mládeže a o vzniku ústavy spartské. Úsudek o prvních částech práce té již v těchto listech byl pronesen. O této třetí a poslední části musili bychom proná-šeti úsudek celkem týž a proto odkazujeme k tomu, co o po-vaze této práce už dříve bylo vyloženo.

Josef Svoboda.

Kulturní obrázky ze starého Říma. Napsal Dr. Karel Cumpfe. S 18 obrázky a plánem starého Říma. V Praze, 1890.

Dokazovati potřebu populárních spisů filologických u nás bylo by věci zbytečnou. Leží-li tento obor téměř úplně ladem v ostatních vědách a omezuje-li se jen na články v časopisech belletristických, leží ladem tím více ve filologii klassické. I mu-síme vítati každý pokus, který vytkne si za účel šířiti výsledky bádání filologického aspoň mezi širším obecnstvem, v rouše po-pulárním, když to již — při známých poměrech našich — není možno činiti způsobem vědeckým. Takovýmto pokusem chvály hodným jest spis Cumpfův. Jak spis. sám připomíná, jest spis psán pro širší obecnstvo; a proto asi spracovány jsou zde je-nom ty části římských starožitností, které širší obecnstvo mo-

hou zajímají; a i při zpracování těchto částí byla zajímavost jednotlivých bodů p. spisovateli hlavním vodítkem. Názvy dvanácti kapitol spisu jsou tyto: O Římu jako hlavním městě říše; o životě v Římě; o villách a pobytu na venkově; o kroji; o jídle a pití; o senatorech a rytířích a o třetím stavu; o otrocích a propuštěncích; o rodinném životě; o náboženských názorech; o veřejných zábavách a o literárních poměrech.

Zajímavosti látky snažil se také spis. přispůsobiti sloh svůj, který celkem jest srozumitelný až na malé výjimky, jevící jednak nedosti logické spořádání myšlenek (na př. str. 60 „Výnos hospodářství z chovu holubů, pávů, kachen a ostatní drábeže byl značný. Na kachně jsou dle Martiala jen prsa a hřbet chutny; husy krmeny byly fíky a datlemi; zvláště oblíbena byla velká játra, a bílé barvě dávána přednost“), jednak jsou proti duchu jazyka českého strojeným postavením slov. Zvláště nemůžeme schvalovati v populárním spise příliš hojného užívání přechodníku. Jakkoli mluva p. spisovatelova jest velmi vybroušená, nezabíhá přece až do onoho krajního brusičství u mnohých oblíbeného. Některé věci dovolili bychom si vytknouti. Tak na str. 12. „kommunikace po výtečných, přímoběžných a do Říma vbitých silnicích byla znamenitá,“ což je přímo napodobení slohu německého; str. 18. pokloňkováním; str. 21. řád. 14. věta účelná daleko odtržena od hlavní; str. 55. „hrozínek“, totéž str. 65.; str. 100. oddati se na službu veřejnou; str. 104. ozdobitelka (proč ne „zdobitelka“?); str. 128. zahlédnouc m. přech. min.; důsledně psáno str. 179. hříčkou, str. 184. hříček; str. 198. hříčkách; tiskovou chybou zajisté jest na str. 171. uhožovali se.

Vadou zajisté jest, že nejsou ke spisu připojeny poznámky věcné; neboť slov, která by vysvětlení — třeba stručného — vyžadovala, jest dosti značný počet. Poznámky ty mohly snad připojeny býti hned pod čáru. K nevysvětleným slovům náleží (mimo mnohá jiná) na př. tato: str. 25. město Faeakův; str. 33. proč „krokus“ a „gladiolus“, když máme pro ně své výrazy české? Na str. 121., 70. a 119. atrium; dále různé úřady římské: praetor (37.), quaestura, aedilita (68., 83.); str. 54. vestálské panny; na str. 57. nerozumíme slovu „cizrně“; str. 68. komície; k větě na str. 95. „prostý voják na př. mohl postoupiti až na setníka“ patřila by poznámka, že tento „setník“ nebyl důstojníkem. Schází poznámka u jmen Hesiod (107.), Messalina (118.), census (120.), larové (122., 145., 153.), augur (143.), Hyacinth (163.), Leander a Hero (164.).

Jinak formální stránka zasluhuje všeho uznání; korektura jest vzorná. Co se pak obsahové stránky týče, nepodává ovšem spis. žádných nových výtěžků a drží se všude svých pramenů. Že příslušných míst, kterých z pramenů užil, necituje, nemůžeme při

spise populárním pokládati za nějakou výtku; jinak by tomu bylo ve spise vědeckém. Musíme konstatovati, že p. spis. užíval hojně svých pramenů; nápodobení nebývá slovné. Uvedeme zde jen některá místa, která ukazují značnější podobnost.

Cumpfe 104. konec 3. odst. — Becker (vyd. 1849) 107. 1. pol.; C. 105. dole — B. 109., ř. 5. nn.; C. 106. 2. odst. — B. 110. prvních 6 ř.; C. 110. 2. odst. — B. 85. ř. 7. n.; C. 114. ř. 15. — B. 122. ř. 8.; C. 128. — B. 50., 51., 54. Na str. 94. tušíme, že na onu tučnost písem věty o lékařích měla vliv poznámka B. 101. „eben so gut auch auf unsere Zeit Anwendung leidet.“ C. 16., 4. — Friedl. 26., 19.; C. 16., 9. — F. 26., 10.; C. 118., 13. zd. — F. 88., 9.; C. 73., 13., zd. — F. 264., 2. nn.; C. 72., 12. — F. 252., 10. zd.; C. 77., 3. nn. — F. 292., 18.; C. 80., 2. odst. — F. 299., 2. odst.; C. 81., 3. odst. — F. 300., 2. odst.; C. 82., 3. odst. — F. 302., 2. odst.; C. 82., 6. — F. 303., 2. odst.; C. 85., 2. odst. — F. 306., 1. odst. atd.

Připomínáme však, pokud jsme se mohli přesvědčiti, že nápodobení není nikde slovné, a že celkem jsou to jen části nepatrné. Ostatně pan spis. sám podotýká, že spracoval látku z příslušných pramenů vzatou; připouštíme však, že spracování to mohlo býti leckde samostatnější formou oděno.

Přes tyto výtky zasluhuje spis p. Cumpfův plného našeho uznání a můžeme jej doporučiti jak obecnstvu, tak i učitelům a žákům škol středních k praktickému užití a k příjemnému objasnění celkového obrazu kulturního života římského. Úprava knihy je vkusná.

J. Sedláček.

Chrestomathia Ciceroniana, již pro gymnasia česká upravil *Josef Podstatný*, c. k. ředitel gymnasia mladoboleslavského. V Klatovech 1890. Tiskem a nákladem Max. Čermáka.

V předmluvě spisovatel vykládá, proč chrestomathii sestavil a jak si při tom počínal. Následují výňatky z *De oratore*, *Bruta*, prvních dvou knih *Tusculanarum*, *Cato* a *Laelius* s nepatrnými výpustkami, výňatky z *De officiis*, sedm listů Ciceronových a list *Serviův*. Text podán dle Müllera. Za ním umístěn životopis Ciceronův, poznámky k textu, seznam abecední jmen osobních s dáty životopisnými a výklady věcnými.

Výběr látky je velmi vhodný. Jádro názorů Ciceronových velmi dobře podáno jeho vlastními slovy; co vynecháno, toho žák nebude pohřešovati. Životopis je psán trochu rozvláčně slohem trochu strojeným; úsudek o Ciceronovi jako spisovateli je enthuasiastický. Data jsou celkem správně podána; tvrzení na str. 147. „*De oratore libri III. sdělané r. 45.*“ je asi zaviněno chybou tiskovou. V poznámkách celkem správných (s některými ovšem ne-

souhlasím) zachoval spisovatel pravou míru; místy měla být stilsace bedlivější. Nejmenší chválu vzdáti mohu seznamu jmen. Nedopatření v nich jsou někdy nemilá; na př. str. 187. s. v. Academici: „Platonova vnuka (!) Speusippa“; str. 189. s. v. Aristoteles: „[Arist.] po smrti Alexandrově... zemřel, aniž známo kde a kdy (as 328)“; str. 195. s. v. Democritus: „Leukippus (? přec Herakleitos) ustavičně plakal.“

Nemile též působí, že spisovatel neptěe důsledně v českém textu jména řecká ať již řeckým, ať latinským pravopisem a že vedle latinského tvaru řeckého jména důsledně neuvádí poprvé v závorce tvar řecký. Tak píše na str. 216. Kyklopům, Aeaen, Skyllu a j.

Typografická úprava je dosti slušná. Převelikou vadou je, že často nelze rozeznati tečku od čárky; tím se stane, že místo jinak lehké působí záku slabému, ba i prostřednímu dosti značné obtíže.

Přes to můžeme, jsouce toho mínění, že výňatky z Cicerona velice prospějí žákům, knihu oznámenou gymnasiím našim s dobrým svědomím doporučiti.

F. Hrubý.

Jaký vliv měla monarchie římská na domácí řečnictví? Podává *Jos. Kliment*. Program c. k. státního gymnasia v Trebiči r. 1889—90. Str. 28.

Na otázku tuto odpovídá p. spisovatel, že nepříznivý. „Nelze nikterak mluvit o dalším vývoji umění řečnického; můžeme toliko sdělit, proč hynulo a odumíralo.“

Příčiny úpadku řečnictví za doby císařské byly hlavně tyto: moc císařská svobodu slova velice omezující a otrocká závislost senátu na císaři. Tím stalo se, že z řečnictví úplně vymizelo řečnictví politické. Vsaak ani řečnictví soudnímu nedarilo se valně; změnou zřízení soudního rozhodovány byly všechny důležitější pře od císaře aneb od povolného senátu, vlastním soudům ponechány byly pouze méně důležité „causae centumvrales“, kteréž nekonaly se na fóru za četného účastenství lidu, ale v dusných a uzavřených světnicích u přítomnosti jen několika sčastněných osob. Tím stalo se, že dokonce i jméno „orator“ v pravém slova smyslu brzo vymizelo a jeho místo zaujala jména „causidicus“, „advocatus“ a „patronus“. Sněmy pak lidu, pozbyvše za doby císařské staré důležitosti své, neměly dokonce žádného významu pro řečnictví.

Po této části všeobecné následuje část historická, nadepsaná „císařové a řečnictví“, těžiště celého pojednání. Pan spisovatel probírá zde vládu jednotlivých císařů, Augustem počínaje, až do zániku říše západořímské a ukazuje, jak rozmanitým osudům řečnictví za dob těch bylo vydáno, ličí nenáhly úpadek řečnictví

politického a soudního a vývoj tak zvaných „deklamací.“ Při tom zmiňuje se zároveň o jednotlivých vynikajících řečnících té neb oné doby. Ke konci podán jest pěkný obraz školního vzdělání, jehož požívali rhetorové tehdejší. Jaké přípravy dostalo se řečníku, než do veřejnosti vstoupil, v domě otcovském a ve společnosti římské, o tom spisovatel sice slibuje (na str. 5.) vyprávěti, ve skutečnosti však přestal pouze na několika velmi stručných a všeobecných poznámkách, ač by se právě o předmětu tomto mnoho zajímavého dalo pověděti.

Pojednání samo psáno jest s náležitou znalostí věci a s pravým porozuměním celé otázky. Byť i neobsahovalo žádné nové výsledky, můžeme je přece doporučiti každému jako poučný ávod k četbě Tacitova dialogu de oratoribus.

Frant. Groh.

Achilleus. Napsal *Vojt. Hanačík*. Díl I. a II. Program c. k. vyššího gymnasia v Žitné ulici v Praze za rok 1889 a 1890. Stran 56 a 47.

Pojednání rozpadá se ve tři části: první obsahuje výklad o narození a mládí Achilleově, druhá o osudech Achilleových na výpravě proti Troji, a třetí podává charakteristiku jeho. Všecky tři části psány jsou na základě bohatého materiálu a s náležitou svědomitostí a podrobností. Ovšem otázka nejdůležitější a také nejobtížnější, totiž význam Achilleův pro řeckou mytologii, zůstala posud netknuta; avšak p. spis. na konci pojednání slibuje výklad o tom podati jindy. Tak, jak nám dosavadní dvě části jsou podány, vyhovují úplně úkolu svému; čtenář seznámí se s dostatek s osudy, jimiž protkán byl život slavného bohatýra, i může si učiniti náležitý obraz o povaze jeho. Zvláště tuto stránku pojednání, totiž charakteristiku Achilleovu, možno nazvati zdařilou; vyčerpávát spisovatel každý rys povahy jeho, uvádí všechny možné námítky, obratným způsobem je vyvrací a pronáší mínění vlastní. Zcela správně na př. odsoudil jeho nenávist k Hektorovi, poukávav na pietu Hektorovu s jedné a na nelidskou ukrutnost Achilleovu s druhé strany. Pan spisovatel psal vůbec s velikou pietou, která jest docela na místě; litovati jest však, že zavedla jej místy k příliš vzletnému slohu, který dobře snese název bombastu. K čemu se tak rozplývati, jako na př. hned v části I. na str. 3. při srovnání Achillea s Herakleem: „onen (Herakles) — veliká zlatá růže dýmanty a rubíny posázená, jejíž leskem oči nám přecházejí; tento (Achilleus) — nádherná živá růže, jak v ranní rose na keři voní až srdce plesá; onen — ohromná zasněžená Himalaya; nedohledná poušť se žhavým samumem; bouře, jež se skalami divoce válčí...; ten rajske stráně Jalty; závrtné pyramidy na krásném Nilu“ atd. ? Takových a podobných míst bylo by lze uvést celou řadu (I. 12, 22, II. 5, „tklivé bohněslavný“, II. 17 a j.). Toho ne-

schvalujeme zrovna tak, jako nemístného citování při věcech více méně bezvýznamných. Či má se tím docílit efektu, cituje-li se vedle Plutarcha Vrchlický a Šmilovský (I. 4), anebo vedle Homera libretto k Daliboru (II. 37), anebo vedle Pindara Cervantes a Shakespeare (II. 39), anebo když vedle citátu (zbytečného!) z Herdera dočítáme se zmínky o Žižkovi a hned na to o Sallustiovi a Vrchlickém (II. 44, 45)? A praví-li se, že Achilles volil život krátký, ale slavný „tak jako se modlival Slowacki ve mládí svém za život krátký, a chudičký třeba, ale básnický a slavný“ — působí to přes všechnu dobrou vůli komicky. Nechceme podezřívati p. spisovatele z marnivosti, ale toho snad neupře sám, že leckde zaběhl příliš do krajnosti. Mimo to neschvalujeme transskripcie Athéná, Hérá a p., rovněž ne ve průvodu, ve mládí; věkožizný nic není (srv. Listy filol. XVI. str. 55 a 317); také některé germanismy a tiskové omyly se v pojednání vloudily.

V pojednání svém p. spisovatel podal také četné ukázky překladů. Ač nejsou vesměs bez vady (zvláště v hexametrech), přece prozrazují značnou zručnost a dovednost p. spisovatelovu. Což nemohl by se p. spis. pokusiti o překlady souvislé, jichž naše literatura posud tak značnou měrou postrádá? Ukázky jím podané svědčí, že by úkolu tomu dovedl vyhověti.

Celkem lze pojednání p. Hanačikovo pro obsažný materiál i svědomité spracování každému doporučiti.

J. Krejčí.

Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen von August Fick. Vierte Auflage bearbeitet von Adalb. Bezzenger, Aug. Fick und Whitley Stokes. Erster Theil. Wortschatz der Grundsprache, des Arischen und der Westeuropäischen Spracheinheit von August Fick. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag. 1890. Str. XL a 580. Cena 14 mk. (váz. 15'80).

Čím Fickův srovnávací slovník jazykozpytu indoevropskému jest, viděti jednak z počtu vydání, jichž se dožil, jednak z častého citování ve spisích jazykozpytných; byl-li v letech posledních citován řidčeji než dříve, jest příčinou toho dosti znamenitá mezera časová mezi vydáním třetím (r. 1874—1876) a tímto, ještě více pak veliké obraty, jež v jazykozpytě zatím se uskutečnily: nyní stane se kniha dávno osvědčená na novo knihou příruční, po níž sáhati jest přes tu chvíli každému, komu jazykozpytnými otázkami jest se obíratí.

Nejzajímavější částí tohoto nového vydání jest úvod, věnovaný hlavně rozdělení jazyků indoevropských v různé skupiny. Fick prodlením let dospěl v té příčině k náhledům poněkud různým.

ným od svých vlastních dřívějších, čímž ovšem i zařízení knihy nabude tvárnosti dosti různé. Ve vyd. 3. dělí se všechny jazyky indoevropské v árijské a evropské; evropské zase vytvořily se ve skupiny řecko-italskou a baltsko-slovansko-germanskou (jazyky arménský, albanský, keltské a j. ještě ve 3. vyd. našly málo ocenění). Dnes dělí F. všechny národy indoevropské ve tři skupiny hlavní: 1. na východě Áriové (Indové, Iranci, Skythové), 2. národové středu (Slované s baltskými národy a „Pontikové“, národové kolem Černého Moře, t. j. Albánci, Frygové, Arméni), 3. národové západu (Řekové, Italové, Keltové, Germani). Tyto tři hlavní skupiny liší se nejvýrazněji zvukovými úkazy od sebe: skupina východní ztratila rozdíl mezi samohláskami ě ā ō, skupinu západní charakterizují labializované souhlásky hrdelné a změna bývalých podnebnic v hrdelnice, skupina střední shoduje se v příčině oněch samohlásek se západní, v příčině hrdelnic a podnebnic s východní (n. př. stind. *katāra-s* — sl. *katoryj koteryj* — ř. *πόταρος* * *kvóteros*; stind. *dāsa* — sl. *desěti* — ř. *δέκα*). Pro dobu starší předpokládá F. zase jen skupiny dvě, čímž podstatně se staví na svoje předešlé stanovisko (tak že, pokud nyní vidíme, nyníější jeho stanovisko liší se od předešlého v podstatě jen roztržením zvláštní jednoty baltsko-slovansko-germanské, tuším, úplně oprávněným: dá-li obstát zvláštní jednotě řecko-italské, ještě nevíme). Áriové totiž odtrhli se dle F-a nejdříve od „společného lůna mateřského“, dříve než Indoevropané obírali se orbon, po nich teprv odloučili se od středu západní Indoevropané, kteří se středními na rozdíl od východních mají společné názvy pro nejdůležitější pojmy orby se týkající. Mimochodem řečeno, nepochopuji, proč F. stojí na tomto stanovisku tak podstatně odchýlil se od zařízení svého 3. vyd. Tam vyložil nejprve společný lexikální majetek celku indoevropského, pak společný majetek obou hlavních skupin, árijské i evropské: čekali bychom i nyní po výkladě majetku všem jazykům společného výklad obou skupin jmenovaných se týkající, ale, jak již z titulu viděti, podává se nám v tomto díle po lexikálním majetku skupiny árijské hned majetek skupiny západní, tedy jedné ze dvou částí, v něž dle Ficka skupina po odtržení Áriů zbylá později se rozštěpila. Snad v příštím díle podán bude společný lexikální majetek skupin západní i střední, nepřišel by však tak na místě, jež mu methodicky sluší. Přímou mohl cititi sám F. tento nedostatek tohoto 4. vyd., když (str. XXV.) musel napsati větu „gemeinsames Gut im Wortschatze [der Westeuropäer und der Centralvölker] möge man dem dritten Theile dieses Werkes (totiž výkladu společného majetku západoevropského) entnehmen.“

F. mluví též v úvodě o pojmenování celku indoevropského (o původě slova „indogermanisch“ srv., co vykládá *Steinthal* v předmluvě nedávno vyšlého 2. vyd. své *Gesch. der Sprachwissenschaft bei den Griechen u. Römern*). Škoda, že vyšlo pojme-

nování jeho jazyky *jafetskými* (str. XI.) z obyčeje (srv. *Semité, Hamité*). F. navrhuje název „*árioteutský*“ nebo „*teutárijský*“; „*teutský*“ lze prý nazvati celek neárijský proto, že západní i střední Evropané jmenem **teutā* označovali „národ, obec“; sám však nevěří, že by se ujal, a zůstává při pojmenování v Němcích obvyklém.

O rozdělení F-ové mluvit je úkolem velmi těžkým. Nepopírám, že se zdá dosti sympathickým, je-li však správné, dnes nikdo nesmí s jistotou říci. Co víme posud o jazycích arménském a albánském, stačí leda, abychom je směli odloučiti onen od árijských, tento n. př. od řeckého, ku pozitivním výsledkům nás nijak neopravňujíc. Ani nemluví o vědomostech našich o fryžštině a skythštině. Rozdělení F-ovo spočívá podstatně na theorii „rodokmenové“, ač i důležitost a oprávněnost theorie „vlnové“ uznává: rozhodnutí o tom, která z obou theorií jest oprávněna, či pokud a která obě k luštění veliké záhady o vývoji jazykův indoevropských jest sloučiti, ponechati musíme zatím budoucnosti. Dejme tomu, že F. správně hledí na vývoj indoevropských hrdelnic a podnebnic, což také teprv budoucnost bude moci ukázati (nehotovost F-ových názorů jeví se v tom, že teprv dodatkem k úvodu zmiňuje se o tom, že v západních jazycích trojí hrdelné explosivy nám jest rozeznávati, totiž 1. labializované aneb schopné labializace, 2. nelabializované, jimž ve skupině střední a východní odpovídají sykavky, 3. nelabializované, jimž zde odpovídají rovněž hrdelné explosivy): co váží shody ve změnách zvukoslovných, ukázal zřetelně Brugmann (v. LF. XV, 469 n.). Proč n. př. shoda jazyků západních u vývoji hrdelnic a podnebnic má více vážení než n. př. shoda u vývoji prajazykového *eu* v jazycích keltskoitalských se strany jedné, s druhé v jazycích baltsko-slovanských? anebo než n. př. shoda v měnění prajazykových medií v jazycích germanských a arménském? Ani oněm nepopíratelným shodám lexikálním skupiny západní a střední nelze přikládati váhy tak rozhodující, jak činí F. Osvěta nepostupuje vždy stálým, nepřerušovaným proudem. Představme si, že by se byla úplně ztratila starořecká literatura: jaká síla řeckých slov, označujících různé pojmy z oboru politického, uměleckého, náukového atd. by se byla ztratila, kdyby starou řečtinu dnes repräsentovalo asi to, co z ní žilo asi před 100 lety v ústech obecného lidu řeckého? Áriové dle F-a oddělili se od prvotního celku indoevropského a našli daleko na východě pevná sídla. Kdož ví, odkud se to odtrhli, kudy a jak se brali, jak dlouho trvalo, než našli pevná sídla, jaké boje s životem i s cizími kmeny zatím museli podnikati? Není-li možno, aby lid, jenž před tím již byl žil klidné rolnické práci, když z příčin nám neznámých hledati si musel nová sídla, byl odvykl této práci a ztratil i názvy k ní se pojící? Obojí tuším bylo přímo nutno, trvalo-li hledání nových sídel dobu jen poněkud delší. Záhady, jež bude vědě rozřešiti, než bude smětí přikročiti k otázce po způsobu, jakým roz-

štěpili se národové indoevropští, jsou příliš hojné a těžké (n. př. nestarala se věda vážně skorem nic posud o důležitý moment, kterak živel indoevropský šířil se i odnárodňováním žvlů jiných, kterýžto process vidíme přece v dobách historických i nynějších, ba nevíme ani, který typ lidský smíme považovati za vlastní jádro indoevropské), než abychom mínění F-ova mohli míti za nepochybný základ dalšího bádání. Užší jednotu nelze neuznati mezi jazyky indickými a iranskými, které v nejstarších památkách jsou si asi tak blízký jako rozličné jazyky slovanské, mezi slovanštinou a jazyky baltskými, a tuším, i mezi jazyky keltskými a italskými: vše ostatní na ten čas nemůže býti než pouhou domněnkou.

F. chtěl prvotně v úvodě podati mluvnický přehled prajazyka indoevropského: místo něho jest zde jen něco různých úryvků, zvláště zvukoslovných. Jest litovati, že aspoň názory své o zvukosloví indoevropském nevyložil podrobněji: bylo by to tím důležitější, že F. má v přemnohých věcech stanovisko své zvláštní, a přece pokud vím v letech posledních literárně méně byl činným o problémech významu obecnějšího. Úryvky, jež F. zde podává, jsou k tomu tak stručny, že někde ani nejsou dosti srozumitelný. Pripomínám ještě, že F. prajazykové explosivy palatálné (dle terminologie Brugmannovy, t. j. n. př. stind. $\acute{s}$ = slv. s = ř. $\ast$ = lat. c .) transskribuje $\acute{c}$ z zh (Brugmannovo $\acute{k}$ atd.), znělou zubnou spirantu f (Br. z), j pak (Br. $\acute{z}$) y ; hrdelnice labializované transskribuje týmže způsobem, co Brugmann (q atd.), ovšem ve třetím oddílu nečině důsledného rozdílu mezi labializovaným q a nelabializovaným (prvotně rovněž velárným) k . U explosiv velárných označuje již pro prajazyk affekci jich palatálnou před palatálnými vokály (k'), rovněž pro prajazyk skupiny západní (q' : n. př. $k'e$ $q'e$ = lat. que ř. $\tau\epsilon$ stind. $\acute{c}a$, kos , qos = got. $hwaz$ stind. $kás$), což zdá se mi nejméně zbytečným, jakož F. sám není v tom zcela důsledným (v. n. př. str. 379 $q'ís$ = ř. $\tau\acute{\iota}s$, ale $m\acute{e}qis$ = ř. $\mu\acute{\eta}\tau\acute{\iota}s$).

O díle samém mluvití nebudu. Bylo by velmi lehké nahromaditi etymologií, které by byly snad v dílo toto mohly býti pojaty, i etymologií nepochybných, od jiných již jinde podaných. Dílo F-ovo mohlo býti úplnější, jakož F. sám vyznává, že na poli velice důležitém, na poli jazyků arijských necítí se jist (sic by také sotva byl imputoval sanskrtu nesanskrtský tvar $\acute{d}rk\acute{s}jati$ na str. XXII). Také bylo by lze vytrhnouti leckterou etymologii, nejméně pochybnou. Ale i tak zůstane F-ovo dílo publikací veledůležitou: bylo-li užíváno hojně F-ova díla ve vydání minulém, dávno zastaralém, bude ho užíváno tím hojněji a s prospěchem tím větším v podobě nynější, přispůsobené dnešnímu stavu vědy, v níž se jeví také obohaceno hojnými etymologiemi velice důležitými. Jméno F-ovo bude vždy míti velice čestné místo

v historii etymologie indoevropské, tohoto zajisté důležitého odvětví jazykozpytu srovnávacího. Pro příští díly nalezl F. výtečné spolupracovníky — specialisty, Bezzenbergera a Stokesa, onoho pro jazyky baltsko-slovanské, tohoto pro keltské; jiný učenec, jež F. žádal o pomoc jako znalce jazyků árijských (Bartholomae?), bohužel mu ji odřekl.

Josef Zubatý.

Fr. Nekola: Cizí vliv na jazyk český. (Programm c. k. gymnasia v Mladé Boleslavi za r. 1890.) Str. 1—51.

Po úvodě o podstatě a změnách jazyka probírá p. spisovatel cizí vliv na jazyk český v době historicky temné, kde vidí vlivy gotštiny a keltštiny, a zmiňuje se o době praslov. V křesťanské době ukazuje předně vliv latiny — exkurs o Kosmovi a o překladu bible — na slovech přejatých (seznam jich 27—37), pak podává seznam slov dle latiny tvořených a konečně vliv češtiny na latinu; pak po zmínce o politickém vlivu Němců uvádí slova z němčiny přejatá (str. 41—50).

Již z tohoto stručného náčrtku obsahu vidno, jak p. spisovatel thema své pojal. Správněji by to bylo nazváno 'Seznam lat. a něm. cizoslov' — tedy hlavně stránka lexikální. Že by se vliv cizí jevil ještě jinak — po stránce hláskové, syntaktické a kmenoslovné —, není v článku vidno. Vzorem v té příčině mohl být i pro theorii Paul Principien², oddíl 'míšení řečí', a pro praxi Schuchardt Slavodeutsches und Slavoitalienisches 1885.

Mimo tento hlavní nedostatek je však ještě taková síla nesprávností, že těžko vytknouti něco, co by bylo pokrokem. Napřed nutno vytknouti neobvyklé a asi nesprávné užívání pramenů. Mnohá místa jsou vzata doslovně — bez citatu však — z knih a kompendií vůbec známých; jen ukázkou: str. 10 připomenutí o Keltech se vzalo doslovně z Brugmannova Grundrissu (i s poznámkou), 17 doslovně z Hattalova Brusu, 20 doslovně z Jungmanna Historie liter. (i se všemi chybami), 20—22 z poznámek v 2. dílu Fontes, 23—24 z Jirečkovy rozpravy o překl. č. bible, 27 z Jungmanna atd. atd. Mechanické přejímání toto vidno jasně na příkladech jako: 22 cituje p. spisovatel ke Kosmovi paralelní místo z *Epod.* 1. 2. 14. — ač Emler ve Fontes 11. 165. cituje správně Hor. *Epp.* 1. 2. 14. t. j. *Epist.*); naopak opět citat z font. 11. 17. *Epod.* 15. 1. cituje p. spisovatel *Epist.*; atd. Rovněž četné etymologie (i s citaty) vzaty doslovně z Matzenauera bez udání pramene (srv. litba, viza, troufati atd.).

K tomu celá řada nesprávností věcných. Celý úvod je jediná nesprávnost; 7 výklad o době indoevropské podán dle teorií Fickových, 8—9 ve výklad o vlivu gotském vetkány praslov. tvary chľeb, mezďa, vitanzъ (= chľěbъ, mьzda, vitezъ) (srv. na předešlé

str. 7 mezda = pravosl. * medja stč. mezě); tamtéž i obrana prastarého výrazu věštáb vítězovým v RZ. Při vlivu keltském na slov. (10—15) uvádí jako přejatá z keltšt.: skála, týn, pavéza, báně, obr, terč, rota, špáda, kaldouny, krunýř, bota, vrah atd., — myslím, že stačí to k charakteristice této práce; seznam 16—17 opakovan dle Vocela, ač máme nyní již seznamy Budilovičův a Krekův; 17—18 opět obrana RK. RZ.; 18 tvrdí p. spisovatel, že za doby pohanské nemohlo několik Němců míti vliv na přehl. a—e, u—i, neboť prý Čechové ve 14 stol. vrátili se v nám, posilují atd. k staršímu znění, ač bylo Němců víc; ostatně — prý — se přehl. shledává již v „kyrillských“ památkách; p. spisovatel sám (19) hledá původ přehlásky u veliké pohyblivosti a ohebnosti jazyka českého: jak celé toto tvrzení je chybné, uznají všickni čtenáři; 23 se tvrdí, že jednotlivé části evang. a žalt. přeloženy již v XI. stol.; v pozn. vynechána bible Mikulovská; 25—26 je docela nemístné srovnávání kousků textu a ještě nesprávnější je výrok, že prý č. překladatelé písma sv. brali „záhy“ útočiště k textům hebr. a řec. (!); str. 27 adále je seznam cizoslov, přejatých z latiny, a aby čtenář poznal, jaké kvality je seznam ten, kladu sem počátek: abatyše, absurdní, adept, adjunkt, administrator, adoptace, advent, advokát, agent, akcesista, akademie, akcent, akce, akcidence, akkord, akolyt, aktivní, akutní atd.; nehledě k tomu, že by každý dovedl tento seznam desateronásob rozšířiti, kolik slov je tu vzato z latiny? Rozumí se, že celý ten dlouhý seznam je bezcenný: p. spisovatel nerozeznává slova přejatá z latiny od slov z němčiny, franciny přejatých, ač mnohá slova mají na sobě jasně pečeť něm. nebo franc. Ke konci toho seznamu je (nelogická trochu) obrana klass. studií proti jejich protivníkům: „je-li vůbec možno, aby jazyk náš byl zdárně vzděláván, pěstěn a třiben bez poznání těch cizích živlů, kterými se buď s prospěchem obohacoval aneb své původnosti a ryzosti odcizoval“; 38 českost slov „cúda, cúdař“ není jista, v. Mikl. Etym. Wb. pod sondů; 39 a sldd. vliv němč. na češt. probrán podobně, jak jsme viděli u lat.; 41 je opět podobné vysvětlení jako jsme shora viděli u přehlásky: že se čeština v XIV. a XV. stol. nezkazila vlivem němč. a latiny, hledá p. spisovatel v „té neobyčejné zbožnosti“ atd. (čtenář najde si zajisté ostatek sám). I závěr (z Jgm.) je zajímavý — že bez čistoty jazyka není ani pravé výmluvnosti ani slovesnosti —, ač i toto mínění je nyní antikvitou ctihodného stáří; srv. úvod k Matzenauerovi, Schuchardt op. cit. 116 nn., Paul na m. u. atd.

Mimoходом jen uvádím: 28 arkabuz prý z lat., 29 bluma z prunum (!), 30 drye z *τρίαινα*, 32 kartáč z *καρποσ*, 34 penzlík z *penicillus*, 49 úfati z *hoffen* (!); 21 Kosmas nežil v X.—XI. stol. nýbrž v XI.—XII. atd.

V citech je dosti chyb. Chyby v citech stslv. jsme již poznali, jiné jsou na př.: 10³) citat z Ov. je chybný; 15 citat

z Kor., jak známo, nezní in iudice, nýbrž sub iudice lis est; 17 dle Dalimila přišli prý Čechové z Bělochorvátska; 22 má býti čárka za qualis; 18 je citat z RK. Jaroslav jak tur mladý skoči, tamtéž z RZ. děvče, 24 prý překládáno malus stč. rzerzabie (zatím in malo = na řefábě), 9 známý citat z RK. přide cuzzi i cuzzi slovy zapovida (!), 26 citat ze žalt. ku pojhrávanú, tociz, 45 ovněf, 48 stč. bylo špileti atd. atd.

Myslím, že z uvedeného je dosti patrné, kolik asi tato práce přispívá k obohacení české grammatiky. V jazykozpytu všeobecném stojí práce tato na stanovisku let sedmdesátých a v jazykozpytu českém na stanovisku let čtyřicátých. Celá řada teorií, jež zde se přednášejí a vykládají, už dávno a dávno pochována; a metoda, dle níž pracováno, je v užívání nanejvýš jen popularním. A přece je to velmi pěkné thema — srv. na př. jen práci Schuchardtovu častěji již citovanou!

Mnoho práci vadí zbytečná frásovitost, která mnohdy je až nelogická: 3 z té příčiny i nejpřednější dějezpytci naši, vyličující dobu nejstarší, jeví se býti zároveň znamenitými znalci jazyků (!), 4 (čím dále do minulosti se ponořujeme, tím více roste náš zájem, tím větší zanícení pro věc, chceme proniknouti až tam, kde jazyk se jeví ve své původnosti, čistotě a neporušenosti) ... chováť jazyk mateřský obzvláštní kouzlo, jež mocí k sobě vábí a k srdci působí, že člověk v šlechetném zanícení stotožňuje veškerou svou bytnost s tím čarovným hlaholem, s ním jása i žalostí, s ním vítězí i klesá. I zdá se mi, že není řeč pouze prostředkem k dorozumění a vedle rozumu a svobodné vůle znamením lidskosti, nýbrž že v ní Tvůrce uložil veliký kus té nejčistší lásky, která ... atd., 13: avšak již slyším hlas: dokaž dříve ..., 15 vytčen jest archeologii úkol krásný a čestný, pomáhati velebné historii ... ubi historia et philologia tacet saxa et sepulcra loquuntur, 19 kde jsem pronesl své vlastní mínění a k dřívějším přičinil domněnku novou, učinil jsem tak dle zásady, že tam, kde přímé důkazy scházejí a historie mlčí, i domněnky nalezají svého místa, 21 (Kosmas) oč větší zásluhy by si byl získal o jazyk č., kdyby byl o č. dějinách také č. psal, nelze ani vyměřiti atd. Rovněž oblíbeno je užívání zdobných epithet: 3 veliký Šafařík, 11 slavný Šafařík, 13 památná slova Šafaříkova, v této krásné zemi, 14 tu krásnou zemi, výtečného Brandla, starý Kosmas, 15 náš Hájek, velebná historie, 16 velebné zkazky RZ., invida aetas, 17 slavný Dobrovský, starý svědek císař ... ctihodný Kosmas, 19 za Karla hromitele národů, 20 velebné zvuky stol., 22 mistr Kosmas, 26 (Štitný) slavný žák Milíče, 51 slavný Jungmann atd.

Nesprávnosti formálních je také hodně: 3 úkol je zajímavým, sil více mužů, 24 z druhé strany, 5 na žádost naší, 7 tatarčina, 4 té nejčistší (srv. 14 těch několik jmen, 22 při té na-

dšené lásce, 41 té neobyčejné síly atd.), 8 odtuď (i 17, 34, 39, 44), 9 slovančina, národu více nestávalo (!), 11 výklad je pochybeným, další, 12 Lutičany, 13 dat. sg. jí, o ní, 16 Markomané, 14 jíz (i 15), k němž, 16 nečiní se zmínky více, 17 žreč, ku znamenité, se hlásejí, 19 Moravané, přijati, osudy mohli, 23 vrstvy přilnuli a nacházeli, ku čtenářům v jazyku přirozeným, 24 o stěžni, dychtící, 29 lat. ceremonia, 30 slíčný, 33 samy listové, *μυλῶν*, 36 bi-fič, panovníční, 38 našimi dat. sg. jž (i 40), 48 soukeníci, 49 v košíkách atd.; zvláštní marotta je psáti vlastní jména s W: 17 Wocel, 18 z Witina, 20 Wita opata, Wilhelma, 40 Waldšteina, Schwamberka, 51 Wratislav atd.

Taktéž dosti je chyb tiskových: 15 *Γάλας* m. *Γάλας*, 21 naturum, 32 duchocní, 37 chovají, 41 proecho m. proccho, 44 jakázy, 48 posmývati se, 49 obapolné m. -ě atd.

—v—j—

Jan Přibík: O parataxi a hypotaxi v prostonár. pohádkách a o slohu jejich. (Progr. c. k. č. vyšší realky v Karlíně 1890). Str. 3—18.

Ukázáno na příkladech z Kuldy, že pohádky libují si v parataxi; řeč přímou nerady činí závislou, a vůbec rozhraní mezi řečí přímou a nepřímou je náramně vratké. Tou parataxi — jak v úvodě ukázáno — nabývají pohádky také názornosti. Příklady srovnány dle kategorií. Vlastní theorie je podáno trochu málo.

—v—j—

Katechizm Ledesmy w przekładzie wschodnio-litewskim z wydania wileńskiego z r. 1605 wydał i gramatycznym wstępem i słownikiem opatrzył Dr. *Jan Bystroń* nauczyciel gimnazyalny w Stryju. W Krakowie, 1890 (Osobne odbicie z XIV. Tomu Rozpr. i Spraw. Wydz. filologicz. Akademii Umiejętności). Str. 132.

Za publikaci tuto můžeme býti p. vyd. jen vděční; čím skrovnější jest literatura litevská doby starší a čím více dialektů v ní od prvních dob bylo pěstováno, tím nutnějším požadavkem jest, aby staly se všechny její starší památky přístupny. Památka tato jest dílem neznámého původce, překladem katechismu španělského jesuity Jakuba Ledesmy (1520—1575), asi na základě překladu jeho latinského, v nějaký dialekt východní Lity, a jest tím zajímavější, že srovnávati ji můžeme s jiným překladem téhož spisu, jež r. 1595 vydal v jiném dialektě litevském J. Dauksza (vyd. E. Wolter v Petrohradě r. 1886). Kéž se vyplní naděje

B-ova, že jeho „przykład zachęci do studyjów nad litewszczyzną i innych Polaków, którzy... pracować by mogli na tem niesłusznie przez nas zaniechanem polu“; Polska věru má spláceti ubohé Litvě hojně čestných dluhů.

O správnosti vydání B-ova přirozeně se musím zdržeti úsudku, neznaje originálu: zdá se však býti vydání to velice pečlivé. Velmi dobře učinil B., že pod textem podává varianty překladu Daukszova; tak srovnávati lze velmi pohodlně obojí dialekt. Přidávky vydavatelovy mohly býti úplnější; přidáný slovníček daleko není úplným glossářem vydané památky (proti ujištění na str. 5), i přehled grammatických jejich zvláštností měl býti podrobnější: tak bylo uvést na str. 25. n. př. staré imperativy *pamisakai, sá kaymi, sá kay mi*. Podivným omylem octlo se ve slovníčku jméno „*padejejemas, -o, subs. m.*“; *padeieieimus* nemůže býti přec ničím než dat. pl. jména *padéjéjas* (nebo *-jis*). *žalkeius* (str. 65), slovo, s nímž B. jak se zdá neví si rady, je patrnou chybou tisku m. *žalkcius* (t. j. *žalkcius*)*).

Slovo toto vyskytá se na místě, jež pro svou zajímavost budiž tato přeloženo; překladatelé litevští patrně užili zde příležitosti, promluvit do duše Litvanům, tak houževnatě lpícím na názorech i zvycích pohanských (srv. předmluvu nejstaršího katechismu z litevského překladu Lutherova Enchiridia z r. 1547). „Učitel: Kdo přestupuje toto (t. j. první) přikázání? Žák: Nejvíce ti, kdož vzývají oheň, zmíje (*Giwatés*), hady (*žalkcius*), Žemíny (bohyně země), duchy (*Deywes*), Perkuny (*Perkunas* = bůh hromu), stromy, modly (*elkus*), a zase ti, kdož věří losům (? *burtomis*), znamením (? *žinemus*),... (*nūdinkiemus*) vosku, olova a vejce, losu (? *teymuy*; patrně losování odchýlné od hořejšího) a jiným takovým věcem“ (str. 65 vyd. B.). Dauksza má znění odchýlné: „Ti obzvláště, kteří uctívají oheň, žemínu, zmíje, hady, perkúna, stromy, modly, lesní žinky (*Medeynés*), šotky (*kaukús*) a jiné běsy (*biéssus*), a oni, kteří čarují (? *žinauia*), hádají (*búre*), otravují (? *nūdiā*), olovo i vosk lejí, na penu a na vejce hledí, a kteří tomu věří; ti všichni Boha se odřikají a přistupují k ďáblu a za Pána sobě přijímají“ (Wolt. str. 24, srv. str. XX. n.). Slovu *nūdinkiemus*, od něhož jsou závislé následující genitivy (látky? „tedy z vosku“ atd.), nerozumím; snad nějak je příbuzno s Daukszovým *nūdiā*, přeloženým zde dle Woltera způsobem, snad k místu málo se hodícím. I jiná místa nevím přeložil-li jsem dobře; slovníky dnešní nám u podobných slov jsou málo platny. Originálu Ledesmova ani překladu jiného jsem se nemohl dopřít; že však litevské překlady zde se od originálu odchylují, plyne již z toho, že se liší jeden od druhého.

Josef Zubatý.

*) Také bude sotva pravda, že by *p'* bylo měkkým *p* (str. 12); zde patrně jest apostrofem (jako v *l'*): v. *kayp'* za *kai po* a *p*.

Seznam důležitějších článků z listů odborných.

K. Brandt: *Zur Geschichte und Composition der Ilias.* *)
 VIII. *Das Wiedereingreifen des Achilleus in den Kampf.* (N. Jahrb. f. Phil. 1890, II. 81—104). Koncem zpěvu *T* mizí stará epopea „O hněvu Achilleově“ a objevuje se opět teprve od *X* 25; zpěvy *T* a *Φ* nemožno pokládati za část tohoto původního epu: z toho jde, že stará báseň o hněvu Achilleově i na tomto místě se nám dochovala s mezerami. Brandt konstruuje asi přibližný obsah té části, kterou za ztracenou pokládá, při čemž váhu klade na tu okolnost, že to není část obsáhlá, poněvadž básník se asi držel blavní věci, vyhlýbaje se všemu vedlejšímu. To však nedostačovalo témuž vlasteneckému a velenadanému básníku, jenž jest původcem statí *B* 42—*H* 312, poněvadž tam bylo příliš málo líčeno o vítězném postupu Achajův. Proto část, jež byla původním obsahem *T* 424—*X* 25, přebásnil a vložil tam nynější verše *T* 156—*Φ* 227, v nichž zejména o porážce Aineiově a jiných vynikajících reků trojských píše. Pro toto mínění své Brandt podává důvody. Napřed dokazuje, že *T* 156—352 není písní jednotlivou (Einzellied), nýbrž že vskutku všechno v ní svědčí pro onoho přepracovatele; v témž duchu básněna jest řeč Achilleova (353—63), a rovněž *T* 381—503, *Φ* 1—138, *Φ* 139 až 227. Brandt soudí dále, že s tím, co takto rozšířením staré *μῆνις* povstalo, nebyl opět spokojen básník třetí, druhý přepracovatel. A snaha zvelebiti zvláště Achillea vedla jej k tomu, že k partii dosud projednané připojil statí *T* 1—155 a *Φ* 228 až *X* 24. Pro toto své tvrzení B. uvádí opětně důvody, probíraje jednotlivé oddíly statí označené podobným způsobem, jako to učinil při úvaze o spracování přepracovatele prvního.

A. Scotland: *Das Zusammentreffen der Penelope mit Odysseus vor dem Freimorde und die Fusswaschung.* (N. Jahrb. f. Phil. 1890, IV. a V., 225—252). Kammer pokládá scenu, která připravuje setkání se Penelopy s Odysseem (*q* 492—606), za vložku. Soudí totiž, že Penelope odebrala se k Odysseovi, který na počátku *τ* sám v *μῆναρον* se nalézal, aniž před tím byla rozmluva jejich umluvena; shoduje prý se docela s duchem básní homerských a komposicí jejich, aby se nenucené děj rozvíjel od stupně k stupni. Teprv pozdější básník že se pokusil sceny lehce po sobě jdoucí uvést v bližší spojení. — To je ovšem mínění správné, ale že by k athetesi dostačilo, o tom Scotland pochybuje a míní, že musíme uznati porušení v jednotlivostech, které uvádí, čině leckteré konjektury v některých

*) Srv. L. F. XVII. seš. 3. a 4., str. 315, seš. 5. str. 399.

verších. Ale vyloučiti se ρ 492—606 nemůže. Podobné úvaze kritické podrobuje S. scenu mytí nohou a mnohé verše z τ athe-tuje, v některých navrhuje změnu čtení.

J. Weck: *Θεῶν ἐν γ' οὔρασι κεῖται*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, XI. 759—769). Kolena jakožto část těla nemohou býti pokládána za sídlo moci; jsou pouze sídlem síly životní a vy-trvalosti. Rovněž mínění, že by se při výkladu slov *Θεῶν ἐν γούρασι κεῖται* měl bráti zřetel na dary obětní, jež prosící kladli na kolena bohů, do klína, nemá platnosti. Komicky působí vý-klad, že by bohové ve shromážděních dary a osudy, kterých se mělo dle úřady jejich dostati smrtelníkům, časem na kolenou byli chovali: o takových věcech se ve shromáždění bohův ne-jednalo, nýbrž o tom, přičilo-li se jednání Diovo přání boha ji-ného anebo naopak. Bráti při výkladu slov naznačených za základ obyčej objímání kolena (*γονυῶσθαι*, *γονυάΐσθαι*, *γούρων ἄπτεσθαι*), rovněž nevede k cíli; a docela nemožno jest dle starých vykladatelů klásti *γούρασι* = *κόλποις*. — Weck probírá místa, kde se výraz ten naskýtá, a přihlíží k platnosti jeho v kon-textu: *P* 514, *T* 435, *α* 267, *α* 400, *π* 129. Na všech těch místech běží o věc povážlivou a spornou, posud nerozhodnutou; netřeba však proto ztráceti mysl. Ale s tím se nikterak dle W. nesrovnává dosavadní čtení *ἐν γούρασι*, nýbrž on navrhuje za to *ἐν γ' οὔρασι*. To snaží se odůvodniti, pojímaje *οὔρασι* za dat. plur. od *οὔρα*; partikule *γ'* zcela dobře odpovídá svému vý-znamu „wenigstens, auf jeden Fall, immerhin“. I překládá do-tyčné místo slovy „das liegt noch bei den göttlichen Träumen.“ — Na konec pojednání Weck dokazuje, že epitheton *ἐριούρης* souvisí — prý — se subst. *οὔρα*, *οὔρασι* (der traumreiche, traum-bringer.) — Adjectivum *ἀκάκητα* uvádí v souvislost s *ἀκάω*, *ἀκαλ-ζομαι* (= *ἀκακώ*, *ἀκακίζομαι*).

R. Peppmüller: *Zur Composition der Hesiodischen Werke und Tage*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, X. 641—656). Mínění Kirchhoffovo o vzniku Hesiodových *ἔργα καὶ ἡμέραι* jest toto: on rozeznává dvě hlavní vrstvy (Schichten), z nichž prvá tvoří cyklus písní, které se obírají určitými osobnostmi, totiž Perseem a králi. Tyto písně nejsou organickými částmi jednotné kom-posice, nýbrž povstaly od sebe neodvisle, samostatně. I rozeznává Kirchhoff celkem 8 takovýchto „Einzellieder“, z nichž 4 povstaly v dobu tutouž, ostatní jindy. Nápadná jest při tom píseň osmá, která jest proti ostatním nepoměrně delší a zcela jiného rázu, vztah její k ostatním je velmi volný. S tímto míněním Pepp-müller celkem souhlasí, ale leckde se odchyluje, zvláště míní, že všech 7 písní činí jednotnější celek, což odůvodňuje. Vrstva druhá sestává z přídavků, patřících nejrozličnějším dobám, a obsa-huje nejen menší interpolace, nýbrž i větší vložky a sice mytho-logické.

J. Krejčí.

Athény. Črty cestopisné a vzpomínky z minulosti. Ličí dr. *Justín V. Prášek*. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty. 1890. (Dodatek ke kritice, uveřejněné v Listech fil. XVIII. str. 104 nn.)

Na posudek své knihy „Athény“ p. Prášek sám neodpověděl. Zaznamenáváme to výslovně, ježto mlčení při výtkách p. Práškově učiněných jest svědectvím velmi výmluvným. Za to však ujaly se p. Práška v Kolíně vycházející „Polabské Noviny“ dne 16. dubna t. r., kteréž otiskují list konservatora epigrafického ústavu v Athenách p. Lollinga, psaný prof. Práškově dne 2. dubna t. r. V listě tomto dosvědčuje Lolling p. Práškově, že v Athenách vskutku byl „leider etwas kurze Zeit (etwa 14 Tage)“. K tomu připojují „Polabské Noviny“ poznámku, že prý se nyní „osobní“ odpůrci p. Práškově mohou přesvědčiti, kolik dní v Athenách byl.

Vypočetli jsme na základě vlastních údajů p. Práškových o směru jeho cesty tam i zpět, že v Athenách mohl pobýti pouze čtyři, nejdéle pět necelých dní. Kdyby bylo tvrzení Lollingovo správné a nezakládalo se na omylu, nemohl by ovšem býti správný náš výpočet. Ale v tom případě, jestliže totiž p. Prášek vskutku, jak p. Lolling tvrdí, v Athenách pobyl asi 14 dní, nemohlo by zase býti pravda nic z toho, co p. Prášek o podrobnostech své cesty do Athen a o pobytu svém v Cařihradě sám tvrdí.

Pan Prášek nemohl odjetí dříve z Kolína než 1. července 1890; nebo máme toho jisté důkazy, že ještě 30. června byl v Kolíně.

P. Prášek byl už 24. července, ne-li dříve, v Pardubicích. I to máme dosvědčeno svědectvím naprosto spolehlivým.

Podle vlastních svých údajů dílem tištěných, dílem písemných jel p. Prášek z Vídně až do Ruščuku po Dunaji parníkem (plavba ta trvá celé čtyři dni; srv. jeho vlastní slova ve Zlaté Praze 1886 str. 543), odtud dráhou do Varny (ib. 636), z Varny po Lloydovém parníku „Dianě“ do Cařihradu (ib. 636 a 731), z Cařihradu opět po Lloydovém parníku „Melpomeně“ do Athen (ib. 1887 str. 347). Zpátky jel „touž cestou“ až do Cařihradu, kdež (na zpáteční cestě, dle listu jeho, který máme v ruce) zdržel se tři dni. Kudy jel z Cařihradu nevíme; sotva se však mylíme, tvrdíme-li, že nejel zpět zdlouhavou cestou po Dunaji, nýbrž rychlejší cestou z Varny do Ruščuku přes Bukurešť a Pešť do Vídně dráhou.

Na základě těchto jeho údajů lze si pomoci seznamu jízdních pořádků drah a parníků v Hendschelově Telegraphu z července r. 1886 — kdy p. Prášek cestu svou vykonal — vy-

počísti na hodinu a minutu, kdy pan Prášek do Athen přijel a kdy musil nejpозději odjetí, byl-li už 24. července v Čechách.

Čechy opustil p. Prášek teprve v první dni července. Lloydový parník z Cařihradu do Athen jezdí jen jednou týdně: v pátek o 5. h. odp. (Hendschel 549). Odejel tedy p. Prášek z Cařihradu teprve v pátek 9. července (neboť o pátku 2. července nemůže přece býti řeči) a dle tohoto pevného bodu jeví se postup jeho cesty takto (dle Hendschela 464, 540, 541, 549):

Z Vídně vyjel v sobotu 3. července o 7 h. ráno (nebo v pátek 2. července, což podstatu vý- počtu nemění). ¹⁾ Do Pešti přijel v sobotu 3. čce. o 6 h. 45 m. večer Z Pešti vyjel v sobotu 3. července o 11 h. večer Do Bělehradu přijel v neděli 4. čce. v 9 h. večer Z Bělehradu vyjel v pondělí 5. čce. v 6 h. 15 m. ráno Z Turn-Severina vyjel v úterý 6. čce. 5 h. ráno Do Ruščuku přijel ve středu 7. čce. v 6 h. ráno Z Ruščuku vyjel ve středu 7. července v 8 h. 52 m. ráno. Do Varny přijel ve středu 7. července ve 3 h. 48 m. odp. Z Varny vyjel ve středu 7. července ve 4 h. 30 m. odp. Do Cařihradu přijel ve čtvrtek 8. července v 7 h. ráno. Z Cařihradu vyjel v pátek 9. července v 5 h. odp.	} Čtyři dni plavby po Dunaji.
--	-------------------------------------

Plavba do Athen trvá asi 37 h. (Hendschel 549; Meyer XIII).

Do Athen přijel v neděli 11. července (v pravoslavný svátek sv. Petra a Pavla). Ráno o 6. h. přijel p. Prášek do přístavu, odkudž jest ještě tři čtvrti hodiny jízdy vozem do města (Zl. Pr. 1887 str. 698).

V sobotu 24. července byl již p. Prášek v Pardubicích. P. Prášek jistě užil pro plavbu zpáteční zase Lloydů, jenž vydává i zpáteční lístky s platností jedno- až čtyřměsíční²⁾. Lloyd tehdy jezdil z Athen do Cařihradu jen jednou týdně: ve středu o 6. h. odp. (Hendschel 549). Z Cařihradu do Varny (dle Meyera 19 jezdí tu jenom Lloyd!) jel parník za týden dvakrát: v úterý a sobotu o 3. h. odp. (Hendschel 549). Odjezd p. Práška Lloydem mohl se státi (nehledíc k nějaké nepředvídané překážce) jen ve středu. Středy

¹⁾ Z Bělehradu do Ruščuku jezdí totiž parník dunajský, po němž p. Prášek jel, jen třikrát týdně, v pondělí, ve čtvrtek a v sobotu. Mohl tedy z Bělehradu jeti parníkem do Ruščuku až 5. července, at vyjel z Vídně 2. nebo 3. července.

²⁾ Víme, že mimo Lloyd jezdí také parník italský (v sobotu), řecký (každé druhé pondělí) a francouzský (ve čtvrtek), avšak nebéřeme jich v počet, poněvadž na věci nemění buď zcela nic anebo pramálo, a mimo to jsme přesvědčeni, že jich p. Prášek jistě neilůž

pak v červenci 1886 po jeho příjezdu do Athen zbývají tři: 14/7, 21/7, 28/7. Tato poslední jest úplně mimo počet, jak jde i z našeho udání (24. července byl již doma) i z vlastní zmínky p. Práškovy („vrátil se koncem července“) i z Kolínských Novin od 31. července („mešká v Pardubicích, zanášeje se rovnáním . . .“). Ale ani středa 21/7 nemohla býti dnem odjezdu. Byl by přijel do Cařihradu v pátek (23/7) a zdržel-li se tam, jak sám praví, tři dny, byl by odjel z Cařihradu teprve v úterý (27/7) a dorazil do Varny ve středu (28/7). Odtud měl před sebou dlouhou cestu dráhou přes Ruščuk, Bukurešť, Pešť a Vídeň do Pardubic. Ale p. Prášek byl viděn v Pardubicích již 24. července a také Kolínské Noviny již před posledním červencem věděly, že „mešká“ v Pardubicích a „zanášá se“ rovnáním vědecké kořisti. Byl tedy patrně už nějaký den v Pardubicích, kdežto mohl 28. července býti teprve ve Varně, kdyby byl vyjel z Athen 21. července. Odjel tedy z Athen ve středu 14. července anebo, stalo-li se snad nahodilě zpoždění parníku, ve čtvrtek 15. července ráno, což na odjezdu z Cařihradu do Varny nemusí nic měniti. S pobytem v Cařihradě jevila by se cesta jeho takto (dle Hendschela 549):

Z Athen vyjel ve středu 14. července o 6 h. odp.

Plavba z Athen do Cařihradu trvá kolem 37 hodin.

Do Cařihradu přijel v pátek 16. července o 7 h. ráno.

Pobyt v Cařihradě { sobota 17. července,
neděle 18. července,
pondělí 19. července.

Z Cařihradu vyjel v úterý 20. července o 3 h. odp.³⁾

Do Varny přijel ve středu 21. čce. o 5 h. 30 m. ráno.

Z Varny mohl p. Prášek užiti buď východního vlaku expressního (ve středu a neděli, Hendschel 464) anebo vlaků obyčejných (ibid. 409 a 64—65). Při nepřetržité jízdě mohl býti 23. nebo 24. července v Pardubicích.

Je-li tedy pravda, co p. Prášek sám o své cestě napsal, mohl pobýti v Athenách jen čtyři dny, obědval tam čtyřikrát,

³⁾ Tvzení p. Práškovy, že se na zpáteční cestě zdržel v Cařihradě tři dny, nemůže býti přesné. Chtěl-li se p. Prášek vůbec na zpáteční cestě v Cařihradě zdržeti déle než den, musil z Cařihradu vyjeti až v úterý 20. července. Z Athen mohl vyjeti buď parníkem Lloydovým ve středu dne 14. července odp. nebo parníkem společnosti Messageries maritimes ve čtvrtek dne 15. července odp.; v prvním případě přijel do Cařihradu v pátek, v druhém v sobotu. Ježto Lloydový parník z Cařihradu do Varny jezdí jen v úterý a v sobotu, byl by se musil p. Prášek v prvním případě zdržeti v Cařihradě pět, v druhém čtyři dny (den příjezdu a odjezdu v to počítáje). Tvrdí-li p. Prášek, že se zdržel na zpáteční cestě v Cařihradě tři dny, nepočítá den příjezdu a odjezdu, nýbrž jen plné dny v Cařihradě ztrávené.

ztrávil tam tři (po případě čtyři) večery a zažil tam jednu neděli a po případě kousek jednoho čtvrtka. A přece mimo jiné líčí čtenářstvu, že „při stole bývávaly živé rozhovory zvláště ve čtvrtky a v neděli“, že „mnohdy ujednávány společné vycházky do okolí“, že „jednoho čtvrtku z rána vzal do ruky Journal d'Athènes“ atd.

Pan Prášek má tedy na vybranou: Je-li pravda, co tvrdí Lolling, že byl v Athenách asi 14 dní (čas to pro „autoptické studie“ také dosti krátký), pak musil p. Prášek, který vyjel po 30. červnu 1886 a vrátil se před 24. červencem t. r., jeti co nejrychleji a bez zastávky do Athen i zpět. Pak nemohl jeti zdoluhavou cestou po Dunaji, jak v cestopisu svém tvrdí, ani se zdržeti na zpáteční cestě tři dni v Cařihradě. Nebo ve 24 dnech nikterak nelze vykonati takovouto cestu do Athen, zdržeti se v Athenách 14 dní a na zpáteční cestě ještě tři dni v Cařihradě. Je-li však pravda, co tvrdí p. Prášek o směru své cesty a o svém pobytu v Cařihradě, musí tvrzení Lollingovo zakládati se na omylu. Tertium non datur. Vyzýváme tudíž p. Práška, aby nekryl se za tvrzení lidí cizích, kteří o délce jeho pobytu v Athenách mohou býti špatně zpraveni anebo se sami už na věc dobře nepamatují, a raději nám sám přímo řekl, kdy do Athen přijel, kdy odjel a jak dlouho tam pobyl, zvláště pak, aby nám vysvětlil, co je pravda, zdali jeho líčení cesty do Athen a pobytu v Cařihradě či tvrzení Lollingovo⁴⁾.

V „Polabských Novinách“ ze dne 16. dubna t. r. jest též řečeno, že list p. Práškův jest v redakci uložen. Prof. Král požádal 18. dubna jednoho známého mu pána v Kolíně, aby do redakce „Polabských Novin“ došel a list si prohlédl. Dostal obratem pošty za odpověď, že list v redakci uložen není. Byly tedy podniknuty kroky jiné, kterými bude, jak doufám, zjištěno nade vší pochybnost, byl-li p. Prášek v Athenách čtyři dni či déle. O výsledku jich neopominu podati zprávu.

J. Novotný.

⁴⁾ Tvrzení Lollingovo může se zakládati i na sdělení někoho jiného. P. Prášek sám různým osobám různě o délce svého pobytu v Athenách vypravoval; máme toho doklady, že jednomu krajanu v Athenách tvrdil, „že je tam už tři neděle“, jinému zas, že byl v Athenách 16 dní, dle Lollinga tam byl „as 14 dní“ atd.

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Рѣзати, рѣжж, рѣжени vb. dur. stslov. hinnire, **кони рѣжжѣ** Sup. 2. **кони рѣзжж** Psalt.-Pog. **рѣзание** n. subst. vb. hinnitus, **рѣзательнѣ** adj. hinniens, **по-рѣзати, -рѣжж** vb. pf. hinnire, bulh. **ѣрза-** them. inf. uvedeno v Lex. II. — v užívání jest civilè hinnio, slov. rzati, hrzati, -zam i hržim, nesprávně hržiti hinnire, rzatati vb. iter. „rzače hinnit“, Lex. rzitati vb. iter. Lex. id. hrzanje, n. hinnitus, Habd. rzatanje id. Meg. charv. hrzati, hržem vb. dur. hinnire, hrzanje hinnitus, za-hrzati, žem vb. pf. hinnitum edere, srb. rzati, ržem vb. dur. hinnire, rzanje, n. hinnitus, za-ѣrzati, -ѣržem vb. pf. hinnitum edere, rus. ржѣть, ржу vb. dur. hinnire, ржѣени (strus.) Op. 2. 3. 161. „**комони (equi) ржѣть за Сѣлою**“ — Igor II. 26. ржѣние, n. subst. vb. hinnitus, за-ржѣть, -ржу vb. pf. hinnitum edere, mrus. рзати, ржу (Holov. mrus. gram. p. 144.) id. — v Lex. II. uvedeno irzaty, ržaty; iržaty (Etym. Wb.), pol. rżać vedle rzeć, rże vb. dur. part. praet. act. II. rżał, a) hinnire, b) głos wydawać, mówiąc o łosiu, rżanie, rżenie subst. vb. hinnitus, rża, rżawa id. za-rżać, -rzeć, -rże vb. pf. hinnitum edere, čes. zastar. rzati, ržu hinnire, rugire „povezů pardusy, lvy . . . i což . . . přelutě divie (sic) zvěři, ježto, kletcemi lomieci, rzala. Alex. — ve Výb. I. 165. 10—15. vytištěno chybně: ržala; vyskýtá se také vedlejší forma hrzati hinnire, kdež počát. *h* jest předsuvkou,

„nejeden tu komoň hrzal,

svá podkovú cest potvrzal“. Alex. Výb. I. 1109. 31.

— tam sice vytištěno hržal, ale rým potvrzal pokazuje k tomu, že třeba hrzal čísti; slk. hrzať, inf. z domyslu stanovený, hinnire, Jung.-slovn. uvádí hržeti, což jest sotva pravé, čte se také: „kůň hrží“ — řehce, Koll. „ide konsk vraný po poli hržící“. Koll.-zpěv. 229. hluz. ržeć, ržu vb. dur. sonare, resonare, za-ržeć, -ržu vb. pf. sonum edere, rženje sonitus, rža resonantia. V Miklosich-ově stslov. Lex. II. uvedena jsou ve článku рѣзати lit. slovesa aržti, eržti, kterých jsem ve pramenech lit. najíti nemohl; možná tedy, že se zakládají pouze na dohadu; kdyby v lit. jazyku skutečně taková slovesa ve značení: řebtati hinnire nebo řvāti rugire, rudere se nacházela, pak by bylo pravdě podobno, že stslov. ržzati vyvinulo se přesmykem hlásek asi z *arzati nebo pozdějšího *urzati. Řečená slovan. slova bývají také sestavována s lit. ẽržilas, lot. ẽrzelis equus admissarius hřebec, jako by ta stat. jména pocházela od slovesa s ržzati srodného, což jest ale pochybné, mohou také býti jiného původu. V takových okolnostech nebude snad nemístné, pronést mínění, že uvedená tu slovan. slova mohou kořenem býti ve spojitosti s lat. rūg-io, -ire řvāti, rug-itus řevot, kořen rūg, řec. ῥ-ρῡγ-εῖν inf. aor. 2. brüllen, zu schreien vermögen, ῥ-ρῡγ-ον aor. 2. ῥ-ρῡγ-μῆλος řevoucí (o býku), ὠ-ρῡγ-ή, ὠ-ρῡγ-μός řevot dravé zvíři; srov. také řec. ῥῡζω (z ῥῡγγω), ῥυζέω knurren, bellen, kořen ῥῡγ.

Рѣбѣна rus. Mar. la lisse, préceinte, Barkholz, tlustá prkna přibitá okolo vypukliny loď (ke vstupování a vystupování); utvořeno, jak se zdá, na základě stejnoznačného angl. riband (Mar.) a přispůsobeno tak, jako by odvozeno bylo od рѣба piscis; možno ale také, že to slovo odvozeno od holld. rib, požebernice (požeberní dřevo) korábu; holld. rib, ribbe prvotně: žebro costa, srodné se slovan. reb-ro čes. žebro na místě řeb-ro.

Rydat sa, -dám sa s předponou z, na místě vz-rydať, slk. surgere, se tollere, se levare, „zrydej se!“ Kollár; tedy bez se tollere, levare, elevare; tvar stslov. byl by asi *ръз-ръдати, -мъ; kořen rud nebo rūd = рѣд. Možná, že to sloveso jest kořenem ve spojitosti se skr. ruh z rudh (1. par.) prodire, nasci, crescere, rôhati z *rôdhati 3. sg. praes. act.; s před-

ponou adhi (super, ad) ascendere; intrans. alis se levare, sublimare petere; causat. tollere, levare, elevare, také s předponou *ā* (ad) ascendere, causat. efficere, ut quis ascendat, tollere, levare, *ā-rôdha-* (th.) m. vectus (equo, elephanto etc.), na místě *ā-rôdha-*.

Rydati se, -ám se čes. zastar. fremere reptati, nespokojenost hlasitě na jevo dávat, sápati se, bouřiti se, reniti, rebellare. „Proč sú sie rydali (bouřili se, Proch.) národové, quare fremuerunt gentes“ — Ps. Ms. 2. 1. rydanie n. (obs.) furor „Zabylstvím a rydáním se všech stran roznícený.“ Boč. ms. 1410. Přestaň od hněvu a upust od rydanie! Ž. kap. 36. 8. ryd, m. (obs.) furor „Hněv tvój a ryd hněvu tvého“. Ž. kap. 68. 25. Ne v rydu tvém treskci mne! ibid. 37. 1. Rozhněval sie rydem Hospodin. ibid. 105. 40. (Čel. Dod. p. 40, b) prvotné značení stat. jmén rydanie, ryd bylo asi: perturbatio animi. Slova uvedená jsou, jak se podobá, jiného původu, než stsl. *рыдати* flere, lugere, rus. *рыдать* plorare a t. d. Srov. skr. *vi-rôdha-s*, m. discordia, dissensio, inimicitia, *vi-rôdhin* repugnans; *vi* jest předpona; Bopp sestavuje ta slova s kořenem *rudh* (7. par. atm.) impedire; s předponou *abhi* perturbare; *upa-rôdha-s*, m. turbatio (úpa praep. praef. ad).

Рыгáть, -áю s předponou *от-* vb. dur. *от-рыгнѹть*, *ны* vb. pf. rus. reverti, de morbis, *от-рыжка* f. reversio morbi; ta slova poukazují významem svým ke skr. *rug-ā* f. morbus, aegritudo, *rôga-s*, m. id. *rôg-in* aegrotus (*ô* z *au*), kořen *rug* (6 par.) frangere, *rug-ná* (th.) fractus; sotva se ale dají oddělit od rus. *от-рыгáть, -рыгнѹть* ructare, eructare, ruminare; čes. řihati, stsl. *рыгати* ructare, rus. *от-рыжка* ructus; jest se tedy domnívati, že i slovan. slova, značící ructare, jsou s uvedenými skr. slovy ve spojitosti, k nimž také slov. *rizavica*, *rezalica* (na místě *ръzalica*) žába, aestus ventriculi patří.

Рыгнѹти, -нѹ vb. stsl. *gustare* okusiti může býti jiného původu, než stsl. *рыгати* ructare, čes. řihati na místě **ryhati* atd. — Kmen jest *рыг*, kořen asi *ръг*; slovo řečené může býti ve spojitosti s lit. *rag-ą* uti, *-ąju* gustare, skr. *rag* (10. par. *rāgájāmi*) gustare, tak že by stsl. *ръг* bylo se vyvinulo z *rag*.

Rygować pol. lineas ducere, lineis signare, mit dem Rostral linieren, ze vlask. rigàre = tirar linee délati linie; to sloveso spočívá na riga řádek, řada, pruha, rigo pravidko, lineál; od rygować odvozeno rygowaľnica hladidlo, das Glattbein, der Polierknochen der Schuhmacher.

Рук, kořen stslav. rugire, mugire: **рыкати**, -каж vb. dur. a) rugire, **рыуоу** 1. sg. praes. Trigl. **рыкajúче** **ны** **днени** **зетрне** Sabb.-typ. **рыкаста** **яко** **льва** Sim. I. 21. b) mugire, de vitulo, Ichn. **рыканне** n. subst. vb. rugitus, mugitus, **рыкати**, -ня vb. pf. a) rugire, **зетръ** **рыкноу**- Bus. 979. **яко** **льк** **рыкноуе**- Alex.-Mih. 15. — b) tonitru emittere, **рыуанне** n. rugitus, subst. vb. od ***рыуати**; slov. charv. rikati, -kam i ričem vb. dur. riknoti slov., riknuti charv. -nem vb. pf. rugire, charv. také lamentari, srb. rikati, ričem vb. dur. mugire, riknuti, -nem vb. pf. mugitum edere, rus. **рыкать** i **рычать**, -чý vb. dur. **рыкнýть**, -нý vb. pf. rugire, mugire, **рыкать**-ся coitum appetere (de porcis), **рыканіе**, **рычаніе** subst. vb. rugitus, mugitus, mrus. **рыкати**, pol. **ryczeć**, -czę vb. dur. **ryknać**, -nę vb. pf. rugire, mugire, čes. **ryčeti**, -čím vb. dur. **ryknouti**, -nu vb. pf. a) rugire, mugire, rudere, b) vociferari „— pohané před modlami rozličné ryčí“ Leg. slk. **ryčať** rugire, hluž. **ryčeć** vb. dur. rugire, mugire, strepere, slov. charv. srb. **rika** rugitus, mugitus, srb. **rikavac** (kašalj) tussis anheľa, stslav. **рыкъ**, rus. mrus. **рыкъ**, rugitus, pol. **ryk** id. čes. **ryk** 1. id. 2. vociferatio, tumultus, „uslyšav — — ryk hlučný,“ multorum loquentium audito tumultu. Troj. 17. 2. **ryčný** adj. tumultuosus, clamosus, „ryčných her obecně šetrili.“ Troj. — slov. **ručiti**, -čím rugire, mugire, rudere, ejulare, **ruk** = fije cervorum coitus appetitio, charv. srb. **rukati**, **ručem** vb. dur. mugire, **ruknuti**, -nem vb. pf. mugitum edere, **rukáňe** subst. vb. mugitus ursi, bovis, **ruká** id. slk. **ručať** rudere, mugire „krávy ručaly“; hluž. **ručecć**, **rukacć** mugire, rudere, de cervis coitum appetentibus, kašub. **rukac** coitum appetere (de porcis).

Srodná jsou:

1. lot. **rjūk-t rjūcu**, starší **rūkt**, **rūcu**, rugire, rudere, fremere, strepere, etiam tonare „Pērkons rjūc“ (tonat), **rukjis** murmurator, **rūc-ens**, **rūc-ēns** rugitus, mugitus, strepitus, **no-rūkjēt** objurgare, increpare; 2. zdá se, že i lit. **ruk-alė**

(žem.) sova ulula kořenem ruk (ululare) sem náleží; 3. stněm. ruh-en, roh-ôn rugire (Holtzm. p. 248.); srodným může také býti dněm. střed. (mnd.) rugen (rugg-en) rugire, rudere, vociferari, tumultuari, strepere „de louwen ruget“; *g* může v tomto slově dněm. státi na místě *k* nebo *h*, jako na př. v rugge dorsum = hněm. Rücken, id. nebo v rugen (rugg-en) vb. = hněm. rauhen.

Рымъ rus. (Mar.) Ankerring kruh, k němuž přivazují lana lodní; jak se podobá, z holl. riem vinculum, lorum.

Рына pol. jakási ryba, anděl mořský squalus squatina? — jak pravdě podobno ze řec. lat.: řec. ῥίνη, eine Haifischart mit rauher Haut, die man zum Abglätten des Holzes gebrauchte, lat. rhina, mořská ryba z rodu lidojedův neb vlkův mořských; také vlask. rina anděl mořský.

Рында rus. obs. armiger principum; původu skandinávského; jest, jak se zdá, ve spojitosti s dán. rinde, rende vb. currere, rend cursus, švéd. ränna currere, rinna currere, fluere, tak že by prvotné značení slova рында bylo: cursor, srov. co do významu sřněm. renner cursor, armiger, odkud čes. zastar. ryněř assecla, armiger.

Рында rus. Mar. „la sonnerie de midi“ zvonění o poledni; jak se podobá, ze švéd. ringa zvoniti pulsare campanam, dán. ringe id. et tinnire, ringen subst. sonitus campanarum — *d* po *n* ve slově rus. by dle toho stálo na místě *g*.

Рыпати, -пу i -пám vb. dur. rýpnouti, -nu vb. pf. čes. fodere, ruere, hluž. rypac i rympac vb. dur. rypnyć -nu vb. pf. a) id. b) pabulum vellere, de pecore, Futter rupfen, so rypnyć se paululum movere, čes. rypák rostrum porcorum, hluž. rypak 1. id. 2. Rübenstecher — a jiná; kořen rūp, руп; srov. skand. rjúfa vb. (1. sg. praes. rýf, 1. sg. praet. rauf, pl. rufum) rumpere, findere, kořen ruf, raufa, reyfa spoliare, starší značení: vellere, evellere, avellere, reyfi n. das Gerupfte, také ovčí vlna; srov. také got. raupjan vellere, evellere, ags. reófan (praet. sg. reáf, pl. rufon) rumpere, findere, koř. ruf, stněm. rouf-an, rauf-an, sřněm. rouf-en, vellere runcare. Sem náleží, jak se podobá, mor. dial. (val.) zá-rypa = hluboký příkop.

Вураć, -пам vb. dur. rypnać, -nę vb. pf. pol. crepare, crepitare, strepitum edere, clamare, mrus. рыпѣти (inf. z dohadu

stanovený) **рыплю** sonare, resonare, tinnire, strepere: **рыпять** скрипки (housle) Map. str. 14. srov. skand. raup-a gloriari, prvotné značení mohlo býti: strepere, strepitum edere.

Рыскать, -аю i **рыщу** rus. ferri, currere, cursitare, vagari atd., v. **Риск**, kmen stslov.

Рыспивý čes. zastar. crispus? „Item na pstruhy vezmi pávové péro aneb kohuta ryspivého, obtočiz hedvábim okolo udice.“ Gád. rkp. (o ryb.) — kmen ryp; srv. stněm. rusp-an vb. inhorre, rigere, ježiti se (o vlasech), sřněm. ruspel-hār „cincinnus“ kučeravé vlasy; vlask. ruspo adj. asper, scaber, horridus — z german.

Рысь f. rus. gradus tolutilis klus, klusání koně, бѣжать рысю tolutim ferri s. incedere klusati, **рысакъ** le trotteur klusák, **рысийтый** adj. qui celeriter tolutim incedit, -стая лошадь dobrý klusák (kůň); srov. švéd. rus-a citato cursu ferri, prorumpere, cum impetu ferri.

Рысь, m. gen. -си stslov. pardalis, аште **прѣмѣннѣ** **рысь** **пѣстро** **тѣмнѣ** **скои** - Svjat. — panthēra; slov. ris, m. lynx, tigris; „leopardus, lupus cervarius“, Lex. ris pigast (na místě pégast) panthēra, ris a lynx, Meg. leopardus, Jan. risev, gen. -svalynx, charv. srb. ris id. charv. také tigris, riso-pas lynx jest nový útvar, rus. mrus. **рысь**, m. lynx, pol. ryś, gen. -sia 1. id. 2. obs. pardus, panthēra, čes. rys, gen. -sa m. lynx, 2. panthēra (obs.) Aqu. rys pardus Com.-jan. 195. hluž. rys zastar. lynx, slov. risena f. panthēra, rus. рысенокъ catulus lyncis, čes. rysina, srb. risovina pellis lyncis, slov. risovina pellis tigridis, risast adj. maculosus getigert, stslov. **рысий** adj. pardalis, rus. **рысий** lyncis, -**мѣхъ** pelles lyncis, **рысье** зрѣніе oculi lyncei, pol. rysí adj. lyncis, pardalis, čes. rysí adj. id. Slova uvedená jsou, jak se podobá, ve spojitosti se skr. ruš-ánt (věd.) rutilans, vůbec světlé barvy, kmen ruš z ruk; s ve slovech slovan. stojí tedy na místě prvotného **k a m** na místě **u**; srodná jsou: lit. lúszis lynx, lot. lūsis, stprus. luysis id., sz lit. s lot. stprus. z **k**; stněm. luh-s (pl. luh-sā) sřněm. luh-s, kmen luh, s suff. nēm. Luch-s skand. loh-s, ags. lox, dán. nizonēm. střed. los lynx — vyražením hrdel. souhlásky před **s**; řec. **λύξ**, gen. **λύκος** id. Kmen **λύκ** s **v** na místě původního **u** i vsunutým **n** před **k**,

lat. *lynx*, gen. *lynx-is*, *rys*, ostrovid pochází, jak se podobá, ze řec. — počát. *l* slov lit. lot. *stprus*. german. i řec. lat. pošlo z *r*.

Ryšiti, -ším vb. dur. čes. = rychle hnáti *impellere*, *incitare* (Rosa), *po-ryšiti* vb. pf. id. *pře-ryšiti* vb. pf. příliš poháněti, hnáním unaviti, zemdleti, schvátiti, *nimis agitare*, *fatigare*, *u-ryšiti* = uhnati, hrozně ty koně uryšil, *nimis agitavit equos*, — se *fatigari*, *u-ryšený* = uhnáný *fatigatus*, *rýšlo momentum* stroj, kterým se něco prudce žene. Kořen asi *rūch* *рхх*. Ta slova jsou spol. původu s *рушити* *mrus*, *ruszyć* pol. *movere*, *kt. v*.

Rytować so vb. dur. hluž. *coitum appetere*, *coire* (de *pecore*), *rytaty*, *rytowy* adj. *coitus appetens*, *rytaw* 1. *appetitio coitus*, 2. *vacca saepe coitum appetens*, *rytawka* Borstengras, Krant gegen die Brunst; kořen *ryt*; slova tato jsou stejno-kořená s lot. *rūte* f. *tempus*, *quo canes coitum appetunt*.

Рызь, s předponou *объ*: *обрызь* asi tvárnost, podoba, způsob, *species*, *imago*, *typus*, *effigies*, *simulacrum* „съ мовдръини уликы бесѣдоюще скоро къ обрызы нхъ прѣстакниъ сѧ. Bus. 297. (прѣстакниъ сѧ *mutari*); v jiných pramenech se to slovo nevyskytá; nevězí-li v tom chyba, tak že by na místě *обрызы* mělo státi *образы*, mohlo by slovo řečené býti ve spojitosti s lot. *raudzīt* (z **raugīt*) *raugu*, -*dziju* *spectare*, *raudzītē-s* *adspicere*, *observare*, *apparere*, *videri*, *raug-s* muška na ručnici, *acu raugs* pupilla, *no-raugs* (no- předpona) vzor, *vid*, *podobenství* *exemplar*, *specimen*, *imago*; v. Růz (s předponou *po*).

Ръвѣнь adj. stsllov. *aemulans*, *рѣвѣнь* Kruš. — *ζηλωτής* horlitel, napodobitel atd. bulh. *reven* adj. *studiosus* (*alicujus rei*), *ardens* horlivý, pol. *rzewny*, *rzewliwy* adj. *alacer*, *vegetus*, *ardens*, *fervens* „Kto miluje *rzewnie*, ten szaleje pewnie“, *rzewna* miłość; — *rzewny*, *rzewliwy* *tristis*, *moestus*, *effuse flens*, *plorans*, *rzewność*, *rzewliwość* *animi motus*, *aegritudo*, *tristitia*, *rzewnić* *contristare*, *moestum reddere*, až ke pláči pohnouti jsou, jak se podobá, ve spojitosti s *рюти*. *рѣкѣ* *rugire*, charv. *revati* *lamentari*, *kt. v*. — stsllov. *ръвѣнникъ* *ἐριστης* *qui contendit*, **ръвѣнни*, -*ниъ* vb. *aemulari*, *contendere*, ve spisech stsllov. posud známých se to

sloveso sice nevyskýtá, bylo ale zajisté v užívání, jak dosvědčuje subst. **ревнитель**; bulh. *révne mi* (atd.) se placet mihi, revněše se placuit, pol. *o-rzewnić, -nię consolari*, čes. *řevniti někomu aemulari, anxium amoris esse*, „řevnil své ženě“ Us. také *řevniti k někomu* (na př. k ženě) id. *řevnění aemulatio, roz-řevniti koho irritare, roz-řevniti se exardescere, irā incendi, blůž. rjewnić vb. dur. studere alicui rei, contendere (ad aliquid), aemulari, nacheifern, — za někým; zelare, zelotypum esse: rjewnić na někoho, z někým; stsllov. ревнитель, m. aemulator, qui contendit, съ-ревнитель aemulus, bulh. *revnitel* = rus. *ревнитель* horlitel, *зѣлатель*, *ревнительница* *зѣлатрица*, stsllov. *съ-ревнительница* *aemula*, rus. *ревнительный* adj. *зѣлѣ*, *plein de zèle horlivý*, stsllov. *ревникъ* adj. *aemulans, qui contendit, ревникъ*, Sup. bulh. *revniv*, srb. *su-revnjiv* adj. = rus. *ревнивый* adj. „jaloux“ *žárlivý*, *žehravý, -во adv. avec jalousie*, čes. *řevnivý* a) *aemulus*, b) *anxius amoris*, rus. *ревнивецъ m. ревнивица f. une personne jalouse, žárlivá, řevnivá osoba, ревнивость žárlivost „la jalousie, le caractère jaloux“*, čes. *řevnivost* a) *aemulatio*, b) *sollicitudo, suspicioque amantis, ζηλοτυπία*, stsllov. *ревникъ n. ζηλος aemulatio; ερις, εριθεία contentio; βασανία livor závist, sočení, osočování: стрѣлоу -кениа къ срьдци носе Sabb. 24. ревение rixa, Trigl. *рекен- Strum. rus. рвѣние n. fervor, studium ardens, industria, contentio*, stsllov. *ревниство n. zelus, horlivost, řevnivost, žárlivost, ревнистыко Men.-Mih. — očekával bys *ревнистыко — stsllov. ревнисть a) ζηλος aemulatio, b) livor závist, sočení, рекин- Dioptr.-lab. bulh. srb. *revnost fervor, studium ardens*, rus. *рѣвность a) le zèle, la ferveur, b) la jalousie*, stsllov. *ревнистыкъ adj. aemulus, bulh. revnosten*, srb. *revnostan*, rus. *рѣвностный zélé, plein de zèle, fervent horlivý*, stsllov. *ревништа, f. pl. εριθεία contentio; рекинвати, -ноуѣ vb. dur. aemulari, — родителю своему Sim. 1. 30. — соудедохъ своему Sim. Men.-Mih. 205. рекинвати, n. subst. vb. zelus; из-д-рекинвати, -ноуѣ aemulari, по-рекинвати, -ноуѣ imitari, — по бозѣ Sim. 1. 7. — въ-рекинвати (glag.) aemulari, въз-д-рекинвати id., také -рекин- psáno, въз-рекинвати, -ноуѣ a) id. b) *invidere, -рекин- Вон. въз-рекинвати n. subst. vb. indignatio, Glag. bulh. po-revnuva se mi studiosus, cupidus sum alicujus rei, propensus sum ad alqd. mám*****

chuť k něčemu, rimnuvam (dial.) appeto, concupisco, srb. su-*revnovati* = rus *ревновать*, -ную a) être jaloux de — býti žárlivým, b) — чемý imiter, napodobiti, c) — по чѣмъ être zélé pour — býti horlivým k něčemu, *ревнование* l'émulation; la jalousie, *при-ревновать къ кому* être jaloux de — býti žárlivým, *со-ревновать въ чѣмъ* aemulari, „rivaliser de“, *со-ревнование* l'émulation, la rivalité, *со-ревнователь* rival, l'émule, čes. *řevnovati*, -nují aemulari, b) *anxium amoris* esse, *zelotypum* esse, *řevnování* a) aemulatio, b) sollicitudo suspicioque amantis, hluž. *rjewnjować* a) studere (alicui rei), contendere, b) — za někým aemulari, c) na někoho, z někým zelare, *zelotypum* esse, stslav. *рькнь*, f. *ζηλος* Greg.-naz. horlivost, řevnivost, žárlivost, závist, *рькень*, Proph. *рекень* Esai. 11. 13. — Vost. *рькньство* *ζηλος*; *рькньно-ображение* zelus, dle řeč. *ζηλοτυπία*, *рькньно-окражение* id. *рькньно-образъ* adj. aemulus. rum. *răevnè* industria, diligentia, studium ardens, fervor, contentio, *răevni* vb. studiosum esse, operam dare appetere, concupiscere. Kořen stslav. *рьк*; stslav. *рькнь* adj. = *rivīnū* aemulans hodí se značením i tvarem výborně k lat. *rivīnus* žárlivý (z dohadu) „*rivinus* amens ob praereptam mulierem“ (Plant. Asin. arg. 6.); také lat. *rivalis* sok (v lásce), soumilovník jest, jak se podobá, kořenem *riv* s uvedenými slovan. slovy ve spojitosti; *rivalis* se sice obyčejně odvozuje od lat. *rivus* potok, vodovod, průplav i dokládá se, že prvotný význam toho slova: „soused potoku, průplavu, společný účastník průplavu“ přešel ve značení soka; že by ale *rivalis* ve značení soka (v lásce), soumilovníka od *rivus* potok, průplav pocházelo, není pravdě podobno (v Al. Vanič. Gr.-lat. etym. Wb. p. 796.).

Рьяный adj. rus. bystrý, živý; horlivý, prudký, hněvivý, alacer, vegetus, de equis; fervidus, vehemens, iracundus, *рьяность* alacritas; fervor, impetus, vehementia, iracundia; kořen *ri*. Od společného kořene pocházejí, jak se zdá, stslav. *ри-ти*, *ри-тъ* *trudere* (Mikl.-Gramm. III. 123.) *рижти*, -иж id. *рияти* i *ръяти*, *ръжъ* *trudere*, *discutere*, rus. *ринуть*, -ну, *ръять*, *ръю* *prúdece téci*, *prúdece váti* (o větru) „couler rapidement, souffler avec force“; vb. trans. *trudere*; stslav. *ил-рой* *impetus*.

Рыбно n. stslav. vestis, také *ръунахъ* i *рууныхъ*, kořen asi *rik*; srov. lit. *rykas* vas, instrumentum, *rykai* pl. supellex, uten-

silia, instrumenta opificis, lot. rīks = lit. rýkas, rīki pl. armamenta equaria, supellex, instrumenta (opificis), rīku lakats pannus abstergendo inserviens (lakats šátek); srov. co se rozličnosti významův týče, stslov. *poŕxo* supellex, pannus, vestis, také onus, onus navis; srov. také lat. *rīca* Überwurf, Mantel, Schleier, *ricinium* Überwurf, kleiner Frauenmantel, kořen *ric*. Také skr. *rik-thá-m*, n. facultates, bona, opes, *rēknas*, n. id. et heredium dědičný statek, jak se zdá, prvotné značení, mohou kořenem *rič* z *rik* býti příbuzná.

Рѣхъ s předponou *вз-* rus. prov. lacuna in aratione místo při orání přeskóčené, nezorané, mezera v orání; jest společného původu s rus. *про-рѣха* rozparek, kt. v. List. fil. XIV. 91.

Рѣка f. stslov. *fluvius*, *rivus*, *рѣкою наководнакэмо*; Greg.-Mon. 69. *рѣкою салым тоунти* Men.-Mih. *рѣуица* dim. *rivus*, *torrens*, *рѣуька* dim. *rivus*, bulh. *рѣка* *fluvius*, slov. charv. *рѣка* id. srb. *rijeka*, *рѣка* *amnis*, *rečica* dim. *rivus*, rus. *рѣка* *fluvius*, dim. *рѣчка* *rivus*, mrus. *рѣка* = *rika*, pol. *rzeka* *fluvius*, dim. *rzeczka* *rivus*, čes. *рѣка* (dial. *řika*) *fluvius*, starší tvar *řieka* „*řieki* vzplešu (místo *řieky* -šú) *rukama*, *flumina* *plaudent manu*“ Ps. Ms. 97. 8. *řička* dim. *rivus*, hluž. *рѣка* *fluvius*, dim. *рѣчка* *rivus*, dluž. *рјeka*, polab. *рѣка* *fluvius*, *rivus* (*рѣка*, J. P.). Stanoviti možno kořen *rik* *fluere*: mor. dial. (val.) *řičať* *fluere*: *voda řičá* = *teče*; lot. *rik-t*, *rik-u* prvotně *téci fluere*, později = *sa-rik-t* *gerinnen*, *ap-rik-t*, -u *exarescere*, *evanescere*, *de aqua*, vlastně *defluere*; srov. také stněm. *riha* *torrens* (Gr. gr. III. 386.) a zend. *rič* z *rik*, kořen, *alluere*, *ā-rikh-ti*, f. *aspersio*.

Рѣнца hluž. (rostl.) *vaccinium uliginosum* *klikva* *Sumpfheide-beere*; srov. lit. *rainas* adj. *virgatus* *pruhovaný*, zvláště šedo- nebo černo-pruhovaný; *klikva* má listy na spodní straně sivé, „žilaté“ t. j. *pruhované*.

Рѣнь f. břeh *morský*, *pomoří* *littus*, e *conject.*, strus. *изкерже и китръ на рѣнь* (na místě správného *рѣнь*) и отъ толъ про-слоу neroŭнила *рѣнь* Chron. I. 50. 21. Per. *рѣнь* (e na místě *т*) Alex. *аръ къ рѣнь нан пороги*, *vortex*, *cataracta* *vir*, zátočina v řece, *vodopád*, také *skalný*, *příkrý*, *spádité* *břeh*; rus. *рѣнь* f. (*пень*), *breve littus* „*flaches Ufer*“; *locus excensionis*, *přistáníště*, *přistavadlo*; mrus. *рѣнь* = *riñ* *arena*, *glarea*, *la-*

pides devoluti, písek, štěrk, jesep, valouny, Sand, Schotter, Gerölle, рѣнь, дробне камѣне при рѣцѣ; рѣнець arena, рѣнище, рѣновище, за-рѣне Uferstelle, wo sich das Gerölle ablagert, об-рѣнокъ von Gerölle umgebene Flussinsel, од-рѣнокъ, за-рѣнокъ = мѣсце надъ рѣкою. Slova uvedená jsou, jak se podobá, ve spojitosti se stslov. ринаѣти, ринаѣ trudere, -са ruere, rus. ринуть a) vb. trans. trudere; b) vb. intrans. celeriter fluere, „воды ринули съ горъ“ — slov. rinôti trudere protrudere fortschieben, čes. řin-outi se celeriter fluere; kmen rin, kořen ri: stslov. ринаѣти рѣж trudere, skr. ri (6. par.), rijâmi 1. sg. praes. act., ire; také rî (9. par.) rinâmi ire, rî (4. âtm.) fluere, rijatê (3. sg. praes. med.) manat, fluit. Srov. také got. rinnô *χελμαφόρος* bystrina, rinn-an currere, praecipitare se, stněm. rinn'a canalis, aquae ductus, cataracta, rinn-an manare, fluere, labi, delabi, ags. rinn-an currere, scand. renn-a currere, fluere; *n* kmenové slabiky rin (ren) těch slov. german. mohlo by býti ke kořeni přiráženo.

Рѣний, m. stslov. stimulus „рѣний къ оуноу камюу“ — Num. 33. 55. Vost. — srov. lot. ripinât. -aju incitare, agitare, „tummeln“ — kořen rip.

Рѣниѣ n. stslov. *tribulus* a) kotvice plovoucí, ořechorský, bodlavá rostlina vodní; kolčatka, bodlavá rostlina routovitá; b) trojhranná kotvice (na svírání noh), bulh. рѣпѣй, m. trapa natans kotvice plovoucí, kotviceorská, ořechorský, rus. рѣпѣй *arctium lappa* (dim. рѣпѣѣкъ); 2. petit noeud de ruban, Hutschleife; 3. v umění stavitelském: arabesky, рѣниѣ, рѣпѣйникъ, рѣпѣйникъ *lappa*, *radix lappae*, *rad. bardanae*, mrus. рѣпѣйякъ *lappa major*, рѣпѣяхъ = лопухъ *lappa*, pol. rzep a) *lappa minor*, b) *agrimonia*, rzepik id. speciálně *agrimonia eupatoria*, nazývá se také rzepik *pospolity*; čes. řepík *agrimonia*, — lékarský, jinak starček, agr. *eupatoria*; řepík *carduus*, Reš. řepík větší *arctium lappa*, řepík menší *lappa minor* Ackerklette, „kniežete jako řepík (Klette) sie držieše“ - Dal. hluž. řepík *agrimonia*. Kořen rip *рин* nebo *рън*. Ježto jména uvedená značují větším dílem rostliny bodlavé, volno domnívati se, že by slova tu skoumaná mohla kořenem býti příbuzná se skand. rif-a (*reif* praet. sg.) lacerare, dilacerare; stněm. rif-ila, riff-ila nástroj ostrými

hroty opatřeny „ein mit scharfen Zacken besetztes Instrument“, zvláště pila serra. Ohledem na to, že některé z rostlin tu uvedených značí *arctium lappa* Klette, jest ale také možno, že jména těch rostlin jsou kořenem ve spojitosti s čes. řepiti, -pím vb. dur. *facere*, ut *aliquid haerescat*, řepiti se haerere, srb. pod-řepiti se haerere; v. Řepiti se (pod-).

Рѣпнуть, ну vb. pf. rus. *rumpi*, *dirumpi*, *hiscere*: *ледъ рѣпнутъ*; kmen *рѣп*, kořen *рп*, *рп* nebo *рп*; srodnými mohou býti: skand. *rif-na* *dirumpi*, *hiscere* (de *vulneribus*), *rif-a* vb. trans. *rumpere*, *dirumpere*, koř. *rif*; srov. také švéd. *refva* rima, fissura; pak řec. *ῥέπω*, aor. 2. *ῥέπον*, *evertere*, *subvertere*, *diruere*, intrans. *cadere*, *ruere*, *ῥέπια* n. pl. úlomky, rozvaliny, fragmenta, ruinae, kořen *рп*.

Рѣпѣти vb. dur. mrus. *skřipati* (zubami), *frendere*, *stridere* „knirschen“; srov. skr. *رٲٲ* (1. atm. KV.) *sonare*; třeba ale připomenouti, že skr. sloveso toho kořene není náležitě ujištěno.

Рѣсъ m. *veritas*, ve pramenech stsl. posud známých se nenachází; slov. *rěs* re *verā*; *rěs* bylo prvotně subst. i značilo asi pravdu, jak se domnívati lze dle místa následujícího: Če je temu *rěs*? Metl. — stsl. *рѣсънь* adj. *certus*, slov. *rěsen*, -*sn-a*, -*o* *verus*, *rěsnica* *veritas*, *rěsnichen* *verax*, *rěsnoba* *severitas*, *gravitas*, *constantia* Ernst, *rěsnoben* *serius*, *verus*; stsl. *рѣснота* *veritas*, *улика отъ рѣсноты* Lavr. Op. 31. *къ -тоу и по истинѣ* Pass. *по -тѣ уперъ тѣс аληθείας* Op. 2. 1. 149. — Ber. vysvětluje slovem *оздоба*; rus. *рѣснотá* *decor*, *decentia*, *dignitas* (ze stsl.); stsl. *рѣснотнѣъ* adj. *verus*, *рѣснотнѣнѣ* n. *veritas*, *рѣснотнѣнь* adj. *verus*, *veritatis*, -*кѣнь* *corъ* Psalt.-int. saec. XII. -*кѣно* i -*кѣнт* adv. *vere*, *оу-рѣснѣнѣти*, -*нѣъ* vb. *confirmare*. Srov. zend. *rašaň* *stāt* *rectitudo* „*droiture*“ (Anquetil); značení není docela jisté; Burnouf (v. Beitr. VII. 335) uvádí co značení „*la pensée*“ *myšlenka*, vůbec to, co se chová v mysli „*ce qui se tient dans l'esprit*“, kořen *raś*; Bopp-Gramm. III. p. 223 má za to, že zend. kmen *rašaňś* jest dle formy part. praes. i že snad značí *lesknoucí se* (*splendens*), jeho abstractum že tedy značí „*lesk*“ — i srovnává s tím zend. slovem skr. *kofen* *raś*, od něhož odvozeno jest *raśmī*, m. *radius luminis*. Jest-li to

sestavení pravé, možno se domnívati, že starší tvar kmene *rēs* byl **rais* z **raik* i že prvotné značení slov, která nyní „pravdu“ označují, bylo: jasnost, světlost. Se slovan. slovy tu uvedenými bývá také lit. *raiszkus* adj. manifestus, conspicuus, clarus srovnáváno, vedle *raiszkyti* manifestare vyskytá se také *nu-raiszyti* id. Bezz. (*nu-* jest předpona), z čehož vysvítá, že kmen těch slov lit. jest vlastně *raisz*, kterýž se foneticky dobře hodí ke slovan. *рѣс* a také se skr. zend. *raś* z *rak* příhodně sestaviti se dá, neb. lit. *sz* = *ś*, z *k* vzniklé, stává ve slovech příbuzných skr.-ému *ś* z *k* poslému naproti. Také značení těch slov, lit. dá se s významy uvedených tu slovan. slov i s významy srovnávaných zend. i skr. slov sprostředkovati.

Rět, *рѣт* kmen, *prodire*, *provenire*, *descendere*, charv. *pod-rět* f. *pod-rětlo*, n. i *pod-rěklo*, kdež *k* před *ě* stojí na místě *t*, origo, stirps, progenies, slov. *pod-reklo* id. na místě *-rětlo*; slova tato mohou býti ve spojitosti s lit. *rēt-u*, *rētėti* (Kursch-Wb. *riētu*, *riētėti*) *exire ex ovo*, lot. *rēt-ēt*, *-u*, *-eju* *prodire*, *provenire*, *prorumpere*, *oriri*, „*gaisma* (světlo) *rēte*“ *illucescit*.

Рѣтъ s předponou *подѣ-* stsrb. cognomen příjmení „*коѣ се зове подѣтоу хвалоуиѣ*“ Mon.-serb., srb. *pod-rjetlo* cognomen. kořen by mohl býti *рѣ*, *rě* i slova tato býti ve spojitosti s charv. *rě-ti*, srb. *rije-ti*, stsrb. *рѣ-ти*, Mon.-serb. *dicere*, k nimž by praes. (1. sg.) **rějem* **rijejem* svědčil, slovníky ale k těmto inf. staví praes. *rečem* od kořene *rek*; to však není důkazem, že řečené infinitivy s kořenem *rek* ve spojitosti jsou i že dávněji uvedené zde tvary přítomného času v užívání nebyly. Šafařík Rozpr. Fil. p. 506 domnívá se na základě aor. *рѣхъ* *dixi*, (*рѣша* *dixerunt*), že bylo stslav. sloveso **рѣж*. **рѣти* *loqui*, což ovšem býti mohlo, ač se popírati nedá, že právě uvedené tvary aor. (*рѣхъ*, *рѣша*) by také od kořene *rek* pocházeti mohly.

Рѣзати, *-жѣ*, *глаго -зѣжъ*, *-зѣжени* vb. dur. a) *secare*, *сѣжъ* — Pam. 176. *вѣжени* — Holm. *мѣсѣ -зѣжъ* Men.-Mih. b) *contundere*, — *са хопѣсѣдѣи* *bíti se* (ze zármutku, žalosti): — *и дрѣти ламитѣ* (*genas*) Hom.-Mih. 86. *рѣзанинѣ* n. subst. vb. *sectio*, bulh. *réžě seco*, slov. charv. *rězati* *rěžem* *secare*, *resecare*, srb. *rězati* *režem* id., — *vinograd vites putare*, dial. *rizati*, *-žem*;

reziti admordere: rezi n. pr. vino, jabukovača (vinum e malis), řezati (o nápojích), slov. řezlžati scalpere, sculpere, rus. рѣзати, рѣжу secare, dissecare, sculpere, excidere, caelare, — на мѣди; caedere, mactare, — скотину mactare pecora; torqueri, de intestinis, у менѣ рѣжетъ въ животѣ; рѣзати-ся se vulnerare, dissecari, excidi, caelari зѣбы рѣжуться у дитяти dentes prodeunt, infans dentit, mrus. рѣзати (rizaty) рѣжу secare, pol. rzezać, rzeżę vb. dur. rznąć, rznąć na містѣ *rzeznąć vb. pf. secare, caedere, excidere, sculpere; exsecare, castrare; mactare, interficere; rzeżą się zęby, wyrzynają się zęby dentes prodeunt, rzeźanie, n. subst. vb. rzeźanie słupów, obrazów, sculptura; čes. řezati řeži na містѣ řežu, kteréž v obecné mluvě panuje, také řezám vb. dur. říznouti, -nu vb. pf. secare, dissecare, caedere, putare, řezati vinici, kmen yinný, Wq. 1265. amputare, — komu nohu - Us. exsecare, castrare, řezati koně, vola atd. mactare; sculpere; dolorem adferre, dolere „v životě mne řeže“; řezati, říznouti koho verberare, ferire; říznouti koho fig. decipere, říznouti sebou ruere, náhle padnouti, zuby se řeží dentes proveniunt, bluž. rězać, rěžu vb. dur. rěznýć, -nu vb. pf. secare, dissecare; mactare; dolere: mje rěže vedle mje rěza; sternere, prosternere: rěznýć wo zemju; rězanje subst. vb. sectio; dolor ventris, tormina, dlaž. *rjezaś, polab. rězan serro: drawe resang „Holz sägen“ S., rěze (rese, J. P.) i rjoze (rose, S.) dissecat, serrat, vüb-rjózat = ob-řezati (webbryozat, J. P. beschneiden; wibbryasóna J. P. beschnitten) t. j. vübrjazóna. Srodná json: lit. rėž-iu, rėž-ti (riėžiu Kursch.) secare, dissecare, incidere, scarificare schneiden, ritzen, reissen“, pra-rėžiu, -rėžti profezati, su-rėžti a) dissecare, b) verberare, rėž-yti, -au vb. dur. i. q. rėž-ti, rėžýs, m. a) incisura, rima, cicatrix; b) der Antheil einzelner Grundwirte am Gemeindeacker, „Riss, Strich auf der Erde“, ráiž-au, ráiž-yti vb. frq. saepe secare, dissecare, incidere, scarificare; lot. rėzis ein abgemessenes Stück Landes, das zur Arbeit angewiesen wird, prvotně asi: úkrojek segmentum, raize, častěji ve pl. raizes, f. schneidender Schmerz; fig. sollicitudo, raizetě-s vb. sollicitudine affici, sollicitum esse, no-raizēt demetere (e conject.): „mēs savu sēnu esam noraizejuši“, my jsme své seno pracně sklídili, vlastně posekli; kořen lit. riž, lot. riz.

Рѣзкъ adj. strus. audax, Hes., rus. рѣзвый, forma indefn. рѣзовъ, -зв-а, -о adj. alacer, vegetus, petulans, lascivus; alacer, ferox (de equis), рѣзво adv. alacriter, petulanter, lascive, mrus. рѣскии na místě рѣзкии alacer, agilis, strenuus, pol. rzes-ki (místo rzez-ki) adj. alacer, vividus, vegetus, rzeski i czerstwy, celer, agilis, rzeź-wy adj. id., — kón, rzeźwe zdrowie valetudo bona, rzeźwo adv. slk. rez-ký, rez-ný to, co pol. rzeski, čes. řez-vý alacer, vegetus, z pol. — rus. рѣзвиться petulantem esse, lascivire, за-рѣзвиться vb. pf. jocarí incipere, pol. rzeźwić, -wię vb. dur. o-rzeźwić vb. pf. alacrem, vegetum reddere, excitare, reficere „wino rzeźwi i rozwesela człowieka“ — rzeźwieć -wieję vb. dur. alacrem, vegetum fieri; rus. рѣзвость f. alacritas, petulantia, lascivia, jociatio, pol. rzeźwość alacritas, vivacitas, čes. řezvosť id. (z pol.) rus. рѣзвѣха femina alacris, vivida, vegeta, petulans, рѣзвѣкъ homo alacer, petulans; lit. rėžvas (žem.) adj. alacer, vegetus, celer, ze slovan. — Slova tato jsou sotva stejnokořenná s рѣзати, рѣжж secare, contundere; kmen рѣз, řěz mohl přesmykem hlásek vyvinouti se z *erz a to z *arz i býti ve spojitosti se skr. arg, rg (1. atm.) firmum esse, validum, robustum esse (B.-gl.)

Рѣзъ, m. strus. lichva, fenus, — смлх, Bus. 495. — rus. dial. ještě posud рѣзъ lichva; strus. рѣзо-ныианне n. feneratio, рѣзо-ныиство id. рѣзо-ныиць, m. fenerator; *при-рѣзъ fenus, usura ve složeném прирѣзо-ныиць fenerator, съ-рѣзати, -жж lucrari „што срѣзати товаромъ тѣмъ или пригостити“ Chron.-Vost. 2. 93. Kmen рѣз, jak se podobá, z *erz a to z *arz; možná, že ta slova jsou ve spojitosti se skr. arg (1. par. et 10. par. atm.) colligere, coacervare, acquirere, arg-ana-m, n. collectio, coacervatio, acquisitio; také arg, rg (1. atm.) značí acquirere; jest-li to sestavení právě bylo prvotné značení slova рѣзъ výtěžek, výdělek, zisk acquisitio, lucrum. Srov. také řec. ὀρέγω extendo, porrigo, offero, praebeo, dono; med. ὀρέγεσθαι značí také: dosáhnouti adipisci; o jest praef., e kořenné slabiky reg může býti z a stenčeno, tak že by starší tvar kořene byl *rag přesmykem hlásek z arg vzniklý. Společného původu mohou také býti: slov.-charv. po-řez, m. po-řeza f. daň, berně vectigal, tributum, srb. po-rez, m. po-reza f. id. charv. po-rèzati, srb. po-rezati vectigal impositum inter se

distribuere (quantum quisque det ex proportione), prvotné značení uvedených statných jmen mohlo býti collecta; srb. pri-rezati, -režem vb. pf., -rezivati, -zujem vb. dur. — u porezu adjicere vectigali, pri-rez, přirážka k dani Steuerzuschlag.

РѢЖИ f. pl. rus. schichtweise über einander gelegte Querbalken unter einer Brücke; kořen by mohl býti **рѣж**, **rig** ve značení: ordine jungere, figere, defigere, inserere; srov. lot. reiza, reize f. ordo, series, stratum řada, vrstva, „Reihe, Ordnung, Schichte“, reiz Mal vên-reiz semel, také rêze pořadí series, strpus. reisan acc. sg. (s = slovan. z), Mal vlastně řada, vrstva: ainan reisan semel, lit. reizas Mal -krát. Srovn. také stněm. rīga linea, sřněm. rīhe, rīge ordo, series stratum, dněm. rīge series, stněm. rīh-an (part. perf. gī-rigan), sřněm. rīh-en (praet. sg. rēch, pl. rig-en) ordine jungere, figere, adfigere, inserere, kořen asi rig; holld. rijge die Schnur zum Aufreihen von Papieren, rijg-en ordine jungere.

РѢКАТИ **сѧ**, **рѣж** **сѧ** s předponou o- vb. stslov. furere, proprie vehementer coitum appetere, **конн** (equi) **орѣжѣ**, Zlatostr. saec. XVI. vykládá se řeckým adj. *θελυμανής* = in feminas furens šílenou láskou k ženským pojat, **орѣкнѣ** adj. „*θελυμανής* insano feminarum amore captus“, vlastně vehementer coitum appetens (o koních) **конн** **орѣкнѣ** - Op. 2. 2. 40 154. **орѣкнѣ** **конѣ** Apoc.-Vost. Srovn. mor. dial. (val.) řujný = bujný petulans, lascivus, coitum appetens; vehemens „řujná zima“, řujnost = bujnost, nezbednost petulantia, lascivia, coitus appetitio; vehementia; srov. také lot. rêv-ers adj. bujný, rozbujnělý petulans, lascivus.

РѢТИ, **рѣж** (na místě **рѣж**, z **рѣж** stenčeno) vedle **рѣж**, vb. dur. stslov. rugire, také **рѣти**, **рѣж** id. koř. **рѣ** ze staršího **рѣ**, **рѣж** **ѣ** **лѣ** **лѣ** Men.-Mih. 15., jak se podobá, také crepitare, strepere „**рѣти** **ѣ** **лѣ** **лѣ** **рѣж** **ѣ** **лѣ** **лѣ** (currus) **ѣ** **лѣ** **лѣ**“ (рѣжѣ, onus) Vost. uváženo buď **рѣж** hinniens - Sup. 446, kteréž poukazuje k **рѣ**; **рѣти**, n. subst. vb. rugitus; **рѣжѣ** n. *παρλασμός* garrire, *ρόθος* strepitus, шумот, subst. vb. od slovesa **рѣжѣ**; také **рѣжѣ** n. subst. vb. rugitus, **по-рѣти**, **-рѣж** mugire, „м. **ѣ** **лѣ** **лѣ** **по-рѣжѣ**“ Misc. 104, vyskřtá se také **рѣжѣ** n. rugitus od **рѣжѣ** vb. dur. bulh. revъ vb.

dur. rugio, ploro, revnů vb. pf. revene, n. subst. vb. rugitus, rùvů vb. dur. allatro, slov. rjuti, rjovem, rjuvem i revem rugire, mugire, inf. také rjověti, rujověti id. vol ruje (ung.) bos mugt, za-rjuti, -rjovem vb. pf. mugitum edere, charv. ruti, rujem rugire, revati, revem plorare, lamentari, srb. revati, revem rudere, clamare (ut asinus), revanje subst. vb. ruditus. rus. ревѣть, реву́, реве́шь rugire, mugire, clamare, vociferari; aestuare (de mari), реве́ние rugitus, mugitus, clamor, aestus maris, за-реве́ть vb. pf. se mettre à mugir, à rugir; pleurer, mrus. рути, рую rugire, rudere (e conject.) Mikl.-Gramm. III. 301 — také ревити, реву rugire, mugire, rudere, vociferari, „вона стала не своимъ гласомъ ревити“ Juž.-skaz. 1. 41 i ревати vb. dur. ревути vb. pf. id. pol. rzuć, rzuję vb. dur. za-rzwać (obs.) vb. pf. rugire (e conject.), na místě -rzewać, čes. říti, řiji, stč. řiváti, řinju rugire, rancare, „jelen řije někdy, rancat quandoque“ - Com.-jan. 198. řinjuć (psáno: rziugiucz) rugiens, Ms.-ps. 103. 21. řijeti, řijím vb. it. a) id. b) coitum appetere (de cervis) „Vysoká (zvěř) řijeti počne“ - Um. les. III. 190. řiváti, praes. řevu, řvu a) rugire, mugire, „Kdežby měl skot řiváti, to kola řevú“ - Smil. prov. „Která kráva mnoho řeve, ta málo mléka dává“ - ibid. 1. b 70. i. e. multum clamoris, parum lanæ — řeva part. m. praes. act. „jako lev divoký řeva“ - Kat. 3139. „Lev popaduci a řevuci,“ Ps. Ms. 21. 14. „Leo rapiens et rugiens“ - Vulg. řeviech rugiebam - Ps. Ms. 37. 9. b) murmurare, „potočkové řjevu“ - Leg. A. 30. c) vociferari „žalmy oslovskými hlasy řevú“ Jel. bláz. — slk. revať rugire, mugire, vociferari, hluž. ruć, ruju, vb. dur. ruwać, ruvam vb. frequ. rugire, rudere (de cervis), rjewić (vyslov: rjejić), rjewjeć rugire, rudere, mugire, rjewjenje subst. vb. rugitus, ruditus, dluž. riš, riju rugire, i kořenné slabiky stenčeno z u.

Společného původu jsou: ριον rugitus, ruditus, stčes. řinja: „I mohlo to býti v řinju“ Výb. I. p. 176. 19. tempus quo cervi coitum appetunt? jest řeč o lovu, smysl ale není docela ujištěn, neb následující verše v rukopisu ustrženy; venatio cervaria, e conj., „Tehdy kněz na řiuji běše, — — jelen truzený nad stan přiteče“ - Dal. c. 54. „Stojiec, uslyše neznámú řuji rozličného hlasu“; Kat. 1160 i —61. Značení

asi: vociferatio, nčes. řije, f. ruditus cervorum, cervorum coitus appetitio, pol. ruja = czas popędu płciowego łosia i sarny; ruje (pl.) zubrów, łosi; z lit. nebo z některého nářečí rus., neb pol. znění bylo by rzuja, hluž. ruja (obs.), ruditus cervorum, rujak subst. rugiens, rujawy adj. id. — stslav. рюиѣнь, рюиѣнь (z rjujънь) mensis September, роуѣнь Šaf.-glag. 40. charv. srb. rujan id. rus. (zastar.) рюѣнь, m. mensis September, dle Reiff-ova slovníku, ve Schmidt. slovníku: November, listopad, což se nezdá býti pravým, čes. říjen (z *řiujen) mensis October; olim September, Veleš. — hluž. rujeńca na místě *rujenica rugitus, ruditus; rjewjak rugiens, mugiens (bos), rjewjeńca — na místě *rjewjenica — rugitus, mugitus; bulh. revla, f. revljo m. plorans; možná, že pol. rzewny, rzewliwy moestus, effuse flens, lacrimans, plorans, rzewność, rzewliwość animi motus, aegritudo, tristitia, rzewność płacze, rzewnić, -nię vb. dur. až ke pláči pohnouti „einen bis zu Thränen rühren“ Mrong. — jsou společného původu; rus. реву́нъ, реву́ня vociferator, zvláště dítě neustále plačící, bečící; пѣсъ vociferatio, rugitus, mugitus, mrus. певъ; bulh. rev rugitus, ruditus, čes. řev, slk. rev, id. „lev robí rev“ leo rugit; stslav. за-ревъ mensis Augustus, rus. zastar. за-певъ id. čes. září, m. mensis September, — ze zářij „měsíce záříje“ — Palk. 122. a to ze *zá-řiuj, zá-řuj, „zarzuy“ Bhm.

Stejnokofenná jsou, jak se podobá:

1. рюиѣть vb. dur. rus. flere, plorare, рюма — плакса flens, plorans, kmen рюм, kořen jak se zdá, rju;
2. рюити, -итѣ vb. dur. stslav. sibilare змиѣ -титъ - Trigl. had syčí, prvotně asi vůbec: sonum edere; možná, že základem toho slovesa jest zaniklé subst. *рютъ nebo *рютъ sonitus, sibilus, tak že by kořen byl рю, rju.

Srodná jsou:

lit. rujà tempus quo cervi, lepores etc. coitum appetunt, rùjis m. také rujós menù mensis September, ruj-óti, -óju coitum appetere, praesertim de cervis, prvotně řijeti rudere, ruawimas (Bezz.) appetitio coitus řije, lot. rōjas-laiks i. q. lit. rujà, (laiks tempus), rōjā ét pářiti se coire, de cervis, leporibus, v lot. ō po r na místě u, jako na

př. v ōma rozum intellectus, srodném s lit. ūmas smysl, rozum, stslav. оумъ mens, animus; možná, že také lot. rjau-t, rjau-ju i rjau-nu verba syllabatim efferre sem náleží; skr. ru (2. par.) 1. sg. praes. act. rāumi, rāvimi; také rāv-ê 1. sg., rāv-a-sê 2. sg. praes. med. (Bopp-Gramm. II. p. 359), sonare, strepere, murmurare, susurrare, clamare, vociferari, ululare, ejulare, ru-tā-m, n. sonus, cantus (avium), susurrus (apum), rāva-s, m. sonus, strepitus, srov. рѣвъ rus., â-rava-s, m. sonus, clamor, â-rāvâ-s, m. clamor, tumultus, strepitus, ravatha-s, m. i. q. rava-s; sřněm. rūw-en rudere (glossa apud Schmellerum, III. 1) angl. row a) vb. clamare, vociferari, objurgare, increpare, b) subst. clamor, tumultus, objurgatio, ags. rūnian susurrare, mussitare, in aurem loqui, rŷn, -e, rugitus, rŷnan rugire, reónian susurrare, mussitare, reónig adj. querulus, tristis, skand. rân (nebo rûna) f. confabulatrix, rûni m. confabulator, stněm. rûnên, sřněm. rûnen susurrare, mussitare — *n* jest v uvedených tu slovech german. ke kořeni ru (rû) přiraženo; řec. ὠ-ρῦ-ω, obyčejně ὠ-ρῦ-ομαι rugire, rudere, vociferari, ejulare, lamentari, ὠ-ρῦ-ωμαι n. rugitus, ruditus, kořen ῥυ, ὠ jest předsuvka; také lat. rāv-is f. (vyskýtá se toliko acc. sg. ravim) chropot, „ravim dicebant a raucitate“ - Fest. rāv-us adj. chroptivý, chropotný, „rava vox = rauca et parum liquida“ - Paul. Diac. p. 283 rāvi-o, -ire ochrapěti mluvením jsou, jak se podobá, kořenem přibuzná.

РЮТИТИ, рЮШТА vb. dur. stslav. sibilare, v. РЮТИ, рѣж (na konc.).

РЮТИТИ, -шТА, -тиши stslav. jacěre: ve složených: КЪ-РЮТИТИ сѧ injicere se, incidere, КЪЗ-РЮТИТИ сѧ vb. pf. se praecipitare, КЪЗ-РЮШТАТИ, -АЖ vb. dur. jacěre, evertere, — сѧ rumpi collidi, сѧ-РЮТИТИ praecipitare, сѧ БРЕГА СЪРЮТИТЬ Op. 2. 2. 432. — сѧ praecipitari, rus. в-рЮтѣть, -чу vb. pf. vi immittere, intrudere, в-рЮчивать vb. dur. id. — сѧ incidere, implicari; zdali об-рЮтокъ catulus „junger Hund mit dicken Pfoten“ sem náleží, pochybno; pol. rzucić, -ce vb. pf. rzucać, -am vb. dur. jacěre. ob-rzucić, -rzucać conspergere, od-rzucić, -rzucać, abjicere, eructare, odrzuca mi się = řihá mi se, od-rznt ructus, po-rzucić, -rzucać abjicere, roz-rzucić -rzucać disjicere, dispergere, evertere, — pieniądze, majátek

dilapidare, prodigere, roz-rzut disiectio, dilapidatio, eversio, u-rzucić icere, serire, w-rzucić, w-rzucac injicere, wy-rzucić, -rzucac ejicere, wy-rzut a) objectio, exprobatio; b) homo nequam, wy-rzutek id. za-rzucić, -rzucac ab-jicere; objicere, exprobrare, opponere, za-rzut, objectio, ex-probratio, oppositio, dubitatio; čes. řítiti, stč. řiútiti, jacere, evertere, — se, irruere „řiuciujete sie v člo-věka, irruitis in hominem“. Ps. Ms. 61. 4, ruere, labi, se rejicere, resiliere, erumpere, prorumpere, pod-řítiti subruere, po-řítiti diruere, vy-řítiti ejicere, — se prorumpere, vy-řítiti se na koho impetum facere. Kmen рют, rjut, možná, že jest pozdějším útvorem z роут. Srovn. stněm. riutjan evertere, succidere, ar-riutjan exstirpare, stněm. riut-en id. v. роутити сѧ.

Рябъ rus. res maculosa, varia, versicolor, něco kropinatého, pestrého Sch.-Wb. — v Reiff. slovn. se nenachází, рябый (-бый) adj., forma indefin. рябъ, -ба, -бо, varius, versicolor; notis variolarum sparsus, mrus. рябый varius, versicolor, рябецъ, rus. рябецъ salmo fario, srov. pol. pstrag, čes. pstruh (*пѣстрѣгъ) id. od pestr-ý, stslav. пѣстръ varius; mrus. ряба pŕiha lentigo, rus. рябины pf. f. variolarum notae, рябинка dim. 1. nota variolae 2. botan. achillea millefolium, рябѣть vb. im-pers. micare, radiare, рябѣть въ глазахъ es flimmert vor den Augen; рябость varius color, praesertim notis variolarum effectus, рябѣть -бѣю vb. dur. по-рябѣть vb. pf. versicolorem fieri, notis variolarum spargi, я = ja přesmyknutím z ai, jak vysvítá ze příbuzných slov lit. lot. i stprus.: lit. ráibas adj. varius, sparsus kropinatý; e fusco gilvus; raib-sto-s 3. sg. praes. (akys) es flimmert mir vor den Augen, raib-aluoti (žem.) varium, maculosum esse, lot. raibs varius, versicolor, maculatus, raibe f. obyčejně pl. raibes pruhované, pestré sukně, raib-gjimis lentiginosus pěhovatý (gjimis obličej) raibōt, -oju varium reddere, raib-ums pestré dílo, pestrota, stprus. roaban (acc. sg. nebo neutr. sg.) virgatus, „gestreift“ Voc. oa na místě ai tak, jako v moasis follis měch roz-dýmáci, naproti lit. małszas saccus.

Jiného původu jsou:

rus. рябъ, рябка perdix kuroptev, рябъ, рябецъ, рябчикъ, stprus. o-рябка, jeřábek tetrao bonasia, mrus. рябчикъ, o-рябка, o-ря-

бокъ id., v nichž я vyvinulo se z а аѣ, jak vysvitá ze stslov. **а-ракъ** f. **а-ракица** perdix a pol. **ja-rząb**, **ja-rząbek** tetrao bonasia (v. Listy fil. VIII. p. 22. **а-ракъ**); také v rus. **рябика**, **рябина** a) **sorbus aucuparia**, b) **sorbum jeřabina**, mrus. **рябина**, **о-рябина**, **о-ряба**, **о-рябъ**, **sorbus domestica** jest я zástupcem stslov. а аѣ, jak viděti z pol. **jarząb sorbus (aucuparia)**, **jarzębina** a) **lignum sorbi**, b) **sorbum**; mrus. také **о-робина**, **го-робина**, **го-рабъ**, **во-рѣбъ**, **во-рбина sorbus domestica**, tyto tvary jsou odrůdy správnějšího **о-ряб-**, **я-ряб-**. Stejnokofenné s uvedenými jmény jeřabiny (**sorbus aucuparia**) jest mrus. **рябка**, **о-рябка rubecula červenka**, **raška**; etymologická spojitost se tu zakládá na podobné barvě toho ptáka s barvou plodu jeřabiny; uváženo buď slk. **ja-rabý rufus**.

Těž kmen **ряб** slov: rus. **рябъ** f. **les rides sur l'eau** das **Kräuseln des Wassers**, **рябѣть** vb. dur. **rider kräuseln**, **рябѣть**, **-ѣю** vb. dur. **se rider, se sillonner (de l'eau)**, čeřiti se (o vodě), **sich kräuseln, kleine Wellen werfen**, vyvinul se ze staršího **ряб**; srodné jest čes. **je-řabiti se kleine Wellen werfen**, kořen **řab** z **ряб**; pak pol. **ja-rząbkowaty**, asi vlnovitý, **wellenförmig: jarząbkowate niebo, t. j. pokryte drobnými chmurkami**; kořen pol. **rzęb**. (v. Jerebika v List. fil. VIII. p. 29.).

Ряпуха rus., dim **ряпушка**, **salmo maraenula** druh lososův v jezerách Ladožském i Onježském — na místě staršího ***ряпоуха?** srov. lot. **remp-ans brevis et crassus**.

Рар, kořen, **rumpi, findi, hiscere, hiare, ringi**, stslov. **рагнати**, **-нѣ** **hiscere** není náležitě ujistěno, v Lex. II. udáno: „in fontt. psl. non videtur legi“; slov. **reg** z **reg**: **regnōti rumpi, hiscere, regati hiare, rega** 1. **rima, fissura**, 2. **rana arborea (a hiando)**, **reža** 1. **rima, fissura**, 2. **qui vel quae hiat**, z ***regja, režati (*ражати)** **patere, hiare, -se grob lachen oder weinen, vlastně: ringi**; možná, že také **režim-baba matricularia** sem náleží; bulh. **рѣнѣ** th. inf. **murmurare, vlastně oscitare, ringi**, srb. **rega dentium ostensio et mrmuratio canis, regnuti immurmurare, prvotně hiscere, ringi, charv. srb. réžati, -žim ringi, rictare (de cane)**, slov. **charv. srb. za-režati, -žim** vb. pf. **ringi et murmurare**; rus. **ряжа (*ража z rangja)**, nesprávně **рѣжа** psáno, také **ряжь**, ein Netz mit grossen Öffnungen, **pyra vestis lacera (*рага)**; rum. **re n-ž-i**,

rěňž-esk vb. ringí; srodná jsou lat. ring-i štěriti zuby, šklebiti se; býti mrzutým; lit. su-si-rėng-iù, -rėng-ti incurvari, contrahi; uváženo buď, že lat. ringi značí také stáhnouti se, svrasknouti se.

Společného původu jest, jak se domnívati lze, pol. rzezić, rzeżęć, rzeżę vb. dur. graviter spirare, singultire těžce dýchat, chropěti, „rzezi mu w piersiach“, rzeżenie n. subst. vb. chrop, chropění spiritus gravis, singultus; značení toho slovesa pol. se sice poněkud odchyluje, srov. ale — co se týče odchýlného významu — dříve uvedené bulh. rěňža them. inf. murmurare a serb. regnuti immurmurare.

Od kořene par pochází také stsl. рѣгати се illudere, insolenter tractare, kt. v.

Rząp, gen. -pia, m. pol. (*рань) uropygium, kostřec, hluž. rjap, g. -a m. (dim. rjapk, rjepik) 1. spina dorsi, 2. fibra ligni, dluž. rjař, rjeř m. spina dorsi, os coccygis kost ohonová, slov. rep (z řep) charv. serb. rep, rép, répak, cauda, slov. také rap (z raňp), ramp cauda, mus. репиця Schwanzwurzel t. j. kost ohonová, na místě рѣп-, rus. рѣпиця a) „le tronçon de la queue (des animaux), kost ohonová os coccygis; b) anus, podex zadek, c) Darre der Vögel, choroba ptákův spojená se vředem nad ocasem, na místě *ряпиця, podobným způsobem jako рѣснѣця cilium na místě *ряснѣця, čes. řása, stsl. рѣснѣця cilium; čes. zastar. rúp quada (Čel. Dod. pod ruch, str. 40.), jest-li quada = cauda, též sem náleží i vyvinulo se z rupp. Za srodná možno pokládati: skand. rump-r uropygium, clunes, švéd. rumpa cauda; uropygium kostřec, dán. rumpe id. holld. romp truncus corporis; anus, podex; angl. rump truncus corporis, regio sacra, prymna (zool.) kříž těla zvířecího, lumbi, uropygium. Sem náležejí charv. serb. repača cometes, repat, -a, -o adj. caudatus, repata zvijezda cometes, slov. repat, repast adj. caudatus, repatâ zvězda i. q. serb. — repatica omne quod caudatum est; cometes, charv. serb. repatica cometes, repetina augmen. repić dim. cauda; slov. repica Wagenschweif an Bauernwagen, repina pars caudae, serb. repina augm. cauda major, o-repak gen. -rka grana frumenti leviora pozadí obilí, pozadek, o-repina „u lisičine od pola ledja (část od polovice hřbetu) dolje k repu“ pars vulpinae pellis dorsualis ad caudam versus, pod-

repak, g. -pka, postilena pod-ocasní řemen, podocasník, slov. charv. srb. pod-répina, pod-repnica id. srb. pod-repnica 2. conviciu in mulierem, slov. pod-répnik postilena.

Rzáp m. gen. -pia pol. (pau) lacus, cisterna, vodojem, čes. řap Löffelstiel Jungm. slovn. — dle Čel. Dod. řáp vasculum nádobka, skořápka, řápek vas, vasculum, cantharus eine Trinkkanne ohne Deckel, vas olearium, Aqu. — ein Gefäß zum Saugen mit einem Röhrchen. D. dětinský řápek. Lom. — trubka u konvice, das Röhrchen an der Kanne, „epichysis“ - W. — patera, lanx Löffelschale; petalum Blumenblatt, Čel. Dod., řáp- z rap pau; hluž. rjapk, rjapčik (dim.) Blattstiel; čes. řepice „crater, genus calicum duas habens ansas“, Aqu. řepice hladká crater tornatilis. Cant. 7. 2. „Stolové ozdobení byli řepicemi („ciphis“ na místě scyphis), čišemi, konvicemi i jiným osudím zlatým“. Troj. — mensura quaedam „Dvě češky naplňují jednu řepici“. Banner Occ. II. 331. Kmen řep z řep. Srov. dněm. střed. (mnd.) rampe receptaculum, schránka, nádoba (také: měch, pytel, sud, bečka atd.), pak rump, ein längliches bauchiges Gefäß.

РАТНН s předponou оу vb. pf. stslov. ὀποσπάω Greg.-Naz. ze spodu vytáhnouti, odtáhnouti, odvléci, v. рѣтнн са.

1. *Рѣбъ margo, limbus, ve pramenech stslov. posud známých se neče; pol. rąb, ręb, m. ora, margo, limbus, častěji ve pl. rębь a) limbus, b) aversa pars rei, bulh. rúb = рѣо limbus, slov. rób (z rąb) margo, ora, limbus, angulus, hrana, na robe in aversum, charv. rub limbus, srb. rub = šav sutura, rus. pyбѣцъ limbus, mrus. pyбѣцъ id. pyбъ pl. aversa pars rei, čes. rub margo, limbus, aversa pars rei, na ruby in aversum, hluž. rub aversa pars rei, na ruby in aversum, polab. rûmp J. P. t. j. ruub sutura, pl. rûmbey, rûmpáy J. — slov. rôbat, -a, -o adj. marginatus, angulatus hranatý (*рѣбатъ), srov. lit. rumbotas limbo circumdatus; plicatus; pol. rąbić, -bię vb. dur. limbo circumdare, ob-rąbić, -bię vb. pf. ob-rąbiać, -biam, ob-rębować, -buję vb. dur. id. et marginare, circumdare, cingere, za-rąbić, za-rębować limbo circumdare; bulh. rúb è limbo circumdo, slov. rôbiti, -bim vb. dur. ob-rôbiti vb. pf., za-rôbiti vb. pf. id. charv. srb. rúbiti, -bim vb. dur.

o b-rubiti, po-rubiti vb. pf. limbo circumdare, circumsuere, rus рубить, -блю, -бишь vb. dur. об-рубить, за-рубить vba. pf. limbo circumdare, об-рубить 2. cingere, čes. roubiti, -bím vb. dur. limbo circumdare, ob-roubiti vb. pf. ob-rubovati vb. dur. id. et cingere, includere, hluž. wob-rubić limbo circumdare, cingere; pol. ob-rąb, ob-ręb, gen. sg. -rębu margo, limbus, terminus, limes; crepido, cancelli, ob-ręby pl. fines, limites, confinium, ob-rąbek margo, limbus, ambitus, slov. ob-rôb limbus, ob-rôbek, ob-rubek glossa marginalis, také nákres pokrajní, charv. srb. ob-rub margo, limbus, rus. об-ру́бъ, об-ру́бецъ crepido obrub, ohrada, okrov „la cage (d'un moulin)“, také ohrada, roubení u studně, об-ру́бка limbus, čes. o b-rub a) margo, limbus, b) obrub (lodě, korábu) Bord (Čel. Dod.), o b-ruba ora, margo; limbus, ob-ruba oděvu; crepido „obruba okolo studně“, cancelli „Káza šranky neb obruby dvoje okolo vojska zdielati.“ Troj. 13. munimentum „Sukoslav hrad obrubami dal ohraditi.“ Háj. p. 57. „K samé obrubě hradu přistoupí“. Háj. ob-rubeň, -bně f. crepido putei, crater; hluž. wob-rub margo, limbus, dluž. hob-rubk limbus; charv. srb. po-rub margo, limbus, strus. по-руубъ carcer (*по-рѣжъ) Chron. I. 65. 136. 163. rus. по-рубить (obs.) carcere includere, možná, že také по-рубень m. der Bord einer Barke (Schm. Wb.), der Gang auf Barken sem náleží; pol. za-rąb, gen. -rębu = obrąbienie limbus, rus. за-ру́бъ piscina, receptaculum piscium, vivarium piscarium, sotva od рубить, рубать secare; čes. zá-ruba na střelnicih, zeď nebo jiná ohrada za terčem, aby kulky nemohly dále lítati, die Schusswehre, za-rubec, cihelná nebo kamenná lavice neb zídka před pecí, na niž se hrnec staví, když se z peci vytáhne, eine kleine Vormauer beim Ofenloch. Společného původu jsou také: rus. рубѣжъ, m. terminus, limites, fines, confinium, mrus. рубежъ id. (*рѣжъ), rus. рубѣжный adj. terminalis, limitaneus, рубѣжникъ confinis, finitimus, odtud lit. rubėžininkas id., по-рубѣжје n. locus in confinio, по-рубѣжный adj. limitaneus, finitimus pohraničný, при-рубѣжный finibus adjacens, за-рубѣжный = zahraničný „situé au-delà des frontières; pol. rubież (obs.) limites, fines z rus., neb pravý tvar pol. byl by *rębież; z rus. také lit. rubežius, lot. rō-bežis to, co pol. — slovo lot., jak se podobá, ze strus. *рѣжъ

— lit. také *rebežius* (Bezz.) na místě *rēbežius* ze stpol. **rēbež*, vyskytá se i *rubà limes*, terminus, které poukazuje k rus. zastar. *pyба* (**рѣба*). Srodná jsou: a) lit. *rumbas*, m. *limbus*, *rumb-óti*, -óju, *rumb-ŭti*, -ŭju *limbo circumdare*, ap-*rumbóti* id. *pri-rumba* f. *was am Rande oder am Saume ist*; b) stněm. *ramf-t*, sřněm. *ranf-t ora*, margo, „*canthus, corona, crepido, labra*“, *t* jest ke kmenu přiraženo; c) jak se podobá také skr. *rambh* vedle *rabh* (1. átm.) *capere*, s předponou *pari- amplexi*, jak se domnívati lze, také *circumdare, cingere, pari-rambha-s*, m. *amplexus*; d) možná, že také lat. *limbus* kraj, okraj, *obruba* jest srodné i pochází z **rimbus*. Prvotný tvar kořene stslav. byl, jak se zdá, *рѣ*, značení sloves sem náležitých bylo prvotně asi: *circumdare, cingere, marginare, includere*, postupem času se asi vyvinulo také značení: *odivati involvere, velare, circumvelare*, tak že od téhož kořene pocházejí také:

2. *рѣ* stslav. *pannus, vestis, рѣмь одѣтъ* Lavr.-Op. 12. *кѣ рѣмѣхъ скерѣньмѣхъ* Psalt.-int. saec. XII. — pozoruhodné jest *кѣ рѣмѣхъ* Bon. kteréž dosvědčuje, že kořen jest *рѣ*; bulh. *rubove, rubi* pl. Verk. 50. „*rube (lintea) da izpere*“ ib. 180 u kořenné slabiky na místě správnějšího *ъ* = *ѣ*; slov. *rub linteum*, očekával bys *rôb*; *rôbec* dim. šátek *pannus, sudarium, rubje* n. collect. (Prip.) *lintea, prádlo, charv. rub linteum (Verant.)*, srb. *rub vitta, charv. rúbac sudarium, rubje*, n. collect. srb. *rublje lintea, prádlo*; strus. *роуѣъ vestis* „*хоуѣмъи оеолученъ роуѣмъ*“ Bus. 500. mrus. *pyбъ vestimentum crassum*, pol. *rąbek* (dim.) *pannus, velamen, velum*, čes. zastar. *rub* a) *vestis* (Rozk.), *ruby* pl. *vestimenta*, Bhm. „*odraností rubov*“ - Hus — b) *pannus, linteum, dim. rubek* id. „*Omoč rub, vlož na otok*“ Gád. rkp. „*Vezmi vodu verbenovu čistu skrze rub procezenu*“ ibid. „*Vezmi nový rubek, omočiž u posvietie*“ (sebum?) atd. ibid. *hluž. rub, dim. rubik, rubičk linteum, mappa, lněný šátek, obrus, také plachta, pótny rub sudarium, pisany (pictus) rub tapes, dluž. rub pannus, vestimentum*; lit. *rúb-as*, obyčejně ve pl. *rúb-ai, vestes* — ze slovan. — slov. *robača indusium crassum, rubača* Habd. id. *charv. rubača indusium, slov. robáč, m. sartor, čes. rubáč, m. obs. (*рѣмъхъ) longior vestis muliebris*,

rubáč morav, spodek košile, rubáč ženy syrma (Boček e Ms. Olom.), rubáč slk. indusium „Močí dievče konope v bielenom rubáči“. Pís. sloven. rus. рубáха, рубáшка (dim.) indusium, interula — роубаха, Trigl. na místě °рѣбаха — рубашонка dim. indusium vile, čes. rubáš, m. a) interula, Wn. 493. — morav. slk. rubáš indusium brevis, interula brevior; b) rubáš čes. indusium feralé Us. — slov. rubeno linea supellex, Habd. charv. srb. rubina a) indusium, b) pannus major, velamen; hluž. rubiško, rubješko dim. sudarium; rubiščo augm. pannus major; stslov. рѣнитѣ, n. рѣнитѣ, m. pannus (detritus), charv. rubište, n. collect. lintea prádlo, rus. рубище, n. coll. laciniae, stslov. рѣнитѣнъ adj. pannorum; detritus; hluž. rubjany adj. e linteo crasso, dluž. rubjaž lintheum, hluž. rubjeńc, jak se zdá, na místě rubjanc, m. vestis e linteo crasso, rubjeńca lintheum crassum; stslov. adj. рѣньнъ panni, hluž. rubnica amiculum crassum, dluž. rubnik Altartuch, hluž. rubno a) = rubnica, b) tapes, c) lintheum, plátno, také plachta. Stejnokorenným může také býti lot. rimbas, pl. braccæ. — v. Robina.

Raczy adj. pol. agilis, alacer, celer, racze adv. celeriter, mrus. pyczo adv. celeriter, slov. rôčen, -čn-a, -o adj. agilis, celer, citus; habilis; čes. ručí adj. — novější tvar roučí — 1. celer, alacer, velox, „Nad jiné ručí, celerior aliis“ - Troj. „Ručie nohy jich, veloces pedes“ - Ps. Ms. 8. 2. „Najručiejšemu biehunov, alacerrimo nuntiorum.“ Ms. Bel. 99. 2. praecox, roučí ovoce, roučí porod t. j. předčasný, nedošlý — rouče adv. celeriter; — slova řečená jsou, jak se podobá, ve spojitosti s рѣма stslov., rankà lit., ruka čes. manus, podobným způsobem, jako sřněm. be-hende adj. idoneus, celer, nnēm. be-hend celer, citus patří ke subst. Hand ruka.

Rędzina f. pol. tučná země, fetter Boden, fettes Erdreich, charv. srb. rudina louka pratum (°рѣдина), charv. prov. rudini pl. caespes pažit (Nem. p. 40) — bulh. rudina pratum na místě rędina; slova tato mohou býti ve spojitosti s lot. randa niedrige Heuschläge am Meere, Vertiefung in Wiese und Wald, wo das Wasser abfließt, lit. rándawos pl. низкій бергъ морскій.

РѢГАТИ СЯ, -аѣ сѧ vb. dur. stslav. kmen **рѣг**, illudere, insolenter tractare, **БОГОВЪ ЯГО РОУГАНЕ СЕ** Prol. Purg. **роугаѣмъ се сырати** - **Ном. Mih. роугаѣтъ се нами** *ἐμπαίζει ἡμῖν* Gen. 39. 14. Pent.-Mih. posmívá se nám, **роугаѣмъ** Men.-Vuk. na místě **рѣгаѣмъ** part. praes. pass. qui ludibrio habetur, **рѣгатиѣ** n. subst. vb. irrisio, pol. u-ragać, -am komu, také u-ragać się komu irridere, ludibrio habere, u-raganie n. irrisio; slov. rúgati se komu — na místě rôgati — id. charv. srb. rugati se kome, čemu id. rуганје irrisio, rus. **руга́ть**, -аю conviciari, maledicere, objurgare, — **ся кому́**, **надъ кѣмъ** illudere, irridere, insolenter tractare, **пуга́нїе** maledictio, contumelia, čes. rouhati, -hám vb. trans. irridere, ludibrio habere, blasphemare „aby jméno boží (a učení jeho) nebylo rouháno“. Br. I. [Tim. 6. 1. „ne blasphemetur nomen domini“. Vulg. — obyčejně rouhati se komu id. — se Bohu, také rouhati se nad někým id. — Srov. lit. isz-rang-óti, -óju c. dat. illudere, deridere, ludibrio habere, su-si-rèng-ti, -iù incurvari, contrahi, rang-óti inflectere, incurvare; významy dvou posledních sloves jsou původnější, nežli značení slovesa: isz-rang-óti; srov. také skand. rang-r adj. 1. curvus, obliquus, 2. fig. perversus, pravus, rang-indi pl. n. injuria, iniquitas (srovn. křivda injuria od křiv, -a, -o curvus), rang-laeti n. pl. rechtswidriges Benehmen. Jestli ale na počátku právě uvedených slov skand. odpadlo *v*, jak se dle ags. vring-an (praet. sg. v-rang) torquere, stringere, premere, v-rang injuria domni-vati lze, pak sem nenáleží. — Společného původu s **рѢГАТИ СЯ** jsou: **°рѣга**: srb. ruga irrisio, **рѣгавъ** m. stslav. rugač m. srb. irrisor, pol. u-ragać, čes. ruhač Wn. 20. cavillator i rouhač (Com.-jan. 669) id. et blasphemus „rúhači proti bohu“. Boč. ms. 150. charv. rugalac, gen. -aoca irrisor, stslav. **рѣгатиште** n. irrisio, iocus, **мѣдвѣди за — вѣзкоуѣ** Nom. Mik. 26. **рѣгатель** m. qui irridet, rus. **руга́тель** objurgans, increpans, irrisor, blasphemus; stslav. **рѣгательнъ** adj. qui irridet, rus. **руга́тельный** objurgans, increpans, maledicus, blasphemus; **рѣгательство** stslav. irrisio, **руга́тельство** rus. convicium, maledictio; **rouhavec** čes. irrisor, blasphemus, **ruglo** n. charv. irrisio, ludibrium, **rugó** adv. srb. male, **rugóba** charv. srb. turpitude, foeditas; **rugota** charv. id. čes. zastar. **rúhota** opprobrium, scandalum, **rúhotivý** adj. blas-

phemus; рѣгъ m. stslov. convicium, irrisio, ludibrium, contumelia, opprobrium „не мози того рѣга сътворити“ - Nomoc.-bulg. 126. вѣхъ въ рѣгъ Sup. 58 — scena въ рѣгъ оставѣхъ - Greg.-Naz. vlastně ludibrium, slov. charv. srb. rug irrisio, ludibrium; рѣжънъ adj. stslov. ridiculus; stslov. на-рѣгати, -аѣ conviciari, ludibrio habere, verbis minuere, на-рѣгание irrisio, illusio, slov. на-рѣгати se satis illuisse, charv. srb. на-рѣгати se kome ludibrio habere, рус. на-ругать, -аю conviciari, maledicere, — ся кому irridere, на-ругание maledictio, irrisio, čes. на-rouhati se satis illuisse vel blasphemasse, stslov. на-рѣжънѣтъ ironiae plenus; об-рѣгати, -аѣ verbis minuere, illudere, — кого, také s dat. иконоу — Prol.-Mart. 131. — са id. — кого Misc.-serb. об-рѣгание illusio, обрѣгавати, -ваѣ i об-рѣговати, -говѣхъ illudere, отъ вѣсъ — ваѣма Psalt.-int. saec. XII. рус. обругать, -аю conviciari, maledicere; — bulh. ob-rùgnù vb. pf. — rùgnuvam vb. dur. despondeo animum, careo animo mohlo by býti jiného původu — stslov. по-рѣгати, -гаѣ illudere c. accus. — гаѣ прѣльсть идола-скоую - Prol.-Mart., -рѣганъ вѣдеша Sup. 35. — са комоу Ostrom. Sup. по-рѣгание contumelia, derisio, — по-рѣгавати, -ваѣ, -рѣговати, -гоуѣхъ ludibrio habere, slov. po-rugati se id. charv. po-rugati, -gam vb. pf. -rugivati, -gujem vb. dur. irridere, — se s kim ludibrio habere, srb. po-ruganje n. irrisio, ludibrium, рус. по-ругать, -аю a) conviciari, maledicere, b) irridere, — ся altercari, čes. po-rouhati irridere, contumeliā adficere, — koho, — se komu id. „poruhachu sie mníe, exprobraverunt mihi“ Ps. ms. 41. 11. stslov. по-рѣга f. i по-рѣгъ m. irrisio, — роугоу творити Men.-Mih. 258. житие по-роуга достойно Krmč.-Vost. po-ruga slov. charv. srb. irrisio, ludibrium, stslov. оу-рѣгати, -аѣ ludibrio habere, čes. u-rouhati i — se irridere, contumeliā adficere, pol. u-rągowisko irrisio, ludificatio. Kořenem srodná jsou také charv. srb. rugôba foeditas, turpitude, kt. v., slov. ružiti, naružiti deformem reddere atd. — pak slov. rúgati crispate capillos, kt. v.

Рѣтити са, рѣштѣ са vb. stslov. s předponou по- collidi, егда са падеть не-рѣтитѣ са, тако господь подѣмлетъ рѣжъ его Dial.-Šaf. 227. въ-рѣштати са, -аѣ са vb. dur. praecipitari,

vagari, въз-д-рѣшити, -амъ vb. dur. ruere, *d* mezi *z* a *r* jest vsunuto, zdá se, že tu *ca* odpadlo, сж-рѣтити *ca* praecipitari, съ брѣга сжрѣтитъ *ca* - Esai 5. 2. 2. оу-рѣтити jacere, z dohadu, малъ пѣськъ оурѣтнѣтъ рѣкъ въск прѣклетуеъ - Greg.-Naz. — *ca* subtrahi (e conject.) býti z pod něčeho vytažen, odvělečen, „ако и пѣськоу подѣ могама оурѣтнѣшию *ca*, ὑποσπασθεις Greg.-Naz. — uvádí se také оу-ратити ὑποσπάω Greg.-Naz. 170 *δ* (Буд. 120, b), dle čehož by se tedy mohl kořen *рат* stanovitи, srov. lit. rinczu adv. stoss- oder ruckweise (Donaleit.), vlastně instr. sg. k nom. *rintis ictus, pulsus (Schleich. Donaleit.); u Ness. rinczei, rinczeis stoss- oder ruckweise, kmen rint.

Рѣтити *ca* s předponou въ injicere se, incidere, kmen *рѣт* jest pozdější obměnou kmene *рѣт*.

Рѣжне n. stslov. gladius, о-рѣжне n. a) instrumenta, b) currus Op. I. 18. 3. reg. 1. 5. - proph., c) gladius, — обрѣжено Men.-Leop. d) telum, e) arma -жне ратнаго Bus. 269. — коньско Men.-Mih. — юмъ оутѣрати се armari, Men.-Mih. pol. o-ręż, -a, m. telum, gladius, o-ręże n. arma, przybrać się w o-ręże armare se, bulh. rŭže, méně dobře ruže, n. telum, o-rŭže vedle o-ruže telum, zbraň, slov. rōžje, o-rōžje, n. arma, charv. srb. o-ružje id. rus. ружьё, n. telum igniferum, sclopetum, къ ружью! aux armes! положить ружьё odložitи zbraň, о-рѣжне n. collect. arma, mrus. руже, ружо, n. telum igniferum, о-руже n. arma, čes. zastar. o-ru-žie a) arma:

„Každý těch oružie jměchu,
hrály, meč, puklěř nesechu.“

Alx. Výb. I. 1102. ř. 1. i 2.

b) vas (z dohadu) „A o oruzy (t. j. oruží) mramorovem, z něhožto voda teče“. Mand. rkp. — mor. dial. oruží n. instrumenta (fabri tignarii etc.) = náčiní tesarské, hasitelské atd. (Bart. 328) mrus. také рѣжа telum, ружниця telum igniferum, sclopetum, kašub. rężnica id. (?) Kořen stslov. *рѣ* instruere rebus necessariis, armare, parare bellum. Za srodná možno pokládati: lit. rengti-s chystati se, „sich rüsten“, pochybno, zda-li také zbrojitи se, ap-si-reng-iu, -reng-ti

parare se, pri-reng-iu, -ti praeparare, su-reng-iu, -ti ad-parare, instruere (rebus necessariis), rang-au, -yti impellere, incitare (Ness. p. 435 et 436). Srov. také řec. ὀ-ρυξ, gen. ὀ-ρυγος (Hesych.), obyčejně ὀ-ρυξ, gen. ὀ-ρυγος, dem. ὀ-ρυγιωv ostrokončitý nástroj (železný) ke vrývání neb vyrývání a vrtání „Spitzeisen, spitziges Werkzeug zum Eingraben und Bohren“ (Rost.-Wb.) ὀ jest, jak se podobá, předsuňuto. Jest-li ale to řec. slovo ve spojitosti s ὀ-ρύσσω (z ὀ-ρυγιωv) kopati, s nímž bývá sestavováno, pak sem nepatří. — Stejnokořenná jsou: slov. rôžnat adj. armatus, možná, že také rožljati tinnire, strepere břínčeti, armis strepitum ciere; rus. ружейный adj. adj. sclopeti, — замо́къ zámek u ručnice, ружейная фабрика armorum jest tvarem adj., bulh. o-ružar faber armorum, slov. o-rožárnica armamentarium; stslow. о-ръжати, -ли, о-ръжати, -жж vb. armare, slov. o-rôžiti, -žim, charv. srb. o-ružati, -žam id. o-ružanje, n. actio armandi, rus. во-оружить -жу armare, во-оружение actio armandi; о-ружейный adj. armorum, -ная палата armamentarium, jmenovitě zbrojnice v Moskvě, оружейникъ faber armorum, оружейня, l'atelier d'armurier, dílna zbrojnická, о-ружья, stslow. о-ръжаниште (Glag.) armamentarium, slov. o-rožjišče, n. sedes belli Waffenplatz; stslow. о-ръжынь adj. a) armatus, b) armorum, -жныя колесницы Vost. 1. 358. pol. o-režny to, co stslow. орѣжынь; stslow. о-ръжыникъ armatus, hastatus, pol. o-režnik armiger; stslow. о-ръжыница armamentarium, slov. o-rôžnica, charv. o-ružnica id. slov. o-rôžnar faber armorum; оруже-борець rus. (оруже-борецъ) miles armatus (ze stslow.), — бóрный pugnans, — бóрство pugna, — бóрствовать, -ствую pugnare; stslow. оруже-хранилиште, n. — хранилища f. armamentarium, rus. оруже-хранилище id. stslow. оруже-носьи adj. armiger, — носыи, -носьи m. subst. id. rus. оруже-носець id.

Literatura římská na Rusi.

Podává F. Krsek.

(Dokončení.)

Tři léta po Vergiliově r. 1772 objevilo se v ruském překladě dílo Valeria Maxima factorum et dictorum memorabilium libri novem¹³⁾. Přeložil je Aleksejev a vydal v P. Více o tomto autoru nepracováno, až r. 1876 Schulze napsal článek de nonnullis Val. Max. locis disputatio. Tím důtklivěji a pilněji obráno se Tacitem, jehož Germanii, současně s Valeriem Maximem, v ruském rouše vydal Světov (P. 1772).¹⁴⁾ O sobě přeložena ještě dvakrát. Agricola přeložil Gorin (M. 1795), a pak úplně převeden ještě dvakrát. Dialogus de oratoribus přeložen čtyřikrát; poslední jest překlad Pavluckého (K. 1885). Annaly na ruský jazyk převedl Pospělov ve čtyřech částech (P. 1805—1807). Oboujazyčné, tolikéž čtyřdílné vydání Akademie ruské obstaral prof. astronomie Rumovskij (P. 1806—1809). Historiae Tacitovy o sobě převedeny do ruštiny pouze jednou, Pospělovem (P. 1807). Úplný překlad všech děl Tacitových vyšel poprvé v jazyce polském z pera Ad. Stan. Naruszewicza (4 sv. Va. 1809). Souhrnný překlad ruský podali Klevanov (1870) a Modestov (P. 1888²⁾). O vydání nehrubě dbáno. Uvádějí se pouze čtyři čísla, z nichž dvě připadají na Agricola. Druhá dvě čísla týkají se Germanie. Historiae nevydány tedy vůbec, z Annalů dosud pouze první kniha. Hojněji, čtrnácti různými pracemi, zastoupena literatura speciální.

Rok po Valeriově Maximovi a Tacitovi otevřena cesta Terentiovi.¹⁵⁾ Překlad jeho veseloher obstarali Chvostov a Golovin (3 části P. 1773—1774), a překlad ten zůstal jediným až do let sedmdesátých. Tehdy M. P-skij vydal překlad veselohry Adelphi. Potom došlo ještě na překlady Andrie, Heautontimoromena a Eunucha. Z literatury odborné uvádí se Ševyrev, Zotov

¹³⁾ V literatuře české mimo několik citátů v Politii histor. neobjevilo se z Valeria Maxima nic.

¹⁴⁾ Na Tacita došlo u nás teprve r. 1840, kdy Vinařický vydal v Mus. překlad Germanie. Po dvou letech Tomek přeložil v něm 1 knihu Annalů. Hlavním překladatelem Tacita u nás je Kott (Historiae 1866; Germania 1870; Annalium liber I—IV 1872). Agricola přečetl Mádiera (1870). Všechna práce velice pozdní.

¹⁵⁾ Z Terentia vybral Vorličný „elegantissimas colloquiorum formulas“ již r. 1550, a podobnou sbírku Fabriciovu (z Terentia a Plauta) českým výkladem opatřil D. Ad. z Veleslavína 1589. Nebeský přeložil komedii Adelphi (1871); více nemáme.

a Brunér. Po stránce slohové napsal Tress pojednání o parataxi u Terentia a o větách podmínečných a Kulakovskij o kontaminaci.

Zároveň s Terentiem (P. 1773) přeložena do ruštiny mravoučná pravidla Catonova¹⁶⁾. Nagnevskij uvádí dílo to pode jménem M. Porcia Catona staršího Censoria, jelikož známo jest o něm, že napsal *carmen de moribus*; avšak ona mravoučná pravidla jsou asi spíše mnohem pozdějšího Catona Dionysia „disticha de moribus“. O Catonovi Censoriovi napsány dvě monografie.

Caesar zastoupen v literatuře ruské pouze dvěma překlady. Zápisky o válce galské přeložil Voronov (P. 1774)¹⁷⁾; kolem polovice tohoto století přeložil spisy Caesarovy i s biografií Suetoniovou Klevanov (1875³⁾). Vydání, jichž jest na deset, jsou celkem nedávná. Slovníky k válce galské v posledním desetiletí vydány čtyřikrát. Osobností Caesarovou a dějinami jeho i pozdější doby obírali se mimo jiné Granovskij a Georgijevskij. K významu více vojenskému přihlížely překlady z francouzských děl Napoleona I. (M. 1865) a Napoleona III. (M. 1865—1867). Mimo to doplňují speciální literaturu o Caesarovi ještě čtyři jiné práce.

Velleia Paternula, jenž téhož roku, jako Caesar, dostal se v ruskou literaturu, přeložil Mojisejenkov (P. 1774)¹⁸⁾ a Morgenstern napsal *Probabilia in Vell.* (D. 1834). *Scriptores historiae Augustae*, z nichž je nejlepší Flavius Vopiscus, objevili se na Rusi ve dvou částech rok po Velleiovi Paternulovi (P. 1775).¹⁹⁾ O latinské těchto spisovatelů jednal Paucker (D. 1870). Nedlouho po nich Iljinskij přeložil Suetoniovy životopisy prvních dvanácti císařův (P. 1776).²⁰⁾ Totéž nově přeloženo P. 1794 a doplněno jich vyobrazeními. O sobě přeložen i životopis Tiberiův. Kritickými a historickými úvahami o Suetoniu

¹⁶⁾ Český rukopisný překlad distich Catonových byl již v druhé polovině 14. stol. Z toho několikrát vydány části, někdy celek. Překlad Vorličného vydán poprvé v Olomúci 1558 a pak od 1564 do 1581 desítkrát. Taktéž překlad Komenského (Amsterdam 1662) vydán později často více méně úplně. Posledně r. 1853 (Rozum, Staroč. bibl.).

¹⁷⁾ Překlad Caesara dal na sebe u nás hodně čekat. Teprve r. 1872 Macháček přeložil zápisky o válce galské a za deset let vydal je Slavíček. Téhož roku (1882) Kormunda přeložil paměti o válce občanské. Některé výňatky z Caesara jsou po různu ve školních cvičebnicích. Poslední je překlad Breindlův (de bello Gall.), jehož druhá část vyšla r. 1889.

¹⁸⁾ V literatuře české zastoupen není.

¹⁹⁾ U nás ve Veleslavínovi tu a tam nějaký citát z Flavia Vopisca, Lampridia a Spartiana.

²⁰⁾ Také ze Suetonia zná literatura česká pouze několik citátů v Polit. hist. Dan. Ad. z Veleslavína.

niovní jednáno pětkrát (nejnověji Věchov dvěma pracema Va. 1888).

Z Plinia Mladšího přeložen nejdříve panegyricus ad Traianum. Vydal jej Nartov (P. 1777).²¹⁾ Současně vyšel také i překlad listu Pliniova ad Traianum o křesťanech prvního věku zároveň s odpovědí Trajanovou. Beze jména otištěn r. 1805 překlad listu ad Minucium Fundianum. Tolmačev přeložil panegyricus ad Traianum podruhé (P. 1820) a o něco později korespondenci Pliniovu s Trajanem. Speciální literaturu o Pliniovi tvoří čtyři práce.

Po Pliniovi řada přišla na Apuleja, jehož *Metamorphoseon libri XI.* přestaly na jednom překladu (Kostrov M. 1780—1781 ve dvou částech).²²⁾ V téže asi době Barkov přeložil také *Faedra*²³⁾ a zároveň vydal s latinským textem, ježto r. 1787 vyšlo již druhé vydání téhož překladu. Tytéž bájky, značně rozšířeny z Babria, Aviana a půtkami myší s kočkami a žabami, vyšly v novém překladě v M. 1792. Záliba v tomto druhu památek patrná jest i z pozdějšího častého vydávání. Posledně vydal *Faedra Werkhaupt* (M. 1888). Obsírněji obíral se *Faedrem* L. Müller (Žurn. mín. nar. prosvješč. 1874, 1875 a *Emend.* 1876).

R. 1787 objevily se Gelliovy²⁴⁾ *Noctes Atticae* v ruském překladu, jež podal rektor moskevské akademie, archimandrit Athanasij. O díle Gelliově psali Mercklin a Müller (1884). V rukopise zůstala dissertace Morozova („O významu díla Gelliova N. A. pro římskou literaturu“), jejíž rozbor podal Nagujevskij (Kz. 1888). Koncem téhož desetiletí počal Baženov překládati (z franc.) dílo Vitruviovo o stavitelství a vydal je v 10 částech za dobu sedmi let (P. 1790—1797)²⁵⁾. Jinak o tomto spisovateli nic více nepracováno. Také při historickém díle Florově²⁶⁾ zůstalo pouze na překladu, jež vydal Prochorov

²¹⁾ Epistoly Pliniovy v překladu německém, francouzském a českém (Hanke z Hankenšteina) zůstaly v rukopise. Všechno ostatní zahrnuje několik skrovných výňatků: Pacovský o Herculanu a Pompejích (1816); v Jirečkově čítance o Vesuvu a smrti Plinia staršího.

²²⁾ Literatura česká vykazuje z něho bájku „*Amor a Psyche*“ a několik drobností v překladu Vondráčkově (1874).

²³⁾ Mimo část těchto bajek (1. kniha) v překladu Chmelově (Čas. česk. mus. 1844) nevydáno v literatuře české nic více.

²⁴⁾ Dan. Ad. z Veleslavína podal (mimo některé drobné zmínky) vypravování o Androklovi a jeho lvu (V. 14) a Palkovič v Tatrance (1832) přeložil III. 7 o hrdinovi římském Ceditiovi.

²⁵⁾ K nám Vitruvius vůbec se nedostal.

²⁶⁾ V české literatuře teprve r. 1843 překlad a výklad Chmelův „*Lucia Julia Flora* Obraz dějin římských“.

(M. 1792). Florus jest poslední spisovatel římský, jehož dílo překladem uvedeno v literaturu ruskou do r. 1800. V plné řadě klasiků všech jest on 24. (a 29., čítáme-li *Scriptores historiae Augustae* zvláště). Z číslice této patrně, že překladatelská činnost v oboru literatury římské byla v hlavních rysech vykonána do r. 1800, nechávajíc tomuto století jednak podati překlady ostatních spisovatelů římských, po většině odlehlejších aneb obsahem méně důležitých, jednak zlepšovati, co dosud přeloženo, a pěstovati nově a úsilně literaturu odbornou. Zasažení velikého cíře Petra I. v tento směr činnosti literární mělo tedy účinek dobrý a posílulo Rus již do konce minulého století hodně ku předu na dráze seznamování se s klassicismem. Ze sedmi nástupců Petrových pro nový tento ruch nejvíce důležitosti mají jména Alžběty Petrovny (1740 až 1762) a Kateřiny II. (1763 až 1796), za jejichž vlády nové činnosti nejlépe se dařilo.

Od roku 1800 do 1850 seznámila se literatura ruská s těmito jmény římskými: Livius, Iuvenalis, Martialis, Propertius, Tibullus, Quintilianus, Macrobius, Lucanus, Persius, Hortensius, Iustinus, Pomponius Mela, Lucretius, Livius Andronicus, Plautus, Claudius Claudianus, Iunius Gracchanus, Fenestella, Sulpicia, Varro Reatinus, Tiberius Gracchus, Cornelia a Catullus. Nehledíc ke jmenům některým a k těm z nich, o nichž tu a tam jenom jednotlivé monografie a články byly napsány, jest mezi nimi opět slušná řada spisovatelů římských, jichž díla ruským jazykem obecnstvu přetlumočena. Že na překládání Livia došlo teprve r. 1803, jest dosti podivno; a tu ještě pouhý úryvek (řeč Hannibala) přeložen v Žurn. nov. rusk. liter. V. Také Širaj (1821) přeložil pouze úryvky z 34. knihy²⁷⁾. Mnohem později vyšel pětisvazkový překlad Klevanovův (1867—1877 ve 2. vydání). I vydání Livia jsou jenom částečná a nečetná (Voelkel kn. XXI. 1876³⁾). Z prací speciálních uvést lze jenom pět drobnějších čísel. O Liviovi, jak z uvedeného viděti, nepracováno příliš a také jenom kusovitě.

Měrou daleko větší všímáno si Juvenala, jenž se na Rusi objevil rok po Liviovi.²⁸⁾ Byla to (ne celá) prvá satira, kterou přeložil Kutuzov (P. 1804) a také po něm převáděny jenom ně-

²⁷⁾ U nás nejdříve také jen obšírné výňatky u Daniele Ad. z Veselavína a r. 1807 v Hlasateli řeč Marca Catona proti pyšce a nezbednosti ženské (z kn. XXXIV. kap. 2—4). Tamtéž rok před tím od Nejedlého přeložen „boj mezi Horatii a Curiatii“ (kn. I. kap. 25—26), což také Zeithammer sčítal ještě s předchozími třemi kap. (1822). Vedle těchto a podobných výňatků v cvičebných knihách jest jediný pouze překlad desíti knih od Pechánka (1864, 1872); zbytek překladu jeho jest v rukopise.

²⁸⁾ Juvenala u nás dosud až na nejnovější ukázky Ruthovy si nepovšimnuto.

kteřé satiry. Hlavními překladateli plného díla jsou Fet (s pozn. M. 1885), Andr. Adolf (s pozn. a text. M. 1887) a Weinberg (P. 1876). O vydání tří prvních satir Juvenalových postaral se, a to teprve v posledních letech, jediný Nagujevskij. O satiriku tomto jednáno několikrát v článcích časopisných i pracemi zvláštními a psány výklady k jednotlivým satirám a příspěvky k různým místům. Nejvíce však pracoval o něm Nagujevskij, od něhož (od r. 1872) náleží sem více nežli deset prací.

Martialovy epigrammy objevily se v ruském překladě poprvé roku 1804²⁹⁾ a potom teprve zase v letech 1886 a 1888. Martiala po stránce kulturní a básnické povšimnuto si třemi pracemi. Elegik Propertius neuveden na Rus překladem, nýbrž kritickým pojednáním, jež napsal Struve (D. 1806). Ukázky překladu³⁰⁾ a napodobení vydali teprve Krešev (P. 1862) a j. Hlavním překladatelem jest Fet (s pozn. P. 1888). Odbornými úvahami pojednáno o Propertiovi dvakrát. Z druhého elegika římského, Tibulla, přeložena nejprve 3. elegie třetí knihy ve Věst. Evr. 1809³¹⁾; později vyšlo několik překladů částečných. Také u Tibulla mezi překladateli přední místo drží Fet (s pozn. M. 1886).

Quintilianovy Instit. orat. libri XII., k nimž kritické příspěvky podal Morgenstern (D. 1811), přeložil do ruštiny Nikolskij (P. 1834).³²⁾ Macrobiových commentarii in somnium Scipionis libri duo dotkly se dvě práce. Po Macrobiovi dostala se Lucanova Pharsalia na Rus překladem (z franc.) Filatova. O Lucanovi jako básníku psal Ševyrev a po stránce syntaktické jednal o něm Körber. Zároveň s Lucanem přešel v literaturu ruskou i Persius Flaccus, o jehož povaze a činnosti básnické napsáno několik úvah. Přeložen byl jednou, a to prosou. V letech 1822 až 1823 pojednal Linsén o řečníkovi Hortensiovi. Touž dobou vyšel první překlad Justinovy historie (výťahu z Troga Pompeia) a připojen k němu výklad. Podruhé přeložen Justinus r. 1868. Krátce po překladu Justinově psáno o geografii u starých Římanův a o Pomponiovi Melovi ve Věstn. Evr. 1826. Tamtéž podána o něm úvaha roku následujícího. Lucretius, který

²⁹⁾ U nás nejdříve Rautenkranc podal skrovnoučké ukázky (Hlasatel 1808) a po něm Šnaidr (1823). Se zálibou a horlivě pěstil je a podle něho epigrammy psal Čelakovský v Kroku (1824), v Musejniku (1829, 1836) a v České Včele (1834).

³⁰⁾ Mimo dvě malé ukázky Sušilovy (V. 3 a 11) nic z Propertia nepřeloženo.

³¹⁾ V české literatuře jednotlivé ukázky v letech 1822, 1827, 1832 a 1855. Také v posledních dobách překládány jenom úryvky (Vondráček, Hrubý).

³²⁾ Quintilianus a všichni následující až do Plauta v literatuře naší nezastoupení ničím, jenom z Justina jsou tu a tam některé skrovné výňatky ve školních cvičebnicích.

nyňi přišel na řadu, nalezl se svou didaktickou básní *de rerum natura* na Rusi od let třicátých několik pěstitelů (posledně Kulakovskij 1887). Překlad pořídil Klevanov (M. 1876). Koncem let třicátých pojednáno o Liviovi Andronicovi a v r. 1885 L. Müller psal o jeho dramatické činnosti.

Naproti Terentiovi, jenž se objevil na Rusi již roku 1773, všimnuto si Plauta teprve nyní.³³⁾ Ševyrev uveřejnil stať o obou v Žurn. min. nar. prosv. 1838 a Kroneberg podal první překlad (*Captivi* 1849). V literatuře speciální Plautus je zastoupen ještě pěti pracemi a z jeho veselohr pět přeloženo (*Aulularia* 1888, *Menaechmi* 1887). O latinské veselohře Querolus psal Věchov (1881). R. 1838 v H. Linsén a Jungmann obrátili pozornost na *Claudia Claudiana*³⁴⁾, jehož *Phoenix* od nich vydán s poznámkami. O Juniovi Gracchanu napsal (D. 1841—1842) úvahu Mercklin, kterýž krátko potom psal též o dějepisci a básníku Fenestellovi. Brzo na to vydána a vyložena satira básničky Sulpicie (M. 1846). Následujícího roku Lagus zahájil úvahy o M. Terentiovi Varronovi Reatin-ském (H. 1847)³⁵⁾, o němž vyskytla se stať také v Panteoně. Úsilovněji obíral se jím Mercklin, napsav o něm čtyři úvahy. V H. 1850 vyšlo pojednání o Tiberiu Gracchovi a později práce o obou bratřích (M. 1871). Také matce jejich Cornelli věnována pozornost. Mercklin již dříve obíral se jejím životem, povahou a listy (D. 1844) a v časopise *Razsvět* uveřejněn nástin životopisný (1862).

Poslední spisovatel římský, s nímž se literatura ruská seznámila v první polovici tohoto století, byl Catullus³⁶⁾. První úvahu o něm měl Sovremenník (1850). Po několikaleté přestávce Krešev vydal překlady a napodobení písní Catullovy. Tou dobou pojednáno také o pořadí a době básní a podány dvě řady konjektur. Uplynula zase řada let, a teprve r. 1886 Catulla více si povšimnuto. Fet ho přeložil a poznámkami opatřil a Lange převeďl do ruštiny a vyložil 12 písní z Catulla a Propertia.

O těchto mužích pracováno na poli literatury starořímské v první polovici tohoto století. Při menší literární důležitosti některých z nich nepracováno zde ovšem v tom rozsahu, jak se jevílo u některých koryfeů literatury římské v dobách dřívějších.

³³⁾ Do češtiny přeložena Veselohra o pokladu (Teichl 1821), *Captivi* (Nebeský 1873) a *Menaechmi* (Král 1890).

³⁴⁾ Z tohoto několik citátů u Daniele Ad. z Veleslavína; jinak není ani o něm, ani o následujících ničeho.

³⁵⁾ Z Varronových satir některé výňatky podal Nebeský (1865).

³⁶⁾ U nás dvakráte (1822 a 1824) přeložena básnička na smrt vrabce. V dobách pozdějších přeložili některá čísla z Catulla Sušil (1835, 1861), Vondráček (1858) a Veselík (1871).

V tomto padesátiletí dostalo se poměrně nejvíce péče Juvenalovi, Liviovi, částečně i Persiovi a Plautovi. Jinak jsou tu mnozí, při nichž nepřešlo se přes jednu práci. Celé toto období vyplněno je vládou dvou panovníků: Alexandra I. Pavloviče (1801—1825) a Mikoláše I. Pavloviče (1825—1855). Novému směru filologické činnosti dařilo se lépe za vlády Alexandrovy ne tak co do počtu nových jmen, z literatury římské v ruskou přecházejících, nýbrž vhodností výběru klasiků důležitějších a větší systematičnosti a bohatosti práce. Úhrnem bylo touto dobou již na padesáte jmen z literatury římské na Rus uvedeno a na pole písemnictví ruského měrou tu větší tu menší přepěstěno.

Zbývá přehlédnouti ještě dobu od r. 1851 do 1889. V té naskýtají se nově jména Antonius a Crassus, Apollinaris Sidonius, Cassiodorius, Verrius Flaccus, Ateius, Lucilius, Silius Italicus, Valerius Flaccus, Trogus Pompeius, Petronius Arbitr, Publius Syrus, Naevius a Ennius.³⁷⁾ O řečnících M. Antoniovi a L. Liciniovi Crassovi napsal pojednání Söderholm. Apollinaris Sidonius uveden ve známost od Ješevského (M. 1855). Nedlouho potom Schirren podal pojednání o Cassiodorovi a Jordanovi, jeho epitomatoru z dějů gothských (i po stránce jazykové D. 1858). Mercklin napsal úvahu o Verriovi Flaccovi a jeho dile de significatione verborum a jmenovitě o excerptech z díla toho, uspořádaných Sextem Pompejem Festem a Paulem (D. 1860). Tou také dobou vyšla práce o filologu Atejovi Praetextatovi, načež po dobu celého toho desítiletí, ano i více, žádné nové jméno klasika římského na Rusi se neobjevilo. Teprve r. 1874 vyšla úvaha o vydání zbytků satirika Lucilia, kteréž uspořádal L. Müller. V témž roce vyskytlo se v literatuře ruské také jméno Silia Italica v Žurn. min. nar. prosv., kdež o něm později (1886) také Bykov psal. Tamtéž jednáno o C. Valeriovi Flaccovi. Počátkem posledního desítiletí uveřejněno pojednání o pramenech Troga Pompeia pro dějiny řecké a sicilské. Od toho času, ačkoli ruch na poli literatury římské jest živější nad ostatní doby, vyskytá se jmen nových velice málo a jsou to jména celkem odlehlejší. Obstaráno vydání Petronia Arbitra, avšak překlad z něho podal již někdy dříve Muravjev. Nauck napsal poznámky ke sbírce sentencí Publilia Syra. Naeviem obíral se L. Müller (Žurn. min. nar. prosv. 1884 a 1885), jenž také zbytky jeho básně Bellum Poenicum vydal (P. 1884) zároveň

³⁷⁾ Z mužů jmenovaných literatura česká dotekla se jenom málokterých. Cassiodorovu historii přeložil Kocín z Kocínětu r. 1594; více o něm nepracováno. Výňatky z Luciliových satir podal Nebeský (Mus. 1865). Sbírkou sentencí Publilia Syra přeložil Vorlíčský r. 1558; od té doby několikrát vydána. Nebeský přispěl ukázkou z jeho propovědek v Mus. 1865 a zde též vedle tří zlomků z Naevia přeložil také několik zlomků Enniovyh.

se zbytky básní Ennioových i s pojednáním o Ennioví. Od tohoto roku až do 1889 pracováno čile o spisích a klassicích již známých; jména nového ruchu tento se nedotkl. V prvních dvou desetiletích druhé polovice našeho století za vlády Alexandra II. Nikolajeviče (1855—1881) byla práce literární na tomto poli dosti skrovná; avšak když na počátku sedmdesátých let školství a klassická studia byla zorganizována, účinky toho všude staly se patrnými. Práce literární vzrůstala měrou značnou a po nastoupení Alexandra III. Alexandroviče (1881) pracuje se na Rusi v oboru literatury římské s péčí uznání hodnou a s úsilím tu a tam ještě zvýšeným.

Všeobecný oddíl bibliografie Nagujevského obsahuje spisy, které se odnášejí vůbec k historii literatury římské, statí literárně historické v periodických časopisech ruských a práce hledící k řeči, národnosti a povaze římského národa. Vedle toho uvedeny tu speciální ukazatele bibliografické a sborníky latinských autorů. Oddíl tento není právě bohatý (celkem v prvních pěti § uvedeno 45 čísel), jest data nepřiliš starého a leccos, co zde uvedeno, není prací původní. Za samostatná čísla počítány i jednotlivé recenze spisů jinojazyčných. Avšak k těmto 45 číslům dlužno přičísti také všechny ty práce, které, obírajíce se všeobecným rázem té neb oné periody literatury římské, aneb odnášejíce se k jednotlivým odvětvím a otázkám literárním, umístěny jsou v čele periody jakožto její charakteristika. Tím se počet dotčených čísel valně rozmnoží a to velmi často pracemi důležitějšími. Žádná však z prací těchto nesáhá před rok 1800. Do té doby pracováno výhradně o překladech a některých vydáních klassikův. A také celá prvá polovice našeho století nebyla na tomto poli činností literární příliš plodná. Úsilnější ruch a práce vydatnější nastala za Alexandra II. a vzrůstá se dále za jeho nynějšího nástupce. Přihlédneme podrobněji nejprve k době od r. 1800 do 1850! Za celé první desetiletí uveřejněna ve Věstn. Evr. (1807) jediná drobná stať „Od Maecenata k Augustu“, kteráž, jak se dovidáme z poznámky, jest nezaručený opis z obalu nějaké staré knihy církevní ve knihovně vatikánské. Pro další ruch a práci literární velikou mělo důležitost zařízení „Žurnalu min. narod. prosvěšč.“ (od r. 1803), v němž vyšla veliká řada pojednání z různých oborů. Na zvláštní oddíl pro klassickou filologii došlo však při časopise tomto teprve v dobách organisace studií klassických r. 1873. V druhém desetiletí vyšly jen tři práce, z nichž jedna byla ještě překladem. V dalších desíti letech nenapsáno nic až do r. 1834. Tehdy Bibliot. dlja čtěníja uveřejnila statí o latinských spisovatelích v prvním věku po Kr. (překlad z franc.) a o dobách úpadu literatury (dle Nisarda a Villemaina). Toho také roku vydána v M. Lineamenta historiae Rom. litterariae, kteréž dílo potom vyšlo i v převodu ruském. Ševyrev napsal úvahy o rázu vzdělanosti římské a o prvopočátečném básnictví starých Římanů

do dob vlivu řeckého. Voigt K. vydal pojednání o historickém významu hlavnějších epopejí u starých i nových národů. Všechny tyto práce vyšly v Žurn. min. nar. prosv. Po přestávce skoro desíti let Blagověščenskij v témž časopise podal článek o římské tragodii a Sestakov vydal práci de etymologia poetarum comicorum Rom. Rok na to napsal Lagus *Studia latina provincialium* (H. 1849). Toť všechna práce o obecných otázkách z literatury římské za dobu prvé polovice devatenáctého století.

Naproti tomu jeví se větší pestrost a bohatost od r. 1850 do 1889. Období toto pěkně i prospěšně zahájil Leontěv, počav vydávati Propyleje, jichž vyšlo pět svazků (M. 1851—1856). Umištěny v nich leckteré vhodné práce odborné. Téhož roku Žurn. pro mládež přinesl populární stať „římskaja deklamacija“. Z roku 1852 jsou dvě úvahy Blagověščenského, první o fabulae Atellanae a druhá o počátku římské veselohry. Voigt K. pojednal o did. a ep. básnictví římském od prvních počátků do smrti Augustovy a Sestakov psal o úloze parazitů ve staré komoedii. Léta následující přinesla sedm rozmanitých prací, a Chovanskij to desítiletí důstojně uzavřel, založiv nový časopis odborný „Filolog. zápisky“, jichž sídlem byla Voroněž. Když vyšlo prvé vydání Munkovy literatury římské, Blagověščenskij napsal o něm úvahu v Žurn. min. nar. prosv. (1862). V další práci tohoto desítiletí (10 čísel) účastnili se Granovskij, Graff, Dragomanov, Modestov, Ješevskij, Blagověščenskij, Korsch a Döllen. Následující desítiletí bylo nejplodnější a vykazuje značný počet různých prací filologie starořímské. Jest to patrně blahodárný účinek zmíněné organizace studií humanitních, která spadá právě v počátek těchto let. Prvním jest zde Nagujevskij s pojednáním o povaze a rozvoji římské satiry (R. 1872). Do roků následujících náleží překlad díla Friedländerova o dějinách římských mravův, pojednání Arseněva o ruchu duševním za císařů z rodu Flaviova, za Trajana a Hadriana, Modestova lectiones o historii literatury římské a pojednání o římské epopeji do doby císařské v Žurn. min. nar. prosv. V dalších ročnících téhož Žurnálu podáno pokračování práce předešlé (epos v dobách po Augustovi), a jsou tam také některé recenze prací jednak ruských, jednak německých. V tétěž době Kossovič vydal (dle Bojesena) historii literatury římské, Zacharbekov přehled historie lit. řím. a Koževnikov pojednání o rozvoji římské společnosti ve 2. stol. po Kr. Některé plody učené literatury v oboru lat. filologie, které se objevily na Rusi během posledních dvou let, posoudil Modestov v r. 1876 (Kijevsk. univ. izvěst.). Vedle Sborníka stať z klass. filologie jednáno tam ještě o osmi pracích různých spisovatelův. V následujícím roce Ovětajev, jenž horlivě obírá se epigrafikou staroitalskou, vydal Sborník oskických nápisů s náčrtem fonetiky a morfologie a glossářem, a rok na to vyšla (v P. a Lipsku) jeho *Sylloge inscript. oscarum*. Krátce před tím (1876)

Bender vydal svou historii literatury římské, kteráž již druhého roku byla přeložena do ruštiny (M. 1878) k potřebám gymnasií. O literatuře římské pojednal touž dobou také Zotov (ve všeobecných svých dějinách literatury) a o literatuře za Tiberia, jakož i o vlivu císařství na literaturu napsal pojednání Modestov. Důležitou práci tenkrát vydal Lebeděv: ukazatele ke všem učebným vydáním a překladům z jazyků klassických od počátku knihtiskářství až do r. 1871 včetně (M. 1878). V r. 1879 Nagujevskij pojednal o římské satíře a od r. 1880 počal (v R. a Kz.) vydávati sbírku latinských klassiků s ruskými poznámkami, v níž během osmi let vyšlo pět svazků. Konec let sedmdesátých přinesl mimo to prospěšnou novotu, že počal se vydávati Sborník statí z klassické filologie. Cílý ruch filologický let právě vyličených přešel i do minulého desetiletí. Cvětajev v Žurn. min. nar. prosv. několik článků věnoval nápisům italským (1882, 1883, 1886), Korsch podal tam posudek francouzského díla Havetova o verši saturnském a L. Müller tamtéž recenzoval Berliner Philologische Wochenschrift. Benderovu svrchu zmíněnou historii lit. řím. nově přeložil Juškov (Tiflis 1883). V následujícím ročníku Žurn. min. nar. prosv. Zelinskij uveřejnil úvahu o Ribbeckově „Alazon“ a Cholodňak několik statí o nápisích Scipionův, v čemž pokračoval ještě r. 1888. Důležitým sborníkem prací z oboru klass. filologie staly se touto dobou *Mélanges gréco-romains tirés du Bulletin de l'acad. impér. de St. Petersburg*. Nagujevskij a Cvětajev vystoupili opět se dvěma pracemi: onen rozebíral význačné rysy ducha římského (Kz. 1885), tento vydal *Inscriptiones Italiae mediae dialecticae*. A od téhož zrovna příštího roku vyšly *Inscriptiones Italiae inferioris dialecticae*. Modestov napsal stať, jednající o literatuře římské, a otiskl ji v Žurn. m. n. prosv. 1886. Do téže doby sahají Zengrovovy Filolog. zamětky a další jeho zamětky k latin. tekst. (Va. 1887). Rok následující přinesl opět několik prací. Modestov psal o literatuře za Caliguly, Kulakovskij podal úvahu o Ribbeckových dějinách římské poesie a Cvětajev v Russk. Věstn. uveřejnil stať o školách starých Římanů. Z roku 1889 Nagujevskij uvádí jenom jednu práci a sice své vlastní Základy bibliografie římské literatury.²⁹⁾

²⁹⁾ Speciální literatuře u nás věnováno ještě méně práce nežli překladům. Musejník za dobu padesáti let (1827—1876) mimo různé překlady z klassiků římských přinesl dva články Nebeského (o atellanách a mimech a o satirách řím. 1865), statí Velišského o Římu za doby císařů (1870—1873), Svobodovu práci o Catonu Starším (1868) a Storchovy povědi z římské historie (1866—1867). Filologické listy měly v prvních desíti letech (1874—1883) dvě pojednání o Ciceronovi po stránce filologické (J. Novák), o infinitivu u Vergilia (záhřebský Maixner), článek o Nepotovi pro školu (Patočka) a o Plantově Asinarii (Král). Všechna ostatní činnost zahrnuje v sobě asi třináct příležitostných recenzí a řadu (18) příspěvků kritických k textům jednotlivých autorů. Tomuto způsobu

Tim dospěli jsme ke konci a seznali jsme, co od r. 1709 do 1889 na Rusi psáno a pracováno v oboru literatury římské. Přirozeno jest, že se tato činnost soustřeďovala a kupila zvláště kolem některých jmen místních a v určitých dobách i kolem jednotlivých spisovatelů čelnějších. Hlavními středisky byly ovšem Petrohrad a Moskva. Nebledíc k statím a pracím v periodických časopisech a sbornících, vyšlo v samotném Petrohradě skoro půldruhého sta všech čísel a na Moskvu připadá jich asi 130. V druhé řadě druží se k sobě Derpt (30) a Kijev (27) jakožto sídla přednějších universit. Jinak zasluhní zmínky ještě Oděsa a Riga (po 17), Helsingfors (15), Kazaň (13), Charkov a Varšava (po 12). Vedle nich jest velická řada míst, kde vyšlo jen několik málo anebo jednotlivé práce sem spadající (Mitava, Vilno, Voroněž, Tiflis a j. v.).

Ze spisovatelů, kteří se ruchu na poli literatury římské vynikající měrou účastnili, náležejí posledním desetiletím Nagujevskij (se 34 různými pracemi), L. Müller (s 18 čísly), Blagověščenskij (17), Modestov (16), Cvětajev (13), Voigt a Klevanov (po 11), Pomjalovskij, Voelkel a Fet (po 10). Hojnou měrou přispívali také Vert, Zenger, Kulakovskij, Meier, Otto, Sosněckij a Cholodňak. Mnozí z filologů ruských bedlivě si všímali odborné literatury cizí, německé, francouzské i anglické, a lekteřé ze spisů cizojazyčných přeložili, o jiných aspoň úvahy napsali v časopisech periodických.

Velikou výhodu pro šíření se spisovatelské činnosti na poli literatury římské na Rusi dlužno mimo jiné sbledávat v tom, že pro drobnější práce odborné, stati, úvahy a překlady otevřeno tam mnoho časopisův periodických, sborníků, zápiskův universit a některých jiných ústavů. Nagujevskij sebral ve své bibliografii podobné práce a články, rozptýlené asi po 75 časopisech a sbornících a v některých z nich jest takových prací celá řada. Že se na Rusi mnohé časopisy, věnované zábavě a poučení kruhů širších, nikdy neuzavíraly a neuzavírají článkům, jež jsou našim časopisům a měsíčníkům příliš odlehlými a širšímu obecenstvu

činnosti filologické u nás někteří nejvíce přejí. V průběhu všech dalších let přinesly F. L. krátký článek o knihkupcích a spisovatelích římských, pojednání o Florovi a Lucanovi, o fragmentech Sallustiových (to tré od Cumpfa), o Tiberiovi dle Tacita (Peroutka), práci o původě Iapygův a Apulův (Kovář) a o epigrafických památkách staroitalských (Zubaty). Nepoměrně více místa i práce zaujala opět konjekturální kritika (28) a recenze některých vydání klassikův a spisů speciálních jinojazyčných. Jen tu a tam objevily se také úvahy řídkých prací sem spadajících, vyšlých v několika programech školních. Více u nás na tomto poli nepracováno, nehledíc k několika populárně psaným článkům v některých časopisech zábavně poučných.

neprístupnými, jest dokladem, že je rozdíl mezi čtenářstvem ruským a našim a že je také rozdíl v pojmání pravého účelu takových zábavně poučných časopisů. Věstník Evropy podal již (dle Nagujevského) na 30 článků z oboru literatury římské; Otěčestven. zap. měly 17 takových prací a Sovremenník 13. Některými pracemi účastnily se také Sv. Petěr. vědom. (9), Řízk. věstn. (8), Russk. věstn. (7), Bibliot. dlja čtěn. (10), Syn otěčestva (5), Moskvitan. (4), Mosk. vědom. (4), Žurnal dlja dět. (4), Istorič. věstn. (4), Novosti russk. liter. (4) a Russk. mysl (8). S jedním, dvěma neb třemi články, po případě recensemi, uvádí se počet časopisů ještě mnohem větší. Také zápisky universitní chovají v sobě značnou část prací odborných o literatuře římské. Sborníkův a vědeckých časopisů Nagujevskij jmenuje také několik, z nichž poskytly mu nejvíce látky Aten. (3), Propyl. (8), Mélanges Gréco-romains (6) a Filolog. záp. (10).

Zdá se snad někomu, že při mohutnosti poměrů ruských mohlo tu a tam pracováno býti více a hlouběji. Přihlédneme-li však blíže k zvláštním okolnostem, po nichž a v nichž se vzdělání a osvěta na Rusi šířila, rádi přiznáme, že také v oboru literatury římské Rusko učinilo kus práce uznání hodný, třeba že mezi uvedenými spisy neshledáváme hojnost takových epochálních děl filologických, jakými se honosí některé literatury západní. Ruch classicismu vzbuzen tam proti zemím západním pozdě a charakteristickou zajisté známkou jest, že se nově té snaze dostalo přímého podnětu i sankce mocného cíře. Zasluhuje věru Petr I. i po této stránce příjmi Velikého. A jak v takový ruch literární účinně může působiti také rozvoj života veřejného, zřejmě je viděti na zmohutnění nové té činnosti za vlády Kateřiny Veliké. Snaba humanistů ruských, pokud se týkala literatury římské, nesla se přede vším k tomu, aby nejdříve opatřeny byly překlady předních klasikův, a tomu značnou měrou bylo vyhověno již do konce osmnáctého století. Po té pozornost věnována pořádání potřebných vydání klasikův a pěstění literatury odborné. Tento postup činnosti svědčí o zdravém porozumění pro práci spořádanou a účelnou, a také my, již jsme do nedávna byli uvykli s útrpností divati se na Rusy jako na bratry své méně pokročilé, měli bychom i v této příčině lecčemu se od nich přiučovali. A chceme-li býti spravedliví, jest nám vyznati, že nejsme v oboru literární činnosti dosud tam, kde již jsou Rusové, naši „opozdivší se“ bratři. Řekne se ovšem, že se na Rusi pracuje s jinými prostředky a na základech neskonale širších. Jest pravda, že se s této stránky nemůžeme s Rusy měřiti, avšak nelze také popřiti, že se u nás i při skrovných prostředcích a malém rozsahu nepracuje tak, jak by bylo třeba; ba možno bohužel říci, že u nás v posledních desetiletích pro takové snaby není ani potřebného porozumění. Vůle a sil by se snad i u nás našlo dost,

ale dosud nemají vzniku a nedocházejí žádoucí podpory veřejnosti. Co se pracuje, pracuje se kuse, úryvmo a rozptýleně a ne učiní se ani tolik, kolik by při našich poměrech bylo možno učiniti. A proto také nevykonali jsme v oboru starých literatur dosud ani nejhlavnější práci, kterou všichni vzdělání národové již dávno vykonali, ovšem při jiných literárních poměrech nežli jsou naše. Na Rusi o klassických římských nepracováno také vždýcky a všude stejně, avšak přece — nehledíc k horlivému překládání v posledních desetiletích předešlého století a k velmi mnohým pro pěstění klassicismu plodným rokům vlády Alexandra I. — již před dobou organisace studií humanitních (na př. od r. 1862 do 1871) mnohá léta vykazují slušný počet čísel, značících jednak vydání auktorů, jednak úvahy a práce speciální. A po provedení nynější organisace škol středních a vysokých možno říci, že jednotlivé roky tak říkajíc vespolek závodily valným počtem vydání klassiků římských, ve škole čítaných i nečítaných, a pracemi odbornými.

Avšak u nás jest neveselo na tomto poli činnosti filologické a pracuje se velice málo, ano pracuje se v některém směru daleko méně nežli u jiných národů větších i menších. Stesk tento není první a bohužel také ne poslední. Mimo jiné jeden ze zástupců naší klassické filologie posuzoval r. 1887 knihu profesora záhřebského Maixnera a v posudku svém praví: „Při jednotlivých spisovatelích uvádí se též co přeloženo z nich na jazyk chorvatský a srbský. Podivili jsme se, jak mnoho již Chorvaté a Srbové z památek římských mají převodů; leccos tu spatřujeme, oč my ještě jsme se nepokusili. Nová to pobídka, bychom procitli z lethargie, jež v oboru tom u nás v poslední době zavládla, i vrátili se k onomu ruchu, jenž v letech šedesátých na poli tom u nás se jevil. Též sama kniha Maixnerova připomíná nám mezeru v literatuře naší, jež není právě k prospěchu naší mládeži gymnasijsní i dorostu filologickému a vybízí nás, bychom konečně vážně na to pomýšleli, jak bychom opatřili české příruční knihy filologické.“ K tomuto „vážnému pomýšlení“ však pořád nepřicházíme a v obecné soutěži na této liše pole kulturního dáváme se zahanbovati i na těch stranách, kde by to býti nemusilo a nemělo. Když Napoleon III. vydal *Histoire de Jul. César*, napsalo se u nás r. 1866: „Známo, že nejnovější literární dílo Napoleonovo, *Život Caesarův*, právě vycházeti počalo a otevřena vyhlídka i na český jeho překlad.“ Vyšel snad jeden sešit a „vyhlídka“ na další překlad jest otevřena dodnes; to nás charakterisuje.

Studie homerské.

Podává V. Steinmann.

9. ἐλέλιτο.

Tento tvar nalézá se u Homera jen na dvou místech v *A* 39 a *N* 558 a vykládá se rozličným způsobem. Někteří pokládají jej na obou místech za plusquamperfektum od ἐλίσσω, jiní za plusquamperfektum od ἐλελλίζω, Curtius Griech. Verb. I. 189 za aorist k ἐλελλίζω, Gust. Meyer v obou vydáních své mluvnice řecké za aorist, neuváděje, od kterého slovesa. Myslím, že není žádné z těch mínění správné. Vizme místa!

V *A* 39 líčí se stříbrný závěs Agamemnonův:

αὐτὰρ ἐπ' αὐτοῦ
κνάρσος ἐλέλιτο δράκων, κεφαλαὶ δὲ οἱ ἦσαν
τρεῖς ἀμφοστρεφεῖς . . .

Poněvadž se tu líčí had z kovu zhotovený v určité poloze, jest tu na místě jen plusquamperfektum = vinul se (o významě stavu); srov. v. 26 ὀρωρέχαιο. Od kterého slovesa jest ten tvar? Myslím, že význam hodí se jen ke slovesu ἐλίσσω, kterého se užívá též v *X* 95 ἐλισσόμενος περὶ χειρὶ o hadu vinoucím se. Poněvadž ἐλίσσω začínalo od *F*, jest k pravdě podobno, že tu původní tvar plusquamperfekta *FεFε*λίκοτο později vytištěn byl tvarem ἐλέλιτο. Jak dočítám se z poznámek u Ameisa-Hentzea, Cobet žádá na obou místech uvedených za ἐλέλιτο tvar *FεFε*λίκοτο.

V *N* 558 vypravuje se o Antilochovi:

οὐδέ οἱ ἔγχος ἔχ' ἀτρέμας, ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
σειόμενον ἐλέλιτο.

Význam jest: kopí jeho nebylo klidno, nýbrž stále jsouc rozmachováno třásko se, chvělo se. Na tomto místě významem nehodí se tvar ten odvozovati od ἐλίσσω, nýbrž od ἐλελλίζω, a bude asi uznati jej za plusquamperfektum k ἐλελλίζω s významem stavu v minulosti = chvělo se, třásko se.

Není tedy tvar v nadpise uvedený na obou místech stejný, nýbrž jen na druhém místě jest správný, na prvním jest jej změnití v ἐλέλιτο, vzniklé odpadnutím *F* z *FεFε*λίκοτο.

A není, myslím, toto místo jediné, kde původní tvar slovesa ἐλίσσω vytištěn byl tvarem slovesa ἐλελλίζω.

V Z 106 vypravuje se, že Hektor k vyzvání bratra svého Helena utíkající Trojany povzbudil k obraně proti Achajům, pro-následujícím je. Výsledek přímlyvy Hektorovy byl:

οἱ δ' ἐλελήθησαν καὶ ἐναντίοι ἔσταν Ἀχαιῶν.

Význam slovesa ἐλελήω „otřásati“, med. „třásti se, chvítí se“ nikterak se nehodí, a přechod významu „otřásati“ ve význam „otáčeti, obracet“ jest, myslím, nemožný. Ale ovšem význam slovesa ἔλσσω = „otáčeti, obracet“ jest na místě = „oni obrátíli se a stanuli vstříc Achajům“. Aorist passivný není na zá-vadu; vyskytá se o významě „obrátit se“ v M 74:

οὐκ ἐπ' ἔπειτ' οἷω οὐδ' ἄγγελον ἀπονέεσθαι
ἄφορον πρὸς ἐλκθέτων ἐπ' Ἀχαιῶν

= „obráti-li se Achajové“. Jest tedy, myslím, bez odporu psáti οἱ δὲ ἐλκθησαν z οἱ δὲ φελκθησαν. Za původní F nastoupilo omylem se slovesem ἐλελήθηαι λ. Těž verš opakuje se v E 497, A 214, P 343.

Z téže příčiny nemůže zůstatí obecné čtení v

A 588 στήτ' ἐλελήθεντες καὶ ἀμύνετε νηλεὲς ἥμαρ,

nýbrž čísti jest στήτε ἐλκθέτες ze στήτε φελκθέτες = „staňte obrátíce se“.

Správné jest ἐλελήθη v X 448: τῆς δ' ἐλελήθη γυνὴ = „jí zachvěly se ruce“, a v μ 416 = ξ 306 o lodi Odysseově

ἦ δ' ἐλελήθη πᾶσα Διὸς πληγῆσα κεραννῶ

= „zatrásla se“.

Také v B 316, kde se vypravuje o hadu, který vrabčata v hnízdě požíral, obletován jsa od matky jich,

τὴν δ' ἐλελίζαμενος πτέρυγος λάβεν ἀμφιαχνίαν,

myslím, žádá spojitost významu „otočiv se“, i může býti správné jen participium aoristu medialného od ἔλσσω; a tedy jest čísti

τὴν δὲ (F)ἐλίζαμενος . . .;

srov. M 408:

κέκλετο δ' ἀντιθέοισιν ἐλίζαμενος Ἀνκίοισιν,

M 467, P 283.

Těž v P 278

μᾶλα γάρ σφας ὦκ' ἐέλιξεν Αἴας . . .

= „neboť brzy je obrátil Aias“, jest čísti

μᾶλα γάρ σφας ὦκα (F)έλιξεν Αἴας

nebo ὦκ' ἐέλιξεν z ὦκ' ἐφέλιξεν.

Ad Minucii Felicis Octavium.

Scripsit Eduardus Svoboda.

XXIII. 6. 'illic Vulcanus Iovis fulmen cum Aeneae armis in incude fabricatur, cum caelum et fulmina et fulgura longe ante fuerint, quam Iuppiter in Creta nasceretur, et flammam veri fulminis nec Cyclops potuerit imitari nec ipse Iuppiter non vereri.'

'Vulcanus', quod in codice non legitur, Ursinus inepte supplevit, cum verbum 'fabricatur' passive ponatur, veluti paullo post XXIII. 13: 'ecce funditur, fabricatur, sculpirur'. conferas quaeso etiam ea, quae ad V. 5: 'aut scire sit datum aut scutare religiosum' de verbis deponentibus disputavi.

XXIII. 11. 'deus enim ligneus, rogi fortasse vel infelicis stipitis portio, suspenditur, caeditur, dolatur, runcinatur'.

Vocem 'caeditur' Baehrens uncis secluit, cum id eius quod sequitur 'dolatur' interpretamentum esse iudicaret. equidem 'suspenditur' deleverim, cum abundare putem, quod tormentum, quo simulacrum formatur, non apte significare mihi videtur. etenim ex iis, quae § 10 praecedunt: 'quodsi in animum quis inducat, tormentis quibus et [quibus] machinis simulacrum omne formetur, erubescet...', verbum torquendi, minime vero verbum suspendendi expectes. adde quod deletio verbo 'suspenditur' oratio etiam tripartita restituitur, quae hoc capite praevalet.

XXIV. 2. 'sic in auro et argento avaritia consecrata est, sic statuarum inanum consignata forma, sic nata Romana superstitio: quorum ritus si percenseas, ridenda quam multa, quam multa etiam miseranda sunt!'

Codex 'ridenda quam multa, etiam miseranda sunt' exhibet; Gelenius addidit 'multa', Heumann 'quam multa', quae verba omnes editores in textum receperunt. at nihil mutandum est; per asyndeton enim 'ridenda quam multa, etiam miseranda sunt' alterum membrum orationis gradatione effertur.

XXV. 2. 'nonne in ortu suo et scelere collecti et muniti immanitatis suae terrore creverunt?'

Vocem 'et' ante 'scelere' deleverim; non est enim causa idonea, cur iteratis coniunctionibus et — et vis orationis augeatur. contra Baehrens scripsit: 'nonne in ortu suo sunt scelere collecti'. Cornelissen vero collatis Cypriani de idol. vanit. 3. 2. (rectius 5. 2.): 'populus de sceleratis et nocentibus congregatur et asylo constituto facit numerum impunitas criminum' pro 'immanitatis' edidit 'impunitatis'. quod mihi non probatur, neque magis

placet, quod Koch coniecit, cum ante 'muniti' vocem 'caede' in textum inserendam esse putaret.

XXV. 3. 'mox alienas virgines iam desponsatas, iam destinatas et nonnullas de matrimonio mulierculas sine more rapuit, violavit, inludit, et cum earum parentibus, id est cum soceris suis, bellum miscuit, propinquum sanguinem fudit.'

Difficile est intellegere, quid locutio 'virgines iam destinatas' significet, praesertim cum 'iam desponsatas' antecedit. propterea 'iam destinatas' delendum esse indicaverim. mirum est, cur Usener glossema hoc ineptum retinuerit, attributum autem apte dictum 'iam desponsatas', quo gravitas criminis patrati augetur, uncis secluserit. pro 'sine more' Guilelmus Hartel coniecit 'sine mora'; at conferas Verg. Aen. 8. 635: 'raptas sine more Sabinas'. adde quod vocula 'mox' in initio enuntiati posita descriptio temporis plane exprimitur, ita ut alterum adverbium temporis in eodem enuntiato abundet. et ipse Livius I. 9 narrat Romanos societatem conubiumque petisse legatis circa vicinas gentes missis, repulsos consilium mulieres rapiendi inisse. verba 'id est cum soceris suis', quibus vis orationis extenuatur, merito Wowero glossema inutile atque ineptum esse videbantur. adde quod haud raro a verbis 'id est' glossemata exordiantur; veluti paullo post § 5: 'templa omnia de manubiis, id est de ruinis urbium, de spoliis deorum, de caedibus sacerdotum' et hoc loco verba 'id est de ruinis urbium' eadem de causa deleverim, praesertim cum 'manubiae' dici non possint 'ruinae urbium'.

XXV. 10. 'nisi forte apud istos maior castitas virginum aut religio sanctior sacerdotum, cum paene in pluribus virginibus, set quae inconsultius se viris miscuissent, Vesta sane nesciente, sit incestum vindicatum, in residuis impunitatem fecerit non castitas tutior sed impudicitia felicior.'

Koch 'in inpueribus virginibus' coniecit adfirmans rem magis angere, si plures virgines Vestales tantum facinus commisisse dicantur neque enuntiatum 'sed quae inconsultius se viris miscuissent' habere quo referri possit. sed rem angere haud concesserim, cum aetate recentiore saepenumero a Vestalibus incestum commissum esse memoriae proditum sit. verba autem 'sed quae inconsultius se viris miscuissent' ad ea, quae praecedunt, trahi non posse Kochio concedo, qua de causa 'set', quod Vahlen coniecit, deleverim, ita ut sententia relativa 'quae . . . se viris miscuissent' enuntiato praeenti subiungatur. codex 'et quae' exhibet, Ursinus aptius 'ut quae' proposuit, Baehrens 'rudibus' pro 'pluribus' scripsit, at numerale firmissime stat, cum sequatur 'residuis'; adde quod vim superlativi habet vox 'pluribus', de quo

comparativi pro superlativo usu ad II. 1, 2 et alibi uberrime disputavi.

'Vesta sane nesciente' apte codex exhibet, quibus verbis summa inest inrisio, quae deletur, si cum Baehrensio scribitur: 'Vesta sane sciente'.

Doklady k stě. sklonění subst. km. -o.

Podává V. Flajšhans.

(Pokračování.)

Lov: loc. na lově Hus 2. 278;

— gt. z lovu Rožmb. 175, na lovu ChelčPost. 83^a;

pl. n. lovové ŠtVrt. 194.

-lud: gt. z obluda AlxH. 451, bez obluda Vít. 33^b;

gt. obluda AlxH. 357, AlxV. 2321 2384, Oss. 67, přeluda Kruml. 266^b cit. Lfilol. XIII. 398, předluda Výb. 1. 1175 (XV. stol.);

— gt. sg. beze všeho obludu sv. D. 35 (slabika . . du v rkp. není; taktéž ne rým násled.: ludu — oboje konjektura Výb.);

l. sg. w nobludu jsúce Kat. 2111;

pl. n. přeludové Dobr. Reise nach Schweden 73 z bible Bočkovy (1/2XV. stol.).

Luh: gt. sg. de Luha 1318, Rel. 317, do luha Oss. 56, u luha Fehringer;

loc. sg. na Luze 1229, Reg. 1, w luzye AlxV. 1623, bib. 64. 167;

pl. n. hustí luzy DC. 2;

Lúh: gt. bez lúha Výb. 1. 370, 2. 245.

Luk: gt. drže sě luka AlxV. 1762;

— gt. sg. luku AlxV. 1696, Oss. 163;

Masopust: gt. masopusta Rozb. 1. 141, 2. 47, Št. nč. 3^b (2X).

Materník: gt. do materníka Sal. 211;

loc. v matrice Jgm. (XVI. stol.).

Měch: gt. sg. z měchu HanOstersp. 86, do měcha Výb. 2. 252, ponesú tě jako měcha Vít. 33^b (v r.);

loc. sg. v miešlye DC. 18, Hrad. 93^a, Výb. 1. 955 (Podk.);

pl. n. diablovi miešly Hrad. 102^a;

— gt. sg. do měchu Výb. 1. 952 (Podk.) (v rýmu);

loc. sg. u myechu DC. 13.

Měchýřek: gt. sg. bez měchýřka Sal. 36;

pl. n. měchýřci Aqu. Jgm.;

— pl. n. měchýřkové Sal. 76.

Mělník: gt. de Mělníka 1318 Rel.;

loc. na Mělnice Letop. 108;

— gt. Mělníku Letop. 113;

loc. v Mělníku ČČM. 1827 1. 17.

Miešek: loc. v miešce Výb. 1. 362 (Spor).

Mír: (za u-km. pokládají Mikl. Lesk. Gb. Geitl. 80 Grim. VII.;
stč. odvozenin není; že o-kmen svědčí tvar miros Ass. Schol-
vin Beiträge Archiv 2. 485—486);

gt. sg. všeho myra Hosp. 3;

gt. myra ŽW. 37. 4, 71. 7, Zach. 79, stpol. též gt. mira
Kal. 37;

loc. sg. v myrže DC. 33, 62, AlxV. 84, stpol. též mirze
Kal. 56;

— gt. sg. doby myru (v rýmu) DC. 49;

gt. míru ŽW. 40, 10, 77. 57 (ex corr.), Rád. 2213, Tr. 15,
Karl. 102, Hus 2. 25 atd.;

gt. míru MamC. 132^b, Oss. 96;

loc. sg. v myru DC. 62 53, ŽW. 28. 11, 54. 19, 75. 3, Troj.
Jgm. atd.

Mlat: gt. sg. ot mlata AlxV. 1755;

loc. sg. na mlatě Hus 2. 381;

Mlýn: gt. sg. od mlýna Tk. 2. 73, mlýna i statku Výb. 2. 356,
ně. mlýna Dobr. 168;

loc. sg. u mlyně AlxB. 277, we mlyně Hrad. 114^b, ně.

— mlýně Dobr. 172;

pl. n. mlyně klepaní DC. 72;

pl. loc. o mlýniech Výb. 2. 175;

— gt. sg. toho mlýnu Výb. 2. 356, Erb. 527 (v r.);

loc. sg. na tom mlýnu Výb. 2. 357;

Most: gt. sg. s mosta Pass. 330, do Mosta Let. 111, u mosta
Let. 47;

gt. mosta Kron. 46, Stskl. 5. 48, AČ. 1. 425, 504...;

loc. sg. Kamene mozte 1088 Reg. 1, na mostě AlxB. 240 (ex
coni.), DC. 15, Pass. 247, Vít. 43^a, po zlatém mostě ŠtE.
49;

— gt. mostu DC. 31, DialBoh. Letop. 112;

DL. po mostu DC. 89, ŠtVrt. 182, na pražském mostu DC. 92,
v Kněžmostu AČ. 1. 176 (1456).

Mostek: gt. sg. v mostka 1227 Reg. 1, de mostca 1318 Rel.
322.

- Mozk*: gt. sg. mozka Sal. 107 157;
— gt. mozku Sal. 107, Mast. 2. 265, Ryt. 128;
- Mozol*: gt. sg. mozola Sal. 120;
— loc. sg. o mozolu Sal. 72.
- Mráz*: gt. sg. z omraza Kat. 2208;
loc. sg. na mrazye Mast. 179 (v r.);
— pl. n. mrazowe ŽKl. Puer. 69.
- mutek*: gt. sg. ot šmutka ŽW. 31. 7, 54. 4, 106. 39, Ryt. 350, prostřed šmutka ŽW. 137. 7, bez šmutka Anth. 1^a 94, z šmutka ŽW. 53. 9, 59. 13, 107. 14, 142. 11, ŠtE. 243, Tk. 1. 34;
gt. smutka UmR. 112, DC. 8, Hrad. 37^a 38^a, AlxV. 1720, ŽW. 17. 19, 49. 15, 58. 17, 76. 3, ŽPas. 19. 2, Kat. 558 1061 3279 3288, ŽO. 47^b, Vít. 24^a 50^a 57^a (2×) 75^a (nejisté), Výb. 2. 24, Tk. 2. 39, 59, 88, Stskl. 5. 122, Svár 158, Fysiol. 208, ŽKl. 142. 11 atd.;
gt. zámutka ŽKl. 58. 17, (13×), Vít. 26^b, Tr. 73, Tk. 2. 88, Hus 3. 167, Griz. 52;
loc. sg. v smutčě AlxH. 280, LAl. 60, AlxV. 109, ŽW. 4. 2; 9. 10, 22; 17. 7, 117. 5, Levšt. 233, Vít. 25^a, Kat. 3358, Tr. 91 405, w šmutfye Kat. 1410, o smutčě Hrad. 103^a, v zámutčě Pass. 376, ŽKl. ŽW. 65. 14, 80. 8, 90. 15, KatBrn. 353, ŠtVrt. 218, ŠtH. 180 227;
pl. n. smutci ŽW. ŽBrn. 24. 17, ŽW. 33. 20, zámutci ŽKl. 24. 17, 33. 20, Chelč. Post. 146^a;
pl. l. ve smutciech Hrad 21^b;
— gt. sg. smutku Pass. 369, Vít. 84^b, Pulk. Lobk. 427, zámutka NR. 1125 (rým: smutku — zámutku rkp. B);
loc. sg. v smutku Rád. 763 (NR. 1231 je chyba), v zámutku Hus 3. 167.
- mysl* (o-kmen): gt. sg. z -mysla přirozeného Tk. 2. 13, domysla AlxBM. 197, Karl. 9, Ctib. Jgm., svého nesmysla bib. 64. 176, z obmysla Rád. 246, bez rozmysla AlxV. 1381, ŠtE. 218, Šach. 44, Tk. 1. 53, Hus 1. 106, do smisla DalHB₁ (=DC. 40), podle smysla AlxV. (vždy; 6 dokl.) bez smysla Hrad. (vždy; 10×), z smysla LAl. (14×);
gt. smysla LAl. Dět. Jež. (vždy až na dolejší 4 výminky; asi 70 dokladů), bez úmysla Hus 1. 95 (3×) ŠtVrt. 138, z úmysla KatŠtE. (vždy asi 22 dokl.);
gt. úmysla Hrad. . . (asi 45 dokl.) i nč. -a vedle -u Dobr. 169, zamýzla AlxBM. 256, Pass. 320 484, MalVýb. 77;
loc. sg. v obmysle Šach. 7, w rozmyšle Kat. 1400, o šmyfle Kat. 101 (v r.), při smysle Pass. 457, Vít. 73^b, ŠtVrt. 59, v smysle DětJež. 131, Hrad 109^a, Pass. 309, Kat. 602 953,

- ŠtE. 212, Výb. 2. 540, Hus 2. 55, na smysle Kat. 2147, Tr. 89, Tk. 2. 31, 86, BrigC. 1^b, v úmysle Pass. 358 433, ŽO. 57^b, ŠtE. 216, ŠtH. 112, ŠtVřt. 49 85 194, NR. 1420, Hus 2. 217, 275—6, 398—9, Karl. 61, Šach. 4 (5×) čsto; na úmysle Pass. 359, Výb. 2. 1134 (z r. 1515), v tom zámysle Pass. 410 427;
 pl. n. smysli moji Vít. 20^b;
 — gt. sg. z -myslu vystúpi Dudík. Forsch. 175 (z r. 1550), toho domyslu Kat. 2675;
 gt. sg. bez rozmyslu Kap. 1, Tk. 1. 54;
 gt. smyslu DC. 17, Hrad. 37^a, Kat. 2600, Šach 11, Hus 2. 278, Tk. 2. 98;
 gt. z úmyslu MamD. 296^b, MamE. 307^b, Šach. 21, Kom. Harm.;
 gt. úmyslu Kat. 2601, Hus 2. 119, 3. 175, Výb. 2. 701, Minsterb. 11, zámyslu OD. AČ. 2. 483;
 loc. sg. DL. po dómyslu ŠtH. 144, po smyslu ŠtE. 120, po úmyslu ŠtE. 145, ŠtVřt. 138, o smyslu Tk. 1. 6, při smyslu NR. 68, Lvov. 75^a, v smyslu ŠtH. 231, Hus 2. 179 255, Výb. 2. 738, v úmyslu ŠtE. 74 231, Hus 1. 49, 3. 175, Tk. 2. 70 . .;
 pl. n. dómyslové Hus 3. 43, smyslové Rád. 2028, Tk. 2. 35.
- Nákovadlen*: podle nákovadlna Bibl. Mik. Jir. Zvl. 44;
Nález: gt. sg. z náleza OD. AČ. 2. 498;
 pl. n. nálezi panští OD. AČ. 2. 503;
 — gt. sg. . . měnití nálezu Šach. 52;
 loc. sg. o nálezu OD. AČ. 2. 503, nálezu OD. AČ. 2. 504;
 pl. n. nálezové Šach. 29;
- Náprsník*: gt. náprsníka Br. Ex. 28. 24;
 — gt. náprsníku Br. Ex. 25. 7.
- Náramník*: gt. náramníka Br. Ex. 28. 25, 28 (3×) atd.;
 — gt. do náramníku Br. Ex. 25. 7.
- Nárt*: gt. na nártě Sal. 138 174.
- Neduh*: gt. neduha Mast. 143—4;
 — gt. všeho neduhu Výb. 1. 403 (Jež. ml.);
 loc. sg. v neduhu ŠtVřt. 306.
- Nevod*: gt. nevoda Karl. 49;
 — gt. do nevodu Belial. Jgm.;
 loc. v tom nevodu Karl. 49.
- Nežít*: gt. nežita Rhaz. 33 . . čsto, Sal. 62 69 73 (2×) 87 91 94 96 102 . . čsto; i nč. gt. -a vedle -u Dobr. 169;
 — gt. nežitu zřídka Sal. 94 116;
 loc. o nežitu Sal. 47.

Nocleh: loc. na nocležě Hrad. 72^b, Výb. 1. 415, Mandev. Jgm.;
— gt. nocleha Chelč. Post. 1522 109^b;
— loc. sg. o noclehu Výb. 1. 951 (Podk.).

Nos: gt. nosa Hus 2. 425, Stskl. 5. 69, Mast. 2. 286, ČCM. 1855. 58 (z XV. stol.), Dudík. Forsch. 175 (1550);
loc. sg. w nošye Hrad. 144^a;
— gt. sg. z nosu Hus. 3. 310, Stskl. 5. 104;
gt. nosu Hus 2. 285;
loc. sg. o nosu DC. 55 (2×).

Nožik: gt. sg. nožíka Štř. 33^a Lfil. VI. 226.

Nrav (mrav): gt. mrava AlxH. 468, Um. 37, Vít. 83^b, mrava Oss. 38 177;
pl. n. nravi DC. 16, Kat. 8, Vít. 58^a, Šach. 15, mravi Výb. 1. 344 (Alb.);
pl. l. nraviech vždy DC. . .;
— gt. sg. podle nrawu Kat. 3013 (v r.), mravu Oss. 82;
loc. sg. w rawu Vít. 43^b;
pl. n. mravové Výb. 1. 344 (1383).

Oběd: gt. oběda DC. 33, ŠtE. 126, Tomsa 106 (z r. 1411), Výb. 1. 946, 2. 1344, Hus 2. 55—6, 361, i nč. Dobr. 169;

loc. puobyedye Vít. 35^a (i. e. puobědě -pō obědě; cfr. pābēdnī atd.; oprava Paterova p o zbytečná); po obědě Oss. 139, 204, Hus 2. 251 atd.;

— gt. obědu nedal Výb. 2. 318;
loc. na žádném obědu Výb. 2. 449.

Obět: gt. sg. svátost bohóm jest z obieta (sic; || jest ta?) Oss. 58.

Oblak: gt. sg. z oblaka Pass. 480, Kat. 2875, NR. 901;
gt. oblaka Vít. 35^b var. ŠtH. 114, Hus 2. 13, 126, Krist. 20^a;
l. sg. v oblacě svD. 96, ŽKl. ŽW. 77. 14, Hus 2. 7, 8, 12, i nč. Dobr. 171;

pl. n. oblaci ŽKl. ŽW. 17. 13, 96. 2, 76. 18, Puer. 73, ŠtVrt. 145;

g. pl. oblak Vít. 7^b 27^b;

— loc. sg. v tom oblaku Vít. 12^a (v r.), Br. Jgm.;

pl. n. oblakové Hus 2. 130;

pl. g. oblakov ŽKl. 35. 6 atd.

Obluček: gt. bez oblúčka Blah. 40 48.

Ocas: gt. ocasa Tk. 1. 22 (2×), ErbPis. 403 (v r.);

— gt. ocasu Tk. 1. 22;

loc. o jednom ocasu Výb. 2. 337, na ocasu Stskl. 5. 102.

Ocet: gt. octa Hrad. 92^b, Vít. 87^a . . . vždy i nč. Dobr. 169;

loc. w ocetye Vít. 24^b . . . vždy i nč. Dobr. 172.

- Očist*: gt. sg. oczyszcza Pulk. Lit. 126^a.
- Oděv*: loc. sg. v oděvě Výb. 2. 582;
— loc. sg. o oděvu Hus 2. 344, 350—1 (4×).
- Odpustek*: gt. odpustka ŠtE. 266.
- Okol*: gt. okola ŽG. ŽW. 71. 8;
loc. v okole bydlící ŽKl. 30. 14;
— gt. do toho okolu Vit. 30^a (v r.).
- Okolek*: loc. sg. w okolcie ŽKl. 75. 12 (14×);
pl. n. v okolci Hus 3. 188;
— gt. u kolku Tk. 1. 80;
pl. n. okolkowe Cath. 175^a, ŽPod. 140. 3.
- Okov*: gt. sg. z okova Výb. 2. 968, Letop. 140 i nč. okova
vedle okovu Dobr. 169;
— gt. okovu Sal. 183;
Pl. = vincula jde dle feminin.
- Okrslék*: gt. okrslka Výb. 2. 518, Kron. 23, Hus 3. 7... ,
okrslka zlá deklinací Blah. 323;
pl. n. okrslci MamV. 104;
— gt. okrslku Karl. 47, Kom. Harm. 47: okrslka zlá deklinací,
puerilis omnino, okrslku máš říci Blah. 323;
loc. v okrslku Hus 2. 63;
- Okršín*: na vokříně EVíd. Jgm. ČČM. 1827. 1. 21 (XV. stol.).
- Olejík*: gt. olejika málo Alb. 6^a (cit. v Lfíl. XIII. 392).
- Olešník*: gt. olešníka Sal. 67.
- Omyl*: gt. vždy omyla Hrad... (asi 20 dokl.; zvl. z omyla a
bez omyla; toto kleslo synt.: bez omyle | mile Oss. 152);
loc. sg. w omyle Hrad. 44^a, Pass. 367, Výb. 2. 1153;
pl. n. omyli Výb. 1. 785 (Št.);
— loc. sg. v omylu Výb. 2. 95.
- Opasek*: gt. opaska ŠtVrt. 132. Chelč. Post. 1522 266^a.
- Ořech*: (za u-kmen G. 74; chybně): gt. zvěci ořecha Blah. 176,
z ořecha Ctib. Jgm. i nč. gt. -a vedle -u Dobr. 169;
pl. n. stč. ořešie (Gb. o-km. 11), ořeši Pulk. Jgm.;
— loc. sg. na ořechu Hus 3. 78.
- Ošek*: l. sg. osece 1052 Reg. 1, na ofyeczye DC. 91.
- Ostavek*: pl. n. oftawczy ŽW. 36. 37.
- Ostrov*: gt. ostrova Pass. 289—290, 339 (2×), Grim. Výb. 69
i nč. gt. -a vedle -u Dobr. 169;
loc. sg. v ostrově Rúd. 1832 (corr.) 1859, Kat. 21 (corr.),
Výb. 2. 93, na ostrově Pass. 339, po oftrowie Pass. 340;

pl. n. ostrovi mnozí ŽW. 96. 1;
 — gt. sg. do ostrova Výb. 2. 554 (Mill.);
 loc. sg. v ostrovu Výb. 2. 600, Prorocství. 33 (XVI. stol.), na
 ostrovu Výb. 2. 1188, o témž ostrovu Výb. 2. 134;
 pl. n. ostrovové bib. Anth. 1⁴ 70.

Ostrůvek: gt. toho ostrůvka AČ. 1. 132.

Otmladek: pl. n. otmladci ŽW. 127. 3, ŽG. (t. corr.).

Otrap: gt. z otrapa AlxV. 1585 (těžko uváděti loc. v otrapě,
 jelikož i fem.).

Otvlek: gt. bez otvleka Kat. 3490 (coni. Gb. Lfíl. 1882. 324).

Oves: gt. ovsy DC. 45 vždy tak i nč. Sgm. Dobr. 169.

Pád: gt. sg. ot západu ŽG. ŽKL. ŽW. 102. 12, Vít. 9^b, ŠtPař.
 v ČČM. 1885. 400, do západu ŽG. ŽW. ŽTom. 49. 1,
 ŽG. 106. 3, ŽW. 112. 3;

loc. sg. w zapadye AlxBM. 261, po zapadye Kat. 3221 (v r.);

— gt. sg. od pádu Hus 2. 50, uchopil se nápadu Hus 3. 193;

gt. bojě se úpadu Výb. 1. 786 (Št.), ot zapadu ŽKL. 106. 3,
 Pass. 8, ŽW. 74. 7, ŠtPař. (ČČM. 1885. 450);

loc. sg. w zapadu AlxBM. 284 (v r.).

Padělek: pl. n. padělci Kat. 2098.

Pahrбек: gt. sg. se všelikého pahrbka Pror. 65^b;

pl. n. pahrbcí MalVýb. 63 (1492).

Pahrobeк: pl. n. pahrobezy ŽKL. 148. 9;

— loc. sg. na pahrobku Pass. 490.

Paprslek (poprslek): gt. poprsilka bib. 64. 377, Rozb. 1. 195
 (XV.), paprsilka (vždy Hus . . .);

pl. n. poprsilci Anth. 1⁴ 68;

loc. sg. u poprsilku Výb. 1. 407.

Pás: g. sg. pařa Pass. 323, Výb. 1. 434, 943, Oss. 397;

loc. sg. na pase Br. Ben. Sgm.;

— loc. sg. na pasu Výb. 2. 1345.

Pátek: g. vždy pátku Hus atd. i nč. Dobr. 169.

Pelyňek: gt. pelyňka Sal. 224.

Piesek: gt. pieska vždy (Št., Han. Ostersp. . .);

loc. v onom pyelce AlxV. 2185, 2189.

Pilník: gt. sg. od pilníka Wq. Jgm., nč. pilníka v. pilníku Dobr.
 169.

-pis: loc. sg. o výpise OD. AČ. 2. 512, o zápise t. 513;

gt. sg. podle výpisu OD. AČ. 2. 501;

- gt. zápisu t. 500, 513;
 loc. sg. v tom píse Šach. 39 (2×), na přepisu AČ. 3. 19 (1441), při výpisu OD. AČ. 2. 512;
 pl. n. výpisové OD. AČ. 2. 512.
- Plas*: loc. sg. w plaſye Kat. 2786 (= náraz — tvrdé ſ cf. plaſati Pass.; Erb. slovn., JirZvl. 61 čtou od plas [= nč. ples *plesъ], nemožno).
- Plást*: gt. plásta As. 71;
 — gt. plástu As. 71 (3×), Hus 3. 57.
- Plat*: gt. plata ŠtE. 161, ŮČM. 1861, 349 (2×) (z r. 1373);
 pl. n. plati Zrc. 267 (v r.);
 pl. l. platiech ŠtVrt. 86 a vždy;
 — gt. platu Ryt. 329, NR. 1284, Hus 2. 332.
- platek*: gt. sg. nynie otplatka AlxV. 272 (ne fem.; v Alx. vždy v neos. záporu gt.), poplatka AČ. 1. 144 (1404), (sem i cizosl.);
 oplatka ŠtE. 217, Pulk. Lit. 126^a (= acc.);
 loc. sg. na opłatezie ŠtE. 9, PulkLit. 125^b, v opłateč Kunh. 147^b—149^b (6×), Hus 2. 142 atd.;
 — loc. v oplatku OtcA. 387^b (nč. přeshly tvary ty větš. k a-km. oplátka, oplatka, odplátka...);
- Plen*: gt. sg. plena vždy DC. Rožemb. (21×) atd.;
 loc. sg. o pleny DC. 10, po pleně Pil. 4. (v r.).
- Plod* (za u-kmen G. 74, 79; doklady stě. o-kmen): gt. ploda Hrad. 13^a, ŽKL. ŽTruh. 131. 11, Dorlvov. 27, pploda MamV. 107 (i. e. pro-);
 — gt. sg. z plodu ŽKL. ŽW. 131. 11, Kat. 157, ot plodu ŽW. 4. 8, Kat. 1928, bez plodu Hus 2. 130;
 gt. podu LMar. 21. 77, Jid. Drkol. 8, ŽKL. Hab. 17, Levšt. 150, AlxV. 291.
- Plot*: gt. u plotu MamF. 94^a.
- Pluh*: gt. sg. od pluha AlxBM. 306, DC. 70;
 gt. pluha Hus. 3. 247, 250...;
 — gt. od toho pluhu Hus 3. 247 (2×);
 loc. w pluhu Oss. 109;
 pl. n. pluhowe Pror. 13^a.
- Pluk*: (za u-kmen G. 75: neprávem) loc. v svém plučě DC. 90, Výb. 1. 378 (spor).
- Počátek* (sem i začátek): gt. sg. do počátka Tr. 259, u počátka Pass. 280 (3×), s počátka Kat. 883, Vít. 83^b, od prva počátka ŠtVrt. 290 295, Zrc. čl. 7^b, bez počátka Hrad... (vždy; 20 dokl.; Kat. 1480 omyl; 1 odch. níže), od počátka světa Rúd. 1024.. (15 dokl.), s prva počátka dokl.

- v. v Lál. XIII. 486, ot počátka AlxH. Hrad. . . (65 dokl.; ŠtE. Hus jen tak);
 gt. počátka Dět. Jež. 168, Kat. 2055, ŠtE. 277, Vít. 1^a, Hus čsto atd.;
 loc. sg. o počátcě DC. 2, v počátcě UmR. 11, ŽW. 101. 26, Lvov 22^a, na začátce ŠtH. 222, na počátce ŽW. ŽBrn. 118. 152, AlxV. . . . (asi 36 dokl.);
 — gt. sg. spozatku DětJež 83 (v r.), Karl. 77, bez počátku ŠtH. 40, od počátku ŠtVrt. 40, ŠtH. 40, zprvu počátku AČ. 1. 243 (1477), ot prvepočátku Blah. 319;
 gt. počátku Hus 2. 64 (2×), Kat. 1327;
 loc. sg. o počátku Pass. 285, Karl. 9, na počátku Hrad. 121^a (v r.), ŽW. 136. 6, Karl. 9, Tk. 1. 68, Hus 2. 93, 208, 251, 258.
- Počet*: gt. počta ŽKl. Deut. 8, 104. 12, Pass. 479, ŠtE. 76, Tr. 292 312, Hus 3. 76, Pror. 51^b 71^a, MalVyb. 75;
 loc. sg. u pocztyste Pass. 327, u počtě Výb. 1. 414;
 — gt. počtu Hus. 2. 177 3. 75, 76, ŽKl. 11^b;
 loc. v počtu NR. extr. Hus. 3. 76, Tk. 2. 91.
- Podnět*: bez podněta ČČM. 1827. 2. 68 (XV. stol.).
- Podolek*: gt. podolka Hus. 2. 402—406 (7×), i nč. gt. -a Dobr. 169;
 loc. w podolcze Chelč. Post. 1522 269^b;
 — gt. podolku Hus. 2. 406.
- Pohlavek*: pl. n. pohlavci Výb. 1. 956 (Podk.).
- Pohřeb*: loc. sg. na pohřebě ŠtE. 310;
 — gt. sg. od pohřebu Hus 3. 237, pohrzebu Pass. 400;
 loc. o pohřebu ŠtE. 310 (2×), na pohrzebu Kruml. 60^a (Gb. o-km. 21.), po pohrzebu Hrad. 44^b, ŠtE. 310.
- Pokožik*: gt. pokojika Vít. atd. vždy i nč. Dobr. 169;
 loc. pokojíku vždy Pass. . . .
- Pokrm*: gt. sg. bez pokrma Pass. 490, Vít. 90^a;
 gt. pokrma ŽO. 49^a, Tr. 223, Hus 3. 170, Výb. 1. 1167, 1169, 1174, bib. Anth. 1^a 66;
 loc. sg. u pokrmie Hrad. 25^a;
 — gt. bez pokrmu Hus. 2. 290;
 gt. pokrmu Pass. 338 (2×), ŽW. 22. 2, Rád. 683, Vít. 100^a, Tk. 1. 18, Hus 2. 50 . . .;
 loc. sg. o pokrmu PassM. 2^a, Hus 2. 350 351;
 pl. n. pokrmové Hus 2. 291.

(Pokrač.)

Úvahy a zprávy.

Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf: Euripides Herakles. I. Band: Einleitung in die Attische Tragoedie. Berlin 1889. str. 388. II Band: Text und Commentar. Berlin 1889, str. 316.

O dílu druhém netřeba příliš se na tomto místě šířiti, poněvadž, abychom pouštěli se do oceňování jednotlivých konjunktur W.-ových aneb jeho výkladů, bylo by i málo zajímavé i místa tuto by se nedostávalo. Proto jen povšechně tolik sdělujeme, že text pořídil vydavatel na základě nové kollace rukop. Laur. 32, 2 (C) a Laur. Abb. Flor. 172 (P), při čemž arci snaží se dopátrati čtení prvé ruky C¹. Emendace přijaté jsou většinou jen vydavatelovy konjektury. Celkem přijato jest čtení, jak již známo bylo z W.-a vydání r. 1879. Exegese počíná vzletným líčením „*ῥῆσις*“, jak se jí můžeme domysleti při uvedení kusu Euripidova na jeviště. Před jednotlivými oddíly tragoedie předeslány jsou krátké předběžné poznámky, při chorech dosti dlouhé metrické rozbor, načež pak následují vždy výklady k jednotlivým veršům. Výklady ty jsou pravidelně delší než ve vydáních poznámkových bývá; referentovi připomínají touto stránkou komentář Heinrichův k satirám Juvenalovým. Zakončen jest pak svazek trojím indexem: věcí, míst a řeckých slov.

Daleko zajímavější jest díl první, pročť také mu v referátu svém popřejeme širšího místa. Předmluva k vydání jediné tragoedie Euripidovy vzrostla na objemnou knihu, v níž dotýká se W. anebo i šfře jedná o otázkách velmi rozmanitých a nestejně důležitosti, takže dle toho o té partii kratčeji, o jiné obsírněji zprávu podáme.

V první části jedná „o životě Euripidově“ (str. 1—42). Úkolem si tu činí rekonstruovati to, co věděl a napsal o básníku Filochoros. I dokazuje tedy, že Euripides narodil se kolem r. 480, poprvé že vystoupil nejsa mladší 20ti let a že zemřel v zimě r. 407/6. Otec jeho Mnesarchos (anebo -ides) byl prý z váženého, ať nešlechtického rodu, matka Kleio prý však byla z rodu urozeného. W. popírá, že by byla pravda, co vypravují anekdoty známé o smutných poměrech domácnosti Euripidovy, popírá vůbec, že by byl vícekrát než jednou (s Melitou) se oženil. V politice byl stoupencem Alkibiadovým; r. 412., když Sofokles zvolen probulem, Euripidovi svěřeno sepsání epigrammu na vojny padlé na výpravě sicilské. „*Zu handeln traute man ihm nicht zu, wol aber aus der seele seines volkes zu reden*“ (14). Poměry současnými na to jsa roztrpčen a předvídaje krutý osud vlasti své, „ze zou-

falství" (16) odebral se do Makedonie, kdež setkal se prý s Agathonem, Thukydidem a j. a zemřel po 1½ roce. O způsobu smrti jeho čili o známé pověsti, rozhoduje se W. takto: „der tod durch die hunde hätte zwar passiren können, aber er ist nicht passirt“ (18). Co známe o duševním vývoji Euripidově, soudí W., jest jen povídačkou a to ne dříve než v 2. stol. vzniklou (str. 19). Nevěří, že by Euripides byl původně vychováván na athletu; spíše věří, že učil se malířství. Učitele Euripidovy neznáme, jen víme, že v hudbě držel se nového tehdy směru. Ve filosofii prý sluší Euripida „einfach als sophist zu fassen“ (27); vliv na něho měli méně současní filosofové (28) a také ne Sokrates, od něhož, jestliže vůbec se s ním stýkal, nutně prý byl odpuzován (24), za to však Anaxagoras, Protagoras, Thrasy machos, Herakleitos, Xenofanes, Orfikové, Pythagorovci. Konečně poníž prý i jakési didaktické básně Epicharmovy (pozn. 54). V život posmrtný prý nevěřil (pozn. 52). Poněvadž historických studií nedbal (31), vykládá si W., proč prý není u něho koloritu místa děje (32 n.). Z epiků poměrně málo se přimyká k jednotlivým veršům Homerovým, z lyriků působili na něj málo Pindaros, Simonides, Bakchylides, za to však Ibykos a zvláště Stesichoros (34—36). Celkový úsudek W. o Euripidovi zní: „Euripides ist zwar keiner von den dichtern, die die menschheit nicht entbehren kann, ohne in die bestialität (!) hinabzusinken: aber er ist doch einer, der noch so frisch ist, dass man liebe und hass empfindet, und die poesie jeder zeit, wenn sie eine ist, sich mindestens mit ihm auseinandersetzen muss: er fordert und verdient ein individuelles verständnis (42).“ Po sobě zůstavil prý tragik onen více tragedií než se udává (92) a žádný prý kus svůj nepřepřacoval (pozn. 83).

Nejzajímavější jest z celého spisu oddíl druhý nadepsaný „Was ist eine attische Tragödie“ (str. 43—119), zajímavý především pro literární historii. Z této příčiny obsírněji o věci referujeme, ač již předem budiž podotčeno, že mnoho tu důmyslu, ale neméně smělé a fantastické kombinace, založené na skrovných často a neurčitých zprávách starověkých. Když byl po svém způsobu W. vytkl nedostatky moderní filologie a aesthetiky (německé) v tom, jak se měly k dramatům starověkým (44—48), stanoví si, že Aristoteles jako historik, ne jako aesthetik nám musí pomoci k pochopení toho, jaký byl cíl a úmysl tragiků při skládání tragoedií. Podání historické nás dostatečně o původu tragoedie nepoučí: analogie komoedie jest neplatna, tragoedie nevznikla prý z kultu dionysického. Tragoedie vznikla prý z jakéhosi druhu lyriky chorické, dithyrambu (63 nn.). Tato chorická lyrika vznikla přechodem ionského básnictví do Hellady; v Athenách zpíval dithyrambos sbor občanů.* Co do názvu lišil se onen sborový zpěv

*) Dithyrambos vykládá W. takto: „Wir wissen ja mit sicherheit, dass der dithyrambos dem wortsinne nach nur einen göttlichen d. h.

dle jednotlivých slavností, písně slavnostní o Dionysiích zvaly se *διθύραμβος* v užším smyslu. Tento dithyrambos v užším smyslu — později pozměněný Timotheem a Filoxenem — jest souřadný s tragoedií: oba pak podřaděny jsou dithyrambu v starším a širším smyslu. Krok k tragoedii od chorického zpěvu stal se tím, že místo indifferentních pěvců nastoupily bytosti daimonské, „kozli“ (*τράγοδοί*, str. 81). Rozšířeny byly tyto sbory kozlí původně v Peloponnesu; Arion použil jich k zpívání dionyské písně orgiastické v Korintu (85). Z nich pak vyvinul se jednak dithyramb (Pindarův i pozdější attický), tím že upustilo se od kozlích oněch pěvců, ale podržela se metrická volnost, jednak *τράγωδία*, jež původně byla hrou satyrskou, a dramatickou stala se v Athenách. Proto pochopujeme základ známé zprávy, u Aristotela zachované, že Peloponnesané činili si nároky na vynález tragoedie (str. 85). Když takto tedy přišly sbory do Athen, což se stalo za vlády Peisistratovy, brzy oni kozlové-satyrové splynuli se seileny, s nimiž měli vlastnosti podobné — seileni dle W.-e (str. 82, 86) byli prý jacísi „koňští“ daimanové jako kentauři —, a když pak Peisistratos ustanovil v Elafebolionu slavnost Dionysií, zavedeny o ní také tyto tance satyrské.

Další rozvoj dál se pak zcela pravidelně. Prvý nový krok učinil r. 534. Thespis, přistoupiv sám jako mluvčí k svému sboru a to v podobě kozla-satyra (86 n.). Odtud postup nebyl nesnadný: bylo na snádě buď dáti vystoupiti mluvčímu jinak než v podobě satyra anebo obléci i sbor v jiný šat. Zprvu vystupovaly různé osoby po sobě, a tím vznikla jednotlivá epeisodia, čehož stopy zastihujeme ještě u Aischyla, u něhož také pravidelně v epeisodiu novém vystupuje nová osoba; znenáhla odkládána maska satyrů, takže poněmhu sbory stávaly se samostatnými a počet choreutů i herců ustálen (str. 90). Na počátku tohoto vývoje nalézá se Frynichos, jehož tragoedie, přes to že měla určitý sbor, přece nebyla ještě dramatická, nýbrž jen jakési „oratorium“ o 50 blasech s tanci a soly. Že zvolil si Frynichos za sujet dramatu i na př. „Pád Miletu“, ačkoli „se to od satyrské hry velmi odráží“, W. připouští, soudě, že právě tato věc zavinila známé rozhodnutí Atheňanů (str. 92). Specificum dramatu, dialog, pochází však od Aischyla. Syn Euforionův učinil onoho mluvčího také zpěvákem, takže k ionské recitaci a dorskému zpěvu sborového přistoupila nyní píseň aiolská. Další zásluhy jeho jsou známy: zatiskl chor z úlohy protagonisty, oddělil hru satyrskou od tragoedie-trilogie, přidal ke *σκηνῇ* zadní stěnu (dekoraci), stvořil sloh tragický atd. Avšak hlavní zásluha jeho jest, že dal

besonders schönen oder erfreulichen *διθύραμβος* bedeutet; *διθύραμβος* oder auch *θρίαμβος* ist der appellativname eines gesanges oder tanzes, den wir so wenig zu deuten vermögen wie *ἰθύμβος* oder *λαμβος*“ (str. 63; srv. i pozn. 25).

tragoedii látku, mythy, čímž připojil celou tragickou poesii k básním homerským (str. 94, 105), věc to, kterou poznali a vytkli již Platon, Isokrates, ale která ušla Aristotelovi, poněvadž již necítil attický (94 n.).

Zde končí W. výklad svůj o rozvoji tragoedie i dodává velmi pěkný stručný výklad o podstatě pověsti (str. 95—105), a to i božské i bohatýrské. Abychom poznali jeho základní názor o tom, uvedeme slova, obsahující jádro celé partie: „So fassen wir also die sage als die *ιστορία καὶ φιλοσοφία* des volkes zu einer zeit, wo das volk nur concret, in der form einer geschichte, eines *μῦθος*, zu denken vermag, so dass sich auch die vorstellungen von zuständen nur in bildern handelnder personen fassen lassen, wo endlich die unterschiede in der empfindung und der geisteskraft der einzelnen individuen noch nicht so stark sind, um den eindruck eines gemeinsamen empfindens und denkens zu stören, so dass wir lediglich das volk als das alleinige subject erkennen und anerkennen . . . es redet eben noch seine muttersprache, die poesie: die ungeschriebene literatur dieser muttersprache ist die sage“ (str. 100). Zakončuje po té celý oddíl svou definicí tragoedie („Eine attische tragödie ist ein in sich abgeschlossenes stück der heldensage, poetisch bearbeitet in erhabenem stile für die darstellung durch einen attischen bürgerchor und zwei bis drei schauspieler, und bestimmt als teil des öffentlichen gottesdienstes im heiligthume des Dionysos aufgeführt zu werden“; str. 107), rozbořem Aristotelovy definice (107—112) a posléz výkladem o některých požadavcích, jež se činí a činiti mají na tragoedii (113—119).

V třetí části „Geschichte des Tragikertextes“ (120—219) probírá dějiny textu tragoedii od prvních vydání, od básníků samých pořizených, jež sloužila pak za základ vydáním alexandrijských badatelů. Prvá doba kritiky, hlavně kritiky aesthetické (Aristofana, Platona, Aristotela, peripatetiků atd.) sahá až po Aristofana Byzantského; důležitěmu tomuto grammatiku zvláště s tohoto hlediska věnoval W. str. 137—153. Druhá perioda počíná Aristarchem, Didymem (str. 157—165) a sahá až k rozkvětu literatury lexikografické a mythografické. Třetí konečně jde až po naše rukopisy. Na to ještě stručně zmiňuje se o textu tragoedií Sofokleových (203 n.), Aischylových (204 n.), Euripidových (205—219).

S třetí částí souvisí čtvrtá „Wege und Ziele der modernen Kritik“ (220—257). V ní najde se leckterý příspěvek k dějinám filologie, anebo aspoň pozoruhodný úsudek o vynikajících školách filologických (francouzské, anglické, hollandské; 221—232), jakož i o badatelích (Reiske, Lessing, Winckelmann, Herder, Goethe, G. Hermann, Welcker, A. Nauck a j.). Velmi

ostré, ba prudké, ale nicméně dobré jádro obsahující, jsou útoky na pachtění se po konjekturách (244—250). Vlastní úlohu filologie zří v tom, aby, stanouc se disciplinou historickou, snažila se pochopiti individualitu autora a dovedla se v každého klassika vžiti (253—58).

Poslední dvě části věnovány jsou osobnosti hrdiny kusu Euripidova. V části páté „Herakles der Sage“ (259—340) W. hledí dokázati, jakého původu a významu jsou báje o Herakleovi. Heraklea autochthonní obyvatelstvo hellenské neznalo; jestli to jediná velká postava mythologická, již připojili přistěhovalci náboženství hellenskému (270). Herakles zajisté jest božstvo oné skupiny kmenů, jež obrátila se od Pindu na východ, totiž Thessalů, Boiotů a Dorů. Pověsti o Herakleovi nesmí se vykládati fysikálně; „*mensch gewesen, gott geworden, mühen erduldet, himmel erworben, das ist der kern der sage*“ (str. 284); to hledí ukázati i konstrukci obsahu nejstarší pověsti o něm (287—292). Jméno Herakleovo vykládá za argolský novotvar, značící prý „sláva Argu“, poněvadž Hera byla vládkyní Argu (293); vyložiti, proč Hera byla takovou nepřítelkyní Herakleovou, nedá mu mnoho namáhání. „*Von natur gehen sich Hera und Herakles nichts an, ja sie mussten sich zunächst feindlich sein, da die Heraklesverehrer sich mit gewalt zwischen die Heraverehrer eindrängten*“ (295). Eurystheus i s hlasatelem Kopreem byly prý „výrazné burleskní figury, jimiž hrdost dorská se bavila“ (296); podobně vykládá dodekathlos atd. Pak líčí zpracování pověstí o Herakleovi a rozšíření jeho kultu (327—337); na konec dodává starověké výklady pověstí o Herakleovi i některé novověké.

V poslední, šesté části nadepsané „Herakles des Euripides“ (341—388) vyslovuje mínění, že nevíme, od koho Euripides přijal látku dramatu, ale co na ní podstatného změnil, že jsou tři věci: 1) položil zavraždění dítek na konec života Herakleova, 2) uvedl v děj osobnost Theseovu, čímž anektoval Heraklea také pro svou vlast, 3) uvedl osobu Lyka, který ohrožuje rodinu Herakleovu a od něho jest zabít. Před tím stanovil pak W. dle obsahu, dle vztahu dramata k Orestovi, k Sof. Trachinankám, dle narážek na současné poměry, dle stránky formální atd., že klásti sluší sepsání tragoedie asi mezi r. 423—412. Vyloživ ještě oekonomii dramata (361—374), jeho jádro (374—380), rozdělení úloh mezi herce (380—382), jakož i účinky jeho na pozdější dramata (—389), podává ukázkou, jak by se obsah jeho dal pravděpodobně ze zpráv, zlomků atd. sestaviti, kdyby se bylo nedochovalo.

Jak již z toho dosti stručně podaného obsahu vysvítá, jest dílo W. pro každého, kdo o literární historii řeckou a zvláště dramatu se интересу, zajímavé. Při tom pomínuli jsme úplným

mlčením velké množství zajímavých jednotlivostí a podrobností, jako pěkný výklad o příslovích (str. 97 a pozn. 61), o poměru náboženství k mythologii (99 n.), o tom, jak jeví se vliv Herodota na Sofoklea (pozn. 57 a str. 33), vliv Euripida na Platona (pozn. 44) atd. Připomeneme-li ještě, že i tento spis, jako jiné W-ovy, psán jest slohem skvělým (srov. zvl. str. 15, líčení vzniku a povahy elegie na str. 68 n. a j. v.), nemusíme četbu jeho zvláště odporučovati. Ale arci jinak se věc má, ptáme-li se, jak správné jsou výtěžky úvah a rozborů W-ových. Nelze upříti, že vysvětlení, jaké podal o vzniku a rozvoji tragoedie jest důmyslné a velmi zajímavé, ale jest ovšem v mnohém hypotheson, velmi málo doklady podpíranou. Již ona spleťtost a složitost různých živlů, jakou W. předpokládá před vývojem vlastní tragoedie, dále pak vždy se vnučující otázka, proč právě v Athenách přistoupilo se k nahrazení oněch sborů satyrských sbory občanskými, proč se tak nestalo na př. také v Peloponnesu atd., zviklává důvěru ve správnost výkladu W-ova; tím méně lze tak bez obalu přijmouti na př. splynutí sborů kozlů-satyrů se seileny, již prý byli jakýsi druh kentaurů a pod. Dovedeme-li analysovatí dobře, soudili bychom, že psychologický postup, jakým došel k hypothesě své W., byl ten, že vyšel od známého rozdílu mezi partii dialogickými a chorickými. Ta věc, že v chorech shledáváme často tvary dorské, v dialogických ionské, spolu asi se známou zprávou Aristotelovou o osobování si Dorů vynálezu tragoedie, dala asi vznik hypothesě o vývoji tragoedie z chorické lyriky, prostřednictvím Peloponnesu v Attice vypěstěné. K tomu pak připojil známou zprávu Herodotovu o chorech satyrských v Sikyoně (Herod. V, 64). Arci tu divno, proč (str. 83) uvádí Pana ve spojení se satyry, ježto přec ani Pan ani vlast jeho Arkadie nijak v tragoedii činně nezasáhla. Z takovéto kombinace asi vyrostla hypothesa W-ova, a jest tudíž arci pak pochopitelně, jak může dojít k závěru na pohled tak pěkně luštícímu celou otázku a ukazujícímu tragoedii nejen jako výkvět básnictví, nýbrž i výkvět činnosti kmenů řeckých, závěru, ježž pěkně vyslovil (str. 87) takto: „So hatte sich die vereinigung der ionischen und dorischen poesie vollzogen, vollzogen an einem dritten orte, wo für beides empfänglichkeit vorhanden war, wo aber beides nicht zu hause war. Und beides trat als etwas fertiges nebeneinander; ganz verschmolzen hat es sich nie; so lange es eine tragödie gegeben hat, hat der dichter für die gesprochenen verse in der einen, für die gesungenen in der anderen mundart dichten müssen; und beide waren nicht die seiner heimat, noch seiner sänger, noch seiner hörer. Das ihnen allen gemeinsame attisch hat wol allmählich immer stärkeren einfluss auf alle teile der tragödie gewonnen, hat also den gegensatz verringert; wie denn die von den Athern übernommenen mundarten selbst schon nicht mehr rein waren; aber ganz verschwunden sind die unterschiede nie, oder

vielmehr in der neuen komödie, welche dafür auch den chor und damit religiös festlichen charakter eingebüsst hat“.

V třetí kapitole překvapuje zajisté výrok (str. 108), že v attické tragoedii jest živel dramatický jen „accessorní“. Výrok ten W. učinil jen patrně na základě tragoedií Aischylových; jinak jest výklad a rozbor definice Aristotelovy velice pozoruhodný. Podobně překvapující tvrzení nalézáme v oddílu čtvrtém, že prý první knihou jest tragoedie, dříve prý *ἑκδόσεις* nebylo (str. 120); ostatně celá kapitola ta jen volně souvisí s vlastním předmětem spisovatelovým. Ve výkladu pověsti o Herakleovi (V. oddíl) přidržel se W. celkem, jak patrně, mínění Buttmannova (vysloveného r. 1810), ale libovolných výkladů (jako jména Herakleova, jeho nepřátelství s Herou, Eurystheem atd.) se W. neuvaroval, což poznal čtenář již z obsahu. Za to pěkný jest rozbor Euripidovy tragoedie, jakož vůbec celé dílo dokladem jest, že W. obíral se s láskou básníkem tím, s láskou takovou, že omlouvá na př. i bídnou charakteristiku v Orestu (str. 114). Dodatkem budiž podotčeno, že nepokládá za Euripidova ani Rhesa ani Iona (pozn. 17, str. 9); o onom soudí, že Euripides napsal v mládí stejnojmenný kus, ale zachované drama že jím není (str. 41).

F. Čáda.

Die Urheimath der Indogermanen und das europäische Zahlssystem. Von *Johannes Schmidt*. Aus den Abhandlungen der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin vom Jahre 1890.

Důležitý tento příspěvek k řešení sporné otázky po pravlasti národa indoevropského jest zajímavý zvláště tím, že zní opět ve prospěch „theorie asijské“, v poslední době jak od linguistů, tak od anthropologů až na řídke výjimky opuštěné. Spis rozbíjí se ve dvě části, z nichž první jest literárně historická a kritická, druhá linguistická a kulturně historická. V první podává spis. vývoj a přehled sporné této otázky, v příčině starší literatury odkazuje na druhé vydání známého spisu Schraderova, spisy novější sem spadající probírá a důkladně posuzuje sám. Kritika jeho jest téměř všem nepříznivá: s teorií evropskou Schmidt nesusouhlasí, důvody pak uváděné dosavad ve prospěch theorie asijské pokládá za nedostatečné, ač theorii samu za správnou. Probírá po řadě důvody, na nichž dosavadní theorie se budovaly, a upírá všem až na jednu výjimku závažnost. Polemizuje proti van den Gheynovi, Maxovi Müllerovi, Victoru Hehnovi, Herm. Brunnhoferovi, F. Hommelovi, L. Geigerovi, Benfeyovi, zvláště obštně a nepříznivě proti Penkovi, ukazuje na chatrnost jeho vědomostí linguistických, proti Rendallově a Schraderovi. Z celé dosavadní literatury, této otázky se týkající, přikládá závažnost pouze Hom-

melem stanovené shodě mezi řec. *παλιν* a skr. *paraśus* s jedné strany, a mezi sumer. *balag*, bab.-assyř. *pilakku* z druhé strany, dále mezi skr. *lōhā-s*, *lōhā-m*, *mēd*, lat. *raudus*, slov. *ruda* atd. s jedné strany, a mezi sumer. *urud*, *mēd*, se strany druhé, kterážto shoda svědčí pro sousedství indoevropského pranároda s národy semitskými. K tomuto dosud jedinému platnému důvodu pro teorii asijskou připojuje spis. v následujícím oddíle důvod druhý, čerpaný z oboru indoevropských číslovek.

Idvr. decimální soustava číselná křížuje se v jaz. germanických na třech místech se soustavou duodecimální, při číslech 12, 60 a 120. Poměr čísel 11 a 12 k desíti jest v jaz. germ. pojat jinak, nežli poměr čísel ostatních až k 19 (srv. goth. *twalif* proti na př. *fidvör-taihun*). Křížení obou systémů při čísle 60 záleží v tom, že desítky až k tomuto číslu inclusive tvoří se pomocí subst. *tigu-* (srv. na př. goth. *saihs tigung*), odtud výše pomocí subst. *tēhund* (srv. goth. *sibun-tēhund*). Při čísle 120 konečně patrné působení duodecimální soustavy na decimální z toho, že germánské výrazy pro číslo 100 mohou znamenati i 120. Na otázku, které z těchto tří rozhraní je nejstarší a původem ostatních, dlužno odpověděti ve prospěch čísla 60, které tvoří i v jazycích jihoevropských rozhraní mezi dvěma různými způsoby tvoření číslovek, tak totiž, že desítky až k němu inclusive tvoří se z číslovek základních (řec. *ἑξήκοντα*, strir. *ses-ca*, lat. *sexāginta*), odtud dále z řadových (řec. *ἑβδομήκοντα*, strir. *sechtmoga*, lat. *septuāginta*). Jazyky baltsko-slovanské mají zcela mladý způsob počítání, a nemohou tedy míti hlasu v této otázce, je však pravděpodobno, že všechny jazyky evropské učinily za číslem 60 jakýsi odstavec. Vznik tohoto rozhraní vysvětluje spis. působením kultury babylonské na evropskou větev národů indoevropských. Babyloňané totiž vytvořili si a ve svých měřích provedli početní systém založený na čísle 60, a přenesením jeho vysvětluje se ono rozhraní v jaz. evropských. Co se místa a času nastoupení tohoto vlivu týče, zasáhl zajisté Evropany v dobách, kdy Germané obývali ještě dále k východu, nežli v dobách historických. Z nedostatku stop po tomto vlivu u národů arijských, kdež sice již v době vedské působení kultury babylonské jest patrné z rozličných měr a z užívání čísla 60 jako čísla okrouhlého, kdež však starý idvr. systém decimální nebyl zmaten bab. šedesátkovým, soudí Schmidt, že co do místa zasáhl vliv ten Evropany v krajině, ležící značně blíže Babyloňanům, než oblast Indu a východní Iran. Kde blíže krajinu tu hledati třeba, jest neurčito. Mimo to nemusilo býti působení to bezprostřední a mohlo přeneseno býti národy jinými. Rovněž není jisto, zasáhlo-li všechny Evropany současně a společně, či v dobách a krajinách různých. Důvodem tímto nabyta by závažnosti i ona Hommelem stanovená podobnost mezi slovy indoevropskými a semitskými, která by sama o sobě za nahodilou platiti mohla; i v tom jeví se shoda mezi

oběma důvody, že dle mínění Schmidtova ona semitská slova souhlasí sice s evropskými, ale uchylují se poněkud od staroindických. Výsledek Schmidtova bádání zní tedy v ten smysl, že kolébka Indoevropanů stávala v Asii; odpověď jeho na tuto otázku, jak sám doznává, „je sice velmi neurčitá, ale zúžuje značně obvod, na kterém hledati třeba“.

J. Jedlička.

Kornelia Nepota Životopisy výtečných vojevůdců.

Přeložil a úvodem i poznámkami opatřil *Ant. Kvapil*. Část prvá. V Praze, I. L. Kober (Ústř. knih. seš. 267—268). Cena 20 kr.

Autor podává nám tu první část Kornelia Nepota, která obsahuje překlad prvních 14 životopisů. Přeložení Kornelia Nepota jest ovšem věc velice snadná. Než přes to nechceme neuznati, že překlad tento jest dosti zdařilý a že je lepší než mnohé podobné publikace svého druhu.

Vytýkali bychom toto: II. 4. § 2: *classiarii* znamenají vojíny námořní a nikoli námořníky, jak přeloženo. — VII. 3. § 3: *pertineret* přel. se netýká m. se netýkalo (trvání v minulosti). — VII. 4. § 3: *essetque in magna spe* přel.: a měl velikou naději m. a ač měl... — IX. 2. § 1: u něhož aby... mnoho platil m. že... mnoho platil. — X. 1. § 2: *ingenium come* přel. duch podajný, lépe vliďný atd.

P. překl. leckde užívá latinského slovosledu. Na př. I. 3. § 5: pravě, že ne totéž jim, kteří vrchní velení mají a množství prospívá. — IV. 3. § 3: Do Sparty se vrátiti nechtěl; do Kolon, místa to v území trojském, se odebral atd.

Někdy překládáno příliš doslovně, čímž vznikají slova a vazby v češtině neobvyklé nebo nedosti jasné. Na př. I. 3. § 5: *multitudo* = množství, lépe lid. — I. 8. § 4: Než při Miltiádovi byla jak svrchovaná lidumilnost, tak i podivuhodná vliďnost. — VI. 2. § 1: *decemviralis potestas* = moc desetipanská. — X. 7 § 1: *licentius* = libovolněji m. příliš libovolně. — Nejasný je překlad věty X. 8. § 4: *Illae timore perterritae conveniunt, cuius de periculo timebant* = jehož nebezpečí se obávaly atd.

Ze snahy té povstává i někdy nakupení vět vedle sebe bez náležitého spojení, jako na př. VII. 4. § 5, VII. 7 § 4.

Při psaní řeckých jmen vlastních vede si p. překl. velmi nedůsledně. Tak píše: Thukydides, Deinon, Timaios, gynaikonitis, ale: v Lacedaemoně, Apollina, Histiaeus, Thucydides, Piraea (ale str. 23. c. 6: pirejský) atd. Lépe jest psáti: Histiaios Milétský, Demetrios Falérský než H. milétský, D. falérský, protože to jsou přídavná jména titulní. Podobně i: na Isthmu.

Mluva je celkem správná. Vytýkali bychom: ostraha m. ostražitost, k vedení její (t. j. války) m. jejím, o rychlejším vykonání její (t. j. myšlenky) m. jejím atd.

Úvod jednající o životě a spisech Nepotových a sdělaný hlavně na základě úvodů ve vyd. Nipperdeyově, Siebelisově a j. vyhovuje svému účelu. Poznámky taktéž neprakticky jsou umístěny vzadu. Že nepřipojil p. překl. k textu po straně letopočty a čísla odstavců, jak původně zamýšlel, lze jen litovati. Chyb tiskových je málo.

R. E. Karras.

Sofokleův Filoktét. Přeložil Petr Durdík. V Praze, J. L. Kober 1891 (Ústřední knihovna seš. 265. a 266). Cena 20 kr.

P. překladatel, známý svými zdařilými překlady Euripidovy Medeie a Sofokleových Trachiňanek, vystoupil po delší době opět na veřejnost s novým překladem, aby, jak sám podotýká na str. 3. v „Připomenutí“, doplnil překlady Sofokleových tragoedií¹⁾. Vyznáváme hned z předu, že překlad tento jest pěkný a obratný. Pan překladatel vystihl překladem téměř všude pravý smysl jednotlivých slov a myšlenek a dovedl je také plynule a celkem nehledaně převést na jazyk náš. Že nehleděl překládati stůj co stůj doslovně, musíme jen schvalovati. Není všude možno, aby překladatel podal překlad doslovný, zároveň pak metricky správný a duchu jazyka neodporující.

Než ovšem ani tento překlad není úplně prost některých vad. Dotkneme se jen hlavnějších a uvedeme vždy jen některé případy.

Překladem není někde vystižena myšlenka básnickova, zvláště v partiích lyrických. Na př. ve v. 137. n.²⁾ *τέτρα γὰρ τέτρας ἑτέρας προύχει καὶ γνώμα, παρ' ὅτω τὸ θεῖον Διὸς σκηπτὸν ἀνέσσειται* = Neboť svým umem vyniká, předčí nad všednost, komu Zeus odevzdal svaté žezlo, by vládl jím. Ve v. 167. n. *οὐδέ τιν' ἀνὴρ παλῶν κακῶν ἐπινοῦμαι* = a nižádný léc že mu od strastí nepomáhá. Ve v. 510. n.: *εἰ δὲ πικρὸς, ἀραξ, ἔχθρος Ἀτρεΐδης, ἐγὼ μὲν τὸ κελῶν κακὸν τῷδ' ἐκέρδοις μετατιθέμενος, ἐνθάτῃ*

¹⁾ Tamtéž praví se, že překlad ten určen byl pro druhý svazek „Tragoedií Sofokleových“, jichž první díl vydala před lety Jednota č. filologů, že však k vydání jeho nedošlo. Můžeme oznámiti, že tento druhý svazek, jenž obsahovati bude tragoedie Filokteta a Oidipa krále, ještě letos vyjde.

²⁾ Citujeme dle textu Schneidewinova-Nauckova, jehož p. překl. většinou se drží; pouze tam, kde se od čtení Nauckova odchyluje, přidáváme i čtení Schubertovo (Tempský 1884).

ἐπιμέμονεν . . . πορεύσαιμ' ἂν ἐς δόμον = ku vláděcům ukrutným-li planeš zástím, radil bych ti, bys zlost jejich v zisk mu rovný připočetl, a po čem se nese jeho mysl . . . Ve v. 684 n.: ὅς οὐτ' ἐρξας τιν' οὔτε νοσφίσας, ἀλλ' ἴσος ἐν γ' ἴσοις ἀνὴρ ὄλλυθ' ὥδ' ἀναξίως = Neublížil, neloupil on dobrák, bodře se měl k dobrým lidem, a přec nehodně tak zhynul (m. hynul). Ve v. 854.: μάλα τοι ἄπορα πυνκοῖς ἐνιδεῖν πάθῃ (Schubert: πυνκοῖς ἰδεῖν) = a že tě mine zdar, uvidí chytří. Ve v. 1006.: ὦ μηδὲν ὀγίης μηδ' ἐλευθερον φρονῶν = Ty, řádnosti a šlechtetnosti nedbalý. Ve v. 1096. n.: ὦ βαρύποτμ', οὐκ ἄλλοθεν ἔχει τύχη τῇδ' ἀπὸ μελίζονος, εὐτέ γε παρὸν φρονῆσαι τοῦ λῶνος δαίμονος εἶλον τὸ κάκιον αἰνεῖν (Schubert: οὐδὲ βαρύποτμος ἄλλοθεν ἂ τύχα ἂδ' ἀπὸ μελίζονος, εὐτέ γε παρὸν κρηῆσαι λείονος δαίμονος εἶλον τὸ κάκιον ἄμαρ) = odjinud nepřines osud, ten neblahý, tobě vice a vice zla, žes, moha dosící štěstí, spíše si horší vyvolil nežli podíl lepší. Ve v. 1109. n.: οὐ πταῶν ἀπ' ἐμῶν ὅπλων κραταιαῖς μετὰ χειρσὶν ἰσχυρῶν (Sch.: ἀρχῶν) = nic již svou peroutou zbrání teď v pěstech neumím vlášt. Ve v. 1163.: πρὸς θεῶν, εἴ τι σέβει ξένον πῦλασσον (Sch.: μ' ἔλασσον) = božské vůle-li dbáš a hosta vážíš.

Přilíši se odchyluje od textu překlad v. 187. n.: ἅ δ' ἀθροστομος ἄλῳ τηλεφανῆς πικραῖς οἰωγαῖς ὑπακοῖαι = Ozvěna jen hlásná skřek nářků sama, ston vzdechů trpkých v dálce opáčí.

Méně správně přel. ve v. 106.: οὐκ ἄρ' ἐκείνῳ γ' οὐδὲ προσμύξαι θρασύ = Pak odvážno jest, k němu se jen přiblížit? (m. tedy). Ve v. 273. n.: mne na skále zanechali, jakož chudáku mně trochu cárů poskytše (m. jako). Ve v. 340.: οἱ πῆλας = jiní m. bližní. Ve v. 835. místo: ὄρας ἤδη, jak čte a překládá p. překladatel, lépe je čísti, jak navrhl Herwerden a přijímá i Schubert: ὄρας, εὐδαι. Překlad se tím stane srozumitelnějším. Z nedopatření řečeno ve v. 1234.: „Vždyť mrzee se jich zmocniv nemám práva k nim“, ač je řeč o lučísti.

Leccos přeloženo nedosti vhodně nebo užito slov a vazeb neobvyklých. Na př. ve v. 7.: νόσφ καταστάζοντα διαβόρῳ πόδα = kdy z nohy jeho talov kanul žiravý. Ve v. 38.: ἰὼν ἰὼν = ó jéj! Ve v. 167.: Filoktét si loví zvěř bídácky bédák (συνγερόν συνγερώς). Ve v. 173.: νοσεῖ μὲν νόσον ἀγρίαρ = choří chorobou divou. Ve v. 174.: strádá, když se mu dostaví potřebnost nějaká. Ve v. 180.: οὗτος πρωτοτόνων γεγώς = Pošlý ze vznešených rodin (m. ze vznešené rodiny). Ve v. 184.: λασίων μετὰ θηρῶν = se zvěrstvem spolu kosmatým. Ve v. 198.: ἐπὶ Τροίᾳ = proti Trojsku (m. Troji). Ve v. 209.: διάσημα γὰρ θροεῖ = jeho pláč zřetelný. Ve v. 212.: μολπὴ σφριγγοῦ = hudba píšťalová (m. hra na píšťalu). Ve v. 218.: προβοῆ γὰρ τι δεινόν = ječít do dálky. Ve v. 291.:

δύστηνον ἐξέλκων πόδα = nohu bídnou vleka za sebou, ba, vleka. Ve v. 396.: *ὅτ' ἐς τὸνδ' Ἀτρεοῦδαν ἕβρις πᾶσ' ἐγώρει* = kdy zpupnost se naň vrhla jest Atreovcův. Ve v. 400.: *ταυροκτόνος* = tároboujný. Ve v. 448.: *παλιντριβής* = protřelý. Ve v. 504.: *τὰ δειν' ὀρέαν* = ohlédati se zla. Ve v. 726.: *ἀνὴρ* = báhčlověk. Ve v. 853.: *ῥῖδάμ*. Ve v. 874.: *εὐγενὴς γὰρ ἡ γένος* = neb povah šlechtetných jsi (m. sing.). Ve v. 898.: *μή λέγ', ὦ τέκνον, τάδε* = nemluv synu takovou. Ve v. 985.: *ἦν μὴ ἔρπης ἐκὼν* = nepůjdeš-li rád. Ve v. 1103.: *μόχθῳ λοβατός* = nešvarnou trýzní zmořený. Ve v. 1106. a j.: *αἰᾶ, αἰᾶ* = Aj, aj! aj, aj! Ve v.: 1119.: *στυγερὰν ἄραν* = sverpou kletbu. Ve v. 1149.: od příbytku mne útekem neslákáte. Ve v. 1157.: *σαρκὸς ἀθλάς* (Sch.: *αἰόλας*) = masem znečistěným. Ve v. 1461.: *ῥῦν δ', ὡ κῆναι Ἀνικίον τε ποτόν, λείπομεν ὅμᾶς* = Ó zřídla nyní, ó zdroji Lycký, vás již opouštím. (Nevhodně postaveno slovo nyní.). Nepěkné je časté užívání méně obyč. slova: *κῆ*, *κά* (v. 206., 236., 237., 560., 604., 1263. a j.), výrazu: *semo* (v. 1155., 1413) a j.

Leckde vyskytuje se překlad nedosti uhlazený. Na př. ve v. 114.: *ὄνκ ἄρ' ὁ πέρσων, ὡς ἐφάσκειτ', εἴμ' ἐγώ* = Ne já ten, jenž ji sboří, jak jste říkali? Ve v. 676. n.: Slyšel pověst jen já, a nikdy nespátřil jsem toho (m. Slyšel jsem a nespátřil). Ve v. 864.: *beze bázně*. Ve v. 945.: Jak silným bych byl mužem, vede násilím m. odvádí mne (*μ' ἄγει*). Ve v. 981.: *podej luk můj m. podej m.* Ve v. 1052. n.: Ač vítěziti všude ovšem dychtív jsem, jen nad tebou nic. Ve v. 1419. n.: co trudu jsem a namáhání podstoupil, až nesmrtelné nabyt, jak zříš, oslavy m. jsem nabyt a j.

P. překladatel nevede si důsledně při transskripci řeckých jmen vlastních. Někdy bere za základ tvary řecké, jindy latinské, někdy označuje dlouhou samohlásku čárkou, jindy tak nečiní, někdy řec. i píše našim i, jindy našim j. Na př. v úv. str. 4. čteme: Achilles, Achillův, ve v. 240.: Achillovým, ve v. 260.: Achilla, str. 63. pozn. 17.: Achillés, ale ve v. 3.: Achillea, ve v. 50. a j.: ὁ synu Achilleův, ve v. 62.: zbrani Achilleových; ve v. 262.: Héraklových zbrani, ale v úv. p. 4.: šípem Hérakleovým; ve v. 393.: Paktól, ale p. 64. pozn. 21.: Paktolos; ve v. 1.: Lémna, ve v. 3.: Hellénů, ve v. 5.: Méliana atd., ale ve v. 87.: Laertovče, m. Láertovče, na str. 64. pozn. 24.: Laértés m. Láertés, ve v. 489.: sídlo Chalkodontovo m. Chalkódontovo, na str. 62. pozn. 2.: Agamemnon a Menelaos m. Agamemnón a Meneláos atd.; ve v. 595.: Achaiové, ve v. 609.: Achaiům, ve v. 623.: Achaiským, ve v. 561.: Foinix, ale ve v. 411.: Ajas, ve v. 554.: Argejšti, ve v. 730.: Achaiským, ve v. 920.: Trojské atd. Lépe jest u řeckých jmen vlastních brátí za základ tvary řecké a psáti tudíž: Achilleus, Achillea, Filoktetes (a ne Filoktet) a pod.

Co pak se týká ostatních dvou věcí, tu má ovšem překladatel na vůli přidržeti se způsobu psaní, který se jemu zdá býti vhodnějším, ale pak je dlužno jej důsledně prováděti. Ostatně myslíme, že označování délek v slovech řeckých jest zbytečné a nepěkné. Ještě i jiných nedůsledností dopouští se p. překl. při psaní řeckých jmen vlastních. Tak na př. ve v. 1045. píše: *Odyseve*, ale na str. 45. pozn. za v. 1080.: s *Odyseem* a j. Ve v. 347.: hradb *Trojských*, ve v. 920.: *Trojské* pláně, ve v. 1461.: zdroji *Lycký*, ale ve v. 1423.: k městu *trojskému*, ve v. 420.: u vojště *argejském*, ve v. 791.: Ó hosti *kefallénský* atd.

Nesprávné jsou tvary: *dobytí*, *nabyt* (m. *dobýti*, *nabýt*), *sýlá*, *vysýlej* a j. (m. *slá*, *vsýlej*), *spamatuj se*, *mrzkost*, *stížnost*, a j., *pomáhat*, *odvést* atd., jichž užívá p. překl. vedle tvarů správnějších: *hojnost*, *zlost*, *lapit*, *pátrat* a j. Taktéž méně správné jsou tvary: *Rána byla nezhojitelná* a *tak bolestná* (áv. str. 4.) m. *nezhojitelná* a *bolestná*, protože se neříká: *nezhojitelný* a *bolestný*; taktéž ve v. 450.: *rádno* m. *rádné* atd. Místo: *achych* (ve v. 743 a j.) pišeme obyčejně: *achich*, m. *předs* (v. 1175.): *přec* atd. Ve v. 1471. m.: „ať *ochránkyně* návratu jsou nám“ má státi: *ochránkyněmi*.

Co se týká stránky metrické, jest překlad tento většinou správným. Než i tu se vyskytují některá nedopatření. Tak na př. má p. překl. zvyk zakončovati verš slovem jednoslabičným. Ovšem proti tomu nelze nic namítati, když na takovém posledním slově verše spočívá logický důraz nebo je to slovo výrazné. Jinak však se věc má, když poslední slovo logického důrazu nemá nebo dokonce je enklitikon, stojící po slově čtyřslabičném, s nímž tvoří pak slovo pětislabičné, iambickému rytmu se vzpouzející. Příklady toho nalézáme v tomto překladu velice často. Tak na př. ve v. 50:... Za čím přišel jsi, | v tom atd. Podobné příklady jsou dále ve v. 23., 51., 53., 79., 87., 89., 92., 94., 97., 134., 238., 245., 256., 294. atd.

Dále začíná někdy iambický trimetr slovem dvojslabičným nebo trojslabičným. Na př. v. 14.: *větérek*, v. 59.: *Achaiův*, v. 118.: *Jakou*, v. 258.: v *tichosti*, v. 323.: *zlosynných*, v. 344.: *Odyseus* atd. Ovšem máme v našem jazyku slov jednoslabičných velice málo, než přece jest dlužno takových veršů naprosto se vystříhati.

Též nelze schvalovati, že p. překl. často začíná trimetr slovem, které má silný logický přízvuk. Taková slova nehodí se do arse. Doklady toho jsou na př. ve v. 95.: *raděj*, *pane*, *chei* | *ctně* *jednat* a se *chybit*, než mít *nectně* *vrch*. Ve v. 823.: *Pot* *aspoň*, *vizte*, z *těla* *kane* *celého* atd.

Jeden iambický trimetr (a sice v. 947.) má o slabiku více: „jen mlhavý obraz; vždyť by, bych byl bujarý“ . . . Či se tu má čísti „mlhavý“ dvojslabičně?

V částech chorických přidržoval se p. překl., jak sám doznává v Přípomenuťi na str. 3., vydání Schubertova (u Temp-ského 1884.). Proti tomu nelze nic namítati, ježto Schubert, třebaž ve vydáních Aianta, Antigony a Oidipa krále mu bylo vodítkem dílo Jindř. Schmidta: *Die Kunstformen der griech. Poesie* (Lipsko 1864), již v základech pochybené, v této a ostatních tragoediích, ač toho výslovně neudává, přidržel se směru jedině pravého, totiž Westphalova, k čemuž jej přiměl v r. 1833. vyšlý spis Gleditschův: *Die Cantica der Sophokleischen Tragödien*.

P. překl. měl patrnou snahu podati překlad těchto partií s metrického stanoviska co možná dokonalý, a to se mu také celkem podařilo.

Zpěvy sborové nejsou rozděleny v periody, což činí je nepřehlednými. Vůbec pak záhodno bylo k vůli větší přehlednosti neseťřiti tak místem, jak se dalo. Z téže příčiny je lépe psáti každé kolon zvlášť pod sebe, nikoli dvě kola v jeden verš.

Je litovati, že p. překl. více si nepovšiml nového bádání o rozdělování partií chorických mezi jednotlivé chorenty, a že uvádí až na dva případy vždy jen název Sbor, kde nemůže býti o tom pochybnosti, že nemluvil sbor celý, nýbrž jen jediný choreuta, t. koryfaos. Trebas bychom nepřijali vše za pravdu, co Muff v té příčině na veřejnost podal, přece rozhodně můžeme a musíme se odvážiti trochu dále, než činí p. překl. Tak na př. je jisto, že jednotlivé osamělé výroky v epeisodích pronášival koryfaos. Podobně je velice pravděpodobno, že i v druhém kommu (v. 1081—1217) mluvil jen koryfaos a ne celý sbor. Pouze na dvou místech přidělil p. překl. partie chorické oběma polosborům (v. 391—402 = 507—518, pak 827—838 = 843 až 854). P. překl. neměl se zastavovati v polovici cesty a jíti dále.

Vše to není na újmu příznivému úsudku, který jsme již svrchu o této práci podali. Pan překl. drží se někdy čtení, jaké podává Schneidewin-Nauck, jindy čtení Schubertova, jindy jiného. Bylo by bývalo dobře k usnadnění srovnávání překladu s originálem označiti v poznámkách, které čtení p. překl. za lepší uznává. Že poznámky umístěny jsou vzadu, je velmi nepraktické. Měly by býti hned pod textem, jako to je v Králově sbírce klasiků řeckých a římských.

Chyb tiskových není mnoho, a ty si každý sám snadno opravi. Na př. ve v. 185.: bélestmi, 575.: Filoklétes, 676.: někdy, 936.: žátoky, 973.: přisluší, 1263.: zvědá, 1331.: se zvědat, 1299.: Oddysea, 1435.: pláň, trojskou vziti m. pláň troj-

skou, 1441.: zbožnosť m. zbožnost, 1464.: obtéklá, str. 62 pozn. 5.: Neptolema, str. 62. pozn. 3: lingnis m. linguis, str. 65. pozn. 32. místo: Filoktét má státi: Neoptolemos.

Vnější úprava neuspokojuje.

Rud. E. Karras.

Ukázky z lyrických básníků řeckých. Překladem V. Veverky. (XVIII. výroční zpráva obecního reálného gymnasia v Třeboni za šk. r. 1890.). Str. 20.

P. spisovatel přeložil celkem 47 zlomků z lyrických básníků řeckých, hlavně melických (čís. 1—32), částečně i z elegických (č. 33—35, 41—47) a iambických (čís. 36—40). Překlady ty, vystihující dobře smysl originálů, jsou plynulé a srozumitelné, takže patrně jest, že má p. spisovatel nadání i spůsoblost k pracím druhu podobného. Mimo to nepostrádají „ukázky“ ani jakéhosi vzletu básnického.

Tím více však litovati musíme toho, že p. spisovatel, chtěje řeckým lyrikům u „širšího“ obecnstva větší oblibu získati, sáhl k prostředku dle mínění referentova zcela nevhodnému. Přidal totiž v překladu svém rýmy, zachovav ostatně metrum původní. Takové združování živlů cizorodých pokládá ref. za nemístné. Ačkoliv totiž dají se při zevrubném zkoumání literárních památek antických nalézt některé stopy rýmu, nenabyl přece rým v poesii časoměrné ani z daleka toho významu jako v poesii přízvukné, s kterou vlastně vznikl. Proto, kdo se rozhodl překládati časomírou a přece rýmů užívá, prohřešuje se proti duchu poesie té. Časy, kde se u nás (i jinde) básně řecké překládaly metrem moderním s rýmy, jsou bohudík již dávno za námi a netřeba k nim tedy ani částečně se vraceti. Ostatně nejlepší doklad, že nemožno navrženého způsobu přidržovati se při překládání básní staroklassických, podal p. spisovatel sám. Ze 37 totiž zlomků melických a iambických jest 10 přeloženo úplně bez rýmů, poněvadž, jak překladatel sám vyznává, „bylo by bývalo rýmům učiniti veliké ústupky“. A že i v ostatních zlomech musil překladatel k vůli rýmu mnohdy odchýliti se od doslovného znění originálů, vi zajisté sám nejlépe. Jednou dokonce přeložiti musil jeden verš řecký dvěma; verš Anakreontických písní 26, 3 *ἐγὼ δ' ἐμὰς ἀλώσεις* přeložen: „já porážku svou hravě — ve písní skládám ladný řad.“

Častěji nemohl p. V. provésti rým v celém zlomku i spojil se tedy tím, že jen některé verše rýmoval. Tak na př. v č. 8. jsou bez rýmů řádky 3., 8., 9., 10., 13., v čís. 18. řádka 1., v čís. 40. ř. 5., 10., 24., v čís. 26., vyjme-li verš první, rýmuji se vždy dva verše a dva se nerýmuji (aabc), v čís. 19. jest ve třech strofách rým přerývaný dle vzoru abcb,

ve čtvrté však je tvar jiný: abec. Konečně nebyl ani p. překladatel ve volbě rýmů vždy šťastný. Rýmy jako: jeden — jen, dráhu žiti — ukončiti (31), dočekat — někde snad (39) truchlivé — z lidí rve, vladařem — sýlá zem, v žití svém — provazem (č. 40) „štěpnými“ zváti nelze.*)

Pročež jsme p. překladateli, o jehožto nadání překladatelském nikterak nepochybujeme, tou radou, aby zřekl se oné neblahé myšlenky upravovati překlad básní klassických dle vkusu obecnstva; zásada překládati co možná věrně s veškerými odstíny originálu razí si u nás čím dále tím větší cestu a vynucuje si uznání i u „širšího obecnstva.“ Proč by tomu mělo býti jinak v překladech básníků antických?

Frant. Groh.

Internationale Zeitschrift für allgemeine Sprachwissenschaft. Herausg. von F. Techmer, Leipzig. Joh. Ambros Barth. V. ročník.

Tento jest věnován A. F. Pottovi, jehož práce *Einleitung in die allgem. Sprachwissenschaft* jest v něm ukončena bibliografi australskou. H. Brinker (*Zur Sprachen- und Völkerkunde d. Bantuneger und verwandter Stämme Süd-afrikas*) podává mimo material mluvnický i zajímavá data národopysná (kultus a mravy Bantův). J. Grunzel ve článku *Zur Phonetik der altaischen Sprachen* jedná o vokalové harmonii a uvádí i zajímavé příklady harmonie souhláskové. Fonetická práce Jak. Matthiae (*De vera literarum doctrina* z r. 1586) jest otištěna s úvodem Techmerovým. Dále jest tu pokračování studie Kruševského: *Prinzipien d. Sprachentwicklung***), při čemž jest autorovi věnována vřelá pohrobni vzpomínka. V studii jedná se o destruktivních činitelích v řeči. Změny hláskové ruší jednotu řad; na př. druh, druha, atd. — ale; druzi; mohu — můžeš; v 3. os. plur. nesou — bijí, volají. Obyčejná slova analogií nevyrovnají těchto neshod a jsou pak izolována; na př. jsi. Dále se

*) Co spisovatel podává v úvodu, jest na mnoze pochybeno. Spis. ustanovil se na tom, překládati (pro „širší“ obecnstvo) něco časomírou, něco přízvukně. Překladatel musí se rozhodnouti buď pro časomíru buď pro přízvuk. Že se časomíra pro češtinu nikterak nehodí, vyložil jsem už ve své *Rhythmice*. Měli bychom pokusiti se už o systematické překládání starověkých básní přízvukně, arci s podržením původního metra. To bude možno, až se páni překladatelé naučí náležité *rhythmice* a *metrice*. Jak si tu bude třeba počínati, aby se při takém překládání zachovala stará metra, vyložím co nejdříve ve zvláštním článku. Ukázky p. překladatelovy můžeme pokládati za nový, ovšem polovičatý pokus překládati přízvukně, a s toho stanoviska jsou zajímavé. Co o té věci vyloženo jest v úvodě, obsahuje vedle mnohého správného také mnohé nesprávnosti.

Josef Král.

**) Srov. L. F. XV. str. 476.

jedná o dějinách morfologických živlů čili o změnách kořenů a přípon; v další kapitole o syntési, t. j. o vzniku deklinace a konjugace. Studie nevyniká jasností, jiní pověděli totéž srozumitelněji, ale zamlouvá se svými příklady z ruštiny pro známé jevy jazykové z jiných jazykův. Velmi krásná je studie Techmérova: *Beitrag zur Geschichte d. französ. u. engl. Phonetik u. Phonographie*. Jest tu historicky stopován vývoj výslovnosti anglické a francouzské a pravopisu. R. de Grasserie uveřejnil ve IV. ročníku počátek a nyní ukončil pojednání *De la classification des langues*. Ukazuje, jak jiné vědy, zejména vědy přírodní, dělaly pokusy o třídění jevů, až dospěly k roztržení vědeckému, obecnému. I pokouší se o podobné třídění jazyků. Zavrhuje dosavadní způsoby jednostranného třídění (morfologického, psychologického) a třídí jazyky: 1. příbuzné; 2. nepříbuzné. Podává pak všechny možné klasifikace nepříbuzných jazykův podle různých dělidel a souborem jednotlivých těchto klasifikací pokouší se podat všeobecnou klasifikaci nepříbuzných jazyků. Jest to rozhodně nejlepší dosud monografie o tomto předmětu. Jen velice litujeme, že výtečnou bibliografii, jakou připojil vydavatel k předcházejícím ročníkům, tentokrát pro nemoc byl nucen vynechat.

Em. Kovář.

Seznam důležitějších článků z listů odborných.

A. Rieser: *Zur Pindarischen Theologie*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, X. 657—665). Bohové Pindarovi jsou postavy plné života, důstojnosti a plastické krásy, jsou krásni ve své lásce, vznešení ve svém hněvu. Působnost jejich neobmezuje se na úzký kruh, nýbrž jakožto osobnosti volné mohou působiti ve všech sférách; ale přece mají své charakteristické vlastnosti, svou individualitu. Králem bohův jest Pindarovi Zeus, chotí jeho Hera; o svárech manželských a skandálních výstupech, jak Homeros je líčí, u Pindara se nedočteme. Hera jest matkou Heby, manželky Herakleovy a Eleithyie, již P. připisuje značný vliv na osudy lidské. Nejmilejší dcerou jest Díovi Pallas Athene. Od Dia pocházejí i Ares a Afrodite, zástupci mužské síly a ženské mírnosti, Artemis, ideál panenství, a Apollon. K rodině božské přísluší také Hermes a Themis. S Diem sdílí vládu Poseidon a Hades.

Zmínky zasluhuje Pindarův názor o životě záhrobním, který se od homerského značně liší. U Pindara shledáváme zmínky o odměně a potrestání po smrti; on věří ve stěhování duší, třikrát musí duše vykonati cestu zemí a Hadem. Ostrovy blaže-

ných jsou dle Pindara to místo v podsvětí, kam se dostane každý, kdo vedl život ctnostný; místo to není vyhrazeno jen miláčkům bohův. Zemřelí nejsou beze všeho vztahu k světu tomuto, oni těší se z obětí, jež konají jejich příbuzní, a Echo a Angelia přináší jim zvěsti o slávě a štěstí pozůstalých. Důležitou úlohu u Pindara hrají Musy a Charitky jakožto zástupci krásna, zvl. hudby a zpěvu. Pindaroví vlastní jest ctění heroův, o němž v Homerovi se nedovídáme; jim byly přinášeny αἰμακονεῖαι. Toto množství bohův a polobohův spojuje pásmem jednoty a harmonie μοῖρα; jest to idea nutného, bohům i lidem vládnoucího zákona. Bohové tohoto zákona řádu světového nepřekročí; spíše se jeví abstraktní onen pojem v nich takřka stělesněný, oni jsou identifikováni s μοῖρα; odtud vysvětluje se výraz θεῶν, θεῶν μοῖρα. Ovšem lidé často podléhají ἔβρις a překročí meze, jim zákonem oním vytknuté; tato ἔβρις má původ svůj buďto v přepychu nebo v resignaci. Pindaros často varuje před nimi. Protivě této ἔβρις, zbožnou úctu před μοῖρα, zove P. αἰδώς.

F. Seiler: *Die Katastrophe in Sophokles Antigone*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, II. 104—108). Bellermann tvrdí ve svém vydání Antigony, že katastrofa v dramatu tom jest sice velice účinná, ale že není dobře motivována. Proti němu Seiler konstatuje: 1) Nastoupení katastrofy nezávisí od nahodilého opozdění Kreontova, nýbrž katastrofa jest již při vystoupení Teiresiově neodvratná. 2) Teiresias ve své první řeči (998—1032) nechce ukázati, že šťastný výsledek jest ještě možný, nýbrž chce vymoci pohřbení mrtvol. 3) Okolnost ta, že Kreon napřed k Polyneikovi se odebera a pak teprve k Antigoně, jest objektivní dle potřeby básně. 4) Jednání Kreontovo v této části jest pro výsledek děje lhostejné. Proti tvrzení tomuto vystoupil B. Nake (VIII. a IX. 569—574), podáváje mínění odchylné.

C. Krauth: *Das Skythenland nach Herodotos*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, I. 1—25). Uvádějí se udání Herodotova o Skythii, jež Krauth kriticky na základě nových výzkumů probírá. Popis velmi podrobný; zahrnuty jsou v něm hranice, povaha půdy, obyvatelstvo i způsob života Skythů.

Otto Apelt: *Zur Platons Politeia*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, I. 25—26). Platon rozeznává tři druhy φύσεις, jež mohou býti povolány k řízení státnímu: 1) ty, v nichž spojena jest moc politická s filosofií, 2) φύσεις čistě filosofické, 3) čistě politické. A z těch zajisté chce mítí od správy státní vyloučeny φύσεις čistě politické. Proto čte Apelt 473 C D místo αἱ πολλὰι φύσεις: αἱ πολιτικαὶ φύσεις. Snad by zasluhovala tato konjektura přednost před Madwigoým χωλαί.

Ch. Cron: *Zur Frage nach der Gliederung des Platonischen Gorgias*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, IV. a V., 253—284). Podrobný rozbor obsahu dialogu a stanovení jednotlivých oddílů.

A. Döhring: *Ecquis-etiam in Fragen*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, VI., 439—440). Věty tazací, uvedené *ecquis*, *ecquid*, jsou téhož rázu a téže povahy jako otázky, v nichž se vyskytá *etiam*: projevují totiž netrpělivost, naléhání. Poněvadž pak lze tvrditi, že c v *ecquis* atd. právě jako *quicquid* vzniklo assimilací zubnice, soudí Döhring, že v *ecquis* i v *etiam* jest tatáž částice *et*, která jim dodává v otázkách zmíněného rázu: *et + quis* (*quid*), *et + iam*. Et při tom dobře se srovnává s původním svým významem = *éti*. Schmidt srovnává s *ecquis* germ. pronomina *ethes-wer*, *ethes-wanne*, *etheslich* a p.

E. Brandes: *Zum sechsten und achten Buche der Aeneis. Die Unterwelt und der Schild des Aeneas*. (N. Jahrb. f. Phil. I. 59—77, II. 141—152). Na štítu Aeneově čtenář pohřešuje hrdin, kteří se proslavili v době po Manliovi a před Augustem, tedy řadu 350 let. Tím vchází Vergilius v odpor se svým úmyslem vysloveným v VIII. 626—29. Ale příčinou tohoto opominutí zmíněné doby je kniha VI., kde si Vergilius úkol podobný vytkl, předvésti totiž nejznamenitější události a hrdiny národa svého, i nechtěl tudíž opakováním téže věci unavovati. — Co se týče komposice VI. knihy Aeneidy, tu sluší uznati, že co do vnější stránky jest jednoduchá a jasná, ale co do vnitřní stránky vyskytují se tu různé odpory a nesrovnalosti. Brandes je přičítá nesouměrnému užití pramenů. Některé partie jsou utěšené, krásné, jiné činí dojem zvláštní, podivný. Imitace Homera hlavně v prvé části vystupuje v popředí, ač se Vergilius snažil všemožným způsobem ji zakrýti; hlavně pak tím chtěl něco nového proti Homerovi podati, že celé jeho líčení má nádech moralisující, tendenci morální. Snaha Vergiliova, nesoucí se k tomu, aby vzor svůj předčil, jeví se silně i v popisu štítu, při čemž veškeré své básnické umění vynaložil, aby cíle toho dosáhl. Brandes dělí popis ten ve tři části: 1) 630—666, 2) 666—670, 3) 671—728, při čemž ovšem díl druhý jest nápadně krátký. Jakožto rozdíl od Homera také to třeba jest uvést, že Homeros volí obrazy povšechné, poměry vůbec lidské, kdežto Vergilius oslavil především hrdiny římské; rovněž tak tu okolnost, že u Homera nejví se štít dohotovený, u Vergilia ano. B. hledí vyvoditi důvody, které Vergilia k tomu přiměly, by tím způsobem se od originálu homerského odchýlil: jest to jednak snaha po originalitě, jednak ta okolnost, že s osobami budoucího rodu římského a tím i s pozdějšími osudy více méně byl Aeneas v VI. knize obeznámen, byl by tedy Vergilius musil nutně tutouž věc opakovati, kdyby byl obrazy líčil tak, jak před očima našima povstávají; proto představil nám

štit jakožto dohotovený a proto předvádí nám Aenea, která štitu již hotovému se diví. Br. pokouší se pak podati rekonstrukci Aeneova štitu.

P. Seliger: *Die ersten sechs Oden im dritten Buche des Horatius*. (N. Jahrb. f. Phil. 1890, IV. a V., 301—320). Podobnost obsahu prvních šesti od třetí knihy Horatiovy a též rozměr metrický ukazují k tomu, že máme před sebou cyklus básní ve spolek souvisejících. Toto mínění docházelo potvrzení i tím, že se soudilo, že konec jedné ody odpovídá počátku ody následující. Beze vši pochyby jest tomu tak při odách 1. a 2., 4. a 5., u ostatních, jak dokazuje Seliger, tomu tak není, zejména není souvislosti mezi odou 5. a 6. I zkoumá, jaká by se jevila souvislost, kdyby se ody seřadily v pořádku tomto: 1. 2. 6. 4. 5. 3. Seliger snaží se dokázati vzájemnou jejich souvislost. Konec jedné ody odpovídá vždy počátku ody předcházející. Ody 1. 2. 6. podávají výpočet zlořádů, kterými Řím trpěl. V první se doporučuje mírnost a tepe se marnotratnost, ve druhé doporučuje se otužilost a vzdělávání ctnosti mužské, v šesté podává Horatius obraz panující bezbožnosti a spustlosti mravů a líčí její následky. Je to tedy cyklus lyricko-didaktický. Naproti tomu ody 4. 5. 3. tvoří cyklus lyricko-epický, a to tím způsobem, že oda čtvrtá obsahuje historický příklad a doklad k zásadám vysloveným v odě první, pátá k druhé a třetí k šesté. Z této souvislosti dá se pak vysvětliti, proč Horatius ve čtvrté odě předdeslal zvláštní vyzvání Musy. — Seliger dospívá k resultátu tuto podanému na základě důkladného vyšetření jednotlivých od, při čemž na mnohých místech polemizuje proti některým vykladatelům (Plüss, Lehrs, Mommsen, Kiessling, Tenber.)

Heinr. Schiller: *Vom Ursprung des Bellum Alexandrinum*. (Blätter f. d. bayer. Gym.-Schulwesen 1890 str. 242—251, 393—400, 511—523). Schiller popírá mínění Landgrafovo, že by autorem spisu *Bellum Alexandrinum* byl Pollio, a hájí mínění staršího, že sluší jej přičísti Hirtiovi. Probírá při tom důkladně kritiku mužův, otázkou tou se zabývajících, jako Nipperdeyovu, Fröhlichovu, Vielhaberovu, Landgrafovu a j., přihlíží hlavně k jejich metodě statistické, které užili při srovnávání jmenovaného spisu a osmé knihy de bell. Gall. V ohledu tom vede si Schiller nad míru střízlivě a některé poznámky jeho zasluhují povšimnutí. Tak prý na př. nemá smyslu, tvrdí-li se, že slovo „sumministrare“ v 74 kapitolách bell. Alex. vyskytuje se dvakrát, v 54 kapitolách osmé knihy de bell. Gall. ani jednou; smysl by to mělo jen tehdy, kdyby bylo lze dokázati, že pojem, vyjádřený slovem tím, v osmé knize de bell. Gall. zcela jinou formou se pronáší. Rovněž správné jest jeho mínění, že hlavní věcí pro každou vnější statistiku jest ta okolnost, aby pro srovnávané předměty

byly tu stejné podmínky, t. j. že se musí k objemu jich přiblížeti. Velmi zhusta také rozhodují věcné důvody, proč toho neb onoho slova tu více, tam méně často se užívá; tak jest tomu při výrazech vojenských ve jmenovaných dvou spisech, na jichž volbu zajisté měl vliv rozličný způsob války v Gallii a v Alexandrii; nelze tudíž nic platného tu uzavíratí pro údaje statistické. — Schiller v každém případě má tu zásluhu, že ukázal na přemrštěné počínání kritiků v podobných otázkách, které nikdy nemůže vésti k cíli.

Salomon Reinach: *Tombeau de Vaphio (Morée) a Les découvertes de Vaphio et la civilisation mycénienne d'après des publications récentes* (L'Anthropologie I., 1890, str. 57, 552).

Již O. Müller ve své práci o Minech (1820) vyslovil přesvědčení, že na místě starých Amykel na Peloponnesu najdou se jednou podobné pomníky, jako se našly v Mykenách. Skutečně se tam přišlo (u nynější vsi Vafia) na kupolovitý hrob zcela obdobný známým hrobům mykenským (na př. t. zv. pokladně Atreově). Hrob byl znám již dlouhou řadu let, ale velmi nedokonalé (tak ještě v díle Chr. Belgera „Beiträge zur Kenntnis der griechischen Kuppelgräber“, Berlin 1887), až teprve r. 1889 archeologická společnost athenská pod vedením Tsuntovým důkladně jej prokopala. Výsledky byly velmi bohaté. V severní polovině tholu přišlo se na jámu ve skále vytesanou (patrně hrob původní), a v ní, jakož i ve vrstvě hlíny s uhlím pomíšené, jež pokrývala podlahu tholu, nalezlo se množství darů obětních, velice zajímavých pro poznání kultury t. zv. mykenské. Nalezena celá řada různých drahocenných zbraní (meče úplně podobné mykenským), náradí, šperků (mezi nimi amethystový nákrčník), množství řezaných kamenů typu, hojně se nacházejícího na ostrovech moře aigajského (t. zv. ostrovní kameny, Inselsteine), a vasy z bronzu, zlata, stříbra, železa, terakotty a alabastru. Výsledky jsou tedy nepoměrně bohatší než nálezy kupolovitých hrobů mykenských, jež byly ovšem již na počátku t. st. Velim pašou vyloupeny. Mezi objekty vynikají zejména zbraně a nádoby, zdobené pracemi figurálními, různými výjevy, upomínajícími na př. velice na známou nástěnnou malbu z paláce tiryntského, jež tímto nálezem určitě doložena jako výjev lovecký. Zvířata jsou tam traktována s pravým uměleckým realismem. Zvláštní druh bronzové sekery s několika otvory zde nalezené hodí se dobře k porozumění záhadného místa v Odysseji, kde se vypráví, jak Odysseus pouští střelu skrze 12 seker (XXI. 120 nn.).

Nálezem tímto hnula se opět otázka kultury mykenské a hlavních tří jejích problémů: 1. které době kultura ta náležela, 2. kterému národu a 3. kde je její kolébka a pod jakými vlivy vyrostla?

Reinach vykládá nyní přehledně historii této otázky, o níž jsme již referovali v loňských Listech*). Referát jeho doplněn hlavně výkladem mínění Milchhoeferova, proti němuž se Reinach z valné části obrací, a pak referátem o nejnovějších pracích Winterově, Puchsteinově a známé publikaci Schuchhardtově. — Winter usuzuje, že umění mykenské, jevící hlavně mnohé styky s Aigyptem, odpovídá nejvíce syrskému a fryžskému, hlavně nálezům ze Sindžirli. Winter se Saycem přičítá toto Hittitům (Chetům Aigyptanů) a kloní se k mínění, že původ kultury mykenské je nehellenský a kolebkou jeho asi Syrie. Puchstein naproti tomu syrské památky přisuzuje kmenu ne-hittickému, příslénu asi v 10. st. do Malé Asie od severu. Článek uzavírá Reinach výtahem resultátů Schuchhardtových, čtenářům Listů již známých, aniž by se sám pro některé mínění v otázce mykenské kultury rozhodoval.

J. Krejčí, L. Niederle.

Athény. Črty cestopisné a vzpomínky z minulosti. Ličí dr. *Justin V. Prášek*. V Praze. Tiskem a nákladem J. Ottý. 1890. (Druhý dodatek ke kritice, uveřejněné v Listech fil. XVIII. str. 104 nn.).

V Listech fil. XVIII. str. 237 nn. dokázali jsme, že svědectví p. Lollinga, dané p. Práškoví, dle něhož prý p. Prášek pobyl v Athenách „asi 14 dní“, jest v příkrém odporu s vlastními údaji p. Práškovými o směru jeho cesty. P. Prášek byl na cestě nejdéle 24 dní (od 1—24. července 1886). Konal-li cestu svou tím směrem, jak ličí ve svém cestopise, a zdržel-li se ještě na zpáteční cestě, jak praví, tři dni v Cařihradě, nemohl prodlíti, jak Lolling tvrdí, 14 dní v Athenách. Byl-li však „asi 14 dní“ v Athenách, musil co nejrychleji a bez přestávky jeti do Athen i zpět a nemohl konati cestu svou tak, jak sám vypravuje. Vyzvali jsme p. Práška, aby tento odpor mezi údaji svými a tvrzením p. Lollingovým vyložil, a aby řekl, co je pravda, zdali tvrzení jeho či tvrzení p. Lollingovo.

Na vyzvání naše p. Prášek neodpověděl, ačkoli by byl odpověděti měl a ačkoliv odpověděti mohl velmi snadno podrobným kalendariem vykonané cesty. P. Prášek však patrně odpory mezi údaji svými a údaji p. Lollingovými vysvětliti *nemůže* — a proto mlčí.

*) „Výsledky Schliemannových nálezů“, Listy 1890 str. 252.

V předešlém čísle zmínili jsme se o tom, že jsme se pídili po dopise p. Lollingové, p. Práškovu poslaném. V redakci „Polabských Novin“, kteréž tvrdily dne 16. dubna t. r., že jest uložen v jejich redakci, už 19. dubna nebyl, jak vysvítá z listu pana N. v Kolíně k prof. Královi, jenž jej žádal, aby v redakci „Polabských Novin“ list si prohlédl. Brzo potom dne 7. května t. r. otiskl list Lollingův také „Hlas Národa“ s dodatkem, že k překladu tohoto listu, zaslanému redakci, přiložen byl i originál. Prof. Král dne 8. května došel do redakce „Hlasu Národa“ a žádal redaktora, aby mu originál ukázal; ale zvěděl, že ani v redakci „Hlasu Národa“ originál listu uložen není. Konečně po delším vyjednávání zaslán byl list tento od p. Práška p. universitnímu professoru Albinu Bráfovi, kdež si jej prof. Král dne 14. května t. r. prohlédl.

List ani v „Polabských Novinách“ ani v „Hlasu Národa“ nebyl otiskněn celý; první věta patrně úmyslně byla vynechána. Zní takto: „Aus Ihrem werten Schreiben habe ich zu meinem Bedauern gesehen, dass auch die Wissenschaft Waffen liefern muss für den bedauerlichen Streit, der zwischen den Jung- und Alttschechen entbrannt ist.“ Z úvodních těchto slov p. Lollingových jest patrné, že p. Prášek zcela bez práva vyličil věc p. Lollingovi tak, jakoby postižen byl nepřívznivou kritikou ne z důvodů vědeckých, nýbrž pro své politické strannictví. Tuto insinuaci p. Práškovu, jakoby recense o jeho díle byla vyšla z jiných pohnutek než čistě literárních, prohlašujeme za smělou a lichou smyšlenku.

Prof. Král psal také mezi tím p. Lollingovi a tázal se ho, ví-li to z osobního obcování s p. Práškem, že tento pobyl v Athenách 14 dní. P. Lolling odpověděl mu listem ze dne 10. května t. r. Na vytčenou otázku prof. Krále p. Lolling neodpověděl; ale za to se přiznává, že na počet dní, které p. Prášek v Athenách ztrávil, už dobře se nepamatuje, a pokládá za možné, že se tato lhůta musí zkrátiti asi na 10 dní; výpočet, že p. Prášek byl v Athenách jen 5 dní, pokládá za nesprávný.

My sice svědectví p. Lollinga, který se sám přiznává, že se na počet dní p. Práškem v Athenách strávených dobře nepamatuje a proto vlastní udání svá rychle za sebou mění, nemůžeme pokládati za spolehlivé. Ale když ani p. Prášek, jenž přece sám nejlépe musí věděti, že přibližné určení p. Lollingovo není správné, netroufá si je opravit a říci, kolik vlastně dní v Athenách byl, nechceme ani my dalším pátráním p. Lollinga a p. Práška uváděti do nových nesnází a spokojujeme se s tvrzením p. Lollingovým, že byl p. Prášek v Athenách deset dní. Z toho však následuje:

1. Že p. Prášek ani v tom případě, byl-li vskutku v Athenách deset dní, neměl práva psáti ve svém díle tak, že v čtenáři může vzniknouti domněnka, jako by tam byl pobyl několik neděl. Byl-li p. Prášek v Athenách 10 dní, zažil tam jeden čtvrtek a dvě neděle, nebo dva čtvrtky a jednu neděli. Jak se s tím srovnávají na př. jeho výroky, „že při stole bývávaly živé hovory zvláště ve čtvrtky a v neděli“, „že jednoho čtvrtku z rána vzal do ruky Journal d'Athènes“, k jiným podobným výrokům ani nehledíc? Že i v desíti dnech těžko jest konati autotypická studia v Athenách a okolí, studovati v bibliothekách a museích, opisovati si nápisy atd. v takové míře, aby kdo byl oprávněn k té mluvě, jakou vede p. Prášek ve svém díle, netřeba připomínati. Deset dní sotva stačí k zběžnému prohlednutí památek a museí athenských, o vážném nějakém a samostatném studiu jich nemůže býti řeči.

2. Byl-li p. Prášek 10 dní v Athenách, nemohl jeti zdlouhavou cestou po Dunaji a nemohl pobýti tři dni v Cařihradě. Nebo jel-li p. Prášek po Dunaji, potřeboval na cestu do Athen celkem 9 dní. Zdržel-li se 10 dní v Athenách a 3 dni v Cařihradě (dohromady 22 dni), byl by musil zpáteční cestu z Athen do Pardubic vykonati za dva dni, ježto pouze 24 dni byl na cestě. A to je nemožné, — ač neužil-li p. Prášek nějakých prostředků dopravních kromobyčejných. Neboť i nejrychlejší orientační expressní vlak potřebuje k jízdě z Vídně do Cařihradu 56 hodin a z Cařihradu do Athen jest asi 36 hodin jízdy; celkem tedy vyžaduje cesta z Vídně do Athen 92 hodin, t. j. skoro čtyř dní, a to při jízdě nepřetržité, kteráž ani není možna, poněvadž parníky z Cařihradu jezdící nemají bezprostředního připojení k expressnímu vlaku východnímu. *Z toho tedy vysvítá nade vší pochybnost, že popis p. Práškovy cesty do Athen a jeho tvrzení o třídním pobytu v Cařihradě zakládá se vesměs nebo z veliké části na nepravdě. Lze-li takové počínání schvalovati, přenecháváme klidně soudu lidí pravdymilovných.*

J. Novotný.

Príspevky k výkladu básní Homerových.

Podává Josef Novák.

I.

O sekyrách při závodní střelbě v Odyssei.

1.

Přede vším rozhodnouti třeba, kde byly sekyry postaveny?

Scotland¹⁾ mluví, že sekyry postaveny byly na dvoře, a to na kupě, k tomu konci již od Odyssea udělané a ještě 20. rok po jeho odchodu zachované.

Ačkoli k jeho výkladu není třeba konjektury *ἐπὶ μεγάρῳ* místo *ἐν τῇ μεγάρῳ* v τ 573, kterouž Scotland²⁾ pokládá za nutnou, — vždyť *ἐν τῇ μεγάρῳ* může značiti také „v domě vůbec,“ třeba i na dvoře³⁾ — nic však méně přece nepochybuji, že sekyry postaveny byly v megaru, a to z těchto důvodů:

1. Ze slov básníkůvých⁴⁾ vysvítá, že truhla se železem a spěží byla přinesena do megara; nikde však nedočítáme se, že by byla vynesena na dvůr.

2. O Telemachovi básník dosti zevrubně připomíná, že odložil plášť a meč, než jal se stavěti sekyry,⁵⁾ a to by byl zapomněl připojiti, že vyšel na dvůr?

3. Záletníci ani sebou nehnou, a přece nebyli by mohli všichni viděti dílo Telemachovo a tudíž všichni nebyli by mohli

¹⁾ V N. Jahrb. f. Phil. u. Paed. 1887, str. 153 nn.

²⁾ Tamtéž str. 159.

³⁾ Srv. O domě Homerském str. 70 ¹⁾, 73 ²⁾. Ani φ 262 *ἐς μέγαρον* nedokazuje nutně, že sekyry byly v megaru. Srv. Scotlanda m. uv. str. 158.

⁴⁾ Srv. φ 58 nn., 81, 90.

⁵⁾ φ 118 n.

obdivem játi býti,⁶⁾ kdyby nebyli povstali a ke dveřím aspoň přistoupili.

4. Ani když Odysseus napjal již luk, zvědavost nevyplaší jich z jejich sedadel,⁷⁾ aby se podívali, zdali šíp z luku vystřelený skutečně proletí všemi sekýrami. Toť přece patrno, že by byli vyšli na dvůr, aby pohodlně a dobře mohli kontrolovati, zdali daný úkol správně byl proveden; vždyť by ani u dveří se shlukše za zády střelcovými nebyli viděli dobře. Mimo to by asi nebývalo vhod Odysseovi, aby se obrátila pozornost záletníků na dvůr, kde Filoitios zatarasil vrata.

5. Kdyby byl Odysseus vystřelil na dvůr, byl by se potom otočil, chtěje namířiti na Antinoa. O tom však nikde nic.

6. Namítá se,⁸⁾ že, chtěje střelbou se bavit, Odysseus nebyl by pokaždé rozkopával podlahu svého megara, a že pro výstřel z luku téžce napjatelného a tudíž daleko donášejícího v jizbě byla distance malá. Avšak tato námitka neváží nic, povážíme-li, že se tu nerozhoduje o tom, kde Odysseus střílival před odjezdem svým do Troje, nýbrž kde sekýry prostřelil, navrátil se v přestrojení žebráckém. Záměr jeho, pobiti všecky škůdce svého domu, sám již vyžadoval, aby tito všichni byli udrženi na jednom místě, v jizbě, odkudž nikomu nebylo lze uniknouti, když práh byl obsazen. Tento účel byl zajisté mnohem závažnější nežli pomyšlení, že podlaha se poškodí a šípem prudce vyletnoucím dále od stěny se vydrtí.

Já sám činím si námitku pouze tuto: Proč v mnesterofonii docela zapomenuto na sekýry? Proč jich záletníci neužili za zbraň?

Námitka ta měla by váhu jen, kdyby bylo jisto, že mnesterofonie, tak jak nyní jest, byla od jak živa nerozlučně spojena s básní *τὸς δὲ θεῶν*; o čemž se Seeckem⁹⁾ pochybuje již pro různý sloh druhé větší části mnesterofonie, odchýlný od slohu zpěvu φ a začátku χ .¹⁰⁾ Ale buď tomu jak buď, básníku aspoň, od něhož mnesterofonie v nynější úpravě pochází, šlo o to, aby záletníci stáli proti Odysseovi beze zbraně aspoň po nějakou dobu, by vítězství mstitelovo nad tak četnými zneuctivatelí domácího krbu jeho bylo aspoň poněkud pravdě podobno. Proto nenapadlo

⁶⁾ φ 122 n.

⁷⁾ Srv. χ 19 n., verše to ovšem, které Kirchhoff (89) pokládá za interpolaci.

⁸⁾ Scotland m. uv. str. 155.

⁹⁾ Die Quellen der Odyssee str. 15 nn. Také Caner v recenzi spisu Wilamowitzova *Homerische Untersuchungen* ve *Wochenschrift f. klass. Philol.* r. 1886, str. 551 vidí jakési závady.

¹⁰⁾ Srovnajme jen zevrubné plastické popisy zpěvu φ s nejasným z části a takofka povrchním líčením boje od té doby, co Odysseus vystřelil všecky šípy.

jeho záletníky použití ani stolic ani podnožek ani kusů stolů, ba ani nožů, aby jich v nouzi užili za zbraň a metali jimi po hrozném nepříteli a jeho nemnohých spojencích. Jako básník nedal vzniknouti myšlence, těchto věcí za zbraň užiti, ani u těch, kteří nepozbyli přítomnosti ducha, jako u Agelaa a Melanthia, tak mu imputuji též, že zapomněl na sekry, zvláště jest-liže si představoval pouze hlavy sekyr v řadě za sebou postavené bez topůrek.

Sekry byly tedy postaveny v megaru. Proto záletníci mohli zůstat na svých místech a všichni mohli viděti práci Telemachovu i sledovati výstřel Odysseův, a Odysseovi nebylo třeba po výstřelu se otočiti.

Tomu neodporuje to, co Scotlanda zmýlilo. Co je to? Ti, kdož marně se pokoušeli napnouti luk, podepřeli jej, odstupující o dvěře, dovnitř megara otevřené,¹¹⁾ a toulec s šípy ležel na stole u dveří,¹²⁾ u něhož seděl Odysseus. Kdyby byli obráceni bývali tváří do megara, byli by prý podepřeli luk o dveřeje v sínci (prothyru) či spíše o kout, který povstává mezi dveřeji a zdí. Mně však právě zdá se přirozenějším, že, marně se nahmoždivše s lukem, sestoupili s prahu a položili luk všem na oči. Vždyť kdyby býval již jiný pohotov k pokusu, byl by mu asi předchůdce jeho podal dokonce luk do ruky.

2.

Co by byli záletníci nebo Telemachos učinili, kdyby se jim bylo postěstilo napnouti luk, zdali by byli zůstali státi či si sedli na bobek či poklekli, nevíme, ale o Odysseovi se dovídáme, že na prahu se postaviv střílival.¹³⁾ To nevylučuje, že směr výstřelu byl nízko, ježto střelec mohl nohy skrčiti nebo se rozkročiti a do předu se nachýliti nebo nazpět se uhnouti; jako dosud činí ve Flandersku, když z luku střílí železnými kruby, nebo jako míří, kdož hraje na kulečnicku.¹⁴⁾ Že čára výstřelu nebyla vysoko, právem lze souditi z toho, že Odysseus vystřelil ze stoličky své sedě. Nebylať zajisté stolička jeho ve směru sekyr.¹⁵⁾ Toť by byl seděl v cestě. Bylo mu tedy se nahnouti stranou. Tím pohybem však luk, byť i ve výši mířícího oka byl držán, octl se níže. Výstřel takový jest možný, i když cíl jest na nej-

¹¹⁾ φ 137, 164.

¹²⁾ φ 417 n.

¹³⁾ τ 575.

¹⁴⁾ Renner k m. u.

¹⁵⁾ Neoprávněna jest domněnka Scotlandova (m. uv. str. 159), že si pošoupl stoličku do směru sekyr; vždyť se praví, že vystřelil αὐτόθι, právě z toho místa, kde seděl.

výš 50 cm. nad stanoviskem střelcovým. Jak vysoký byl práh megara, ovšem nevíme, zajisté však cíl byl aspoň 60 cm. nad podlahou megara.

3.

Konečně přicházíme k odpovědi na otázku, jaké byly ty sekery? Rozhodnouti se nám jest pro jednu ze dvou možností těchto: Byly to sekery bez topůrek, tedy pouhé hlavy, či to byly sekery s topůrkou?

Kdož myslí, že Telemachos postavil sekery s topůrkou, nabízejí nám na vybranou tři typy: a) Goebel¹⁶⁾ a po něm Helbig¹⁷⁾ pomysleli na sekery dvojsečné, jakéž jsou známy jakožto zbraň Amazonek. Na zřeteli třeba míti při takové sekýře dvě vlastnosti. Jednak potřebí, aby hořejší konce obou protilehlých čepelí tak se k sobě blížily, že se téměř dotýkají, a tedy čepele mezi sebou takofa otvor činí, jímž mohlo se prostřeliti, jednak nutno, aby hořejší konec násady jen trochu z ucha povyčínal tak, aby otvoru onoho neprotínal. Takové sekery mají Amazonky na římských hliněných reliefech a na malbách pompejských. Malé votivní exempláře spěšově nalezeny jsou v nejhlubší vrstvě v Olympii.¹⁸⁾

b) Na druhý typus upozorňuje Murray.¹⁹⁾ Jest to sekera s jednou pouze čepelí, která však na druhé straně ucha má hrot stočený dolů k násadě tak, že s ní činí oko, kterýmž by mohlo se prostřeliti. Takovou sekrou jest ozbrojena Amazonka na jedné metopě selinuntské.

Tento tvar sekery však tu vyloučíme, poněvadž, předpokládajíc takovéto sekery, nemohli bychom dobře vyložití slova *καὶ τὰς δύο ἀμφότερας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ὀπίσθου*. Šíp ovšem, prolétaje oním okem, jen co by se nedotkl topůrka. Ale zdali mohli bychom říci, že „nechybil v předu topůrka?“

c) Na třetí typus pomyslel Anonymus v Berl. Philol. Wochenschrift r. 1890, str. 715, poznáv zvláštní tvar sekery, který nalezen byl v hrobě Vafia v Lakonsku²⁰⁾ a její Chr. Tsuntas viděti se domnívá také na rameni muže na rytině tamtéž nalezené.²¹⁾ Sekyra tato má v čepeli dvě kruhové díry.

¹⁶⁾ Jahrb. f. Philol. u. Paed. 1876, str. 171 nn.

¹⁷⁾ Das Homerische Epos aus den Denkmälern erklärt, 1. vyd. str. 243 nn.

¹⁸⁾ Helbig m. uv. str. 255.

¹⁹⁾ V poznámkách k Bucherovu a Langovu anglickému překladu Odysseie 2. vyd. str. 429 (Helbig m. uv. str. 254 n.). Místní Murrayovo přeložení Sonnen.

²⁰⁾ Epigraph. III. n. 1888, str. 147, 148, tab. 8, obr. 1.

²¹⁾ Tamtéž str. 150, tab. 10, obr. 25.

Cílem šípů prý byla jedna z obou děr v čepeli.²²⁾ *Στελειή* prý znamenalo nejen otvor pro topůrko, nýbrž i všeobecněji otvor vůbec. Skladatel nynější „Stfelby“ buď znal takové sekyry a pak také měl takové na mysli, nebo neznal již původního tvaru sekyr k tomuto uměleckému kousku potřebných a prolámaných, a proto dosadil prý na místě otvoru v čepeli otvor jemu známý k přijetí topůrka, t. j. pomýšlel na sekyry bez topůrek.

Avšak buď tomu jak buď, vždy se předpokládá, že v prameni básníkův, ať si to byla pověst kolující v lidu nebo starší báseň, cílem šípův Odysseových naznačena byla *στελειή* beze všeho obmezujícího přívlastku, kterým by určitě se napovědělo, který otvor dvojvýznamným prý slovem se mýnil. Ale to se mi zdá býti nemožno. Mělo-li slovo *στελειή* dvoji význam, jeden širší a jeden užší, vypravovatel nebo básník nemohl nechat slovo to bez určení zevrubnějšího. Jestliže toho neučinil, stalo se to proto, že slovo *στελειή* tu vybavovalo určitě jen jedinou představu, představu to otvoru pro topůrko. Potom ovšem i skladatel nynější „Stfelby“, byť i byl znal sekyry s otvory v čepeli, nemohl tyto na mysli míti.

Zbývá nám tedy volba mezi sekyrami bez topůrek a oněmi Goeblovými sekyrami amazonskými. Rozhodneme se pro ty, ke kterým lépe se hodí slova básníková.

Zkusme tedy za tím účelem jednotlivých míst!

1. Odysseus stavíval sekyry za sebou *δυνόχους ὤς*. Je-li tertium comparationis postavení za sebou v řadě tvarů majících uprostřed prázdný prostor, hodí se přirovnání s dubovými žebry loďními²³⁾ do jisté míry na sekyry Goeblovy, pokud se hledí k hořejším jejich částem; více však připadá na sekyry obyčejné bez topůrek.²⁴⁾

2. Dvakráte²⁵⁾ praví se místo sekyry železo. Z toho nenásleduje nutně, že služby nepřinesly v truhlici pouze hlavy sekyr.

3. Záletníci mají se pokusiti, kdo z nich prostřelí železem.²⁶⁾ Kdyby i obě čepěle sekyry Goeblovy skoro se dotýkaly, neřeklo by se, trvám, o tom, kdo by otvorem mezi nimi prostřelil, že prostřelil železem. Ale vším právem to říci možno o tom, kdo prostřelil uchy sekyr.

4. Slovo *στελειή*²⁷⁾ jest doloženo v obojím významu:

²²⁾ Na něco takového pomýšlel již hr. Caylus ve spise *Tableaux tirés d'Homère et de Virgile*. Srv. Crusia k m. uv.

²³⁾ Breusing, *Nautik* str. 30 nn., *Jahrb. f. Philol. u. Paed.* r. 1885, str. 96. nn., *L. filol.* XIV, str. 51.

²⁴⁾ Srv. Scotlanda m. uv. str. 158 n., Breusinga *Jahrb. f. Phil.* na m. uv.

²⁵⁾ φ 61, 81.

²⁶⁾ φ 97, srv. 114.

²⁷⁾ φ 422.

i ve významu „násada“²⁸⁾ i ve významu „ucho“.²⁹⁾ To tedy ne-
vadí ani v jednom ani v druhém případě.

5. Když Odysseus vystřelil, *πελέκων οὐκ ἤμβροτε πάντως
πρώτης στείλεις*.

Slova ta Goebel vykládá: „U seker všech nechybil v předu
násady“, t. j. šíp proletěl otvorem všech sekyr těsně nad hořej-
ším koncem násady.

Proti tomuto výkladu mám dvě pochybnosti: a) Letí-li střela
sebe těsněji třeba vedle hlavy něčí, jí se nedotknuvší, neřekneme,
tuším, že hlavy nechybila.

b) Konec násady, o kterýž tu jde, básník by asi byl na-
značil spíše slovem *ἀροστή* než *πρώτη*.

Zdali pak naproti tomu místo naše poskytuje lepšího smy-
slu, pokládáme-li, že Odysseus střelil skrze ucha sekyr? Já pa-
rafrasuji: U sekyr všech — nebo lépe po česku — u se-
kyry ni jedné nechybil v předu ucha čili přední díry.

První a třebas i druhou sekyrou byl by leckdo prostřelil;
ale nenamířil-li náležitě, střela mohla vyletět z ucha druhé neb
i třetí sekyry poněkud šikmě tak, že narazila na železo sekyry
následující buď v pravo nebo v levo od ucha nebo nahore nebo
dole nebo dokonce zafíčila mimo sekyru. Měl-li střelec obstát,
bylo nutno, aby šíp, vyletěl z jednoho ucha, vletěl zase zrovna do
díry následující, té nesměl v předu sekyry chybiti. Proto vším
právem básník vytýká při výstřelu Odysseově, že nechybil ucha
v předu, na straně k střelci obrácené, a to zasáhl nejen u ně-
kolika sekyr nýbrž, u všech.³⁰⁾

Výklad tedy tohoto místa je, tuším, přirozenější, střelilo-li
se skrze ucha.

6. Zkusme, v kterém případě lépe připadá popis, jak Te-
lemachos sekyry postavil. Vykopav jednu dlouhou rýhu, Telema-
chos postavil sekyry, srovnal je dle pravidka a upěchoval z obou
stran zemi.

Pokládáme-li, jak se samo sebou rozumí, že vykopal rýhu
jen tak širokou, co by do ní zapadla ostřím sekýra, pak jest vše
přirozeno. Telemachos postavil do rýhy sekyry, pak je srovnal
dle pravidka, aby žádná nevybočovala z přímé čáry ani na levo
ani na pravo, a taktéž srovnal je s hora, aby všechny byly stejně
vysoko. Po té konečně, aby v rovnosti pevně setrvaly, upěchoval
po obou stranách zemi.

²⁸⁾ Apoll. Rhod. IV. 957, Nikand. Theriaka 386.

²⁹⁾ Hesych., Etym. m. str. 726, 23, Moeris lex. str. 254 ed. Pier-
son s. v. *στεύλεις*, Eustath. k Od. 420.

³⁰⁾ Překlad genitivu *πρώτης στείλεις* „počav od prvního ucha“
u Ameisa a j. jest ovšem nesprávný a nemožný.

Zdali pak by to šlo tak přirozeně, kdyby byl stavěl sekery s násadami? Kdyby je byl nejprve jen postavil, byly by se mu skácely dříve, než by je byl srovnal a upěchoval.

Kdyby byl chtěl to předejít, bylo by mu bývalo hned každou a to kolem topůrka, ne jen ze dvou stran, upěchovati a pak teprve rovnati, při čemž by ovšem po případě bylo bývalo třeba jednotlivými sekrami pohnouti a je znovu upevniti. To se týká také typu třetího.

Někdo mohl by arcíť namítnouti, že básník chtěl označiti pouze tu trojí práci a nikoli zrovna postup takový, v jakém položil za sebou ona tři slovesa; nic však méně nikdo nemůže upříti, že jest přirozenější, prisuzujeme-li mu, že i právě takový postup v práci Telemachově měl na mysli.

7. Po tom všem již bychom se klonili k tomu, že Odysseus užíval při střelbě sekry bez násad; ale máme ještě jiné námitky proti dvojitému sekýrámu Goeblovým.

Helbig sice dovozuje,³¹⁾ že typus ten jest prastarý, ale sekry s takovou zrovna násadou, jaké potřebí jest, by se mohlo prostřeliti mezi oběma čepelima, zná jen velmi poskrovnu.³²⁾ Ostatně zajisté takových sekýr neužívalo se k potřebě obyčejné, a sekery Odysseovy nebyly asi schválně udělány jen ke kratochvíli jeho, nýbrž byly to sekery obyčejné, které vedle vlastního účelu svého k pracím tesařským sloužily též Odysseovi, by na nich se cvičil jistě mířiti. Kdyby básník byl mínil jiné než obyčejné sekery, byl by je označil nějakým význačným epithetem. Epithetem tím však nebylo by, jak myslí Goebel,³³⁾ ἀμφοτέρωθεν ἀναχμείος, kterýmž opatřena jest sekýra s 233 n., jížto Odysseus užil k srubení lodi. Toť značí sekýru o jedné čepeli, z obou stran nabroušenou, tedy takovou, jakou si myslíme obyčejně při slově „sekýra“.³⁴⁾ Ale nejen tu ani nikde jinde v básních homerských dvojíťá sekýra není naznačena.

8. Básník mnesterofonie docela zapomněl na sekery, ale, kdyby si byl představoval dvojíťé sekery s násadami, snad by mu přece bylo přišlo na mysl, že by jich byli mohli užiti, ano že by jich v zoufalém stavu svém záletníci jistě byli užili. Kdyby 12 sekýr byly v čas uchopily ruce mužů zoufale odhodlaných, byl by se stal obrat netušený.

Poněvadž jsou jen dva uvedené případy možny, jeden však z nich objevuje se pravdě nepodobným, jde přece z toho, že jest pravdě podobnější, anobrž pravdivý případ druhý. Sekery byly bez násad.

³¹⁾ M. uv. str. 255.

³²⁾ Tamtéž pozn. 2.

³³⁾ M. uv. str. 171.

³⁴⁾ Breusing Jahrb. f. Phil. 1885, str. 97, L. fil. 1887, str. 48.

Než tu naskytá se pochybnost, která právě i Goebela a jeho stoupence přiměla vyhledati jiného typu sekry. Jaká pochybnost? Jak mohl Odysseus střeliti uchy sekry zapuštěných do podlahy nižší než bylo jeho stanoviště? Tak ovšem střeliti nemohl. Jak se tedy vybavíme z nesnází?

Tím ne, že bychom pokládali, že hlavy sekry byly 2 st. dlouhé, jak Faesi a Ameis v 6. vyd. i jeden náš překladatel Odysseie soudí. Kdo by byl v té době, když ještě železo bylo dosti vzácné, provozoval takový přepych a pouze ke hračce dal si ukouti takové sekry, které jinak nebyly k žádné praktické potřebě?

Také výklad Breusingův³⁵⁾ nepomáhá, poněvadž a) zamlčení skutku, který Breusing předpokládá, že totiž Telemachos nanosil nebo navezl si do megara měkké vlhké země, jest neodůvodněno; b) mylné jest mínění, že οὐδὲς jsou schody³⁶⁾ a c) nesprávný a nemožný jest jeho výklad³⁷⁾ slov στή δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὲρ ἰὼν = „stanul pak potom přese schody jda (a poklekl)“ a αὐτόθεν ἐκ δίφροιο καθήμενος = „ze stoličky postav.“ Nezbyvá tedy leč tento východ: Sekry bez uch to byly. Kdyby bývaly zapuštěny do podlahy, střelec nemohl skrze ně stanuv na prahu střeliti. Tedy stály výše než podlaha tak aspoň 60 cm. Pak však Telemachos nevykopával rýhu jím v podlaze, nýbrž v rovu přiměřeně vysokém a dlouhém, který si teprve udělal, skopav zemi, z níž podlaha byla upěchována. Ale o tom básník nikde se nezmiňuje! To jest pravda a to jest to jediné, co nás poněkud v rozpaky uvádí.

Ale nedostatek jakýsi nutno tu každým způsobem uznati, jenom jest otázka, čeho snáze lze pohřešiti. — Zdali snáze pohřešíme zprávy, že Telemachos sekry postavil na dvoře, že záletníci ze svých míst aspoň povstali, aby viděli, jak je postavil, a později aby viděli, zdali Odysseus dobře střelil; či spíše pohřešíme poznámky, že Telemachos nanosil nebo navezl si země do megara; či jest vedle zprávy, že Telemachos vykopával dlouhou rýhu, snesitelnější zamlčení způsobu, jak rýhu tu vykopával, aby sekry v ní postavené byly přece tak vysoko, by střelícím skrze ucha jejich nebylo třeba ležeti na břiše? Mně toto poslední z trojho zlého zdá se býti nejmenší.*)

³⁵⁾ Jahrb. f. Phil. na m. uv. str. 99.

³⁶⁾ O domě Homerském str. 69¹³⁾.

³⁷⁾ Jahrb. f. Phil. na m. uv. str. 101 n.

*) Uvěřejňuji tento výklad p. prof. J. Nováka, ač nemohu zapřít, že s mnohými jeho vývody z podstatných příčin nelze, tuším, se snášeti. Pravdě podobnějším zdá se mi výklad, uveřejněný v Berl. phil. Woch. 1890, str. 715. Co p. prof. Novák proti tomu výkladu uvádí, nezdá se mi závažným. Obtíž skutečnou, jež jediná jest dosud tomu na závadu, aby výklad ten pokládán nebyl za jediné možné, jest význam, jež při

II.

Byla-li v homerském domě komnata ženská?

Puchstein o tom pochybuje, jak jsem zvěděl z 15. č. letošní Wochenschrift f. kl. Philolog. str. 420 n. Dávody své přednesl v únorovém sedění archaeologické společnosti berlínské.

Dávody jeho jsou veskrze vrátké.

1. Penelope jest δ 718 uprostřed svých služek (srv. v. 719), tedy zajisté ve světnici, kde pracovaly. Megaron to býti nemohlo, jak Puchstein míní, neboť tam již tou dobou roztahovali se záletníci (v. 674; srv. 625 n.) a ti nebyli s Penelopou v téže jizbě, sice by byli věděli, co Penelope činí (srv. v. 770 n.).

2. Proto že δ 787 a 802 slovo *θάλαμος* značí Penelopinu komnatu v patře, proto přece není nutno shledávati týž význam slova toho ρ 506. Slovo to má trojí význam. Který právě má místo, rozhoduje kontext.

3. Penelope nemůže býti ρ 507 nn. v megaru, jak Puchstein za to má.

Jestliť víře nepodobno, aby před záletníky Penelope byla po Eumaiovi vzkazovala Odysseovi, v téže jizbě na prahu (v. 466) sedícímu¹⁾ a zase od něho přijímala odpovědi. Rovněž nelze připustiti náhlou, nikde básníkem neoznačenou změnu scény. Ve v. 506 jest Penelope prý v patře a v témž verši máme si představovati ji již zase v megaru. Tak smělými hypothesesami dokáže se konečně všecko.

Ale nehledě ani k těmto pochybnostem, zvrátiti Puchsteinovo mínění stačí jediná věc. Eumaios, donášeje odpovědi od Odyssea Penelopě, překročil práh (v. 575). Penelope byla tedy jinde než Odysseus, jenž byl v megaru.

Penelope byla v jiné komnatě, a ta byla v přízemí nedaleko megara. Jinak by nebyla slyšela (492 nn.), co v megaru se dalo. Nejsou-li verše 501—504, již Aristarchem podezříváné, interpolovány, viděla také, co v megaru se dalo.²⁾ V této komnatě byly zároveň služby (402, 505). Do té komnaty Penelope objednala si domnělého žebráka. Tam měla do západu slunce počkati, nemělať odejiti snad na lože do ložnice své. *Ἐν μεγάροισι* zajisté nemůže tu býti jinde nežli v obydlí ženském, neboť ze tří významů pl. *μέγαρον*, jenž značí celý dům, společnou neboli mužskou

něm třeba přikládati slovu *σπειρεῖν* (dřít v čepeli sekery, ne ucho). Význam ten není, tuším, dosud dosvědčen, ale myslím, že mohl se vyvinouti. To vyžaduje ovšem ještě dalších úvah. J. K.

¹⁾ Že to byl práh ve dveřích megara, dokázáno v rozpravě „O domě Homerském“ str. 18.

²⁾ Viz výklad toho místa v mé rozpravě „O domě Homerském“ str. 36 a k ní pozn. 5.

jizbu, obydlí ženské, první dva jsou tu nemožny. Žádati na Penelopě, aby počkala „v domě“, byl by nesmysl. Mohlať po západu slunce někam jíti mimo dům? Ve společné jizbě nebyla, jak svrchu dokázáno, tedy tam také nemohla počkatí. Zbývá tedy, že měla počkatí tam, kde cizinec, nevida jí v mužské jizbě, právem si ji představoval, t. v obydlí ženském. K rozmluvě, ovšem očekával, že dostaví se do jizby, jak vysvitá ze zmínky o krbu ve v. 572 a jakž se také stalo v 53.

Byl-li nějaký sál pro ženské, ovšem dokázati nelze, ale o existenci světnic pro ženské pochybovati nelze. Domnívám se, že světnice ty s patrem činily zvláštní dům oddělený od megara chodbou, jak vyloženo v „Domě Homerském“ str. 49; srv. str. 27 a 44.

Ad Minucii Felicis Octavium.

Scripsit Eduardus Svoboda.

XXVI. 10, 11. 'magi quoque non tantum sciunt daemones, sed etiam quicquid miraculi ludunt, per daemones faciunt: illis adspirantibus et infundentibus praestigias edunt vel quae non sunt videri, vel quae sunt non videri. eorum magorum et eloquio et negotio primus Hostanes et verum deum merita maiestate prosequitur et angelos id est ministros et nuntios dei sed veri, eius venerationi novit adsistere, ut et nutu ipso et vultu domini terriți contremiscant. idem etiam daemones prodidit terrenos, vagos, humanitatis inimicos'.

Vox 'magorum' post 'eorum' abundat, qua de causa delenda videtur; adde quod Cyprianus de idol. van. 4, 1: 'eorum tamen praecipuus Hostanes' habet, e quo loco gemino particulam 'tamen' adversativam suppleverim, quae nexu sententiarum requiritur, praesertim cum codex rasuram ante 'magorum' exhibeat. opponitur autem Hostanes ceteris magis, qui daemones modo sciunt insinceros, terrenos, vagos, quia scit etiam angelos esse spiritus sinceros vel veros, caelestes, dei venerationi perpetuo ad-sistentes. quae cum ita sint, pro 'et angelos, id est ministros et nuntios dei sed veri, eius venerationi novit adsistere' legendum conicio: 'et angelos, id est ministros et nuntios dei sed veros, eiusque venerationi novit adsistere'. accedit, quod Cyprianus l. l. 4, 2 exhibet: 'Hostanes et formam veri dei negat conspici posse et angelos veros sedi eius dicit adsistere'.

Guilelmus Hartel (cf. Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1868, p. 30 sq.) et H. A. Koch (cf. Mus. Rhen. vol. 28, pag. 620 sq.) 'et angelos, id est ministros et nuntios, dei sedem tueri,

eiusque venerationi novit adistere' coniecerunt, quod e re palaeographica quidem optime commendatur, cum 'sed et veri' (et erasum) codex exhibeat, sed Christianorum scriptis sacris repugnat. nam Matthaeus evangelista 18, 10 dicit angelos faciem dei tueri vel videre, non sedem. neque magis Aemilio Baehrens adsentior, qui edidit: 'eorum magorum et eloquio et negotio primus Ostanes et verum deum conspici posse negans merita maiestate prosequitur et angelos, id est ministros et nuntios, dei sede teneri eiusque venerationi novit adistere', verba 'conspici posse negans' ex Cypr. 4. 2 addens.

XXVI. 12. 'quid Plato, qui invenire deum negotium credidit, nonne et angelos sine negotio narrat et daemonas? et in Symposio etiam suo naturam daemonum exprimere conatur? vult enim esse substantiam inter mortalem immortalemque, id est inter corpus et spiritum mediam, terreni ponderis et caelestis levitatis admixtione concretam, ex qua monet etiam nos procupidinem amoris, et dicit informari et inlabi pectoribus humanis et sensum movere et adfectus fingere et ardorem cupiditatis infundere.'

Codex 'monet etiam nos procupidinem' exhibet, 'manare in nos procupidinem' editio princeps. quae verba depravata alii alio modo sanare temptaverunt. velut Meursius coniecit: 'manet etiam in nos porro cupido', Davisius: 'monet etiam nasci pruriginem amoris', Vonck: 'monet etiam nos promere cupidinem', Halm: 'monet etiam in nobis promi cupidinem', censor nescio (quis Z. f. Phil. u. kath. Theol. 28, 173): 'ex quo movent (sc. daemones) etiam nos per cupidinem amoris', Sauppe l. l.: 'ex qua monet etiam amorem informari et inlabi pectoribus', verba 'nos', 'dicit', 'procupidinem' interpretandi causa verbis 'monet' et 'amorem' addita esse affirmans, M. Haupt (Herm. II. p. 336 sq.): 'ex qua monet etiam nasci prolubidinem amoris', Dombart: 'ex qua manet etiam Eros [pro cupidine amoris] et dicit informari et inlabi pectoribus', pronomen relativum 'ex qua' non ad 'substantia', sed ad 'admixtione' referens; quem Cornelissen secutus est. contra edidit Baehrens Dombarto et Sauppio praeceuntibus: 'ex qua Erotem etiam [Eros pro cupidine amoris] dicit et formari et inlabi pectoribus'. rectius mihi quidem Dombart de hoc loco iudicasse videtur, quam ceteri, cum contenderet enuntiatum 'ex qua . . . procupidinem amoris' quasi per parenthesin adiectum esse, quo ad Platonis mythum de origine Erotis (Symp. p. 203) alludatur. at non video causam, cur hoc capite Erotis mentio fiat a Minucio, qui de natura daemonum in universum modo disputat, cum verborum Platonis (Symp. 202 e) memor *ἡ πᾶν δαιμόνιον μεταξὺ ἐστὶ θεοῦ τε καὶ θνητοῦ* dicat naturam daemonum substantiam esse inter mortalem immortalemque. verba igitur 'ex qua manet etiam Eros' in nexum sententiarum non quadrant. quae si omittimus atque Léonardo

praeceunte legimus: 'vult enim esse substantiam . . . mediam, terreni ponderis et caelestis levitatis admixtione concretam, et dicit informari et illabi pectoribus humanis et sensum movere et affectus fingere et ardorem cupiditatis infundere', omnia inter se quam artissime cohaerent et sensum praebent optimum. ego autem affirmaverim a librario quodam, quem fugit Erotem esse de Platonis sententia *Πόρον* et *Περίας* filium, ad marginem adscriptum esse 'ex qua manet etiam Eros', quod in verba 'ex qua monet etiam nos' depravatum in textum irrepsit. in verbis autem 'procupidinem amoris' lectionem variantem verborum 'ardorem cupiditatis' latere suspicor falso in textum additam, cum in margine 'pro: cupidinem amoris' scriptum fuerit.

XXVIII. 7. 'sic est negotium daemonum; ab ipsis enim rumor falsus et seritur et fovetur. inde est quod audire te dicis, caput asini rem nobis esse divinam. quis tam stultus, ut hoc colat? quis stultior, ut hoc coli credat? nisi quod vos et totos asinos in stabulis cum vestra vel sua Epona consecratis et eosdem [asinos] cum Iside religiose decoratis, item boum capita et capita vervecum et immolatis et colitis, de capro etiam et homine mixtos deos et leonum et canum vultibus deos dedicatis'.

Vocem 'sua' addidit Rigalt coll. Tertull. Apol. 16: 'vos tamen non negabitis et iumenta omnia et totos cantherios cum sua Epona coli a vobis', codex 'cum vestra vel Epona' habet. sed locutio 'vestra vel sua' ferri nequit; Minucius enim dicere potuit aut 'vestra et sua', aut 'vestra', aut 'sua'. qua de causa et 'sua' et 'vel' deleverim ex syllaba prima verbi 'vestra' quod praecedat falso iterata ortum; quae cum ita sint, voces 'cum vestra Epona' Tertulliani 'cum sua Epona' plane respondent. Heinsius, quem Cornelissen est secutus, coniecit: 'cum vestra bella Epona', Baehrens adeo deterius: 'cum Vesta vel Epona'. etiam vox 'capita' ante 'vervecum', quae plane abundat, deleatur, vocem 'asinos' uncis iam secluserit Baehrens.

XXVIII. 11. 'pro nefas! id in se mali facinoris admittunt, quod nec aetas potest pati mollior nec cogi servitus durior'.

Van der Vliet (cf. Mus. Rhen. vol. 40, p. 153 sq.) legendum proposuit: 'quod nec aetas potest pati nisi mollior nec cogi servitus nisi durior'. sed forma comparativi 'mollior', 'durior', in qua vis superlativi inest, nihil habet offensionis, cum a scriptoribus posterioris aetatis comparativus pro superlativo et superlativus pro comparativo saepius usurpetur. conferas quae eo ea, quae de verbis II. 1, 2: 'et quod est in liberis amabilius' et XI. 5: 'sententia est plurimorum' disputavi. proinde 'aetas mollior' atque 'servitus durior' idem significat quod 'aetas mollissima' atque 'servitus durissima' neque quicquam hoc loco supplendum est.

XXXI. 5. 'at nos pudorem non facie, sed mente praestamus: unius matrimonii vinculo libenter inhaeremus, cupiditatem procreandi aut unam scimus aut nullam'.

Vocem 'cupiditate' codex recte exhibet, cuius loco Heraldus, quem Cornelissen est secutus, 'cupiditatem' falso coniecit, cum quid verbum 'scimus' significaret, non perspexisset. significat enim verbum sciendi vel cognoscendi per euphemismum, ut aiunt grammatici, idem quod 'coire, commiscere se cum viro vel femina', veluti Trebell. Poll. Zenob. 12: 'cuius ea castitas fuisse dicitur, ut ne virum suum quidem scierit nisi temptatis conceptionibus', Genesis cap. IV. v 1: 'Adam vero cognovit uxorem suam Hevam, quae concepit et peperit Kain, dicens: possedi hominem per deum'. iure igitur Dombart 'cupiditate' restituit.

XXXIV. 1—5. 'ceterum de incendio mundi aut improvisum ignem cadere aut difficile, non credere vulgaris erroris est. quis enim sapientium dubitat, quis ignorat, omnia quae orta sunt, occidere, quae facta sunt, interire?'

Codex vocem 'difficile' corruptam exhibet. locus hic interpretibus maximam praebet difficultatem, quam alii alio modo tollere frustra sunt conati. velut Jac. Gronovius coniecit 'dissilire', Oehler 'dissici illo', Halm 'dirui illum', cui quaedam etiam intercidisse videntur. Synnerberg (cf. Observationes criticae in Minucii Felicis Octavium p. 24 sq.): 'ceterum de incendio mundi aut improvisum ignem cadere aut diffundi de caelo non credere...' Dombart et Léonard praeunte Lindnero (com. crit. p. 208. editionis secundae) atque Roeren (Minuciana II. p. 4) ediderunt: 'ceterum de incendio mundi, improvisum ignem cadere aut difficile, aut non credere, vulgaris erroris est'. contra Baehrens: 'ceterum de incendio mundi, aut improvisum ignem cadere aut deficiente aqua, non credere vulgaris erroris est'. quae omnia non probo, sed in verbo 'difficile' latere diffidere compendiose scriptum (diffide) puto, cui interpretandi causa superscriptum erat 'aut non credere'. iam vero facile fieri potuit, ut librarius quidam pro 'diffidere' omissa virgula scriberet 'difficile', quo facto verba illa 'aut non credere', quae nihil aliud sunt nisi glossema aut lectio varians, falso in textum inserta sunt. vox 'aut', quae est ante 'improvisum', delenda est.

Nihil igitur intercidisse contra Halmium affirmaverim, sed verbis quae dixi deletis coniecerim: 'ceterum de incendio mundi, improvisum ignem cadere, diffidere vulgaris erroris est'.

XXXIV. 11. 'sol demergit et nascitur, astra labuntur et redeunt, flores occidunt et revivescunt... ita corpus in sepulcro, ut arbores in hiberno: occultant virorem ariditate mentita'.

'sol se mergit' scribendum esse affirmat Heumann, cui assentitur Baehrens, 'sol demergit et renascitur' malit Halm probante Léonardo, 'sol devertit et renascitur' edidit Cornelissen.

contra ego 'sol demergitur et nascitur' scribendum proposuerim; nam demergitur per compendium exaratum (demergit) facile in 'demergit' omisso signo compendii abire potuit.

XXXIV. 12. 'quorum error augetur et in saeculo libertate remissa et dei patientia maxima, cuius quanto indicium tardum, tanto magis iustum est'.

Koch l. l. recte iudicat, praepositionem in esse delendam, ita ut 'saeculo' sit forma dativi, qui ad verbum 'remissa' trahatur. equidem etiam et, quod praecedit, cum Wowero, quem secutus est Baehrens, secluserim coniciens: 'quorum error augetur saeculo libertate remissa et dei patientia maxima'. contra Cornelissen pro 'et' etiam coniecit, cum edidit: 'quorum error augetur etiam saeculo libertate remissa'.

XXXVI. 1. 'nec de fato quisquam aut solacium captet aut excuset eventum: sit sors fortunae, mens tamen libera est, et ideo actus hominis, non dignitas iudicatur'.

Codex et editio princeps 'sortis fortunae' habent, 'sors fortunae' Heumann, 'sortis fortuna' Lindner, 'Fortis Fortunae' Ursinus, 'aut se excuset! eventum sit sortis fortunae' Davisius coniecit. ego 'fortunae' glossema esse ad verbum 'sortis' additum iudico, quo deleto scribendum est: 'nec de fato quisquam aut solacium captet aut excuset eventum: sit sortis (eventus), mens tamen libera est'.

XXXVII. 1. 'quam pulchrum spectaculum deo, cum Christianus cum dolore congredditur, cum adversum minas et supplicia et tormenta componitur, cum strepitum mortis et horrorem carnificis inridens inculcat, cum libertatem suam adversus reges et principes erigit, soli deo, cuius est, cedit, cum triumphator et victor ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat'.

In hac codicis scriptura, quae optimum sensum praebet, nihil est mutandum. apte enim sensu translato (vel per metaphoram, ut ajunt grammatici) dicitur: 'strepitum mortis et horrorem carnificis inculcare'. verbis autem 'strepitum mortis' ad Hor. lib. I. c. IV, v. 13—15: 'pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turris' alludi luce clarius est. sed mirum est, quem ad modum vulgatam, quae nihil habet difficultatis, viri doctissimi inutilibus coniecturis vexaverint, vix dignis quae enumerentur. 'insultat' pro 'inculcat' coniecit Wower, 'exultat' Heumann, ipse Halm malit 'auscultat', 'horrorem mortis et strepitum carnificis inridens incursat' C. Zangenmeister (cf. Deutsche Literaturzeitung 1883, pag. 553—555), 'cum saevitiam tortoris et horrorem carnificis inridens conculcat' Cornelissen, 'cum strepitum mortis et horrorem inridens carnifici se inculcat (sc. ultro se offert minis, suppliciis, tormentis)' Baehrens.

Pro 'adversum se' expectes 'adversum eum'; sed scriptores ecclesiastici aetatis posterioris pronomen reflexivum pro demonstrativo haud raro usurpant.

XXXVII. 4. 'et quot ex nostris non dextram solum sed totum corpus uri, cremari sine ullis eiulatibus pertulerunt, cum dimitti praesertim haberent in sua potestate!'

'cremari', quod plane abundat, deleatur, neque defendi potest verbo 'uri' trajecto, quod placuit Heumanno et Baehrensio, qui coniungunt: 'non dextram solum uri, sed totum corpus cremari'.

XXXVII. 7. 'hi enim ut victimae ad supplicium saginantur, ut hostiae ad poenam coronantur: in hoc adeo quidem imperiis ac dominationibus erigantur, ut ingenium eorum perditae mentes licentia potestatis libere nundinentur.'

Codex et editio princeps 'eorum perditae mentis licentiae' exhibent, quae verba sensum praebent optimum deletis verbis 'eorum' et 'potestatis' et verbo 'licentiae' mutato in 'licentia', vertendum est: 'by nadáni ducha svého dle libosti prodati mohli za prostopášnou zkaženou mysl'. est igitur 'licentia' forma ablativi, qui dicitur pretii, a quo genetivus 'perditae mentis' pendet. 'perditae mentes licentia' vulgatam Rigalt, 'ut interitum eorum perditae mentes licentia potestatis libere nundinentur' Io. Dan. ab Houen, 'ut ingenium furorem perditae mentis licentiae potestatis libere nundinentur' Baehrens legendum proposuit. sed hae coniecturae a scriptura tradita nimis distant neque aptum sensum efficiunt, egomet 'potestatis' glossema verbi 'licentiae' et pronomen 'eorum' falso a librario suppletum esse affirmaverim.

XXXVIII. 3. 'nec mortuos coronamus. ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi aut sentienti facem aut non sentienti coronam, cum et beatus non egeat et miser non gaudeat floribus'.

Codex et editio princeps habent: 'exanimi aut non sentienti facem aut non sentienti coronam'. difficultas, quae in verbis traditis inest, omnis tollitur, si alterum 'non' et 'facem', cum sit glossema, deletur, ita ut voces 'aut sentienti aut non sentienti' ad adiectivum 'exanimi' per parenthesin appositae sint. sane vox 'facem' non habet, quo referatur, cum neque in iis quae praecedunt neque in iis quae subsequuntur, de face sermo fiat, sed de floribus. contra Herold coniecit: 'exanimi ut non sentienti', Meursius: 'exanimi, aut non sentienti ut sentienti coronam', Davisius (cf. 11, 4): 'exanimi aut non sentienti facem aut sentienti coronam', Baehrens: 'exanimi aut sentienti iam pacem aut non sentienti'.

Studie homerské.

Podává V. Steinmann.

10. ἵστασαν; ἵστασο; ἱστάμενος a složená; ἵστατο, ἵσαντο a složená.

V nadpise uvedené tvary imperfecti activi a praesentis a imperfecti medii slovesa ἵστημι na nejednom místě u Homera se nalézají tak, že spojení odporuje významu praesentnímu nebo imperfektivému, a tedy pochybnost o pravosti toho neb onoho tvaru na těch místech jest oprávněna.

1. 3. os. plur. impf. act. ἵστασαν:

V γ 180 vypravuje Nestor:

τέτατον ἦμαρ ἦν, ὅτ' ἐν Ἀργεὶ νῆας ἔλσας
 Τυδείδην ἵταροι Διομήδεος ἱποδάμοιο
 ἵστασαν· ἀντάρ ἐγὼ γε Πύλονδ' ἔχον...

Tak čte se obyčejně. Nemyslím však, že by tu bylo impf. ἵστασαν na místě (= čtvrtý den byl, když... přistávali), nýbrž myslím, že tu Nestor oznamuje děj dokonaný (= když přistáli s lodmi). Také k následujícímu ἔχον dobře se hodí děj dokonaný: Diomedes se svými přibyl do vlasti, já však plul jsem dále k Pylu. Čtení ἵστασαν vyskytá se jen v jednom rukopise (Hamb.), ostatní rukopisy mají buď ἵστασαν, buď ἑστασαν. Prvnější se nehodí. Zbývá tedy tvar ἑστασαν. Zde ovšem žádáme přechodného aoristu ἑστησαν, který však rozměrem se nehodí. Lze však přec užití tvaru ἑστασαν a tím jej vysvětliti, že tu na tvar aoristu bezpříznakového ἑστασαν převeden byl význam aoristu sigmatického ἑστησαν, jako se skutečně nalézá ἑστασαν o významě přechodném v M 56

ἐπερθεῖν δὲ σκολόπαισσιν
 ἑξέσιν ἤρχει, τοὺς ἑστασαν νῆες Ἀχαιῶν...

Proto jsem ve svém vydání zvolil čtení ἑστασαν. Srovnati lze s češtinou časté užívání slovesa nepřechodného „shasnouti“ místo přechodného „shasiti“; ba zdá se, že tvar „shasiti“ vymizí i z češtiny.

307. Záletníci bavili se v domě Odysseově. Když nastal

αὐτῶν λαμπτήρας τοῖς ἵστασαν ἐν μεγάροισιν,
 ἥρξα φασείουσιν...

Pro slovu slovu smyslu lépe se hodí význam skonalý „postavili“ než „stavěli“; také následující θῆκαν tomu nasvědčuje. I tu se čtení ἵστασαν, ἑστασαν, cod. Marc. má ἑστησαν. Mohlo by se čísti ἑστασαν jako na prvním místě. Nevím, jak zní

celý verš v rukopise Marc.; avšak nebylo by nemožno podržeti pravidelný tvar ἔστησαν, ale pak by se předložka ἐν vynechala a zůstal by lokativ μεγάροιςιν v původním významě.

2. Imperativ praes. med. ἵτασο:

A 314. Odysseus jsa v tísní volá na Diomeda:

ἀλλ' ἄγε δεῦρο, πέπον, παρ' ἐμ' ἵτασο . . .

Tu smysl rozhodně žádá slovesa děje jednodobého: „než nuže sem vedle mne se postav“, nikoli trvacího „stavěj se“, které dobré jest n. př. v X 85 μηδὲ πρόμος ἵτασο τούτω, nebo

P 31 = X 197 κελεύω
ἐς πλῆθὺν ἵεναι μηδ' ἀντίος ἵτασ' ἐμείο

= „nestavěj se“.

Rovněž v P 179 = χ 233:

ἀλλ' ἄγε δεῦρο, πέπον, παρ' ἐμ' ἵτασο καὶ ἴδε ἔργον

hodí se jen imperativ aoristu, jak také imperativ aoristu ἴδε dosvědčuje.

Pomoc tu jest snadná tím, že by se četlo παρ' ἐμὲ σιάσο s imperativem aoristu; srov. ὀρησο.

3. Participium praes. med. παριστάμενος, ἀνιστάμενος, ιστάμενος.

π 454. Eumaios vrátil se z města do své chýše, kde dlel Telemachos a Odysseus. Než vstoupil do chatrče, Athene Odyssea, aby ho Eumaios nepoznal, změnila zase v starce:

αὐτὰρ Ἀθήνη
ἄγχι παρισταμένη Λαερτιάδην Ὀδυσῆα
ῥάβδῳ πεπληγνία πάλιν ποίησε γέροντα . . .

Ve které příčině jest možno part. praesentis παρισταμένη? Jediné v té, nastoupil-li by děj hlavního slovesa ποίησε v průběh děje participia παρισταμένη, tedy když by Athene Odyssea byla změnila mezi tím, co přistupovala k němu. To však zdá se mi nemístné. Athene zajisté neviděna od obou přistoupila k Odysseovi a dotknuvši se ho prutem změnila ho v starce. Myslím tedy, že tu za part. praesentis παρισταμένη má býti part. aoristu.

Podobně v σ 70, kde Athene, když Odysseus chystal se k zápasu s Irem,

ἄγχι παρισταμένη μέλε' ἤλδανε ποιμένι λαῶν,

nemístno jest děje sloves παρισταμένη a ἤλδανε pokládati za současné (= přistupujíc občerstvila, sesílila údy), nýbrž jen part. aoristu dává dobrý smysl = přistoupivši (ode všech neviděna) sesílila údy . . .

F 249. Hlasatel Idaios, nesa z paláce měsidlo a zlaté poháry k obětnímu výkonu, zastavil se na skajské bráně, aby krále Priama vyzval, aby odebral se k vojsku přísahu vykonat:

ὥτρυνεν δὲ γέροντα παριστάμενος ἐπέσσειν.

Oslovil Idaios krále Priama teprve, když u něho stanul, či jal se mluvit, než u něho stanul? Myslím, že jen první případ jest na místě a snáší se s úctou náležitou a zajisté od Idaia chovanou ke králi Priamovi. Pak může býti na místě jen part. aoristu a nikoli praesentis.

o 62. Telemachos, znamenav, že Menelaos již vyšel ze své komnaty, rychle vstal s lože a ustrojiv se

βῆ δὲ θύραζε, παριστάμενος δὲ προσήδα.

I tu není pochybnosti, myslím, že Telemachos teprve přistoupiv k Menelaovi jal se hovořiti, takže není žádného rozdílu mezi tímto místem a mezi místem i 345:

καὶ τότε ἐγὼ Κύκλωπα προσήδων ἄγχι παραστάς,

kde užito jest participia aoristu παραστάς o ději, jenž konce došel dříve než nastal děj hlavního slovesa.

Podobně věc se má na těchto místech:

P 119 (Menelaos) βῆ δὲ θέειν, εἶθαρ δὲ παριστάμενος ἔπος ηῖδα.
κ 377 ἄγχι παρισταμένη ἔπειτα πιερόνεια προσήδα (Kirke).
ρ 360 (Ἀθήνη) ἄγχι παρισταμένη Λαερτιάδην Ὀδυσῆα ὥτρυν' ...
ω 516 τὸν δὲ παρισταμένη προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη,

a též ω 243. S těmi místy lze srovnati místa, v nichž užito jest aoristu παραστάς při zcela stejné situaci:

π 328 Πηνελόπειᾳ δ' εἶπε συμβότης ἄγχι παραστάς,
Z 75 = N 725 εἰ μὴ ἄρ' Αἰνεία τε καὶ Ἑκτορ εἶπε παραστάς,
M 60 = 210 δὴ τότε Πονηδάμας Θρασὺν Ἑκτορα εἶπε παραστάς,
N 375, Ψ 304, 617 a j. v.

Mezi místy prvnějšími, v nichž jest užito participia praesentis παριστάμενος, a druhými, v nichž jest užito participia aoristu παραστάς, nevidím žádného rozdílu; obojí místa vyžadují dle mého soudu participia aoristu. A tudy bude místo παριστάμενος psáti παραστάς.

Participium ἀνιστάμενος vyskytá se třikrát v stejném spojení:

A 58 = T 55 τοῖσι δ' ἀνιστάμενος μετέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.
I 52 τοῖσι δ' ἀνιστάμενος μετεφώνεε ἱππότης Νέστωρ.

Kdo uznává part. praes. ἀνιστάμενος za správné, nezbytně musí vykládati, že Achilleus, Nestor již zdvihající se se svého místa začínali mluvit k shromážděným. To však není možné.

Achilleus na obou místech mluví na sněmě. A tu bývalo zvykem, že tomu, kdo povstal, aby mluvil, hlasatel podal žezlo a vyzval shromážděný lid, aby utichl, jako určitě jest vysloveno v Ψ 566:

τοῖσι δὲ καὶ Μενέλαος ἀνίστατο θυμὸν ἀχέων . . .
 ἐν δ' ἄρα κῆρυξ
 χερσὶ σκῆπτρον ἔθηκε, σιωπῆσαι τ' ἐκέλευσεν Ἀχαιοὺς;

a v β 37 Telemachos chtěl mluvit na sněmě:

στῇ δὲ μέσῃ ἀγορῇ· σκῆπτρον δὲ οἱ ἔμβαλε χερὶ κῆρυξ . . .

A že Achilleus v 1. zpěvu za řeči měl pokaždé žezlo v ruce, zřejmo jest z v. 245: ὥς γὰρ Πηλεΐδης, ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαίῃ.

Proto myslím, že nemožno jest na oněch místech participium praesentis ἀνιστάμενος, nýbrž že se musí nahraditi participiem aoristu ἀναστάντος. Srovnati lze n. př.:

A 387, kde Achilleus líčí matce jednání na sněmě a praví:

Ἀτρεΐωνα δ' ἔπειτα χόλος λάβεν, αἴψα δ' ἀναστὰς
 ἠπεόλησεν μῦθον . . .

B 100 ἀνὰ δὲ κρείων Ἀγαμέμνων

ἔστη σκῆπτρον ἔχων . . .

T 76 τοῖσι δὲ καὶ μετέειπεν ἀναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων

αὐτόθεν ἐξ ἔδρης οὐδ' ἐν μέσσοισιν ἀναστὰς,

T 175, 269, Ψ 542.

V I 52 mluví Nestor ke shromážděným předním hrdinům achajským, ale i tu má platnost, co pověděno o druhých dvou místech.

Participium *ιστάμενος* nalézá se častěji.

δ 25. Telemachos a Peisistratos zastavili se s vozem před palácem Menelaovým, v němž se slavily svatební hody. Eteoneus vyšel, aby se podíval, kdo přijel. Spatřiv je

βῆ δ' ἰμεν ἀγγέλων διὰ δώματα ποιμένι λαῶν,
 ἀγχοῦ δ' ἰστάμενος ἔπει πτερόεντα προσηύδα.

Part. praesentis dalo by se jen tak omluviti, že si spojení dějů sloves *ιστάμενος* a *προσηύδα* tak představíme, že s koncem děje participia *ιστάμενος* současně nastal počátek děje slovesa *προσηύδα* = „na blízku něho se zastavuje jal se mluvit.“ Tedy jen okamžik jsou oba děje současny. Upřímně však vyznám, že mi milejší jest na tom místě part. aoristu = „blízko něho stanuv jal se mluvit.“ Pomoc jest snadná, četlo-li by se *ἀγχοῦ δὲ στάμενος*.

Místa tomu podobná jsou: ρ 349, 552, χ 100, A 203, N 462, 768, Ξ 356, O 243, II 537, P 684, ε 159, ο 9, B 172, 790, Γ 129, A 199, O 173, Ω 87, E 123, Σ 169, X 215, 228.

Srovnati lze *H 384* *στάς ἐν μέσσοισιν μετεφώνειεν ἡπύτα κήρυξ*,
H 416 *ὁ δ' ἄρ' ἦλθε καὶ ἀγγέλην ἀπέειπεν*
στάς ἐν μέσσοισιν . . .,

též *Ψ 535*.

Σ 495. Líčí se obraz města v míru, ve kterém se konají svatební průvody;

αἱ δὲ γυναῖκες ἰστάμεναι θαύμαζον ἐπὶ προθύροισιν ἐκάστη.

Jest tu part. praes. na místě? Na obraze zajisté byly ženy zobrazeny stojící, a tudý buď by bylo uznati, že part. praes. *ιστάμεναι* značí stav přítomný = „stojíce“, nebo jest tu participiem praesentis vytištěn tvar perfektový *ἵσταμεναι*.

4. Imperf. *ἵστατο*, *ἵσταντο* a složené.

Ψ 491. Idomeneus a Aias Oileovic dostali se v hádku;

καὶ νό κε δὴ προτέρω ἔτ' ἔρις γένετ' ἀμφοτέροισιν,
εἰ μὴ Ἀχιλλεύς αὐτὸς ἀνίστατο καὶ φάτο μῦθον.

Děje předvěti a závěti hypothetické periody neskutečné náležejí v minulost a jsou jednodobé = „hádky byla by dále postoupila, kdyby nebyl Achilleus povstal a promluvil.“ V té příčině má být v obou větách indikativ aoristu. V závěti jest správný aorist *γένετο κε*; v předvěti musí být tvar *φάτο* uznán za aorist, jak v jiném článku ukáží, a za indikativ imperf. *ἀνίστατο* jest též uvést v text indikativ aoristu *ἀνέστατο*. Srovnati lze dobře

Ψ 154. *καὶ νό κ' ὀδυρομένοισιν ἔδν φάος ἡλίοιο,*
εἰ μὴ Ἀχιλλεύς αἴψ' Ἀγαμέμνονι εἶπε παραστάς.

Ψ 733 Aias a Odysseus spolu zápasili. Dvojí srážka byla bezvýsledná.

καὶ νό κε τὸ τρίτον αὖτις ἀνὰ ξαντ' ἐπάλαστον,
εἰ μὴ Ἀχιλλεύς αὐτὸς ἀνίστατο καὶ κατέρκεν.

I v tomto souvětí neskutečném jest v předvěti jen aorist možný = „kdyby nebyl Achilleus sám povstal“; v závěti jest imperf. o minulém ději neskutečném trvacím = „byli by . . . zápasili.“ I tu nezbytně jest psáti *ἀνέστατο*.

Ostatní místa, ve kterých imperf. dle mého soudu jest nevhodné, jsou tato:

ρ 56. Po hostině u Fakiů, na rozloučenou s Odysseem konané, všichni bohům úlitbu učinili;

ἀνὰ δ' ἵστατο δῖος Ὀδυσσεύς
Ἀρήτη δ' ἐν χειρὶ τίθει δέπας . . .

Tu dle souvislosti na místě jest jen aorist (*δ' ἵστατο*): „pak zdvihl se, povstal jasný Odysseus“; následující *τίθει* jest dobré o významě trvacím = „a podával . . .“

Podobně věc se má v
 § 432, kde se vypravuje, že, když maso bylo upečeno,

*ἄν δὲ συμβώτης
 ἴστατο δαιτρεύσων . . .*

I tu význam aoristový jest rozhodně lepší = „povstal, zdvihl se, aby . . .“ Tedy ἴστατο.

ω 422. Přibuzní pobitých záletníků, odklidivše mrtvoly, shromáždili se k poradě;

τοῖσιν δ' Εὐπείθης ἀνά θ' ἴστατο καὶ μετέειπεν.

Jako výše při participiu podotčeno, tak i to imperfektum jest nevhodné a nutně jest je nahraditi aoristem ἀνά τ' ἴστατο.

Podobně k tomuto jest místo

E 13, kde mezi shromážděnými předními hrdinami

*ἄν δ' Ἀγαμέμνων
 ἴστατο δακρυχέων . . ;*

tu zajisté psáti jest ἴστατο. Rovněž v T 249.

Π 166. Achilleus, prosbám Patroklovým povoliv, sám vyzýval po stanech Myrmidony, aby se ozbrojili do boje. Když tito kolem Patrokla se shromáždili,

*ἐν δ' ἄρα τοῖσιν ἀρήμιος ἴστατ' Ἀχιλλεύς
 οἰτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας.*

Spojitosť, myslím, žádá této myšlenky: „a mezi nimi stanul Achilleus povzbuzuje . . .“; a tedy i zde by byl vhodný aorist ἴστατ'.

Ψ 839. Achilleus vyzval k závodu metáním disku. Zdvihli se čtyři hrdinové;

*ἔξείης δ' ἴσταντο, σόλον δ' ἔλε δῖος Ἐπειός,
 ἦκε δὲ δινήσας . . .*

Myslím, že se hodí lépe aorist ἴσταντο než imperf. ἴσαντο; neboť zajisté teprve, když stáli v řadě, počal závod, jako také v Ψ 358 praví se o zápasnících na vozích aoristem

στὰν δὲ μεταστοιχὶ . . . „stanuli, postavili se“ a pak dali se v běh.

Rovněž v θ 262, kde mladici k vyzvání Alkinoovu jali se prováděti tanec,

*ἀμφὶ δὲ κοῦροι
 πρωθῆβαι ἴσταντο, δαήμενες ὀρχηθμοῖο,
 πέπληγον δὲ χόρον . . .*

dávám přednost aoristu ἴσταντο: „a kolem mladici postavili se a jali se prováděti tanec . . .“

H 94 ὥπ' δὲ δὴ Μενέλαος ἀνίστατο καὶ μετέειπεν
 H 123 Νέστωρ δ' Ἀργείοισιν ἀνίστατο καὶ μετέειπεν
 Ψ 566 τοῖσι δὲ καὶ Μενέλαος ἀνίστατο θυμὸν ἀγείων

Mista tato podobna jsou výše uvedenému ω 422 a i zde přednost dávám aoristu ἀνίστατο.

Z 405. Hektor, nenalez manželky doma, spěchal ke skajské bráně. Když se blížil ke bráně

ἐνθ' ἄλογος πολὺ⁸σρος ἐναντὶ ἧλθε θεούσα . . .

Když se básník zmínil o otci jejím a rodišti, znova touž myšlenku vyslovuje: ἢ οἱ εἶπει' ἦντησ' . . . , a pak pověděv o synu Hektorovu Astyanaktovi, potřetí praví:

Ἀνδρομάχῃ δέ οἱ ἄγχι παρίστατο διακονήονσα,
 ἐν τ' ἄρα οἱ γῶ χειρὶ . . .

Maje zření k aoristům ἦλθε a ἦντησ', kterými setkání se Andromachy s Hektorem jest vytčeno, nedovedu si vysvětliti imperf. παρίστατο, a myslím, že tu na místě jest jen aorist παρίστατο = „Andromache k němu přistoupila“, čehož také následující hned ἐν-γῶ vyžaduje.

Σ 70. Thetis, uslyševši nářek Achilleův, vyzvala sestry své, aby ji doprovodily, a odebrala se na břeh trojský;

τῷ δὲ βαρὺ στενάχοντι παρίστατο πότνια μήτηρ,
 ὃξ' δὲ κωκύσασα κάρη λάβε παιδὸς ἑῆος . . .

I tu jediné dobře připojuje se sloveso λάβε k aoristu παρίστατο, nikoli k imperfektu παρίστατο: „k němu stenajícím přistoupila matka a za hlavu chopila syna“ a ne „k němu přistupovala a chopila.“ Neboť děj λαβεῖν mohl nastati, když děj slovesa παρίστατο došel konce.

Rovněž v T 6, kde Thetis, nesouc zbroj pro syna od Hefaista, přistoupí k němu obklopenému soudruhy,

ἢ δ' ἐν τοῖσι παρίστατο δια θεάων,
 ἐν τ' ἄρα οἱ γῶ χειρὶ . . .

rozhodně dávám přednost aoristu παρίστατο před imperfektem; srov. výše Z 405.

A 212. Agamemnon poslal Talthybia pro Machaona, aby ohledal ránu Menelaovu.

ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἵκανε, ὅθι ξανθὸς Μενέλαος
 βλήμενος ἦν, περὶ δ' αὐτὸν ἀγγιγέσθ', ὅσσοι ἄριστοι,
 κυκλός', ὃ δ' ἐν μέσσοισι παρίστατο ἰσόθεος φῶς,
 αὐτίκα δ' ἐκ ζωστήρος ἀρηρότος ἔλκεν οἰστόν.

Větu ὃ δ' ἐν μέσσοισι παρίστατο i. φῶς někteří s předešlou větou περὶ δ' . . . κυκλός' pokládají za parenthetickou, a závěti

jim začíná od αὐτίκα; jiní začínají závěti od ὃ δ' ἐν μέσσοισι . . . Při prvním způsobu výkladu není hned na snadě, kdo jest ἰσόθεος γῶς, zdali Menelaos či Machaon, a pak by místo imperf. παρίστατο nezbytně musilo býti plusquamperfektum jako jest ἀγγέρεαθ'. Druhý výklad pokládám za správný, ale nutně žádáme za imperfektum παρίστατο aoristu = „tu on přistoupil k němu a ihned . . .“ Imperf. „přistupoval a ihned vytahoval šíp“ jest nemožné. Srov. o podobné situaci E 112

παρ δὲ στάς βέλους ὥκῃ διαμπερὲς ἐξέρυσ' ὦμον,

kde správně užito aoristu στάς.

Rovněž v B 244

τῷ δ' (k Thersitovi) ὅκα παρίστατο δῖος Ὀδυσσεύς,
καί μιν ὑπόδρα ἰδὼν χαλεπῶ ἠνέπαπε μύθῳ . . .

lépe se hodí k celé situaci aorist než imperfektum: „k němu rychle přistoupil Odysseus a . . .“

Že v E 570 Ἀντίλοχος δὲ μάλ' ἄγχι παρίστατο ποιμένι λαῶν přednost jest dáti aoristu před imperfektem, dokazují, myslím, následující dva verše, zvláště sloveso μένοντε:

Αἰνείας δ' οὐ μείνε, θεὸς περ ἐὼν πολεμιστής,
ὥς εἶδεν δύο φῶτε παρ' ἀλλήλοισι μένοντε.

Podobně v II 715 ταῦτ' ἄρα οἱ φρονέοντι παρίστατο Φοῖβος Ἀπόλλων.

o 123. Menelaos, Megapenthes a Helene přinášeli dary Telemachovi na rozloučenou. Ubírali se z komory, kde Menelaos měl poklady uloženy,

διὰ δώματα, ἥος ἴκοντο Τηλέμαχον (v. 109).

První mu podal Menelaos pohár, pak Megapenthes měsidlo;

Ἑλένη δὲ παρίστατο καλλιπάρης
πέπλον ἔχουσ' ἐν χερσὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν.

Máme-li zření k v. 109, kde jest řečeno, že přišli všichni k Telemachovi, nelze παρίστατο jako imperfektum vysvětliti; ale ovšem aorist jest na místě (παρέστατο), že přistoupila k Telemachovi a v ruce mu kladouc dar k němu promluvila.

A i v o 104 Ἑλένη δὲ παρίστατο φωριαμοῖσιν
raději čtu aorist παρέστατο.

Na jednom místě, myslím, imperf. ἴστατο zaujalo mylně místo původního plusquamperfekta.

a 129 Telemachos přivítav Athenu a uváděje ji do domu

ἔγχος μὲν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρὴν
δορυδόκης ἐντοσθεν ἐύξοον, ἐνθα περ ἄλλα
ἔγχ' Ὀδυσσεὺς τιλασίφρονος ἴστατο πολλά.

Smysl poslední věty jest tento: „kde právě jiná kopí Odysseova stála četná.“ Tomu-li tak, pak za sloveso „stála“, značící minulý stav, žádáme plusquamperfektum a nikoliv imperfektum. Překládati „kde se stavívala“ nelze, poněvadž z určení ἄλλα πολλὰ jde na jevo, že kopí ta tam stála, když tam stavěl Telemachos kopí Athenino. Pak by bylo psáti ἔστατο jako 3. os. sg. plsqpf. medii.

Výsledek zkoumání jest, že na uvedených místech, aby smysl souvislosti žádaný také grammaticky správně byl podán, přijmouti bude do textu aorist bezpříznaký medialný ἐστάμην, na jednom místě part. perf. medii ἐσταμέναι a na jednom 3. os. sing. plsqpf. medii ἔστατο. Víím, že aorist ἐστάμην nikde se nenalézá vyjma u Hesychia; ale myslím, že za dob homerských básní dobře mohl býti v obyčeji, později však, ježto stačil aorist aktivný bezpříznaký v téměř významě, vyšel z obyčeje. Že býval, dokazuje Hesychios.

Klasobraní po rukopisích.

Dodatek k čís. XXXI. Zlomky kroniky Dalimilovy.

[Dal. KK.]

V předcházejícím sešitu tohoto ročníku L. F. na str. 99. a n. otištěny zlomky Dalimila nově objevené z části v bibliothéce Křižovnické, z části v Klementinské. Když již stať ona byla vysázena, překvapil mne dp. P. Fr. Marat novou zásilkou ještě některých trosek téhož rukopisu Dalimila, které nalezl v knize ode mne poznamenané, když byl celou vazbu rozebral, uvnitř. Jsou to čtyři kousky, z nichž tři náležejí témuž sloupci bývalého kodexu, ačkoli jen dva přiléhají k sobě souvisle, i vystřiženy byly starým knihařem z kvinterna v řadě předcházejícího ten, z něhož jsou kusy již otištěné. Na čtvrtém kousku zbylo jen několik počátečných písmen sloupce: proto otiskujeme pouze ony tři.

67, 36—39.

.... birzo posseltwie kniezi mluwiti.
Kniez se na posla ochek k bohu wzdesse,
Nyemecz vzafna
Cziefarz Cziechom odpowiedieti chtieffe.

67, 48—52, 68, 1—2.

... possel
sta wlas se iako offel.

Kniez kn pošlu bliz postupi,
 z pošla dušie wistupi.
 Ehdi *) biskup šter šnide,
 po nyem Menhart wznide.
 Cziefarz chtie Nyemczow
 pocze f weliku

69, 2—6.

. . . neho,
 ze gešt hotow za šweho iazika czest vmrzieti,
 pocze šie ke knyzezy dobrze gmieti.
 Neb newiedieše czo šłobie zdieti,
 ze dwu štu rytie

69, 18—19.

. . . . mlady rziedko šwe mudrošti vzyua,
 a proto czašto šweho dobrego zbyua:
 neb obiczey czyny dobre rzemeššo
 a czašto zkufšyenie myšštrowštwo;
 proto štary obicziegie a zkufšenie moz vziti,
 a tiem mladi štaremu nemoz rowen biti.
 Ze to prawda gešt, cziefarz dobrze wie

*Jos. Truhlář.***XXXII. Staroč. zlomek I. kn. Paralipomenon, kap. XI.—XV.***(Bibl. D.)*

Dva listy perg. v Ů. Museum. Listy tyto byly přilepeny na deskách register z r. 1623. Na každé straně jsou dva sloupce písma, po 52 řádcích; sloupce jsou 24 cm vysoké a 6 $\frac{1}{2}$ cm široké. Písmo je drobné a úhledné z XV. stol.

twe 2 wczera ytrzetieho dne dokowadz gešcze
 kralowaffe saul nadyzrahelem tys byl
 genz gfi wiwodil yprziwodil yzrahele
 nebo tobie gešt rzekl pan buoh twuoy
 Ti budeš pašti moi lid yzrahelski ati bu
 deš knyezetem nadným 3 Protoz przišly

*) Zde položil písař patrně počátek nové kapitoly, ale písmeno vynechané (T) nevyrubikováno. Vytečkovaná místa jsou nečitelná.

gfu wflichny wietczy zvrozenie yzrahel
 fkeho ke krali do ebrona · y wfel gefť da
 wid wflib fnými przed hořpodynem y
 mazali fu gei kraleu nadyzrahelem po
 dle rzeczi hořpodynowi kteruz gefť mlu
 wil ſkrze ſamuele 4 yodgide dawid yweř
 ken yzrahel do geruzalema · genz flowie
 fe gebuz · tu kdez geřſce bili fu gebuzei
 ſczi bidlitele tee zemie · 5 yrzekli fu ti ge
 řto bidlili w gebuz kdawidowi Newei
 deř ſiem · Tehdi dawid dobi prwnie ſtr
 zielnyce ſionſke geřto gyz flowe mieř
 to dawidowo · 6 Yrzekł gefť dawid · wfeli
 ki ktoz nayprw potepe gebuzſkeho · bu
 de knyezetem ywewodu. Aproto naypr
 we wzdwihł ſie gefť yoab · ſyn ſarnye
 yvczinien gefť knyezetem · 7 y bidlił gť
 dawid na ſtrzielncyzi Aproto geř naz
 wano mieřto dawidowo · 8 Yvdiela mieř
 to okolo ſebe · odmello az dowrchu · A yo
 ab gynu ſtranu mieřta dodiela · 9 Yprof
 piewał gefť dawid ywichazege yrořta
 ahořpodyn ſwateho ſboru bil gefť fný
 10 Tato gfu knyezata ſilnich muzow da
 widowich geřto gemu pomahachu aby
 bil kraleu nadewřym yzrahelem · po
 dle flowa hořpodynowa kterež gefť
 mluwil kyzraheli · 11 a toto gefť cziflo hr
 dyn dawidowich geřbaam ſyn achamow
 knyeze mezi trzideczeti aten gefť zdwyhl
 kopie ſwe nadtržmy řti ranyenich ged
 ne chwile · 12 aponyem eleazar ſyn geho ·
 řtricze adohyřłki genz bieřſe mezi mocz
 nýmý 13 tento gefť bil s dawidem wyach
 ys · když ſiliřteiřſczi ſebrali ſie bili nato
 myřto kbogi abieřſe puole tee wlařti
 plno geczmena · yvtekl gefť lid przed ſi
 liřtynřkymi 14 a tento řtal naprořtrzed puo
 le yobranył geho · Akdiz bil pobil ſili
 řtynřke dal gefť hořpodin welike zdra
 wie lidu ſwemu 15 yřeřli fu ſie pak tr
 zie zecztiridczat knyezet naopoku na
 nyez bil gefť dawid w geřkyni aldol
 lam když ſiliřteyřſczi bili řtany rozbi
 li w rařaym 16 y bil gefť dawid napo
 řadczu · a řtanowyřſcze ſiliřteyřřkych w
 bethleemie 17 pak dawid zadal wodi arz

ka · Oby kto bil genz by my dal wodi z
 czyfterni bethleemſke geſto geſt w bra
 nýe · 18 Tehdi trzie tito ſedſſe ſkrze proſtrze
 dek ſtanow · philifteyſkich ynabrali ſu
 wodi zczifterni bethleemſke geſto bieſe
 w branie · yprzynefli ſu kdawidowi a
 bi ſie napil aon nechtiel ale hoſpodi
 nu gi radiegie obyetowa 19 arzka · Boh to
 ho neday bich to vczinil vwidieni buo
 ha meho apil krew tiechto muzow · neb
 gſu w nebezpečnoſti duſſij ſwich při
 nefli mi wodi aproto nechtiel gie piti
 To ſu vczinili trzie vdatni muzie 20 abi
 zai bratr yoabow · ten geſt bil knyzeze
 zetrzi · aon geſt pozdwihl ſwe kopie pro
 ti trzem ſtom · ranyenych anaflowutni
 eyſſi bil geſt ztiech trzi 21 mezi trzmi d
 ruhi wiborni aknyeze gich · awſſak ne
 doſſel geſt az doprwich trzi 22 Banany
 aſſ ſyn yoyadow muze vdatneho genz
 mnoho bil ſkutkow vczinil ztapſeel
 on geſt zabil dwa aryele amoaba · a
 on ſſel yzabil lwa · w yamye ſnyezne
 ho czaſu 23 aon zabil muze egipſkeho ·
 gehoz poſtawa bila pieti loket amyel
 geſt kopie yako dkadleczone wratitlo
 yſtupil pak knyemu ſprutem apop
 ad kopie genz geſt drzal wrucze · yza
 bil gey kopim gehu 24 To vczinil banani
 as ſyn yoyadow · genz mezi hrdynami
 bil naymenowitieſſi · 25 amezi trzidczeti
 prwi Awſſak geſt az dotrzi nedoſſel y
 poſadil geſt gehu dawid doſwego dom
 ku · 26 Tito ſu pak muzie przeſilny v woif
 ſceze bili Azahel bratr yoabow · aelea
 man ſyn ſtricze gehu zbethleema 27 ſem
 moth arotyſtki helles ſalonyſtki 28 y
 ras ſyn acces · ceturſkeho abyzezer a
 natotyſtki 29 ſobachay ſobothyſtki ylai
 achoyſtki 30 maray nethofayſtki 31 Eth
 ay ſyn rebai zgabaath ſynow beny
 amýn baraya pharatonſki 32 muze od
 potoka gaas · abyal arabatyſtki ari
 moth barwanyſtki Eliaba ſolobonyt
 ſki 33 ſynowe aſom gethonyſſezi Yona
 than ſyn ſaga · araryſtki 34 achyam ſyn
 achararyſtki 35 Elyphal ſyn vr 36 aphe

row meruchatyfki alyha phelonyt
 fki 37 alyahi carmelytfki fkoray fyn af
 by 38 yohel bratr nathanow mabar fin
 aggayatow 39 felech amonytfki Noach
 ri berochytfki odienecz yoabow syna
 farnye 40 yras gethereytfki Gareth gethe
 reytfki 41 vryas etheyfki zadab fyn ooli
 42 addina fyn legarow rubenytfki knie
 ze Rubenytfkich afnym gich trzidczety
 43 haman fyn maacha aiozaphat matha
 nytfki 44 ozias aftarotitfki femma aya
 hel fyn bothan aroerititfki 45 gedihel
 fyn famri ayoha bratr gehu thofarit
 fki 46 helyhel maanytfki geribai ayofi
 ai fynowe helnaen gethma moabytf
 ki helihel aobed ayafihel zmosobya

Make tito fu dwanadsta XII

przifli kdawidowi dofcze
 lech dokowadz gellez vtioka
 fe przed faulem fynem cis gesto bye
 chu przefilni awiborni waleczniczi 2 ta
 hnucz luczifcze obyema rukama azni
 eho ftrzielegicze azprakow oblatczym
 meczicze zbratrz Saulowich zpokolenie
 benyamynowa 3 knyezata prwni abuer
 ayoas abiezer fyni amafowa galit
 fkeho ayazihel aphalet fyny amodo
 wa abarachia agebuw anatoteyfczy
 4 afamayas gabaonfki przefilni mezi
 trzidczeti y nadtrzidczeti ageremyas a
 gezruhel ayohannan azedab gadetoi
 fki 5 Eluzar agerumych abaalaa afa
 mrya afaphia araphiteifczy 6 helcana
 agezia aazrahel ayozerer ageftaam
 ztarem 7 ayoelam afabadya fynowe ger
 kanowi zgedora 8 ayzgadfke wlafti przy
 biehli fu kdawidowi kdiz fie tagief
 fe napuffczy muzie przefilny ywalecz
 ny drzeczecze fczit akopie obliczei gich
 iako oblyczei lwowi ruczeifcij nez fr
 ni pohorach 9 Efer knyeze abdias dru
 hi Elyab trzeti 10 mafmana cztwrti gere
 miaff pati 11 hechi ftefti heliel fedmy
 12 yohannan otm helgebal dewati 13 hie
 remyaff defati bacharia gedenadczti 14 ty

su synowe gadowi knyezata nadwoi
 fkem posledny z nich wladnieffe nad
 esto ritierzi anawietczy nadtsiczem
 15 Ti gfu kteryz gfu przelili yordan
 mieciece prweho kdyz sie gest oby
 kl rozwodniti nad swe brzezi awfi
 chni kteryzto bidlili su povdoli po
 biehli su nastranu wichodu slunecz
 nieho yzapadny 16 przifli zbenyamy
 na yz yudi napofadku kdez bidleffe
 dawid 17 ywiffel gest dawid w czeftu g
 gym arzka pokoynyeli dete kemnye chtie
 cze mi pomoczi at sie me frcze seyme
 alpogi fwami Pakli neprziehen proti m
 nye nefete prome neprzатели kdyz ia ne
 prawofiti nemam wfwu ruku Wyz bo
 ze otezow naffich a fud. 18 Tehdi duch buo
 zy wftupil wabyzai yodpowiedie abi
 zai knyzeze zetrzidezat arzka Odawyde
 twogi fmy synu yzai ftebu pokoy pokoi
 tobie amyr wfliem twym pomocznyk
 om Neb tobie pomahay hofpodyn pan
 buoh twuoi Aproto przigem gie dawid
 yvezini gie knyezati nadzafupi 19 Pak z
 manafe vtekli su k dawidowi kdyz ge
 dieffe fphilyfynfkymi proti faulowi
 chtie fnym boyowati Ale neboyowal gt
 fnym ze knyezata filifteyfczi wzemffe
 radu oflawili su gei arzkucze prone
 bezpeczenftwie naffich hlau nechait
 fie wrati kupanu fwemu faulowi 20 Pro
 toz kdyz sie gest wratil dofcicelech przy
 biehli su knyemu z manafe Ednas a
 yozabad agediel mykael anaas ayofa
 bath aelny afalati knyezata nadritie
 rzi w manafe 21 ti su przidali pomoczi pro
 i lotrczom nebo wfliczni biechu mu
 zie przefilni yvezinil gie dawid knie
 zata v woysfcze 22 Anakazdi den przicha
 ziechu kdawidowi napomocz az gych
 bilo cziffo tak welike avrzitne iako fbor
 buozij 23 Atoto cziffo gest gich knyezat z
 woyska gesto bili przifli k dawidowy
 kdiz gest bil w ebronye abi przenesli
 kralowftwie faulowo knyemu podle f
 lowa hofpodynowa 24 synow yudynich
 kteryzto nelli su ffczit akopie ffeft

tifficzow aofmdefat hotowich kbogi 25 z
 fynow semeonowich · muzow przefilny
 ch kboyowani flet tifficzow 26 z fynow le
 wnych · czterzi tifficze affet fet 27 Ayoya
 da knyzeze zpokolenye aaronowa · afny
 czterzie tifficzi a sedm fet 28 Sadoch take
 mladenecz przeflechetneho rodu adom
 oteze gehu dwameziczietma tifficz kny
 zat 29 azfynow pak benyamynowich b
 ratrow faulowich · trzie tifficzi Nebo
 welyka ftrana gelfcze gich · nafledowa
 fe domu faulowa · 30 az fynow effraymo
 wich dwadzeti tifficzow · aofm fet mu
 zow przefilnych menowanych wrodi
 ech fwich 31 azpuol ftrany z pokolenye
 manafowa ofmnadcze tifficzow kazdi
 wegmemo prziffli fu abi wftawili dawi
 da krale · 32 Azfynow yzacharowich muze
 w vmyelich kterzyzto znali fu wfeczky
 czafi kvprzikazowani czo by miel wczini
 ti yzrahel knyzezat dwie ftie Apak gy
 ne wfeczko pokolenie gich rzadu wida
 waffe 33 Pak Izabulona · kterzyzto ffi fu
 kbogi aftali naczele wodieny boyow
 em padefat tifficzow przifflo gich napo
 mocz nedwogym frdczem · 34 Azneptalya
 knyzezat ritierzfkich vmyelich s fczitem
 afkopym ofm atrzidezeti tifficzow · 35 zda
 nowa pokolenie · take prziprawnych o
 fm adwadzeti tifficzow · a sedm fet 36 Az
 affera · gduczych k bogi awczele ftogie
 cze czteridezeti tifficzow · 37 azayordanem
 pak z fynow rubenowich agadowich az
 puol ftrany pokolenie manafowa vmie
 lich w odieny boyowem dwadzeti keftu
 tifficzow 38 Tito gfu wflichny muzie boio
 wniczi aprziprawny kboiowani fpra
 wym frdczem prziffli fu do ebroma (sic) · a
 by dawida krale wftawili nadewffim
 yzrahelem Ale ktomu ywflichny oſtat
 ny yzrahele bili fu wffe gednoho frd
 cze · abi bil krale dawid nadewffym yz
 rahelem 39 ybili fu tu wdawida trzi dni
 geducze apigicze neb gym bili przipa
 wili bratrzie gich 40 ayti gefto podle bie
 chu · az doyzachara azabulona · aneptali
 ma · nelli fu chleb naoflech anawelblu

diech anamezcziech · awolech k gedeny mu
ku wýno rzeczke wyno olei woli skopeze ·
ywšeho došti y bila gešt zagifte radošt
wyzrahelskem lidye **trzynadsta XIII.**

PAk gešt dawid wzał radu št
rybuny ascenturyony y few
femy knyeczati 2 yrzełł gešt kewf
femu šboru šynow yzrahelskich · libyli
šie wam aod hořpodyna buoha nařeho ·
pořlla gešt tato rzecz kteruz ya mluwim
Pořllem kewřliem nařlym bratrom po
wřllech wlařtech yzrahelskich · ykpom
ykyahnom geřto bidlee przedmieřti a
bi řie k nam řebrali 3 abichom řkrzyny
hořpodinowu przewezli k nam nebo g
řmy gie nedobýwali zadny řaulowich 4 y
powiedieło gešt wřlleczo mnořtwie a
bi řie tak řtalo · Nebo řie bila rzecz řli
bila wřllemu lidu 5 Aproto řhromazdil (gt
dawid wěřlken lid yzrahelski odfyor
egiptu · az kdyz wiahzieřle zmechari
abi przewezł řkrzini buozij zkariaty
rym 6 Ywřel gešt dawid ywřliřny mu
zie yzrahelsři nahuoru kariatyarym
geřto gešt w yudie abi wzeł odtowad
řkrzini hořpodyna buoha řediezieho na
cherubynie · kdez gešt geho gmeno wzi
wano 7 Ywřtawili řu řkrzini hořpody
nowu · nanowi wuoz z domu amynada
bowa · Ale oza abratrze geho wezli řu
wuoz 8 Tehdi dawid ywěřlken yzrahel
hřali řu przedhořpodýnem řewřli řili
wpiěřnyech · ywřaltarziech · ywbubnye
ch ywřwoncziech · ywřrubach 9 Akdyz p
řzigdu na myeřřezřřce · chidonowo yzta
hl gešt oza řuku řwu · aby poďřzał řk
řzynie ze wuol buyny bieřle · malo gie
nachilil 10 yrozhniewal řie gešt hořpod
yn naozu yranyl gei proto ze řie dote
kl řkrzinye buozie · ywřřel gešt tu p
řzed hořpodynem 11 Yřmutil řie gešt da
wid proto · ze hořpodin rozdiełil ozu
y nazwal gešt myeřto rozdiełenie ozi
no az doďneřnyeho dne · 12 Ybal řie gešt
hořpodyna toho czařu arzka kterak mo

hu prziwesti ſkrzini hoſpodynou 13 a
 protaku przihodu neprziwezl gie k ſobie
 to geſt domieſta dawidowa · ale obratil
 gi dodomu obytedonowa · getheifkeho
 14 Proto oſtala geſt ſkrzinye buozie wdo
 mu obetedonowu trzi mieſecze ypoze
 hnal geſt hoſpodyn · domu geho ywf
 ſeho czoz geſt myel **cztrnadſta XIII**

Ipoſlal geſt yram kral tyrſkŷ
 poſli kdawidowi ydrziewie ce
 drowe · yrzemeſlnyki kteryz
 oddrziewa diełali abi gemu vdiełaly
 duom · 2 Ynabdiel geſt dawid · ze geſt
 geho hoſpodin prztwrdil kralem nadyz
 rahelem · apowiffeno geſt kralowſtwie
 geho nadlidem yzrahelfkym 3 yzpogŷ
 mal geſt dawid gyne zeni w geruzale
 mye yzrodil geſt ſyni y dczeri 4 Atato ſu
 gmena tiech ktoz ſu ſie zrodili w geruza
 lemie · Samma afobali nathan affalo
 mun 5 geber a helifu aEli aeliphaeth ·
 6 anoga anafeg ayafie 7 elyfama · abalta
 ra · aelypher 8 Tehdi vſliſſewſſe filiftei
 ſezi ze dawid mazan kralem nadewſſŷ
 yzrahelem · zdwibli ſie wſſichni hleda
 gicz geho To kdyz vſliſſal dawid wiſ
 ſel proti nŷm wczetu · 9 ale filifteyſſci
 prziffedſe rozſuchu ſie ruozno w vwa
 le · raphaymowie · 10 yporadil ſie geſt da
 wid ſhoſpodynem · arzka Wzeyduli ktli
 ſteifkŷm · adaſſli gie wruku mu Yrzeł
 geſt gemu hoſpodyn wzeydi apoddamt
 gie w ruku twu 11 Akdyz dny bili wzeſſli
 dobalfarazŷm vderzil nanye dawid rzka
 Rozdzielil geſt buoh neprzateli mee prze
 demnu · iako ſie vodi ruozno diele Apro
 to nazwano geſt gmeno toho mieſta ba
 alfarazym 12 yoſtawili ſu tu filifteiffci bo
 hi ſwe pricz byeziecz · kterez kazal daw
 id ſpaliti potom · 13 Gyne chwile philiftei
 ſezi przirzitali ſu ſie yrozſuli ſie powiſem
 wuale · 14 yporadil ſie geſt dawid ſhoſpo
 dynem opiet · yrzeł gemu buoh Nez
 dwihai ſie ponŷch · ale oddal ſie odnich
 analeznſſ gie proti hruffkam · 15 akdiz v

šifšyš debšaní gezdezowe nawrchu hru
 fek tehdi wíged proti nym wboi· nebot
 wygde przedtebu buoh apotepe zaštupy
 šifšeyške· 16 Yvezinil gešt dawid iako ge
 mu buoh prikazał· ypobil zaštupi fili
 šteyške· zgabaona az do gazeru· 17 Yprone
 flo sie gešt gmeno dawidowo· powššieh
 kragich· ahospodyn dal geho štrach na-
 wššeczky narody· **Patnadšta XV·**

Ivezinil gešt sobie duom wmie
 štie dawidowie· yvdielal gešt
 miesto šškrzini buozie a štanem
 gi opal 2 Tehdi powiediel dawid Nenie
 šuššne ani podobne by kto neš šškrzini
 buozij nez yahnowe· kterežto gešt hospo-
 dyn zwolil knye abi gi nošili akgegie
 šušzbye az nawieki 3 Yšwolal gešt wššeo
 yzrahele· w geruzalemye abi przinešly
 šškrzini buozij našwe miesto kterež gešt
 gie vdielal 4 yšyny aaronowi yšluhi ch-
 ramowe· 5 zšynow achaat mezi nymyžo
 bil knyeze vriel abratrze geho dwad-
 czeti ašto· 6 zšynow merari knyeze ašaia
 abratrze geho dwadczeti ašto· 7 zšynow
 gerfonowich knyeze yahel abratrze ge-
 dwadczeti keštu· 8 zšynow Eliphašanow
 ich· knyeze šemeyás· abratrze geho dwie
 štie· 9 zšynow ebronowich· knyeze heliel
 abratrze geho· ošmdesat 10 zšynow ozielo-
 wich knyeze amynadab abratrze geho
 šedm ašto· 11 Y přiwołal gešt dawid šado-
 cha· aabrachara knyezij y yahnów vri-
 ele· ašayaffe· yohale· šemezyaffe· helie-
 le· aamynadaba yrzeł gešt knym 12 Wi-
 gešto gšte knyezata· nad czeledmy šluh
 šramowich· pošwiette šie šwaššij bratrzij
 aprzynešte šškrziny pana buoha yzrahel-
 škeho· nato miesto kterež gešt gie přižpra-
 weno 13 aby naš neranył hospodyn iako
 gešt bil drziewe vezinil gešto gšte při-
 tom nešli acz bišom šie czehe nešuššne
 ho dopuštili· 14 Protož pošwietili šu šie po-
 powe y yahný aby duoštoynie nešli šškrzi-
 ny pana buoha yzrahelškeho· 15 Yždwyh-
 li šu šynowe lewyni šškrzini buozij iakož

bil rozkazal moyzieff podle flowa hospo
 dynowa· nafa ramena nazerdech· 16 yrzekl
 geft dawid k knyezetom fluh chramowich
 aby fpofobili zpiewaki zfwich bratrow
 nawarhanyech rozliczneho stroge· narucz
 nycziech ynarurorach ynakobofi abi wz
 nyeli wifoko zwuk wefe· 17 Yvftawili fu
 zfluh chramowich· hemana yohelowa·
 azapha fyne barachiaffowa· Ale z fynow
 merari yz gich bratrze Ethana fyne· Cafie
 18 afny my gich bratrze· nadruhem rzadu za
 charze aber afyafihale afemyramotha·
 ayahale· aanes· ahelyaba· abananyama·
 amafiana· ahelyphalu aobodedona· age
 hiele wratne· 19 Pak zpiewacz eman afaph
 aethan· wtrubach myedienych wznyechu
 20 Ale zacharz ayoziel afemyramoth· ayani
 el ayan· aheliab· amaafias· abaanys
 narucznychiech tiffe hudli fu 21 Pak matha
 tiaff aeliphalu amathemas· aobededom
 agehiel aorzazym nakrzidlech przehu
 dali fu Opymyaryon 22 Conemas (sic) knyze
 nadfluhamy chramowymi wproroczftwi
 zpiewaffe fladke piefnye neb bil welmy
 mudri· 23 abarathiaff ahelcana· wratny f
 fkrzyne· 24 Pak febenyaff ayozaaphath· a
 nathanael aamafa· azacharz aabnyas
 aelyezer knyzie wznyechu wtrubi przed
 fkrzini hofpodynowu· aobededom
 myas bila gfta wratna przedfkrzini 25 Pro
 toz dawid ywffichny wietczy wrozenym yz
 rahele ytribunowe ffligfu chciecze przy
 nefti fkrzyni zaflibenie hofpodynowa
 zdomu ohededomova fwefelym 29 Akdyz f
 pomohl buoh yahnem zpiewagicze af
 fkrzini nefucze zaflibenye hofpodynowa
 Offierowachu sedm bikow a sedm fkop
 czow· 27 Ale dawid bil geft obleczen w biele
 rucho ywffichny yahnowe gefto nefiechu
 fkrzyni zaflibenye hofpodynowa· yzpie
 wacz ytonemas· knyze proroczftwy
 mezi zpiewaki Take dawid obleczen bil

[Konec zlomku].

J. G.

XXXIII. Staročeský zlomek knihy Soudcův. (Kap. XIX, 24—30,
a XX, 1—3, 11—22, 30—37, 45.)

[Bibl. C.]

Před lety dostalo se mi darem zlomku bibli z XV. st. na poloulistu pergamenovém, jehož obsah tuto pro zvláštnosti jeho pravopisné u veřejnost podávám. Poloulíst jest hořejší část listu in folio z šíří 21 ctm. 5 mm. Na obou stranách zlomku jest po dvou sloupcích 6 ctm. 6 mm. širokých, mezerou 1 ctm. 1 mm. širokou oddělených. Nyní obsahuje zlomek po 34 řádcích v jednom sloupci, původně šlo jich na sloupec asi 62 a dle toho byla asi původní výška sloupce 26 ctm. 9 mm. Existuje-li dosud kodex, z něhož vyrván list tento, mohly by snad tyto rozměry a následující pravopisné pokyny vésti k dopátrání se jich sou-
náležitosti.

Samohlásky: *Jať* píše se často *ie*, ale již i zejména po *j*, *č*, *š*, *ř*, *c*, *s* často nahrazuje se pouhým *e*.

Široké *y* píše se vždy *y*; tak píše se i spojka *i* a naše *i* po *c*, *z*, *s* (výjimkou jednou *mezi*); pozoruhodno jest tu však, že *se* píše se vždy *lie*, *le*, nikdy *fy*; důkaz to, že jinde *cy*, *zy*, *sy* znělo tvrdě.

Úzké *i* píše se vždy *i* bez tečky, již však pro čitelnost kladu; dlouhé *í* se někdy označuje (ge*ij*, le*ij*, pokolen*ij*, bratr*ij*) zvláštním znakem *ij*, který asi znamená *ij*, jak jej i transkribuji.

Souhlásky: *c* píše se *cz* (20) neb *c* (8)*

č " " ě (14) " cz (5) hlavně v mecz

ř " " ř (20) " rz (2)

s " " f (113) " ff (2)

š " " ff (29) " f (3)

ň, ď, ť píše se na konci slov a některých slabik

ň, ď, ť. Dvakráte psáno *po* pouhým *p*.

Zlomek jest velmi těžko čitelný z posledního sloupce nedá se bez pomoci chemické přechisti než několik slov. V závorkách podávám text bibli Tábořské, jenž s textem zlomku až na pravopisnou část úplně se shoduje.

Strana 1^a Kap. XIX.

²⁴⁾ ženimu vyveduť ge k^{wa} a pohani
te gie a chlipu waffi naplnite gedi
nehoť proflí aby takowe^o hřecha p
ti přirození f mužem nečinili ²⁵⁾ nech

*) Čísla v závorkách udávají přibližný počet případů. Co tištěno písmem položeným, jest v rkp. nejasné.

tiechu powoliti ge° řečem. Ato vzna
menaw muž přiweđe k nim ſwu že
nimu y da gim k gich ſpileni. Gižto
czelu nocz tryznowawſſe propuſtichu
gi zgitra. ²⁶⁾ A když tmy oteygdu prigi
de ta žena kedweřom domowym kdež
bydleſſe pan gegij. atu pade. ²⁷⁾ Arano z
gitra wſta člowiek otewřiwe dwerze aby
počatu czeſtu konal. naliť ge° ženim
ma ležij před dweřmi. Ztahſſi naprahu
rucze. ²⁸⁾ Knižto on mławieſſe by odpoči
wala *mně* wſtaň podwa. A když mu
nicz neodpowiedie *prozumie* že ģt vm
řela wzem gi wloži na ofel ywrati ſe do
ſwe° domu. ²⁹⁾ Wenžto když wnide pochyti
w mečz. mrchu ženy ſwe ſkoſtmi nad
wanaczte čeſti rozſeka y rozeſla powſe
ch kraginach yzra ^{ch} ³⁰⁾ To když wſſickni
opatřichu řkucze Nikda taka wiecz ne
ſtawala ſie wizraheli od to° dne ktere
hož wyſſi ſu otczowe naſſi zegipta až
do nynieyſſie° čaſſu wydayte ſud a obe
cznie obmyſlte czo ſie ma z to° ſtati:.

XX.

... ¹⁾ Tak wyſſi ſu wſſickni sy ...
.... nowe izra^{ti} *ſpolu ſe ſebrawſſe* ...
.... ako gedem muž (z Dan až do Betſabee
vzzemie Galadſke ku panv do Maſſat ²⁾ y
wſſickni kuti lidſti ywſſecka pokolenie Izrahelfka)
do koſtela božie° lidu ſe ſlo ſe ģt čtyřiſta ti
(ſicow pieſſich) k bogi hotowych ³⁾ (I neutagilo ſie
get před ſyny Benyaminowymi že ſu ſeſli ſie ſynowe)

(Mezera 28 řádek asi.)

I.^b.

¹¹⁾ myſli y gednu radu ¹²⁾ y wyſſachu poſly ke
wſſe° pokolenij Benyaminowa gižto by
gim powiedieli procz taka mrzkoſt mezi
wami nalezena ģt. ¹³⁾ Wydayte lidi z gabaa
gižto ſu taku nelepotu včiniſi at zemru
a bude wyneſena zloſt z izrahele. Ale oni
nerodichu vſlyſſeti bratřij ſwych ſynow
izra^{ch} prikazanie. ¹⁴⁾ Ale zewſſech mieſt ģto
gich biechu poſoſu ſebrachu ſie do Gabaa
chtiez ģi byti na pomocz a proti wſſe° lidu
izrahelfkemu waleti. ¹⁵⁾ y nalezeno ģt ſeſt
medcietma tiſſycow lidy z benyamina giž

to mecz wynimachu kromie bydlczow z gabaa ¹⁶⁾ gichžo ģt bylo sedm let mužow přefylnych. A tak že lewicy iako prawicy boyowachu Atak že kamenim zpraku tak smiernie lučiechu že ſu mohli na ge den wlas vholditi ¹⁷⁾
 nowe na ģinu ſtranu
 mužow izrahelfkych kromie ſynow be nyaminowych nalezeno ģt čtyři ſta tiſy czow wynimagicych mecz hotowych k bogi ¹⁸⁾ ģižo powſtawſſe prıgıdu doboži^o domu to ģt do ſylo. Y radili ſu ſie ſbohem řkucze Kto bude wnaſſě zaſtupie kniežetem bo iuge proti ſynom benyaminowym. Ģižo odpouiedie pan Ģudas buď wewoda was ¹⁹⁾ a ynhed ſynowe izra^{ti} rano wſtawſſe
 ſtanowıſſtie proti gabaa ²⁰⁾
 . . . ku pobiti pti ſynō benyaminowym
 ſynowe benyaminowi z mieſta gabaa ²¹⁾
 zſynow izra^{ch} XX^a tiſſycow to^o dne ²²⁾ A opiet ſynowe izra^{ti} wſylu

(Před tím chybí asi 28 řádek).

II.^a.

³⁰⁾ A ģiz třetie iakož gednu y druhe pti ſynō benyaminowym woſſko pweđu. ³¹⁾ A ſyno we benyaminowi vdatnie ſie wyfunuchu z mieſta honieczy neprátely y tepuce zda lichu ſie tak že z nich ranichu iako prwe^o dne y druheho a tepiechu ge na dwu ſtez ku ani ģim chřbet obratili. Ģedna chyli ſe do batel a druha do Gabaa. I porazychu bezmale . . . mužow ³²⁾ nebo mniechu by dřewnim obyčegem bieželi a oni bieħ chy troſti ſkladſſe mieli ſu radu by ge od mieſ ta odtahli a iako biežieczy na dřewe řěčene ſtezky přiwedli. ³³⁾ A tak wſlichni ſynowe izra^{ti} wſtawſſe z ſwych mieſt čelo woſſky ztie dichu na tom mieſtie ģto ſlowe baaltam mar A zaſtawy ģto vmieſta biechu počechu z nenahla wynikati od zapadnie ſtrany mieſta ³⁴⁾ y ģinych deſet tiſyczow mužow ze wſſeho izrahele
 y obtieži ſie boy proti ſynō benyaminowym a nerozuměli ſu že ſkažde ſtrany
 ģich zahubenie ³⁵⁾ y zbi ģie pan wıdieni

synow izra^{ch} že zabichu gich toho dne . . . ti
 lycow a lto mužow wflech boiownikow . . .
 tiech gto mecz wynimachu. ³⁶⁾ A synowe beny
 aminowi když sie vzřechu gfuče poniže
 ny počechu biežeti. To opatriwffe synowe
 izra^{ti} y dachu gim (mieſto kbiehu aby
 wygednane zaſtupy vbiehlí gežto od mieſta
 biechu založili ³⁷⁾ Ty zalohy) nable z taynych
 (kutow powſtawffe. gedni proti Benyamínowi a
 druzy wmieſto vtekle ſie mečem bichu)
 Nebo synowe izra^{ti} znameníe dali ſu byli
 tiem gižto ſu ſie wzalohach rozložili)

(Mezera asi 17 řádků).

VI.^b.

ſie ⁴⁵⁾ y ſem y tam A ſynowe izra^{ti} ponich ſe
 hnucze zabichū z nich pyet tiſyczow mu
 žow A když dale tiehníechu ſtiha
 wfle ge zabichu gich dwa

(Ostatní bez chemické pomoci nečitelné.)

A. Havlík.

O pouti rytíře Oweina do očiſtce sv. Patrika.

Referuje V. Tille.

Literatura: Florilegium insulae sanctorum seu vitae et acta sanctorum Hiberniae etc., coll. et publ. Thomas Messinghamus. Parisus 1624. — Triadis thaumaturgae seu divorum Patricii, Columbae et Brigidae acta edidit Joannes Colganus. Lovan. 1647. (Výňatek z díla Colganova: Acta sanctorum veteris et maioris Scotiae seu Hiberniae sanctorum insulae etc. Lovan. 1645—47. Text týkající se cesty Oweinovy znám jen z otisku Mallova). — Th. Wright: St. Patrik's Purgatory; an Essay on the legends of Purgatory, Helle and Paradise, current during the middle ages. London 1844. (Nebylo přístupno.) — Zwei mittelenglische Bearbeitungen der Sage von st. Patrik's Purgatorium. Englische Studien hersg. von Dr. E. Kölbing. Heilbronn 1877 I. s. 57—121. — Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius. Eine literarische Untersuchung von Dr. Selmar Eckleben. Halle a/S. 1885. Niemeyer. — C. Fritzsche: Die lateinischen Visionen des Mittelalters bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte. (Roman. Forschungen III. 1887.) — Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius. Vom Ed. Mail. (Roman. Forschungen IV. 2 s. 139—197 roč. 1889.) Podává text bamberského rkpu E VII 59 pod značkou A, a text Colganův z Triadis thaumaturgae, doplněný z lond. rkpu (Arundel 292), který značí K.

Pan prof. Gebauer uveřejnil v šestém roč. L. F. tři články o Jiříkovu vidění a našel o něm krátce asi toto:

V univ. knih. praž. je rkp. z XV stol. sign. XVII E 2 a v něm na listě 197^a—210^a kronika o uherském šlechtici Jiřkovi, jenž sestoupil do očiště sv. Patrika; původ kroniky je však možná starší, jak svědčí v textu zastaralé formy jazykové. Mimo to dle Jirečkových rozprav s. 77 je jiný rkp. z poč. XVI. stol. u dr. Becka ve Vídni. Pražský rkp. je vzdělán dle nějaké povídky latinské stejného obsahu. Latinské texty jsou známy dva: jeden ze stol. XV. ve vídeň. bibl. palat. č. 1398, obsahující recenzi pův., druhý z r. 1414 v benedikt. klášteře v Medliku; a konečně je rkp. něm., chovaný nyní ve Vatikáně. Pramen těchto povídek složen byl, jak z narážek patrno, mezi léty 1353—1362.

Ty jsou známé nejstarší plody o pouti uherského šlechtice Jiřka. Jsou však jen výrůstkem velmi silné větve visionářské literatury středověké, která od 12. stol. vyrostla o očiště sv. Patrika. Pan prof. Gebauer otiskl obsah jedné starší legendy o pouti do tohoto očiště dle pozdního, velmi nespolehlivého Messinghamova vydání. Od té doby konány o těchto látkách podrobné studie a nalezeny o vzniku této literatury některé zajímavé zprávy. Podáme, co našli hlavně Mall a Eckleben.

Nejhlavnější světec irský a apoštol, sv. Patrik, žil na konci 4. a začátku 5. století (371/2—455/94). Narodil se v Anglii, byl však od lupičů unesen do Irska, kde pásl do 16ti let stáda, přehl zpět, stal se knězem, biskupem, vrátil se pak r. 432 do Irska jako apoštol křesťanské víry. On nejvíce v Irsku prospěl křesťanství: zakládal kláštery, shromažďoval mnichy, kázával lidu, konal zázraky a vyhnal, jak životopisci o něm praví, všechny jedovatou havět z Irska. V Irsku prý vskutku dosud není jedovatých hadů a p., avšak zdá se, že slova legendy vztahují se spíše na pohanské kněze a čaroděje, od nichž zemi očistil. Těmito skutky získal si takovou lásku Irčanů, že spojují s ním vše, co jim milé. V povídkách, legendách, písních, všude slyšeti až dosud chválu sv. Patrika. Podivno však, že přes tuto lásku nenapsal nikdo dříve jeho životopis, až v 7. neb 9. století, tedy asi 300 let po jeho smrti. Z pozdější doby zachovalo se na 60 životopisů. Sedm nejstarších nveřejnil Colgan, z nichž pro nás důležité jsou hlavně Vita autore Jocelino, psaná mezi l. 1180—85, a Vita tripartita, připisovaná Colganem sv. Evinovi, kterou jiní kladou do 7. až 10. stol.; životopisy tyto jsou proto důležité, že zmiňují se o Patrikově očišti. Mimo to však všechny ty životopisy mají množství podivuhodných zpráv, jež někdy si i odporují.

Sv. Patrik měl prý „hůl Ježíšovu“, kterou mohl jako Mojžíš vodu vyvolati ze skály. Jedna pověst dří, že ji dostal od Krista, jenž se mu zjevil, jiná že od poustevníka, kterého Kristus poslal, a pod. Ve čtvrtém životopise nějaký kníže Oengus hledí sv. Patrikovi škoditi působením dvou čarodějů. V šestém životopise křtí Patrik krále Munsterského Oenga, jenž pak je svědkem mnohých

zázraků: na př. když sv. Patrik vzbudí 19 mrtvých, aby vyprávěli, co zakusili na onom světě, atd. Týž král v životopise, připisovaném Evinovi, sluje Angussius. Několikrát máme zprávy o králi Echu (někdy Eochadius, Euchadius), jež sv. Patrik v západním Irsku vzkřísil, aby řekl, co viděl po smrti na onom světě.

Západní Irsko, království Ulsterské, jež nejdéle vzdorovalo církvi křesťanské, bylo sv. Patrikovi nejmilejší. Kraj onen je pustý, bažinatý, porostlý smutnými hvozdy, pln příkrých, holých skal a neschůdných roklí. Ve středu těchto pustin leží Lough Dergh, Červené jezero, s několika skalnatými ostrůvky. Okolí jezera bylo pohanství pevnou baštou. Jména vrchů a míst upomínají na dávnou modloslužbu, stará ballada vypráví, že břehy Červeného jezera zbrotil rek Fingal krví ohromného ještěra, jehož kosti, holá skaliska, dosud se v okolí povalují. Pohanští čaroději a věštcí sídlili v okolí, a na ostrově Reglis měli v hluboké jeskyni svoji věštinu již v keltických dobách. Jeskyně podobných bylo asi v onom kraji několik, jak lze souditi z rozdílných popisů; popisy jsou vesměs již z doby velmi pozdní, kdy již byl vzbuzen pro kraj onen interest křesťanů, a ostrovy v jezeře byly posety kláštery, jichž trosky dosud lze spatřiti. V pozdější době připisováno objevení oné jeskyně samému Odysseovi, jenž zabloudiv na svých cestách až do království Ulster (Ulyssis terra), tudy do podsvětí sestoupil. Jeskyně (antrum) ona byla přý rozsáhlá, prostranná, a bylo možno v ní jíti hloub různými směry. Dle jiných zpráv byla to srázná, vodou naplněná, okrouhlá rokle, jícen (fossa, puteus). Hollandský mnich, jenž r. 1494 navštívil očištec, byl spuštěn po provaze k jezeru; Fortunatus při své návštěvě zabloudil v chodbách a byl vyveden starcem, jenž jediný se tam vyznal. Jiná zpráva mluví o devíti slajích atd. Když král Artuš s Merlinem sestupovali do očištee, našli pramen, jenž šířil sirný zápach, podobně i jiní, kteří při vstupu byli omámeni horkými parami, že omdleli.

Zprávy tyto jsou všechny již velmi pozdní. Je zvláštní věc, že očištec připisuje se sv. Patrikovi teprve v pondějším životopisech, z 12. století^{*)}. Výjimku udá se činiti Vita tripartita, připisovaná Evinovi, která, ač poměrně velmi stará, čini zmínku o očištee sv. Patrika v jakési jeskyni. Avšak z různých příčin lze dobře na to míti, že místo to je teprv pondějším interpolace z 12. stol. Mezi jiným svědčí o tom zmínka o Pádajích kanovnících (canonici regulares ordinis d. sti Augustini). Název ten pochází teprv z konce 11., spíše ze začátku 12. stol. Kdy přišli do Irska, nevíme

^{*)} Někdy bývá též zmínka o očištee, připisovaném přý sv. Brandanovi v oněch místech. Ony ten spíše bývá Neckham ve 13. stol., jenž si oba svaté spletl.

bezpečně, jisté však ne před podrobením Irska Angličanům. Jocelin, který psal životopis Patrikův mezi l. 1180—85, zná očištěc na vrchu Cruachan Aigle v Connaughtu. Několik let na to r. 1187 vydal Sylvester Giraldus Cambrensis knihu: *Topographia Hiberniae*. Navštívil Irsko r. 1185 se svým svěřencem pozdějším králem Janem Bezzemkem a o očištění Patrikové napsal, co slyšel: že leží v jezeře království Ulsterského ostrov; na jedné straně má klášter, je příjemný, navštěvován anděly a svatými, na druhé straně hrozný, pln ohavných démonů v devíti chýších, v kterých kdyby kdo chtěl přenocovati, uchvátí jej démoni a zmučí hroznými a rozmanitými mukami; a kdo toto podstoupí na pokání, vyvázne tím z trestů pekelných. Obyvatelé zovou ono místo očištěc sv. Patrika. Z této zprávy patrně, že již v létech osmdesátých 12. stol. spojován byl očištěc sv. Patrika s jeskyní, a že té doby již konány byly do něho pouti kajicné. Žádná však z těchto zpráv až do posledního desetiletí 12. stol. nezmiňuje se o nějaké určité návštěvě v tomto očištění.

Až náhle na konci 12. stol. vynořuje se podrobný popis pouti, kterou vykonal irský rytíř Owein (Oengus, Oënus) do očiště sv. Patrika. Tento latinský popis velmi rychle se rozšířil. Marie de France ještě v téměř století jej spracovala ve francouzské básni. Pořizováno množství opisů, překladů, spracování a brzy vyrostla z něho velmi četná a po celé západní Evropě rozšířená literatura. Rukopisů zachovalo se mnoho, žádný však ze známých není původní. Mall, hledaje předlohu k básni Marie de France, poznal, že všechny dosud známé rukopisy rozpadají se obsahem na 3 skupiny, všechny však ukazují k jednomu společnému pramenu (X), v kterém originální text dosti značně již byl spracován. Poměrně nejlépe podává původní text rukopis A. Mall srovnal jej s rukopisem londýnským K, jenž poměrně dosti těsně přiléhá k neznámému pramenu básně Marie de France, a tím získal text, nahrazující pramen této básně a podávající zároveň znění velmi staré a originalu blízké. Zde obsah jeho z otisků Mallových. Věci, které do A třeba bylo dosadit z K, podány jsou v závorkách:

V předmluvě věnuje pisatel, frater H., monachorum minimus, spis svůj opatovi de Sartis, který mu nařídil, aby napsal co slyšel vyprávěti v jeho přítomnosti. Zmiňuje se o Řehořových a Augustinových spisech, o častých viděních, kde duše vytržené viděly muka bezbožných a radosti spravedlivých, končí obecnými úvahami o očištění a počíná pak tím, co slyšel od kohosi vypravovati, jak na konec blíže vyloží.

O svatém Patrikovi se vypravuje, že když kázal irským poňanům, snažil se je odvrátiti od zlého líčení muk pekelných a slibováním rajsých radostí udržeti v dobrém. Oni však nechtěli uvěřiti v Krista, pokud někdo z nich na své oči onu trýzeň zlých a blaženost dobrých neuvidí. Sv. Patrik modlil se, a Kristus zjevil

se mu, nesa evangelium a hůl, která chovala se pak jako nejvzácnější reliquie v Irsku a arcibiskupu irskému sloužila za odznak jeho apoštolské moci. Kristus zavedl Patrika na místo pusté a ukázal mu okrouhlou, tmavou prohlubeň, řka, kdo do ní vkročí se skroušeným srdcem a pevný ve víře, že za den a noc od všech hříchů bude očistěn a uzří trápení hříšníků i blaho spravedlivých. Sv. Patrik se zaradoval, vystavěl na onom místě klášter a usídlil v něm řádné kanovníky (Canonicos regulares); onu prohlubeň však, která jest na východní straně kostela, obklíčil zdí a dvéře na zámek dal udělati, aby nikdo bez dovození tam nevstročil. Klíč svěřil priorovi onoho kostela. Již za času sv. Patrika mnozí vešli dovnitř a dosvědčili, co viděli. Jich zprávy dal sv. Patrik psát a v onom klášteře uschovávat. Očistcem zovou ono místo, poněvadž se tam lidé očisťují od hříchů, a jméno sv. Patrika připojuje se k němu, poněvadž on byl první, jemuž byl zjeven.

Po sv. Patrikovi byl v klášteře Reglis prior staříčkový, živící se jen soleným chlebem a vodou. Mladší soudruzi, kteří jej škádlivali otázkami, jak dlouho hodlá ještě zůstat na světě, často slýchávali v noci anděly v jeho celi zpívající.

Z těch, kteří vešli do očistce, někteří se vrátili, jiní zabýnuli. Do očistce směl vstoupiti jen komu dovolil biskup oné diecése, k níž klášter náležel, a kdo z vlastní vůle chtěl v něm dojíti odpuštění hříchů. Biskup každého zprvu zrazoval; když setrval na svém, dal mu písemné svolení. Opat podobně mu vyličoval nebezpečí očistce, a teprve když nedal se odvrátiti, uvedli jej do kostela, aby 15 dní tam trval na modlitbách. Po 15 dnech svolal prior okolní duchovenstvo, sloužili slavnou mší, poutník přijímal, dal se pokropiti vodou exorcisující a s průvodem zpívajícím litanie šel ke vchodu očistce. Tam prior naposled jej varoval, požehnal, otevřel dvéře a když vešel, zas uzamkl. Za den a noc všichni zas přišli a když našli jej za dveřmi, opět jej uvedli do kostela, kde zas 15 dní se modlil; když ho nenalezli, věděli, že zabýnul, uzamkli dvéře a vrátili se zpět.

Stalo se však za našich časů, totiž za dnů krále Štěpána, že rytíř nějaký, jménem Owein, aby se kál ze svých hříchů, odhodlal se vejíti do očistce sv. Patrika. Nedal se ani biskupem, ani opatem přemluvití, podrobil se předepsané přípravě i svrchu vyličeným ceremoniím, a vešel.

Šel nějaký čas těsnou chodbou (per foueam), temnoty kolem rostly, naproti však počalo mu svítati světélko, až přišel na pláš a na té stál překrásný palác; avšak nebylo tam světla, jen šero, jaké bývá za soumraku večerního v zimě. Prior již dříve popsal mu cestu do tohoto paláce, v němž jej poučí poslové boží o tom, co činiti má, věda to z popisu předešlých poutníků. Palác zdál se jako klášter, obklíčen jsa zdí a sloupovím. Podívil se Owein krásné výstavnosti, vešel a usedl; za chvíli přišlo 12 mužů v bílém

oděvu řeholním, s oholenými vousy a usedli rovněž. Jeden, jenž zdál se vynikati nad ostatní, oslovil Oweina: Nezbývá mu než buď vše statečně přestáti nebo zahynouti. Za chvíli naplní se dům zlými duchy, kteří jej budou pokoušeti a trýzniti, aby odpadl od víry. Při všem má však vzývati jméno Ježíše Krista a ďáblové nic mu neučiní. S tím odešli.

Náhle kolem domu uslyšel hluk, jakoby svět se řítíl; kdyby celé pokolení lidské, všechny dravé šelmy a ostatní zvěř v jedno sehnaná podobně lomozila, nebyl by slyšán větší hluk a praskot. Vhrnulo se množství démonů, smáli se mu, blahopřáli, že se jim oddal, sváděli ho, aby jim sloužil, on však nic nemluvil. Duchové rozzlobeni skřípali zuby, mžikem ustrojili velikou hořící hranici, svázali mu ztuhá nohy a ruce na zad, vrhli do ohně a háky jej v něm tahali, hrozně řvouce. On v úzkosti vykřikl jméno Ježíš, oheň zmizel a démoni prchali se strašným řevem. Dva ničemní démoni chopili jej ze dvou stran a táhli proti jeho vůli.

Vkročili do země stínů, pokryté temnotou smrti, do země neosfílené, schůdné jen démonům. Prudký, palčivý vítr tam vál, pronikavější dvojsečného meče, a přece mráz celým tělem Oweinovi pronikal jako břitké nože, nebylo však vanutí větru slyšeti. Šli, jak se mu zdálo k východu, pak obrátili se k jihu (širým údolím) a za chvíli slyšeli křik a úpění, jakoby nařikalo lidstvo celé země. Velmi široký je vchod na plán plnou bolesti a běd, jejížhož konce Owein dohlédnouti nemohl.

Plán ta plna byla lidí různého věku a pohlaví; leželi břichem na zemi, nohy a ruce přibité žhavými hřeby. Někteří bolestí hryzli zem křičíce „ustaň, ustaň“, aneb „smilování“. Démoni však důtkami hrozně je bičovali. Průvodci nutili Oweina, aby slíbil jim poslušnost; když nechtěl, přibili jej k zemi, on zvolal však jméno Kristovo a byl zachráněn. Totéž opakuje se při všech příštích hrůzách. Přemlouvání, vyhružky, sliby, mučení, on vzývá Krista, je zachráněn. Ještě trojí plán podobnou uzřel. Na druhé leželi lidé na zádech, na prsou seděli jim strašní drakové, vyžírajíce jim vnitřnosti; hadi ovíjeli jich krky a ssáli jim prsy, ohnivé ropuchy jim lezly po břicho a hltavé vytahovaly a žraly jim játra a plíce. Na třetí pláni lidé přibíjí žhavými železnými hřeby po celém těle, že nikde ani pro dlaň nebylo místa; byli nazí a vítr žhavý (i studený) je trýznil. Ti od křiku již sypali a hlas jich zněl jako smrtelný chrapot. Na posledním poli hořely sirné ohně, a nad nimi viseli lidé přivázaní řetězy za hlavy, ruce, nohy. Jiní pověšení za ohnivé háky, zatknuté do očí, uší atd.; pekli se v pecích, kypících dýmem a kouřem sirným. V pánvích visutých, na rožních nabodeni, smažili se mnozí, démoni polévali je rozpuštěným kovem; Owein mnohé z nich poznával jako své bývalé souduhy. Na všech plánech pobíhali démoni s důtkami a mrskali nebohé.

Z těchto hrozných polí veden byl Owein k ohromnému kolu; jeho špice a obruče posety byly řevavými háky, na nichž viseli lidé. Půl kola trčelo vzhůru, půl zapadalo do hlubiny zemní. Z jícnu vyvíral kolem kola strašný sirný plamen, dým a kouř. Démoni chopili železný hřídel, prostrčili ho kolem napříč a tak rychle jím točili, že nic nebylo viděti, jen slyšeti žalostné úpění. Šli dále k budově nedohledně dlouhé a široké, jejíž střechou vycházel hrozný dým a žár kolem byl tak veliký, že Owein nemohl dále. Duši však vlekli blíž slibující, že jsou to lázně, kde se občerství. V dlážděné podlaze bylo nepřehledné množství děr, a v nich ve vroucím kovu trčeli lidé po krk, po pás, nohou neb rukou a všude ozýval se hrozný nářek a úpění.

Jdouce dále přišli k široké řece, vroucí rozpustěnou hmotou kovovou a kypící sirným dýmem mezi dvěma vrchy. Na vrcholu jednoho sedělo množství lidí nahých, schoulených, s tak hrozným výrazem v tváři, jakoby čekali na smrt. Přilétl ohromný víchř od severu, z pustin, a smetl všechny i Oweina s jeho průvodci přes řeku na úpatí druhé hory. Ihned celé množství dralo se po čtyřech vzhůru, aby uniklo žáru řeky, ale z ohnivého proudu vylézali démoni a železnými háky je stahovali do žhavé hlubiny. Owein vzýval Ježíše a ihned se octl na druhé straně, odkud jej dva démoni táhli rychle k jihu.

Za krátko spatřili v hrozné temnotě plamen strašlivě páchnoucí, vystupující ze země. Když došli, viděl Owein jícen, z kterého plamen šlehal a v plameni duše v podobě jisker, které jícen vydychoval a zas hltal. Démoni pravili mu, že to je brána pekel, vchod do Gehenny, kde hoří oheň věčný a odkud není návratu. Vrhli se s ním do plamene, letěli do ohnivě propasti, jícen šířil se do nekonečna, byl bezedný a všude jen muka a trýzeň. Owein vzýval Krista, peklo vyvrhlo jej ze svého nitra, a když se probíral z mrákot, viděl, že je zbaven svých průvodců.

Přišli jiní dva ničemní duchové, ptali se ho, co žádá, hanili ony první a slibovali mu ukázati vchod do pekel. Táhlí jej k širé řece, dýmající ohněm a sírou; po řece pobíhalo množství démonů s háky a kyji. Přes ni klenul se most, uzounký a nesmírně vysoký, křehký a kluzký jako led. Démoni nutí Oweina, aby naň vstoupil, že uvidí pravé peklo. Jak vstoupí, rozbouří se vzduch, a vír větrný jej shodí do řeky, kde čekají již démoni jako lvi na kořist, ti dovedou jej do pekla, kde zůstane věčně. Owein vzývaje Ježíše bez obavy vstoupí na most, jenž hned se šíří a upevňuje, a prostřed už pokrývá celou řeku. Démoni řvou, že jim uniká kořist, máchají sochory a háky, on však již rychle přeběhl.

(Zde vloženo napomenutí mnichům.)

Když Owein kousek popošel, viděl před sebou v dáli třpytit se zeď nesmírně vysokou a překrásnou. Brána z nejčistšího zlata,

svítící drahokamy, otevřela se, když přicházel blíže, z ní vyřinula se přelíbezná vůně mnohem lahodnější nad cynamon a balšám, a věčné zářivé světlo. Přiblížil se co by kamenem dohodil, a z brány vyšlo processí s korouhvemi a voskovými pochodněmi, v něm muži v oděvech různých řádů, biskupové, opati, mniši, kněží, jáhnové, ženy i děti, zpívající žalmy. Před nimi nesen kříž a dva arcibiskupové v infulách přivítali Oweina. Celý průvod uvedl jej do vnitř a rozešel se po svých příbytech, oni dva arcibiskupové mu však ukazovali a vykládali slasti ráje.

Viděl přerozkošnou louku, plnou květů, listí, plodů, květin a vůně, ozářenou věčným světlem, proti němuž slunce je jen mdlá hvězda, a shora nejčistší vzduch zlatou zářil září. A na louce zástupy nesmírné svorných, blažených lidí, zpívajících chválu boží, někteří jako králové zářili v diademech, jiní nesli zlaté palmy a jako hvězda od hvězd se lišil jase, tak rozdílní byli jedni od druhých. Všichni vítali Oweina, že unikl útrapám očiště, a arcibiskupové jej provázející slíbili mu vyložiti význam všeho toho, co viděl.

Místo ono je pozemský ráj, z něhož byl první člověk vyvržen. Lidé vědí o ráji jen z Ducha sv., ne ze zkušenosti jako onen. Poněvadž hřeší, mohou doň vejiti jen očištění mukami, které viděl. Všichni obyvatelé ráje prošli ona místa a taktéž ti, co viděl v očiště, přijdou jednou do ráje mimo ony, kteří jsou v jínou pekelném. Každý den přicházejí někteří, a ty vítá ono processí. Kdy skončí muka, nikdo neví, ale almužny, modlitby, mše a j. je ukracují. Než ani v ráji není ještě nebeské blaženosti. Zavedli jej na jednu horu a kázali hleděti vzhůru. Viděl nebe barvy zlata, hořícího v peci. To je brána do nebes. Tam každodenně odcházejí ti, kteří se stanou hodni radosti nebeských. Odtud také přichází do ráje nebeský pokrm. V tom okamžiku, co vyprávěl, sestoupil s nebe plamen, pokryl celé místo a vstoupil do všech v paprscích. I do Oweina šlehl paprsek a on pocítil takovou rozkoš v srdci, že nevěděl, zda živ či mrtev.

Owein by byl rád zůstal v ráji na věky, musil však zpět. Doprovodili jej k bráně, která se hned za ním zavřela. Vrátil se starou cestou k onomu paláci, z něhož vyšel. Démoni bojácně před ním prchali; v paláci přišlo hned oněch 12 mužů a pravili mu: „Útrapami, které jsi podstoupil, jsi čist od hříchů. Nyní však třeba, abys vyšel; neb ve vlasti tvé již jasní se červánek.“ Požehnali mu, on rychle odešel a tutéž dobu, kdy prior otvíral vchod, došel ke dveřím. V kostele 15 dní se modlil, vzal kříž a táhl do Jerusalema; a odtamtud se vracel šel ke králi, jemuž dříve sloužil, aby na radu jeho vstoupil do některého řádu.

Toho času, co se Owein u krále zdržoval, poslal opat Gerwasius de Luda mnicha svého Gilliberta de Luda (jenž později byl opatem v klášteře Basmegeveirthském) ještě s jinými do Irska

ku králi žádat o místo k založení kláštera. Poněvadž neuměl irsky, dal mu král za průvodce Oweina. Vystavěli klášter, žili spolu půl třetího roku a Owein věrně mu sloužil. Mniši vyslaní vrátili se pak do kláštera Ludenského v Anglii.

Toto často slychal sem (vypravuje mnich H.) vypravovati samého Gilleberta, jak on to od rytíře onoho slyšel, jeden z posluchačů však pochyboval o tom. Gillebertus připustil, že někteří tvrdí, že to v duchu jen viděli, rytíř však pevně tvrdil, že vlastními očima to viděl a tělesně trpěl. A dodal Gillebertus: Nevěříš-li, co jsem od něho slyšel, za jisté mám (měj?), že jest ona prohlubeň, kterou sám jsem viděl. V domě, jemuž jsem stál v čele, znal jsem mnicha nábožného, kterého ďábl z lážka odnesl a po 3 dny a noci byl vzdálen. Pak octl se na lážku sbičován a měl rány na prst hluboké, které nijak nedaly se zahojiti. Žil ještě 15 let a sám jsem jej pochoval.

To, ctný otče, Gillebertus onen často mně i jiným vyprávěl, jak od onoho rytíře sám častěji vyprávěti slyšel. Já však, sleduje smysl slov a vypravování jeho, pokud jsem mohl porozuměti, vám sem vypravoval na váš příkaz. — —

Předpokládajíc, že vypravování toto aspoň v hlavních rysech jen pravdivé, musíme položití pouť Oweinovu do let 1147/8. Neb legenda sama udává, že stalo se to za časů krále Štěpána (1135—54). A vzali pak Owein kříž a táhl do Jerusalema, mohl to učiniti je na druhé výpravě křížácké, která podniknuta byla za krále Štěpána (1147/9). Podivno však, že ani Jocelin ani Giraldus, ač podrobně popisují, nemají ničeho o tomto rytíři ani o jeho cestě do očiště. První, který mimo naši legendu se o něm zmiňuje, je Jan Bramton neb Brompton ve své kronice, která končí r. 1198; excerpoval Giralda, ale místo jeho vypravování o očištění vložil zmínku o ponti Oweinově, podotkl však výslovně: *sicut in libro, qui intitulatur Purgatorium Patricii, satis plane habetur*. Tím pro dobu sepsání získána určitá doba; legenda naše byla napsána mezi l. 1187 a 1197. Podrobnějším bádáním, které zde nelze sledovati, posunul Eckleben dobu onu ještě o dvě léta a usoudil, že legenda napsána byla brzy po roce 1189.

O autorovi jejím nedovedeme říci téměř as nic víc, než co sám praví. Ani jméno jeho neznáme. Starší rukopisy mají vesměs H. Saltariensis, teprv pozdější doplňují Henricus, ale beze všeho důvodu. O povaze jeho vysvitá tolik z celé legendy, že neměl úmyslu klamati a že věřil, co mu vyprávěli jiní. Byl asi starší muž již, jinak stěží by mu byl opat svěřil takový úkol, byl zctilý, rozvážlivý; legendu napsal asi teprv léta po tom co jí slyšel a bezpochyby až po smrti Gilbertově, jinak by se byl asi opat obrátil k tomuto. Otázka je však, zdali to, co bylo mnichu H. vyprávěno, skutečně se událo. Co se tělesného snášení trestů očištěvých týče, pochybovali o něm již v nejstarší době a Colgan

sám uznává za vhodné připomenouti, že on sám pokládá to, co Owein v očiště viděl, jen za vidění. Obsah toho vidění, jak ještě podrobněji ukážeme, je sdělán dle starších plodů visionářské literatury. Co se týče očiště samotného, Oweina, souvislosti se sv. Patrikem atd. srovnal Eckleben všechny okolnosti předchozí, dříve již pověděné, a dospěl k tomuto úsudku:

Na základě zprávy o vzbuzení krále Echu sv. Patrikem a na starých podáních o Patrikové očiště zbudovali během času mníši na ostrově Reglis — kterým nejvíce musilo na tom sejtí, aby jejich očištěc nabyt jména — legendu o rytíři Oweinovi (Oengovi) a rozšířili ji podáním po Irsku. Tu slyšel náhodou Gilbert, když meškal v Irsku. Vrátil se do Anglie — snad skutečně měl rytíře toho jména za tlumočníka (jméno to je v Irsku dosti obecné), a snad též rytíř byl i v Jerusalemě — vyprávěl tuto pout do očiště sv. Patrika se všemi ozdobami a přívěsky, které vzal z podobných legend a spisů, a přeložil ji do časů krále Štěpána, čímž chtěl říci, že stala se dříve, než bylo Irsko Angličany dobyt.

Co se týče toho, co Owein v očiště viděl a zkusal, neliší se ličení očiště a ráje nijak od vidění, jichž v středověku do oné doby již vyrostlo množství. Spisovatel tak věrně se držel svých starších předloh, že bez ohledu na svůj zvláštní začátek, kde rek vstupuje v podzemí, dává mu vejítí v téměř podzemí do ráje, v němž před pádem svým žil Adam. V předmluvě sám zmiňuje se o spisech Řehořových. Podle Řehoře udělána také řeka plná démonů, most přes ni před rájem a částečně i ráj, v němž chodí zástupy blažených bez hluku, mají své příbytky atd. Na přejetí ukazuje i nesouvislost s ostatním textem. Owein viděl už hrůzy očiště, i do pekla nahlédl, průvodci jej opustili a nyní znovu mu dva démoni slibují „ostendemus tibi mansionem inferni“. Také další řeč démonů je poněkud nejasná, když mu vyhrožují atd. Jícen pekelný připomíná vidění, zapsané u Bedy, podobně též vrchy, s nichž víchr duše přes řeku metá. Podrobnosti jsou však u obou rozličné; autor vzal z Bedy bezpochyby jen základní rysy a do svého rámce je spracoval. Rozdělení muk na čtyři pole, koło a lázně zdá se sice původní, neskýtá však nic nového než obvyklou raffinerii ve vynalézání hrozných mučidel. Ráj, jak již podotčeno, vyličen dle Řehoře, jen že doplněn popisem z Bedy, odkud vzata zeď ráj obkličující. Zvláštní je ono nasycení obyvatel rajských světlem, jež snáší se s nebe. V legendě o sv. Brandanu podobně na ostrově familiae Ailbei Bůh sesílá zbožným mnichům zář, která v čas mše zažehá všechny svíce. Patrně tu za základ sloužilo totéž podání. Vstup celého vidění, palác, 32 mužů v oděvech řeholních a pak zástup řvoucích démonů neznáme odjinud, pomineme-li podobnou scenu ve vidění Wettinové, kde do cely mnichovy vrhne se zástup démonů, přijde však několik mužů

v oděvech řeholních a jeden z nich, zapudiv démony, povzbuzuje visionáře k vytrvalosti.

Celkem tedy viděti v obsahu vidění málo samostatné práce, upomínky na některé domácí legendy, a jako základ první vidění rytíře v Cařihradě, zapsané v Řehořových rozmluvách, doplněné viděním u Bedy*).

Z celého tohoto obsahu zdá se, že autor nevymyslel si ho jen tak nahodile, nýbrž že — ať byl to Gilbertus, či mnich H. či jiný, neznámý mnich kláštera Reglis — promyslel celou věc již s úmyslem, aby ji napsal; a velmi je pravdě podobno, že mniši kláštera Reglis postarali se o to, aby do zprávy, ať již skutečné neb jen předstírané, vložili věci, které sestavili dle známých jim vidění. Všechna ta tajemnost a neurčitost zdá se tomu svědčiti. Autor se skrývá, nejmenuje osloveného jím opata, který mu psáti poručil, psal až po smrti Gilberta z Ludy, jehož užívá jako vyprávěče, a pak ta snaha, aby celý očištec i s klášterem přímo od sv. Patrika se odvodil. Sv. Patrik prý našel očištec, založil klášter, povolal mnichy, dal jim moc nad očištem, uložil jim, aby spisovali zprávu o návštěvách očišce, vše to, o čem víme nyní, že není pravda, ukazuje, že autorovi velice záleželo na blahu a slávě kláštera na ostrově Reglis. Konečně i jiná okolnost, sama o sobě nevýznamná, zdá se svědčiti, že celé to sdělování a vyprávění legendy je jen smyšleno pro větší hodnověrnost od toho mnicha, který psal celou tu zprávu z popudu klášterníků ostrova Reglis. Marie de France, která zpracovávala látku tu ve francouzské básni ještě na konci 12. století, staví sebe samu na místě mnicha H. jako osobu první a opata de Sartis jako osobu třetí; kdyby celý úvod legendy byl pravdivý, byla by se toho stěží odvážila v době, kdy asi žil ještě onen opat i autor. Z jejího spracování právě je patrné, že považovala začátek ten jen za formální úvod a v tom ovšem mohla bez závady měniti. Jinak držela se úzkostlivě svého vzoru a jak Eckleben spočetl, mimo několika bezvýznamných změn, učiněných k vůli rytmu a rýmu, patří jí ze všech 2302 veršů jen 8 řádek vstupních a 6 závěrečných.

Checeme-li uznati, že mniši ostrova Reglis sami dali napsati a rozšířiti zprávu o pouti rytíře Oweina do očišce sv. Patrika, podařil se jim úmysl jich skvěle. Málo plodů literárních rozšířilo se v oné době tak rychle a hojně jako tento, a překlady, výtahy a napodobeniny hemžily se literatury středověké až do pozdních století.

K pozdějším potomkům náleží i naše zpráva o pouti rytíře

*) Srovnal jsem texty zde připomínané v originálních otiscích, jak vydány z rukopisů; místo citací odkazují na výtahy, po většině dobré, v článku Fritzsche-ově.

Jiřka. Těžko říci, dokud neznáme všechny její zachované recense, pokud závisí na onom starém prameni a pokud je nová.

Pan prof. Gebauer ukázal již v zmíněných článcích v L. F., že byl rytíř uherský toho jména, že skutečně zachovala se listina potvrzující jeho návštěvu očístce; tím však není ještě rozřešena otázka, zdali a pokud obě látky literárně souvisí. Obsah i rámec v mnohém se liší. Nebudeme zde srovnávat a vykládati tyto odchylky. Chtěli jsme jen ukázati prvotný pramen celého tohoto odvětví středověké visionářské literatury. Co z něho vyrostlo, zvláště u nás v Čechách, ať vyloží další a podrobnější studium.

Doklady k stě. sklonění subst. km. -o.

Podává V. Flajšhans.

(Pokračování.)

Poloh: gt. polloha Mill. Jir. Zvl. 51.

Popel: gt. popela Pass. 385, Ol. v. Lfíl. XIII. 412, Br. Ctib. Jgm.;
loc. v popele Hus 3. 54, Br. Ctib. Jgm.

Posek: gt. bič z volového poska Cath. 177^b.

Posledek: loc. w poledczye Pror. 66^a.

Póst: loc. sg. u poštie Hrad. 115^a (dle Lfíl. XI. 435), u puostě
Hus 2. přečasto; Výb. 2. 256, v pústě Rosa. 60;

— gt. poštu ŽKl. ŽW. 108. 24, Mast. 219, Hus 2. 89;

loc. u poštu Pass. 308 325 379, ŽW. 34. 13, ŽTom. 68. 11,
Hus 2. 90, 152, na postu Rád. 453.

Pot: loc. u velikém potye AlxV. 1699 (v r.);

— gt. potu AlxBM. 164, Hrad. 98^b, Kat. 2206, Šach. 17,
Hus 2. 431 ... Jgm., stpol. potu Kal. 59;

loc. po potu Sal. 8, v potu Hus 3. 199, Výb. 2. 107 ... Jgm.

Povraz (provaz): loc. sg. po provaze Br. Jgm.;

pl. n. powrazi ŽKl. 118. 61, prowazy ŽW. 15. 6, 118. 61;

— pl. n. povrazové Karl. 49, provazové Výb. 2. 130.

Prah: loc. na prazě DalH. A₂ (2×) (= DC. 30), Mast. 178,
Hus 1. 53;

— loc. na prahu Hus 2. 322.

Prach: loc. sg. u prašě bib. Anth. 1^a 66 (nejisté), DětJež. 70
(ex coni.), v rozprašě AlxBM. 184;

voc. sg. prašel Kruml. 314^b (Gb. o-km. 5);

pl. n. praši MatVerb. (2×);

- gt. sg. z prachu ŽKl. ŽW. An. 8, ŽKl. (Hanka 233), ot prachu AlxV. 1383;
 loc. sg. w prachu ŽKl. ŽW. 43. 25, ŽKl. (Hanka 232);
 DL. po prachu AlxB. 134.
- Prachen* (?): gt. ot prachna bib. 64. 189.
- Prak*: gt. z praka DalHr. A₁ (jiné rkp. z patra), AlxV. 578, 1524.
- Prám*: loc. v prámě Mil. pís. 25.
- Pramének*: gt. nižádného praménka Hus 3. 169.
- Proměn*: gt. bez promiena Oss. 62.
- Provázek*: gt. provázka ŽO. 54^a, Hus 3. 152 156;
 pl. n. povrázci ŽKl. 15. 6;
 — pl. n. provázkové Výb. Grim. 1. 69.
- Prst*: gt. prsta DC. 85, MalVýb. 85, Hus 2. 238 246 (3×),
 Pror. 43^b, Výb. 2. 633;
 — gt. prstu Šach. 25, Výb. 2. 633, Hus 2. 155 246;
 pl. n. prstové Pror. 2^a, Hus 3. 61.
- Prstek*: gt. prstka vždy Hus ...
- Pruh*: pl. n. pruzi Výb. 1. 665 Št.
- Prut*: gt. pruta Rúd. 2571, Streje. 42;
 loc. sg. u prutě Žkl. 2. 9;
 — gt. prutu ŽW. 124. 3, Krist. Anth. 1^a 86.
- Předeck*: pl. n. przyedczy AlxV. 1488, Karl. 10, AČ. 1. 47 (1437);
 — loc. na přědku AlxH. 74, AlxV. 1239.
- Přesléněk*: gt. přeslénka MalVýb. 96.
- Příbyteček*: gt. przybyteczka Rúd. 1345;
 — u przybyteczku Pass. 403.
- Příkrov*: gt. přikrova ČČM. 1855. 307;
 loc. na přikrově Hrad. 109^b;
 — loc. o přikrovu Hrad. 109^b.
- Pupek*: gt. pupka Sal. 53 54, Troj. 107^a (cit. Gb. Jag. Arch. XI. 29);
 — gt. pupku Sal. 53.
- Pytlík*: gt. sg. z pytlíka Mast. 130, Šach. 54, BMik. Jir. Zvl. 51;
 — loc. sg. v pytlíku Šach. 54 (2×), Hus 2. 273.
- Ráz*: gt. sg. obraza Pass. 380. 559, Vit. 14^b, ŠtH. 105, Hus 1. 67, 2. 400, 3. 225, Výb. 1. 359 403 (Jež. ml.), Br. 1607 (cit. Čelak. Srovn. mluvn. 120), úraza DC. ... (20 dokladů; vždy až na dolní výminku);
 loc. sg. v obraze ŽKl. ŽW. 38. 7, Kat. 2072, Hus 1. 66 70; 2. 371, o tom obraze Pass. 380, po svém obraze Rúd. 1847;

pl. n. obrazi Hus 1. 66, 70—71 (3×) 81 ...;
 pl. l. v obraziech vždy ŽG. ...;
 — gt. sg. rázu Pražského list 1387 (Jag. Arch. XII. 121);
 gt. obrazu Hus 1. 64 66 (2×), bez úrazu Zrc. čl. 7^a;
 loc. sg. DL. po obrazu Nikod. 254, o obrazu Výb. 2. 590,
 v obrazu Hus 1. 81, ŠtH. 105, o úrazu Oss. 91, po tom
 úrazu Anth. 1^a 140 (= Výb. 2. 61);
 pl. n. obrazové ŽG. ŽW. 134. 15, Výb. 2. 242.

Ret: gt. sg. rta Pror. 19^b;
 — loc. sg. na rtu Sal. 30;
 pl. n. rtové ŽW. 30. 19;

Rod: gt. sg. do roda DalH. B₄, z roda DC. 22, Pass. 275 (3×),
 NR. 1384 var.;

gt. roda Hrad. 1^b 13^a, Oss. 141, Apoll. 353, Krist. 16^b, z ná-
 roda Pass. 275 (2×) 277 281 474, KristB. 2^b;

gt. národa Pass. 303 486, ŽTom. 48. 12, 60. 7, ŽW. 89. 1,
 118. 90, Magn. 50; Pror. 10^b (2×), ŠtE. 208, Karl. 82;

gt. poroda Hrad. 59^a, AlxV. 1303, DC. 6 (nejisto);

voc. sg. národe Krist. 2^b;

loc. sg. w rodie Hrad. 105^a, o ... rodye Mast. 402, Mast. 2.
 217, w narodie Pass. 276, ŽKl. Deut. 21, 101. 19, ŽW.

47. 14, 149. 7, na porodye ApD. 27, Vít. 21^b (2×) Sequ.;

pl. n. národi ŠtE. 298, Krist. 19^a;

pl. l. národiech vždy ŽTom. ...;

— gt. sg. z rodu DalH. A₂ = DC. 30, Pass. 323, Kat. 1929,
 Levst. 221, do rodu DC. 40, ŽW. 48. 12, Hus 2. 39;

gt. rodu AlxH. 182, Alx. BM. 45 70, LMar. 19, Pass. 289
 318—9, 328—9, 333, 347, 378, 384 (2×) 387 409 489,

Kat. 1265, Marg. 84, Vít. 89^b, Mast. 2. 48, 203, z národu
 Hus 2. 176, Karl. 47;

gt. národu Hus 1. 96, 3. 274, Výb. 2. 1198, Strejc 21, 309,
 KomPřem. 14;

loc. sg. po rodu Hus 2. 339, v rodu ŽKl. ŽTom. 47. 14, ŽW.
 105. 27 (chybně), Hus 2. 46 134 179, Perw. Otč. 2, v ná-
 rodu ŽW. 44. 18, KomVeč. 148, KomJir. 18, w pranarodu
 ŽW. 44. 18;

pl. n. rodové OD. AČ. 2. 503, národové ŽG. ŽW. 121. 4,
 ŽKl. ŽTom. 65. 8, ŽKl. 9. 16, 21; 71. 17, 85. 9, ŽTom.
 48. 2, 64. 8, 66. 5 atd. čsto.

(Za u-kmen pokládají G. 75, Mikl. 3^a 31; v čest. nemá ani
 odvozenin; zejména ne orodovati — stě. orudovati).

-rodek: gt. zarodka ŽG. ŽW. Hab. 17;

pl. n. narodczy ŽW. Puer. 76.

Roh: gt. sg. roha Hrad. 139^a, Vít. 31^b;

loc. sg. o jednom rozě AlxB. 253, na roze AČ. 1. 198 (z r.
 1416);

- pl. n. rozi ŽW, 74. 11, Vít. 20^a, Oss. 120;
 — gt. do rohu ŽKl. ŽW. 117. 27;
 gt. rohu ŽKl. ŽW. 74. 5, 6;
 loc. sg. na rohu Sal. 117;
 pl. n. rohowe ŽKl. (Hanka 233), Oss. 104.
- Rok*: gt. sg. do roka Dět. Jež. Hrad. 96^b, Pass. 534, KatBrn. 370, ŠtE. 241, Levšt. 159, Tr. 16 329, Výb. 2. 321 346 571...;
 gt. roka DC. 24, KatBrn. 371, Vít. 11^a 48^a i nč. roka vedle roku Dobr. 169, z nároka Rožemb. 122, 209, nároka čtvrtého Erb. Reg. 1. 562 (XVI. stol.);
 gt. obroka Dial. Boh. Hus 3. 233, bez poroka Tr. 329, Blah. 172, bez příroka OD. AČ. 2. 492, Šach. 44, Výb. 1. 1182;
 gt. úroka Hrad. 64^a, DialBoh. Rožemb. 249, ŠtE. 154, Tr. 26, 30...;
 loc. sg. po roczye Hrad. 118^a, Pass. 297, OD. AČ. 2. 505, Hus 2. 34, v rocě Jid. 77, Hrad. 15^a, Výb. 2. 328 i nč. Dobr. 169, na roczye DC. 49 72, Hrad. 129^a, Rožemb. 108 218, Dial. Boh. v úroce Letop. 175, Výb. 2. 323;
 pl. n. roczy Hrad. 6^a, AlxV. 2269, Vít. 25^b 30^b 33^b, Tr. 12...
 Frase stčeská z rok d o roka není gt. plur., nýbrž srostlina;
 — gt. sg. roku Rožemb. 83, Mal. 65, Výb. 2. 316, toho nároku Sal. 60;
 loc. sg. v roku Hus 2. 173, Výb. 2. 547, na... roku Letop. 143, na obroku Hus 2. 174, v nároku ChelčPost. 1522 16^a.
- Rokos*: loc. v rokose bibl. 64. 153.
- Ropúch*: pl. n. ropúši MVerb. (2×).
- Rosol*: gt. z rosola Výb. 2. 1340, Bart. 93.
- Rov*: gt. do rowa Hrad. 43^a, KatBrn. 299 331, ČČM. 1855. 307, z rowa Hrad. 46^b, Kat. 2047, Výb. 1. 331;
 gt. rova DC. 45, Kat. 3038;
 loc. sg. po všem rowie ApŠ. 40 (v r.), o rowie ApŠ. 37, na rowye Pass. 113, 114, 245;
 loc. sg. w rowie ApŠ. 39, Hrad. 30^b 31^a 32^a 44^b (3×) 50^a 109^b, Pass. 399 (3×), Pass. 1. 2^a, Marg. 483, Vít. 56^b;
 pl. n. rovi Pass. 400;
 pl. loc. (na) roviech vždy AlxV...;
 — gt. rowu Hrad. 20^a 29^b (2×) 30^b 38^b, Pass. 338, Vít. 41^{a-b};
 loc. w rowu Jid. 113 (v r.), ŽW. 87. 12, Kat. 1968 (v r.), Vít. 37^b, ŠtE. 6;
 pl. n. rowowe Hom. Klem. 2^b, Hrad. 93^b, ŽW. ŽTom. 48. 12, Jiř. Brn. 338, Zrc. čl. 10^a, Ryt. 203.
- Rozdielka*: gt. rozdielka Erb. Reg. 1. 562 (XVI. stol.).

Rozpak: gt. bez rozpaka Kat. 2874, Rúd. 1349 (ex coni.);

— gt. sg. bez rozpaku Vít. 11^b.

Rožen: loc. na rožně Sal. 161;

— gt. sg. s rožnu GestOl. 97;

loc. sg. na rožnu GestOl. 97.

Rúbek: gt. rúbka Vít. 54^a.

Rukáv: gt. z rukáva Zrc. 263;

loc. v rukávě Závěta, Rosa Jgm.

Rybník: gt. sg. z rybníka Šach. 42, i nč. gt. -a Dobr. 169;

loc. rybníce Šach. 42, Svár 155, AČ. 1. 191 (1406) i nč. Dobr. 172;

pl. n. rybníci Hus 3. 84.

Řád: (za u-kmen má G. 75, Mikl. 3² 31; lit. řédas, rindas; nemá odvozenin stě.; o-kmen);

gt. sg. řáda DC. 6, AlxV. 212, NR. 1384 (chybou);

gt. pořáda Pass. 275 534, DalJ. 6, Pror. 49^b, z úřada Pass. 281, ot úřada Rožemb. (13×);

gt. úřada Pass. 476, Rožemb. 459 29 47 151 199 214 218, ŠtE. 230, Výb. 2. 647, Hus 2., 2. 323;

loc. sg. po svém rsiedye JidDrkol. 107 (v r.), w rzyedie Děť. Jež. 4^b (nový zlomek) Kat. 435 1612, v řádě Tk. 2. 103, w porziedie Kat. 270, w urziedie DC. 95, Rožemb. 70 217, ŠtE. 234, v pořadě Tomsa 105 (z bible Litom. 1411), o urzadie NR. 637, v úřadě Šach. 49, Tk. 2. 62, Hus 2. 152 166 313, OD. atd. (v. Gb. o-km. 18);

pl. n. řádi ŠtE. 124; Gb. o-km. 19 z VJp.

l. pl. v úřadiach Vít. . . i v úřadech Šach. 54;

— gt. sg. z řadu ŽG. Joh. 2;

gt. řádu ŽW. 109. 4, ŽKl. (Hanka 233), NR. 508 577 1325;

gt. neřádu NR. 684, Šach. 2, podle porzadu Pror. 4^a;

gt. úřadu Pass. 277, Rožemb. 150, Šach. 20, Hus 2. 2;

loc. sg. v řadu Pass. 279—280 (5×), Tk. 1. 3, NR. 1150 1813, v neřádu Šach. čsto 2, 3 . . . , ve všem pořadu ŠtE. 52, o úřadu Tk. 1. 42, v úřadu NR. 685, ŠtE. 34, 49, Hus 2. 10, 169;

pl. n. řádové ŠtVrt. 154 179, úřadové Kat. 2467 (ex coni.), Hus 2. 166.

Řebřík: gt. sg. de rziebrzika 1318, Rel. 447 i nč. gt. řebříka v. -u Dobr. 169;

loc. na řebříce Wq. Jgm.

Řemének: gt. až do řeménka Br. Gen. 14. 23, nejsem hoden řeménka rozvázati Chelč. Post. 17^b 14^b.

Řemýk: gt. rzemyka Pass. 281.

Říjen: gt. rzygna PulkM. 1^a i nč. gt. -a Dobr. 169.

Samostriiel: gt. samostriela AlxH. Sal. . . . vždy.

Sbor: gt. zbora Nikod. 231;

loc. sg. w fborzie Pass. 317, na fborzie Pass. 370, při sboře
ČČM. 1840, 402 (XV. stol.);

— gt. sboru ŽKl. 39. 11, Hrad. 23^a DC. 6 11, ŽW. ŽBrn.
25. 5, Pass. 420, Jiř. Brn. 16, 84, Nikod. 229;

loc. sg. na fboru ŽG. 105. 17, o sboru Hus 3. 77, při sboru
NR. 1176, w fboru ŽG. ŽW. 110. 1, ŽBrn. ŽW. 34. 18,
ŽW. 21. 6, 32. 7, 39. 10, 81. 1 (ex con.), 88. 6, 105.
18, 106. 32;

pl. n. fborowe ŽW. 2. 1 in marg.

Sččen: gt. ssyeczna Mill. JirZvl.

Sen: gt. ze sna Jid. 160, Hrad. 146^b, Pass. 340 366, Kat. 856,
Zrc. čl. 9^b, ŠtE. 69, Svár. 162, Tk. 2. 82, Brig. C. 6^a,
ŠtVrt. 137 i nč. ze sna Dobr. 169;

gt. sna Menč. Rozm. 78 (XV. stol.), bibl. 64. 292, Kom.
Harm. 405, nč. snu Dobr. 169;

loc. sg. we snye DalHr. B. DC. 8, AlxV. 768 918 1334 1343,
Pass. 287 366, Vít. 52^b 72^b, Hus 3. 188, ŠtVrt. 52, Tk.
2. 87, Tr. 120 121;

— gt. sg. ze snu Pass. 481, Hus. 1. 50, 3. 37, ŠtVrt. 124;

gt. snu Hrad. 81^a, ŠtVrt. 137, Šach. 5;

loc. sg. po snu ŠtE. 11, ŠtVrt. 183, Výb. 2. 576, we snu
Kat. 886, Hus. 1. 145;

pl. n. fnowe AlxV. 2443. ŠtE. 11.

Sklep: gt. sklepa nč. vedle sklepu Dobr. 169;

loc. sg. w zzklepě ApD. 53, Pass. 311, na sklepě Kat. 984;

pl. n. sklepi Vít. 40^a;

— gt. sg. kromě sklepu Letop. 130, do sklepu Jgm. (XVI.
stol.).

Skok: loc. sg. v skocě EVid. Jir. Zvl. 61;

loc. sg. na pořkoczie AlxV. 1513, NR 1180;

pl. n. řkoczy AlxŠ. 7;

— loc. sg. w řkoku Děť. Jež. 119 (v r.), na poskoku v. u Jgm. .
(XV—XVI. stol.).

Skot: gt. zškota LMar. 11, ŽW. 106. 38, Oss. 120, Štř. 246^a,
Lfil. VI. 224;

loc. w řkotie ŽW. ŽTom. 67. 31, MamC. 123^a.

Skutek: gt. skutka AlxBM. 2, AlxB. 297, 325, Hrad. 99^b, DC.
2, 89, AlxV. 1721, Modl. 56^a, Vít. 14^b 59^b 73^b, Oss. 89—90
(3×), Hus 2. 89 209 257 296;

loc. při řkutezie AlxH. 279, v řkuteč svD. 83, KatBrn. 352,
ŠtE. 228 259, Oss. 182, Hus 2. 397;

pl. n. skutci DC. 28, 92, ŽW. (11×), Pass. 397 (3×), Rd.

46. 308. 1040., ŽO. 60^a, Krist. Tom. 3^a atd., v skutciech vždy ŽW. . . ;
 — g. sg. bez skutku Hus 2. 96;
 loc. w skutku NR. 959 1126 1523 1873, Hus 2. 120, po skutku Hus 2. 89;
 pl. n. skutkowe Vít. 3^b, Hus 2. 213, 216—7 (3×), 270 (3×).
Sled: (za u-kmen Fick Vgl. Wörtl. 2. 691, Geitler 75; odvozeniny stč. posledek ŽW. následovný Hus, následovník Vít. následovati ŽKl.);
 gt. sg. tvého fleda Rád. 1755;
 loc. sg. není dolož.; stpol. po śledzie Kal. 58;
 pl. n. sledi ŽKl. (cit. Jgm.) ŽW. 96. 20;
 l. slediech Vít. 28^a;
 — gt. sledu AlxM. 68, AlxV. 2157, ŽO. 50^b;
 dativ je: po fledu AlxH. 351, AlxV. 2312, ŠtE. 128, ŠtVyb. 1. 666, Oss. 241 atd. po tvém následu Rád. 2727, stpol. loc. w śladu Kal. 59;
 pl. n. fledowe moji ŽW. 16. 5, stpol. śladowie Kal. 71.
Sluch: gt. slucha Kat. 1099, Levšt. 383;
 loc. w slufye Kat. 223 2174 3384, Rád. 2070;
Slúp: gt. slúpa ŠtVrř. 153, Výb. 2. 916, z flupa ŽW. 98. 7, u slúpa ŠtVrř. 153;
 loc. sg. w flupye AlxV. 1260, Kat. 2127, ČČM. 1855. 306, na slúpě Hus 2. 126;
 pl. n. jedni flupy Pass. 289, Tand. Gb. o-km. 9;
 — gt. toho slúpu Výb. 2. 917 (z r. 1473);
 pl. n. slúpové Hus 3. 69 (3×), Výb. 2. 537.
Smiech: gt. smiecha DC. 8, ŠtE. 247, do smiecha DC. 10, AlxV. 1365, Vít. 33^b, Pulk. Lobk. 434, Oss. 79, Výb. 1. 362;
 voc. mój smyeffe Vít. 28^b;
 — gt. smiechu Hrad. 142^b, DalOl. 1^b, Mast. 4, Vít. 57^a (většinou v r.).
Smrad: gt. smrada Výb. 1. 372, us Jgm.;
 — gt. smrada Vít. 19^b 44^a, ŽO. 60^a, Adm. 2 136^a, Hus 2. 356;
 pl. n. smradowe Zrc. čl. 6^a.
Śnatek: gt. śnatka ŽKl. 13. 7, ČZČ. Rozb. 2. 39 atd. vždy až na dolejší výminku;
 loc. w znatzie ŽKl. 34. 18, 39. 10, Rozb. 2. 35 (ČZČ.), na śnatzye Hrad 72^b;
 — gt. sg. ze śnatku Mast. 2. 18;
 loc. sg. w śnatku ŽW. ŽBrn. 25. 4.
Snieh: gt. sněha ŽG. ŽW. 50. 9;

- gt. sněhu ŽTom. 67, 15;
pl. n. sněhové ŽKl. ŽW. Puer. 70.
- Snop*: gt. snopa bib. 64. 373, ČČM. 1827. 1. 20 (XV. stol.);
loc. o fnopie AlxV. 2246 (v r.), v snopě AlxH. 307, AlxV. 2027.
- Sнопek*: gt. jednoho snopka Pror. 17^a.
- Sochor*: loc. sg. na sochoře Br. Deut. 13. 24;
— loc. na sochoru Hus 3. 21.
- Spěch*: gt. poščěd řpyecha Levšt. 6, prospěcha hledaje Oss. 54;
— gt. prospěchu NR. 2015, Oss. 104;
loc. w řpyechu Dět. Jež. 67 87, Hrad. 12^b, Kat. 1924 2249 2306 2744.
- Splav*: loc. na splavě Pror. 25^b.
- Spletěk*: pl. n. spleťci AČ. 1. 99 (1520).
- Spolek*: gt. ze spolka Kron. 40, Mal. 75 82—3, AČ. 3. 25 (1443) ... čsto;
loc. we řpolcie ŽKl. 133. 1, ŠtH. 113, na řpolczie Rožemb. 53, AČ. 1. 366 (MC.);
— gt. spolku Oss. 95;
- Ssov*: gt. z jich řlowa Kat. 1652.
- Stánek*: gt. stánka ŽW. 41. 5;
— loc. sg. w řtanku ŽW. 26. 5—6, Pror. 12^a.
- Statek*: gt. statka Pass. 121 283 (3×) 323, DC. 17, Rožemb. 120, ŠtE. 113 259 267, z dořtatka Kat. 483;
gt. nedostatka Hus 2. 38 .. (asi 20×), ŽW. 33. 10, 43. 24, Kat. 1831 2054, Tr. 20, Oss. 412;
gt. ostatka Hrad. 26^b, Kat. 884 1297, ŠtVrt. 160, ŠtH. 241, AČ. 1. 9 (1417), Griz. 51 atd.;
loc. sg. o všem zřtatczie Jid. 57, na ostatczě Modl. 57^a, Pulk. Lit. 126^a;
pl. n. statci Výb. 2. 157, nedostatci Proroctví 25, Výb. 2. 530, oftatczy ŽW. 36. 38, 75. 11;
— gt. sg. řtátku Vít. 98^a, Výb. 2. 356;
gt. nedostatku ŠtE. 206, ŠtVrt. 216, Hus 1. 13, 40 .. čsto;
loc. in diverso řtátku 1322 Rel. 359, na řtátku Táb. 53, w dořtatku Kat. 408, Rúd. 1690, w nedostatku Kat. 1008 (v r.);
pl. n. nedostatkové Hus 2. 382.
- Stav*: gt. stava LMar. 52, Tk. 2. 96;
loc. sg. v stavě Jid. 156, Hrad. 64^a, Pass. 126 413 451 612, Kat. 772, Tk. 1. 39, 2. 65, 113, BrigC. 9^a a častěji, na řtawye AlxV. 185, při stavě Tk. 1. 80;
pl. n. řtie stavi ŠtE. 291;
pl. loc. v staviach Pass. 283 vždy ...;

- gt. sg. stavu AlxBM. 229 (v r.), DC. 21, Pass. 407 463 485, Kat. 3127, NR. 815 1459, od stavu Pass. 481, s stavu Kat. 2966;
- loc. sg. w stavu DC. 76, Kat. 443, ŠtE. 34 atd. (vždy), Šach 32 54, Pass. 283, 384—5, Tk. 2. 90, Hus 1. 201, 2. 26 (3×) 67 424 atd., na stavu DalJ. 102, o stavu DC. 58, Kat. 425 1840, Tk. 1. 92;
- pl. n. stavové ŠtE. 223, ŠtVrt. 206, Hus 3. 257, Výb. 2. 741.
- Steh*: od steha Rhaz. 5.
- Stien* (v. Gb. o-km. 32): loc. sg. v stieně Sal. 228;
- gt. stýenu Vit. 80^b, Hus 2. 121, 3. 25;
- loc. sg. v stieniu Výb. 2. 518, Koř. Gb. o-km. 32, v scínu Karl. 93.
- Stól*: gt. stola ApŠ. 69, KatBrn. 363, KristB. 3^b i nč. stola vedle stolu Dobr. 169, u stola DC. 99 (2×), Karl. 15, Oss. 121, Hus 2. 66, se stola Pass. 416 465, EvOL. EVid. u Jir. o překl. ev. 32, ot stola Hom. Klem. 1^b (2×), Hrad. 78^b až 79^a, Kat. 1804, ŠtVrt. 134, Tr. 253, ano i nč. Erb.² 346;
- loc. sg. na stole Hrad. 76^b, AlxV. 293 1941, Pass. 26 639, KatBrn. 33, Sequ., Kat. 1624, po stole DC. 23, Oss. 203 i nč.;
- pl. n. stoli DC. 2, Hrad. 76^b, Jiř. Brn. 297 304;
- gt. sg. stolu ŽW. 127. 3, Vit. 99^a (2×), Hus. 1. 231, ot stolu Hrad. 79^b (v r.), u stolu Hrad. 126^b (v r.), Hus 1. 231, s stolu Pass. 325, KristB. 3^b, Hus 2. 99 237;
- DL. po stolu Tr. 346;
- loc. sg. na stolu Výb. 2. 1347.
- Strach*: gt. sg. bez stracha ŽW. Zach. 74;
- loc. sg. nedolož.; stpol. w strosze PsFl. Kal. 56;
- gt. jinak vždy strachu ŽW. . . (25 dokl.);
- loc. vždy strachu ŽW. . . (8 dokl.);
- pl. n. strachové ŽG. ŽW. 87. 17, Zrc. čl. 10^a.
- Struček*: gt. stručka Rozb. 2. 32.
- Strup*: pl. n. všichni strupi Ms. bibl. Jgm. (s. v. prach);
- pl. n. strupové Sal. 30.
- střědek* (slož. pro- má různé varianty hláskové): gt. z Ostředka Letop. 22, z prosědka ŽKl. 103. 12, do prostředka Tk. 2. 3, z prostrědka ŽKl. 56. 5, Sequ., Karl. 51, ŠtH. 226, ŠtVrt. 260 (2×);
- loc. sg. u prostrědcě ŽKl. 39. 9, 136. 2, Moys. 8; ŽKl. ŽTom. 67. 14, 26; ŽTom. 47. 10, ŽW. 81. 1, ŠtE. 79, bib. 64. 154, ŠtVrt. 227, Sal. 19, Hus. 2. 308, Exod. Lfil. VII. 130, Výb. 2. 569, 685, u prosědcě ŽKl. 45. 6; 73.

- 4, 12; 100. 2, 7; 101. 25; 108. 30; 109. 2; 115. 19;
(Hanka 233);
— gt. sg. z prostředku Bart. 307;
voc. sg. prostrzedku Pass. 306;
loc. sg. na prosrědku AlxH. 75, na prosrědku AlxV. 1240,
u prostrědku Dět. Jež. 21, ŠtVrf. 264, většinou v rýmu.
- Studen*: pl. n. studeni ŽKl. Puer. 69.
- Sud*: loc. we zude ABoh., w fudie Hrad. 118^b (2×);
pl. n. všickni sudi ŽO. 54^b;
— loc. sg. „řikáme v sudu ale někteří také v sudě“ Blah. 278.
- Súd*: gt. sg. bez fuda DialBoh. u fuda Kat. 3356, podle fuda
ŽW. ŽBrn. 118. 132, 149, 156;
gt. suda AlxV. 250, Rožmb. 3, ŽKl. ŽW. 105. 3, Vít. 33^b,
Hus 1. 21, 35; 3. 220, 223;
gt. osuda nelzé utéci AlxBM. 118;
loc. sg. na súde DC. 59 (2×) 95, ŽKl. 9. 5, Rožemb. 94, Pass.
452, PassM. 2^b, Marg. 153 315, Výb. 2. 322, Hus 2. 77, při
súde AlxBM. 319, Vít. 60^a, v súde DalHr. A₁, Ans. Sitzgsh.
226, ŽW. ŽKl. 71. 2, ŽW. 1. 5, 9. 8, 111. 5, 121. 5,
Vít. 75^a, Adm. 2 135^b, Rád. 499, NR. 646 684, Ryt. 278,
Lobk. 22, Výb. 2. 331, Hus. 1. 99, 2. 393 a čsto;
pl. n. sudi Jiř. Kap. 2, ŽW. ŽBrn. 118. 175, ŽW. 118. 39,
Deut. 4;
pl. l. v súdech ŽW. 88. 31 přečasto, až na: v súdech Hus 1.
99, Výb. 2. 724;
— gt. do fudu NR. 2099 (v r.), z sudu Hus. 2. 181 (2×);
gt. sudu Jiř. Brn. 103, 572, Pass. 398, NR. 757 2080 2094,
Hus 1. 20, 2. 281 (2×), 3. 8 atd.;
loc. sg. o fudu NR. 2048, při fudu Rád. 2543, na fudu DC.
95, Karl. 48, ŠtE. 24, Kom. Harm. 44, w fudu ŽBrn. ŽW.
24. 9, ŠtE. 146, NR. 2075, Hus 1. 99, 2. 273, 3. 9, po
uofudu Kat. 1694, v tom ofudu Kat. 2514 (v r.);
pl. n. súdové ŽKl. ŽPas. 18. 10, ŽW. 118. 75, ŽKl. 118.
39, Deut. 4, Karl. 42, osudové Troj. Solf. Háj. Jgm.
- Svalník*: gt. svalníka Sal. 52 81.
- Svár*: gt. svára Tk. 2. 49, Anth. 1^a 120;
loc. w swarzie Pass. 356;
pl. n. kací jsú tvoji svári Výb. 1. 953 (Podk.);
pl. l. v sváriech Hus 1. 524;
— gt. sváru nemieváš Tk. 2. 82;
loc. v sváru Túl. 25^b, Hus 2. 173;
pl. n. svárové Šach. 42.
- Svátek*: gt. svátka Hus 1. 114 121 123 131 214 270... Výb.
1. 954 (Podk.);
loc. při fwatczye Hrad 72^b;

pl. n. svátci ŠtE. 106, ŠtVrt. 297;

— gt. svátku Hus 1. 116, 238.

Svět (= lux): gt. z fwieta ŽTom. 62. 2, do světa Han. Ostersp. 29, 39, Výb. 2. 1144;

— loc. sg. v svém oľwyetu DC. 7 (v r.), (loc. v osvětě AlxV... nelze citovati, jelikož stč. i osvěta f.).

Svět (= mundus): gt. sg. světa Ostr. Tál... (150 dokl.) vždy až na dolní 3 výminky; nč. g. světa Dobr. 169;

1. sg. v světě AlxB... zpravidla (36 dokl.) až na dolních 11 vým., nč. (v) světě Dobr. 172; na světě Tál... zpravidla (110 dokl.) až na dolní 2 vým., po světě tážiti Kat. 1101, po tomto světě ŠtH. 201 (= post), po světě DalOl. 1^a, po všem světě Pil. 67, Mast. 55, Rúd. 1159, ŽW. 260^b, Karl. 46, Pravda 81, Výb. 2. 412, Hus 3. 10 (vždy);

— gt. sg. všeho fwyetu Vít. 29^b, sú fwyetu lační Rúd. 2721, čtvero element je světu zploda Svár. 153;

loc. sg. o... světu ŠtH. 141—2, Tk. 2. 53 63, na všem světu AlxŠ. 49, AlxV. 517 (obé v r.);

loc. sg. v světu Pass. 330, ŠtH. 91 119 216, ŠtVrt. 108 173 181 269, Hus 1. 38, Šach. 2, Výb. 1. 645 (Št.), po světu Hrad. atd. (prav., 45 dokl. až na horní vým.), po všem světu Kunh. Pil. Pass. (9×), Hrad... (zprav.; 25 dokl.).

Sviecen: gt. svícna Br. Ex. 25. 35 i nč. gt. svícna Dobr. 169;

— gt. svícnu Br. Ex. 25. 32—3;

loc. na fwiecnv ŽO. 48^a.

Svrček: gt. se zfwirchka ŽKl. 77. 23, ŽTom. 49. 4, Rozb. 2; 36 (ŮČČ.), od svrchka Hus. 1. 58, ve svrchcě ŽKl. 15. 9.

— loc. na fwrchku Pror, 13^a.

Sýr: gt. sýra DC. 37, Mast. 278, Pass. 379, Sal. 11, 36 i nč. Dobr. 169.

Syrček: gt. syrečka Sal. 34.

Šart: gt. šarta ŠtE. 258, Hus 3. 186 atd.

Ščevík: gt. ščzenika ŽG. Joh. 2, Rhaz. 41—2.

Šev: zrušenie šva Sal. 130.

Šíp: gt. šípa Sal. 110, ot šípa ŽG. ŽW. 90. 6, Sal. 99—100 (3×) 136...;

pl. n. šípi Tál. 30^b, DC. 34, Pass. 470;

— gt. od šípu Sal. 106 110 139;

gt. šípu Sal. 100—1 (4×);

pl. n. šíповé ŽW. (7×).

Škopek: gt. škopka DalOl. 1^b.

Škralúp: gt. toho škralúpa Sal. 10;

loc. o škralúpě Sal. 10.

Škvarek: pl. n. jako squarczi ŽKap. (cit. Gb. o-km. 10).

Štít: gt. štítu AlxV. 1554, Oss. 126;

loc. na ščitě DC. 73. 75, 88, Výb. 2. 40, na štítě DC. 47, Výb. 2. 50, po krásném štítě DC. 22;

pl. n. štítu AlxV. 1541, 2024;

— loc. sg. na štítu DC. 42, Výb. 2. 40, 53, Proroctví 45, po štítu Griz. 67.

Tábor: loc. sg. na Táboře Letop. 224;

— gt. Táboru Br. Deut. 11. 31, Letop. 35 (2×), Výb. 2. 774.

Talov: gt. talova Sal. 11 (2×) 13;

— gt. talovu Sal. 11.

-taz: gt. bez otaza Tk. 2. 10, GestOl. 93, bez potaza Hrad. 126^a, Tk. 2. 10, Kat. 1146, 1480 (ex coni.), 2415;

loc. sg. o potaze OD. AČ. 2. 503;

— gt. potazu OD. AČ. 2. 503 (2×);

loc. sg. na potazu Výb. 2. 155, u potazu t. 148.

-tek: gt. náteka AlxŠ. 4 (ex coni.);

— gt. steku Sal. 200.

Tlumok: gt. sg. miesto tlumoka Tk. 2. 55, Výb. 1. 953 (Podk.).

-tok: gt. otoka Sal. 6, z potoka ŽW. 109. 7;

gt. potoka Vít. 46^a, Karl. 34 i nč. Dobr. 169;

loc. na potocě DalH. B₄ = DC. 41, ŽW. 82. 10, Hus 2. 284 i nč. Dobr. 172;

pl. n. potoci DC. 20 27 74, Modl. 54^b 55^b, ŽW. 17. 5, 77. 20, AlxV. 1682, Rád. 1104, Vít. 44^{a-b} 89^a 90^a, Výb. 2. 307;

— gt. sg. od potoku Hus 3. 7, z potoku MamC. 112^a, Výb. 2. 774;

gt. potoku bibl. 64. 155, Hus 3. 56, AČ. 1. 526;

DL. po potoku DC. 39;

pl. n. potokové Výb. 2. 68, Hus. 3. 55.

-ton: gt. nemohl by útona ujít Výb. 1. 406, Jež. ml.;

loc. na zatone 1088. Reg. 1.

Trávník: loc. sg. w Traunice 1135 Reg. 1;

— pl. n. trávníkové Výb. 2. 559.

Trh (za u-kmen G. 76): pl. n. trzi ŠtE. 204;

— gt. sg. trhu JiřBrn. 468, DC. 32;

loc. sg. v trhu ŠtE. 204, Kat. 641, Sach. 40 (2×).

Trud: gt. sg. truda AlxH. 361, AlxV. 319 2320 2342, Vít. 33^b, Kat. 705 3357, Oss. 103;

loc. po trudě ApŠ. 70 (v r.), Tand. Stskl. 5. 13, v trudě ČCM. 1855. 58 (XV. stol.);

— gt. trudu AlxV. 1164 (v r.), Modl. 54^b, Oss. 198.

- Třep*: loc. na střepě Sal. 161;
— na třepu Sal. 24.
- Tuk*: gt. sg. vyždětím tuka Sal. 153, Mast. 2. 269;
— gt. z tuku ŽW. 72. 7;
gt. tuku Výb. 1. 333 (bibl.), Pror. 1^a.
- Tul*: loc. sg. w tule ŽW. 10. 3;
— loc. sg. w tulu EvOl. Jir. Zvl. 56, Pror. 37^a.
- Tvaroh*: gt. od tvaroha Tr. 341 (v r.).
- Týl*: loc. sg. v týle Rhaz. 89, Sal. 150;
— gt. týlu Rhaz. 87;
loc. sg. w tylu Mast. 122 (v r.).
- Úborek*: loc. sg. v úborce ŠtVrt. 20.
- Účastek*: gt. nebudeš účastka jmieti Rozb. 2. 62.
- Úd* (za u-kmen G. 76): gt. úda Sal. 70 84 169, Oss. 83;
loc. v údě Hus 3. 215;
pl. n. údi Hrad. 146^a, AlxV. 157 1794, Modl. 54^b, ŠtE. 120;
l. pl. údiech MamD. i údech ŠtE;
— gt. údu Sal. 84;
loc. na údu Sal. 80 147, v údu Hus 3. 61, Výb. 1. 419;
pl. n. údové ŠtE. 38 121, Tk. 2. 85, Hus 2. 138, 3. 54.
- Úhel*: gt. sg. vhlá ŽKap. Gb. o-km. 19, od úhla Rhaz. 31;
loc. sg. v úhle Sal. 44;
pl. n. úhli (?) Mat. Verb.
— loc. sg. na úhlu Hus 2. 393.
- Úkor*: gt. sg. ukora Pror. 26^b.
- Úkrop*: kád úkropa Pass. 310.
- Úkruch*: gt. úkrucha Výb. 1. 945 (Podk.).
- Um*: gt. sg. bez vma Hrad. 31^b, Karl. 8. Oss. 111, z uma Hrad. 42^b, Levšt. 178, mého uma bib. 64. 293;
gt. rozuma Hrad. 31^b, Pass. 466, ŽW. 31. 9, Rúd. 2911, Grim. Výb. 1. 127, BrigC. 8^a, Krist. Tom. 3^b, Anth. 1^a 166, Hus 1. 36... (přečasto), Sal. 109, 115;
loc. sg. o svém vmye DC. 36, na jeho vmye Sequ., po svém vmye Pass. 618, w rozomye Pass. 1. 75;
loc. sg. při rozomye Kat. 446, w rozomye Pass. 467 487, ŽW. 77. 72 (ex coní.), Krist. 7^b, Kat. 138 1816 1968;
pl. n. umi Kat. 2173, rozomi Pass. 258, rozumi Kat. 2172;
— gt. svého umu Vit. 58^b, nerozumu Vit. 100^a, rozomu Adm. 2. 135^a, rozumu Hugo 2 (2×), Hus 2. 279, 331 (zřídka);
loc. sg. v rozumu Pass. 466, ŽW. 135. 5, NR. 1075 1094, Krist. Tom. 3^a, Výb. 2. 1324, Hus. 2. 278 333 337 atd., na rozumu Tk. 2. 22;
DL. po rozumu Hrad. 48^a, Výb. 2. 732;

- pl. n. umové vaši Anth. 1⁴ 135—6 (PALx.), rozumové Hus 2. 57;
- Únor*: gt. vnora Vit. 90^b var., Mill. Jir. Zvl. 37 (několikrát) i nč. Dobr. 169.
- Úsvit*: loc. vždy na úsvitě ŽG. (. . . 15 dokl.).
- Uzel*: gt. vzla mého AlxV. 1094;
loc. sg. w uzle Rád. 1601;
— pl. n. uzlové Kat. 2265.
- Vaček*: gt. sg. mého vačka Div. 6.
- vař*: gt. do úvala Bol. Jir. Zvl. 62;
gt. přievala AlxV. 1534, Pass. 1. 2^a, Pror. 4^a, bibl. Mikul. Jir. Zvl. 57, Výb. 1. 339, kostivala Sal. 52;
loc. u přievalu ŽG. ŽW. 71. 6;
— loc. sg. na svalu Sal. 35;
pl. n. převalové ŽW. Puer. 64, svalové Sal. čsto.
- Var*: gt. sg. do pivovara ČČM. 1863. 405 (1560);
loc. v pivovaře ČČM. 1863. 405 (1560) i nč. Dobr. 172;
gt. plur. archaický tvar: do Karlových Var nč.
— gt. bez varu Výb. 1. 918 (Rada otce).
- Vaz*: gt. waza Kat. 2734 (v r.);
— gt. vazu Sal. Rhaz.;
(za u-kmen dle starop. winsus collum G. 70; stč. málo dokl.).
- Večer*: gt. vždy večera ŽW. . . . až nč. Dobr. 169. Že o-kmen, svědčí i staroč. adverbium večeros (v. mír) (v. Gb. skl. zájm. 36).
- Věk* (za u-kmen G. 39, 96 neprávem): gt. sg. za věka DC. 25, ot věka až do věka ŽW. 40. 14, 89. 2, 102. 17, 105. 48, ot věka Hrad. 59^a, ŽW. ŽBrn. 24. 6, ŽW. 92. 2, 118. 52, Zach. 70, do věka ŽG. ŽW. 112. 2, 130. 3, ŽW. 113. 26, 120. 8, 124. 2, Kat. 1938;
gt. věka DC. 11, Pulk. Lobk. 231, Hus 1. 51, Oss. 30, Výb. 2. 287, Kom. Več. 167, Kom. Jir. 23;
pl. g. ot věk Koř. NZ. (Gb. o-km. 12) MamC. 111^a;
— gt. sg. od věku do věku Pror. 73^a, do wieku UmR. 338 (v r.), tvého wyeku Rád. 270, ŽKl. často;
loc. sc. po vašem věku Kat. 1573, u věku Hus. 1. 178.
- ven-*: (za u-kmen Mikl. Geitl. Gb. — snad bylo u-kmen: ale v češt. je jen o-kmenem; odvozenin není) (stsl. *изъѣмъ*, chrv. zvanu, p. vnu);
sg. acc. ven jiti Hrad 71^b, Pass. 382 atd.;
gt. zevna ŽKl. Deut. 25, Pror. 59^a, Krist. Rozb. 2. 67, ČZČ. Rozb. 2. 39, glag. Jgm. (3×);
loc. vně Pass. 451, Rozk. atd. dosud nč., stsl. *вънѣ* (zevně Sal. a j. je však adv. od zevný = manifestus).

Větrník: gt. sg. bez wietrnyka Pass. 353.

Vietr: gt. větra ŽG. ŽW. 77. 26 (= acc.), Pror. 13^a 23^a, Exod. Lál. VII. 130, Hus 2. 265;

— gt. sg. ot větru Anth. 1^a 70 bibl., nabierali větru Pror. 63^a;

DL. po větru Tk. 2. 71, Hus. 2. 175;

pl. n. větrové AlxV. 2132, Vít. 8^a—9^b (4×), Hus 2. 420—1.

Víchr: gt. sg. vichra Pror. 3^b 18^a, MamD. 309^b, Výb. 1. 339 (bibl.);

— gt. den vychru NR. 2064.

Vlas: gt. vlása EvOl. Jir. Zvl. 32, Anth. 1^a 92;

loc. na vlasě Hus. 3. 279, po vlase Tr. 69 (v r.);

pl. n. vlasi Vít. 50^b, Hus 3. 43;

g. pl. vlás NZKoř. (v. Gb. o-km. 12);

pl. l. vlasiech Kat. i vlasech Hus ...;

— loc. sg. v jednom vlasu Hus 3. 50;

pl. n. vlasové Hus 3. 74 (3×).

Vlásek: gt. vláska Hus 1. 103.

Vňutřek: gt. ot wnyutrčka ŽKl. 44. 14, z nitřka Výb. 1. 786 (Št.).

-vod-: gt. šestého dóvoda Hus 1. 182;

gt. póvoda Hus 1. 187, OD. Rož. čsto (význ. = accusator);

gt. próvoda ŠtE. 66 212, AČ. 3. 34 (1446) a dosud archaismem: neděle s provoda; ot zvoda OD. AČ. 2. 485;

loc. v svém prowodye Rúd. 2526, Oss. 95;

— gt. sg. nemóž fwodu vésti Rožmb. 30;

loc. sg. o rozvodu DC. 91, o fwodu OD. AČ. 2. 501, Rožemb.

209, po zvodu OD. AČ. 2. 499—500, na zvodu OD. AČ.

2. 506 (2×), v úvodu OD. AČ. 2. 498;

pl. n. zvodové OD. AČ. 2. 499 (6×).

Vóz: gt. sg. voza AlxH. 53, AlxBM. 163, AlxM. 95, AlxV. 1220, Vít. 6^b (2×), Griz. 79;

gt. převoza Pass. 313 Dial. Boh.;

loc. sg. o vozě AlxH. 94, u vozě Tk. 2. 39, na vozě AlxH.

49, 78, AlxBM. 31, AlxV. 1218 1243, Pass. 390, Výb. 2

452 i nč. Dobr. 171;

pl. n. vozi AlxH. 30, AlxV. 1199;

pl. g. vóz AlxH. 142, DC. 43;

pl. l. voziech vždy ŽKl. ...;

— gt. sg. chopě se vozu Hus. 2. 117;

loc. sg. na vozu Hus 2. 126, při vozu Výb. 2. 176;

pl. n. vozové ŽG. ŽW. Hab. 8, Hus 3. 19 (2×), Výb. 2. 1169.

(Dokončení.)

Úvahy a zprávy.

Ein ästhetischer Kommentar zu Homers Ilias von Prof. Dr. *Ed. Kammer*. Paderborn. Verlag von Ferd. Schöningh 1889. Str. VII. 344. 5 m.

Homerské otázky, o jejíž rozřešení v poslední době tak horlivě jak grammatika, tak metrika, aesthetika, mythologie i kulturní historie usiluje, dostalo se uvedeným spisem značné podpory; jeť vlastním účelem jeho podati na základě rozboru aesthetického původní jádro Iliady, prosté všech pozdějších vložek a přídavků. Spisovatel, svými pracemi homerskými vůbec proslulý, hledí tu vyniknouti v ducha homerského tvoření básnického a dobrati se původního plánu básně, aby pak vše vymýtil, co se v jeho rámec nehodí. Aby nabyl pevného podkladu pro svou práci, prozkoumal nejprve mluvu Iliady, čehož výsledků zde sice nepodává,^{*)} ale zvláštní důraz klade v předmluvě na okolnost, že všude tam, kde původní tkanivo básně se trhá a cizí motivy vystupují, také slovný výraz cizím se jeví.

Celý spis rozdělen je na dva díly. V I. díle (str. 1—122) zkoumá spisovatel v těch částech básně, které se shodují s původním plánem Iliady, původní názor člověka homerského o obecných poměrech života, o poměru jeho k bohům, ku přírodě, člověku; v II. díle (str. 124—244) podrobuje na základě nabyté normy kritickému rozboru jeden zpěv po druhém a ukazuje, které části nutno pokládati za staré jádro Iliady a které za pozdější přímětky.

Díl I. sestává zase ze tří částí a počíná částí nadepsanou „Původní Ilias“, kde se podává v hlavních rysech vznik a průběh hněvu Achilleova, v němž se jeví tyto fáse: I. Úvod: Příčina sporu Agamemnonova s Achilleem (zpěv I.); II. Zauzlení: 1. akt: První den boje bez Achillea; Achaiové jsou zatlačeni za opevnění (II., IV.—VIII.). 2. akt: Nezdařený pokus o smír (IX.). 3. akt: Druhý den boje bez Achillea. Přední rekové achajští jsou raněni. Hektor vnikne k lodím; Patroklos s dovolením Achilleovým jej odrazí, ale padne (XI., XII., XV.—XVII.). III. Rozluštění: Bol ze ztráty přítelovy zlomí hněv Achilleův; pustí se v boj, aby ho pomstil; Hektor padne (XVIII.—XXII.). IV. Zakončení: Pohřeb Patroklův, hry na jeho počest. Achilleus vydá mrtvolu Hektorovu Priamovi (XXIII., XXIV.).

Druhá část „Homerští lidé původní Iliady“ obírá se široce mravní stránkou člověka homerského ukazujíc, jak vlastností po-

^{*)} Rozbor mluvy zpěvů XII.—XV. podal v Lycker Festschrift 1887.

vahy jeho vyrůstají z povahy a poměrů přírody a nejuzšího styku s ní, v němž sluší hledati také pramen názornosti a plastičnosti homerské vůbec a ve srovnáních a epithetech zvlášť; rovněž šíře se pojednává o stránkách kulturně historických: o poměrech rodinných, o zaměstnání mužův i žen, o poměru králů k lidu; líčí se poměr člověka homerského k bohu, k Atě a Moirě, při čemž se shledává, že v původní Iliadě není příčiny k rozdělení se bohů ve prospěch Achaiův a Trojanův.

Třetí část „Vložky a přídavky původní Iliady“ rozeznává trojí druh přídavků v původní básni a udává, v čem se liší pozdější části od původních. V původní básni dostalo se časem velké množství přídavků; jsou to dílem zvláštní samostatné vložky, dílem rozšíření a rozvedení látky dané s použitím motivů a slovního výrazu původní básně. Tak první část do zpěvu XI., kde děj klidněji před se jde, přijala samostatné vložky (zp. III., V., VII., X.), kdežto v druhé části, kde děj rychleji ke konci spěje, byla přemnohá místa šíře rozvedena. Přídavky obojího druhu se vysvětlují hlavně tím, že pozdější básníci rozšířili původní plán básně o hněvu Achilleově na válku Achaiů s Trojaný vůbec. Konečně se jeví v Iliadě též redakční přímětky, jejichž účelem jest sprostředkovati souvislost celé básně neb propracovati jednotlivosti. — Pozdější původ prozrazují ty části Iliady, kde se předně jeví nové představy o bozích, neznámé době homerské; v pozdější totiž době, reflektující, nabyt svět bohů mnoho novotvarův a básníci staví úmyslně tyto novoty v popředí, kterážto tendence jest zvláště patrna ve zp. V., VIII., XIV., XX. Dále ty části, kde i svět heroů na širších rozměrech spočívá: původně bylo v básni jen nemnoho hlavních reků, na straně řecké vedle obou Atreovcův a Achillea snad jen Nestor, Idomeneus, Aiantové, Diomedes, Odysseus, kteří pouze jsou jmenováni při důležitých úkonech j. II. 405 nn., IV. 251 nn.; kde charaktery předních rekův utrpěly, protože jim nebylo porozuměno, tak Achilleus v XX., Aias v V., VIII., XII., Diomedes v V., X., XIV. zpěvu; kde se setkáváme s neobratností poetickou, když se prodlévá při líčení věcí vedlejších a ztrácí se přehled celku, neb když se užívá jistých obrátů na místech nepravých a srovnání z míst vhodných se přenášejí na místa nevhodná; kde proti lehkosti, jednoduchosti a pлавu mluvy homerské shledáváme strojenost, nesrozumitelnost, spleťtité periody, přepínání jako ve zpěvu V., VIII., XII.—XV. Samostatné vložky v první části básně jeví na mnoze partie ne nepoetické, jako ve zpěvu III.

V II. díle probírá Kammer s jemným aesthetickým citem jeden zpěv po druhém a ukazuje, které zpěvy a ve kterých částech náležejí původnímu jádru Iliady, při čemž se snaží vždy vysvětliti, jak a proč ta či ona pozdější část do původní básně vnikla. Činným při tom nebyl ovšem pouze básník jeden; nejen jednotlivé přídavky ukazují na básníky rozdílné osobou i časem,

nýbrž na jedné a téže části často jest pozorovati stopy několika básníkův. V celku shledává K., že pozdějšího původu jsou zpěvy: III., X., XIII., XIV.; z větší části pozdějšího původu IV., V., VII., VIII., XII., XV., XVII., XX.; avšak také ostatní zpěvy prozrazují tu menší, tam větší přídavky.

Nemůžeme sice zcela přisvědčiti Kammerovi, že se mu podařilo, jak doufá v předmluvě, podati zpěv o hněvu Achilleově v jeho původní podobě, protože vyloupnouti jádro z dnešní Iliady již sotva komu úplně se podaří; jeť přespříliš a hluboce cizími živly prostoupeno, takže sám Kammer při svém pokuse musil jednotlivé verše měniti neb představovati, zvláště ve zp. XIX., XX., XXI.; tolik však nutno přiznati, že Ilias jím asi na dvě pětiny zkrácená (6629 veršů), odstraňuje odpory, podává jednotný, velkolepý děj a vyhovuje všem požadavkům epu. Jen poslední dva zpěvy zůstanou asi i na dále kamenem úrazu; vždyť připouští i Kammer aspoň o XXIV. zpěvu, že ho básník původní Iliady snad v pozdějším, zralejším věku přibásnil.

Že nepodává spisovatel pouze bádání vlastních, rozumí se samo sebou, proto však vede si zcela samostatně *) a výklady své provádí s velikou přesvědčivostí (srov. výklad o poměru XI. 596 nn. a XVI. 1—96). V polemiku širší se svými předchůdci se nepouští; neníť psán spis tento, jak celý ráz jeho svědčí, pouze pro odborníky.

Jos. Němec.

P. E. Pavolini: I nomi e gli epiteti omerici del mare. Pisa. Tipografia T. Nistri e C. 1890.

První z obou částí tohoto pojednání jest vlastně pouhou recensí starého, již r. 1855. v „Zeitschrift für das Gymnasial-Wesen“ uveřejněného článku Göblova, „Das Meer in den homerischen Dichtungen“, obsahující některé doplňky a opravy k tvrzením v něm proneseným, že homerské výrazy pro pojem „moře“ nejsou synonymní a že homerská epitheta moře nejsou „ornantia“. S tvrzením prvním souhlasí spis. pouze vzhledem ke slovům *θάλασσα*, *πῆλαγος*, *πόντος*, *λίμνη*, uznáváje při nich celkem speciální významy Göblem stanovené, že by však *αἰς* výhradně „das Küstenmeer“ znamenalo, vyvrací na základě rozboru příslušných míst, Göblem namnoze opominutých, která svědčí pro význam spíše všeobecný. Touž cestou zkoumá P. správnost tvrzení druhého a dochází výsledku, že platno jest jen při epithetech zřídka nebo ojedinele se naskytujících, která vskutku nejsou „ornantia“, nýbrž „significantia“ a z nichž každé je na svém místě, jiným nenahraditelné, z častějších pouze *πολύς*, *ἑρσοιδής*, *εἰρής*, *κ-*

*) Srov. Analyse der Ilias v Bergkově Griechische Literaturgeschichte str. 552—634 neb předmluvu Christovu k jeho Homeri Iliadis carmina.

μαίων, πολύγλωστος, ἀπρόγετος, kdežto οἶνος, ἰχθυόεις, δῖος jsou přece jen 'ornantia'. Při tom poukazuje se k tomu, že epitheta častěji stávají v ustálených formulích metrických, že se tedy básník při jich volbě řídil spíše jakousi básnickou zvyklostí, nežli případností jejich v kontextu.

Druhá část jest příliš stručná a povrchní vzhledem k dalekosáhlým závěrům v ní činěným. Spis. zkoumá etymologii oněch jmen, „moře“ značících, a pokládá všechna ta, u nichž význam tento jest prvotní, vyjímaje tedy ἄλς a λίμνη, za cizí, ne-ídv., přenesená v jazyk řecký stykem s obchodními národy východními, a z tohoto nedostatku původního označení moře, a zvláště výrazu etymologicky shodného s lat. mare atd., soudí, že se Řekové od ostatních Indoevropanů odtrhli dříve, než tito přišli s mořem do styku.

J. Jedlička.

Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer. Gesammelt und erklärt von *Dr. A. Otto*. Leipzig, Teubner, 1890. XLV+436. 8°.

Spracování přísloví římských ve sbírce této je výsledek víceletých přípravných studií. Spisovatel se zálibou zanášel se předmětem tím a v archivu pro latinskou lexikografii již dříve látku tu v několika pracích zevrubně probral, roztřídíje přísloví s hlediska věcného. Uznáváje velikou důležitost přísloví pro vniknutí v myšlení a nazírání národa, spisovatel podjal se pokusu vyplnití knihou svou mezeru, která se při zpytování života starořímského tímto směrem až dosud jevila, a to měrou značnější nežli tomu jest u přísloví řeckých. Vykonáno zajisté od objevení se velikého, avšak nyní valně zastaralého a těžko přístupného díla Erasma z Rotterodamu (*Adagiorum collectanea* a později t. zv. *Adagiorum chiliades quinque*) na tomto poli činnosti málo, a hojná látka nebyla dosud spracována přehledně a souborně, jak se stalo v knize Ottově. Co dosud, i v novější době, zde pracováno, postrádá přesného uspořádání i potřebné kritičnosti, nečiníc dostatečného rozdílu mezi sentencí a příslovím, mezi proverbem starověkým a moderním, a jevíc na mnohých místech neúplnost. Ovšem při rozsáhlosti a roztříděnosti materiálu ani tato sbírka neosobuje si naprostou úplnost; avšak shrnuta v ní přece látka přehojná (přes 1950 čísel), a zvláštní zásluhu získal si spisovatel tím, že z dosavadních sbírek do knihy své nepřijal nic rázu biblického, středověkého neb i moderního. Kritickou snahu jest viděti také v tom, že bylo buď vyloučeno nebo jen v poznámkách a závorkách umístěno vše, cokoli nemá rázu pravého přísloví. Jakési úchylky v této věci, v níž rozhodnutí bývá arci vždy více méně subjektivní, spisovatel dovolil si tím, že přijal do sbírky i tak zvaná okřídlená slova (seznam jich v úvodě str. XXII.).

Dostí obšírný úvod (VII—XLI) obírá se úvahou o podstatě, obsahu a formě přísloví vůbec a římského zvláště. Spisovatel snaží se objasnit, jaký je činitel rozdíl mezi příslovím ve smyslu širším a užším; jaké jsou styky mezi příslovím s jedné a okřídleným slovem, pouhým rčením, sentencí, porovnáním, bájkou (obojí *airos* u Řeků) s druhé strany; jakou důležitost mají pro přísloví obraz, metafora, allegorie, opakování slov, zosobnění, paronomasie a allitterace. Mimo to pojednává se o vlastnostech přísloví, jako jsou rozšíření v národě, ráz lidový, rozšíření místní, rozšíření časové a j. Spisovatel dělí přísloví ve tři třídy (1. *eigentliche*, 2. *uneigentliche* a 3. *übergreifende Sprichwörter*); také z nevlastních přísloví leccos do sbírky pojato. Další úvaha je věnována látce a oborům, odkud přísloví vzešla, formě přísloví (*paradoxa*, hříčky, nadsázky, rým, *metrum*, *elleipsis*, *parataxe* a j.) a úvod končí přehledným výčtem pramenů (komedie, satiry, listy, dějiny, epos, tragedie atd.) a dotýčné literatury (Erasmus z Rotterodamu, Manutius, Pareus, Novarinus, Serz, Philippi, Binder, Wölfflin a j.).

Prísloví sama zaujímají str. 1—380. O přehlednost a snadné užívání sbírky postaráno je: 1. alfabetickým uspořádáním přísloví podle významných slov; 2. učíslováním jednotlivých přísloví a příslušných k nim citátů pod společným heslem; 3. hojnými vzájemnými odkazy (na př. s. v. *caput*; v. *digitus* 12, *homo* 9; s. v. *sanguis*; v. *hirudo*, *sucus*, *sudor* atd.); 4. růzností tisku a 5. připojeními dvěma ukazateli. V prvním z nich (str. 381—403) umístěn je seznam přísloví a rčení do podrobně roztržiděných na základě dělidla věcného (na př. B. *der Mensch*; I. *der menschliche Körper*; 1. *Bestandtheile*, 2. *körperliche Zustände*, 3. *körperliche Thätigkeit*, 4. *Körperpflege* a) *Essen und Trinken*, b) *Kleidung*, c) *Wohnung*; II. *das menschliche Leben* atd.) a druhý ukazatel (404—436) obsahuje úplný alfabetický seznam míst dle jmen spisovatelů. Cenu sbírky zvyšuje ještě ta okolnost, že příležitostně uvádějí se jednak přiměřené paralely, jednak prameny, z nichž jednotlivá římská přísloví svůj původ vzala (z řečtiny *Leutsch-Schneidewin*), a s druhé strany i z řeči moderních (zvláště německé) doklady, v nichž mnohá antická přísloví dále žijí (z němčiny *Wander-Körte*, v. *Düringsfeld*, *Borchardt*, *Grimm* a j.). Děje se to ovšem s náležitým omezením a stručností; za to při příslovích latinských spisovatel hleděl úplnosti citátů měrou, pokud možno bylo, největší. Dle potřeby ukazuje se i k literatuře kulturně-antikvární, exegetické a p. (*Marquardt*, *Friedländer*, *Crusius*, *Wölfflin* a j. v.).

Jsme přesvědčeni, že spisovatel knihou svou v době, kdy studiu a sbírání přísloví národů moderních opět a opět byla věnována značná pozornost a péče, prokázal badání filologickému službu dobrou, odstraniv, aspoň pokud se týče přísloví římských,

výtku o nedostatku podobného spisu již dávno činěnou a splniv přání v té věci již několikrát pronesené (posledně Wölfflinem 1888). Užitek knihy pro seznávání duševního a kulturního života starořímského, pro kritiku a výklad klasiků, pro studium obsahu a formy přísloví vůbec může být mnohonásobný a tím větší, přihlédne-li se také k řadě prací téhož spisovatele, uveřejňovaných občas v časopise *Archiv für lateinische Lexikographie*.

F. Krsek.

Albert Rabe: Die Redaktion der Aeschineischen Rede gegen Ktesiphon. Berlin 1891 (Mayer a Müller), str. 45.

Otázka o komposici řeči Aischinovy proti návrhu Ktesifontovu a plynoucí odtud domněnka o různé redakci její byla často již probírána. Po Taylorovi (r. 1757) a Bremim (r. 1824) celá řada badatelů, jako Westermann, Rauchenstein, Petersen, Dissen, Schäfer, Kämmerer, Spengel, Halm, Franke, Kirchhoff, Blass, Baerwinkel, Fox, Guttmann, Poutsma a j., se jí zanášela. Shody docílono aspoň v tom, že obecně uznává se, že řeč ona Aischinova, právě jako protivná Demosthenova, není jednotná, nýbrž obsahuje patrně pozdější doplňky, přídavky, opravy řečnickovy. Za to značně se všichni tito badatelé novověcí rozcházejí v stanovění toho, co sluší uznati za pozdější přídavek, kde sluší uznati retracts atd. Dvě hlavně cesty jsou tu možné, jež vedou k bezpečnějším výsledkům: jednak srovnávání řečí Aischinovy s Demosthenovou, jednak analyza logická řečí Aischinovy samy. Tuto druhou cestu opětně nastoupil Rabe, a že jeho výsledky jsou dosti pravděpodobny, tomu by nasvědčoval souhlas s výsledky Schäferovými, jenž se jich domohl prvou methodou, srovnávaje řeči obou soupeřů. Rabe zajisté také dospívá k závěru, že Aischinova řeč v celku byla tak uveřejněna, jak byla proslovena, a že rozpadá se v prooimion, trojdílnou tractatio, z níž třetí díl opět rozložiti jest v probatio a refutatio, pak v egressio a epilog. Změny, které učinil Aischines po processu jsou pak dle Rabeho tyto: Vynechal prý asi jednotlivá slova v § 137, rozšířil první díl pojednání odstavci 13—24, třetí pak díl § 137 *Θηβαῖοι τὴν συμμυζῶν* — § 141 *ὁ Ἀποσθέρης*; rovněž egressie rozšířena § 189, zvláště však konec jednak v § 203, jednak v § 210—256, v kterémžto oddíle Aischines polemisoval proti těm výtkám Demosthenovým, jichž dotud se byl nedotkl, vplétaje v to i exkursy o mravních a politických následcích ověnění Demosthenova. Že pak nalézáme u Demosthena odpověď na některé výtky Aischinovy (na př. v § 218; srv. Dem. 18, 82) vykládá Rabe hypotesou, že Aischines řeč svoji upravil a vydal dříve než Demosthenes, takže mohl tento aspoň v některých věcech na jeho vý-

čítky odpověděti; Schäfer arci na př. onen § 218 chtěl pokládati za interpolaci.

Rabeho pojednání odporučuje se jednak proto, že s rozvahou střizlivou hledí analyzovati jednotlivé části řeči Aischinovy i vniknouti v jich souvislost, jednak, že Rabe zná velice úplně literaturu této otázky; jen trochu divno v této příčině, že Weidner zdá se býti málo respektován, či lépe řečeno, citován.

F. Čáda.

Josef Zahradník: O skladbě veršů v Iliadě a Odysseu.
(Výroční zpráva cís. král. gymnasia v Písku za školní rok 1890.)
V Písku 1890. Str. 31.

„Úkolem tohoto pojednání jest ukázati na některé důležité formy verše epického v obou básních Homerových. Ačkoliv pak není účelem přímým této práce hájiti výroků Wolfových a jeho stoupenců, přece snad i odtud možno vybrati nejeden důvod na obhájení soudu, že Ilias a Odyssea nejsou výtvozem jednoho básníka, nýbrž souborem zpěvů epických utvořených ve školách anebo spolcích pěveckých, a později v jakýž takýž celek pořadatelů sloučených A právě na některé stránky ustálené mluvy epické ukázati, je sebrati a srovnati pokusil se spisovatel tohoto pojednání“ (str. 1). Tento dosti obsáhlý program však p. spisovatel si dosti omezuje v přítomném pojednání, části to snad větší monografie, a to tím způsobem, že chce „především hleděti ku složení a rozčlenění hexametru, jakož i k základu tohoto rozčlenění“ (str. 2).

V hexametru, jak známo, oblébili si Řekové určité caesury, jež nejen byly mezi rhythmickou, ale i logicky článkovaly myšlenku, — aspoň obyčejně. Technika verše epického se zdokonalovala i vytvořila postupem času téměř schema, jímž bylo se říditi těm, kdo psali podobné básně. K utvoření schematu onoho přispělo dle p. spisovatele 1) nářečí staroionské, 2) téměř konventionální epitheta bohů, reků, zvířat, předmětů vůbec, 3) vyskytání se jistých dikcí a vazeb na určitých místech verše 4) ustálené formule na př. pro vzývání boha, pro označování času, střídání v hovoru, způsobu boje atd. (str. 4—7), čehož doklady p. spisovatel hojně uvádí. Zvláště však k ustanovení podobného schematu přispěly právě caesury. Neboť caesury a především caesura ve třetí stopě (*τομή πεντημιμνησῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον*) bývá hranicí vět souřadně i podřadně k sobě připojených (str. 7—13), odděluje úměrně věty paralelní, odděluje apposici, bývá rozhraním částí vět sourodých (při čemž lze znamenati anaforický, jindy chiasstický sled oněch částek) i různorodých (při čemž pozoruhodno jest, jak umísťuje se rozličně vazba participiální), a konečně caesura tato bývá mezníkem různorodých částí vět, z nichž sourodé nebo

na sobě závislé vazby nebo pojmy vyplňují jednu ze dvou polovic veršových (str. 14—31). Na všechny tyto případy sebral p. spisovatel s nevšední plíí spousty dokladů a podal tím opětný zajímavý doklad pro značnou pravidelnost ve zdánlivé rozmanitosti básní homerských i velice ustálenou techniku verše epického. Zda-li však tím podán jakýkoli důvod pro podepření „Liedertheorie“ homerské, o tom lze velice pochybovati; naopak by mohlo podobné pozorování býti uváděno za důkaz právě proti oné theorii se stejnou, ne-li dokonce větší pravděpodobností; neboť jest pravdě podobnější, že taková jednotná a skoro schematická skladba vznikla u jednotlivého básníka, než že vznikla ustálením mluvy epické a tím i techniky veršové ve školách pěveckých. Než ať tomu jakkoli, sbírku tuto pečlivou lze již z té příčiny uvítati, že podala zjevný důkaz pro větu již a priori jasnou a obecně uznanou, na níž nebylo třeba teprve dovolávati se slov C. A. J. Hoffmanna, W. Hartela, La Roche, Gisekeho a Düntzera (str. 2 n.), že caesura správná má býti nejen přestávkou ve verši, nýbrž že má podávati i článkování myšlenky.*)

F. Čáda.

Aristofanův Plutos. Přeložil *Aug. Krejčí*. (Sedmnáctá výroční zpráva real. a vyš. gymnasia obecního v král. věnném městě Novém Bydžově za školní rok 1891).

Z Aristofana máme tak málo přeloženo, že musíme každý pokus o překlad jeho komoedií vítati s radostí. K překladu Aristofanových komoedií jest netoliko třeba dobré znalosti řečtiny, nýbrž i vlastního jazyka mateřského, má-li Aristofanův sloh i humor převeden býti ve formě aspoň trochu originálu se blížíci. Komoedie Plutos ovšem činí překladateli obtíže nejmenší; nicméně i tu p. překladatel prokázal bez odporu, že by dovedl přetlumočiti dobře i komoedie nesnadnější. Dovedli-li by ovládati všecka metra Aristofanova, různá a pro překlad obtížná, z ukázky té arci není patrné, ježto jsou v ní přeloženy jen partie psané trimetrem a tetrametrem jambickým; ale překlad těchto partií svědčí o značné již zručnosti v ovládnutí verše.

Chyb věcných, závažnějších jsem nepostřehl. Co tuto vytýkám, bylo již častěji mnou i jinými vytknuto, ale marně. Proto se k věci opětně vracím. U nás ustálilo se o přízvucném verši českém pravidlo, že slova jednoslabičná mohou se bez výjimky klásti do these. To je omyl, jak se každý při bedlivém naslouchání řeči přesvědčí. Vedle přízvuku slovního třeba dbáti i přízvuku logického, kterým se přízvuk slovní často mění.

*) Srv. i Královu Řeckou rhythmiku str. 136 nn. § 34. zvl. pozn. 3. Tamtéž (na str. 138. pozn. 2.) právem se upozorňuje, že faktum, že verše homerské mají caesuru (v přesném smyslu), ukazuje k tomu, že nebyly již básně ty zpívány.

Přízvuk logický jest v první řadě, podřizuje si i přízvuk slovní, a proto hřeší proti němu každý, kdo verše přízvukně skládá pouze dle přízvuku slovního. Srv. na př. v. 26 (v. i v. 343) tohoto překladu: „nic nestajím ti, neboť tebe z otroků...“. Logický důraz, a to silný, jest přece na slově *nic*; kterak možno toto slovo, mající ve větě důraz největší, pokládati za bezpřízvuké a klásti je v thesi? Srv. i v. 71 „Chop rychle ho! — Ba ne, ne! — Tak to nepovíš“, kde i *chop*, a ještě více oboje ne má silný důraz a nehodí se pro thesi; v. 132 „kdo pak je to, co dává je? — Jen tento sám“, kde slova „kdo pak je to“ nemají uznávanou zde míru $\text{—} \text{—} \text{—}$, nýbrž naopak jen míru $\text{—} \text{—} \text{—}$. Dvojí „jak? jak?“ ve v. 139 nemůže tvořiti jamb, ježto obojí „jak“ má silný přízvuk, „skrz tebe“ ve v. 161 (srv. i v. 170 a 171) nemá přece míry $\text{—} \text{—} \text{—}$, nýbrž jen míru $\text{—} \text{—} \text{—}$; „co pravíš“ ve v. 399 má míru $\text{—} \text{—} \text{—}$, ne $\text{—} \text{—} \text{—}$, „mu vrátiti zrak“ ve v. 401 nemá míru $\text{—} \text{—} \text{—}$, nýbrž, poněvadž „zrak“, jakožto slovo označující tu věc, o níž běží, jest silně přízvukné, jen míru $\text{—} \text{—} \text{—}$ (srv. i v. 5, kde místo „otroka zlo“ vyžaduje přízvuk „zlo otroka“ a j.). Žádané míře vyhovuje naopak „mu zrak vrátiti“; silný přízvuk slova *zrak* přikloní si téměř následující slovo „vrátiti“, že pro deklamaci vznikne skupina slov v míře ditrocheje. Ve v. 422 „ty, kdo jsi, babo“ má rovněž státi „kdo jsi, ty babo“, ve v. 433 „já jsem ta“ má státi „já ta jsem“ a j. v.

Z přízvukových příčin nelze tedy také počínati jambický verš kterýmkoli slovem jednoslabičným, nýbrž jen jednoslabičným slovem bezdůrazným. Z té příčiny jsou chybné verše 171, 201 a j. Slova viceslabičných p. překladatel na začátku jambických veršů nepřipouští, a všim právem. Český přízvuk toho nedovoluje. Slovo pětislabičné do jambů se nehodí, rovněž z příčin přízvukových; „nejhanebnější“ ve v. 445 nemá míru $\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$, nýbrž $\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$; „odnikud nemůž“ (v. 139) má míru $\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$, ne $\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$.

Upozornuji p. překladatele na tyto věci, poněvadž se domnívám, že můžeme od něho očekávati překlady věcně i formálně dobré. Vím, že sám sobě ve svých starších překladech nečinil jsem si pravidla tak přísná a že jsem se řídil do jisté míry obyčejem všech téměř našich překladatelů i básníků. Přesvědčiv se o nesprávnosti takých měr, stal jsem se však v požadavech přísnějším, nejen u jiných, než i u sebe sama. Veršování jambické se tím ovšem stíží, ježto slov jednoslabičných bezpřízvukných není nadbytek; ale překonati tyto obtíže jest nutno, má-li býti překlad formálně dokonalý. Že se obtíže ty nesmí menšiti způsobem, jaký někdy i tento p. překladatel volil, na př. častěji vloženým zbytečným a nesprávným „já“ a pod., jako ve v. 10, 77, 392, nebo postavením příklonného se v čelo věty neb samostatné její části (v. 2 „se u pána stát ztřeštěného otrokem“;

srv. v. 202) netřeba ani připomínati. Chybné jest i „jemu, jeho, tebe“ a pod., kde vyžadují se tvary slabší (srv. v. 17, 444 a j.). Některé trimetry mají buď chybnou diaeresi po třetím taktu nebo postrádají caesury vůbec (srv. v. 8, 24, 82, 134, 148, 287, 342, 396, 444, 482); i tu třeba nápravy.

Tvary a slova jako *sundám* (v. 22), *vzdávaj* (v. 93; srv. v. 109), *och vej!* (v. 276) nejsou pěkná ani v překladu komoedii; rovněž tak vymýtil bych slova cizí, která lze českými snadno nahraditi, jako *rhetorí* (v. 30), *kamarády* (v. 223), *summu* (v. 389), neskláněl bych *Herakle m. Heraklee* (v. 374 a j.) ani *Midas m. Midy* (v. 287), ani bych nepřekládal *ἀληθές* (v. 429) zde nevhodným „aj, aj“. I slovosled jest někde (ač zřídka) neobvyklý; na př. „co děláš pak“ (v. 439) m. „co pak děláš“ nikdo neřekne, a není to ani ve verši možné.

Věcných chyb, které by stály za zmínku, jsem, jak řečeno, nepostřehl, v úvodě a poznámkách nápadná jest zvláště nesprávná pozn. 30 a tvrzení, že v komoedii střední „dostačilo zajisté třeba 8—12 choreutů“. Rozdělení hry na jednání bych rovněž neschvaloval.

Že verše obsahu kluzkého nejsou přeloženy, takže ukázka tato má několik mezer textových, tomu nelze se diviti, přihlížíme-li k místu, na kterém překlad tento byl uveřejněn.

Josef Král.

Překlad *Batrachomyomachie* a ukázka z překladu Ovidia Nasona „List Penelopin Ulixovi“ od *Antonína Škody*. (XX. program c. k. gymnasia v Domažlicích za školní rok 1891).

P. Škoda osvědčil svými překlady Homerových a Vergiliových básní skvělou měrou svoji dovednost a svědomitost překladatelskou. O překladech tuto podaných musili bychom tedy opakovati totéž, co již několikrát v těchto „Listech“ i jinde bylo prosloveno. Proto přestáváme na stručném uznání toho, že i tyto překlady jsou velmi zdařilé, zvláště pak, že překlad *Batrachomyomachie* v nejedné příčině značně vyniká nad starší překlad *Mejsnarův*. Vytýkáme tuto některé vady, které mohou snadno býti opraveny, bude-li snad překlad někdy znova uveřejněn na místě jiném.

Batrachomyomachie jest báseň parodistická, t. j. obsah její směšný a titěrný podán jest ve formě vážné, v slavnostní formě homerské epeje. Proto také slovní forma originálu nevykazuje žádných obrátů a slov žertovných; právě kontrast mezi směšností obsahu a vážností formy působí dojem komický. Požadavku tomu třeba vyhověti v plné míře i v překladě; jest s podivením, že překladatel tak obratný na některých místech

proti tomuto nezbytnému požadavku každé parodie se prohrál. Tak na př. přeloženo ve v. 105 *πατὴρ δ' υἱὸν Ψυχάρην*: „otce Kůrkožrouta chuděrky“, ve v. 113 *ἀρπάζεσθαι* „chňap-nu vší“, známý verš homerský v. 208 *δοῦπησεν δὲ πεσών, ἀρπάξῃ δὲ τεύχε'* *ἐπ' αὐτῷ*: „bouchl sebou, že na něm zbroj všecka zařinčela hlasně“, ve v. 228 *ἤλατο δ' ἐς λίμνην*: „do močálu žblunkl“ — vesměs to slova a obraty, které do parodie se nehodí. Řecký básník tu s dobrým taktem nikde nevolil slovo komické nebo vulgární.

Překlad hojných jmen vlastních, v této básni obsažených, poskytuje mnoho obtíží, a nemůžeme tedy nikomu zazlívati, jestliže se mu překlad všech nepodaří docela. Tu třeba mnoho přemýšlení, než se podaří překlad v každé příčině vyhovující.

Tak nejsou zcela dobře nebo pěkně přeložena jména *Ψευ-γραδός* = Otevřhuba, *Ψυβόας* (v. 205) = Hulakovský, *Κραννιδής* (v. 246) = Kuňkalovič (Mejsnar lépe: Vřeskoslav; ne všecka jména na *ιδής* jsou patronymica) a j. Dokonce pak nelze schvalovati překlad *Λιζούνη* = Lizetka (v. 29), už z té příčiny ne, že toto jméno (tak jako i na př. jméno Hulakovský) jest jméno osobní, v nové době obvyklé.

Věcných nedopatření jest maličko; připomínám pouze, že *χλωρός* ve v. 54 neznamená „zažloutlý“, nýbrž „zelený“, *ὥρεός* (o barvě těla žabího) jistě ne „bledý“ (v. 81); slova „holénka“ za řecké *κημὶς* (v. 124) měli bychom se již konečně vzdát. Člověk, čta je a máje na paměti vlastní jeho význam, neubrání se úsměvu. Nemožný je slovosled: „podle močálu stanul, se vypínaje“ (267) a j. v.

Že někdy překladatel je nucen sem tam přidati nějaké slovo, jestliže slova řeckého hexametru nestačí pro hexametru český, jest zřejmo, a děje se to často. Ale takováto slova přidaná musí se shodovati s dikcí originálu; přídavky p. Škodovy zpravidla však poznají se na první pohled, aniž jest třeba hledati jich s originálem v ruce, poněvadž právě často nejsou ve shodě s typickou dikcí básníka. Tak prozrazuje se na první pohled jako přídavek ve v. 173 „hněteným“ (proč by tu myši byl básník nazval „hnětené“, když boj vůbec ještě nepočal?), ve v. 197 „pěkně“ („na lýtý boj dívejme se pěkně“ je rčení docela nehomerské), ve v. 284 zvlášť, ve v. 305 vojny a j. v.

Diaeresi po třetím taktu má chybně v. 95; často užito i silných tvarů zájmen osobních (na př. častěji je mu ve v. 218, 234, 246) místo tvarů kratších.

V úvodě mělo se o porušenosti *Batrachomyomachie* promluvíti šíře, a aspoň zcela zřejmé přídavky, které vypravování ruší, měly se označiti i v překladě. Pozorný čtenář, který o otázce této nic neví, musí pozorovati, že vypravování jest leckde verší

nevhodnými přerušováno; k náležitému ocenění básně jest tedy nezbytno opatření takováto místa poznámkami.

Překlad jedné heroidy Ovidiovy jest velmi zdařilý; nemáme co bychom mu podstatnějšího vytkli.

Josef Král.

Studie homerská. Napsal řed. Vilém Steinmann. (Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové za školní rok 1890—91).

V pojednání tomto jedná se o homerských tvarech *δov*, *Αἰόλον*, *Ἦλον* a pod. a o výměně mezi souhláskou *ϕ* a samohláskou *υ*. Druhá část tohoto pojednání obsahuje výsledky velmi pozoruhodné. Spisovatel, vycházející od zcela jistých příkladů výměny hlásky *ϕ* za *υ* (srv. *αὐέρονσαν* = *ἄ-ϕέρονσαν*, *αὐίαχοι* = *ἄϕιαχοι*, *εὐαδεν* = *ἔϕαδεν* a j.), ukazuje přesvědčivě, že i na jiných místech básní Homerových třeba uznávati tuto výměnu; na př. v *υ* 194 měřiti jest *ἄλλουσιδέα* (*ἄλλοϕειδέα*) s *ϕ* přelým v *υ* (*ἄλλουσιδέα*), čímž snadno se odstraní metrická obtíž (slabika *λο* v našich textech dosavadních jest vlastně krátká), v *Σ* 418 na místě těžko vysvětlitelného *εἰοικνῖαι* čísti jest *ἐνοικνῖαι* (t. j. *ἐφοικνῖαι*), v *ι* 425 místo *οῖες* čísti jest *οῦες* (t. j. *ὄϕιες*) a j. v. Spisovatel ukazuje přesvědčivě, že i v násloví *ϕ* měnilo se v *υ* (na př. v *γενετο ἰαχῇ* = *γενετο ὑαχῇ*) a j.

Podobným způsobem vykládá i neobyčejný zájmenný tvar *ἔης*, soudě, že z pravidelného gen. *ϕῆς* změnou *ϕ* v *υ* vzniklo *ὕης*, a že po vymizení *ϕ* a *υ* (= *υ*) z jazyka nahrazen byl tvar tento tvarem *ἔης*. Rovněž tak měla původně v násloví *υ* (místo *ϕ*) slova jako *ἔεδνα* (původně *ϕέδνα* nebo *ὕέδνα*), *ἐεισάμενος*, *ἐείκοσι* a j. Všude tu *ε* jest jen pozdním nesprávným zástupcem původního *ϕ* čili *υ*.

Jako však pozoruhodné jsou výsledky spisovatelova bádání v druhé části pojednání, tak pochybné jsou dle mínění ref. výsledky části první. Na některých místech básní Homerových vyskytnují se genitivy na *ον* (*Αἰόλον*, *Ἦλον* a j.), které nehodí se do verše. Tak v *κ* 36 *δῶρα παρ' Αἰόλον μεγάλῃτορος Ἰπποιάδω* a j. častěji. Metrické tyto chyby posud se obyčejně hleděly napraviti konjekturnou Ahrensovou, kterýž za tyto tvary na *ον* navrhl starší nestažené tvary na *οο* (z *οιο*), čta na př. na uvedeném místě *Αἰόλοο μεγάλῃτορος* nebo Hartlovou, kterýž chtěl tu zavésti genitivy na *οιο* (tedy *Αἰόλοιο*), v nichž by ovšem *ι* v *οι* čtlo se jako polosamohláska (= *j*), takže by slabika *οι* mohla býti pokládána za krátkou.

Konjektura Hartlova, od Ahrensovy nevalně rozdílná, tak snadným způsobem odstraňuje závady metrické, že většina vydavatelů i grammatiků s ní projevila svůj souhlas. P. spisovatel —

rozumím-li dobře jeho výkladu, na tomto místě nejasnému — pokládá tento návrh za nedobrý, a to proto, že se mu vznik tvarů na *ov* z tvarů na *oio* zdá býti nevysvětlitelným. Jsou toho určité a hojné doklady, že u Homera (i později) *oi* (tak jako na př. i *ai*) měreno jest krátce. Jota tedy jako polosamohláska u Homera jest patrné; proč by kdo byl měl snahu genitivu na *oio* měniti v genitivu na *ov*, když z hojných míst Homera mohl se poučiti, že metrické míře se vyhová, měři-li se *oio* ne jako dlouhá a krátká, nýbrž jako dvě krátké? Tento důvod — ač rozumíme-li slovům p. spisovatelovým dobře — nepokládám za dostatečný k zamítnutí návrhu Hartlova. U Homera vyskytní se mnohé tvary chybné vedle správných, které do textu se dostaly, ač jiná místa též básně mohla je chrániti. Neshod je v homerském dialektě plno — at už vznikly jakkoliv —, že nelze z nich vyvozovati nikterak výsledky takové, jaké vyvozuje p. spisovatel. Tak na př. vyskytá se vedle *róos*, *róoio* stažené *roē*, které rovněž asi vzniklo chybou, ačkoli tvary nestažené mohly je před stažením chrániti; vedle akk. *χρόα* stojí akk. *ῥῶ*, jistě mylně stažený místo *ῥόα* atd. atd. Příklady jest hojnost.

Tak mohly tedy snadno některé gen. na *oio* zůstatí netknuty a jiné býti omylem zaměněny v gen. na *ov*. Že ke stažení jich působila i jich míra (*oio* jako *oio*), nepochybuji, třeba by takováto míra na jiných místech Homera jevila se zcela přípustnou a oprávněnou.

P. spisovatel ohlédá se tedy po jiném výkladu těchto gen. na *ov*, metricky závadných. Jako v některých dialektech gen. maskulinu první deklinace končí se na *av* (= *au*), jehož *v* vzniklo z *o* (*av* místo *ao*) a jako u Homera gen. zájmen osobních končí se na *sv* (m. *so*), na př. *ἐμεῖ*, *σεῖ*, tak i v gen. druhé deklinace na *ov* toto *ov* neznačí *ū*, nýbrž dvojhlásku *ou* povstlou z *ov*. Tvary jako *Αἰόλου* čisti jest tedy *Aiolou*, a aby vady metrické v uvedených verších se odstranily, třeba při čtení rozvésti toto *ou* ve dvě krátké samohlásky *o—u*. Homerské *δov* (za které také nyní mnozí piší *do*) jest tedy jen pozdější způsob psaní původního tvaru *δv* (= *hou*), vzniklého z *do*.

K domněnce této třeba připomenouti, že není podstatně rozdílná od domněnky Ahrensovy a Hartlovy. Tvary *Αἰόλου* a pod. předpokládají opět tvar *Αἰόλοο*, v němž druhé *o* přešlo v *v*. Poněvadž nemůže býti tuším pochyby (srv. G. Meyer Gr. Gram.² str. 135 n.), že tvary homerské, jako *ἐμεῖ*, *σεῖ*, jsou jen graficky od tvarů *ἐμεί*, *σει* rozdílné, ježto *so* nelíšilo se valně ve výslovnosti od *v* (úzké *o* nebylo daleko od *v*), musili bychom se důsledně domnívati, že i tvar *Αἰόλου* jest od tvaru *Αἰόλοο* jen graficky rozdílný. Celkem tedy návrh p. Steinmannův předpokládá opět tvary na *oo* Ahrensem stanovené, kterým se vlastně chce vyhnouti.

Dále pochybujeme, že z *o—u* v ionštině vyvinula se kdy

dvojhláska *ou*. Stažením *o + o* povstává dlouhé úzké *o* (psané v ionštině *o*, později *ov*); toto *o*, blíže se čím dále tím více k *ū*, přešlo konečně docela v *ū* a psáno bylo později jako *ov*, tedy tak, jako původní pravá dvojhláska *ov*, jež právě proto, že i v ní *o* blížilo se k *u*, později rovněž přešla v *ū*. Jestliže se ve tvarech na *oo* druhé *o* přiblížilo k *u*, zajisté přiblížilo se k *u i o* prvé, takže skupina *oo* i před svým stažením byla výslovností přece po delší dobu rozdílná od pravé dvojhlásky *ou*. Když tedy p. spisovatel tvary jako *Αἰόλου* přepisuje *Aiolou*, nemyslím, že je to správné.

Z těch příčin soudím, že tento nový výklad, v podstatě totožný se starším, není lepší nežli výklady dřívější.

Josef Král.

Seznam důležitějších článků z listů odborných.

Brugmann: *Umbrisches und Oskisches*. (Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Classe. 1890. II. III. Str. 205—243.)

1. Umbr. angla (ancla) 'oscen'.

Slovo toto nesouvisí ani s řec. *ἄγγελος* ani s lat. *anculus*, *ancula*, *ancilla*, za které bychom v umbr.-osk. čekali *am-polo-, nýbrž patří i etymologicky k lat. *osceus*, vzniklému z *ops-cen a náležejícímu k *occino*; co do změny *tenuis* v *medii* srv. na př. *ivengar* proti lat. *iuvencae* a mn. j.

2. Umbr. nom. *tribrišu* abl. *tribrisine*.

Dle hláskoslovných zákonů dosud známých nemohou tvary tyto pocházeti od *tripliciō, nýbrž asi od *tri-p(e)dikiō (lat. *pedica* 'Fussfessel, Koppel').

3. Umbr. *parfa* abl. 'parra'.

Subst. fem. *parfa-*, označující věstného ptáka, utvořeno jest pomocí přípony -bho- -bhā-, tvořící jména zvířat v jaz. ar., řec. a kelt. (na př. řša-bhá-s, *ἔλαφος*, herb *erp*). Co do vzájemného poměru obou tvarů srovn. řec. *ἔλαφο-ς* z *elḡ-bhos a *ἐλλό-ς* z *eln-o-s.

4. Umbr. *vef* acc. 'partes', vetu 'dividito'.

Tyto tvary a shodné s nimi lat. *dī-vidō* třeba rozhodně odloučiti od *videō* a přiřaditi je zároveň se slovy *vidua* *viduus* ke strind. *vidh-*, praes. *vindhātē*, 'leer werden von, Mangel haben an'; *vef* jest acc. plur. (z *vef-f), vetu pak náleží do kategorie

imperativů jako fetu 'facito' a j. Jejich e bylo dlouhé a povstalo ze staršího i-difthongu.

5. Umbr. Fise Fiso 'deo Fidio'.

Kmen Fiso-, označující boha a patřící k Deus Fidius a lat. fidēs, nevznikl z Fidio-, nýbrž náleží bezprostředně ke starému stupňovanému es-kmenu, zastoupenému v lat. slovy fidēs, fidus, foedus (srv. řec. *ῥῆος* z **ῥῆος-ο-ς* vedle lat. umer-u-s, strind. vats-á-s vedle řec. *ῥῆος* a j.); pův. tvar byl **bhidh-s-o-*. Oba tvary jsou dat., vlastně dativně užitě lok., první dle o-, druhý dle u-kmenů.

6. Umbr. sopir 'ῥῆος'.

Není nástupcem staršího svepir, jako lat. socer- ze **suecer* nýbrž odpovídá řec. *ῥῆος* = **ῥῆος*.

7. Umbr. ferar 'man trage', ier 'man wird gehen' nad ähnliche Formen.

Jsou to r-ové formace původně aktivní, nabyvší významu asi německých složenin s „man“; ier jest fut., povstale z **ier-er* — **eer-er* — **e(i)es-er*. Podobnými tvary jsou ještě: osk. sakrañr, snad umbr. seste, pihafei, dále covortuso, benuso, nejisté jest aþ-pener (v. čl. 8.), vašetum-ise, herifi.

8. Umbr. nu = lat. nu- (nu-dius) gr. *νῦ* altind. *nā*.

B. rozkládá umbr. nuþpener v nu aþpener a vidí ve slově prvním všeobecně idvr. slovece **nū* (skr. *nā*, *nū*, řec. *νῦ*, lat. nu-dius, strir. nu, no); druhé slovo je buď abl. plur. neutra aþ-penio, nebo tvar fut. významu 'adpendetur, man wird zuwägen, zuertheilen'. Slovo felsva souvisí s got. fra-gil-dan, sthn. geltan, též s řec. *ὀ-φελειν* a snad také s *ῥῆος* (koř. **ghelt-*, **gheldh-*, **ghelth-*).

9. Osk. sum.

Tato osk. a lat. forma jest thematicky tvořený injunktiv, nabyvší významu indik.; co do them. tvoření sloves původně nethematických srv. na př. lat. edō, řec. *ἔδω*, got. ita proti skr. ad-mi, řec. *ἔδω*; a j., a co do oné záměny funkce na př. lat. vehis, dor. kypr. *ῥῆος*, att. *ῥῆος* a j.

10. Osk. messimais.

Tento superlativ třeba odvoditi od pův. **medh-smmo-*, jehož přípona vznikla na es-kmenech. Některé doplňky a opravy ke Grundrissu, II. §. 73, pozn., str. 168. n. a str. 387. pozn., na kteréž tuto upozorňujeme.

11. Umbr. Asetus 'Agentibus', osk. acum 'agere'.

Střídání tenuis těchto tvarů s medii ostatních jaz. idvr. (strind. agāmi, řec. *ἄγω*, lat. agō atd.) nepochází již z prajazyka, jako na př.

v řec. *σκαπ-άμη* proti lat. scab-ō, nýbrž zpovšechněla na základě forem, v nichž hláskoslovně vzniknouti musila (před -t- suffixů a -s- aoristu). Kde souvislost etymologická zatemněna, zachována media, na př. v umbr. gen. agre.

12. Umbr.-samn. kn aus gn.

Za doklady pro tento umbr.-samn. (nikoli lat.) zákon, jež však B. pouze za pravdě podobný, nikoli naprosto jistý pokládá, uvádí se: 1. umbr. acc. plur. acnu, osk. loc. sing. akenei z *aknei, náležející ke koř. ag- (jinak má se věc v příkladech sub 11.); 2. (r)üvfrikünüss, jehož druhá část je snad etymologicky identická s lat. -gnu- v beni-gnu-. Nejisté jsou doklady 3. osk. Cnaivies a 4. paelign. cnatois.

Richard Meister: *Zur griechischen Epigraphik und Grammatik*. (Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Classe. 1891. I., str. 1—40.)

První, kratší oddíl, nadepsaný „Zu den neugefundenen Inschriften aus dem Kabirion bei Theben“, obsahuje historické příspěvky k výkladu těchto památek, výklad nového slova *δντη* jako „Hülle, Decke, Kleidung“ a datování jich vzniku v druhou polovici 3. stol. př. Kr. Nápis druhý, sepsaný v nářečí attickém, svědčí, že již tehdy užíváno bylo v Thebách tohoto nářečí za jazyk spisovný, z počátku ovšem po celé století vedle nářečí domáciho. Dále podávají se některé opravy k dosavadnímu čtení nápisů na vasách tamtéž nalezených, v nichž zachován také druhý nápisný doklad kmene *παφιδ-*.

Obširnější zmínky zasluhuje oddíl druhý, nadepsaný „Ueber Bedeutung und Bildung des Wortes *ἀρεταλόγος*“, ježto snaha po výkladu jediného tohoto slova svádí spis. k zevrubnému zkoumání některých dosud nedosti jasných kategorií řeckých komposit. První člen tohoto komposita jest co do tvaru acc. pl. neutr. adj. *ἀρετός* „gefällig, hübsch, schön“, co do syntaktického významu předmětem členu druhého, nomina agentis přízvukovaného původně na příponě kmenotvorné (**λογ-ός* „mluvící“ proti *λόγ-ος* „řeč“), takže celé kompositum = *ἀρετὰ λέγων*, právě jako hom. *ἀταλάφρων* = *ἀταλὰ φρονέων*. Komposita takto tvořená byla hojná v att. nářečí, v našich textech jeví se však jejich správné *-α-* buď zaměněno za „vulgární“ *-ο-*, buď zdlouženo v *-α-* a dále v *-η-* z metrických příčin, ježto se pro hojnost krátkých, po sobě následujících slabik do verše nehodila. Vedle toho musila však býti jiná, závažnější příčina tohoto dloužení, a tu hledá M. v působení komposit, jichž první člen již od počátku končil se na *-η-*. Komposita tohoto tvoření, jichž první člen udává okolnosti spojené s pojmem členu druhého, jako *Πυληγενής, ὀμβρηγενής*, ne-

mohla sloužiti za vzor tomuto dloužení právě pro rozdílnost vzájemného poměru syntaktického obou členů. Proto třeba vzory ty hledati mezi komposity téhož syntaktického poměru, jako *ἐλασηβόλος*, *θανατηφόρος*, jichž nápadné -η- proti -ο- v samostatném užívání členu prvního (*θάνατος*, *ἐλας*) vykládalo se dosud z nedostatku jiného výkladu dosazením dlouhé přípony kmenů na *α* místo krátkého -ο- 'metri causa'. Meister podává výklad nový. Vycházejí od totožnosti syntaktického poměru v kompositech s -ᾱ- i s -η-, pokládá první členy i těchto druhých za acc. pl. neutr. se zachovanou prvotní příponou -ᾱ, kterou ostatní jazyky idvr. vykazují a která zachována dle svědectví metra i u Homera na některých místech. Výklad tento podporuje M. poukázáním na plurální nebo kolektivný význam prvních členů (na př. *ἐλασηβόλος* = *ἐλάσους βάλλον*, *βαλανηφόρος* = *βαλάνους ἐσθλόν*), a neutrálné tvoření i při samostatném užívání některých, na př. *ἄρμα θρεπανηφόρον* = *ἄ. θρέπανα φέρον*. Měla tedy adj. tvořící první členy komposit, v tomto pádě příponu -ᾱ-, subst. pak -α-, -η-, z nichž druhá měla vliv na první.

J. Jedlička.

MATĚJ OPATRNÝ,

přítel „Listů filologických“, horlivý a bystrý badatel na poli české filologie,

zemřel dne 19. září 1891

v Cerhovicích, v 31. roce věku svého.

Chystal se ku pracím mnohým. V porůstlosti jeho jest náramné množství excerpt, většinou z knih archivů Kolínských, hojně také z knih Hečovicích. Podle vůle zvěčnělého odevzdána tato porůstlost mně. Značná část její jest uchystána jako příspěvek k mému Slovníku staročeskému; zbytek přijal k sobě p. V. Flajšhans, aby z toho pro vědu naši vytěžil, co bude lze.

J. Gebauer.

Filologická činnost Mistra Petra Codicilla z Tulechova.

Příspěvek k dějinám klassické filologie v Čechách.

Napsal Josef Král.

O humanistech českých dosti bylo již u nás psáno, i není zajisté daleka doba, kdy na základě monografií již vyšlých i nového studia speciálního dostane se činnosti jejich náležitého ocenění od odborníka k tomu zvláště způsobilého. Ale vědecké činnosti těchto humanistů, u nás v Čechách ovšem dosti sporé, nedostalo se dosud až na skrovné výjimky náležité pozornosti. Vlastním účelem humanismu nebylo arci prvotně vědecké probádání starověku římského a řeckého, nýbrž další samostatné pěstování obou klassických literatur. Básnění, psání i mluvení v duchu a po způsobu starověkých klassiků a přivéstí odumřelou literaturu starověkou k novému rozkvětu — to byl zprvopočátku vlastní úkol humanismu; horlivé zabývání se spisy starověkými bylo původně pouze prostředkem k dosažení vytknutého cíle.

Ale vyskytli se záhy již humanisté, kteří činnost svou výhradně téměř obraceli k vědeckému prozkoumání spisů i života starých Řeků a Římanů, a tak záhy dal humanismus podnět ke vzniku hojné a dosti rozmanité literatury filologické. V Čechách ovšem i za těch dob, kdy v cizině bádání filologické povznese se již ke značné výši, stále byla téměř studia humanistická pojímána v původním svém významu. U nás psaly se latinské a částečně i řecké básně, prázdné obsahem, skvělé mnohdy formou, ale vědecký ruch filologický celkem Čechy minul. Bádání vědeckému, jehož středem měla být akademie pražská, u nás z mnohých příčin na snadě jsoucích valně se nedařilo.

Tím více povinni jsme těm Čechům, kteří nejen na poli veršování latinského a řeckého, ale i v oboru vlastní filologie byli činní, věnovati jistou pozornost a práce jich filologické, ovšem se stanoviska doby tehdejší, prozkoumati a oceniti. Nelze se také

jinak lépe poučiti o stavu tehdejších filologických studií na universitě i mimo ni, než podrobným posouzením spisů těch mužů, kteří v tomto oboru byli činní.

Mám v úmyslu řadou článků toho způsobu přispěti k dějinám klassických studií v Čechách a posouditi zvláště činnost těch humanistů, kteří na akademii naší přednášeli o latině a řečtině. Že počínám Codicillem, má příčiny zcela zevní. Obíraje se Sofokleem, byl jsem zvláště k němu veden, ač Codicillus mezi professory, kteří v druhé polovině XVI. století přednášeli na naší akademii o literaturách starověkých, nezajímá místo přední. Codicillus, jsa hojně zaměstnán i na universitě i mimo ni, a jsa nejen filologem, nýbrž i matematikem a astronomem, sotva měl čas k hlubším studiím literárním. Jeho literární činnost filologická s činností souvěkých mu filologů cizích ovšem nikterak se měřiti nemůže; ale zaslubuje povšimnutí již z té příčiny, že lze z ní činiti také jisté závěrky o tehdejším stavu studií na universitě.*)

V popředí filologické činnosti Codicillovy jest překlad Antigony Sofokleovy, první to překlad, pořizený na půdě české. Titul jeho zní: *Antigone tragoedia Sophoclis e Graeco translata per M. Petrum Codicillum. Cum praefatione ad generosum ac magnificum heroem et dominum, d. Ladislaum seniozem ab Lobcovitz, baronem in Chlumecio, et Gistebnicia etc., S. C. M. consiliarium atque proregem: et in inclyto Boëmis regno curiae magistrum, etc., dominum et mecenatem colendam.* Na poslední straně naznačen tiskař i rok tisku: *In antiqua Praga, excudebat Georgius Daczicenus. Anno MDLXXXIII.*

V čele překladu před vlastní předmlouvou otiskáno jest oznámení výkladu Antigony, který Codicillus míti hodlal v koleji, datované 3. února 1582 (*Studiosis Graecae linguae S. P. D.*). Codicillus tu oznamuje, že „podle daného slibu“ počne nazejtí vykládati Sofokleovu Antigonu, a doporučuje toto své čtení studujícím tím, že ukazuje na mravní naučení, kterých ze čtení Antigony lze nabýti, a na pěkný její a vzorný sloh (*ex hac tragoedia praecepta virtutum, et exempla orationis eruditae addiscamus*).

Že tato slova úvodní ke studujícím jsou oznámením výkladu Sofokleovy Antigony, který Codicillus r. 1582 měl, vysvětlí i z toho, že vlastní předmluva, řízená k Ladislavu staršímu z Lobkovic, datována jest 15. června 1583. Poněvadž pak Codicillus sám v této předmluvě tvrdí, že překlad zhotovil asi před dvěma lety (tedy kdys v létě r. 1581), jest patrné, že pořídil si jej jakožto pomůcku k zamýšlenému čtení a výkladu Antigony. Neboť že při tehdejší dosti skrovné znalosti řečtiny musil, mělo-li být tragoedii rozuměno, pomáhati překladem, o tom nemůže býti po-

*) Životopis Codicillův a veškerá činnost jeho je vyličeána v Jiráčkově Rukověti. Tam uvedena jest i starší literatura, jeho se týkající.

chyby. Dálo se tak i jinde; četné latinské překlady spisů řeckých, přidané zpravidla k řeckému textu, měly vesměs takovýto účel praktický: měly čtenáři textu řeckého, v řečtině nedost zběhlému, býti pomůckou. Tak na př. již známý filolog Camerarius přeložil „ad verbum“ Sofokleova Aianta a volně (*interpretatio libera*) Elektru (srv. Stephanovo vydání Sofoklea z r. 1568, str. 50 nn. a str. 85 nn. přídavku, majícího titul *Commentatio explicationum omnium tragoediarum Sophoclis, autore Joachimo Camerario Pabepergensi*). Několik desítek let před překladem Codicillovým vyšel latinský překlad Winshemiův celého Sofoklea (*Interpretatio tragoediarum Sophoclis ad utilitatem iuventutis quae studiosa est Graecae linguae edita a Vito Winshemio. Francoforti 1549*).*)

Předmluva k Ladislavu staršímu z Lobkovic, pathetická, hojná slovy a ozdobená po způsobu doby citáty ze starých klasiků, opětne ukazuje hlavně na ethickou cenu tragoedie, Codicillem přeložené. V překladu samém sbor rozdělen jest (ovšem nesprávně) na *senatus Thebarum* a *chorus plebis Thebanae*. Výroky sborové, kteréž pronášeny byly, jak nyní víme, od jednotlivých choreutů, zvláště od koryfaia, přirčeny jsou v některých scénách (první scéně Kreontově, scéně Haimonově a Teiresiově) senátu thebskému.

O filologickém vzdělání Codicillově překlad tento podává svědectví neklamně, bohužel, že nedost příznivé. Překlad ten není dílem samostatným, vzdělaným na základě řeckého textu a pomůcek hermeneutických, tehdaž běžných, nýbrž jest vlastně obměnou uvedeného již překladu Winshemiova. Codicillus učinil základem svého překladu překlad Winshemiův, jež s textem řeckým v ruce zvláště podle scholií místy měnil věcně, a to obyčejně nedobře, místy formálně, klada za slova a vazby Winshemiovy slova a vazby jiné, tu slova přidává, tam odnímá, mění slovosled a tomu pod. Dle našich pojmů byl by tedy vlastně překlad Codicillův aspoň částečným plagiátem, ježto Codicillus nikde v předmluvě o svém předchůdci ani slovem se nezmiňuje. V době Codicillově platily však v té příčině zásady méně přísné; užívalo se cizích prací hojnou měrou i bez zřejmých citací, a proto i toto počínání Codicillovo musíme posuzovati mírněji, než bychom je posuzovali se stanoviska doby nynější. **)

*) Řečtině nělo se vůbec často pomocí překladů; srv. Bursian *Geschichte der class. Philologie* str. 29; o překladech z řečtiny do latiny ib. str. 123, 143, 147. Jak nedostatečná byla často znalost řečtiny i u samých humanistů v Čechách i jinde, uvidíme níže. — O Winshemiůvi, vlastně Vítu Oertlovi z Windsheimu, v. Bursiana na str. 178.

**) Jakého vydání básní Sofokleových Codicillus užil, toho při velké odvislosti jeho překladu od překladu Winshemiova nesnadno se dopátrati. Poněvadž Codicillus překlad Winshemiův dle scholií měnil, bylo to nejspíše některé vydání Juntovo nebo vydání Stephanovo z r. 1568,

Na důkaz tohoto tvrzení uvedu tuto dva úryvky překladu Codicillova se shodnými částmi překladu Winshemiiova; jinde jest poměr obou překladů týž, jako v ukázkách těchto.

Antigona v. 1—17.

Codicillus.

A. Heus sororcula, lepidum Ismenes
caput,
nostine, quid malorum Oedipi (re-
stet) familiae,
quod Deus nobis viventibus ad huc
non conficiat?
Nihil enim, nec tam luctuosum, ne-
que noxae nocentius,
nec tam tetrum, neque tam igno-
miniosum, quod non ego
in tuis atque meis viderim calami-
tatibus.
Ac nunc, quid est, quod dicant uni-
versis civibus
ducem proposuisse nuper edictum
recens?
Scisne: quale sit? audistin? an la-
tent te
ab hostibus in amicos ingruentia
mala?
I. Mea Antigone, nullus sermo ad
me de amicis
neque laetus, neque tristis pervenit
ex quo tempore
ambae sumus ambobus orbatae
fratribus,
quos una dies duobus sustulit en-
sibus.
Postquam autem Argivorum copiae
deletae sunt
illa nocte, nihil cognovi amplius,
neque magis fortunati, neque magis
adversi.

Winshemius.

A. O charum germanum Ismenes
caput,
num scis quidnam familiae Oedipi
malorum,
quod non Iuppiter nobis adhuc vi-
ventibus faciat?
Nihil enim triste, neque noxium,
neque turpe neque ignominiosum
est, quod non
in tuis et meis malis viderim.
Et nunc quid hoc dicunt, universae
urbi
edictum proposuisse ducem nuper,
tenes aliquid? audisti? an te latent
ad amicos euntia hostium mala?
I. Ad me nullus sermo Antigone
de amicis
neque laetus, neque tristis venit
ex quo
duobus fratribus privatae sumus
ambae,
mortuis una die mutuis manibus.
Postquam autem deletus est Argi-
vorum exercitus
hac nocte, nihil scio praeterea,
neque magis fortunata, neque magis
misera.

Antigona v. 100—116.

Ch. O inbar solis,
multo splendidiorem spargens
in septem portarum Thebas lucem:
iam tandem exortum es, rutilans

Ch. O radius solis
pulchrius urbi adparens
Thebae quam antea lumen:
adparuisti tandem o aureae

kteráž vydání vedle textu obsahovala také scholie. Mně zdá se býti pravdě podobnějším, že užil některého vydání Juntova a ne nového tebdy vydání Stephanova, ač důvody, které bych pro toto tvrzení uvést mohl, nejsou mi všechna stará vydání přístupna.

o lumen diei,
super Dircae fontis
fluente stillantia
per clypeatum Argolicum
virum gradientem in integro militari
apparatu,
fugientem cursitando, celeribus in-
citatum habenis.
Qualem in patriam nostram Poly-
nices
commotus ambigua contentione,
ceu aquila nimio clangore alarum
advolans in terram (duxit)
instar candidae nivis stipatus
acie plurimorum armatorum
incristatis galeis.

diei oculus,
super Thebana
flumina currens
scutatum Argivum virum
euntem in toto adparatu,
fugientem et currentem veloci mo-
vens freno,
quem in nostram terram Polynices
incitatus iurgiis ambiguis adduxit,
velut celeriter clangens aquila
in terram volat,
nivea ala tectus,
cum multis armis,
et comatis galeis.

Z ukázek těchto jest, tuším, odvislost překladu Codicillova od Winshemiova patrna; odvislost ta není všude stejná (tak na př. v ukázce druhé není tak veliká, jako v ukázce první), ale popřít ji nelze. Jsou ovšem místa, která takřka vybízejí k překladu stejnému anebo aspoň velmi podobnému, ale podobnost mezi těmito překlady jest přece tak veliká, že jen tímto způsobem vysvětliti ji nelze. Mimo to však dokázáno jest použití překladu Winshemiova Codicillem také tím, že v obou překladech na týchž místech vyskytují se tytéž chyby. Tak na př. v. 15 *ἐπεὶ δὲ φροῦδος ἐστὶν Ἀργείων στρατός* překládá Winshemius: postquam autem deletus est Argivorum exercitus (k čemuž sveden byl asi scholliem: τὸ δὲ φροῦδος καθ' ἐπερβολὴν εἴρηται), Codicillus pak φροῦδος rovněž chybně vykládá a chybně překládá tímž slovem.

Podobně jest i jinde. Srv. v. 69 n. *οὐτ' ἂν κεύσασιν οὐτ' ἂν, εἰ θέλοις ἐτι πράσσειν, ἐμοὶ γ' ἂν ἡδέως δρώης μέτα*. Winshemius, ačkoli scholia stará i Trikliniova mají dobrý výklad, překládá: ne iubeo quidem, nec si velis agere mecum, facile feceris, a toto chybně facile má i Codicillus (ego non iubebo te, nec hoc, si velis agere mecum, facile est tibi factu). — 138 n. *εἴγε δ' ἄλλα τὰ μὲν* (Stephanus i Canter čtou ἄλλη τὰ δ'), ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενόμα στυγαλλῶν μέγας Ἀρης δεξιόσειρος. Winshemius: erat autem alias alibi, nunc hic, nunc contra alios movebat quatiens Mars in dextro cornu; patrně překládá epitheton δεξιόσειρος dle nesprávného jednoho výkladu ve scholiích κατὰ τὸ δεξιὸν φερόμενος κέρας. Podobně Codicillus: personabat etiam Mars aliis locis, nunc in hac, nunc in illa parte perturbans concutiendo dextrum cornu. — 234 *καὶ τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω δ' ὅμως*. Winshemius: vel si nihil proficiam, dicam tibi tamen. Codicillus: ac si nihil proficiam, tamen ut tibi indicem . . . — 315. *εἰπεῖν τι δώσεις ἢ στραφεῖς οὕτως ἴω*. Winshemius (ač scholiasta dobře vykládá *ἐπιτρέψεις καὶ ἐμοὶ εἰπεῖν*) překládá: inbesne aliquid renunciari, an conversus hinc abeo; podobně Codicillus: num praecipis renunciandum quid, an ita

redeo? — 335 n. τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν πόντου χειμερίῳ νότῳ χωρεῖ περὶ βρονχίοισιν περὶ ὅν οἶδμασιν. Winshemius: homo trans glaucum mare hyberno vento pergīt in madidis + alarum undis. Codicillus: homo trans ceruleum mare pluvio noto pergīt tēgentibus navigii alas aquis. Winshemius a po něm i Codicillus četl patrně περὶ ὅν (za περὶ ὅν). Čtení to připomíná a vykládá i Camerarius ve svém výkladu Antigony (srv. str. 171 přídatku vydání Stephanova), a bylo zajisté ve vydáních starších. Snad i tu Codicillus slepě následoval svého předchůdce, maje již ve svém textu περὶ ὅν. Četl-li ve svém textu περὶ ὅν, pak neužíval novějších tehdejších textů Stephanova nebo Canterova, které mají již čtení περὶ ὅν, nýbrž nějakého textu již zastaralého.

V. 391 ταῖς σαις ἀπειλαῖς, αἷς ἐχειμάσθη τὸτε překládá Winshemius: propter tuas minas, quibus turbatus fuisti. Codicillus: ob tuas minas, quibus turbatus eras. (Sotva četli oba místo ἐχειμάσθη nemožné tuto ἐχειμάσθης.) — 394. ἦκω δὲ ὄρκων, καὶ περὶ ὧν ἀπόμοτος (tak interpunguje Stephanus i Canter a jistě i vydání starší). Winshemius: venio fide publica, quamvis aliter iuravi. Codicillus: venio autem fide publica, quamvis iuravi aliter. Oba překladatelé vykládají a překládají tu stejně chybně. 523. οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἐφ' ὑν. Winshemius: non odisse tecum, sed simul amare debeo. Codicillus: hunc ego, non odisse tecum sed amare debeo. — 540 n. ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν οὐκ αἰσχύνομαι ξέμπλον ἐμάντην τοῦ πάθους ποιούμενη. Winshemius: sed me malorum tuorum non pudet, sociam me periculi facio. Codicillus: sed me tuorum malorum non pudet, facio me sociam tanti periculi. — 569 ἀρῶσθαι γὰρ χἀτέρων εἰσὶν γένοι. Winshemius: suscipi liberi possunt etiam ex aliis. Codicillus: possunt liberi quoque ex aliis suscipi. Tutý překlad není smyslem špatný, ale nad míru volný. U obou překladatelů za obrazný výraz řecký volen týž prosaický obrat. — 577 καὶ σοὶ γε κάμοι. μὴ τριβὰς ἔτ' . . . (místo porušené). Winshemius: et tibi et mihi ne moras affer. Codicillus: quid necis moras, cum mihi, tum tibi. Scholiasta vykládá lépe. Oba překladatelé mají tu výklad nesprávný dle textu, v němž, jak se zdá, po κάμοι nebylo interpunkce. — 635 n. καὶ σὺ μοι γνώμας ἔχων χορηγεῖς ἀπορθοῖς. Winshemius: et tu recte sentiens, me corrigeas. Codicillus: tu, cum recte sentias, corrige me. Oba překladatelé brali, jak se zdá, ἀπορθοῖς za optativ, ač ve scholiích jest výklad dobrý. — 1066 n. ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγγνων ἔτα εἶναι νεκρῶν ἀμοιβὴν ἀντιδοῦς ἔσει, ἀνθ' ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἀνὰ βλάστη κατὰ ψυχὴν τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατέκισας. Winshemius: in quibus unum ex tuis mortuum dabis pro cadaveribus, pro quibus vivam ignominiose in sepulchrum inclusisti. Codicillus: cum dolens unum ex tuis mortuum pro cadaveribus daturus es, pro quibus vivam ignominiose in sepulchrum defodisti. Slova τῶν σῶν ἐκ σπλάγγνων ἔτα překládají oba velmi volně

(ex tuis) a slova *ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλὼν κάτω* oba vynechávají; u obou jest i *ἀνθ' ὧν* přeloženo chybně. — **1179** *ὥς ὅδ' ἐχόντων ἄλλα βουλευέειν πάρα*. Winshemius: haec cum ita sint, alia impendent. Codicillus: quod si ita est, dixerim impendere alia mala.

Z míst těchto, jichž počet snadno by bylo lze rozmnožiti, vysvítá nade vši pochybnost naprostá závislost překladu Codicillova na překladu Winshemiiově. Codicillus s Winshemiem souhlasí i v zřejmých chybách překladu — ke stejnosti slov a obrátů ani nehledie —, ba vynechává i v. 1068, kterýž, jak se zdá, Winshemius přehlédli.*)

Codicillus, jsa si ovšem této nesamostatnosti překladu svého vědom, hleděl jej změnou slov a obrátů učiniti poněkud jiným. Jakým způsobem si při tom počínal, z ukázek uvedených vysvítá dostatečně. Sem tam přidával také slova, zbytečná a někdy nevhodná. Tak na př. ve v. **162** přeložil *ἀνδρες* (W.: viri): viri optimates, ve v. **343** (*φύλον ὀρνίθων*) *ἀμφιβαλὼν ἄγει* (W.: circundans ducit): cavea claudens alit (místo přeloženo Codicillem chybně; právě určení k *ἀμφιβαλὼν* přidané svedlo Codicilla k mylnému výkladu slovesa *ἄγει*, ač i ve scholiích je výklad dobrý); ve v. **420** n. *ἐν δ' ἐμεισιώθη* (t. listím) *μέγας αἰθήρ* (W.: et impletus est aër): oppletumque est pluviis coelum (pluviis přidáno zcela nesprávně); ve v. **433** n. *σὺν δέ νιν θηρώμεθ'* (W.: venamur): ceu feram venati sumus (Codicillus vykládá si tu *θηρώσθαι* nesprávně doslova); ve v. **449** *καὶ δὴτ' ἐτόλμας τοῦσδ' ἐπερβαίνειν νόμους*; (W.: et ausa es has leges violare): cur ausa es violare leges arduas (přidává tu Codicillus snad arduas k vůli *ἐπερβαίνειν*?); ve v. **452** *οἱ τοῦσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισαν* (nyní čte se *ὥρισεν*) *νόμους* (W.: qui has leges hominibus dederunt): qui leges dederunt a natura hominibus (toto a natura nemá smyslu; Codicillus byl tu, jak se zdá, sveden slovy scholiastovými: *θέλει δὲ εἰπεῖν* *ὅτι ἀπὸ τῆς φύσεως δίκαιον ἦγγμαι θάπτειν τὸν ἀδελφόν*); ve v. **724** *ἄναξ* (W.: rex): rex magnanime, ve v. **758** *τόνδ' Ὀλυμπον* (W.: per Olympum): per fana olympica (zcela nevhodně), ve v. **916** *ἄγει με διὰ χειρῶν οὕτω λαβὼν* (W.: nunc vero ducit me manibus): nunc ducunt me ligatis manibus a j. v.

Již z těchto přídavek jest vidno, že Codicillus překlad Winshemiův na leckterých místech vlastně zhoršil; jsou však ještě místa jiná, z nichž vysvítá, že Codicillus ani řeckému textu neporozuměl a že překladem Winshemiiovým, při své snaze překlad tento měniti, sveden byl k chybám, někdy i směšným. I toho uvedeme některé doklady.

*) Možno by ovšem bylo, že verš ve vydání, jehož užil Winshemius i Codicillus, scházel. Konstatovati to nemohu, ale pokládám to za velmi pochybné.

V. 153 n. ὁ Θήβας δ' ἐλελίχθων (či četl Codicillus ἐλελίχθων?) Βάκχιος ἄρχοι. Winshemius překládá: sed Thebarum congregator Bacchus incipiat. Slovo ἐλελίχθων (nebo ἐλελίχων) není latinským slovem congregator docela vystiženo. Co však slovem tím Winshemius as měl na mysli, jest jasno; má znamenati Bakcha „občany ke slavnostem shromažďujícího.“ Význam tento nepojal dobře Codicillus, nýbrž vyloživ si slova Winshemiova congregator Thebarum jinak a nedobře (Bakchos, jenž občany v město shromáždil, svedl, město založil), má za řecká slova výše uvedená tento překlad: ac urbis autor Bacchus praeceat, která se s originálem nikterak nekryjí. — V. 1012 τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάρθανον πέρα (to jsem zvěděl od tohoto hochy). Winshemius překládá dobře: haec a puero audivi, Codicillus: talia adhuc puer didici, vyloživ si patrně slova a puero ve smyslu „od dětství, od chlapectví“, ač slova řeckého originálu jsou tu zcela jasná. Směšná tato chyba svědčí zvláště zřejmě o nesamostatnosti Codicillova překladu a, myslím, také o Codicillově chatrné znalosti řečtiny. Tato chatrná znalost řečtiny to ovšem byla, která ho nutila držeti se tak honževnatě více cizího překladu, než samého originálu.

Jiné doklady toho, kterak vlastně Codicillus překlad Winshemiův kazil, jsou ještě tyto.

V. 189 n. καὶ ταύτης (t. τῆς πατρίδος) ἐπὶ πλείοντες ὁρῶσι τοὺς φθόνους ποιοῦμεθα. Winshemius: hac incolumi navigantibus amicos facere possumus. Codicillus: qua incolumi, etiam dum peregrinamur, nobis amicos parare possumus. Codicillus k tomuto směšnému překladu dal se svěsti, jak se zdá, scholium πλείοντες ὁρῶσι] πορευόμενοι, které si nedobře vyložil. — 322 n. πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδὲν ἀνθρώπων δεινότερον πέλει. Winshemius: multa sunt mala, sed homine nihil atrocius est. Codicillus zcela chybně překládá: plurima sunt stupenda facta, sed quae fiunt per hominem, nihil his stupendum magis. — 388. βροτοῖον οὐδὲν ἐστ' ἀπώμοτον. Winshemius: homines non iurent se non mutaturos esse sententiam. Codicillus: nihil humanum est stabile, sveden byv asi chybným výkladem scholia: ἀπώμοτον] ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου καὶ ἀπροσδόκητον. — 397 ἀλλ' ἐστ' ἐμὸν ἀνέμειον. Winshemius: sed mihi contigit hoc lucrum, Codicillus zcela chybně: verum casu mihi contigit haec provincia. — 782 ὅς ἐν κτήμασι πίπτει. Winshemius: qui irruis in fortunas, Codicillus: qui cum fortuna excidis. 988 n. ἔκομεν κοινὴν ἴδδον δὲ ἐξ ἑνὸς βλέπομε. Winshemius správně: venimus communī via (t. já Teiresias a můj průvodčí) duo videntes per unum, Codicillus zcela chybně: via publica revertimur duo, per unum videntes mala. — 1192 παρὼν ἐρῶ. Winshemius: praesens dicam (překlad, z něhož nikterak nevysvítá, že Winshemius místu rozuměl), Codicillus: praesentique referam animo. — 1212 n. ἀπο δυστυχισμένη κλέεθον ἱρῶα τῶν παρῶν.

θουσαν ὀδῶν. Winshemius: num miserrimam eo viam (překlad neúplný), Codicillus: an per miserrimum rediturus iter iam peractae vitae.

Jest vidno, že Codicillovy vědomosti v řečtině nebyly valné, a že tedy sotva byl spůsobilý k tomu, aby studium jazyka řeckého na fakultě dovedl vzpružiti. Tím vysvětlujeme si částečně, proč znalost řečtiny i u básníků, z university pražské vyšlých, byla tak chatrná, jak na zachovaných jejích pokusech v básnění řeckém se jeví. Než o tom vyložíme někdy později.

Codicillus však netoliko vykořistil Winshemiův překlad, nýbrž i samu předmluvu jeho, a to na několika místech. Tak na př. místo v předmluvě Codicillově: „Ut autem Ixion apud inferos rotae implicitus, sicut dicitur apud Pindarum, clamat: Discite iusticiam moniti, et non temnere divos: ita tragoediae continent hoc perpetuum argumentum“ jest jen opisem tohoto místa předmluvy Winshemiovy: „Non dubium est praecipuam causam fuisse, ut, sicut Pindarus inquit, Ixionem iacentem in rota clamitare, Discite iusticiam moniti, et non spernere divos, ita haec poemata propositis poenarum exemplis hortarentur homines ad iusticiam.“ Výrok „Discite iustitiam moniti et non temnere divos“ není však Pindarův, nýbrž Vergiliův, v Aeneidě VI, 620, a tam nepronášá ho Ixion, nýbrž otec Ixionův Flegyas. U Pindara Pythia II, 21 n. jest ovšem zmínka o Ixionu, ale do úst klade se mu výrok jiný. Winshemius dopustil se tu omylu, který Codicillus bez kontroly lehkověrně přejal.

Podobně místo předmluvy Codicillovy: „Tales tragoedias nostra scelera excitant in genere humano domi forisque, sicut Solon dixit: Intrant in thalamos publica damna tuos“ jest jen opisem slov Winshemiových: „Talis est tragoedia perpetua totius generis humani, in qua singuli variis doloribus excruciantur. Verum est enim quod Solon dixit: Intrant in thalamos publica damna tuos.“ Uvádí se tu 27. v. 4. zlomku Solonova (dle Bergka): οἴκῳ δημοσίων κακὸν ἔρχεται οἴκαδ' ἐκάστῳ.

Vedle Antigony přeložil Codicillus také úryvek z Xenofontových Apomnemoneumat. Překlad přidán jest k jeho „Ordo studiorum docendi atque discendi literas in scholis civitatum regni Boëmiæ et marchionatus Moraviae, constitutus ab Universitate Pragensi“ (Pragae, Typis M. Danielis Adami a Weleslavino. Anno MDXXCVI). Po vlastním řádu školním přidána na str. 108—111 „Narratio de Hercule ex II. libro Xenophontis de Socratis sermonibus.“ Jest to překlad známého vypravování o Herakleovi na rozcestí, jež obsaženo v Apomnemoneumatech II, 1, § 20 (αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπιτελεῖται) — § 34 (ἢ ἐγὼ νῦν).

Codicillus nezamýšlel tu podati překlad věrný a co možná doslovný, jako při překládání Antigony. Účelu jeho vyhovovalo tu úplně podání pouhého obsahu této části Apomnemoneumat, ne tak co do slov, jako spíše co do věci spolehlivé. Proto také tento

překlad, možno-li jej tak nazvat, jest velmi volný; věty originálu se v něm jinak spojují, slova i věty vypouštějí, některé výrazy schválně zmírňují a pod. Latina jest i tuto, jako v překladu Antigony, velmi elegantní.

Pozoruhodno jest, že i tuto užil Codicillus vydání staršího. Mohl zajisté a měl sáhnouti k nějakému vydání novějšímu, ale opět užil zastaralého již tehdy vydání basilejského z r. 1555 (Xenophontis oratoris et historici . . . opera, Basileae apud Nicolaum Brylingerum), kteréž vedle textu obsahuje i překlad. Apomnemoneumata přeložena jsou tu Bessarionem (mnohem věrnější překlad obsažen jest v basilejském vydání Lewenklaiova z r. 1569). Překlad Codicillův opět jest zdělán více podle překladu Bessarionova než podle originálu; srv. na př. oba překlady v § 20, § 23 a j. O jeho odvislosti svědčí opětně nápadné shody obou překladů, kde bychom jich nejméně čekali. Tak na př. místo v § 20 *ὁ πονηρὲς, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο μὴ τὰ σκληρὰ ἔχῃς* přeložil Bessarion z dohadu podle porušeného textu, ježž měl před sebou (*ὁ πονηρὲς μῆτι μάλα † κακῶς ὁ μὴ τὰ σκληρὰ ἔχεις*): O improbe, nonne plane malus es, qui non habeas res adversas? Codicillus překládá rovněž tak: Heus scelestes, annon plane improbus es, qui nihil adversi experiaris? V § 21 z věty *καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται . . . ἀποφαίνεται* (od Lewenklaia lépe přeloženo: atque illum sane plurimis recitat) Bessarion slova *ὅπερ — ἐπιδείκνυται* omylem nepřeložil. Codicillus přeložil tu větu tedy sám slovy: Prodicus vero sapiens in libello de Hercule, quem perhibet a pluribus recitari, zcela špatně. I tu opětně ukazuje Codicillus své chatrné vědomosti řecké. V § 22 slova *τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα* Bessarion překládá: oculos autem vagantes atque apertos habentem, Codicillus: oculi passim vagantes (u Lewenklaia jest opět dobrý překlad oculis apertis), atd. atd. *)

Soud náš o Codicillovi, když máme na zřeteli čistě filologickou stránku jeho činnosti, nemůže býti příznivý; naproti tomu třeba vytknouti velikou jeho znalost latiny klassické, jaká se jeví

*) Jireček v Rukověti I. na str. 362 píše o překladech Codicillových toto: „Zpořídil i několik překladův z řečtiny na jazyk latinský, jako Antigony Sofokleovy 1583, pak „colloquia Herculis cum virtute et ignavia“ a druhé knihy Xenophontovy „de sermonibus Socratis“ při Ordo stud. 1586.“ V slovech těch jest, jak patrné, omyl. Druhou knihu Apomnemoneumat (neboli hovorů Sokratových) Codicillus nepřeložil celou, nýbrž jen skrovnou její část, totiž právě ono „colloquium Herculis cum virtute et ignavia“, jež se v ní nalezá. Ze slov Jirečkových bychom také mohli souditi, že vedle překladů, o nichž jsme mluvili, jsou anebo byly ještě jiné překlady Codicillovy z řečtiny. Nemohl jsem se žádných jiných překladů klassiků řeckých dopátrati. Také p. skriptorovi Truhlářovi, jenž má sebráno mnoho materiálu o humanistech českých, není známo, že by Codicillus byl nějaké jiné překlady vydal.

v jeho překladech, předmluvách i hojných básních, které napsal. Latinský sloh jeho jest uhlazený, hojný i správný. Také sčítlost jeho v klassicích nebyla asi malá. Můžeme tak souditi z hojných citátů, jimiž po způsobu doby vše, co psal, ať to latinské či české, hleděl ozdobiti. Codicillus ve všech spisech svých i předmluvách (v Praecepta dialectices, vydaných po jeho smrti v Praze 1590, v jednotlivých Pranostykách, v listech svých k Lupáčově Rerum bohemicarum ephemeris, v Praze 1584, k Veleslavínovu Dictionarium linguae latinae z r. 1579 a j.), ba i ve zprávách o svých dekanátech (v prvním díle Monumenta Univ. Prag.) cituje hojně klassiků, klada slova jich někdy beze jmen jich původců, někdy s nimi. Tak cituje z klassiků řeckých častěji Platona, Aristotela, Herodota, Thukydidu, Polybia, Plutarcha, Strabona, Demosthena, Hermogena, Řehoře Nazianského, Hesioda, Solona, Epicharma, Sofoklea, Theokrita, z římských Varrona, Cicérona, Caesara, Livia, Plinia staršího, Vergilia, Horatia, Claudia Claudiana a j.

Codicillus, tak jako jeho vrstevníci vůbec, cituje často z paměti, a proto ovšem někdy chybně (tak na př. v Mon. I. str. 380 cituje Theokritův výrok 16. 69 *χαλεπαὶ γὰρ ὁδοὶ τελέθουσιν αἰδοῖς* takto: *χαλεποὶ* (?) *δὲ ὁδοὶ αἰδοῦν* a j.), v mnohých případech však správně. Z toho dosti hojného počtu spisovatelů maně citovaných můžeme do jisté míry souditi o značné sčítlosti Codicillově, která u humanistů zpravidla byla velmi obsáhlá. Arci není takovýto soud naprosto spolehlivý. Shledali jsme již výše, že Codicillus přejímal z předmluvy Winshemiovy citáty chybné beze vsí kontroly, a činil tak i zajisté jinde, jak viděti z některých jeho citátů naprosto nesprávných. Tak na př. v Praecepta dialectices (v Prolegomenech) praví „*Λογικὴ ἀπὸ τοῦ λόγου*“ in Protagora p. 287, id est a ratione.“ Výroku takového u Platona vůbec není; Platon, jak známo, logiku nazýval dialektikou. Citátů takových bylo by lze uvést ze spisů jeho několik.

Činnost Codicillova v oboru klassických studií nebyla dle podaného výkladu ani valná ani vynikající. Hledíme-li k neblahým poměrům hmotným, v jakých tkvěla tehdaž universita a částečně i její professori, a spojenému s tím nedostatku literárních pomůcek, nelze se tomu příliš diviti. Nedostatečná jeho znalost řečtiny nesmí nás zarážeti; vyskytovala se i u humanistů jiných, zvláště starších (srv. o tom Bursian, Gesch. der class. Philologie str. 155, Paulsen, Geschichte des gelehrten Unterrichts str. 41 n. a 138). Mimo to byl Codicillus netoliko filologem, nýbrž i matematikem dle zvyku v době humanismu dosti rozšířeného; nebyloť spojení studií humanistických s odborem jiným, různorodým v době humanismu nic vzácného (Bursian str. 107, 154 n., 171, 178, 182, 216, 229, Paulsen str. 159). Činnost jeho vědecká musila se tedy bráti směry dvěma, dosti odchylnými; tím také u něho se stalo, jako u i

že

v žádném z obou oborů nevynikl. Souvěkovci jeho cenili, jak se zdá, více jeho vzdělání mathematické než filologické. Aspoň v předmluvě Marka Bydžovského z Florentina, prorektora university, k posmrtní vzpomínce na něho (*Exequiae viri doctrina, virtute, et autoritate clarissimi M. Petri Codicilli a Tulechova, qui rector universitatis Pragensis diem suum obiit IIII Calendas, sepelitur Calendis Novemb. anno Christi MDLXXXIX*) chválí se jeho výmluvnost, obeznanost in naturalibus mathematicisque studiis, zvlášť pak jeho vědomosti astrologické (*sideralis scientia*). O jeho činnosti filologické není zmínky. Tomáš Mitis velebí ho tam řka, že byl *linguis potens, mathesi et insignis*.*)

V Zoubkově stručném životopisu Codicillové (M. Petra Codicilla řád školám městským, v Praze 1873, str. 5) tvrdí se, že Codicillus sepsal také „mluvnici latinskou s českými příklady, slovníček a dialektiku, jichž ve školách partikulárních bylo užíváno.“ Zoubek drží se tu patrně Jungmanna, jenž v *Historii literatury české* IV. 33 uvádí „Petra Codicilla Vokabulář latinský, český a německý v Praze u Jana Hada 1546, 1550, 1560, 1575, vydáním Pavla Pressia v Praze u J. Nigrina 1582, 1587. Potřetí při grammatice r. 1616 s nadpisem Vokabulář w nowě sprawený a rozšířený (lat., český, něm.). Vocabularium trilingue (sic) pro usu scholarum diligenter et accurate editum. Nunc vero tertia editione multis in locis haud mediocri vocabulorum accessione auctum atque locupletatum M. Petrus Codicillus ad puerum tertiae classis. Pragae typis Schumanianis.“ Dále Jungmann uvádí IV. 18 „Elementa declinationum et coniugationum pro classe ultima etc., Pragae typis Schumanianis. An. 1616“, přidává, že grammatika tato sepsána byla dle návržení Petra Codicilla z Tulechova a že u ní bylo malé vocabularium. Také Jireček (v *Rukověti* s. v. Kodice) uvádí mezi spisy Codicillovými: Třetí vydání slovníčka pro žáky tertiae classis „Vocabularium trilingue“ upravil a rozmnožil P. Kodice. V Praze 1560.

Tvrzení tato, že Codicillus sepsal také mluvnici latinskou a vokabulář, zakládají se však na zcela zřejmém omylu. Vokabulář, který Jungmann uvádí na prvním místě (vyšl v Praze u Jana Hada 1546, 1550, 1560, 1575 atd.) jest patrně totožný se slovníkem u téhož Hada vyšlým, o němž Veleslavín v *epistola dedicatoria* ke své Sylva quadrilinguis poznamenal, že nepochází od Codicilla, nýbrž že vydán byl později s jeho jménem, aby se více prodával. Tuto chybu Jungmannovu opravil

*) Mímochodem připomínám, že v novějších životopisech Codicillových datum jeho úmrtí uvádí se různě. Wenig v *Cas. Čes. Mus.* 1881 str. 536 zjistil dle Veleslavínova histor. kalendáře, že zemřel 29. října 1589. Totéž datum je i v *Monum. Univ. Prag.* III. str. 198 a také ve výše uvedených *Exequiae*.

již Jireček v Rukověti. Od tohoto slovníka rozdílný jest slovník z r. 1616 (Wokabulár w nowě sprawený a rozšířený), jež Jungmann uvádí jako Codicillův. V univ. bibliothéce pražské jest starší vydání tohoto slovníka s titulem: Wokabulár w nowě sprawený. Vocabularium trilingue, pro usu scholarum diligenter et accurate editum. Rok vydání není udán. Pod titulem stojí slova M. Petrus Codicillus, ad puerum tertiae classis a po nich následuje básnička Codicillova, týkající se tohoto slovníka a jeho užitečnosti. Poslední dva verše básničky zní:

Haec triplici lingua noster tibi Pressius edit,
noscere dum pueros, verbaque resque docet.

Jakožto původce slovníku jmenován tu jest Pavel Pressius, jenž tedy nevydal Codicillův vokabulár, jak o něm tvrdí Jungmann, nýbrž sám byl skladatelem tohoto vokabuláře. Také z předmluvy tohoto slovníka, pocházející od Šimona Proxena, vysvitá zcela jasně, že slovník ten vzdělán byl společnou prací Pressiovou a některých jeho druhů. Codicillus složil jen doporučovací básničku, pod titulem vytištěnou.

Ale ani Elementa declinationum et coniugationum pro classe ultima nejsou dílem Codicillovým. Nikde v díle tomto není uveden skladatel; také Jungmann sám nevydává Codicilla za skladatele, nýbrž tvrdí jen, že grammatika ta složena byla „dle navržení“ Codicillova. Nač těmi slovy naráží a na čem tvrzení své zakládá, nevím. Snad má na mysli Codicillův Ordo studiorum soudě, že dle jeho pokynů grammatika ta byla sepsána. Ale Codicillova jistě není. Že by výše uvedené vocabularium bylo kdy vyšlo s ní, jest rovněž omyl.

Celkem tedy filologická díla Codicillova jsou velmi sporá. Přestávají na dvou překladech, o nichž jsme šíře promluvíli; že vědecká jich cena jest skrovná, bylo rovněž již s dostatek vytčeno.

Hláskosloví dolnobečevské.*)

Napsal Josef Bartocha.

Zkratky spisů nejčastěji vzpomínaných: Bart. Dial. (Dialektologie moravská od Fr. Bartoše); Šemb., Šemb. Dial. (Základové dialektologie československé, 1864); Geb. Hl. (Hlá-

*) Viz i dřívější rozpravy mé v Listech filologických: Časování sloves v nářečí dolnobečevském (XII, 241—253) a Tvarosloví dolnobečevské (XIV, 263—269, 366—385).

skosloví od J. Gebauera); Geb. Mluv. (Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské, I. díl, od Dra. J. Gebauera, 1890); Hatt. Zvuk. (Zvukosloví od M. Hattaly); Blahosl. Mluv. (Blahoslavova Grammatika vydaná Hradilem a Jirečkem 1857).

I. K rozřídění hlásek.

A. Samohlásky.

Dvojhásky v nářečí dolnobřečevském vyskytují se větším dílem tytéž jako v mluvě spisovné, některé však zanikly, nesrovnávajíc se s povahou tohoto nářečí. Tak úplně zanikla dvojháská *ou*; místo ní nastupuje buď *o*: tlóct (tlouci), dtóho (dlouho), pók (pavouk), pazór (pazour), kór (kouř), budó, nesó, só (jsou), nésó (nejsou), krávó (kravou) atd. neb *u*: husle (housle), kuľa (koule), huknóť (houknouti), tľustnóť (tloustnouti), žľutnóť (žloutnouti) atd.

Dvojhásku *aj* slyšeti velmi zřídka: háj, hybaj (= klid se, táhni, uхни, hni se), máj, ráj, fajka (Pfeife), lokaj; místo ní vystupují nejčastěji staženiny v *é*: hré, hréme (hraj), kré (kraj), krénica (pole), héné (hajný), Hénik (vl. jméno), prodéné (prodajný), na prodé (zu verkaufen) atd. Postup asi byl tu ten, že se původní *aj* zpětně přehlásilo v *ej* a to se proměnilo v *é*.

S tím srovnává se i ten úkaz, že dvojháská *ej* podle mého vědomí se v nářečí tomto téměř ani nevyskytuje, prodlužujet se zpravidla v *é*: dé, déme, déte (dej); olé (olej), nalé (nalej), volé (volej), glé (= klej t. j. klib, gen. gleja), pékněši, nélepši (nej-), hlópjěši atd. Jen slovo hej snad jediné zůstalo.

oj zaslechneš častěji než v mluvě spisovné, v níž leckdy místo něho nastupuje *ój*: loj (lůj), stoj (stůj); hnoj (imperat. od hnojití), boj se, stroj se atd., s řeči spisovnou ve slovech: pokoj, kraj, roj, hoi! atd.

uj má asi též rozsah jako v řeči spisovné: kupuj, nemudruj, kuj (= kovej) atd.;

ůj rovněž: hnůj (g. hnoja, nepochybně nom. má ů na rozdíl od imperat. hnoj, pohnoj); můj, tvůj, svůj atd.

Za to neslyšeti dvojhásek *ij* a *yy*; místo nich jen *i* a *y*: napi se, pi, nepi! umy se a umé se, ry (a ré = ryj).

Platnost samohlásek mívají dosti zhusta *l*, *r* a *n*; *l* bývá tu nejčastěji měkké = *ḷ*: vḷk, pḷky (podvlékačky), pḷť (vor), pḷkotat (plauschen), mḷčeť pḷné, bḷvoň, (bḷbec), hḷť, hḷtat, kḷvat (klovati), Kḷvaňa (vl. jm.), kḷzat, skḷzť (sklouzť), kḷzké (kluzký), kḷnóť, umḷkť, mḷsat, mḷsné, mḷsoň, pḷtař (= kdo se plaví s plť), sḷz (g. pl. slova slza), vḷk, Vḷkoš (jm. osady), ṿňa, kḷk. Tvrdé *l* jenom v přičestí činném stává se samohláskovým: pekḷ,

neš, schudl, nahl (nahnul), kopl (kopnul), rozept (rozepial), stopl atd. Jiné příklady na *r* a *n*: mrva, hrst, trn, mrknót, trhnót, chrstnót, hrčēt, chrčēt, srp, srsť, strk, brk atd., sedn, osn.

I dvojí slabika tohoto druhu (v I. slabice *l* neb *r*, v II. *ž*) bývá za sebou: mrkl, chrkl, hrkl, trkl, vyplkl (vypleskal), sklzl, umkl, pohlkl, brkl, smrkl, frkl, zavrkl, drel, hrel atd. Ač skupiny tyto nevynikají zvukem libým, nářečí se jim nevyhýbá, ježto mluvdlům nářečovým nespůsobují tolikých obtíží, že by nesnadno bylo je vysloviti. Zajímavý to příspěvek k ústrojnosti hlásek; ne všude stejně ustrojují se některé hlásky; proto některé skupiny v jednom nářečí se pomíjejí jako nesnadné, v jiném zase naopak jako snadné hojně se vyskytují. Řeč spisovná, zvláště v dobu nejnovější, po větším díle vyhýbá se samohlasnému *l* dosti bedlivě.

B. Souhlásky.

dž slyšeti v několika slovech: džgat (cpáti na př. do dýmky), džigat, džignót (bodnouti), nadžgat (nacpati), džina, džina, džinarata. — Ale vždy se vyslovuje: žbán, žbánek.

g se dosud vyslovuje nejen tam, kde původně bylo [čagan (čekan), gatě (kalhoty), cigán, gaval (kus) zgebnót (= pojít) atd.], nýbrž i zhusta místo *k*: g asentu (= k odvodu), grécar (krejcar) atd. Viz o tom níže. Osoby, které spisovného pravopisu řádně neznají, také piší dosud *g* všude tam, kde je vyslovují.

l a *ḷ* rozeznává se velmi zřetelně a důsledně. Kdo by místo *ḷ* vyslovoval měkce neb nedost zřetelně, došel by posměchu a posměšků, že má špatnou výřecnost (výslovnost). Mnohdy skutečně rozdíl je důležit, poněvadž výslovností řídí se také smysl slova (nebo naopak). *ḷ* zní velmi měkce, *l* zní tvrdě, ale ne tak drsně a temně jako na př. u Holešova v některých vesnicích, kde se již blíží zvuku *u*. Kdo stopuje tyto rozdíly, velmi snadno si vysvětlí, proč Jihoslované mají mnohdy *u*, kde my *ḷ*; neboť *ḷ* hodně tvrdě vyslovené zní bezmála jako *u*. Tvrdé *l* zaznívá dle Šembery ještě okolo Zábřeha a Bludova na Moravě, blíž ústí Blaty i Hané, pak na Slovensku v Horním Trenčansku, v Oravě, v Turci, ve Spiši a v Šariši; dle svědectví Bartošova (Dialektologie str. 6) na Zlinsku, na Valašsku a Lašsku. Někteří u nás tak jsou zvyklí tvrdému *ḷ*, že učíce se jiné řeči, *ḷ* i v cizí řeči tvrdě vyslovují a těžko se tomu odučují. Středního *l* v našem nářečí není.

Připomenul jsem, že výslovností nejednou liší se smysl slov; za příklad uvádím: chvála (laus) a chvála (laudans), kapla (cecidit od kapnót) a kapla (kaple), lapnót (neohraně si sednouti, considere) a lapnót (chytiti, capere), lež (mendacium, Lüge) a lež (cuba, liege), lep' ho (uhodil jej, udeřil jej) a lep, plut (navigare) a plut (spuere), lapí (chytí) a lapí (sedí), keř (g. klu, klíč u rostlin neb zub u kanců) a keř (kapusta) atd.

l bývá vždy před *z*, nejčastěji před *e*, řidčeji před *a*, *o*, *u*. Před *a*: lampa, lapnót, labe, láblék (bochník chleba), laterna, dlapa, dlapnót, lapotať, lapota (plauschen), lák (= kaluž), glajdanica (míchánice jídla tekutého i pevného nechutně připravená), Chmelař (vl. jm.), klabat (klikou u dveří hlasně pohybovati, aby se nám otevřelo), Klabačka, Klabazňa (vl. jm.), klapka, klapnót, plazit se, Dołoplazy, mlaskať, šlahat, šlapať, šlapa (šlápěj), srala (= sketa; původně asi koncovka *-ja*), kvíla (= chvíle); v přechodnících přít.: stela, mela atd.

Před *o* v těchto slovech: lóbat (líbatí), plóca (ó tu místo původního *ú*, plíce), lokať (hltať píti), lok (velký hlt), lokaj, zmrzloň (člověk zimomřivý), křikloň, gramloň (člověk nemotorných rukou, kterým se přezdívá „gramle“).

Před *u* v těchto slovech: lump (a ve všech odvozeninách), lunt, lutrija (loterie), lutriján (protestant), plut (plivati), plucar (kamenná láhev), poklud (poklizení), Luč (Lilč, Lileč, Mons li-lorum ve středním věku), iluminace, luciper, čelusta pl. (otvor do peci), kluk, lušně, pokludit (pokliditi); oblíbeno tedy v cizích slovech, kdež tak původně znělo.

Uvnitř slov: hlt, hltat, klk, mlčet, plky (spodky), vlk, glgat (hltať píti), plť (vor), slza, pilník, pilně, plně.

Na konci slov: moť, mysl i myseľ, hůľ, oceľ, réľ, héľ, učiteľ, spasiteľ (všechna jména koncovkou *-teľ* utvořená) mučiteľ, kódeľ, kópeľ, vévrhel, kókoľ, odrachmeľ, chmeľ, keľ (kapusta); zvláště ve slovech původu cizího: stihel (Zügel), topoľ, mandeľ, špenzľ (Spencer).

ž venkoncem před *y*: lyko, lysé, lyska, polykat, vidly (vidle), malýho, malýmu (malého atd.), hlyboké (zřídka slyšeti), slyšet, ty (g. od nom: tla = strop), óly (= only), zlyho, zlymu atd.; zpravidla před kmenovým i koncovkovým *a*, *á*: poplach, takomé, utakomit se, ľabut, oblak, hladit, klát, klátit, mlat, blato, dľátko, kľada, stľat, mladé, mľadoch, ľlad, Vľach, ľľava, ľľava (ľľávka), kľas, kľasť (kľásti), kaľľat, ľľat, kľadivo, ľľaska (ľľasička), ľľaska, ľľatina; mľľa, tľľľa (cľľhla), stodola, ľľkola, kobyľľa, žľľľa, berľľľa, perľľľa, piľľľa (piľľľa); v přičestích: nesľľa, byľľa, piľľľa, voľľľľa, ľľakala, uhľľľa (uhnula) atd.; před *o*, *ó* většinou: ľozit (stále ľezti), ľóka, ľľóčka, ľľóščka, ľľalózka, koľo (loc. koľe, loc. pl. koľech), ľľodit (ľľouditi), ľľóžit se, ľľópé, ľľod, ľľot, ľľos, hoľľota, hoľľomek, ľľom, ľľomoz, ľľopata, ľľopat, ľľoskat, stľľokat, tľľoct, ľľlot, oblók, Kozľľovice, Pavľľovice, ľľověšice, sľľozit, sľľóžit, sľľoboda (svoboda), sľľota, sľľovo, sľľoha, domľľovať, ľľovať, ľľidlo, rádľľo, trďľľo, myďľľo, másľľo, straľľidlo, nemeľľľo, motovidľľo; v přičestí: posľľóčľľalo, nesľľo, piľľo atd.; před *u* v domácích slovech většinou: ľľužica (ľľžice), peľľuněk, za ľľubem, ľľuca (Lucie, ale také straľľidlo), zľľudarľľile (corruptus, zkažený člověk), ľľľuh, ľľľuhať, ľľľužiska, ľľľuňák, naľľupať, ľľpy, chľľľp, ľľľuza, ľľľupať, ľľľuboké, ľľľuché, ľľľukše (ľľľudle), ľľľukáš (vl. jm.), ľľľľuľit, ľľľľža (ľľľľže), ľľľľju, ľľľľľko (ľľľľľunce), ľľľľľnečnica, Oľľľľľnek

(vl. jm.). sluha, služba, sluka, slupnôt (smlsnouti), tlupa, žluna, lupeň, lupení; v koncovce: mblu, berlu, perlu, Vistu atd.; velmi zřídka před *e*, *é*: lebka, lebeňa (s příhanou = tvrdá palice); lepnôt (po hlavě uhoditi), lepačka (plácačka na mouchy), lepat (mouchy), lepanec (= pohlavek), lež, volek, kolek, špaček, vdolek; důlek; pacholek; přistodůlek; plétké, mlén, mlénica; hoľé; před souhláskou ve slovech: lhat, thár, lživé; na konci slov anebo slabik: diť, rozdiť; v přičestích: nesť, pľ, chodiť, volať, kupovať atd.; koteľ, koteľ, kozel, oreľ, oseľ, popeľ, strnadel, Paveľ, Haveľ, Kareľ (voc. Pavle, Karle, orle atd.); smysť, vémysť (vý-), Vémyslov, syseľ, uzeľ (dem. uzleľ), drdoľ (= chochol), sokoľ, okoľky, paděľky (jm. pole), mozoľ.

II. Změny v jakosti a počtu hlásek.

Vytýkají se tu hlavně rozdíly proti mluvě spisovné; proto mnohdy v oddíle tomto vyskytnou se případy, že v nářečí není změny naproti mluvě spisovné a tedy by příklady ty vlastně neměly sem býti zařazeny. Nedůslednost omlouvá se tím, že by zase proti normální mluvnici přehled byl velmi stížen. Proto místo příkladův a zjevů pozitivních zhusta shledáme negativní.

a, á.

Krátké *a* po souhlásce měkké nepřehlasuje se v *e* jako v řeči spisovné:

1. *a*) v nominativní koncovce jmén rodu ženského: chvíľa, mľa, meľa, kaďa, koľaja (kolej), kaša, žaľa (záře), kůľňa, studňa, mlátevňa, růža, rukavica, čepica, kočica, špica, kľeca, Netáľija, patáľija (bataille), tuťa (nemotora, hlupáček), mřeža; u zájmen: naša, vaša atd.;

b) v genitivě a accus. sg. masculin životných a pouze v genit. u neživotných: stréca, ševca, pcháča, tragača, klóča, dřiča, medvěďa, kraja, hája, réľa (rel = rýč), učiteľa, kameňa (kamene), zmrzloňa, hrobaňa, uhlíľa, strakoša, Vlkoša, hosta, kréža, Kroměřiža;

c) v genitivě sg. a v nominativě pl. neuter: poľa, moňa; pl. znameňa, seťa (od znamení a seti), zela, chabaša (křoví);

2. v příponě přechodníku času přítomného vesměs: peča (= peka), pűča, vrča, seča, choďa, hľeďa, seďa, kľeja, napominaja, kuja, stela, meľa, dřa, umřa, vaňa, vřa, sľyša, suša, pľata, vrťa, kuťa, hemža se, moňa, řeža atd.;

3. v infinitivní koncovce *ať*: zabíjať, povíjať, popíjať, (vy-, u-), pozvypíjať (všechno všudy vypiti), podmíľať, vy- mėsľať

(roz-), vymířat, střířat, podestýřat, zeleňat se, červeňat se, věřat, mířat (míchat), rósat (rousati), dojízďat, vy-, za- atd.;

4. v přičestí činném minulém: zabíjál, zabíjala, zabíjalo, zabíjali, střířál atd. a trpném: zabíjané, postřířané, rozestřířané atd.;

5. ve kmenech slov naproti původnímu *z* ve staré slovenštině: pl. telata, hřibjata, hósata, kuřata atd., jako v řeči spisovné;

6. v jednotlivých slovech: baran (slovensky tůž, Hatt. Zvukosl. str. 30), čagan, čaganka, neřza, kořaja (kolej), pantla, plántat (poplésti), a ve složeninách: s-plántat, po-, za-, roz-, vy-, na-plántat, plántala (kdo všechno splete), pantlička, opantliť, randlák, šlahat a ve všech složeninách: na-, vy-, po- atd.), řetaz (místo ř), řetázek. Ve slově zem raději se odsulo přehlášené *ž*.

7. Podobně nepřehlaseno a nezúženo zůstalo *a* v infinitivech a přičestích činn. i trp. sloves *žat* (a ve všech složeninách: do-, na-, u-, vy-, po-, ze- atd.) a *rožat* (t. j. roz-žat, rožžat, rořat = rozžítci, rozžehnouti); přičestí: žál, žata, žato, žali; rožál, rožala atd.; dožaté, rožaté atd.

Přehlasuje se krátké *a* zřídka kdy, a to nikdy v koncovkách, nýbrž jen ve kmenech slov: kaléšek (= kališek, od kalich); kráštěl (chřástal); piščeřa, piščeřka, piščeřička (pištala); předenó (přádeno); přeska (přazka); šefrán (šefrán); žřeb (žlab).

Dlouhé *á* nepřehlasuje a nezúží se v *ě*:

1. v dativě a locale pl. u měkkých kmenů rodu ženského v -a: růžám, růžách; nožám, nožách (uňše); zemjám, zemjách; mezám, mezách; vežám, vežách atd.;

2. v dativě a loc. plur. měkkých neuter na -e: polám, polách; ložám, ložách atd.;

3. ve všech osobách indicativu praes., v minulém přičestí činném v sing. mužského rodu u oněch sloves, která mají v infinitivě -at místo spisovného -eti: zabíjám, zabíjáš, zabíjáš — zabíjáme, zabíjáte, zabíjajó; zabíját; střířám, střířáš, střířáš — střířáme, střířáte, střířajó; střířát; střířám, střířáš, střířáš atd.

Ze slov přejatých z němčiny vyskytuje se *a* místo původního *o* ve slově marast (Morast) a zůstalo původní *a* proti spisovnému *u* ve slově pančocha, pančoška, pančochář (Handschuh) proti spisovné punčoše, punčoše.

Neodsouvá se koncové *a* u některých jmen, skloňovaných dle vzoru daň: hráza (ale také hráz), hrča (boule), kleca, kaďa (kůň), meza, [místo oprat slyšeti jen oprata], veřa jako na Zlínsku (Bartoš. Dialekt. str. 11).

aj.

aj téžeslabičné se přehlásilo v ej a prodloužilo v é, jak už připomenuto shora. Slova již dříve vyjmenovaných nebudu zde opakovati; za to všimneme si jiných ještě případů. Změna ta vyskytuje se:

1. u substantiv i adjektiv: obyčé, obyčéné, véce (vejce), sténé (stejný), kréčír (krejčí), včeréší; héno (hejno); ve slovese zpéznót (kradí vzíti), ve valaš. nář. pajznút (Bart. Dialekt. str. 245);

2. v předponě superlativní né místo nej: nélepši, néhorši, névíc, néspíš, népozdeši (podobně v různorečí hanáckém Šemb. Dial. 47, v nář. dolském Bart. Dialekt. str. 54);

3. v imperativě sloves v předešlém odstavci zpomenuých i jiných: dé (daj — dej — dé), dělé, děléme, děléte, podivé se, napájé, napájéme atd. Taktéž někdy v nářečí dolském Bart. Dialekt. 54.

e, é.

é se úží v í (píše se mnohdy též ý):

1. ve kmenu některých slov pravidelně jako v řeči spisovné: chlíb (g. chleba), chlív (g. chliva atd.), kužílek, ohínek (malý oheň), bochýnek (bochník), osílek (deminut. slova oseť), polínko, pírkó, pírečko, holínka (od slova: holeň), kolínko, mlíko, lík (lék), líkářna, miň (méně), némiň (nejméně); líhat, lítat, splítat (vesměš tedy po měkkých hláskách). Podobně dle Bartoš. Dialektologie v nář. dolském (str. 55), v různorečí hranickém (81), v nář. lašském arci zkráceno (100). Po tvrdých hláskách v těchto slovech: dýšé (g. dýšča atd.), dýnko, okýnko, skřídýlka, otýpka, mydýlko, šidýlko, hidýlko, trdýlko atd.;

2. v koncovce přídavných jmen určitých s tvrdým východem (píše se arci ý): v gen., dat., acc. (kdykoli tvarem se rovná genitivu), loc. sing. masculin a neuter, na př.: dobrýho, dobrýmu, dobrým; v nom. i acc. sg. i pl. u neuter: dobrý dítě, dobrý pola (dobrá pole pl.). Ve středním rodě plur. zůstává ý chybou analogií, tak že zdánlivě zastupuje spisovné é: pěkný hříbjata, červený véca. Podobně v nář. dolském (Bart. Dial. 55), v různorečí hranickém (tam. 81);

3. v infinitivě sloves I. třídy s kmeny zavřenými po měkkých souhláskách: lízt (lézti), měst (méstí), kvést, víst, víst, píct, pléct, síct; po hláskách tvrdých píše se ý: nýst, týct (téci);

4. ve slovesech opětovacích: hořívat, oblíkat, klečvat jako v různorečí starojickém (Bart. Dial. 86).

Zdánlivou odchylkou od řeči spisovné, v níž příčinou změny té je délka (Gebauřova Mluv. § 13, 3), sledujeme v nářečí tomto také krátké e zúženo v í. Ale odchylka ta snadno

se vysvětlí odchylnou kvantitou; místo zúženého *í* původně se asi vyslovovalo *é* jako na Slovácku. Jsou to tato slova: klíšče (kleště); oklíšček (oklestek); ocílka (křesadlo); vevírka, skřepílka (křepelka), říka (řeka), v lítě (ale: leto), lito (v podobě pavučiny létající); šíř (= šel) a ve všech složeninách: našíl, přišíř, vyšíl atd.; rozkvítlé (rozkvetlý); sísté, sídmé (též u Vys. Mýta, Šemb. 28, jako v dolském nář. Bart. Dial. b6, a v lašském zkráceno str. 100); ščířka (ještěrka, snad náhradou za odsuté *je*-?), večír; po tvrdé hláse píše se *ý*: rýž (gen. rži), krýv (gen. krvi, instr. krvjó).

Jiná odchylka, že *í* se objevuje zdánlivě proti spisovnému *e*, jest povahy fyziologické. Sykavky totiž *s* a *z* jsou povahou měkké a tu po nich, jakož i po podnebním *l* nastupuje *í* místo žádaného *e* v locale sing. jmén rodu mužského a ženského: na koší (nom. kosa), o kozi (my o kozi a on o vozi), v lesi, po hlaši; po kusi, v ovi, na ocaši, v hrůzi, na misi, na haľuzi, na pařezi, na vozi, ve špitáli (jako v podřeči západním Šemb. Dial. str. 49), o čem už se zmínil Jan Blahoslav ve své gramatice, řka na str. 350: „Ještě i toto dím, že mnozí zvláště na Moravě veliké *y* tu kladou V vozy, v kozy, v mísy.“ Hlasy tyto *s*, *z*, *l* znějí měkce a tu celý vzor tento vlastně tvrdý sklání se dle vzorů měkkých, přešed k nim (vzory: oráč, meč, duše). *é* mění se v *ě* ve slovech: stěkať (stékati), zatěkať, vytěkať (zatékati, vy-).

e se odsouvá:

1. v I. osobě plur. u sloves, která v I. osobě sg. mají -u: jedem, nesem, počem, žnem, třem, bijem; klnem, drhnem, bohatnem; mažem, berem, hřejem, vyhozujem; idem, chcem, vízem; ale odsuvka tato není nutná, nýbrž jenom dovolena; vedle ní vyskytují se tvary plné: neseme, jedeme atd. Podobně děje se na Zlinsku (Bart. Dialekt. str. 11);

2. u některých statných jmen dle vzoru duša skláněných: hráz, mez (vedle plných tvarů: hráza, meza), zem a j. Arci že tu původně bylo *ě*, které časem skleslo v *e*;

3. u komparativů a superlativů příslovci: víc, névic; míň, némiň; věš, névěš (nejvýš), níž, nédál, néblěž, néspíš; též v příslovci zvláště atd.;

4. ve slově kráté, ale konečně *t* se měkkí zároveň v *ť*: jedenkrát, pětkrát, stokrát, tisíckrát, mockrát (mnohokrát).

e pohybné (jerové a vkladné) vysouvá se ve slově zblo a ve slovech cizích: pátr (pater), pantoff, majstr, pudmistr a j.

Nevysouvá se však ve slově pohřeb, pohřeba atd.; neodsuto ve slově oje (voj).

Odchylně z původního ševць zní nom. ševc proti spisovnému švec, nepochybně chybnou analogií dle ostatních pádů, v nichž ovšem ozývá se jen ševc-. Podobně snad i vyložiti dlužno

chebz^{*} (bez, bz^z), chebzu atd., stč. bzu. Jiných úchylek celkem není.

ě, ie.

ie se ůží v *í*. Přímých dokladů není, ale dle staré češtiny dlužno tak souditi. Odtud ta zdánlivá neshoda, že v řeči spisovné objevuje se ve kmeni slov některých *á*, v nářečí našem *í*; prostředníci třeba tu předpokládati přehlásku v *ie* za starších dob; *ie* pak časem pozbyvši iotace skleslo v *é* a to se zase zúžilo v *í* v těchto slovech: zíbⁿót (zábnouti, jakož i ve složeninách: uzíbⁿót, uzíblé, vyzíblé atd.); přít (přáti); za-příhnót (zapráhnouti), za-příhat a v ostatních složeninách (od-, vy-); víznót (váznouti), uvíznót; vsíknót (vsáknouti), vsíkl, dosíhnót, dosíhl (někdy také slyseti: síha místo sáha jako na Valašsku Bart. Dial. 61); hřít (zhřít, ohřít atd., zhřít, ohřít, zhřítí); víť (obilí provívati); okřít; přístka (prástka) a snad i špatnou analogií sloveso smít se (ridere) na rozdíl od slovesa smět (licet). Srovnej s tím z různorečí domažlického (Šemb. Dial. 16): von se votřís, smíl se, huvíz, co se tu dílo — a z podřečí středního v Čechách: zíb^st, zíblo, uvíznout (Šemb. Dial. 21); podobně mluví se na Zlínsku (Bart. Dial. 7).

V některých však slovech zachovalo se původní *ie* neb *ě* po dnes: písnička, písničkář, utékat (vedle: utíkat), větr, věko (viko); jezť (jísti), chtět, klet, mět, tlet; březa, mřeža.

ě, ie skleslo v *e, é; ě* v *e*:

1. ve slově: veža (věž) a v odvozeninách: vežka (vížka) a Vežky (jméno osady); rolé (= role);

2. v genitivě a loc. pl.: tech (těch), jednech; v dat.: tem (těm), jednom; v instr.: tema (těmi), jednema;

3. v předponě *ne* (= ně) u zájmen a zájmenných příslovci neurčitých: nehdo, neco, nejaké, nekeré, nejak, nehde, nehdy, nekolik, nekolikeré, nekolikrát.

ě změnilo se v *í*: pínkava, pínkavka. Nekleslo však v *e* ve slovech: špěhovat, špěhón.

ě se vysouvá ve slově: vrtel (větel, Viertel).

í, í.

í sklesá v *e* ve slově náčení (náčíní).

í mění se v *é*, jež asi povstalo z původního *ej*. (Výklad o tom viz v Gebaurově Mluvnici, § 22, 3.) Děje se tak:

1. ve kmenech některých slov: léce, lébit se, slébit, léčít (líčiti = biliti), léstí (listí), mžékat, mžékaná (hra

na slepon bábu), čítat (počítati), blíž (blíže), křez, hlěsta, kředlo, žedlo [a] žihadlo; b) zřidlo vodní], Šéfava (předměstí v Přerově), cítit (cítiti); ve tvaru: v zémě (v zimě, ostatní tvary mají krátké *i*);

2. v předponě *pře-* místo *při-*, ale ne všeobecně, nýbrž jen u některých slov: překaz, přeloha, přejem, přesinek (předsíň); zbytek viz při kvantitě;

3. v koncovkách statných jmen *ěk*, *én*, *ének* místo *ík*, *ín*, *ínek*, zůstávající po celé sklonění: košek, kolék, Skácelék (vl. jm.), rohlík, špendlík; Vypílek, Olehlík, Vytrhlík (vl. jména), vozék, nožek, nosék, psék, lesék; včelén, chmelén (chmelnice); okřének; dolének; klén, klének;

4. v koncovkách sloves IV. třídy (*-iti*) v indicativu praesentis mimo 3. os. pl.: modlit se, těšit, vynasnažit se, učít a j., na př.: těším, těšes, těse, těsíme, těsíte (3. pl.: těšíj, modlij se).

Také snad analogií změnilo se *i* v *e* ve slovech: šerší (ale pozitiv: široké, podobně v nář. dolnském Bart. Dial. 55) a malena (malina).

ě se odsouvá:

1. zpravidla v koncovce infinitivní *-ti*, ale měkčí i v *f*: nýst, chodit, volat, rozkazovat atd. bez výjimky;

2. ve tvaru si (= jsi) v některém spojení zvláštním, na př.: Hde's byl? (Kde jsi ...). Hde se's tu vzal? (jsi se ...). Ty's tomu dāl? (Ty jsi ...). Co si's udělāl? (... jsi sobě ...). Býl's tam? (Byl jsi ...). Hdy's k nám přišl? (Kdy jsi ...). Že's tam nebyl? (Že jsi ...).

Za to se zpravidla neodouvá ve tvarech: hidosi, kehoši, jakýhoši, jakési, jakýmusi, jakéčsi, kerési (kterýsi), kerýhoši atd., hdysi, hdesi, cosi atd., ve slově veliké nikdy.

ě se vysouvá:

1. ve slovech: pchať (píchati; pchám, pcháš, pchá atd.) a psat v odvozeninách jejich: pcháč (= bodlák), pcháti (= bodláci; též v nářečí lašském Bart. Dial. str. 105); ve složeninách *ě* někdy oživuje, jindy zase ne, promiscue vedle sebe bez rozdílu: vypchnout a vypíchnout, zapchnout a zapíchnout; v přičestí činném minulém pokaždě: pichl, pichla, pichlo, pichli — ale ve složeninách zase střídavě *ě* se buď vypouští buď ponechává: upchl, upichl; vypchl, vypichl; zapchl, zapichl atd. Podobně zaniká *ě* (ač nemusí) v indicativu praesentis psat; místo plných tvarů: píšu, píšeš atd., častěji se ořívají zkrácené: pšu, pšeš, pše, pšem(e), pšete, pšó. V imperativu piš anebo pši (napši, zapši). Též změny podřidny jsou všechny složeniny (de-psat, na-, vy-, na-, u-);

2. ve zkracovací příponě *ěš*, která se přičinuje a) k substantivům rodu ženského v *a*, jichž kmen se končí hláskou

ó nebo *u*: robsko (velká roba, též: neohrabaná, špatná), konsko, vojsko, kravsko, travsko; *ó*) k substantivům rodu středního kmenů v *-jat*: hřibjacko (t. j. hřibjat-(i)sko, ts = c), telacko, prasacko, děvčacko, kuřacko, hósacko, kotacko (jako dle Bart. Dialekt. na Zlínku str. 11 a Valašsku str. 150).

Sesouvá se *ě* ve tvarech praesentních slovesa *ít*; vedle pravidelných tvarův: *idu, ideš* atd. slyšeti stejně často tvary: *du, deš, de, deme, dete, dó*; imperat.: *di, děme, děte*.

o, ó.

Hláská *o* svou hojností pro nářečí hanácké význačná, charakteristická, i v tomto nářečí vyskytuje se hojněji než v řeči spisovné, buďto zůstavši jako původní, buďto se rozmohši chybnou analogií na úkor jiným.

Původní *o*, jež zní právě tak jako v řeči spisovné, majíc kvantitu krátkou, zachovalo se nezměněno (naproti mluvě spisovné, kdež vyskytuje se *ó* s kvantitou dlouhou a rozšiřuje se časem v *uo* — *ú*):

1. ve kmenech slov, zvláště dvojslabičných: noša (nůše), noška, koža, smola, kolek (malý kůl), lože, loj (ale hnůj), lóni; stromek, mostek, kostka;

2. v dativě plur. *a*) mužských kmenů na *o* vesměs, ať po tvrdých ať po měkkých souhláskách. Bylo-li původně toto *o* dlouhé, jak by mělo býti podle staré češtiny i dle nové řeči spisovné, skleslo časem na krátké *o*: hoľubom, zubom, zajicom, cizincem, hlídačom, hadom, obědom, medvědom, ořechom, nápojom, obyčejom, králěkom, apoštoľom, učiteľom, kráľom, pánom, kameňom, koňom, cepom, bratrom, komárom, truhlářom, netopěřom, kľasom, kusom, idášom, košom, kótom (koutům), hostom, věchtom, červom, chlívom, penězom, řetazom, nožom, pápežom; *b*) u neuter z pravidla u těch, která patří ke vzoru kuře: děvčatom, kuřatom, hoľóbjatom, hřibjatom, zvířatom, hrabjatom atd.; potom u těch, která jsou zakončena v nom. sing. ve *-cko* (vlastně *t(i)sko, -tsko, cko*): děckom, telackom, hřibjackom, hósackom atd., konečně po různu u nemnohých tvrdého zakončení: trďlom, hovadom, mračnom, kamnom a j.;

3. chybnou myslím analogií dostalo se i do locálu plur. *a*) zmíněných substantiv rodu mužského kolísavě vedle koncovek *-ách* neb *-ech*: o dráboch, hoľuboch, zajicoch, hlídačoch, hadoch, medvědoch, ořechoch, králěkoch, kľobókoch, komároch, kľmotroch, hospodářoch, hrnčířoch, po čertoch (vedle čertech), penězoch — tedy hlavně po hláskách *b, c, č, d, ě, ch, k, r, ř, z* — ale ne výhradně, neboť i jiné tvary vedle nich se vyskytují; *b*) u neuter již řídčeji: děvčatoch, telatoch, hřibjatoch, kotatoch, děckoch a j.;

4. toutéž chybnou analogií myslím dostalo se *o* do dativu plur. ženských kmenů na *a*, ne však obecně, nýbrž jen do některých slov: jaluvkom (jalovice), kravom, dveřom (vedle dveřám), otrapom; častěji ke jmenům vlastním, značícím v plur. celou rodinu: k Frgalom (nom. sg. Frgala), Brázdom, Bartochom, Jurom (n. sg. Jura = Jiří), Bóchalom (n. sg. Bóchařa) atd.;

5. konečně ve vocativě sg. feminin měkkého kmene patřících ke vzoru duše (venkonce ujalý se novotvary dle kmenů tvrdých rybo — dušo, Babušo (= Barboro), Ančo, Tonušo, kšico, Kačo (Kateřino), Fraňo (= Františko), Karušo (Karolino), Filušo (Filomeno), Maryšo, které se v živé řeči obmezují hlavně na jména křesťanů.

Původní *o* zachovalo se ve slově pahnozt (pazneht); *o* změnilo se v *u* ve slově stupka (stopka) jako v různosti pomoravském (Bart. Dial. 29), v *ú* ve slově: úsmé (osmý), jako v nářečí dolském (Bart. Dial. str. 56) a v lašském zkráceno (str. 100), dále pak v těchto domácích i cizích slovech: čečuvka, čučka (obě = čocka), fazuľa, chumáč, kmučáček, kurotva, řaštuvka, řutřija, řutřista, remunda, truce, trucevat, trumpétr, tunóř (tonouti, a ve všech složeninách: utunóř, zbuník (zbojník).

Naproti tomu nastoupilo *ú* místo *o* ve slovech hůra (páda nad světnicí) na rozeznanou od slova hora: dále (= dole i dolů); v nepřímých pádech slova půst: půstu, v půstě, půstem, půsty atd.

o se přisouvá ve slově: vichor, vichora atd., jako na Zlinsku (Bart. Dial. str. 11).

u, ú, ou, au.

u nepřehlasovalo se po měkkých hláskách v *ú*:

1. ve kmenech slov těchto: blut (srov. Hattal. Znakosl. 54), břuch, cucat, čuch, čuchat (slov. čuf), Jura, Jurka, juřék (jiřička pták), kluka, klučka, kludit, pokřud (= poklizení), košula, kožuch, kožušník, pampeluška, plut (spuere), pluju, pluješ atd. (plívám); podobné na Zlinsku (Bart. Dial. str. 7);

2. v dativě sg. mužských kmenů měkkých: ke křežu, nožu, ohňu, tistcu, mandelu, řetazu, zajicu, obyčeju, kamežu, kožu, věchtu atd.; v accusativě sg. feminin po měkkých souhláskách: čepicu, Anču, Karušu, Netáliju, košulu, kovárnu, ráfu, dužu, rážu, kužu, v rájmeně: ju; ve vocativě sg. mužských: gryca! kovárnu, pastěru, chaloha, tchořu, Jorefahu! atd.; v locale sg. masculin a neuter: na nožu, na křežu (řidčeji: noli, křeži); na požu, možu (řidčeji však nešli se vyskytují tvary přehlasované: na poli, moři);

3. v I. osobě sg. i po měkkých hláskách u všech těch sloves, která nepřibírají *-m*: chcu, vizu, seču, biju, piju, kuju, kupuju, ořu, pišu, řežu, stróžu, kážu, mažu atd.

ú nezměnilo se v *ou*, nýbrž v oblíbené *ó* a zachovalo se v této podobě nejen po tvrdých, nýbrž i po měkkých hláskách. Proto *ó* vystupuje hned za spisovné *í*, hned za *ou* neb *ú*.

Toto *ó* vyskytuje se za *í*:

1. ve kmenech slov, jsouc známkou původního *ú*, které se později rozšířilo v *au* neb *ou* a odtud znova skleslo v *ó*, (jak o tom svědčí už poznámka Blahoslavova v Gramatice jeho na str. 338: „Po česku klíče, mor. okolo Hulejna (týká se právě našeho nářečí) klouče, blíže k Strážnici kláče“); *códiť* (*códiť* studňu: čistiti vodu ve studni), *dóra*, *dóravé*; *klóč*, *klóčák*; *lóbati* (líbatí); *plóca* (plíce); *ščór* (štit, ale jen tvarem, nikoli významem; znamenát krtkonožku), *uklózati* (*uklózati* (uklízeti), *žóžel* i *zóžel* (žížela i hmyz nepěkný vůbec). Tak i zejména v různorečí hanáckém (Šemb. Dial. 47). Původní *ú* dosud slyšeti v různorečí hranickém: *klúček*, *po-klúzat*, v *zelú*, ve *staveňú*; *majú*, *volajú* (Bart. Dial. 81); *ou* v různorečí keleckém: *našou* *stodolou*, *řečou*, v *zelou*, *coudiť* atd. (Bart. Dial. 92);

2. v instrumentale sg. feminin měkkého zakončení a v locale sg. neuter zakončených v *-í*: *žáró*, *růžó*, *dušó*, *mlatevňó*, *zemjó*, *vůló*, *kostó*, *marastó*, *trpělivostó*; v *protó*, *zeló*, *vrbjó*, *znamenó* (ale v neutrech začíná také již přehláska v *í*); kde ve slovenštině dosud zachováno nepřehlášené *ou*: *našou* *dušou*, *pracou* atd. (Hattal. Zvuk. str. 53);

3. v III. osobě pl. u všech sloves měkkého kmene: *dělajó*, *volajó*, *mřó*, *nosijó*, *umějó*, *vijó* (vědí), *vizó* (vidí), *mosijó*, *možó*, *pečó*, *ořó*, *tešó*, *chlaščó*, *nehcó*, *kupujó*, *ležijó*, *sedijó* atd.

ó zastupuje venkoncez spisovné *ou*:

1. ve kmenech slov, na př.: *bóda*, *blódiť*, *vembłód*, *cófat*, *Cófat*, *cól*, *dlóho*, *dófat*, *dópě*, *fósa*, *hlópé*, *hołóbě*, *hóse*, *hóser*, *chomót*, *chróst*, *Jakóbek*, *kódel*, *kókol*, *kópat*, *kópel*, *kósek*, *kót*, *krópy*, *krótiť*, *lóka*, *móka*, *móčné*, *obróbíť*, *pót*, *póto*, *pród*, *pótec*, *róbat*, *róhač*, *skópé*, *sód*, *sóce* (soudce), *tróba*, *tróbíť*, *vróbíť*, *vróbek*;

2. v instrumentale sg. ženských kmenů tvrdých v *a*: *rybó*, *lókó*, *rukó*, *deskó* atd. i těch, která patříce ke vzoru *tykev*, chybnou analogií přešla vesměs ke vzoru *ryba*: *dratvó*, *dykvó*, *hóžvó*, *kurotvó*, *kotvó*, *krvjó*, *mrkvó* atd.; v instr. sg. osobních a ukazovacích zájmen: *mnó*, *tebó*, *sebó*, *tó* (za stblh. *q*, Gebauer. Hláskosloví 37);

3. v III. osobě pl. všech sloves tvrdého kmene: *nesó*, *vezó*, *květó*, *rostó*, *trnó*, *kładó*, *tunó* atd.;

4. v infinitivních kmenech II. třídy: klnót, minót, nahnót, padnót, truót, tunót, usnót atd.;

5. v příponách odvozovacích *ón, ór, ót* (za spisovné: *oun, our, out*): cahón, melón, Šalomón, tahón, kapón; kaňór (kanec s příhanou), kocór, pazór; mrzót, kohót, žhrót (žrout);

6. na počátku slov za spisovné *ú*: *ól, óhoř, ólehla*, *óterek, ótrata, óroda, neórodné, ózké* (ale v kompar. *uší* (= *uši*)).

ó se konečně vyskytuje jako staženina z *au* (v němž zaniklo *v*: *a(v)u*, to se proměnilo v *ou*, v nářečí v *ó* a zůstalo podnes) ve slovech: *póčina, pók* (pavučina, pavouk); *póz* (pauza, vlastně pauza nebo pauz Hatt. Zvuk. 74, § 70), jak opavština svědčí, majíc tvar *pauz* (Šemb. 60); z *au* povstalo *ó* ve slově: *róbčák* (Rauber, zbojník).

u změnilo se v *ó* ve slovech *žalódek, dróžka* (družička na svatbě) a *gróža* (kroužek), v *o* ve slovech: *holáň* (hulán, snad i prstonárodní etymologii, že by ve slově *hůl, hole* — obsažen byl smysl: *kopí, píka?*) a *moset*.

u mění se v *e* ve slově: *slech* jako ve valašském nářečí (Bart. Dial. 62); říká se: „ani *slechu* ani *dechu*.“ Naopak slyší se *u* místo *e* ve slovese: *kľupat* (ale též: *klepat*).

Naproti tomu *u* vyskytá se za *ou* ve slovech: *husle, huslař, kula* (koule), *hruda, brudka, hrudička, žlutnót*; za *ú* ve slovech: *kuň, dum*; za *o*: *úsmé* (osmý); zastupuje *ú* ve slově *lužica, lužička*, srv. slov. *lyžica* (Hatt. Zvuk. 57, § 52).

Konečně slyšeti *ď* za *ou* ve slově *šťárat* (šťourati) a *ů* za *ou* ve slovech: *lužá, lužovka* (louže, hnojávka).

Vysouvá se *u* ve skupině hláskové *kluz*: *kľzat se, kľzké, skľznót, ukľznót se* atd., ve slově *Agustýn, Agustýnek*.

Odsouvá se ve slově: *dom* (= *domů*).

y, ý.

y zní poněkud širše než *i* a rozoznati uchem rozdíl mezi *byli* a *bili*; rozdíl ten zvláště vyniká po hláске *l*, na př. ve slovech: *lyko* a *lík* (lék), *lysá* a *liša* (plamen), *lyska* a *liška*.

ý za *stara* měnilo se v *aj*, přehlásilo v *ej* a z tohoto *ej* prodloužilo se v *é* a to se docela pravidelně nyní vyskytuje místo *ý*:

1. ve kmenech slov: *pécha, pět, řel* (rýč), *sér, běbat, běl, skřeša, stréc, stréček, veša* (vřška), *Hostém, térať, vér, věšat, netopět, bék, sěkora, méto, répať, kěchať, létko, vyslěchať, zakrévať, rozkrévať, mlít se, zakrévať* atd., jako v podíleci nápadní na Moravě (Šemb. 39), v různorečí žvarcavskosvitavském

(Šemb. 42), a hanáckém (Šemb. 47). Srovnej Geb. Hláskosl. str. 114, P. 2;

2. v koncovkách přídavných jmen určitého zakončení s tvrdým východem, totiž: v nom. a instr. masc. a v instr. neuter v sing., v gen., dat., loc. a instr. plur.; (dobré člověk, dobrém člověkem, poslušném dítětem; dobrých lidí, dobrém lidem, o dobrých lidech, dobréma lidima); taktéž: kém, nekém, jedném, tém. Podobně ve Veteřově v nářečí dolském (Bart. Dial. 55);

3. v předponě *vé*: véklad, vémluva, vépověď, véstech, véfečnost, vésměch, vétah, véhra, véhrada, vérostek, vévoda, vépad atd.

y za *e* vyskytuje se ve slovech: rýž (rež), krýv (krvi); dýšč, (gen. dýšča), dýščéček (deštiček).

Místo spisovného *y* objevuje se *e* z příčiny fysiologické ve sklonbě slov, jejichž kmen zakončen hláskou *s* neb *z*, která jsouc měkká vyžaduje v nářečí našem této změny (viz i str. 420); proto v N. Ac. V. pl. slyšeti: ovse, čase, kose, koze, mise, ha-luze atd.

y seslilo se v *u* ve slově: žbrunda (brynda), jako na Zlinsku (Bart. Dial. 11).

Syntaktickým změněním objevuje se zdánlivě *y* místo *u* ve rčeních: po moravsky, po polsky, po pachoľsky, po psovsky, po přerovsky, pomaly (také v Krkonošsku, Geb. Hl. str. 78, § 89), po německy atd. Domnívám se, že tu není příčina fonetická, nýbrž syntaktická. Říkalo se stejným smyslem vedle sebe: moravsky, německy atd. a zase: po moravsku, po německu atd. a stejným smyslem splynuly i různé dvě vazby v jedinou; příkladův jiných je dosti: opravdu, na opravdu, do opravdy (jakoby se mluvilo: opravda), na-z-pamět, dozajista (z tvarů: dojista, zajisto), na pozděl atd. Naproti tomu mohlo by se arcí namítnouti, že v nářečích uherskoslovenských (Bart. Dial. 34) *u* seslabuje se v *y*, jakoli není tam žádné příčiny syntaktické: od hlady, z mlady, z doľy, z daleky, z blizky; a ve valašském: od maľy, zdoly, znovy, zdomy, pozadky, po tichy (Bart. Dial. 62).

y za *é* (m. *s*) objevuje se v genit. pl. slova dřva (= dříví), gen. dřýv.

III. Spodobování souhlásek.

k se často spodobuje v *g*:

1. *k* předložka před samohláskami a některými souhláskami (na př. *m*, *z*) zní jako *g* a osoby pravopisu neznalé také tak píší: *g* asentu, *g* městu, *g* mětu, *g* zámku, *g* Zavadiľom, *g* oltáľu, *g* Olehľékom atd.;

2. v některých slovech: glé (kliš), gľocek (klacek), grécar, gronyga, gronygář, guráž (courage), legraca (recreatio), gróža, gróžka (kroužek) a j.

n spodobuje se v *m* před *b* a *ě*: pámbu, pámbiček, pamva (pánev).

s spodobuje se v *z* velmi často. Hlavní případy jsou tyto:

1. ve slově: zme (jsme);

2. v předložce *s* neb *se* (ať se pojí s accusativem neb instrumentalem), na př.: šil z Ančó, ze mstó, z opikém Janem, byli zme z békem na trhu; bylo ich ze sto (= asi sto), ze sedn set. Jen před zájmeny osobními s *n* začínajícími vrací se k původnímu znění *s*: s ěó, s ním, s nama, s něma atd., právě jako ve slovenštině, o čem srovnej Hatt. Zvuk. str. 25, § 23, 2. K tomu již ukazuje Blahoslav jako ke slovácismu a moravismu ve své Gramatice na str. 147—148, řka: „Slováci a někteří Moravci škodnou zplétež v těch literách *z*, *s* činí, říkajíce i písice: z Janem, z Pavlem, z domem, ze psem, z oštipem, z otcem.“ Podobně děje se na Zlínsku (Bart. Dial. str. 12);

3. v předponě *s* neb *se*, na př.: zběhnót, zbirat, zebrať, zečíst, zedrat, zedřít, zehnót se, zelhat, zemlet, zepjat, zepsat, zeschnót, zeskočit, zestavit, zeslat, zešlo se mi, zešvagřeně, ztmělo se, zeznámit se, zežat, zežrat, zhlídnót, zhuk (shluk, křik), zhodit, zhořet, zhnit, zhrnót atd. (Bart. Dial. 13).

dch spodobuje se v *tk* ve slově: zatknót se (zadchnouti se = zalknouti se), až by se býť zatkl (až by se zadusil).

Spodobením se také vyslovuje: k-fám, t-fāj, dyk-fa (tykev), dykfové, bukfa, bukfica, břitfa, bliskfa, mrk-fa atd., jako na Podluží v různoročím pomoravském (Bart. Dial. 30).

IV. Souhlásky.

l.

Že hláska *l* v nářečí dolnobečevském je dvojí: tvrdá (*l*) a měkká (*ḷ*), shora již bylo pověděno.

ḷ mění se v *r* ve slovech: krč (vlastně: klč = pařez), krčovat (vyklučiti), jako na Zlínsku (Bart. Dial. 14) a korovrátek, korovrátkář, jako na Valašsku (Bart. Dial. 63); v *n* ve slově: Lidmina (Ludmila).

l mění se v *m* ve slově: ba šmaka! když se někdo díví něčemu neočekávanému, nechtěje uvěřiti (= křho šlaka!); ve slově: vem blód (velbloud).

Konečné *ḷ* v přičestí činném minulém nikdy se neod-souvá, majíc moc polovičné samohlásky: nesl, vedl, vezl, mohl, jedl, pekl, trhl, spadl, lehl, popadl, chytl, shlhl atd.

Za to se vysouvá v některých skupeninách: řemesník, řemesnické; masnica, masnička (máselnice), šupka (slupka) jako na Zlinsku (Bart. Dial. 16); minář (= mlynář), minářské (chasník), ale mlénica, mlén, mlénské; odtud i vlastní jméno Minařek; zhuk (= shluk, hluk); esi za esli = jestliže; ve slově jabko, ale objevuje se v gen. pl.: jablek.

T a l se přisouvá v několika slovech: brabřec (gen. brabca atd., brabčí); brabřenec (mravenec; zůstává ve všech pádech), brabřenčišče, brabřenčí: dlábit (dáviti, rdousiti) jako na Valašsku, Bart. Dial. 65).

r, ř.

r neměkčí se v *ř* v některých případech před původním *a* a *e*: starec; bereš, bere, ber, berte; mudrc; dále ve slovech: krida (křída), kridovat, redekva, dvírka; v koncovce *-řský* přídavných jmen odvozených od vlastních jmen místních: bochorské (od Bochoř),orské (ale vedle toho též *ř*, odtud plur. buď: bochorščí nebo bochořčí [rš = ř]).

Zato měkčí se *r* v *ř* ve slovech: modřat se, prověřat (jako na Zlinsku, Bart. Dial. 14), netopěř.

ř mění se v *r* ve slově: uderýt (uderiti), jako na Zlinsku (Bart. Dial. 14).

Jakýmsi přesmykem objevuje se *ř* za *z* ve slově: řěček (= zitrtek, zejtrtek), až do řěčka.

Velmi zhusta bývá původní *r* v nářečí tomto vystřídáno příbuznou hláskou *l* a to zvláště ve slovech cizích na počátku, uprostřed i na konci slov: legraca (recreatio), légruta, legrutýrka, léstro (registrum), léstřek (rejstřík); kylisar (kyrysník), malkrabina (= markrabina, totiž role), pliskěř (též na Zlinsku, Bart. Dial. 14) = pryskýř (srovnej slov. plusgier nebo plusgýr, Hatt. Zvuk. 14): špenzl (Spenzer), hbeľ nebo žbeľ = džber. S tím dobře lze srovnati i z různorečí domazlického: lichtář, falář, levir, léjstřík (Šemb. 17) a z českého podřečí východního (Šemb. 26).

r mění se v *l* v cizích slovech (německých) ve skupině *dl*: odláb (Urlaub), odlábník (beurlaubt), Kódl (= Karel, Karl, Kórl t. j. 3. pší pluk moravský arciknížete Karla); také v domácím slově: škadľóp, škadľópek (škráloup).

r mění se u v slově sakva, sakvalint, sakvalenská a ve mnohých jiných odvozeninách místo sakra, protože toto jako klení pokládá se za hřích. Změněno tedy *r* u v, jakoby se tím i smysl zmínil, a slovo posvátné nebě se nadarmo. Další odvozeniny tímto způsobené jsou: sakulind, sakulinské, sakulajda atd. (= safraport).

r mění se v *u* ve slově dudľat místo drdľat jako na Zlinsku (Bart. Dial. 14).

ř mění se v *š* snad spodobením k následujícímu *š* ve slově: přěšera, přěšerné (přišera) a v *ž* ve slově žédlo [a] žihadlo; b) žídlo = žřídlo, Hatt. Zvuk. str. 96, § 87, 2].

ř přisouvá se ve slově kréčír jako na Zlinsku (Bart. Dial. 16) nepochybně chybnou analogií (dle slov znamenajících řemeslníka: hrnčír, šléřír atd.; deminutivum: Kréčírěk (Krejčířík, vl. jm.); *r* se přisouvá ve slově prostraňky (postranky).

n, ň.

n měkkí se před původním *b* v *ň* (jako ve slovenštině Hatt. Zvuk. str. 94, § 85 a na Zlinsku, Bart. Dial. 14): deň, hřebeň, jaseň (jasan), ječmeň, jeleň, kameň, kmeň, kořeň, křemeň, lupeň, plameň, prameň, prsteň, rožeň (ale zdobnělina: roženec), řemeň, tédeň (poledně, odpoledňa, dopoledňa).

Ještě v jiných koncovkách měkkí se v *ň*:

1. v koncovce -*ďň* za *dn*: Habáň (vl. jm.), hrtáň, hucáň (přezdívkou říká se nepěknému klobouku, patrně od něm. Hut), Jozefáň (přezd.), zrzáň. Snad i v koncovce *oň* místo *own*? zgrbloň (skrblík), bebloň (koktavý);

2. v koncovce *ňa* místo *na*: kovárňa, studňa, kůlna, sládovňa, parýlna, laterňa, mlátevňa, myslivňa, pastérňa, továrňa, pazderňa, prachárňa, učírňa atd., jako ve staré češtině, Geb. Mluvn. § 74, 3.

Dále měkkí se *n* v *ň*:

1. před *a* sloves V. třídy: leňat (pouštět chlupy), zeľeňat se, červeňat se, černat se, začerňat, začerveňat atd. jako na Zlinsku (Bart. Dial. 14);

2. ve slově haňba, neznahaňba (kdo nezná hanby, nestyda) jako v nářečí lašském (Šemb. 54).

Naproti tomu *ň* tvrdne v *ne*, jsouc předponou zájmen a příslovcí zájmených: něhdo, něco, něhde, něhdy, nějak, nekolikeré, nekolikrát atd., jako na Zlinsku (Bart. Dial. 14) a v různorečí starojickém (tam. 87).

n mění se v *l* v několika slovech: lebo, aľebo (nebo), zůstavši ze stč. (Geb. Hl. str. 96, § 104); milistrant, milistrovat (ministrant); lumero (numero) jako v lašském nářečí (Bart. Dial. 109).

nn u výslovnosti zaniká, zaznívá pouhé *n*: kamené (kamenný), nádeník (nádenník) atd.

n před *b* a v spodobuje se v *m* ve slovech: pámbu, pámbiček, Štemberk, Šumberk, pamva (vedle panva = pánev); potom ve slovech: kumšt, kumštovné, kumštér (Kunst, künstler, Künstler).

n se přisouvá ke tvarům slovesa jíti právem i neprávem (vysvětlení viz v Geb. Mluvn. § 32, 7 b). Krom infinitivu objevuje se *n* ve všech složeninách slovesa jíti: přijít, obejit, rozejít (též tvary bez *j* se slyší: přijít, obeit, rozejít atd.). Jinak ve všech osobách indicativu a imperativu praes.: dondu, nandendu, nandu, obendnu, pondnu, přendnu, přindnu, rozenděme se, undu, vendu, vyndnu, zandnu, zendu se. Podobně mluví se v nářečí novohradském na Slovensku: vyndú, dondú, vynšli (Šemb. Dial. 76).

n vsuto do slova handrlák (= hadrník), ač ve slově hadra se nepřisouvá; kvančet (opovrhlivě o lidech: kvičeti), jako v lašském nářečí (Bart. Dial. 110).

d, ḍ.

d měkčí se v *ḍ* v těchto příslovích: hned, napřed, pořád; odkud, pokud, dokud, potud, dotud, pokavád, dokavád, posavád, odtamtád, ocavád (odsavád), dosavád — jako v různorečí domažlickém: potad, dotad, dosid, posid (Šemb. Dial. 16); potom v substantivech tvořených příponou *och*: mlaďoch (ale naproti tomu staroch), smraďoch, prďoch atd. jako na Zlinsku (Bart. Dial. 15).

Naproti tomu neměkne *d* v *ḍ* ve slovech: čarodeník, čarodenica jako na Zlinsku (Bart. Dial. 15).

d se vysouvá ve skupeninách:

1. *zdn*: prázné, práznota, vyprázniť, prázniny;
2. *zdu*: zvihnót, uzviht, vyzviht atd.;
3. ve skupenině *dc* splyvá v *c*: cera, sóce (soudce), srce; v *dě* v *č*: svěčit, vysvěcení.

ds spodobuje se v *ts* a mísí se v *c* ve slovech: ocavád, ocud, pocedník (nikdy se neslyší: podsedník); snad i poce (nesklonné: kůň poce — o koni po levici do vozu zapřaženém, snad pod se? ač tu namítá se i druhá pravdě podobnější možnost, že to jest neobyčejná zkrácenina místo: po ruce, kůň po ruce, proto že z levé strany — jdouce při voze — řídíme koně a tudíž levý kůň skutečně jest nám po ruce t. j. hned u ruky; svědčil by tomu i název náruční kůň (o koni na pravé ruce, na ruce) a pocovní kůň (po levici zapřažený); dále v číslovkách: dvacet, třicet, čtyřcet.

dš spodobuje se v *ts* a mísí se v *č*: rači (radši); slači (sladši); pruči (prudši, obyčejně pručěši = prudčejši); hlači; řiči (řidši); odtud i felčar, z německého Feldscherer.

dch spodobuje se v *tk* ve slově: zatkl se (= zadchl se = přestal dýchat, udýchal se tak, že nemohl už dýchat).

dj rozlišuje se v druhém stupni měkkosti v *z* ve slovese vizu (vizeš, vize, vizeme, vizete, vizó, viza); a pouhé *d* ve slově: střizbé (střídmy, střizlivý), srv. se stč. střiezvy.

t, t.

Původní *stj* proměnilo se jako ve stč. v šč: šťastné, puštěné, pošcat (pouštět), náščeva (návštěva), nešťestí atd.

t měkne v *t*:

1. u substantiv ženských zakončených v *t*: chuť, masť, slasť, zlost, kost, host, past, blópost, mrzutost atd.;

2. v infinitivní koncovce venkoncem: byť, dať, chodit, volat, kupovat, umět, znat atd., jako v různoreči alenkovském (Bart. Dial. 35), blatnickém (Bart. 36), strážském (37), lipovském (38), súchovském (39), březovském (44) a valašském vůbec.

t nemění se v *c* ve slově tihla, tihlička (cihla; kterážto tvar okolo Evančie obvyklý zpomíná již Blahoslav ve své Gramatice na str. 274, uváděje kromě toho ještě slova: těsta = cesta, tisař = císař, dosud v lašském nářečí [Bart. Dial. 107], všemohoutí = všemohoucí). Tihla mluví se též v různoreči dolském na jv. od Brna (Šemb. 45), na Zlinsku (Bart. Dial. 15), v nářečí lašském (tam. 107), a tēhla, tehla na Slovenštině (Šemb. 64).

t nemění se v *č* ve slově tihý (čehý) vedle čihý a hý.

t ztvrdlo v *t* ve slově: štárat (štourati).

tu se přisouvá, snad etymologií prstonárodní (cesta) do slova: proceství (processí).

t nevsovává se do slova: masné (mastný).

t sesouvá se ve slově: kadlec (tkadlec), Kadlčák (vl. jm.).

t vysouvá se ve skupeninách:

1. *ctn*: cnost, cnostné;

2. *kt*: keré (který), kerak, kerési, keraké;

3. *stn*, *stk*, *stl*: šťastné, treska (troubel, trestka, od slova trest), přehršlí (hrst), zaměsnať, směsnať, zaměsnané (zaměstnati). Podobně vysouvá a odsouvá se *t* na Zlinsku (Bart. Dial. 17) a v různoreči krkonošském ve slovech: šťastnej, zlášni, mršnej, radost, dos, veselost (Šemb. Dial. 31);

4. *kšt*, ve slově: kšica, kšicaté (kšice).

st odsuto ve slově: je (jest, kterážto forma se neslyší nikdy).

t zní jako *d* ve slovech: Deofil (= Theofil), delegraf (jako na Zlinsku, Bart. 15), delegrafista, dlapa, dřapnót (jako na Valašsku, Bart. Dial. 64), adestaci, dykva (tykev), dykvová.

t objevuje se jako *j* ve slově: svajba (svatba), jako v nářečí dolském (Bart. Dial. 52) a různoreči hranickém (tam. 81).

t mění se snad spodobením k následující hláске v *p* ve slově: pipec (típec, Hatt. Zvuk. 85, 2) jako na Zlinsku (Bart.

Dial. 15) a ve skupině *tl*: pleskať, pleskot a ve všech složeninách.

t změněno v *k* ve slovech: škrkať, škrknóť, škrknutí (škrtatí), skřeňka (střenka); semtam i slýchati klusté vedle tlusté.

ts mísí se v *c* ve zhrubělinách: děcko (dět-sko, původně: dět-i-sko), telacko, koťacko, prasacko, hřibjacko, hósacko atd.

b.

b neodsulo se ze skupeniny *bn* ve slovese zgebnóť (smyslem opovrhlivým tolik co: zhynouti, zdechnouti) = žádanému tvaru spisovnému hyb-nú-ti a takto jej dotvrzuje.

b se přisouvá ve slovech: breptať (reptatí), breptaľa (kdo stále reptá), breptavé.

b mění se v *g* ve slově: grumle, plur. tantum (= drnkačka) jako na Zlinsku (Bart. Dial. 13).

p.

p se vysouvá ve skupenině: *ptv* ve slově: kurotva (koptev); odsouvá se ve slově: štros (značíc i pštrosa i zvl. druh holubí) jako na Zlinsku (Bart. Dial. 16).

Za to se přisouvá slabika *pi* před slovo škvor: piškvor (= škvor); či to snad je týž přitvorek, který ve slově: pi-tvora, pi-tvořiti se?

p mění se v *b* ve slově: babrať (umazati zvl. blátem), jako na Zlinsku (Bart. 13).

p mění se v *f* ve slovech: fták, ftáčí, ftáčnik atd., figle (plurale tantum) masc. = úskoky, klam a mam, jako ve slovenštině místo pikle (Hatt. Zvuk. str. 82, § 76) a na Zlinsku (Bart. Dial. 13).

p mění se v *k* ve slově křikopa, patrně assimilací k následujícím *k* (kopa).

m.

Místo původního *m* vyskytá se několikráte *b* nepochybně pro výslovnost relativně pohodlnější ve slovech: brablenec, brablenčí (jako v českém podřečí východním: brabenec, Šemb. 25), kotrbeleec (ač nesouvisí-li se slovem kotrba, ve smyslu potupném: hlava, anebo s lašským slovem: kobrtat, kdež by potom byl přesmyk), bramor, bramorové (vedle: mramor a marmor); darebné (jako na Zlinsku, Bart. Dial. 13).

m se proměnilo v *n* v číslovkách: sedn, osn; ve tvarech: sednást, osnást, buďto se vysulo *m* anebo bylo tu dvojí *nn*,

jež ve výslovnosti zní arci jako jednoduché *n* (viz hlásku *n*); dále ve slovech: pasno (vedle pasmo) sněd, (smědý); veznu, vezneš atd., vezni, vezněm(e), vezněte, vezna jako na Zlinsku (Bart. Dial. 13) a na Slovensku (Hatt. Zvuk. 95); srovnej s tím i z nářečí domažlického: veznu, ven, zankni, sednnásob (Šemb. 17), z českého podřečí východního: sednácť, osnácť (Šemb. 26), jakož i na Hané (Šemb. 53).

v.

v změněno v *b* ve slovech: brablec, brabčf, brabčisko brabčinec (v podřečí českém východním: brabec Šemb.) obříslo (povříslo); brstva (vrstva), brstevník; břešk břeščet (vrískati, v českém podřečí východním: břískati a břeštět, Šemb. 21), břeščák: glubať (klovati), klebeta, klebetať, klebetnica, klebetné; háb, háby; dřábit: skyba, skybka, skybečka (srv. i v různorečí krkonošském, Šemb. 30); šabla, šablička, šablisko (srv. i nářečí zlínské v Bart. Dial. 13).

v změněno v *l* ve slově: sloboda, slobodné, osloboďť, jako v různorečí domažlickém (Šem. 17).

v mění se v *n* ve slovech: závdanek, přédanek, jako na Zlinsku (Bart. Dial. 13).

v mění se v *g* (snad též assimilací) ve slově: giglat, gíglotat (viklati).

v mění se v *j* ve slovech opěťovacích, jichž kořen jest ukončen hláskou *i*, *u*, *e* neb *y*: bijávat, pijávat, kujávat (kováti), pljávat (pliváti), kryjávat, myjávat, ryjávat (zarévati), sejávat; rovněž ve slovech: pijovár (pivovar) a pluják m. (plivák).

v mění se v *f* ve slovech: fása, fósáč, fósatě (rou-); cófati, Cófati jako na Zlinsku (Bart. Dial. 12).

v se odsonvává:

1. uprostřed dvou samohlásek ve skupenině *ao* neb *eo* v *ao* neb *eo*, v iterativech odvozených od sloves: zdraviti, praviti a navštíviti: pozdraovat, uzdraovat, vypraovat, naščeovat; přičestí činné minulé: uzdraováť, připraováť, vypraováť, naščeováť atd. a ve všech ostatních složeninách: na-, pře-, za-; srovnej s tím v řečtině: *δωδαια*, v latině: sub dio, perii, seorsum, seu, neu (Pott, Etymologische Forschungen I, 124);

2. ze skupeniny *sl*: slict (svléci), vyslict, zeslict, zeslict; slak (svlaček); snad i ve vlastním jm. Sláčák?

3. ze skupeniny *bl*: oblačet, oblict (obléci, oblěkati);

4. " " vstv: králostfi, sócostfi;

5. " " vř: šak (vřak);

6. " " vřf: náščeva, náščivit, náščeovat;

7. " " vz: zdory, zdorovitě, zdorovat; ná-

zdory, zhůru, zdech, zdychať, zbóřit, zkázat, zkazovat, zvěšó (vzvýší) atd.;

8. ze skupeniny *zvl*: zlášč, obzjášč;

9. z koncovky genit. plur. substantiv a v nom. sing. přisvojovacího jména přídavného: hadů, dubů, chlápů, kostelů, kréčírů atd.; Brázdů (= Brázdův) pacholek, Vypleléků kuň atd.;

10. z násloví: osa (vosa), oje (neutr. = voj u vozu).

vš se odsouvá ve slovech: dycky, dyť (vždyť).

Přisouvá se slabika *-vá* k některým dvojslabičným předložkám: kroměvá, skrzevá, stranivá, podleová, vedleová, protivá, bléževá, mimová, koleová; potom k příslovcím: tehlová, jindová.

f.

Že spodobou ve výslovnosti zaznívá *f* velmi často místo *v*, bylo zmíněno již shora (na př.: kafka, fčela, králostfi, cisařstfi, k fám atd.), jako na Zlinsku (Bart. Dial. 12).

g, h.

g se slýchá (jako na Zlinsku) dosti zhusta ještě původní, zachovávali se v některých slovech; častěji ovšem spodobením zaznívá místo *k*, jak už podotčeno náhoře. Vyskytuje se hlavně v těchto slovech:

baga (nejspodnější vrstva tabáku v dýmce po kouření močkon prosáklá); gabať, pogabovat (lehounce se dotýkati); gajdy, gajdat, gajdoš, rozgajdané (rozladěný, nepořádný, rozcuhaný); gamba (= huba, opovrhlivě); gamašle; garazda (překážka), gatě (= kalhoty); gavať (velký kus, g. chleba); gec, gec (zvuk křástelův); gecnót (drenouti, šlouchnouti); giglat, giglotat, rozgiglané (viklati); glajdat, naglajdat [do tekutiny (mléka, polévky) mnoho nadrobiti něčeho]; glajdanica; glé (gen. gleja, klich), glejit (kližiti) a složeniny: za-, na-; glgat (deglutire); glocek (klacek); glvat (klovati), glvanec (rána zobákem); glubat, pro-, na-, vy- (též: klovati); gořala (též opilec), gořalka; gramla (kramle; neohrabaná, nemotorná ruka), gramloň (nešika), gramlavé, gramláň; granec (Kranz, na kamnech; snad upomíná i na slovo: hrana); grécar; zgrěnat (všetečně sháněti, shledávati); gric (přezdívká); gronyga, gronygář; gróža, gróžka (= kroužek); grňa, grňka (nůž bez střenky); grumle (drnkačka); gryndy (sliny tekoucí dítěti z úst), pogrymlané, ugryndané; gryndáček; guráž (courage), gurážné; cigán, cigánit; cingat, za-, vy-, cingot; džgat (cpáti), džigat, džignót (bodnouti); čagan, čaganka; fagan, faganě (děcko);

figle; frngat (rozfrčeti něco, házet na př. kamenem z praku tak silně, že frčí čili frně; patrně jest ono sloveso k tomuto factitivum); Frgaľa (jm. vlastní); legraca, légruta, legrutýrka; mizga (mízha, slovensky miazga Hatt. Zvuk str. 99, § 90); pargan (parkán); ščágat (vodu dlaní odrážeti neb zachytiti a jí na někoho stříkati), vy-, na-; tragač (trakač); zingnót (uhoditi); zgarby; žingľa (velká jehla, kterou se navlékají silné niti atd.). Hláska *g* hojna i v nářečí zlínském (Bart. Dial. 6).

Povšimnutí zasluhuje řidká záměna opačná, že se totiž *g* mění v *k*, která se vyskytuje pouze ve slovech cizích podobených — jak vědomo — změnám nejčastějším a největším: *kaľu*, *kaľupovať* (Galopp, galoppieren), *kor* neb *kór* (gar), *kfer* (Gewehr).

g se konečně mění v *d* v řeckém slově evandělijam, evandělita (důsledně dle slova anděl — *ἄγγελος*) z *εὐαγγέλιον*.

h.

h v celém indicativu, imperativu i přechodníku přit. slovesa mohu, moci chybí analogií mění se v *ž* (chybně se dostalo do 1. os. sg. a 3. pl. místo *h*, a do imperativu místo *z*): *možu*, *možó*; imper.: *po-mož*, *-možme*, *-možte*; přechodník: *moja*.

zg, *zh* změněno v *žď*: *rožďí* (roští).

h se odsouvá ze skupeniny *hv*: *vězda*, *vězdička*, *vězdnatě*; *koróvička* (korouhvička); *pámbu* (ale *gupa* náboha); též ze slova *rožnót* (z tvaru *roz-ž(e)hnót* povstal *rozžhnót* a konečně *rožnót* (místo *assimilovaného rožnót*), jako na Zlínsku (Bart. 17).

Za to však zůstává ve skupenině *hř*: *hřmět*, *hřích*, *hřbě* atd.

h se přisouvá ke slovům a slabikám, které začínají samohláskou:

1. v *ha*: *hapatyka*, *hapatykář*, *harmara*, *Haňa* (= Anna, s příděchem nevole, jakoby přezdívkou);

2. v *ho* a *hu*: *hovado* (t. j. ovád, Viehbremse), *Hoľomóc*; *hulica*, *hulička* (též v nářečí dolském, Bart. Dial. 56);

3. v *he* patrně na zamezení hiatu (jako ve stě.); *Danihel*, *izraheľské*, *španiheľ*, *španiheľka* (rákoska), *španiheľsko*; *Gabriheľ*;

4. do skupeniny *žr* ve slovech: *žhrat* (žráti, též na Valašsku, Bart. 65), *žhrót* (žrout); *ožhrat se*, *ožhraľa* (masc.), *ožhraľé* (opiti se, opilec, opilý); *nažhrat se* a v ostatních složeninách slovesa *žhrat*; *rozežhrané* (rozpustilý, nezbedný), *rozežhranec*.

Nepřisouvá se *h* ke slovu: *možďíř*.

h objevuje se za *dž* ve slově: *hbeľ* (džber).

h mění se u *v* ve slovech: levké (zní arci: lefké), levčí, levóčké, levónké (jako na Domažlicku, Šemb. 17).

k.

k mění se v *č* chybou analogií (dle většiny tvarů v indicativě: pečeš, peče atd.) v imperativě sloves I. třídy vzoru 4. (péci): peč, pečme, pečte; tluč, uteč, doseč (dosekni), přivleč atd.

sk mění se v *šč* všude tam, kde *c* mění se v *č*: nebeščí, vytiščené (vytisknutý), břeščet; Moščensčí; Malenovščí; a podobně *čk* tamtéž mění se v *čč* v adjectivech utvořených od místních jmen v nom. pl. masc., ale dvojité *čč* = u výslovnosti jednoduchému *č*: Bystřičí, Lověšiči, Dobříčiči atd.

kt původně změnilo se v *gd* ve slově *kto* a pak ovšem podobnou záměnou, kterou *g* se znenáhla změnilo v *h*, proměnilo se i v tomto slově v *h* a trvá tam neprávem podnes; proto se mluví u nás: hdo, hde, hdy, nihde, nihdá; nehdo, nehdy, nehde (ně-), jakož i v hanáčině (Šemb. 48), v různoročí hornotrenčanském (Šemb. 70) a keleckém (Bart. Dial. 92).*)

kt v cizích slovech arci se změnilo v *cht*: ochtáb, dochtor, rechtor, dyrechtor, inšpechtor, kruchta, prachtyka, prachtykant, prachtykovať, prachtycirovať, kontracht, trachtovať, trachta (hostina); žoch (Sack) astrožoch (Strohsack); Vichtor, Vichtorin (Viktor). Ale i v některých slovech domácího původu táž změna nastupuje: klechtať (míchati vařečkou), klechtačka, schłopiť, schlop, lechtať, lechtivé; Polách (Polák, odtud deminutivum Polášek, vl. jm.), střich, (g. a, kravský cecek); vařecha (odtud i zdrobnělina: vařeška). Srovnej i v různoročí krkonošském: lochtuše, prachtikant, vochatulář (Šemb. 31) a dolnotrenčanském: chto, chtorý, dochtor (Šemb. 69); podobně ve zlínském (Bart. Dial. 16).

k mění se v *č* ve skupenině *kr* v cizím slově (jakož slova cizí vůbec valně se proměňují): břišťal (= křišťál).

k mění se u *v* ve slově *vdákať* (kdákatí).

*) Dle toho oprav hlavní tiskové chyby v mé rozpravě Časování sloves v nářečí dolnobečevském (Listy filolog. XII. 1885) na str. 252 pod čarou a čti místo: kdes, kdys, kde všude *h* a na str. 253 v Pozn. 3. místo kde — hde; tamtéž oprav na str. 245 stojíme, stojíte, stojí v stójíme, stójíte, stójijó. Též do rozpravy: Tvaroslovi dolnobečevské (Listy filolog. XIV. 1887) vloudily se některé hrubé chyby tiskové: místo plótné čti plóteé (2. řád. zdola na str. 265), místo číslo nemožné čti množné (2. ř. zdola na str. 267) a místo očama, ušama čti očima, ušima (3. řád. shora na str. 270).

Že se *k* mění v *g* proti spisovné mluvě velmi často (zgrblík, zgrbloň (skrblík), grécar atd.) o tom srovnej str. 435 a 436, kde je řeč o hlásce *g*.

k se odsouvá ve skupině *kď* ve slovech: dyby, dyž, dyňa a na konci slova toli (tolik).

k se přisouvá:

1. v cizím slově: kšilt (Schild, štítek u čepice);

2. *k*, jakož i sesílené *-ka*, *-ké* přisouvá se k některým zájmenům a příslovcím místním a časovým, někdy dokonce se i zdvojuje v *-kak*, *-kék*: hdesik, cosik (odtud v řeči dětské i cosičko a cosínko = mlsky, pamlsěk; matka přišedši s trhu a přinesši dítěti mlsky, řekne dítěti: přinesla sem ti cosínko!) koliksik (= několik), přecék (přece), tadyk; zaské, zaské (zase); henka (tamble); semka, včilka (teď, právě), dneska; henké, dneské, semké, včilké; zaskék, henkék, včilké; henkak, dneskak. (S tím srovnej i příponu *-ka* u přísloví v různorečí horském na Brněnsku: včilka, semka, mocka, domka, venka, Šemb. 43).

ch.

ch mění se v *š* ve slovech: mišat (míchat) a ve všech odvozeninách: namišat, po-, za-, roz- atd., mišané, mišanina (směska), mišanica (směsice; srv. slc. miešat Hatt. Zvuk. 103, 3); pošva (pochev); škrobák (chrobák = vůbec brouk).

ch mění se v *k* ve slovech:

1. domácích: křapět, křaplavé, křapák (druh ořechů, též o chřapícím hrnci), křásteľ (chřástal), skovat (schovati), vypláknout — a ve všech odvozeninách jejich (jako na Zlinsku, Bart. Dial. 16) a zvláště ve skupenině *chv*: kvífa, kvílka, pokválit (vedle pochválit); skválně, naskváľ (schvalně), jako v Nové vsi břeclavské (Bart. Dial. 30);

2. cizích: karachter, kolera.

z.

z vsouvá se do slova chebďi ve tvaru u nás obvyklém chebzí (collectivum) a chebz, chebzu (bez), ale *ď* z něho vypadá dle slováckého tvaru chabzda (Geb. Hláskosl. str. 119, § 121).

z nejprve připodobnivši se k hlásce následující, u výslovnosti úplně zaniká v předponě *roz* před sykavkami *s*, *š*, *z*, *ž* a *uz*: rosocha, rostonat se, rostříhnout, rosudek, rosypat; roščípat, roškrabat, rošlapnout, rošafné; rozlobené, rožit, rožihat, rožaté (rozžehnutý), rosteklené (zvz-). *zs* spodobilo se v *ss* a to se u nás vyslovuje *s*; podobně *zš* připo-

dobilo se v $\check{s}\check{s} = \check{s}\check{s} = \check{s}$; zz vysloví se u nás z ; $z\check{s}$ spodobilo se v $\check{z}\check{z}$ a to se vysloví jako $\check{z}$; zuz znělo *sus* spodobením, *v* se v takové skupenině vypouští, zbude zase *ss*, tudíž se vysloví *s*).

z mění se v $\check{z}$:

1. ve slovech: $\check{z}\check{a}\check{r}$ neb $\check{z}\check{a}\check{r}\check{a}$ (jako na Valašsku, Bart. Dial. 64), $\check{z}\check{a}\check{r}\check{i}$ ($\check{z}\check{a}\check{r}\check{i}$, obě vedle sebe, ale lidé starší říkají $\check{z}$, nejspíš z analogie ke slovu $\check{z}\check{a}\check{r}\check{a}$); $\check{z}\check{i}\check{z}\check{e}\check{n}$ (ale $\check{z}\check{i}\check{z}\check{n}\check{i}\check{v}\check{e}$); chybnou analogií ve tvarech: *pomož*, *pomožme*, *pomožte* (jak už shora zmíněno při hlásce *h*);

2. v přičestí trpném u sloves I. a IV. třídy: *vežené*, *dovežené*, *na-* atd., *vožené*, *zkažené*, *nakažené*, *podhróžené* (*po-* *hrouzený*).

s.

sč změnilo se v *šč* vesměs: *tiščené*, *ščestí*, *ščasné*, z *Hradišča*, *píščet*, *píščelka*, *klišče*, *chlašče* (*chlastá*), *Moščenica*, *ščep*, *ščepovat*, *ščerit* se (*štířiti* se), *ščerička* (*jablko* i *jabloň*) atd. Podobně *sc* (původně *śc*) změnilo se v *šč*: *Moščensčci*, *prerovščci* (*moščenský* atd.).

s mění se v *š* nejčastěji ve skupenině *sk*, ale také v jiných (*sp*, *sv* v *šp*, *šv*):

1. ve slovech domácích: *škára* (*skora*), *škařupa*, *škařópka* (*skořápka*), *škraľóp*, *škraľupina*, *škrancet*, *škrancák* (*vřeštoun*), *škrček* (= *skrčený zakrsálek*, *trpaslík*), *škraň* (*skrání*), *škvrna*, *poškvrna*, *poškvrnit*; *šmytec* (*smyčec*), *špiža*, *špižirňa*, *šršen* (*srsán*), *švižné*, *škop*, *škopové*, *škubať*, *škuban* (*otrhanec*);

2. v cizích: *špořit*, *špořivé*, *špořitelná*, *šporovat* (*za-*, *u-*), *šstudent*, *šstudyrovat*, *rešt* (*Rest*), *škarpa* (*Escarpe*);

3. v přičestí trpném u sloves I. a IV. třídy, *nešené*, *nošené*, *prošené*, *vyprošené*, *nanešené*, *vynešené* atd.

s neodsouvá se v násloví: *skřidlica*, *skřidýlka* (*po-* *klička*), *štrapec*.

s mění se v *c* ve slově *kapca* jako v českém podřetí východním (Šemb. 26).

s zní jako *z* ve slovech: *zdovědět* se, *zdohnat* (jako na Zlínsku, Bart. Dial. 16).

s přisouvá se k náslovnému *ks* ve slovech: *skřeček* (i vl. jm.), *skřečkovat* se (*stavět* se jako *skřeček*), *skřehot*, *skřehotat*, *skřepilka*, *skřepílečka* (*křepelka*), srovnej i zlínské nářečí (Bart. Dial. 16); dále ke skupině *ts* ve slovech: *střepení*, *střešňa*, *střída*, *střenovní zub* (jako na Zlínsku, Bart. 16); také ve slově: *sparno*, *sparné* (*parno*).

Odsouvá se *s* ve slově *tín*, polsky *cien*, *tíniť*, ale ve složeninách *s* někdy obživuje: *zastíniť*, *zastíněné* vedle obyčejného tvaru *zatíniť*, *zatiněné*.

s objevuje se jako *ch* ve slově: *kerýho dacha!* (= *kýho dása*).

c.

c spodobením mění se v *s* ve skupině *ct* v číslovkách: *jedenást*, *dvanást*, *třinást*, *devatnást* atd., jakož i v řadových od nich odvozených: *jedenáste*, *dvanáste*, *devatnáste* atd. jako v různorečí valašském (Šemb. 53).

c mění se v *š* ve slově: *švrček* (cvrček), jako na Zlinsku (B. Dial. 15); *švrčet*, *švrdlikať* (cvrlikati); patří sem i vlastní jm. Švrdlik.

ž.

Původní *ž* zaniklo ve slovese *půčiť* úplně (póžčiti).

Původní *žd* zachovalo se ve slově: *roždí* (od *rozga*, *rozha*).

ž mění se v *ř* ve slovech: *drůbeř*, *krádeř* (častěji: *krádež*), *rohořka*, *bařina* (též: *bažina*), *bařisko*.

žs u výslovnosti splývá v *s*: *proboství* (z *leku* a *strachu* tolik co: *Pro bůh!*) i *probostve* t. j. *pro božství*.

š.

š mění se v *č* ve slovech cizích: *čabraka*, *počta* (pošta), *čachr*, *čachrovať*.

št mění se ve skupině *štv* v *č*: *čvat* (štváti), *čvanica* (ovšem i ve složeninách slovesných: *po-čvat*, *u-*, *vy-* atd.), *čkať* (štkáti, ale ve smyslu škytati), *čkavka* (= štkavka, t. j. škytavka), a v nom. pl. masc. adjectiv odvozených od místních jmen po hlásce *ř*: *Bochořčí* (vedle *Bochorščí* = *Bochořští*) a v: *Malenovčí* (Malenovští).

št mění se v *žd* ve slově: *žduchnóť*, *žduchať*, *žduchanec* (štlouchnouti).

š mění se v *ř* ve slově: *ořklivé* (ošklivý), *ořkliviť* si, *zořkliviť* si.

š přisouvá se ve slovech: *škručet* (kručeti) a *škobrtat* se (zmitati se), *přeškobrtnóť* (převrhnouti) proti *lašskému kobrtat* (Bart. Dial. 222).

šš splývá u výslovnosti v jediný zvuk *š*: *vyší*.

č.

šč se nemění, rovněž i *žč*: *póšč*, *ščetka*, *nebožčák* (arci slyšeti: *neboščák*).

čč u výslovnosti splývá v č: Dobrčiči (Dobrčičti), Bystřiči atd.

čc splývá v c: panáci (n. pl. = panáči t. j. kněží, od panáček), koce d. sg. od kočka, v máce (omáče) atd.

č ve skupině čč spodobením se mění v šč ve slově štyry a jeho derivativech: štyrák (čtverka = 4 krejcarey), štyrka, štyračiř, štyrák, štyrka, štyrté, štyrtek, štyrti štyrtá, štyrtník (majetník $\frac{1}{4}$ lánu), štyrtница, štyrtnást, štyrtnástka (14 snopův obilných složených), štyrycet, štyrycítka, štyrycáté; srovnej slov. štyri, štyrtý (Hatt. Zvuk. str. 109, 1).

j.

j změněno v l ve slovech: ledvá (jedva), krahulec, krahulék (krahujec), jako v českém podřečí východním (Šemb. 26).

j změněno v d ve slově; dětel, dětelina, dětelnisko.

j nastoupilo za g v cizích slovech: Jenofa (Genovefa), Jetruđa (Gertruda), jenerál.

Odsouvá se j:

1. ve tvarech přítomného času slovesa jiti: du, deš atd.; imper.: di, děme, děte;

2. v některých tvarech slovesa býti: su (jsem), si (jsi), zme, ste, só (jsou);

3. před počátečním e, i, m ve slovech: ešče, esi (jestliže), idu, Idáš, iné, inovat (jinovatka), inovatka, iskra, isté, istota, izba (vedle tvarův jotovaných: jiné, jisté, jizba); při-iř, na-iř, do-iř (srovnej nářečí lašské Bart. Dial. 105); méno, menovat, přémění (prijmení), srv. slov.: meno (Hatt. Zvuk. 43, § 37, 2); mění (jmění), tak že ve slově méno a mění by podle Potta, Etymologische Forschungen, I, 183 byl vypadl vlastní kořen i a pouhá přípona smysl zachovala (jako: zna-mię, sę-mię); v zájmeně: ich (jich):

4. uprostřed slov: Možiš, Možišek (vl. jm.), tronik, zbunik (zbojník), půčiř (půjčiti) a ve všech jeho složeninách;

5. pravidelně ve slabice ej: dé (dej), némiléři (nejmilejší), včererěři, nedivé se, nalé atd.

jé odsulo se ve slově: ščírka (ještěrka).

Přisouvá se naproti tomu zdánlivě po retnicích b, p, m t. j. vlastně označuje, že retnice tyto jsou měkky, měkčí je a ony měly by se vlastně značiti b, p, m; ale u výslovnosti rozeznati zcela jasné a zřetelné j, proto z pravidla též transkribuji: dō-pjata, hoľōbjata, hrabjata, hřibjata, pōpjata; zem-ják (od subst. země), zemjákové, zemjáčnica (polévka zemáková); ale vedle toho: zeman, Zemánek (vl. jm.).

V. Přesmykování.

Přesmykům podrobena jsou nejvíce slova cizí, z hlásek pak hlavně *l* a *r*. Proti mluvě spisovné, ale srovnává se s etymologií, neděje se přesmyk ve slovech: mhlá, mhlivé (mlhavý), hrab (habr); naproti tomu trvá ve slovech: Kroměříž, provaz, ratolest (srv. Geb. Hláskosl. str. 124, § 128).

l a *r* přesmykuje se ve slovech těchto: Froliján, kerľub (Kohlrübe), Králka (Klárka), legramá (reglement), celer (celer), levorver, Dudorf (vedle: Rudolf), v domácích slovech parýlna (místo palírna na kořalku) a škadľóp (škrálop); palazór (parasol), Vinkrálék (vl. jm. Vinklárek), zaligrovat (zarýglovat, Riegel).

Jiné hlásky přesmykují se v těchto slovech: karamád (kamarád), klofnék (knoflík), konofolija (kalafuna), pahnozt (m. paznoht, pazneht), tynduch (Dünntuch); dále ve slovech: zerz, zerzavé, zerzavět (rez), maryjánka (majoránka), jako na Zlinsku (Bart. Dial. 17); faň, faňácké (hodný = fein).

Sem snad i přičísti lze slovo šmytec = smyčec; změkčení přeskočilo s *č* na s a způsobilo další proměnu *c* v *t*; neboť neznáme slova šmytat, ale ovšem smýkati (smékat).

Přesmyk stane se někdy také proti vůli naší; leckdy rychle mluvící, se „přerekne“ t. j. některé hlásky jinam přesmykneme. To zvláště přihází se lidem neobratného jazyka a nejčastěji malým dětem; tak na př. dosti zhusta slychati mezi dětmi tvary: jakésímu, jakésiho, kerésiho, jež jsou v tomto slově i podporovány chybnou analogií dětskou dle nominativu: jakési, kerési.

VI. Stahování.

Některé slabiky, jež se v řeči písemné zpravidla stahují, vyskytují se v tomto nářečí v některých případech nestaheny. Tak zejména nestahují se u zájmen přisvojovacích můj, tvůj, svůj jak v sing. tak i v plur. slabiky:

oja: moja, tvoja, svoja;

oje: moje, mojeho, mojemu, mojem;

oji, oji: tvoji, tvójim, tvójich, tvójim; tvójima, tvójima;

ojó: mojó, tvójó, svojó (mou . . .);

oju: moju, tvoju, svoju (mou . . .).

VII. Průzev (hiat).

Hiat se ruší uprostřed slova mezi samohláskami *a-i*, *i-a*, *i-e*, *i-i*, *i-o*, *i-u*, mezi něž se vsouvá *j*, působíc takto nejsnad-

nější přechod a spojení: *aji* (a i), *baji* (ba i), *lutrija*, *lutrije*, *lutrijó*, *lutrijú*, do *Netálie*, v *Netáliji*, v *patáliji*, *Taliján*, *Froliján*, *grobiján* atd.

Také *h* zamezuje někdy průzev uprostřed slov a to zpravidla ve slovech cizích: *Danihel*, *Španihel*, *španihelka*, *Gabrihel* atd. Že by však řeč bránila se hiatu mezislovnému t. j. takovému, jenž povstává mezi slovy u větu spojenými, po té snaze nepozorovati žádné stopy, zejména přihlíží-li se také k okolnosti té, že se *i* a *j* na začátku některých slov sesouvá (iné, ináč, it atd.) jako v nářečí lašském (Bart. Dial. 105).

Naproti tomu zachovává se průzev (srv. i nářečí zlínské v Bart. Dial. 12) uprostřed slov ve skupině *vova*, kde *v* ve dvou slabikách po sobě následuje: *pozdraovat*, *připraovat*, *zastaovat*, *nastaovat*, *naščeovat* — nepochybný to znak náklonnosti po vlastním libozvuku, která strpí raději průzev nežli tutéž hlásku dyšnou bezprostředně po sobě ve dvou slabikách opakovanou; nepochybně tu pohodlnost u výslovnosti zvítězila nad libozvukem i správností. K hiatu dále přispívá, že souhláska *h* kromě určitých několika slov (*Haňa*, *hapatyka*, *hapatykář*, *harmara*, *harmárka*, *bulica*, *hulička*) nikdy před náslovnou samohláskou se nepředráží, jakož i ta okolnost, že *v* v genitivě plur. a v nom. sg. masc. přídavných jmen přisvojovacích naprosto se odsouvá (*bratrů oves*, *sousedů odkorek* atd.).

Pomáhá se však libozvuku zase tím uprostřed slov, že některé skupiny souhláskové splývají u výslovnosti v jednoduchou souhlásku novou, aneb odsouvají některou souhlásku, neb se spodobují a tak výslovnost ulehčují: *a*) *mlačí* (dš), *pručí* (dš), *rosteklené* (zvz), *rosocha* (zs), *kračí* (tš), *vyší* (šš), *kamené* (nn), *srovnej* i nářečí Zlínské (Bart. Dial. 13); *b*) *slíct* (svl), *vězda* (hv), *zhůru* (vz), *treska* (stk), *kurotva* (ptv), *pámbu* (h), *esi* (jestli), *zme* (jsme) atd.; *c*) *zhoda*, *zbírat*, *břitfa*, *g městn* atd. (viz: o spodobování souhlásek).

Arci jest mínění o libozvuku velmi subjektivní a proto si nářečí pomáhá někdy k eufonii též přisouvajíc hlásky, kterých bychom přibírali neschvalovali, spíše za ztěžování výslovnosti je pokládajíc (*skřepíčka*, *střešně*, *brablec*, *brablenec* atd.).

VIII. Přízvuk

spravuje se v základních rysech týmiž pravidly, kterými v řeči spisovné. Nežřídka však, jako v nářečí Zlínském (Bart. Dial. 17) mluví-li se v otázkách nebo větách vybízejících se zvláštním důrazem, přesmykne se přízvuk na slabiku předposlední, i po předložkách jednoslabičných: „Šak mi nechod do hospody!“ „On byl fčera u tebe?“

IX. Kvantita a její změny.

Mezi kvantitou řeči spisovné a nářečí dolnobečevského pozorovati značný rozdíl. I kvantita jest věc velmi subjektivní a na činitelích rozličných, zejména též na přízvuku závislá. Přízvuk zhusta slabiku původně krátkou prodlužuje a mění nezřídka podobu slov na téměř základě vytvořených; na př.: při-dať, ale pře-danek, jakkoli předpona při- v obou případech je táž. Podobné změny jsou i v těchto příkladech: přiběhnót — pře-běh; přičinlivé — pře-čina; přihodit se — přéhoda, přéhodné; přijímat — přéjem; přijíždět — přéjezd; přikázat — překaz; přikládat — překlád; přiklopit — překlopek; přikrm; přiložit — přeloha; přimlívát — pře-mluva; připlácet — přépłatek; připít — přépítek; připadnót — přepad; připsat — přépis; připovědět — přépověď; přirást — přerostek; přísahat — přesaha; přestřešek, přetrít atd. Tatáž shoda při předponě vy: vymlívát — vé-mluva; vycházet — véchod; vykázat — vékaz; vypovědět — vépověď; vykládat — véklad; vydělat — védělek; věbna (výheň); vybírat — véběr, vébor; vyčítat — véčet, véčitka; vypraovat — véprava; vyplácet — véplata; vyrůst — vérostek.

Snadno lze tu postřehnouti zákon ten, že u sloves bývá při a vy (krátké), u substantiv dlouhé při a vý, v nářečí pře a vé. Tu však jest úplná shoda mezi řečí spisovnou a nářečím.

Jinak má se věc u slov dvojslabičných. V jazyce spisovném jest mnoho slov dvojslabičných, jejichž prvá slabika původně krátká prodloužena byla jen přízvukem silně projeveným, tedy vlastně proti své přirozenosti (lípa, píla atd.); v nářečí dolnobečevském zachovala se původní krátkost; naopak zas uvidíme v nářečí našem slova některá, jež dle původu jsouce dlouhá, délky pozbyla. Tyto změny na obou stranách dějí se nejvíce ve slovesech jednoslabičných a dvojslabičných, protože tu přízvuk na slovo doléhá nejtěžší vahou; však i slova víceslabičná z jiných příčin kvantitu měnívají.

Převládajícím znakem těchto změn v nářečí dolnobečevském jest krácení samohlásek proti řeči písemné v rozmanitých případech; prodlužování jenom zřídka se jeví.

Krácení děje se především u sloves otevřených kmenů jednoslabičného; kmen v infinitivě zpravidla je krátký, takže máme a za d ve slovesech:

brat, cpat, čvat, dat, dbat, drat, hnat, -jat (jen ve složeninách: za-jat, vzat atd.), klást, lbat, -pjat (ve složeninách: při-, za-, ode- atd.), prát, ptat, spat, stítat, tkat, znát, zvát, žat, žhrat; (všem těmto, jakož i následujícím přičinňuje délku v mluvě spisovné pouze přízvuk, poněvadž ve slo-

ženinách s předponami kmenové *á* hned se kráčí: nabrati, nedbati, protože váha přízvukná přesunula se na slabiku první);

e, ě za přehlášené *í*: dět se, hřměť, chtěť, jest, klet, mět, mlet, plet, set, tlet, znět;

i za *í*: biť, hniť, iť neb jít, křitiť, mhlit se, mstit, šit, zdit, žit;

u za *ou* (nebo za přehlášené *í*): čuť, duť, hukat, kuť, ob-ut, šrubovat;

y za *ý*: byť, kryť, myť, ryt, tyť.

U substantiv nejvíce dvojslabičných (zřídka u jednoslabičných nebo víceslabičných) děje se krácení toto někdy proti přirozenému řádu a původu slova.

Kráčí pak se ve slovech

á v *a*: baba, bláto, hrabě (nástroj hospodářský), jama, hrach, kameň, kaňa (káně), kláda, lavka, mak, snama (nobiscum), pamva, pasno, prah, rana, saně, saňky, skaľa, stranka, s vama (vobiscum), škraň (skrání), vlaha, žaba;

é v *e*: dveři, leto; zato zůstává *é* venkoncem ve slově: péro, péra atd.;

í v *i, ě, e*: cisař, dítě, hlina, hliněné: v koncovce *-ik* (ale jen tehdy, není-li slovo v řeči spisovné deminutivum, neboť potom se v nářečí tomto tvoří příponou *-ělk*: klóček, stařek, truhlík, vozík; vl. jména: Kočiček, Bednářek, Skáček, Sláček): pocedník, štvrtník, nádeník, spořečník, Hénik, Bartoník, kameník, bubeník, chodník, zedník, mezník, řezník, pilník, provazník, plevník, řemesník, chasník, makovník, vandrovník, řečník, zbuník, tatík atd., krajic, krajíček, zajíc, zajiček, krida, kridové, křikopa, lipa, lipové, misa, miska, piľa, pismo, povídačka, povídat, scipnót, síľa, sliva, snih, šidlo, špina, žila; pěsnička; mřeža (mříž), řepa (též u Vys. Mýta), věžka, plena (plna);

ó v *o*: v dativě plur. venkoncem krátkém: chlápom, koňom, kravom, telatom atd. (viz o hláse *o, ó*); srovnej též nářečí zlínské (Bart. Dial. 9);

ů neb *ou* v *u*: buh, dum, hruda, huba (houba, rostl.), huňa (honně), husle, huslista, kuň, mucha, pruh, pruhované, šrub. Původní *o* nezdložené zachovává se (naproti spisovnému *ů* povstalému z *ó, uo*) v nom. slov: koža, noša, mostek, kozle, stromek, kostka (ale kůra, kůrka zachovává *ů* ve všech pádech), odkorek, loj, lože, plotek, hrodek, hrobeček, drobek, slonek, Žoček (vl. jm.) atd.;

ý v *y*: dyňa, dyňové; kyta, kytečka, lyko, lykové, mydlo, ryma, skyba, skybka, skybečka, tylo (týl).

Dále krátí se *a* v oněch verbalných substantivech, jejichž tři poslední slabiky všechny jsou dlouhé, tehdy prostřední obyčejně krátce se vyslovuje: nadávání, vdávání, přimlouvání, kázání, nabírání atd.

Naproti tomu zase dloužívá se i tam, kde spisovná řeč nemá délek.

Slov jednotlivých toho druhu není sice mnoho, ale za to některé slabiky berou na se délku. Ze slov jednotlivých jsou asi tato: fára, légruta; nerád, neráda, nerádo, nerádi, nerády; obá, dvě, tři, čtyři; pápež; patrón; patróna; slůnko; pivo; důle (dole); hůra (gen. hůry, d. hůře, acc. hůru atd. = půda nad hospodářským stavením, na rozdíl od slova hora); kůra podřazuje analogicky ve všech pádech *ů*: kůró; příslovce: přecé, snád, sotvá, ledvá, nihdá, indová, včera; přípona -*vd* k předložkám připjatá: kolevá, kroměvá, mimová, podleová, vedleová, gvělivá, stranivá, blěževá. Též koncové *i* v nom. plur. dlouží se *vi*: hadí, chlapi, čapi, medvědí, muži, chlapi, zajici atd. (jako v nářečí dolském, Bart. Dial. 52).

Dále dlouží samohlásku (ne sice délkou tak úplnou, jaká se jeví ve slovech: sláva, tráva, kráva atd., nicméně od slabik krátkých dobře rozeznatelnou) přičestí činné minulé v rodě mužském před *ě*: běháł, dělál, skákál, volál, vzál, dál, brál; běžěl, seděl ležěl (toto *ě* jest zajímavé po stránce fyziologické; jest širší než obyčejné dlouhé *é*, které se tvoří na přechodu z *e* do *i* na př. ve slovech péro, přechod, lébit se atd., ve slovech ležěl, seděl atd. vůbec v těchto přičestích *ě* jest ovšem delší než *e*, ale tvoří se zcela tak jako krátké *e* a jen o chvíli se prodlouží); chodíl, vodíl, píl, bíl, šíl (šel); krýl, rýl, býl; podobně děje se na Zlinsku (Bart. Dial. 8) a na Valašsku (tam. 80).

Délku zachovávají dále v instrumentale sing. a v genit. plur. ona feminina dvojslabičná, která jí v řeči spisovné v těchto pádech zkracují: trávó, krávó, slávó, bídó, nózó, prácó; prácé, nózé, kráv, bíd atd. Též zájmeno ukazovací ženského rodu dlouží *a*: tá (= ta), táto (tato).

Dále se dlouží kmenová hláska některých sloves trvajících třídy IV. a V. (jako na Zlinsku, ale přece ne tak často, Bart. Dial. 8): hójit (vyhójené), hónit (uhóněné), strójit (nastřejené), zvónit, bójim se, stójim, růža vóní; na rozdíl smyslu: dójit (krávu) a dojit neb doít (dojiti).

Srovnávajíce se s řečí spisovnou, zachovávají dále délku některá slovesa kmene otevřeného jednoslabičného, buď že jsou stažena, nebo z jiné příčiny nepovědomé: bát se, dřít, hrát, hřít (hřáti), o-křít, lít, mřít, za-mžít (oči, zamhouřiti), -příhat (za-, vy- atd.), přít (přáti), přít se (přiti

se, spor miti, hádati se), smít se (smáti se), stát, třít (terjati), tát, víť (převívati obilí), vřít, zrát.

Slovesa zavřeného kmene (jednoslabičného) vesměs kvantitu s jazykem spisovným shodnou zachovávají t. j. dlouhou: číst, hníst, hrýzt, (výjimkou: jest = jisti), kvíst, lízt, mást, míst (mést), nýst (nésti), pást, píst, příst, říct, síct, tlóct, týct (téci), víst (vésti), vízt, vlíct, zíbnot (zábsti).

Doklady k stě. sklonění subst. km. -o.

Podává V. Flajšhans.

(Dokončení.)

Vozher: gt. vozhera Kom. Jgm.

-vrátek: gt. z wratka Kat. 743 (o význ. Lfíl. XII. 131);
gt. přěvrátka AlxH. 432, AlxV. 2389.

Vrh: ve vrzě Výb. 2. 32 (XIV. stol.).

Vřed: gt. vedle vředa Sal. 226;
— pl. n. vředové MamB. 21^a.

Vzpor (?) — we wšporze Kat. 1708.

Výmol: po výmole Ol. Jir. Zvl. 62.

Vzrost: gt. sg. wzrofta Oss. 109;
— gt. wzroftu Hrad. 24^a 25^a, Pass. 456.

Zákon: gt. sg. zákona ŽG. . . . zpravidla (70 dokl.) až na dolní vým., i nč. Dobr. 169;

loc. v zákoně ŽKl. Hrad. . . zpravidla (29 dokl.) až na dolní vým.; o zákoně ŽW. 118. 18, Pass. 410, nč. zákoně Dobr. 172;

pl. n. zákoni ŠtE. 129, 133, ŠtH. 216, ŠtVrt. 77;

loc. v zákoniech ŠtE. . . . vždy;

— gt. sg. zákonu MamC. 116^a, Hymn. 35^a, Hus 2. 44, EvOl. Jir. o překl. 20, Menč. Rozm. 88, 97 (XV. stol.), MalVyb. 84 (z r. 1433), Výb. 2. 288, 291 (1424) (úhrnem 9 dokl. od poč. XV. stol.) i stpol. Kalina 41;

loc. DL. po zákonu ŠtVrt. 78, o zákonu Pass. 410, ŽW. 93. 12, Hus 1. 122, MalVyb. 77, v zákonu ŽW. 77. 10, Hus. 2. 280 3. 92, ŠtVrt. 307;

pl. n. zákonové Grim. Výb. 69.

Zámek: loc. sg. v zámce Oss. 52, na zámce AČ. 1. 386 (1446);
pl. n. zámci AČ. 1. 88 (1520);

— loc. na zámku AČ. 1. 387.

Záslon: gt. bez zaflona Kat. 800.

Zástup: gt. zástupa bib. 64. 173, Hus 1. 125, 2. 84 290 (2×),
3. 223. Chelč. Postilla 1522 198^b;

loc. v zástupě AlxV. 1259, Hus 2. 290 406;

pl. n. zástupí AlxBM. 180, Krist. 19^a, Výb. 1. 334 (bibl.),
Hus 2. 3;

— gt. zástupu Hus 2. 289;

loc. v zástupu Hus 3. 86;

pl. n. zástupové Hus 2. 277—8 (4×).

Závojik: gt. závojika Hrad. 100^a.

Zlatohlav: gt. sg. z zlatohlava Výb. 2. 407;

loc. v zlatohlavě Hus 2. 248;

— loc. v zlatohlavu Hus 2. 300.

Zlomek: pl. n. zlomci Sal. 156.

Zmatek: gt. zmatka Vít. 15^b;

— gt. bez zmatka a loc. v zmatku u Jgm.

Zok: gt. zoka měsíecě CisMn. 97^a.

Zrak: pl. n. zázraci ŠtH. 152;

— gt. zraku ApŠ. 78 (v r.), Hrad. 14^a, Kat. 2104, Rád. 2177.

Zub: gt. zuba Oss. 50 68 110;

pl. n. zubi Tk. 2. 1, ~ zubové ŽKl. 56. 5.

Zvon: gt. u zvona Div. hry 125 (1588) Vel. Jgm.;

— gt. od zvonu Letop. 120.

Zvonek: gt. zvonka Jgm.

Zvuk: gt. vzvuka bib. Anth. 1^a 67 (nedosti jisto);

loc. v zvucě ŽW. 150. 3;

— gt. zvuku ŽKl. ŽW. 76. 18, Pass. 49, Pror. 10^a, Hus 2.
168;

loc. v zvuku ŽKl. ŽW. 150 3.

Žaludek: gt. žaludka Výb. 2. 452, Sal. 93 97 110 (2×) 126
(2×), ŠtPař. ČČM. 1885. 401 i nč. gt. žaludka Dobr. 163;

— gt. žaládku Rhaz. 71, Výb. 2. 448.

Žernov: gt. hlas žrnova Pror. 73^b;

gt. žrnova ŠtH. 156 Mm. Jgm.;

loc. Srinowe 1249 Reg. 1.

-žitek: gt. požitka (u Husa vždy, Hus 1. 87 . . .);

gt. užitka DC. 28, Tk. 1. 86, 2. 100, ŠtE. Hus zprav. (aš
36 dokl.);

pl. n. užitci Výb. 1. 456 (Pulk.);

— gt. bez užítka ŠtE. 98;

gt. užítka Šach. 40.

Život (za u-kmen G. 83.): gt. zpravidla (asi 100 dokl.) života Kunh. . . . až na 5 výminek; i nč. Dobr. 169;

loc. na životě Kat. . . . (20 dokl.), v životě AlxB. . . . (30 dokl.) při životě Kat. 126, Rúd. 439 2792, NR. 1425, o životě AlxV. 2452, Pass. 358 392 467, Karl. 9, po . . . životě Modl. 53^b, Pass. 289, Vít. 47^a, Karl. 87, ŠtVrt. 180;

— gt. sg. životu Hymn. 42^b, Modl. 135^a, Kat. 3499 (v r.), Lvov 16^b, Hus. 3. 91 i stpol. Kal. 41;

loc. bez předl. životu DC. 19, Vít. 70^b, Hrad. 87^a (2×), po životu Lvov. 15^b, ŠtVrt. 54, 261, při životu Karl. 58, o životu Dudik. Forsch. 398, ŠtE. 178, Hus. 1. 41—2 (3×), 3. 296, Karl. 69, Tk. 2. 56, na životu Rúd. 257, 2719, Oss. 113, Tr. 207 314, Letop. 145, v životu KristB. 4^b, ŠtE. 297, ŠtVrt. (10×), ŠtH. 115, 124, 253, Výb. 2. 452, Hus. 3. 24, 34, nč. v životu im Leben, -ě im Leibe Dobr. 171;

pl. n. životové Hus. 3. 15.

Životek: gt. životka Pass. 320. Hrad. 99^a, AlxV. 488 1557 1559 1573, Tr. 72;

— loc. sg. v životku KristB. 4^a, Pass. 182, Vít. 86^b.

Žleb: loc. sg. v žlebě Jir. Zvl. 82 (XVI. stol.), Fehringer;

DL. po žlebu Štuč. Gb. o-km. 18;

— gt. z toho žlabu Mill. Gb. o-km. 18.

Žlútek: gt. bez žlútku Sal. 121.

Bez tvarů starších jsou doloženy jen tyto kmény:

1. *Blesk*: gt. blsku Výb. 1. 644 (Št.);
loc. v blesku Krist. 13^a.
2. *Bl(e)sket*: gt. blřktu Koř. Luk. 11. 36 (Gb. o-km. 4);
loc. w bleřketu ŽG. ŽW. Hab. 11, při blzzketu ApŠ. 32.
3. *Brh*: gt. z brhu Kat. 642 (čsto u Jgm.);
loc. v brhu Pass. 433.
4. *Brk*: gt. z brku Stskl. 5 81.
5. *Břčtánek*: gt. břčtánu Rhaz. 82.
6. *-byt*: gt. nadbytu EvOl. Jir. Zvl. 37, zbytu naplniš EvOl. Jir. Zvl. 58, bytu svého Br. Ex. 10. 6;
— stpol. gt. przebyta ŽFl. Kalina 37.
7. *Čep*: loc. věděl o czepu (v r.) AlxV. 2247.
8. *Česnek*: gt. česenku Rhaz. 42.
9. *Čich*: gt. čichu Hus. 2. 46, 3. 112 . . .;
loc. v čichu po čichu Jgm.
10. *Člun*: gt. nesmúti Člunu Výb. 1. 1184 (z r. 1384) (v r.).
11. *Dav*: gt. davu Hus. 2. 177.

12. *Debs*: gt. ot debsu jězdcův bibl. 64. 374.
13. *Domek*: gt. domku Pass. 387, ŠtE. 215, ŽO. 51^b (2X), Grim. Výb. 126 ...;
loc. v domku Pass. 287, KristB. 5^a, ŽO. 47^b, Oss. 47
51 (2X).
14. *Dubček*: in dubeczku Rel. 354 (1322).
15. *Dus*: bez dusu MalVýb. 82 (z r. 1433).
16. *Hájek*: w hayku Mast. 2. 68.
17. *Hňús, hnis*: gt. od hnišů Vít. 106^b;
l. sg. w hnušů ŽG. Deut. 5, v hnisu ŽW. Deut. 5, Hus
3. 199 (2X).
18. *Hřmet*: od hřmetu EvOl. Jir. Zvl. 41.
19. *Chlad*: gt. hledá chladu Hus 3. 34 (za u-kmen klade
Geitl. 92);
loc. v hájovém chladu ŠtAnth. 1^a 147, Chelč. Post. 1522
63^a.
20. *Jěk*: gt. den gieku NR. 2064.
21. *Jěv*: gt. jasného jěvu Výb. 1. 918.
22. *Kal*: gt. nerodi kalu miesti DalJ. 55;
loc. w kalu Hrad. 114^b (v r.), Chelč. Post. 1522 2^a.
23. *Klk*: na klku 1088 Reg. 1.
24. *Košik*: loc. sg. w košyku ŽO. 49^a, Vít. 90^b;
pl. n. košykowe Pass. 400.
25. *Kožník*: loc. w kozniku ŽW. 77. 13.
26. *Mák*: gt. maku AlxV. 1036 1041 1086 1095, dial. maku
Bart. Dial. 18, odvozenina: makovicě MVerb.
27. *Mor*: gt. moru Pror. 69^b 88^a, ŽKl. 1. 1.
28. *Nach*: gt. ot nachu Vít. 28^b.
29. *Netřesk*: gt. z netřesku Sal. 171.
30. *Obřez*: gt. o obřezu ŠtVýb. 1. 743.
31. *Oset*: gt. sg. z ostu EVid. Jir. Zvl. 48.
32. *Osep*: kolik kop ospu Hus 2. 332.
33. *Ošker*: nebejě sě oškeru Zrc. 240.
34. *Piček*: vycházení pičku Sal. 131.
35. *Plášček*: u pláčku Pass. 477.
36. *Plov*: v plowu krevném EvOl. Jir. Zvl. 50.
37. *Podstat*: gt. do podstatu ást Sal. 126.
38. *Pochop*: gt. podle pochodu Výb. 1. 770 (Št.).
39. *Polet*: gt. kromě poltu ČČM. 1863, 215 (z r. 1455).
40. *Pronos*: gt. bez pronosu ŠtE. 246.
41. *Příškar*: gt. příškaru Sal. 220.
42. *Pych*: loc. sg. v pichu Kat. 1171.
43. *Rozvlak*: gt. rozvlaku Vít. 11^b.
44. *Ruh*: gt. ot ruhu ŽW. 140. 9.
45. *Ryk*: loc. sg. w ryku UmR. 157.
46. *Sádek*: loc. sg. w řadku Mast. 2. 67.

47. *Slavník*: voc. sg. flawnyku! ŽKl. 107. 3;
loc. sg. w flawnyku ŽKl. 143. 9, 149. 3, 150. 3.
48. *Smrk*: gt. smrku Sal. 228;
loc. na smirku 1291 Reg. 2, odvozenina smrkovišče MamD.
49. *Snad*: gt. bez snadu Tk. 1. 30, ŠtE. 266 (čsto).
50. *Sřek*: gt. sřeku Hus 2. 440.
51. *Stred*: gt. onoho štredu Sal. 64.
52. *Strom*: loc. sg. na stromu Rúd. 181;
pl. n. stromové Vít. 99^b.
53. *Střiel*: o střieli Rhaz. 40.
54. *Stud*: gt. studu Hrad. 120^b (18 dokl.);
loc. studu Kat. 2459 (4 dokl.), po tělesném nestudu
EvOl. Jir. Zvl. 54.
55. *Sústruh*: loc. v sústruhu Hus 3. 83.
56. *Šat*: gt. šatu ČČM. 1827. 1. 20 (XV. stol.).
57. *Ščep*: gt. sg. štěpu Chelč. Post. 1522 202^a;
l. sg. v štěpu shnilém ŠtVyb. 1. 779;
pl. n. szczepowe Vít. 28^a, Hus. 3. 17 (odvozenina: ščěpo-
vnicě LMar.).
58. *Šik*: gt. šyku NR. 1506.
59. *Šlecht*: gt. šlechtu Tk. 1. 97.
60. *Trk*: loc. v ústavném trku ŠtVrt. 80.
61. *Úpor*: na jednom vporu Hrad. 79^b.
62. *Usník*: loc. u vzniku ŽG. 77. 13.
63. *Vep*: gt. sželi se weppu Kat. 1209 (v r.). Správná dekl.
vlastně vep gt. upa, upu.
64. *Vosk*: gt. sg. wořku Hrad. 110^a, Vít. 105^a;
loc. sg. na wořku Hrad. 109^b, u vosku Hus 3. 51.
65. *Vtip*: gt. vtipu zlého Vyb. 1. 442 (Pulk.);
loc. o wtipu Mill. Jir. Zvl. 21.
66. *Vzdor*: gt. sg. wzdoru Kat. 1056.
67. *Zisk*: gt. sg. zisku AlxBM. 168, Pass. 433 589, Vít. 35^b,
Hus 2. 169, Oss. 119;
DL. po zisku AlxBM. 22, Hus 2. 409;
loc. w zřku Hrad. 138^a;
pl. n. zyřkowe Chelč. Post. 210^a.
68. *Způsob*: gt. způsobu Vít. 100^b, Hus 2. 135;
loc. v způsobu ŠtVrt. 307.
69. *Zvyk*: gt. zvyku Vít. 7^b.
70. *Žizn*: gt. velikého žiznu bibl. 64. 152.

Z těchto dokladů posledně uvedených nutno předně vyloučiti dubečku, pláščku, ježto ten loc. je správný; dále tvary, které mají jen po jednom dokl. jako č. 4., 5., 7., 8., 10., 11., 12., 15., 16., 18., 20., 21., 23., 24., 26., 28., 29—47., 51., 52., 54., 56., 57., 59.—64., 67., 70., 71., jelikož ten jediný doklad a to ještě pozdní — valnou většinou až ze 4. periody — neopra-

vňuje k úsudkům. Pak nutno vymýtiti odvozeniny na -ek 13., (14.), a -ík 25., (26.), 48., ježto tyto koncovky mají v první části hojně dokladů, že zněly -ko-, -iko-. Zbývají pak jen blesk, blskot, brk, -byt, čich, hnůs, chlad, kal, mák, smrk, snad, strom, stud, ščep, vosk, vtip, zisk a způsob: z těch opět nutno vyloučiti snad, ježto se vyvinulo teprv z adverb. a máme tedy úhrnem jen 17 slov, v nichž památky stč. nerozhodují. Ovšem i zde jsou dokl. vesměs dosti pozdní, tak že pro to nemůžeme je vzít za u-kmeny: krom toho nemají odvozenin (mimo mák, smrk, ščep); v ostatních slovech (a je jich ke 400, k čemuž 18 u-kmenů) ukazují památky stč. velmi pěkně svými doklady, ke které deklinací kmen který náleží. *)

Úvahy a zprávy.

O etymologických hříčkách řeckých básníků tragických. Od prof. *Bedř. Klenota*. (Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Rychnově n. K. za školní rok 1891.)

Spis. pojednává o věci, ovšem již známé a často vyložené, způsobem velmi jasným a přehledným na základě látky, patří

*) V práci, loni uveřejněné, zůstala některá nedopatření: tak oprav (mimo drobnější)

- strana 279 řádek 25. shora místo ze čti je
 strana 279 řádek 1. zdola místo 18 čti 19
 strana 280 řádek 6. zdola místo 10 čti 18
 strana 282 řádek 3. zdola polož za nedoložena;
 strana 284 řádek 5. shora místo III. čti 111
 strana 287 řádek 5. zdola místo Kat. 409 čti a t. 309
 strana 287 řádek 2. zdola místo TE. čti Tk.
 strana 288 řádek 14. shora místo 96 čti Gb.
 strana 288 řádek 19. doplň: polet Rozk. a jindy; tvar polt teprv později
 XV. stol. Krok: 2. 404; rozpoliti ŽPod. 54. 24
 strana 289 řádek 18. shora vynech 36^a
 strana 289 řádek 14. zdola vynech var.—121.
 strana 291 řádek 17. shora místo Mad. čti Hrad.
 strana 291 řádek 24. shora místo ŠtM. čti ŠtH.
 strana 291 řádek 35. shora místo 11 čti II.
 strana 291 řádek 37. shora místo 75 čti 95
 strana 291 řádek 40. shora místo dolož čti dolož.
 strana 291 řádek 5. zdola dokl. ze ŽKl. patří k instr.
 strana 293 řádek 2. shora místo 784 čti 984
 strana 293 řádek 9. shora místo ZZ čti 77
 strana 293 řádek 11. shora dodej z Vit. 41^a
 strana 293 řádek 17. místo 23 čti 33
 strana 295 řádek 22. shora dodej po „vymírajících“ deklinacích
 strana 296 řádek 23. shora dodej po „se“ o.

vlastním pilným čtením tragiků sebrané, a to látky velmi hojné a dobře spořádané. V bohatosti látky, o kterou se spisovatel opírá a kterou patrně chtěl úplně vyčerpati, spočívá také hlavní cena tohoto pojednání. Vytýkati možno jen dvojí věc. Předně spis. leckde překročil pravou míru, uznává etymologické hříčky i tam, kde vůbec žádných není aneb kde jsou velmi pravdě nepodobné. Tak na př. není jistě slovní hříčky v Eur. Bakchách v. 1 *ἥκω Διὸς παῖς τήνδε Θεβαίων χθόνα Διόνυσος*, v Eur. Elektré v. 989 n. *παῖ Τυνδαρέω, καὶ τοῖν ἀγαθοῖν ξύγγονοι κοῦροισιν Διὸς*, kde se slovy *κοῦροι Διὸς* nenaráží, jak míní spis., na jméno *Διόσκοροι*, ježto *κοῦροι Διὸς* jest přece totéž, co *Διόσκοροι*. I toto jméno není vlastní a pojímáno bylo vždy ve smyslu „synové Diovi“. Ve slovech Eur. El. v. 75 n. *εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ θύραθεν ἡδὺ τᾶνδ' ὄν ἐγρίσκειν καλῶς* není narážky na jméno *Ἀντοργός*, jímž označuje Euripides venkovana, jenž jest chotě Elektriným, protože *ἀντοργός* rovněž není jméno vlastní, znemajíc totéž co *ἐργάτης*, t. j. dělníka. Podobně nemohu viděti etymologických hříček v Sof. Fil. v. 434 *Πάτροκλος, δὲ σοῦ πατρὸς ἦν τὰ φίλατα*, v Aisch. Choef. v. 561 n., v Sof. Fil. v. 1467 n., v Trach. v. 569 n., v Eur. Androm. v. 545 (*καὶ μὴν δέδορκα τόνδε Πηλέα πέλας*), ib. v. 680 n., v Eur. Hipp. v. 520 n., Or. v. 231 a j.

Básník přece hříčkou slovní zamýšlel docíliti nějakého efektu, ukázati na př. na zvláštní význam určitého slova nebo jména; pouhou podobností slov některých nepovstává tedy ještě hříčka slovní. Co na př. by mohl zamýšleti básník hříčkou *καὶ μὴν δέδορκα τόνδε Πηλέα πέλας* (Eur. Androm. 545)? Osvětluje nějak slovo *πέλας* význam jména *Πηλεύς*? Zajisté nikoliv. A kdo z posluchačů nebo čtenářů byl by takovéto hříčky postřehl, když na ně nemohl býti přiveden smyslem činěného výroku?

Druhou výtku činíme etymologiím, které se v poznámkách uvádějí. Spis. tu ovšem zaznamenává pouze mínění cizí a sám zdržuje se celkem rozhodného úsudku, ale při některých etymologiích, které jsou se stanoviska nynější grammatiky povážlivé, mohl přece povážlivost jich aspoň stručně naznačiti. Tak na př. výklad Roscherův jména *Ὀδυσσεύς* (str. 3 p. 3) není nikterak prost pochybností (Roscher vyvozuje je z koř. duk „vésti“ = „vůdce“). Ono „prothetické“ *ο*, které při tomto výkladu ve jméně tom musíme uznávati, a to před *δ* (k jinému ani nehledě), výklad ten příliš nedoporučuje. Vůbec musíme býti při uznávání prothese vokálů poněkud skoupější, než byli etymologové před nedávnem. Mimo chodem připomínám, že v uvedeném na tomto místě paragrafu mluvnické Meyerovy o etymologii toho jména vlastně neděje se zmínka (nýbrž jen o změně *δ* v *λ*, v tomto slově se vyskytující), a že v češtině jest zbytečno psáti podle Curtiusa *dvish* a *dvëshmi*. Rovněž tak pochybné jest spojení jména *κρόνος* s *κράϊνω* (str. 7 pozn. 17) a j.

Přes výtky tuto učiněné nelze však pilné této práci odepřít uznání, jehož zasluhuje.

Josef Král.

Sofokleova „Oidipa krále“ verš 698.—1296. Přeložil *Josef Končinský*. (XVI. výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Německém Brodě. 1891.)

P. Končinský osvědčil se jako dobrý překladatel svým překladem Sofokleova „Oidipa na Koloně“. Překlad „Oidipa krále“ zdá se nám býti na mnohých místech příliš doslovným a proto nejasným. Také proti dobrému přízvuku českému a slovosledu se v něm sem tam hřeší; srv. na př. v. 953: kam s posvátnou tou božskou věštbou došlo to (proč ne aspoň: kam s tou to božskou došlo věštbou posvátnou?); někde jsou v trimetru iambickém i chybné diaerese po třetím taktu, v písničkách pak lyrických, přeložených časoměrně, nešetří se, zvlášť při posici mezislovní, téhož principu. Překladatel drží se brzo směru staršího, brzo Sušilova. Vedle správného *Laíos* (trojslabičného) měří se často nesprávně *Lajos*; nominativy s okleštěnou řeckou koncovkou *os* se nám nikterak nelíbí, zvlášť ne častěji se vyskytující *Polyb m. Polybos* a dokonce ne *Oidip m. Oidipus*, v němž us obsahuje i část kmene. Některé trimetry mají o dvě slabiky méně (v. 995, 1121, 1291). Zvláštní je záliba pro enklitické *ε*, jehož je tu nadbytek až přílišný.

Překlad ten vyjde co nevidět v druhém díle „Tragoedii Sofokleových“, které vydává Jednota českých filologů. Nepochybujeme, že překladatel tak svědomitý všechny tyto vady odstraní, a že i překlad tento co do plynosti vyrovná se překladu jeho dřívějšímu.

Josef Král.

Tvary slov $\Theta\Omega\mathcal{M}\mathcal{A}$, $\Theta\Omega\mathcal{M}\mathcal{A}\mathcal{Z}\mathcal{E}\mathcal{I}\mathcal{N}$, $\Theta\Omega\mathcal{M}\mathcal{A}\mathcal{S}\mathcal{I}\mathcal{O}\mathcal{S}$ a $\Theta\Omega\mathcal{M}\mathcal{A}\mathcal{S}\mathcal{T}\mathcal{O}\mathcal{S}$ u Herodota. Napsal *Zdeněk Vysoký*. (Devatenáctá výroční zpráva c. k. českého gymnasia v Budějovicích za školní rok 1891.)

Dialekt, kterým psal Herodotos, poskytuje ještě mnoho záhad, které čekají svého rozřešení. Jest potěšitelné, že i u nás vyskytl se spisovatel, který prozkoumání dialektu Herodotova obral si za úkol. V tomto pojednání, založeném na materiálu pracně sebraném a velmi hojném, uvádějí se nejprv jednotlivé tvary slov v nadpise vytčených, pokud vyskytují se u Herodota, v doslovu pak bledí se rozřešiti otázka, má-li se psáti u Herodota $\Theta\omega\mu\alpha$, $\Theta\omega\mu\alpha\zeta\epsilon\iota\varsigma$ atd., jak důsledně píše Stein, či vedle těchto tvarů také $\Theta\omega\mu\alpha\varsigma$, $\Theta\omega\mu\alpha\zeta\epsilon\iota\varsigma$ atd., jak nedůsledně píše Holder. Rukopisy celkem vedou si tu rovněž nedůsledně, pišece brzo $\Theta\omega\mu\alpha$, brzo

θαῦμα atd. Spisovatel — myslím správně — kloní se k mínění, že třeba psátí všude se Steinem *θαῦμα*, *θαυμάζων*.

Ze čtení rukopisů ovšem lze toto mínění velmi slabě odůvodniti; rukopisy tu celkem kolísají, a počet tvarů s *ω* jest s počtem tvarů s *ων* v nich téměř v rovnováze. Ježto spisovatel hledí řešiti otázku jen na základě čtení rukopisných, dochází k výsledku celkem slabě odůvodněnému, takže pojednání, jinak velmi pilné a svědomité, končí pro čtenáře a zajisté i pro spisovatele trochu neuspokojivě.

Má-li se otázka tato rozřešiti, bude, myslím, nutno všimnouti si i jiných slov, která u Herodota místo *ων* jeví *ω* (na př. *τρώμα* = *τραῦμα*, *διαφώσκω* = *διαφάσκω*), a tedy změny *ων* v *ω* u Herodota vůbec, všimnouti si také dokladů nápisných, dle nichž v některých dialektch změna *ων* v *ω* vskutku existovala, a teprv potom — ovšem se stálým zřením k podání rukopisnému — činiti závěry určité, budou-li aspoň potom možny. Kolísání rukopisů v psaní takových slov nezdá se také mně býti správné, ale pouhé zdání není ovšem důkazem.

P. spisovatel, kterýž pojednáním tím podal důkaz o své spůsobilosti k řešení podobných otázek, mohl a měl by toto pojednání novým dodatečným pojednáním rozšířiti. Přejeme si, aby v těchto studiích neustal; dialekt Herodotův potřebuje ještě v nejedné příčině osvětlení.

Mimochodem připomínám, že mínění p. spisovatele o ne snadném místě Herodotově 2, 44 *καὶ ἐν αὐτῷ ἦσαν σιγῆλαι δύο, ἢ μὲν χρῶσον ἀπέφθον, ἢ δὲ σμαράγδων λίθων λάμπωντος τὰς ῥέκτας μέγαθος* nezdá se mi býti správné. Pokládáme-li s ním slova *λάμπωντος* — *μέγαθος* za interpolaci, vyhneme se ovšem všelikým obtížím. Ale tento prostředek, odstraňovati obtíže textové uznáváním interpolac, jest přece jen poněkud pohodlný. I mně zdá se místo to míti spíše mezeru. Návrh Schenklův, jenž před *μέγαθος* doplňuje *θαυμαστή*, z té příčiny, že pozitiv *θαυμαστός* vyskytá se u Herodota jen dvakrát, bych nezavrhoval. Z toho nelze ještě nikterak souditi, že Herodotos pozitivu *θαυμαστός* se vyhýbal. A jakou by také k tomu byl měl příčinu?

Josef Král.

Karel Kunz: O řeckém aoristu iterativním a jeho shodě s českými tvary slovesnými. (Program cís. král. české státní střední školy a c. k. české školy reálné v Plzni za rok 1890.)

P. spis. dobře vystihl povahu řeckého aoristu iterativního, ukazuje, v kterých případech se ho užívá. Jsou to tyto: 1. Iterativní aorist řecký označuje často děj po každé se naskytující, kdykoli děj jiný jej podmiňující se objevil, nebo vůbec doba ona

nastala, ve které se udál po prvé. 2. Iterativní aorist označuje takový děj, který s jiným, ponejvíce také iterativním tvarem naznačeným, — obyčejně rychleji — se střídá. 3. Iterativní aoristy a imperfekta mohou vyjadřovati konání od několika podmětův, od každého z nich obzvláště vycházející, a tímto způsobem opěťované. Doklady. Těmto případům odpovídá český „vid opěťovací (?)“, jenž za týchž podmínek vyskytovati se může. Jsou však některé odchylky, z nichž hlavní je ta, že naše tvary opěťovací nemají původně platnosti distributivní, jak tomu jest u řeckého aoristu iterativního. V tom vrcholí pojednání p. Kunzova. Jak řečeno, řecký aor. iter. je dobře charakterisován, a doklady uvedené dobře voleny. Co se týče „shody“ s českými tvary opěťovacími, má to asi jen ten smysl, že aorist řecký našimi tvary dobře se dá vystihnouti; jinak v tom vědeckého nic není. Co znamenati má ponětí „pokaždosti“ a výrazy „jednotník“ a „množník“, nevím.

J. Krejčí.

Frant. Hylák: O passivném významě medialních tvarův aoristu a futura u Homera. (Program c. k. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí za rok 1890.)

Podává se seznam sloves, jež u Homera v medialním aoristu II. a futuru mají význam trpný. Rád přiznávám, že je dosti těžko stanoviti rozhraní mezi mediem a passivem, a že mně o tom snad vždycky se rozcházeti budou. P. spis. se dosti vynasnažil, aby aspoň pravdě podobný výklad leckde podal, přihlížeje při tom ovšem k různým komentářům a grammatikám. V úvodě zmiňuje se p. spis. o vzniku a původním významu media, uvádí dvě hypotese o tom a pravi, že „dosud mezi učenci shody docile není.“ Tu třeba dvě věci vytknouti. Předně se mělo podotknouti, kdo ty hypotese pronese; toho vyžaduje každé vědecké pojednání. Za druhé pak nelze přece tak zastaralé věci, jako jest výklad, že medialní koncovky povstaly zdvojením živlu zájmeného, jenž jest v koncovkách obsažen, anebo stupňováním z koncovek rodu činného, pokládati snad za dosud sporné. To jest materiál, s nímž za nynější doby nikdo operovati nemůže. Naopak musíme uznati, že etymologický výklad medialních koncovek dosud podán není, a tím není znám ani původní význam media. Srv. Brugmann Gr. Gr. 96. Bylo by se asi lépe hodilo ukázati aspoň poměr medialních koncovek řeckých k sanskrtu a prajazyku. Rovněž tak nedostačuje pouhé uvedení fakta, že zvláštní tvary pro passivum v řečtině později se vyvinuly (srv. také tuto větu na str. 13: „řečtina teprv později, by mluva nižádné nepřipouštěla nejasnosti, vytvořila, pilnou majíc toho potřebu, tvar *ἀνέστη* jakožto aorist trpný“). Tu přece přirozeně naskytá se otázka, jak se vyvinuly. Ale o tom se neděje ani zmínky. Vůbec divně se nese, když v pojednání psaném r. 1890 hemží se citáty z Buti-

manna, Kühnera a p. a novější badatelé tak očividně se ignorují. Ta věc podává, tuším, dostatečné svědectví o ceně pojednání p. Hyláкова, nehledě k tomu, že i při výkladu vlastním ledacos by bylo lze vytknouti. Tak na př. s. v. *κρίνω* naprosto nechápu, proč by při jakémkoli výkladu mohlo býti na závalu, že *π 269* je ke *κρίνεται* podmětem „jediná toliko věc“, kdežto v jiných případech jsou podměty aspoň dva, a j. v.

Když již volil p. spis. látku z Homera, proč si nevybral něco podstatného? Při proudu, v jakém se nalézá za našich dnů stadium otázky homerské, je to dost divné. A že každá práce toho druhu musí býti psána se zřetelem k ní, nepotřebuje důkazu. Ovšem důkladné vědomosti grammatické jsou při tom nevyhnutelnou podmínkou, nač ostatně v těchto Listech bylo poukázáno dost a dost.

J. Krejčí.

Aristoteles o účinku tragoedie. Napsal Dr. E. Peroutka. (Program obec. real. a vyšš. gymnasia v Roudnici 1891.)

Monografie tato jest novým rozmnožením velice značné již literatury o Aristotelově definici tragoedie; jest příspěvkem, který sice nepodává mnoho nového, avšak cenný jest tím, že kriticky rozebírá výsledky dosavadních bádání a sestavuje z nich určitý celek. Jedná se zde o posledních slovech definice: *δι' ἑλέου καὶ φόβου περλαίνουσα τὴν τῶν τοιοῦτων παθημάτων κάθαρσιν*.

Spis. dochází asi k těmto pozitivním výsledkům:

1. Mezi *πάθος* a *πάθημα* není rozdílu (dle Bonitze).
2. *Φόβος* (a *ἔλεος*) jest cit altruistický, nikoli, jak Lessing tvrdil, egoistický (dle veliké většiny badatelů).
3. Tragoedie má vzbuzovati i *ἔλεος* i *φόβος*; neděje se to však současně (Günther, Egger), ani jedno neb druhé nepřislouží určité části tragoedie (Überweg, Zeller, Wille), nýbrž obě stále se střídá (dle Tumlrize).
4. Výklad Dehlenův slov *ἔλεος* a *φόβος* o hrdinovi jakožto subjektu je nesprávný (všichni badatelé).
5. Výklad Bernaysův a Wilamowitz-Moellendorfa o pathologickém účelu katharse je nesprávný (zastanci významu ethického).
6. Katharse je relativní vymísení (*Ausscheidung*) těchto vášní (*ἔλεος* a *φόβος*) a tím očištění toho, co z nich ještě v duši zůstane (dle Siebecka).
7. Genitiv *τῶν τοιοῦτων παθημάτων* není subjektivní, nýbrž objektivní.
8. Aristoteles staví definici svou proti mínění Platonovu.

Jediná věc, kterou poprvé (pokud víme) pronáší p. spis., jest modifikované ethické ponětí katharse; mohli bychom je na-

zvati psychologickým. Argumentace jest tato: Aristoteles polemizuje proti Platonovi, jenž pokládal tragoedii za demoralisující; Aristoteles však netvrdí opak mínění Platonova, nýbrž pouze popírá jeho správnost. Práví tedy: tragoedie není mravně zhoubnou; ale není také nic trvale polepšujícího (*ἡθικόν*); ona jest pouze zábavou neškodnou. Účel katharse jest tedy dle p. spis. jen psychický pocit spokojenosti naproti bázni a soustrasti, které nás za provozování tragoedie ovládaly. Bylo-li to skutečně míněním Aristotelovým, nedovolujeme si rozhodnouti.

P. spis. praví sám, že v mnohých těchto otázkách nedostaneme se asi přes domněnky. To aspoň dokazuje průběh celé této kontroverze a částečně i spis přítomný; neboť mnohé věci, které spis. za jisté přijímá (ovšem po náležitém odůvodnění), nepokládáme dosud za nic více než za domněnky více méně pravdě podobné. Celá tato otázka jest jedna z nejtěžších, které filologii vůbec zbývají rozřešiti. Jistými zdají se nám pouze tyto věci: *ἔλεος* a *φόβος* jsou cítě v diváku vzbuzené, tedy altruistické; genitiv *τῶν τοιοῦτων παθημάτων* není subjektivní, nýbrž objektivní. Co se míní slovy *τῶν τοιοῦτων*, dále slovem *παθημάτων* a konečně slovem *κάθαρσις*, nepokládáme za rozhodnuto přes všechny pokusy dosud učiněné.

Přiznáváme se, že jedné věci, totiž výkladu p. spis. slova *ὁ τοιοῦτος* (a věci s tím souvisejících, na př. je-li *ἔλεος* a *φόβος* a *πάθημα* identické) zhoła nerozumíme. Práví se zde (str. 35): „U mne pozorování některých míst v Aristotelu vzbudilo dojem, že τ. τ. π. nic jiného značiti nemůže než právě takových, totiž ne jiných a ne více strážní“. Co je tím řečeno, než že p. spis. pokládá *τῶν τοιοῦτων* za rovno *τούτων*? A přece hned na to praví, že „*τούτων* nepoložil Aristoteles, protože by tím byl vyřkl identitu mezi *δι' ἑλέων καὶ φόβον* a *παθημάτων*, a toho ovšem učiniti nemohl“. Tedy *ἔλεος* a *φόβος* nejsou *παθήματα* dle p. spis. Co jsou tedy? *πάθη*? Nikoli; neboť p. spis. popírá rozdíl mezi *πάθη* a *παθήματα* (viz str. 3 a 38). V jakém jsou tedy k sobě poměru *ἔλεος* a *φόβος* a *παθήματα*? O tom se nic určitého nedovídáme.

Že methodou dosazovací a pouze filologickou (totiž řešením na základě jiných míst téhož spisovatele) k rozřešení otázek těchto nedospějeme, ukazuje zkušenost; mínění Bernaysovo v této věci je jistě nesprávné. S methodou p. spis., kontrolovati filologickou argumentaci zkušeností, musíme docela souhlasiti; že se jí podaří jednou rozhodnouti na jisto tyto sporné otázky, dává nám práce p. Perontky aspoň nadějí.

J. Sedláček.

O žalobnicích v Římě. Napsal prof. G. Šafařovic. (Výroční zpráva ob. v. gymnasia ve Vysokém Mýtě. 1890.)

Podle hojných míst, hlavně Liviových, Ciceronových, Tacitových, spisovatel nám podává pěkné líčení důležité právní insti-

tuce, jež do veřejného života v Římě hluboko, většinou neblaze, zasahovala. P. spisovatel tanul snad na mysl jako ideál Friedländer. Látka přirozeně rozbíjí se na dvě části: třeba mluvit o žalobnících za doby republiky a delatorech doby císařské. Pan spisovatel také v tom smyslu rozbírá své thema, z doby císařské toliko první století pojímaje ve své ličení. Podepsanému zdá se, že část první o žalobnících za doby republiky vyniká formálně i věcně nad část druhou. V části druhé byl bych přál p. spisovateli, aby se mu bylo podařilo dívat se na úlohu svou se stanoviska modernějšího. Jsou tam obsaženy úsudky o době císařské, o Tacitovi a Tiberiovi, s nimiž mi srovnati se nelze. Dovolují si učiniti následující poznámky, veden jsa přáním, abychom také u nás byli spravedlivější vůči době císařské.

Pravil jsem, že část první vyniká nad druhou. Dle mého soudu jsou příčiny toho tytéž jako ty, pro které vůbec o životě římském za republiky máme jasnější obraz než o Římě císařském. Předně jsou zprávy starověké hlavně o posledním století republiky hojnější a rozmanitější. Za druhé jsou lépe probádány než ony, jež vypravují o době císařské. Slovem „lépe“ myslím zároveň, že se zprávami z doby republiky nás došlymi jsme zvyklí zacházeti samostatněji, kritičtěji. Uvedu příklad. Čtouce ve škole se žáky třebaš řeč de imperio Cn. Pompei pokládáme za svou povinnost upozorniti je na politickou krátkozrakost Ciceronovu, jež jeví se v tom, že zákon Maniliův doporučoval, na neupřímné, nepřekné vyvracení námitek proti návrhu činěných a snad i na tu věc, byla-li to opravdu jenom víra v Pompejovu výtečnost, jež Cicerona učinila obhájcem návrhu Maniliova; zkrátka navádíme žáky, aby dívali se na slavného Cicerona kritickým okem. Když však udá se nám mluvit nebo psát o době Augustově a době pozdější, jest věc docela jiná. Tu jest — aspoň u nás — autorita Tacitova věcí na nejvýš nedotknutelnou. Tu opakujeme staré úsudky, často bludné, v nichž někdy ani dobrého smyslu není. P. spisovatel pronáší na str. 19 svůj soud o Tiberiovi takto: „Povaha jeho, kterou Tacitus důkladně a pravdivě vylíčil, třebaš místy barvami příliš černými, smísená byla z částí dobrých a zlých.“ Slova „třebaš místy barvami příliš černými“ jsou takovým zděděným úsudkem a v práci přítomné jsou holou frází. Neboť slova ta mohou jen znamenati, že Tacitův soud o Tiberiovi tu a tam potřebuje korektury; avšak ač p. spisovatel o vládě Tiberiově mluví na str. 19—24 a ač hojně příležitosti měl, nikde ani slovem se nezmiňuje, že Tacitovo líčení někde by bylo příliš černé, nýbrž vypravuje všechno docela věrně podle Tacita.

Myslím, že svědčí to o tom, že o zprávách Tacitových málo myslíme a že nevšímáme si toho, co u Angličanů, Francouzů a Němců se pokládá v této příčině za věc odbytou. Takového konservatismu nelze schvalovati. Tak oddaně nevěřilo se Tacitovi

ani ve starém Římě, jak my to činíme. At Flavius Vopiscus jest svědek jakýkoli, soud jeho o dějepiscích římských právě v naší příčině je velmi zajímavý. Právě v životě Aureliánově 2. 1—2: „Me contra dicente neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum, prodente quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus convincerentur, pedibus in sententiam transitum faciens ac manum porrigens iocando: „Propterea scribe,“ inquit, „ut libet. Securus, quod velis, dices, habiturus mendaciorum comites, quos historicae eloquentiae miramur auctores“. A v životě Probově 2. 7: „Et mihi quidem id animi fuit, ut non Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos atque omnes disertissimos imitarer viros in vita principum et temporibus disserendis, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum... ceterosque, qui haec et talia non tam diserte quam vere memoriae traderunt“.

Dnešní bádání pokládá pořád Tacita za nejvážnějšího svědka o době císařské, neupírá mu pravdomluvnosti ani duchaplnosti. Proti čemu znalci chovají se skepticky, jsou jeho trpké, rozhořčené úhrnné úsudky, jeho slavené psychologické poznámky hlavně o Tiberiovi, s nimiž jiné zprávy, a téhož Tacita zachované, se neshodují. Zkrátka dnes rozumí se Tacitovi jinak a lépe. Dnes máme o Tiberiovi obraz správnější proto, že oceňujeme správněji ony vlastnosti Tiberiovy, jež sice Tacitus zaznamenává, jichž však neocenil měrou náležitou. (Srovnati lze na př. z posledních let Bened. Niese: Abriss der römischen Geschichte v. Müllerově Handbuch d. kl. Altertumswissenschaft 3. sv. str. 692, 1889.) Tacitus nestál tak vysoko nad dobou svou, aby byl mohl spravedlivě posouditi význam vlády Tiberiovy pro celou říši. Knihy Tacitovy jsou dějinami ponejvíce města Říma a císařského dvora, ne však úplnými dějinami celé říše římské. Nad to péro Tacitovo vedl netoliko chladný rozum, nýbrž i cit. I co rozhledu i co objektivnosti se týče, dnešní pozorovatel doby císařské jest proti Tacitovi ve výhodě. Pronášíme-li veřejně soud svůj o Tacitovi a Tiberiovi a nesnášíme-li se s dnešními výzkumy, musíme říci také, proč. Nevšimavostí nebo poznámkou, že je to vše marný nějaký „Rettungsversuch“, věc nebude odyta. Také úsudek p. spisovatelův o době císařské vůbec jest tradiční, zofalý a zatračující. Viz líčení na str. 14. Tu stojíme pořád na stanovisku druhého století po Kr., na stanovisku Tacitově. Avšak to nám nesmí stačiti. Jsme lidé moderní a musíme souditi o starověku sice podle starých zpráv, ale se svého stanoviska. A tu nedopadne bilance o době císařské tak zle. Neuvidíme jen samé stíny, ale také světlo. Kladu sem místo dalšího svého výkladu slova Schillerova, jimiž zavírá předmluvu své knihy (Geschichte der röm. Kaiserzeit): „Möge dieselbe“, přeje tam své práci, „einigermassen dazu beitragen, die unverdiente Gleich-

gültigkeit zu beseitigen, welche noch immer eine Zeit trifft, die für künftige Jahrhunderte von so grosser Bedeutung war und zu deren richtigerer Würdigung allein eine bessere Kenntniss beizutragen vermag. Erst wenn wir uns aus dem engen Gesichtskreise und aus dem Banne der Vorstellungen befreien, welchen die Autorität des Tacitus, sowie eine schlechte Überlieferung einer- und eine engherzige, philologisch-theologische Auffassung anderseits gezogen haben, werden wir in diesen Zeiten nicht mehr bloss den Verfall erblicken; vielmehr wird uns für dessen betrübendes und abstossendes Bild die Erscheinung neuer Lebens-elemente entschädigen . . .“

Ke konci podotýkám toto. Byla-li práce určena kruhům širším, měly latinské citáty býti přeloženy nebo vynechány. Výroční školní zpráva jest arci pro takovou práci místem nepřihodným, protože málo přístupným.

Em. Peroutka.

Poměr Athen ku Spartě v době od bitvy platajské do vzniku peloponneské války. Napsal prof. *Bohuslav Kopecký*. (VI. program českého vyššího gymnasia v Uh. Hradišti. V Kroměříži 1890.)

Pojednání přítomné vyrovná se úplně pojednáním, jaká nyní z historie a filologie v programech středních škol našich nacházíme; ano předčí mnohé z nich v nejednom ohledu. Podávat slohem prostým výčet všech sem spadajících fakt, v pragmatické spojitosti vhodně seřazených bez hrubých omylů. Nicméně tážeme-li se po oprávněnosti takovýchto prací, nezbavíme se jistých pochybností. Pro koho jsou vlastně psány? Žáci mají takovéto přehledy přinést si již ze školy; v příčině pak vědecké jsou úplně bez ceny, vyhýbajíce se zásadně — i kde věc takřka k tomu nutí, jako v pojednání tomto na str. 13, 14, 17, 20 — rozboru jednotlivých problémů. A přece mohly by programy naše hráti ve vědecké naší literatuře úlohu důležitou. Nehledíc k této zásadní otázce, zbývá vytknouti v pojednání tomto tato nedopatření menší váhy.

Mosty hellespontské dle str. 6 byly zbořeny bouří, dle str. 7 stály, což jest omyl (Herodot VIII. 117, v. Busolt II. str. 320, p. 2). Že počet států řeckých byl 2000 (str. 1), jest tuším mylné. Počítadla z Delu do Athen přenesena r. 454 (Gilbert, Handb. I. str. 391). Co míněno jest slovy (str. 10) „hlas athenský při málo četném shromáždění (delském) nabýval vždy větší a rozsáhlejší platnosti,“ jež jsou tuším pouhou konjekturou, jest mně nejasno. Nejvyšší počet lodí athenských byl za té doby (ib.) 400 (Gilbert I. 309); změna ústavy argejské nesouvisí, jak by se zdáti mohlo dle slov na str. 13, s převedením achajského obyvatelstva. Že by gynaikonomoi a sofronistai zřízení byli již za Efialta (str. 14),

jest, ne-li nesprávně (Gilbert str. 154 a 297), aspoň ne dokázáno. Nejasná jsou slova (str. 19) o strategii Perikleově; ne dosti přesně mluví spisovatel o zrušení spolku všech Hellenů (str. 13, 14, 17), jež se formálně stalo r. 460 (Gilbert str. 91). Mínění, jehož se spisovatel přidržel (str. 5 a 7) o vzniku athenské symmachie, nelze hájit proti mínění novějšímu, dle něhož (Gilbert str. 389, Busolt str. 319) Ionové a Aiolové nikdy do společného spolku přijati nebyli. *Μισθός ἐκκλησιαστικός* zaveden ne za Perikleá (str. 19), nýbrž za Agyrrhía r. 395 (Gilbert str. 152). Karystos nebyl před válkou r. 467 členem spolku (Busolt str. 400). Že se Spartané obávali, aby přítomnost vojska athenského nenakazila jich peri-oiky zásadami demokratickými (str. 13), jest lichá domněnka spisovatelova (Busolt str. 454). Protomanteia (str. 18) jest ne-správně řečeno místo promanteia.

Vidno, že omyly tyto jsou zaviněny úplným pominutím literatury novější, která přece má díla jako jsou Busoltovo, Holmovo, Gilbertovo, jež, uvádějíce prameny i literaturu novější v dokonalé úplnosti, musí nejen badatelům, nýbrž i pisatelům pojednání populárních býti známy.

Jaroslav Štastný.

Latinská mluvnice pro školy střední. Sepsal Frant. Hrbek. I. Nauka o slově. V Praze. Nákladem vlastním 1891.

Můžeme si gratulovati, že autor této knihy donucen byl pod-mínečným schválením cvičebnice, by sepsal i mluvnici. Obdrželi jsme aspoň k Niederlově a Králově řecké a Gebauerově české mluvnici latinskou stejně moderní, a tím získalo nazírání na zjev grammatické podklad jednotný. Úlohu svou provedl spisovatel svědomitě s velkou znalostí látky a obratností v pořádku.

Výběr látky řídí se známými předpisy instrukcí. Nejvíce zdařil se výběr a uspořádání v rozdílu I. a III.; v II. některé nejasnosti neb nedůslednosti nepatrně jen kalí výborný dojem. Spisovatel klade nauku o stupňování ne do kmenoslovi a syntaxe, ale z ohledů didaktických do tvaroslovi, však opomíjí vyložiti tamtéž komparativ absolutní a elativ, ačkoli již žáci třídy první je poznávají. O *alius*, nemo správně poznamenává, že mají *alterius nullius*, *nullo*, ale o *quid*, *aliquid* se nezmiňuje, že sluší k němu opsání *cuius rei*, *cui rei*, *qua re*; ani o tom zmínky nečiní, čím se nahraňuje schodný pozitiv k minus, *magis*. — Nepřehledné jest seřazení náměstek neurčitých. Pozn. k § 158 opakuje se doslova s nepatrným jen doplňkem tvarů (o nichž mohlo býti podotčeno, že v attributu mívají ten význam) jako zvl. paragraf 223 a) b) a 224 c. — V pozn. § 186 dří se, že sloveso v tvarech jmenových (tedy též *participium*, *gerundivum*) vyjadřuje činnost bez označení osoby a čísla. Též pozn. § 188 není příliš jasná. — V § 196 očekávali bychom zmínky všeobecné o trojení

perfekta, aby slovy autorovými žák nebyl sveden k mylným míněním, že na př. kmen perf. tvoří se příznakem *v* a zároveň označen je reduplikací. Není mi zjevno, čím se spisovatel řídil ve výřtu komposit tak zvaných sloves nepravidelných; neboť uvádí složeniny, jež tvaroslovně od prostých nijak se neliší, vynechává však opět slovesa obyčejná, jako *adspicio*, *antecedo*, *includo*, *abdo*, *antepono*, *prospicio*, *edoceo*, *obtineo* a j., takže se zdá, jakoby se v tom nedržel žádné zásady, čehož sluší litovati. V rozdíle prvním přál bych si jasnější stilisace v § 8 pozn. 2 (přidej „ražené“ za slovo „podnebné“) a v § 12 (změň v „často před jinými samohláskami“). V pozn. 3 § 23 vidí ve vidí vídeo atd. podvojně tvary kmene oslabeného, ale v pozn. 2 § 194 dří: při čemž obyčejně nastupuje oslabení kmene věn: věni. V odst. 5 § 17 má, jak z příkladů *capimus* z *capimus*, *salvus* (*salūs*) jde, státi: Po souhlásce stává se *i* u so uzvučkou (m. zvučkou.) — O dvojháskách bylo by záhodno promluvit i se stanoviska stavu nynějšího, k čemuž dobře lze připnouti výklad historický. Konečně se mi ve vědecké knize české nelíbí názvy „vztáznosti, přitvorky“, ovšem i od jiných grammatiků užívané.

Celkem jsou to výtky nepatrné, jež úplně zastihují přednosti. Z nich nejzávažnější jest ta, že i hláskoslovi i tvaroslovi i kmenoslovi pracováno je na základě nových a bezpečných výzkumů, dále to, že nauky podávány jsou správně, slohem srozumitelným, jazykem čistým. Zejména pravidla jsou stručná a jasná. Jen pohřešuji v § 82 za „nom. sigmatický — kmeny němé“ dodavek „a na *i*“, v § 104 A vynechal bych *linter*, ježto bývá i muž. rodu, v § 105 přál bych si pouze: Ženská jsou odtážita v *dō*, *gō*, *iō*.

Další přednosti knihy — ovšem jen v ohledu didaktickém — jest, že spis. uskrovnil látku a připojil, kde toho uznával potřebu, k výkladům tvaroslovným ihned pokyny syntaktické. Ale, slyším námitku, je-li látka skrovnější, že je to snižování úrovně vědění. Nikoli; jestliť jen to vynecháno a odhozeno, co by žák vlekl s sebou jako přítěž, kdyby obyčejně velmi brzy toho nezapomínal. Právem zjednodušena jsou pravidla o rodu jmen, zvl. třetí deklinace, o gen. v *ium*, dat. abl. *ubus*; stručněji podány zvláštnosti v stupňování, právem tvary neklassické odkázány do poznámek, celá řada sloves tak zvaných odchýlných v perf. a sup. právem jest vypuštěna (jako *neo*, *frigeo*, *turgeo*, *strideo*, *ferveo*, *paveo* atd.), ostatní pak mistrně srovnána. Z nauky o příslovcích vybráno jen to, co nezbytně nutno věděti primánovi a sekundánovi; že to zařaděno dílem k adjektivu, dílem k pronominu, dílem do rozdílu třetího, praktický učitel asi uvítá, jako mu také přijde vhod, že nauka o zájmech osobních, zvratných a přísvojovacích, jakož i leckteré syntaktické poznámky o významu a opisování tvarů slovesných vložil v nauku tvaroslovnou, kdežto předložky, spojky a částice právem odkázal do syntaxe.

Věcně správný a slohově bezvadný je též přídavek o kalendáři, penězích, míře a váze.

Závažnější chyby tiskové neopravené jsou: str. 12 ř. 11 zdola informe m. inform(e); str. 16 ř. 16 shora g m. q, str. 75 ř. 10 shora *audje m. *audije, str. 130 ř. 8 shora inquitis m. inquitus, str. 156 ř. 3 shora centiēs m. deciēs, str. 90 ř. 6 zdola capitō chytej m. capite chytejte.

Celkem mohu říci, že kniha tato velice ulehčí vyučování jazyku a značně přispěje k tomu, by znalost latiny u žáků se prohloubila a upevnila. Proto ji vřele doporučuji všem učitelům jazyka latinského.

Petr Hrubý.

Pyrrhonismus. Rozprava o pochybování filosofickém. Se-psal Dr. *Gustav Zába*. V Praze, J. Otto 1890. 8°. 108 str.

„Jakou zásluhu pyrrhonismu přičísti dlužno pro tříbení pojmů filosofických, to oceniti jest úkolem této rozpravy“ (předml. str. II), která „v jádře svém obsahuje vytčení a zjasnění poměru, v jakém stojí výzpyt lidský k záhadám metafysickým“ (předml. str. I). Hlavní věcí jest tedy ve spisu tomto, jak se pyrrhonismus s historického stanoviska pochopuje, jaké se mu vyazuje místo ve vývoji řecké filosofie a vývoji filosofie vůbec, což, poněvadž spisovatel vyznává Herbarta, jest totožné s otázkou, v jakém jest pyrrhonismus poměru k Herbartově filosofii. Výtěžek rozumování spis. vyjádřen jest (str. 10) slovy: že pyrrhonismus jest vrcholem, nad nějž nepostoupila moudrost starověká, k němuž my (totiž Herbart) připojujeme. Vrcholem proto, že všechny předchozí systémy, platonismus, aristotelismus, epikureismus, stoicismus, byly dogmatické, totiž dávaly na otázku, je-li poznání abso-lutna možno, otázku kladnou, a my k němu připojujeme proto, že Pyrrhon, vytknuv hlavní zásadu filosofování o nepoznatelnosti abso-lutna, při tom nepopíral metafysiku.

Myslím, že se p. spis. nepodařilo dokázati této věci a ie jeho výklad pyrrhonismu není správný. Dle souhlasného mínění učenců *) Pyrrhonovci popírali vědění vůbec (t. j. vědění o podstatě věci), neboť omezení jsme pouze na zjev. Připomeneme jenom některé jejich zásady. Dle Diogena Laertského a Sexta Empirika (viz str. 61 spisu přítomného) jest dvoji pramen poznání, smysly

) Sv. Zeller III 2. 20 n., 43 n.; Überweg Grundriss I § 60; Windelband M. H. V. 1 str. 306 n.; Strümpell, Einführung in die Philosophie str. 104; Dastich, Zykloped. prakt. El. str. 9; Eugen Fappenheim, Des Sexta Empiricus Pyrrhonische Grundzüge ve Phil. Bibliothek 74. svazek, str. 10; Émile Salsser, Académie, Paris 1848, str. 176—179; Daniel Zimmermann, Darstellung der pyrrh. Phil. 1841 str. 5.

a rozum; ale ani jedním ani druhým nelze dojít poznání. Ainesidemos (Phot. 170 b. 3) a Sextus (Math. VIII. 40) soudí tedy, že nic není pravdivého; neboť by musilo být *αἰσθητόν* anebo *ροητόν* anebo obojí anebo ani jedno ani druhé. Proto není ani *καταληπτική φαντασία*, s kterou operovali Stoikové, a není *κατάληψις* vůbec; *μη οὐσης δὲ καταλήψεως πάντα ἔσται ἀκατάληπτα* (Math. 155). Vzpomeňme dále zásady *πᾶντι λόγῳ λόγος ἀντίκειται* — *ἰσοσθενία λόγων*, uveďme si na paměť, co spis. na str. 71 poznamenává, že pozdější škola popírala důsledně veškerý důkaz, sudidlo (*κρηττοῦ*) a znak (*σημείον*), tolikéž i příčinnost, pohyb, možnost učení se, stvoření, jako že by od přírody bylo co dobrým a zlým; dále, že důkaz pravdy není možný a proto že není poznání (str. 76): a shledáme, že skepsis Pyrrhonovců byla tak radikální, že v ní pro metafysiku nezbývá místa. Vždyť se nelekali ani konsekvencí, které z toho všeho proti jich vlastnímu filosofování se obracely: připouštěli, že ani to, co oni tvrdí, nemůže za pravdu pojímáno býti, že jejich hesla: *παντὶ ἔστι ψευδὴς, οὐδὲν ἔστιν ἀληθές, οὐδὲν ὀρίζομεν, οὐδὲν μᾶλλον* atd. sama sebe vyvracejí (Sextus H. I. 14). Z toho tedy plyne, že soud o podstatě věci je nemožný, a člověku nezbývá, než aby spokojil se tím, co se mu smysly podává, zjevem, aniž by o opravdivosti jeho přesvědčiti se chtěl anebo jiné přesvědčoval. To označovali slovem *ἐπέχειν*, a *ἐποχή* jest tedy výtěžek jejich rozumování.

Tohoto slova chytá se spis., aby odůvodnil svoje ponětí pyrrhonismu; na str. 45 vykládá je takto: „Jaký jest výsledek všeho filosofování? Skepsis rozhoduje slovem *ἐποχή* — nevyslovujeme se o věcech nadmyslných, t. j. neznáme na ten čas metafysiky, která by o věcech těch určité vědění zjednatí mohla.“ Proč na ten čas? To je osudný přídavek, který je sice spisovateli nutný, aby mohl z pyrrhonismu učiniti to, co chtěl, ale není nikterak odůvodněn z povahy skepse pyrrhonské. Jako veškerá filosofie starověká, nesla se i pyrrhonská filosofie k ethice jakožto k cíli svému, a v ní musíme hledati pozitivní výsledky, což Sextus H. I. 25—30 výslovně podotýká. Výsledek je týž, jako u dogmatických Stoiků, ataraxie, ta velebená duševní rovnováha, kterou i my za hlavní známku charakteru mravního považujeme. K tomu však dle Pyrrhonovců netřeba dogmatizovati a zabývati se věcmi, o nichž úsudek je nemožný, ale vzdáti se všeho rozumování — *ἐπέχειν*; pak jest člověk s to, aby nepřipisoval něčemu větší ceny nežli jako zjevu, aby klidně rozvažoval nepodléhaje vášni ani žádostivosti; neboť poznal, že to klam, jako by stav nějaký nad jiný něčím vynikal. Rozumování pyrrhonské neslo se k tomu, aby bez dogmatizování získán byl pevný ethický základ, nikoli k tomu, aby zachována byla metafysika. Tou skutečně „pohodili“ (str. 47), nepotřebující ji; a ne na čas, nýbrž vůbec. Máme-li tyto věci na mysli, nemožno naléztí ve významu slova *ἐποχή* smysl spisovatelem tam vkládaný; a kdyby ani to nepře-

svědčovalo někoho, slova Sextova H. I. 196 nemohou jej nechat v pochybnosti: *καὶ ἡ ἐποχή δὲ εἴρηται ἀπὸ τοῦ ἐπέχεσθαι τῇ διαδοχῇ ὡς μήτε τιθέναι τι μήτε ἀναιρεῖν διὰ τῇ ἰσοσθένειαν τῶν ζητούμενων.*

Spisovatel pokouší se svůj výklad slova *ἐποχή* doložit i filologicky; jeť dle str. 70 podepřen i výslovným zněním na mnohých místech opakovaného *τὰ νῦν, τὸ νῦν ἔχον, μέχρι τοῦ νῦν*. Opět nesprávný výklad. Slůvek těch je v Sextovi hojnost, a možno a priori souditi, že by si jich vykladatelé, překladatelé a historikové jistě byli všimli, kdyby měly nějaký vztah k významu slova *ἐποχή*; a již tedy z této okolnosti možno zase souditi, že spisovatelův výklad není správný, o čemž plně jistoty nabudeme přihlédajíc k místům dotyčným: H. I. 4, Log. II. 362 a II. 401. Všude zakládá se výklad spisovatelův na neporozumění místům těm. Místo první *ἀλλὰ κατὰ τὸ νῦν φαινόμενον ἡμῖν ἱστορικῶς ἀπαγγέλλομεν περὶ ἐκάστων* má smysl: projevujeme (zprávu dáváme), jak se nám každá věc právě — v daném okamžiku jeví. Tak překládá též Pappenheim: dass wir nach dem, was für jetzt uns erscheint, berichtweise uns aussprechen über Jedes, tak to pojímá Strümpell str. 104, tak Zeller III² 2, 45. I to řečeno ve smyslu zásady skeptické, že nic na určito tvrditi se nesmí, že omezení jsme na zjevy. Srovnej H. I. 196 *τὸ δὲ φαινόμενον ἡμῖν περὶ αὐτῶν, ὅτε ἡμῖν ὑποπίπτει* (když je smysly pojímáme) *λέγομεν*, dále H. I. 198, I. 15. Výklad spisovatelův na str. 47, kde se k místu tomuto odvolává, že skeptikové o všem tom se vyslovují, „pokud pro ten čas t. j. pro dobu svou o stavu filosofie takto souditi mohou“, jest neodůvodněný a proto nesprávný.

Log. II. 362 stojí proti sobě *πρότερον ἐλογισάμεθα* a *τὸ δὲ νῦν ἔχον πρὸς τὴν ἐκκειμένην διαστολὴν ἐκείνο ἡγούμενον*, v čemž není ani stopy významu spisovatelem předpokládaného. Log. II. 401 týče se *μέχρι τοῦ νῦν* Stoiků, proti nimž polemizuje. Prohlížel jsem i jiná místa, kde se slůvka ta nacházejí jako H. I. 197, 200, 201 a H. II. 188 a nikde neshledal jsem více, než že je to buď „obzvláštní ostražitost při pronášení se o věcech metafysických“, jak spis. na str. 49 při jiné příležitosti poznamenává, anebo že to má smysl docela jiný bez nejmenšího vztahu k výkladu spisovatelovu.

Spisovatel konečně dovolává se atributu zetetičnosti a pojmu zetese řka na str. 43: „Pravda o skepsi jest jen ta, že uznávajíc důvodnost při o metafysiku pojem této uhájila. To dotvrzuje jejich zvidací snaha ve škole *ζήτησις* zvaná; ne to, co zkušenost ukazuje, hledeli zvěděti, ale co za zjevy těmi se kryje...“ I zde se mýlí. Zetesis nemůže nijak jinak se vykládati, než jak to činí sám Sextus H. I. 7: *ἡ σκεπτικὴ τοῖνυν ἀγωγή καλεῖται μὲν καὶ ζητητικὴ ἀπὸ ἐνεργείας τῆς κατὰ τὸ ζητεῖν καὶ σκέπτεσθαι.* A tento výklad slova musí obstáti také vůči úvodu k Hyp., kde Sextus

staví skeptiky jakožto pravdu hledající proti dogmatikům, kteří se domnívají, že ji už našli, a proti akademikům, kteří tvrdí, že ji naléztí nelze. Kdybychom chtěli z tohoto místa určovati skepticismus tak, jak to spisovatel činí, uběhli bychom vždy ve spor s některou zásadou skeptickou. Skeptikové zajisté tvrdili, že není pravdy, *οὐδὲν ἀληθές*, popírali příčinu, důkaz, kriterion, semeion (str. 72, 76). Tím nelíšili by se od akademiků. Oni však také pravdu našli, a sice tam, kde ji hledali, v ethice, náhodou sice (H. I. 25—30), ale přece ji našli — byli by tedy dle distinkce Sextovy dogmatiky. Nelze tedy vázati se tímto místem. Co si při tom Sextus myslel a jaký je pravý smysl jeho výroku, na tom zde nezáleží, nýbrž pouze na tom, že z něho o celé skepsi rozhodovati nelze. Podobně nevysvitá z Diog. IX. 91, že by zetesis byla obrácena jen na metafysickou práci, na zpytování o podstatě věcí; *ζητεῖται* je tam řečeno ve smyslu: jest otázka, o to běží, a sice tak obecně a neurčitě, jako podobné obraty se kladou. Rovněž pravi se v H. I. 13—19, 20, 22 jenom, že o věcech o sobě se skeptikové neproslovují, a nikoli, „že jedná se jim o poznání podstaty věcí a poněvadž si vědomi jsou, že až tam posud nepronikli, protože vyšetřují a hledají.“ Jim běželo o to, co cílem si vytkli, a ten byl v ethice. Odkazujeme k výslovnému znění § 25 až 30 proti spis. tvrzení.

Misto Hyp. II. 11, čteme-li je samo o sobě, ovšem by jaksi smysl spisovatelem podkládaný jevílo; zní: „neb nikoli pro ty, kdo přiznávají, že nevědí, jak věci v podstatě se mají, jest nesrovnatelné je zkoumati, ale ovšem pro ty, kteří míní, že je skrz na skrz znají; neboť pro ty je zpytování u konce, pro ty druhé však ještě platí podmínka všeho zvidání, totiž, že nemyslí, že našli pravdu.“ V předešlých však paragrafech 1 až 11 jedná se o provedení důkazu, že skeptik může zpytovat o tom, co dogmatikové už jako hotové podávají. Sextus brání se proto výtce, která konsequentně ze skeptického počínání plyne, že při nemožnosti vědění, důkazu atd., také skeptikové nic dokazovati nemohou: *πρότερον ἀποκρινάμενοι πρὸς τοὺς αἰεὶ θρυλοῦντας, ὡς μῆτε ζητεῖν μῆτε νοεῖν ὅλως οἷός τίς ἐστιν ὁ σκεπτικὸς περὶ τῶν δογματιζομένων παρ' αὐτοῖς*. Sextus tedy hájí pro skeptiky právo zetese, zkoumání vůbec, a nelze z toho ve smyslu spisovatelově nic uzavíratí.

Shrme-li všechno, co pověděno bylo, máme právo pochybovati o pravosti tvrzení, že Pyrrhonovci metafysiku nepopírali a ideál její ubáhili, a ježto veškerý vývody spisovatelovy o významu pyrrhonismu na tomto tvrzení se zakládají, pokud totiž od obecného v té příčině mínění se liší, jsou neplatny, i bylo by zbytečno všechny zvláště vyvracet. Dotýkáme se pouze hlavních. Nebyla-li skepsis pyrrhonská taková, jak ji spisovatel líčí, nemožno ji ani s jeho stanoviska pokládati za vrchol filosofie řecké, nýbrž zůstává i pak přechodní, přípravnou fasí, která jest sice nutným

výsledkem předchozího a nutnou podmínkou dalšího vývoje, ve které však nejskvělejší práci ducha řeckého spatřovati nebudeme. Rovněž nejasný sám o sobě výrok, že my k němu připojujeme, pozbývá podstaty, jestliže Pyrrhonovci metafysiky neuhájili, a také význam Herbartismu, pokud touto historickou reflexí měl býti objasněn, jest ohrožen a s tím i ono „vytčení a zjasnění poměru, v jakém stojí výzpyt lidský k záhadám metafysickým“, což má obsahovati jádro spisu. Vzhledem k tomuto účelu jest spis v jádře svém pochyben.

V jednotlivostech jsou některé nesprávnosti a nepřesnosti. Na str. 70 praví se o tropu dle Diogena sedmém, dle Sexta pátém, že jim záhada prostorového nazírání jest předznačena, an prý Pyrrhonovci obrátili tvrzení: „prostor podmíněn jest věmi v něm v thesi, prostornost podmiňuje zjev věcí.“ Avšak příklady Sextovy, jako že korály v moři jsou měkké, na vzduchu tvrdé, svědčí až příliš jasně, že spis, zaměniv starý konkrétní pojem místa s naším neurčitým pojmem prostornosti, vkládá do výroku Sextova více „než z něho na přímý podnět vzato býti může.“ Na str. 42 čteme: „Jest její (akad. střední) skepsis jen odleskem tohoto (pyrrhonismu) a proto že není opravdovým majetkem školy, nemůže zakládati rozdíl mezi oběma.“ Pyrrhonismus přece pěstil skepsi a akademie též, na čem se má tedy rozdíl zakládati? Či jak rozuměti slovům těm záhadným? Na str. 43 výrok: „skepsis mohla jim důstojně čeliti: proti myšlenkám zase jen myšlenkami“ uvádíme jako ukázkou dosti častých vět, nic neznamenajících.

Rovněž často vyskytnují se volné překlady výroků a pojmů skeptických, čímž spis, sice získává snadnou akkomodaci jich k míněním vlastním, ale pravý význam zatemňuje. Nejspíše o tom přesvědčí se čtenář na str. 79, kde se podává výňatek z Ainesidema dle Sexta. Je to v uvozovkách; jest to překlad nebo zpracování? Ani v jednom ani v druhém případě nebylo by to zdařené. Slovosled i větosled jsou přeházeny; významy opakující se nestejně překládány či vykládány; mnohé zcela nesprávně. A tak i na jiných místech. Na str. 30 dí se: „O filosofii zní první česká vědecká definice, jak ji do literatury naší uvedl Jos. Durdík: filosofie jest věda, která na základě výsledku ostatních věd jednotný názor světa sestrojiti hledí.“ Jest tato definice skutečně první vědeckou českou definicí? Nepodali již před Durdíkem jiní vědeckých definic? Gabler a Dastich uvedli k nám definici Herbartovu, a ta přece jest vědeckou! Anebo jest ta definice první původní definicí českou? To spisovatel netvrdí. Proč se tedy dostalo i do nadpisu kapitoly druhé podotknutí: první česká vědecká definice o filosofii?

Sloh jest vzletný a jeví mnohé elegantní obraty.

Frant. Krejčí.

Landmarks of Homeric Study by *W. E. Gladstone*.
London (Macmillan and Co.) and New-York 1890. Str. 160.

Duševní svěžest staříckého státníka vymáhá si věrný úcty plný podiv. Vedle všestranného zaměstnání, jímž ho přímo zanášel život veřejný, vždycky přece Gl. nalezl ještě dosti pokdy, aby ducha zaměstnával i otázkami vědeckými, a leckterou chvíli vzácného svého času nikdy neváhal věnovati zamilovanému svému Homerovi. Z oblíbenosti této pošly zvláště jeho *Studies on Homer and the Homeric age* (3 sv. 1858), *Homeric Synchronism* (1876), a knihou svrchu jmenovanou ještě vloni v 82. svém roce Nestor evropských státníků a Homerolog obohatil přehlednou literaturu o Homerovi. V sedmi částech aforisticky rozebírá různé otázky, a rozbor ten, zdá se nám, v mnohých věcech tím více váží, že nekoná jej předpojatý philologus ex professo. Vytknuv důležitý význam Homerologie, Gl. v krátkých odstavcích objasňuje stanovisko, jaké on zaujímá k otázce homerské. Z mnohých míst patrně, že stopoval hojnou literaturu odbornou. Vytýká nesmírnou kulturně-historickou důležitost Homerovu a cíl historický staví pro činnost básníkovu rozhodně v popředí. Připouští tu a tam nepřesnost textu, nějakou interpolaci a některé úkazy úpadu, vidí v obou básních plody jednotné a též původ obou doličuje ze společných známek, při čemž různosti bájeslovné, zeměpisné a p. uvádí na základy různosti podání. Právě posuzování Homera stížilo se délkou dob, vlivem latinismu, jenž potrvál celým středověkem, a začasté i nesprávnosti vědecké metody. Gl. radí: stále hlouběji a hlouběji dolovati v textu za pomoci pozorování a porovnávání s výsledky výzkumů na jiných polích vědeckých.

V dalších dvou částech jedná se o tvůrčí důležitosti obou básní s hlediska národního a náboženského (Homeros jakožto nation-maker a religion-maker). Národnost a obrazy se její v olympské thearchii jsou právě základní, centrální a plodivé ideje básní Homerových. S dějepisným cílem básník všude (a zvláště v Iliadě) hovoří cti národnímu. On vnesl do světa „řeckou myšlenku“ a nikde neuvádí národ svůj ve spojení s původem cizím; všude osamocuje jej a dává tím podklad k různění Hellenstva od barbarů. Gl., stopuje v Homerovi rysy národopisné, vidí především ve vlastních jménech osobních pomůcky ethnologické indukce. Naznačiv, kde lze shledávati jakési styky s pozdějším názvem *Ἕλληνες*, uvažuje zevrubněji o poměru a významu jmen *Δαναοί*, *Ἀργεῖοι*, *Ἀχαιοί*. Prvému přikládá ráz zvláště vojenský, druhé jest mu názvem lidu (vlastně prý field-workers), třetí kloní se k aristokratismu (the chiefs and aristocracy) a jest nejčastější (asi 800krát). K tomu druží se některé myšlenky o názvech *Αἰολεῖς*, *Πελασγοί*, *Ἀχαιῆς*, *Ἀργος Ἀχαικόν* a *Πελασγικόν*. Se stanoviska kulturního dlužno před pozdější skvělý hellenism klásti dobu „civilisace achajské“ jako první jeho veliký projev. Avšak básně Homerovy

ukazují tu a tam i vliv cizí, zvláště foinický, a Gl. ukazuje na některé stopy toho foinikismu. Z osobností dle jeho domnění hlavně Odysseus nese na sobě známky toho cizího živlu (srv. i Gladstona v *Nineteenth Century* 1889), kdežto v Achilleovi podán představitel národního charakteru achajského. Stopy téhož cizího živlu a složení podobné, jako při národnosti, jeví se i v náboženství. Názozy domácí i cizí Homeros pokusil se svéstí v jakousi jednotu (srv. zvláště bohy olympské) a tuto jednotu uvéstí ve shodu s cílem národním; také na Olympu jest na př. i *βουλή* i *ἀγορά*. Kult některých božstev prozrazuje zřejmě dotyčné snahy básníkův, a Gl. ukazuje, kterak Homeros ve své thearchii olympské některé představy o bozích znělechl a theanthropický systém bohů olympských základům řeckého života přispůsobiti dovedl. Tím zároveň stalo se, že Homerova thearchie jest složena nejen jako celek, nýbrž že i jeho božství často jsou složena z více žvlův a charakteristických znaků (Zeus). Dle původu místního a kmenové příbuznosti Gl. liší čelnější božstva ve čtyři řady, z nichž jedna obsahuje kulty na mnoze cizí, jižní a jihovýchodní. Veliký tu na př. rozdíl mezi Poseidonem a Herou. Také dominující ideje, vtělené do toho neb onoho božstva, bývají různé. Olympští bohové činí stranu achajskou a trojskou. Z achajské strany žádné božstvo Homerem nikde v ničem nesniženo. Mezi nimi a bohy trojskými je podstatný rozdíl, jakož vůbec zřítí lze, že Homeros, vzdaluje se od kultů algyptských a východních, nepřeje čistému kultu přírodnímu. Co z tradice cizích převzato, všechno podřízeno systému jednoty bohů olympských, a proti zmatenosti náboženství jiných patrný jest tu smysl ducha řeckého pro souměrnost.

Část knihy čtvrté a pátá stručně dotýká základů ethiky a politiky u Homera. Gl., dotknuv poměru bohů řeckých k řecké ethice, posuzuje pojmy *ἀτασθαλία*, *ἀρετή* (do jisté míry podobny Aristotelovým *κακία*, *ἀκρασία*), rozebírá vznešený morální význam původních Erinyí a vyčítá známky svědčící o ethickém rázu achajské civilisace; uvádí však zároveň i některé její slabší stránky proti době pozdější. Se stanoviska politického Gl. vidí v Homerovi první záblesky některých idejí, jejichž vtělování zůstaveno dobám moderním. Homeros přikládá vysokou cenu osobní svobodě člověka a nepřeje otroctví. Pro postavení otroků a poměr jich k pánům jsou některá místa velice význačná. Pozoruhodná dále je u Homera i moc promluveného slova; meč a slovo ve stejné jsou cti — *κτελέειν* je válka i agora. Řečnictví zastoupeno tu vzory rozmanitými a krásnými. Vedle známé rady knížecí a obecného sněmu Gl. upozorňuje na to, že i moderní svobodné veřejné mínění v některých známkách u Homera má své analogon. Zákonů v pozdějším smyslu (*νόμοι*) Homeros nezná; stěžejnými body společenského řádu jsou u něho *Θέμις* a *θέμιστες*. Dotknuv povinnosti a práv vládců a ukázav, že slova *πᾶρ γὰρ ἑμοὶ θάνατος* (Grote, *History of Greece* I, str. 86) odporují celému duchu

básni, Gl. vytýká ještě některé rozdíly mezi hromadou trojskou a achajskou.

V základní osnově Iliady (str. 106—113) Gl. vidí plod velejemného a svrchovaně dokonalého umění konstruktivního; může prý se skoro říci, že „každý řádek dýše achajstvím“. Národnost a vlastenectví je tu Homerovi vůdčím cílem; avšak vedle cíle celkového nezapomíná i zájmů a citů lokálních. Odtud ony jednotlivé *ἀοιστεῖαι*, v jichž uspořádání Gl. pozoruje podivuhodnou shodu s teritoriálním rozdělením Řecka před tažením dorským. Středem děje v Iliadě jest Achilleus, kolem něhož ostatní hrdinové se kupí jako folie. I rekové trojští (Hektor) vyličení jsou se zřením k hlavnímu cíli básníkovu. Vedle Achillea neméně obratně, ovšem jiným směrem, kreslen charakter Odysseův (v Iliadě). Zvláštní přednost Homera jako epika je, že píše více o lidech než o věcech (srv. řeči hrdin) a že v ději u něho rovnoběžně působí síly olympská i lidská.

Pro geografii Homerovu (str. 114—127) Gl. liší dva pásmové obvody, vnitřní (hlavně pro Iliadu) a vnější (zvláště v Odysseji). Místa obvodu vnitřního na mnoze byla básníkovi samotnému známa; zeměpisné a národopisné zprávy pro obvod vnější spočívají mohly na informacích Foiničanů, jichž znalost cizích končin byla však po většině jen pobřežní. Proto vypravováno jimi často i mnoho nepravdivého, báječného, a sice někdy snad úmyslně z příčin obchodních. Geografii Odysseie ještě více zatemnila tradice latinská a pokusy přispůsobiti údaje Homerovy k zeměpisným poměrům italským a Italii blízkým. Gl. uvádí některé příklady toho nesprávného lokalisování. Povrchnost latinské té identifikace jeví se na př. v nepřihlédnutí ke směru větrů (u Homera blavně Boreas a Zefyros), ke vzdálenostem místním atd. Dle některých zmínek Homerových Gl. pokouší se (str. 124 n.) stanovit směr plavby Odysseovy a pořad jednotlivých míst.

Ke konci (str. 127—160) jedná se o některých stycích mezi Homerem a památkami assyrsko-babylonskými. Řecko bylo polohou a spojením svým velmi příznivo cizím vlivům, a mnohé úkazy v básních svědčí o tom, že Homerovi známo bylo mnoho z kosmogonie a theologického systému babylonského. Foiničané bývali tu asi velmi často prostředníky. Jako příklady Gl. mimo jiné uvádí: Okeanos, Poseidon (u Babyloňanů Hea), *κναροχάτης*, Afrodite (u Babyloňanů a Assyrů Istar), *κρατερὸς πνιάρης*, Apollon (Merodach) a poměr jeho k Diovi, trojice Zeus—Poseidon—Hades (Anu, Bel, Hea). Při vyličení bohů svých Homeros ovšem mnoho, co se mu nehodilo, vynechal anebo přeměnil a přispůbil k účelům vlastním. Vedle příkladů již uvedených svědčí u Homera o téměř cizím vlivu, jak Gl. míní, také ještě význam hvězd pro plavbu, automatická díla Hefaistova, počet „dvaceti“ sedadel pro bohy olympské, Helios jako syn Hyper-

onův, hrozba Heliova (Odyss. XII. 381) a zmínka o povodni, Diem za trest seslané.)*

F. Krsek.

Нагуевский Д. И.: Эпика Виргилия. Полное издание съ введениемъ и комментариемъ. Казань. 1891. XXVI + 520.

Od r. 1880 Nagujevskij psal částečná vydání Aeneidy po třech knihách. V tomto — na Rusi prvním — souborném vydání všechna ta vydání jsou shrnuta a jednotně zpracována. Již zběžným nahlédnutím nabýváme přesvědčení, že uspořádání knihy a zpracování hojně látky dostalo se náležité pozornosti. Text spočívá na třetím vydání Wagnerově až na několik míst, kde přijato čtení Ribbeckovo. Kritikou textovou a rozbořem variantů a sporných míst kniha se nezabývá jednak proto, že jest to mimo účel jí vytknutý, jednak že spisovatel pokládá práci textovou při Aeneidě celkem již za ukončenu. Po stručném udání scholií a rozřadu sedmi hlavních rukopisů umístěna bibliografie, sahající do r. 1891 a obsahující vydání Aeneidy, nejdůležitější speciální literaturu o Vergiliově po stránce biografické, jazykové, metrické, exegetické a posléze ruské literární práce o Vergiliově (str. XXII—XXVI). Úvod, věnovaný životopisu básníkovu a charakteristice jeho děl, při objemu přiměřeném (V—XXI) vyčerpává látku dokonale, ovšem jenom v hlavních rysech.**)

Po známých datech životopisných a stručném vyličení povahy i podoby básnickovy pojednáno o jednotlivých jeho spisích spůsobem vhodným co do věci i formy. Nejvíce výkladu obírá se, jakož přirozeno, Aeneidou. Mimo krátký obsah a udání nejdůležitějších oddílů přihlédnuto zvláště k volbě látky, k hlavním osobám básně a přede všemi k Aeneovi, k závislosti Vergilia na Homerovi a k pramenům Aeneidy. Pěkně ukázáno, že básník osobu hrdiny svého sám si nevymyslel, nýbrž že byl již dávno před ním legendární Aeneas v podání řecko-římském znám jako praotec národa římského. Tohoto podání Vergiliově bylo se přidržeti, a dle něho i povaha Aeneova kreslena (Iuppiter, pater Indiges; srv. pater, pius, bonus Aeneas). Zvláštní umělost Nagujevskij shledává v tom, jak Vergilius spojuje živel legendární s historií a mravy národa římského. Veliká závislost Vergiliova na Homerovi, méně pronikající v posledních šesti zpěvech, zvláště je patrna v první polovici básně. Při tom však Vergilius dovedl

*) Jako předešlá díla Gladstonova o Homerovi, tak i toto jeho dílo poslední obsahuje mnoho úvah zajímavých a pozoruhodných, celkem však nebéře se směrem, ve kterém dlužno hledati konečné rozřešení spleťtých otázek homerských.
J. K.

**) Podrobnou monografii o Vergiliově Nagujevskij připravuje, a část životopisná vyjde snad ještě tohoto roku.

věk přijatou duchu římskému s různých stránek přispůsobiti nebo některými význačnými rysy doplniti (v V. zpěvu pohřební hry a j. v.). Z osob jednajících více samostatnosti jeví charaktery žen (Dido, Camilla, Andromache), Mezentius s Lausem a episodní Nisus s Euryalem. Turnus a Pallas jsou odlesky povah Homérových.

O prameny první části Aeneidy Vergilius dosti měl postaráno. Kyklos pověstí o válce trojské Homerem a jinými básníky epickými i dramatickými do podrobnosti byl zpracován. Těžší práce (*maius opus, maior rerum ordo* VII. 43—44) dostavila se mu v části druhé, k níž bylo mu sbíratí prameny na půdě domácí (podání staroitalské, Cato, Varro Reatinus, staří epikové). A právě v této části jeví se dle Nagujevského co do jednotnosti, původnosti a uměleckého zpracování rozmanité látky různých dob nejlépe duch básnické tvořivosti Vergiliovy. Vedle nepopíratelných předností formálních naproti básníkům doby starší i novější Nagujevskij jako nedostatek při Aeneidě vytýká, že básník často upadá v *pathos* a stává se hledaně *rhetorickým*. Po stručném odstavci o menších spisích Vergiliových přičítaných jedná se o účtě, Vergiliově i za jeho života i ve všech následujících dobách vzdávané, a o působení mluvy jeho v římské básníky (Ovidius, Persius, Iuvenalis, Valerius Flaccus, Silius Italicus a j.) i prosaíky (Seneca, Livius, Tacitus). Tento jeho vliv přetrval všechna následující století a dochoval se i do dob činnosti básníků Danta, Torquata Tassa, Camoësa, Racina a j.

Pro výklad, v němž sneseno vše, cokoliv důležitého v oboru exegese Vergiliovy až k novější době pracováno, Nagujevskij učinil si pravidlem podati *non multa, sed multum* a usnadniti tak náležitě pojmání i překlad textu. Poznámky souměrně hledí obvyklých stránek výkladu, *linguistické*, *reálné* a *aesthetické* a na velmi mnohých místech stručně objasňují spojení myšlenkové. Tu a tam na místech opravdu toho vyžadujících postřehli jsme leckterou prospěšnou poznámku, které jsme nenalezli ve známějších jiných komentářích. U názvů geografických důsledně připojují se i jména nynější. Citáty z klasiků poznámky se nepřepíchní; uvádějí se jenom známější (Cornelius Nepos, Ovidius, Sallustius, Livius) a měrou právě potřebnou. Zvláštní péče věnována i obsahu. S počátku dán vždy několika řádky obsah celé knihy, načež umístěn obsah podrobnější dle jednotlivých oddílů zpěvu. Jednotlivá místa básně, význačná a příbuzná smyslem neb formou, srovnávají se a scelují častými odkazy, a mnohá vhodně se doplňují příslušnými citáty z Homera. Také s pochvalou dlužno vytknouti, že při mnohých poznámkách *linguistických* ukazováno na zvláštnost a pravidelnost překladu místa do ruštiny. Od str. 515 do 519 sahá *po- všechný*, podle abecedy spořádaný, ukazatel poznámek ve výkladu obsažených. Prospěšnost takového ukazatele sama sebou je zřejma,

zvláště jsou-li údaje spolehlivé. Kniha Nagujevského také zde, pokud jsme nahlédli, účelu úplně vyhovuje.

F. Krsek.

Indogermanische Forschungen. Zeitschrift für indogermanische Sprach- und Altertumskunde. Herausgegeben von Karl Brugmann und Wilhelm Streitberg. Mit dem Beiblatt: Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde. Redigiert von Wilhelm Streitberg. I. Band, erstes und zweites Heft. Strassburg. Verlag von Karl J. Trübner. 1891.

Vydávání časopisu, který má vycházeti ročně v šesti sešitech, z nichž ke dvěma, 2. nebo 3. a 5., připojena bude zmíněná v titulu příloha, uvedeno v souvislost se stoletými narozeninami zakladatele vědy, již časopis věnován, připadajícími na den 14. září t. r., a zahájeno příležitostným článkem obou redaktorů, „Zu Franz Bopps hundertjährigem Geburtstage“; vyličen tu stručně význam oslavence pro srovnávací jazykozpyt, další vývoj této vědy a stav její nynější. Obsah, který podáváme vzhledem k novosti tohoto literárního zjevu ve formě poněkud obsírnější, vyhovuje požadavkům jak „srovnávacích jazykozpytců“, tak jednotlivých speciálních filologů.

Hermann Hirt: *Vom schleifenden und gestossenen Ton in den indogermanischen Sprachen. Erster Theil.* První soustavné a důkladné pojednání o tomto temném dosud bodu srovnávacího jazykozpytu. Pravidla, stanoveného na základě srovnání přízvuku řeckého a litevského, že v prajazyku přízvuk táhlý vznikl stažením (na př. nom. pl. ā-kmenů strind. as'vās lit. raũkōs z *ā-es), synkopou (na př. gen. sg. *tuŋs*, naktēs, sūnaūs) a ztrátou nosovky po dlouhé samohláске (na př. acc. pl. ā-kmenů strind. as'vās z *-ans), užito zde k řešení některých sporných dosud otázek a vyvrácení některých přijatých nyní domněnek indoevropského tvarosloví. Stručný souhrn nejdůležitějších výsledků je tento: Instr. sg. tvořil se původně příponou -m, u km. souhláskových -m (řec. *πιδ-α*, *αμ-α*), u kmenů na -ō a -ā dle postavení ve větě -ōm (-ēm), -ām a -ō (-ē), -ā; ke tvarům druhu prvního vede slov. *raķa*, lit. *vilķa*, *ranka*, jak ukazuje ostrý jich přízvuk proti akm-ū = -ō, ke tvarům druhým řecká adv. na -ō, -ōs, *οἶρω*, *καλῶς*. — Lok. sg. o- kmenů tvořil se též bez pádové přípony dloužením kmenové samohlásky (srv. u kmenů souhl. *δó-μυ*), a sice na -ē (lit. lok. na -ē) i -ō (řec. *ἄρω*, *καίρω*). — Zajímavá koncovka nom. plur. masc. -oi nevznikla stažením *z-o* + i, jak svědčí ostrý její přízvuk (*ροί*, *καλοί*, *θροί*), nýbrž je kmenová od kmenů na -i. — Rovněž přízvuk objasňuje temnou dosud dvojakost v litevských střidnicích za prvotní i- dvojhlásky: pod hlavním přízvukem dávají ā, mimo přízvuk zůstávají dvojhláskami; srv. *dēvas* a *deivys*, *kēmas* a *kaimynas*. — Richard

Schmidt: *Zur keltischen Grammatik*. Tré příspěvků ke kelt-skému hláskosloví. — K. B.: *Lat. velimus got. vīleima und ags. eard*. První dva tvary, jichž silný stupeň kořene byl by při opt. nápadný, jsou vlastně ind. praes. ve funkci opt., tvar třetí, znamenající 'jsi' a patřící k řec. ὄρωρα, lit. yrà, je buď tvarem perf. nebo inj. med. — Wilhelm Streitberg: *Betonte Nasalis sonans*. Proti běžné nyní theorii dokazuje se, že i přízvučná nas. son. jeví se v jaz. strind. a řeckém jako a. Hlavním důvodem jsou komposita s negací n- druhu „karmadhāraya“, která měla v prajazyku přízvuk na této částici, jevíci se v obou jazycích jako a-, na př. á-gata-, ἄ-βατος. Osobní přípony, na nichž jediné dosavadní theorie zbudována byla, mají své n působením analogie. K tomu připojeno několik výkladů a myšlenek dalších; řecké ἐνί je původní, vzniklé ze *sént(i), tvaru to věty vedlejší proti *syt(i) věty hlavní; rozdíl činěný mezi konjugací příznakovou a bezpříznakovou je pouze umělý; tvary bezpříznaké předpokládají v principu starší příznakové, z nichž povstaly redukci. — Adolf Noreen, Arwid Johansson: *Über Sprachrichtigkeit*. J.-řv překlad jedné části ze švédského N.-ova spisu. — Ernst Maass: *Ἰσος*. Spis. jedná o některých odvozeninách koř. *ἴσθαι* ('eilen'), při čemž zkoumá některá jména osobní a mytická. Klade sem řecké jméno jestřába, ἰεραξ ἰρηξ, poukazuje na jeho hom. epitheta k rychlosti se vztahující, dále známé z Hom. Od osobní jméno *Ἰσος*, poukazuje na jeho zaměstnání a slovní hříčku *Ἰσος* *Ἄϊος* (*Fīpos* 'hurtig'), dále *Ἰσος*, časté jméno bojovníků a loveů, jméno báječného oře *Ἀχιλλεύς* z **Ἀχι-Ἰσος*, dále *Ἰσβαρής* a *Ἰσώ*, časté jméno Nereoven a jiných ženských bytostí mytických. Upozorňuje se na úkaz, že služebným bytostem božským, jakož i podřízeným osobám ve staré dobré poesii nedávána jména vlastní, nýbrž appellativa, onen služebný poměr všeobecně označující. — K. Brugmann: *Etymologisches*. 1. Ai. idē. Nemůže ovšem souviseti s řec. αἰδέσθαι, nýbrž buď s lat. aestumāre, got. ga-aiſtan (koř. aīſ-), nebo se strind. yağ-, řec. ἄγιος, tedy id- z ig-d-. Co do rozšíření kořene souhláskou -d- srv. na př. strind. kūr-da-ti, řec. χοα-δ-άω χορδ-αξ, střhn. scherze proti řec. σκαίρω a j. — 2. Gr. ξέρφο-ς ξέρο-ς. O. Müllerovo spojení tohoto slova s lat. hostis odůvodňuje se důkazem existence přípony -erFo-, tedy ξέρFος z *ghs-enjo-s. — 3. Gr. ἤπειρα. Sloveso to třeba na-prosto oddělit od podobného jemu hom. ἤπειρα a spojití buď s ἡ-ταρ 'ihned, blízko', lat. ico icō (co do původního významu srv. ještě φ 196), nebo s lit. sėkiu, 'dosahuji (rukou)'. Později teprve vzalo na se toto kompositum ráz slovesa prostého a míšeno se slovesem ἤπειρα, podobou i významem jemu se blížejším. — 4. Lat. operiō aperiō. B. zamítá spojení jich se strind. ar-, které sám ve svém Gdr. I. str. 367. násl. přijal, a odporučuje starou etymologii od strind. var- 'zavíratí, pokrývatí, zastíratí' a lit. veriū 'zavírám n. otvírám'; ztráta v jest tu hláskoslovná. —

5. Lat. *gāvisus*. Délka i nedá se vyložití hláskoslovně, nýbrž vznikla příkloněním slovesa **gāvideō* k *videō* dle *visus*. — 6. Ir. *faiscím*. Souvisí se strind. *vāh-a-tē* 'tiskne, tlačí'. — 7. Abđ. *scrintu*. Nepatří k lit. *skrentū*, *skrēsti*, nýbrž ke *skėrdžiū* 'pukám'. Kmen *sqerdh-* náleží bez pochyby jako *sqer-dh-* k lit. *skir-ti* 'odlačovatí'. — 8. Lit. *sprūstu sprūdžiū*. Náleží jako odvozeniny pomoci -d- k lot. *spran-jū-s*, podobně jako lat. *fundō* k řec. $\chi\acute{\epsilon}(\mathcal{F})-\omega$, sthn. *fliuzu* ke strind. *plāv-a-tē*, řec. $\pi\lambda\acute{\epsilon}(\mathcal{F})\omega$, a mn. j. — 9. Aksl. *setъ*. Náleží ke koř. *ġens-*; z **ġens-t* povstalo **se*, rozšířené pak v *setъ*, jako *prijetъ* za *prije*. — Christian Bartholomae: *Arica I.* Patero příspěvků, z nichž v posledním obrací se B. proti Zubatého výkladu různotvárné deklinace strind. *kanyā*, podanému v K. Z. XXXI. str. 51 násl. a přijatému i Brugmannem do Gdr. II. str. 529, 723. Spis. sám vychází od ženského kmene *Ἀητώ*; arijský nom. sg. kmene **kanāi-* zněl pův. **kanā*, od něhož pochází zachovaný gen. *kanāyās*. — Oskar Wiedemann: *Got. hrot*, 'střecha', patří ke strsl. *kryti*.

J. Jedlička.

Seznam důležitějších článků z listů odborných.

Christ: *Beiträge zum Dialekte Pindars*. Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München. 1891. Heft I., str. 25—86.

V úvodu klade si spis. úkol, přes podání rukopisné a grammatiky alexandrijské proniknouti k oné podobě básní Pindarových, v jaké z rukou básníkůvých vyšly. V řadě grammatických statí objevuje nové tvary a dosazuje je do textu (rukop. variantu $\eta\zeta$, 3. os. sg. impf. od sl. *εἶμι*, povstalou z * $\eta\sigma-\tau$ a doloženou i nápisně; $\tau\epsilon$, nemající jako spojka smyslu, pokládá za acc. sg. pron. 2. os. z * $\tau\mathcal{F}s$ m. *σε*, a dosazuje je i A 363, čte *πρᾶτος* m. porušeného rkp. *πρᾶγος*, = *πρωτος*), dokazuje, že Pindaros digamma nejen vyslovoval, nýbrž i v písmě naznačoval, jak svědčí nemístné a zbytečné částice v rkp., jako τ' , γ' , které jsou pouhými pozdějšími náhradami za nesrozumitelné již písmeno $\mathcal{F}$, stanoví stopy znaku pro ostrý přídech (H), jedná o obtížné otázky, třeba-li délku v textu básní P. označovati zdložením samohlásky či zdvojením souhlásky, podává příspěvky k tvarosloví (gen. sg. 2. dekl. na - ω , v rkp. často mylně nahrazený dat. na - φ , acc. pl. 2. dekl. na - $\omega\varsigma$, - $\omega\iota\varsigma$, 1. dekl. na - $\alpha\iota\varsigma$, inf. na -EN, aor. *ἔγρον*, 3. os. sg. sloves *nethem*. na *τι*, *ἐγίγητι*, 3. os. pl. na -*οντι* a -*οισι* (τ), o τ přísuvném vůbec), uvádí dvojtvary, zkoumá případy chybného rkp. α a η , a pokouší se konečně o novou odpověď na starou

již otázku, kterým nářečím Pindaros psal. Dle Christa nekryl se jazyk, kterého Pindaros ve svých básních užíval, se žádným místním nářečím řeckým, nýbrž byl od básníka samého uměle vytvořen z tvarů nářečí „aiolskému“ a dorskému společných, mimo to obsahoval však též tvary výlučně „aiolské“, dorské a homersko-epické. Tím umožnil si Pindaros přispůsobovati dikci jednotlivých básní okolnostem s nimi spojeným, kloně se v té neb oně básni více k tomu nářečí, kterému náležel vítěz v ní oslavovaný. Než Pindaros užíval prý i písma starého, v němž nebylo označováno zdvojení souhlásek a quantita samohlásek, takže týž tvar mohl býti čten „aiolsky“, dorsky i atticky, a sice učinil prý tak ve shodě se svými universálními ideami.

P. Wendland: *Die Tendenz des platonischen Menexenus*. (Hermes 1890, str. 171—195.)

Wendland vychází od mínění, že řádným vyšetřením předmluvy lze náležitě vyložití řeč pohřební a dokázati pravost spisu. V době, kdy Menexenus byl složen, závodily vespolek řečnické školy Isokratova a Alkidamova, jež vzaly původ svůj od Gorgia. Prozkoumá-li se náležitě předmluva, jak W. činí, jde na jevo, že spisovatel dobře jest seznámen s methodou, předpisy a určitými rčeními škol gorgijských. Kdyby byl spisovatelem řečník z doby pozdější, odkud a jak mohl si osvojiti tak intimní znalost řečnických směrů dřívější periody? A kdyby tomu i tak bylo — což W. za příliš pravdě nepodobné pokládá —, jaký by tu mělo účel posmívati se řečnické škole dřívější doby? A tak dlužno uznati, že doba složení spisu toho spadá v dobu touž, ve kterou programové řeči Isokratova a Alkidamova. Je to tudíž tendence polemická. Tendenci polemickou má pak i řeč pohřební. Ovšem ne v tom smyslu, že chtěl Platon snad ukázati vzor pravé *ἐπιθῆτις*. Naopak, řeč pohřební je pouhý žert, k němuž přiměly Platona některé ironické výtky Isokratovy pro trpký jeho úsudek o rhetorice. Platon chtěl jemu a stoupencům ukázati, že je schopen řeči panegyrické a že dovede dobře užiti prostředků rhetorických. Rhetoři brali řeč ovšem za vážnou a za napodobení řečí vlastních, neboť poznali v tom samy sebe (Fleisch von ihrem Fleische, jak di Wendland), svou vlastní methodu. A jako forma a dispozice ukazují zřejmě na současnou rhetoriku, tak i obsah, což W. příklady dokazuje. — Co se týče doby složení, tu stanoví se rokem 387 terminus post quem, v objevení se Panegyriku (380) terminus ante quem. — Ke konci pronáší W. mínění, že otázka o pravosti Menexena musí se řešiti bez závislosti na svědectvích Aristotelových.

G. H. Mueller: *De origine particulae ἄν*. (Hermes 1890, str. 463—465.) Benfey, Fick, Brugmann a j. uvádějí ἄν v souvislost s lat. částicí *an*. Avšak tomu odporuje způsob užívání

obou částic. Rovněž tak nepochází od kořene *a-* ani od skr. zájmena *ana*. Mueller vykládá částici *ἄν* takto: *ἄν* = *κῆρ*; *κῆρ* vzniklo z neurčitého zájmena aiolského a dorského *κός* (*vis*). A podobně i *ἄρ* pochází prý od neurčitého zájmena *ἀμός*, jež sice není v užívání, které však zhusta ve složeninách a odvozinách se vyskytá: srv. homerské a platonské *ἀμόθεν*, Herodotovo *οὐδαμῶς*, *ἀμωσγέντως* atd. Povstalo pak prý *ἄρ* z *ἀμός* tak, jako *ξέρ* z *ξέρω*, *γάρ* z *γῆ ἄρα*, *έρ* z *έρῖ*, *πρός* z *πρότι*, *οὐκ* z *οὐκί*. — Myslíme, že třeba i této etymologie užívati s náležitou rezervou.

Fr. Polle: *Über die Bedingungssätze*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, IV, str. 264—266.) Fr. Polle třídí periody hypotetické takto:

1. případ theoretický: *si habeo, do*; *si ἔχω, δίδωμι*. Mluvíci formou nenaznačuje, zdali to, co v podmínce klade, pokládá za pravdivé či nepravdivé, za možné či nemožné.

2. případ praktický: *si habebo (accepero), dabo*; *ἐὰν σῶ, δώσω*. Mluvíci naznačuje, že uskutečnění podmínky se ponechává budoucnosti.

3. případ potenciální: *si habeam, dem*; *si ἔχοιμι, δίδωμι* *ἄν*. Mluvíci klade podmínku za samovolně přijatou a od slyšícího žádá, aby zatím dle ní jednal.

4. případ irrealní: *si haberem darem*; *σι εἴχοι, εἰδίδου* *ἄν*. Mluvíci naznačuje, že opak podmínky si přimýšlí.

M. C. P. Schmidt: *Kleine Beobachtungen zum lateinischen Sprachgebrauch*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, III, str. 193—197.) Pozorování týče se vazeb: *vitare s ne*, *defendo s acc. c. inf.*, *s ut a ne*; sloves *addere*, *adicere*, *adiungere*, zastupujících verba *dicendi*; sloves *servare*, *observare s ut, ne*; *usque eo ut*; *inquam s dativem*.

H. Blumner: *Die Metapher bei Herodotos*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, I, str. 9—52.) Spisovatel zanášá se úmyslem napsati dějiny metafor v jazyku řeckém, a pojednání o metafoře u Herodota jest první prací, z nichž sestáváti bude dílo dotyčné a jichž B. slibuje několik. Vykládáje tropus leckde zajímavým způsobem, probírá metaforu při adjektivech, verbech, pak metaforu vztahující se na části těla lidského, na členy rodiny, metaforu vzatou z mythologie, ze zaměstnání denního života, ročních počasí a p.

O. Crusius: *Die Anwendung von Vollnamen und Kurznamen bei derselben Person und Verwandtes*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, VI, str. 385—394.) Doklady pro dvojité jméno u osob z Etym. Magu., Athenaia, Aristofana, Demosthena, Appiana a j., a rovněž

tak doklady pro kolísání mezi různými koncovkami při jménech vlastních, mezi zkráceninami dlouhými a krátkými.

O. Crusius: *Θεῶν ἐν γούρασι κῆραι*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, II, str. 102—106.) Crusius vystupuje tu proti pojednání Weckovu, o němž referovali jsme v těchto Listech (1891, str. 236), a uvádí velmi platné námitky proti němu; nejzávažnější z nich zdá se se býti ta, že od subst. *θραξ* nevyskytují se formy deklinované, a jednotlivých tvarů nelze přece nahraditi konjekturou! I co se etymologických výkladů v dotýcném pojednání Weckově týče nelze je přijmouti za správné.

H. Welzhofer: *Zur Geschichte der Perserkriege*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, III, str. 145—159.) Dílo Herodotovo třeba náležitě prozkoumati, má-li se učiniti platný soud o ceně a nicotnosti jeho udání. Často jest jeho líčení dosti spolehlivé, mnohdy však klamně. Ovšem úmyslně nikde nezměnil pravého stavu věci, také jest dosti vzdálen chyb, k nimž historika svádívá fantasie; ale vzhledem k pramenům svým jeví nekritičnost, podání dobré i špatné pokládá za dějepisnou pravdu. Proto věnuje W. pojednání své kritickému prozkoumání udání Herodotových o tažení Mardoniově a o zbrojení králův Dareia a Xerxa proti Řecku. Pojednání zakládá se na důkladném uvážení politických i časových poměrů doby dotýcné a vylučuje věci zmíněné tak, jak se jeví ve světle historickém.

E. Curtius: *Wie die Athener Ioner wurden*. (Hermes 1890, str. 141—152.) Ionisování Athen nesmíme si představovati tak, že to bylo přestěhování národních kmenů, kteří přicházeli s ženami a dětmi, aby si opatřili sídla, nýbrž bylo to trvalé přistěhování se rodů, kteří v jednotlivých skupinách přicházeli a převahou vzdělání svého, smíšením s původními obyvateli vyspěli v nový charakter národní, čemuž napomáhala právě příbuznost s praobyvateli. Curtius úplně souhlasí s Herodotem, že původní sídla Ionů byla v Malé Asii.

O. E. Schmidt: *M. Tullius Cicero beim Ausbruch des Bürgerkrieges*. (N. Jahrb. f. Phil. 1891, II, str. 121—130.) Spisovatel hájí Cicerona proti obviněním Drumannovým a Mommsenovým a činí tak revisí jeho listů. Chce tím podati objektivný obraz muže toho, jenž „nejen jakožto řečník a stilista, ale i jakožto mravní charakter vzácnou lidskostí svou v době nemilosrdných útisků, neúhonným, čistým životem svým v době sprostých vášní, a konečně vírou svou v jisté ideály, kterou vlastní krví zpečetil, většinu vrstevníků svých předčil.“ I hájí ho proti výčitce Drumannově stran jeho chování se ve válce občanské, zvláště stranicví a měnlivosti smýšlení, a dále proti výčitce, že prý jako státník

neměl náležitého rozhledu v politické situaci a ještě méně důslednosti v jednání. — Schmidt podobně se zastává Cicerona v pojednání svém o M. Juniu Brutovi ve *Verhandlungen der Göttinger philolog. Versammlung*.

E. Rohde: *Die Abfassungszeit des Platonischen Theaetetus*. (Philologus 1890, str. 230—239.)

Z jednotlivostí rozmluvy nelze stanovití kritérium pro určení doby složení dialogu Theaiteta. Jediné indicium, které tu možno brátí v úvahu, jest 174 D až 175 B, kde naráží Platon na chvalořeči, ve kterých králové jeho vlastní doby byli velebeni. Takových chvalořečí před Isokratovým Euagorou, tedy před rokem 374, nebylo. Sepsal tedy Platon Theaiteta po r. 374. Dá se však doba ta stanovití přesněji, a sice z toho místa, v němž se děje zmínka o lidech, kteří s rodokmenem svým o 25 předcích pocházejí až od Heraklea: *ἐπὶ πέντε καὶ εἰκοσι καταλόγῳ προγόνων σπειρομένων καὶ ἀναγερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφικτύονος* (175 A). Jím se naráží na krále spartského. Jde tedy o to stanovití, který ze spartských králů, žijících za doby Platonovy, může se honositi řadou 25 předkův až k Herakleovi. Rohde myslil dříve, že Agesilaos; od toho mínění nyní upouští. Zeller myslil, že Agesipolis. O tomto králi však Rohde dokazuje, že rodokmen jeho nevyhovuje podmínkám prosloveným v 175 A. Zbývá tedy volba mezi Archidamem III. (vládl od 361—338), synem Agesilaovým, a některým králem z jiného rodu. Po Agesipoliu následoval Kleombrotos, po tomto jeho synové Agesipolis II. (371—370) a Kleomenes II. (370—309). A teprve v těchto, zrovna tak jako v Archidamovi III., máme krále, kteří se mohou vykázáti řadou 25 předků, Heraklea v to počítaje. Pro Archidama svěřil by ten důvod, že skutečně známe mnoho chvalořečí, které mu byly věnovány. Poněvadž však před Agesipoliem II. nebylo krále, na nějž by se hodila nářezka Platonova, jde z toho, že Theaitetos nemůže býti složen před r. 371.

H. J. Heller: *Die Arbeiten über Caesar's Kommentarien bis Ende 1888*. (Philologus 1890, str. 681—706.) Velmi důkladné pojednání o pracích týkajících se paměti Caesarových; uvedeny jsou práce, které se obírají všemi možnými detaily spisu toho. V úvodě předchází stať rukopisná.

J. Jedlička, J. Krejčí.

VÝTAH

z výroční zprávy „Jednoty českých filologů“

za správní rok 1890—91.

I. Zpráva jednatelská.

Výbor sestaven byl v tomto správním roce takto: starosta prof. Dr. J. Gebauer, místostarosta prof. Dr. J. Král, pokladník prof. K. Hímer, správce skladu prof. V. Viravský; ostatní do výboru zvolení členové rozdělili se o funkce své takto: pořadatel přednášek docent Dr. Kovář, jednatel koll. O. Kádner, knihovníci koll. V. Flajshans a J. Frič, administrator prof. P. Hrubý, účetní koll. Jar. Štastný, zapisovatel koll. J. Krejčí. Poněvadž p. Dr. Kovář hned po valné hromadě se poděkoval, povolán z náhradníků za něho jakožto pořadatel přednášek koll. Karras.

Schůzi vědeckých bylo celkem 5 a to: dne 15. února 1891 přednášel prof. Dr. Jos. Zubatý „O Mahabharatě“ a PhC. Jos. Sedláček referoval o spisu prof. Dra. Campfe: „Kulturní obrázky ze starého Říma“; dne 8. března prof. Fr. Čáda „O řecké lexikografii“ a koll. Karras „O některých novějších překladech“; 26. dubna koll. Sedláček „O pokusech klassifikace nauk filologických od Wolfa počínaje“ a koll. Jedlička referoval o spisu J. Schmidta „Die Urheimat der Indogermanen u. das europäische Zahlssystem“; dne 18. října prof. Dr. Dvořák „Hlavní theorie o původu písma našeho“ a konečně 15. listopadu koll. Jedlička „O životě a významu Fr. Boppa.“

Přípisem velesl. c. k. místodržitelství ze dne 20. prosince 1890 čís. 13495 schváleny změny stanov, o posledních dvou valných hromadách usnesené. Nejdůležitější z nich je zrušení pololetní valné hromady a zrušení protektora.

Výbor Jednoty, uznávaje velikou důležitost Jubilejní výstavy zemské, obeslal ji všemi publikacemi Jednoty ve skupině XXIII.

pod čís. 2182. Kromě toho vystavoval knihy Jednotou vydané též lit. odbor skup. XXIII. c; školní knihy též sl. zemská školní rada.

Správní věci vyřizovány ve schůzích výborových, jichž bylo celkem 15. Valná hromada konána v tomto roce — na základě stanov — jen jedna.

V tisku se nalezá druhý díl překladu tragoedií Sofokleových v počtu 1000 ex., dále dějí se přípravy k vydání dvou kompendií, t. j. Historie literatury české od prof. Jar. Vlčka a Historie literatury řecké od prof. V. Sládka. V příštím roce vyjde druhý díl Řecké metriky od prof. Dr. Krále, obsahující vedle řecké a římské metriky též dodatek o antické hudbě od prof. Dr. Hostinského.

Kromě časopisů již dříve vyměňovaných usneseno letos vyměňovati Listy za Věstník král. české společnosti nauk, dále za folkloristický časopis „Živaja Starina“ a za nově vycházející časopis moskevský, Filologičeskoje obozrénie.

Výbor vzdává díky vysokému ministerstvu za opětné povolení subvence na vydávání Listů filologických, sl. záložně Vinohradské za dar 20 zl., všem dárcům knih a příznivcům Jednoty, jakož i sl. redakcím za uveřejňování zpráv spolkových.

O. Kádner,
t. č. jednatel.

II. Zpráva zapisovatelská.

Ve správním roce 1890—1891 měla Jednota 7 členů čestných, 139 zakládajících, 19 činných a přispívajících (mimo akademiky), 52 členů z akademikův. Úmrtím ubyl koll. Bursík.

J. Krejčí,
t. č. zapisovatel.

III. Zpráva pokladní.

(Počítáno do 30. září 1890.)

Základní jmění	673	zl.	87	kr.
Časopisné jmění	2485	"	29	"
Vydajné jmění	34	"	78	"
Menclov fond	218	"	99	"
Niederlov fond	1164	"	07	"
Úhrnem	4577	zl.	—	kr.

Deficit XV. ročníku Listů filolog. činí	172	zl.	32	kr.
„ XVI. „ „ „	268	„	14	„
„ XVII. „ „ „	527	„	25	„
„ Antigony s poznámkami	486	„	40	„
„ textu Antigony	115	„	42	„
„ Ajanta s poznámkami	203	„	86	„
„ textu Ajanta	78	„	14	„
„ řečí Ciceronových	15	„	03	„
„ Katilinárek	77	„	30	„
„ legendy o sv. Dorotě	9	„	76	„
„ Králový Řecké Rhythmiky	205	„	47	„

K. Himer
t. č. pokladník.

IV. Zpráva knihovní.

Knihovna čítá nyní v odboru A (vydání klassiků) 544 čísla, B (pomocné vědy filolog.) 489 č., C (fil. slov.) 305 č., D (fil. moderní) 176 č., E (časopisy) 472 č., F (programy) 423 čísla, celkem 2409 čísel.

V. Flajšhans, J. Frič,
knihovníci.

V. Zpráva správce skladu.

Na skladě jsou tyto knihy:

1. Bibliothecae scriptorum graec. et rom. fasc. I. (Aiax) z nákladu 3000 exempl. 2289
2. Bibliothecae scriptorum graec. et rom. fasc. II. (orat. in Cat.) z nákladu 3000 exempl. 584
3. Bibliothecae scriptorum graec. et rom. fasc. III. (Antig. II. vyd.) z nákladu 3000 exempl. 2471
4. Bibliothecae scriptorum graec. et rom. fasc. IV. (orat. pro Roscio etc.) z nákladu 1500 exempl. 731
5. Antigony s poznámkami (II. vyd.) z nákladu 3000 exempl. 2778
6. Ajanta s poznámkami z nákladu 1500 exempl. 941
7. Výboru řečí Demosthenových z nákladu 3000 exempl. 730
8. Rissovy lat. cvičební knihy (II. vyd.) z nákladu 3000 exempl. 1262
9. Sofokleových tragoedií (I. díl) z nákladu 2000 exempl. 486
10. Legendy o sv. Dorotě 22
11. Sborníku prací filol. z nákladu 520 exempl. 105

12. Králový Rhythmiky z nákladu 600 exempl. 399

13. Listů filologických :

Ročníku I. výtisků	68
" II. "	186
" III. "	179
" IV. "	79
" V. "	127
" VI. "	172
" VII. "	182
" VIII. "	79
" IX. "	135
" X. "	147
" XI. "	142
" XII. "	150
" XIII. "	81
" XIV. "	196
" XV. "	108
" XVI. "	113
" XVII. "	113

Vojt. Víravský,
t. č. správce skladu.

VI. Zpráva administratorova.

Odběratelů L. F. roč. XVIII. bylo :

Mimo universitu	332
Na universitě	36
Na výměnu se zasílalo	32
Zdarma se zasílalo	15
Do kommisce se dávalo	41
Celkem	456

Petr Hrubý,
t. č. administrator.